NOT TO BE ISSUED
OUT OF THE LIBRARY.

THE
ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY
TOWN HALL, BOMBAY-1.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018

THE

AMARA KÓSHA,

OR

SANSKRIT THESAURUS,

OF

AMARA SIMHA.

ಅಮರಕೋಶ

ವೆಂಬ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥ ಸಹಿತ.

50710

WITH MEANINGS IN ENGLISH AND KANARESE

BY

LEWIS RICE,

Director of Public Instruction, Mysore and Coorg.

BANGALORE:

MYSORE GOVERNMENT PRESS,

1873.

[All Rights Reserved.]

00050710

PREFACE.

The *Amara Kósha* is perhaps one of the most popular books in the world. While the Hindu boy encounters it at the very threshold of his education, and the extent of his acquaintance with it is a criterion of the progress of his studies, on the other hand it is equally a companion of the ripest scholars and an authority whose decisions are unquestioned in the most learned assembly. This high reputation it has enjoyed for ages, and may in that respect compare among scientific works with the Elements of Euclid, which, to quote Lardner, 'for 2,000 years has been adopted as the basis of geometrical instruction in every part of the globe to which the light of science has penetrated.'.

Tradition relates that on one occasion when *Shankarácháryа*, the zealous reformer of the Shaiva faith, committed the literature of heretical Bauddhas with many anathemas to the tender mercies of the waves, either of the Indian Ocean or of the river Tungabhadra, one book appeared floating with the security of an ark while the others all sank never more to appear. The *Amara Kósha* was the deathless work which waters would not drown, and which survives to the present day with a never diminishing popularity. "Amara's vocabulary" says Colebrooke "has prevailed wherever the Sanskrit language is cultivated, and the numerous other vocabularies which remain are consulted only where Amara's is either silent or defective. It has employed the industry of innumerable commentators, while none of the others, with the single exception of Hemachandra's, have been interpreted even by one annotator."

"The author by his appellation *Simha*" remarks Professor Wilson, "would seem to have belonged to the *Kshattriya* c[illegible] tribe, but it may merely designate his eminen[illegible] sense it is often conjoined to words: in like ma[illegible] *Amara Deva*, another appellation by which he is [illegible] term is a Brahmanical surname, yet it may be me[illegible]

alluding to his superior or divine merit. He is generally, and apparently with reason, considered to have been a follower of Buddha, although this is denied by one of his late commentators *Rámásrama*, and all tradition concurs in enumerating him amongst the learned men who, in metaphorical phraseology of the Hindús, are denominated the 'nine gems' of the court of Vikramáditya."

The period at which he lived, however, is not so clearly ascertained as the above would indicate. The same distinguished scholar has elaborately discussed the question, referring to the original authorities, and arrives at the following conclusion. "As the sum of the investigation I have only satisfied myself with the choice of one of two alternatives: either assent to the tradition which places *Amara Simha* in the time of the primitive Vikramáditya, 56 years before the Christian era, or to the inference deduced from the contiguous position of a number of persons and things connected more or less directly with our author's supposed history, which designate the early part of the fifth century as the time at which Amara flourished."

To this Professor Goldstücker adds, "It is clear however from the doubt implied by his expression 'our author's *supposed* history,' that Wilson was more in favor of the first alternative; an inference borne out in his preface to the translation of the *Vishnu Purána*, where he speaks of Amara Simha as having lived in the century prior to Christianity.

The best research on the age of Amara subsequent to that of Wilson, is that of Professor Lassen, who places Amara about the middle of the third century of the Christian era."

The author himself gives his work the name of *Námalingánushásana*, as designing it to be a guide to the genders as well as to the meanings of words. The classification will best be understood by reference to the table of contents. The words are grouped as they have a relation direct or indirect to the leading word which gives a name to the chapter in which they are placed.

Those of similar import are then put together and the whole versified. By the rules of *sandhi* which govern combinations, initial and final syllables of words become modified, and a term is thus sometimes transformed beyond recognition by any but a practised scholar in the language. Add to this that connective particles are frequently thrown in to fill up the metre, and grammatical and explanatory remarks interspersed without any break, and it will be seen that a reference to the Amara Kosha is not quite so simple a matter as to an English Dictionary. To begin with, some acquaintance with Hindu modes of thought is necessary to determine in what section to look for a word.

In the present edition, wherever possible, the words have been separated; when this could not be done, a small dot over a syllable indicates a combination to be mentally resolved. Grammatical and explanatory remarks have been placed within brackets. These simplifications have allowed the dispensing with a great deal of repetition involved in the ordinary form of *Tika* or native commentary, wherein every term in the text is again given in its naked and uncombined form, which, indeed, he who runs may read, but which swells the work to an inconvenient size for the purpose now in hand, and imparts to the study of the book too much of routine.

It remains to state the reason for the issue of this work in its present form and the authorities on which it is based. It is for Kanarese boys in Government Schools that the work is designed. I have already stated that the Amara is an indispensable book of instruction for Hindus. Some portion of it is sure to be found in the village dominie's little bundle of manuscripts tied up in a handkerchief, which, together with the time-honoured cane, form his stock in trade of educational apparatus. Years are spent by boys in committing to memory chapter after chapter of its melodious verses without any attempt at a comprehension of their meaning. That is reserved for maturer years, if ever attained at all, certainly for none but advanced students. Though admitted to be parrot-like, no protest has had influence to produce the conviction that such a method of teaching is useless, no orders of authority have availed

to stop the practice. Was the Amara forbiden in our schools, it was vociferously and cheerfully got up out of school hours, or the task with common consent evaded. At public examinations repetition from the Amara always appeals to the popular sympathies. Amid all the new-fangled lessons and arrangements of model schools here, at least, feel the spectators, is something we can confide in. Elderly men may be caught following in a subdued tone the well remembered accents as they are shouted forth by the youngsters.

It trains alike the voice and the ear to a good enunciation, it increases the power and accuracy of the memory, as witness the number of by-standers ever ready to correct a slip; it forms an introduction to the sacred language and thus provides the student partaking in the merit arising from any cultivation thereof; further more it is, and has for ages been, the custom to teach it in schools;—on either or all of these grounds the practice is defended and pursued with unassailable perseverance. To ignore a book which has obtained such a hold on the popular mind was impossible. To adopt it and turn it to account as a text book of etymology seemed the wisest course than to leave it in the hands of unintelligent teachers. In the course therefore of preparing a series of Kanarese school books for popular use, I resolved to take the *Amara Kósha* in hand and to publish it with meanings and in a simpler form than now procurable. The work has increased in interest as I have gone on. It has often been interrupted and then taken up again in leisure moments. Improvements have suggested themselves during its progress which, together with rectification of the errors inseparable from a first edition of a book of this kind, will be incorporated with future issues.

The authorities consulted in preparing the work have been the *Kannada Ṭikámara*, the *Andra Ṭikámara*, the *Guru Bála Prabódhike*, the *Námalingártha Chandrika*, Goldstücker's, Wilson's, and Benfey's Sanskrit Dictionaries, C. P. Brown's Telugu Dictionary, Reeve's Carnataka Dictionary, Oliver's Indian Botany, &c., &c. It is only that I did not succeed in procuring till the work was coming to an end, copies of the old Jain commentaries on the Amara by

ya and *Appáji*. These, together with the *Mánga Rája* *ig... a*, and any similar manuscript Kanarese works I may meet th, will be made use of in a second edition. I also hope to employ copy of Colebrooke's translation of the Amara, which I have not t had the advantage of seeing.

In conclusion, I have to record my acknowledgments to . Rámaswámi Shástri, Translator in the Educational Department, r revising the vernacular portions of the work and correcting e proof sheets.

LEWIS RICE.

BANGALORE, *April* 1873.

NOTE.—The system of spelling employed throughout this edition is that generally dopted by oriental scholars, with the exception that ‚s' has been rendered as *sh*, which is its ronunciation in these parts.

CONTENTS.

			Page
	INTRODUCTION		1
	KANDA I. Celestial.		
1.	Svarga Varga	Subject *Celestials*	5
2.	Vyoma Varga ..	} *The heavens*	11
3.	Dig Varga ..		
4.	Kála Varga ..	.. *Time*	14
5.	Dik Varga ..	.. *Abstract terms*	18
6.	Vák Varga ..	.. *Speech*	20
7.	Shabdádi Varga ..	. *Sounds*	23
8.	Nátya Varga ..	.. *The stage*	24
	[illegible] arga ..	.. *The infernal regions*	29
	[illegible] arga ..	.. *Serpents*	29
	[illegible] arga ..	.. *Hell*	30
	[illegible] ..	.. *Water*	31
	KANDA II. Terrestrial.		
1.	[illegible] Varga ..	.. *Earth*	37
	[illegible] ga ..	.. *Towns*	39
3.	Shaila Varga ..	.. *The mineral kingdom*	42
4.	Vanaushadhi Varga ..	.. *The vegetable kingdom*	43
5.	Simhádi Varga ..	.. *The animal kingdom*	63
6.	Manushya Varga ..	.. *Mankind*	69
7.	Brahmana Varga ..	.. *The priesthood*	89
8.	Kshattriya Varga ..	.. *Government and war*	99
9.	Vaishya Varga ..	.. *Trade*	107
10.	Shúdra Varga ..	.. *The lower orders*	132

KANDA III. Grammatical.

1.	Visheshya Nigna Varga	.. *Adjectives*	144
2.	Sankírna Varga ..	.. *Miscellaneous*	161
3.	Nánártha Varga ..	.. *Homonyms*	161
	Nánárthavyaya Varga	. } *Particles*	213
4.	Avyaya Varga ..	. }	216
5.	Lingádi Sangraha Varga.	.. *Gender*	221

ಪೀಠಿಕೆ.

ಶ್ರೀ ಮದಾಂಧ್ರ ಕರ್ನಾಟಕಾದಿ ಇತರ ಭಾಷಾ ಮಾತೃ ಭೂತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ದೇಶ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧಕವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಅಮರ ಕೋಶವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ನಿಘಂಟು ಯೆಂದು ಸರ್ವ ಜನಾಂಗೀಕೃತವಾಗಿ ಕೆಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವರು ಪ್ರತಿ ಪದ ಟೀಕಾ ಸಹಿತವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವರು ಮೂಲ ಗ್ರಂಥ ಮಾತ್ರವೂ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮುದ್ರಾಪಿಸಿ ಬಹು ಪ್ರಾಚುರ್ಯವಾಗಿರುವದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ.

ಅವುಗಳು ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಶ್ಲೋಕಸ್ಥವಾದ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಉದಹರಿಸಿ ಗ್ರಂಥವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಕಾಣ ಬರುವದರಿಂದಲೂ ಮೈಸೂರು ಶೀಮೆಯ ರಾಜಕೀಯ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸುಲಭ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯದೇ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೂ ಸಹ ಇದನ್ನು ರಾಜಕೀಯ್ಯ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಾಪಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಇಂಥಾ ಸಂಕಲ್ಪವು ಸಿದ್ಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತರವಾಗದಂತೆ ಮೂಲಸ್ಥ ಪದಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಈ ಯೆರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವಿರುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲುದ್ಯಮಿಸಿ ಸಂಧಿ ವಿವೇಚನೆ, ಮೂಲಸ್ಥ ನಾಮ ಸಂಖ್ಯೆ, ಮೂಲಕಾರರ ಲಿಂಗಾದಿ ನಿರ್ಣಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ತಕ್ಕ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಇವೆ.

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಸಂಕೇತಗಳು ಪಂಡಿತ ಪಾಮರ ಜನವೇದ್ಯವಾಗಿ ವಾಚಕ ಸುಲಭ್ಯವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಏತತ್ಪುಸ್ತಕಸ್ಥ ಸಂಕೇತ ವಿಧಿ, ಮುದ್ರಾಪನಕ್ರಮ, ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಬರೆದು ಮುದ್ರಾಪನ ಕ್ರಮ ಸೂಚಿಕೆ ಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಶೇರಿಸಿ ಇದೆ.

ಇದನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಗುರುಭೂತ ಪ್ರಬೋಧಿಕೆ, ನಾಮಲಿಂಗಾರ್ಥ ಚಂದ್ರಿಕೆ, ಆಂಧ್ರ ಟೀಕಾಮರ, ಪಾಣಿನಿಯ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ, ಮುಂತಾದ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಪುಸ್ತಕ ಸಹಾಯವಂ ಪಡೆದು ಇದ್ದು ಯಥಾಮತಿ ಪರಿಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತಥಾಪಿ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಮಾದ ಜನಿತ ದೋಷಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಿಸಿ ಅಧಿಕ ಪಾಠ ಶ್ಲೋಕಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ, ಪಾಠದ್ವಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಸಹ ಚರ್ಚಾರ್ಥವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ದ್ವಿತೀಯವಾರ ಮುದ್ರಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸವಿಸ್ತಾರಿಸ ಬಹುದೆಂಬುವದು.

ಅನುರಕೋಶ ಸಂಜ್ಞಿಕ ನಾಮಲಿಂಗಾನು ಶಾಸನಸ್ಯ
ವಿಷಯಾನು ಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ವಿಷಯ ನಾಮಗಳು.	ಪ್ರಟ ಸಂಖ್ಯೆ.
ಮುದ್ರಾಪನ ಕ್ರಮ ಸೂಚಿಕೆ	
ಮಂಗಳ ಶ್ಲೋಕ ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಣಯ	೧
ಪ್ರಥಮ ಕಾಂಡ ಪ್ರಾರಂಭಃ	
ಸ್ವರ್ಗ ವರ್ಗ	೪
ವ್ಯೋಮ ವರ್ಗ	೧೧
ದಿಗ್ವರ್ಗ	,,
ಕಾಲ ವರ್ಗ	೧೪
ಧೀ ವರ್ಗ	೧೪
ವಾಗ್ವರ್ಗ	೨೦
ಶಬ್ದಾದಿ ವರ್ಗ	೨೩
ನಾಟ್ಯ ವರ್ಗ	೨೪
ಪಾತಾಳ ವರ್ಗ	೨೯
ಭೋಗಿ ವರ್ಗ	,,
ನರಕ ವರ್ಗ	೩೦
ವಾರಿ ವರ್ಗ	೩೧
ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡ ಪ್ರಾರಂಭಃ	
ಭೂ ವರ್ಗ	೩೩
ಪುರ ವರ್ಗ	೪೯
ಶೈಲ ವರ್ಗ	೪೦
ವನೌಷಧಿ ವರ್ಗ	೪೩
ಸಿಂಹಾದಿ ವರ್ಗ	೬೩
ಮನುಷ್ಯ ವರ್ಗ	೬೯
ಬ್ರಂಹ್ಮ ವರ್ಗ	೪೯

	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.
ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವರ್ಗ	೯೯
ವೈಶ್ಯ ವರ್ಗ	೧೧೬
ಶೂದ್ರ ವರ್ಗ	೧೩೦

ತೃತೀಯ ಕಾಂಡ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ವಿಶೇಷ್ಯ ನಿಘ್ನ ವರ್ಗ	೧೪೪
ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗ	೧೬೧
ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗ	೧೬೧
ನಾನಾರ್ಥಾವ್ಯಯ ವರ್ಗ	೨೧೩
ಅವ್ಯಯ ವರ್ಗ	೨೧೬
ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗ	೨೨೧

ಮುದ್ರಾಸನ ಕ್ರಮ ಸೂಚಿಕೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕುವದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಮುದ್ರಾಸನ ಕ್ರಮಸೂಚಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ನೋದಿ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಓದಬಹುದು.

ಪ್ರತಿ ಪುಟದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮತಃ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಅವುಗಳ ಒಂದು ತಿರ್ಯಗ್ರೇಖೆಯೂ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೂ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೂ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಬಂದೊಂದು ಪಂಙ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧಶ್ಲೋಕ ಮುಗಿದು ಶ್ಲೋಕ ಸಂಖ್ಯೆಯೆಲ್ಲಾ ಬಲಗಡೆಯೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಇದೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಸ್ಥ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆಯುವದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ದೇವತೆ ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಾಚಕವಾದ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಷ್ಟು ಇವೆಯೋ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲದೊಳಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪರ್ಯಂತರ ಇರುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ ಈ ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಗಳಿಂದು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಲಸ್ಥ ಶ್ಲೋಕದ ಮಧ್ಯಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿನ ವರಿವಿಗೆ ಆಯಾ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು ಮುಗಿದಿವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಪರಿಮಿತಿ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಹಾಕಿದೆ, ಉದಾಹರಣೆ ॥ ಸ್ವರವ್ಯಯಂ ಸ್ವರ್ಗನಾಕ ತ್ರಿದಿವತ್ರಿದಶಾಲಯಾಃ। ಸುರಲೋಕೋದ್ಯೌದಿವೌದ್ವೌ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಕ್ಲೀಬೆ ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ। a ಇನೇ ಪುಟ ೬ನೇ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡು. ಇದರಲ್ಲಿ a ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ವರಿವಿಗೂ ಇರುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ a ಈ ಗುರ್ತನ್ನು ಹಾಕಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ೯ ಎಂದು ಬರೆದಿನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ಲೋಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವದನ್ನೂ ಪೂಹಿಸಲುಗುವದು.

ಯಾವ ಪದವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮೂಲಕಾರರ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯಾದಿ ಸಂಕೇತಗಳು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಲೆಖ್ಕಮಾಡುವ ಭ್ರಮೆನಿವಾರಕವಾಗಿ ಅಂಥವುಗಳನ್ನು ಆವರಣ ಚಿಹ್ನೆಯೊಳಗೆ ಕೇರಿಸಿ ಇವೆ ॥ ಉದಾಹರಣೆ ॥ ೫ನೇ ಪುಟ ೯-೦ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಬೃಂದಾರಕಾ ದೈವತಾನಿ (ಪುಂಸಿವಾ) (ದೇವತಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮಹಾರಾಜಕ ಸಾಧ್ಯಾಶ್ಚ ರುದ್ರಾಶ್ಚ (ಗಣದೇವತಾಃ)। ಎಂಬದರಲ್ಲಿ (ಪುಂಸಿವಾ) (ಸ್ತ್ರಿ)

ಯಾಂ) (ಗಣದೇವತಾಃ) ಎಂಬವು ಆವರಣ ಚಿನ್ಹೆಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಪದ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಮೂಲಕಾರರ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯವಾವಿ ಸಂಕೇತವೆಂತಲೂ ಪೂಹಿಸ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಂದಯಿಲ್ಲಿಗೆ ಇಪ್ಪು ಪದಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೂ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹಾಕಿದೆ. ಸಂಧಿಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿದೆಯೋ ಆ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಚುಕ್ಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆ ೫ನೇ ಪುಟ ೧೦ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅಸುರಾದೈತ್ಯ ದೈತೆಯ ದನುಜೆಂದ್ಯಾರಿ ದಾನವಾಃ। ಎಂಬದರಲ್ಲಿ ಅಸುರ। ದೈತ್ಯ। ದೈತೇಯ। ಎಂಬ ಪದಗಳು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಇರುವದರಿಂದಲೂ ದನುಜೆಂದ್ಯಾರಿ ಎಂಬ ಕಡೆ ದನುಜ, ಇಂದ್ಯಾರಿ ಎಂಬ ಪದಗಳ ಸಂಧಿ-ಜೆ-ಎಂಬಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಇರುವದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಚುಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದೆ ಎಂತಲೂ ಹೀಗಯೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಇಂಥ ಸಂಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರ ಸಂಧಿ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ ವಿಷಯವಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಓದುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ವಾಗ್ವಿಧಾಯಿನಿ ಯಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವದು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರ ಸಂಧಿ.

೧ ಅ ಆ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅ ಆ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಆಕಾರವಾಗುವದು. ಉದಾಹರಣೆ. ೫ನೇ ಪುಟ ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ-ಧಾತಾ + ಅಬ್ಜಯೋನಿಃ = ಧಾತಾಬ್ಜಯೋನಿಃ

ಇದೇಪ್ರಕಾರವೆ ಇಈ-ಉಊ-ಎಂಬವುಗಳು ಆಗುವವು.

೨ ಅ ಆ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಇ ಈ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಏಕಾರವೂ, ಉ ಊ ಕಾರಗಳುಪರವಾದರೆ ಓ ಕಾರವೂ, ಋ ೠ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅರ್ಕಾರವೂ ಆಗುವದು; ಉದಾ: ೬೩ನೇ ಪುಟ ೯೯ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಸ್ವೈರಾ + ಈಹಾ = ಸ್ವೈರೇಹಾ. ೧೩ನೇ ಪುಟ ೧೦೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಬಾಹುಲ + ಊರ್ಜಾ = ಬಾಹುಲೋರ್ಜಾ. ೬೩ನೇ ಪುಟ ೧೪೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ-ನಿಷಾದ + ಋಷಭ = ನಿಷಾದರ್ಷಭ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

೩ ಅ ಆ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಏ ಐ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಐಕಾರವೂ ಓ ಔ ಕಾರಗಳು

ಪರವಾದರೆ ಔಕಾರವೂ ಆಗುವದು; ಉದಾ: ೧೦ನೇ ಪುಟ ೬೯ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಯಜ್ಞ + ವಿಕುಂಗ + ಜಲಬಿಲ = ಯಜ್ಞೈ೦ಕುಂಗೈ೦ಲಬಿಲ. ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿನಪೇಕು.

೪ ಇ-ಉ-ಋ ಕಾರಗಳು ಹ್ರಸ್ವ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರಪರವಾದರೆ ಇಕಾರಕ್ಕೆ ಯಕಾರವೂ, ಉಕಾರಕ್ಕೆ ವಕಾರವೂ ಋಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫವೂ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತವೆ, ಉದಾಹರಣೆ: ೧೦ನೇ ಪುಟ ೬೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಪ್ರಾಜೇ + ಅವಾಜೇ = ಪ್ರಾಜ್ಯ೦ವಾಜೇ. ೧೩ನೇ ಪುಟ ೧೦೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಆ ಪೂವಾವಸ್ಯಾತು + ಅಮೂವಸ್ಯಾ = ಆಮೂವಾವಸ್ಯಾತ್ವಮೂವಸ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ.

೫ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳಾಗಲಿ ಸರಳಾಕ್ಷರಗಳಾಗಲಿ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಪದಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದರೆ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೇನೂ ಭೇದವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ೧೩ನೇ ಪುಟ ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಮುತ್ + ಪ್ರೀತಿಃ = ಮುಪ್ಪ್ರೀತಿಃ.

೬ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಸರಳಾಕ್ಷರ ಪರವಾದರೆ, ಆ ಪರುಷಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಅದರ ಸರಳ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣವಾದೇಶವಾಗುವದು; ಉದಾ: ೦೦ನೇ ಪುಟ ೧೩೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಾಕ್ + ಪಾಣೀ = ವಾಗ್ಪಾಣೀ. ೫ನೇ ಪುಟ ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಿಶ್ವಸೃಟ್ + ವಿಧಿಃ = ವಿಶ್ವಸೃಡ್ವಿಧಿಃ.

ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದ ವರ್ಗೀಯಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅನುನಾಸಿಕವು ಪರವಾದಾಗ್ಯೂ ಆಯಾ ವರ್ಗದ ಅನುನಾಸಿಕವೇ ವರ್ಗೀಯಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಆದೇಶವಾಗುವದು; ಉದಾ: ೮ನೇ ಪುಟ. ೪೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ ಸ್ವಾರಾಟ್ + ಣಮುಚಿ ಸೂದನಃ = ಸ್ವಾರಾಣ್ಣಮುಚಿಸೂದನಃ ಮತ್ತು ೪೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ ತುರಾಷಾಟ್ + ಮೇಘವಾಹನಃ = ತುರಾಷಾಣ್ಮೇ೦ಘವಾಹನಃ ೧೪ನೇ ಪುಟ. ೧೩೦ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಹೃತ್ + ಮನಸಂ = ಹೃನ್ಮನಸಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಈ ಸೂತ್ರವು ಶ ಷ ಸ ಕಾರಗಳಿಗಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತ ಕಾರವು ಚ, ಜ, ಲ ಕಾರಗಳ ಮುಂದೆ ಆಯಾ ಅಕ್ಷರಗಳಾಗುತ್ತದೆ; ಉದಾ: ೧೦ನೇ ಪುಟ ೪೦ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಿದ್ಯುತ್ + ಚಂಚಲಾ = ವಿದ್ಯುಚ್ಚ೦ಚಲಾ. ೧೦ನೇ ಪುಟ. ೬೦ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಮರುತ್ + ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ = ಮರುಜ್ಜ೦ಗತ್ಪ್ರಾಣ. ೫ನೇ ಪುಟ ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಮಾರ

ಜಿತ್ + ಲೋಕಜಿತ್ = ಮೂರಜಿಲ್ಲೋಕಜಿತ್. ಹೀಗೆಯೆ ಛ. ಝ. ಟ ಡ ಕಾರಗಳ ಮುಂದೆಯೂ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತಕ್ಕದ್ದು.

೫. ಶ ವರ್ಣದ ಮುಂದೆ ತ ಕಾರದ ಕಾರಗಳು ಚಕಾರವಾಗಿಯೂ ಪರ ಪದದ ಶ ವರ್ಣವು ಛಕಾರವಾಗಿಯೂ ಭೇದವಾಗುತ್ತವೆ; ಉದಾ : ೫ನೇ ಪುಟ ೧೫ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಕಾಲೇಯಸ್ಯೈ + ಶೀತಶಿವಾ = ಕಾಲೇಯಸ್ಯಾಶ್ಚೀತ ಶಿವಾ.

೬. ಹ ಕಾರದ ಮುಂದೆ ತ ಕಾರವು ದ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆಹಕಾರವು ಧಕಾರವಾಗಿಯೂ ಭೇದವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಹಕಾರದ ಮುಂದೆ ಕಕಾರವು ಗಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆಹಕಾರವು ಘಕಾರವಾಗಿಯೂ ಭೇದವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಟಕಾರವು ಡಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆಹಕಾರವು ಢಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆಗಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಹಿಸುಪದು.

೭. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಯಿಲ್ಲಾ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೂ ನಾಮವಾಚಕಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗದಿಂದ ಅಂತ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಭೇದವಾಗಿ ಕಾಣಿ ಬರುವದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸಹ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ವಿಸರ್ಗ ಸಂಧಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದರೆ ಈ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಕ್ರಮವೆಲ್ಲಾ ಸುಲಭವೇ ಆಯಿತೆಂದು ನೆನಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದೆ.

೮. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ತವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಸಕಾರಾದೇಶವೂ ಚವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಶಕಾರಾದೇಶವೂ ಟವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಷಕಾರಾ ದೇಶವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ. ೫ನೇ ಪುಟ ೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ದೇವಾಃ + ತ್ರಿದಶಾಃ = ದೇವಾಸ್ತ್ರಿದಶಾಃ. ೫ನೇ ಪುಟ. ೧೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಸ್ವಯಂಭೂಃ + ಚತುರಾನನಃ = ಸ್ವಯಂಭೂಶ್ಚತುರಾನನಃ. ೧೩ನೇ ಪು. ೯ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ದ್ಯುತಿಃ + ಛವಿಃ = ದ್ಯುತಿಶ್ಛವಿಃ ॥

೯. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಕ ವರ್ಗ ಪ ವರ್ಗಗಳ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳಾಗಲಿ ಶ ಷ ಸ ವರ್ಣಗಳಾಗಲಿ ಪರವಾದರೆ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗ ಬಂದರೆ ಭೇದವಾಗದೆ ವಿಸರ್ಗವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ ಷ ಸ ವರ್ಣಗಳು ಪರವಾದಾಗ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ

ಬದಲಾಗಿ ಈ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತ್ವಾ ದೇಶ ಮಾಡುವದುಂಟು. ಉದಾ. ೫ನೇ ಪು. ೧೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಿರಿಂಚಿಃ + ಕಮಲಾಸನಃ = ವಿರಿಂಚಿಃ ಕಮಲಾಸನಃ ॥ ೭ನೇ ಪು. ೧೯ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವೈನತೇಯಃ + ಖಗೇಶ್ವರಃ = ವೈನತೇಯಃ ಖಗೇಶ್ವರಃ ॥ ೬ನೇ ಪು. ೨೫ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಕಾಮಃ + ಪಂಚ ಶರಃ = ಕಾಮಃ ಪಂಚಶರಃ ॥ ೭ನೇ ಪು. ೩೦ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಪಶುಪತಿಃ + ಶಿವಃ + ಶೂಲೀ = ಪಶುಪತಿಶ್ಶಿವಶ್ಶೂಲೀ ॥ ೩೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಕೃಷ್ಣಾನು ರೇತಾಃ + ಸರ್ವಜ್ಞೋ = ಕೃಷ್ಣಾನುರೇ ತಾಸ್ಸರ್ವಜ್ಞೋ ; ಈ ಯಿರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಶ ಸ ವರ್ಣಗಳು ದ್ವಿತ್ವಾದೇಶ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ದ್ವಿತ್ವವಿಲ್ಲದೆ ಶಿವಃ ಶೂಲೀ ಯೆಂದು ವಿಸರ್ಗವಾದರೂ ಬರೆಯ ಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ರೂಢಿಯಾದ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗವೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬುವದು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಗತಿಯೇ.

ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸರಳಾಕ್ಷರವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಅಂತಸ್ಥಗಳು ಆಗಲಿ ಪರವಾದರೆ ಆ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಓಕಾರಾದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಕಾರವು ಪರವಾದರೆ ಅಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ ; ಉದಾ : ೫ನೇ ಪು. ೧೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಷಡಭಿಜ್ಞಃ + ದಶ ಬಲಃ + ದ್ಯಯವಾದೀ = ಷಡ ಭಿಜ್ಞೋ ದಶಬಲೊ ದ್ಯಯವಾದೀ ॥ ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋ. ಸುಗತಃ + ಬುದ್ಧಃ + ಧರ್ಮ ರಾಜಃ = ಸುಗತೊ ಬುದ್ಧೊ ಧರ್ಮ ರಾಜಃ ॥ ೧೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭಃ + ಲೊಕೇಶಃ = ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೊ ಲೊಕೇಶಃ. ೬ನೇ ಪು. ೧೯ನೇ ಶ್ಲೋ. ಪೀತಾಂಬರಃ + ಅಚ್ಯುತಃ = ಪೀತಾಂಬರೊ ಚ್ಯುತಃ ॥

ಅ ಆ ಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವ ವಿಸರ್ಗ ವಿನಾಯಿಸಿ ಮತ್ಯಾವ ಸ್ವರಗಳ ಮೇಲಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕಾದರೂ ಸ್ವರಗಳೇ ಆಗಲಿ ಸರಳ ವ್ಯಂಜನಗಳೇ ಆಗಲಿ ಅನುನಾಸಿಕಗಳೇ ಆಗಲಿ ಅಂತಸ್ಥಗಳಾಗಲಿ ಪರವಾದರೆ ಆ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ರೇಫವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ. ೬ನೇ ಪು. ೨೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಶಂಬರಾರಿಃ + ಮನಸಿಜಃ = ಶಂಬರಾರಿರ್ಮನಸಿಜಃ ॥ ೨೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂಃ + ವಿಶ್ವಕೇತುಃ = ಬ್ರಹ್ಮಸೂರ್ವಿಶ್ವಕೇತುಃ ॥ ೭ನೇ ಪು. ೩೦ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಶಂಭುಃ + ಈಶಃ = ಶಂಭು ರೀಶಃ ॥ ೪೯ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಸೇನಾನೀಃ + ಅಗ್ನಿ ಭೂಃ + ಗುಹಃ = ಸೇನಾನೀರಗ್ನಿ ಭೂರ್ಗುಹಃ ॥

ಆಕಾರ ವಿನಾಯಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸ್ವರವೇ ಆಗ

ಲಿ ವರವಾದರೆ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ. ೫ನೇ ಪ್ರ. ೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಅಮರ್ತ್ಯಾಃ+ಅಮೃತಾಂಧಸಃ=ಅಮರ್ತ್ಯಾ ಅಮೃತಾಂಧಸಃ ॥ ೧೩ನೇ ಪ್ರ. ೯೨ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಧೃವಃ+ಔತ್ತಾನಪಾದಿಃ=ಧೃವ ಔತ್ತಾನ ಪಾದಿಃ ॥ ೯೩ನೇ ಶ್ಲೋ. ॥ ಜೀವಃ+ಆಂಗಿರಸಃ=ಜೀವ ಆಂಗಿರಸಃ ॥

ಇದು ವರಿಗೂ ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯ ಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರದರ್ಶಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳೂ ನಿಷೇಧಗಳೂ ಇರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆಯುವದು ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೆಂತಲೂ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ಕೇವಲ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಾಗವ್ಯಾಗಳೆಂತಲೂ ನೆನಸಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಮೂರನೇ ಕಾಂಡ ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾರ್ಥಪ್ರಳ್ಳ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆ ಅರ್ಥದ್ಯೋತಕಗಳಾದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವರಣ ಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆರಿಸಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆದಿವೆ.

ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗವು ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಮೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆದಿದೆ.

THE

AMARA KÓSHA.

ಅಮರಕೋಶ.

INTRODUCTION.

ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತನ ಮಂಗಳ ಶ್ಲೋಕ.—ಗ್ರಂಥನಿರ್ಣಯ.

ಮೂಲ॥ ಯಸ್ಯಜ್ಞಾನದಯಾಸಿಂಧೋರಗಾಧಸ್ಯಾನಘಾಗುಣಾಃ ।
ಸೇವ್ಯತಾಮಕ್ಷಯೋಧೀರಾ ಸ್ಸಶ್ರಿಯೈಚಾಮೃತಾಯಚ ॥೦॥

ಟೀಕೆ॥ ಹೇಧೀರಾಃ ಎಲೈ ಪಂಡಿತರೇ । ಜ್ಞಾನದಯಾಸಿಂಧೋಃ । ಜ್ಞಾನ ಸರ್ವ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ । ದಯಾ ಕೃಪೆಗೂ । ಸಿಂಧೋಃ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಾಯನಾಗಿಯೂ । ಅಗಾಧಸ್ಯ ಗಂಭೀರನಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ । ಯಸ್ಯ ಯಾವ ದೇವರ। ಗುಣಾಃಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು । ಅನಘಾಃ ಪಾಪ ರಹಿತಗಳಾಗಿವೆಯೋ । ಅಕ್ಷಯಃ ನಾಶರಹಿತನಾದ । ಸಃ ಆದೇವರು । ಶ್ರಿಯೈಚ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿಯೂ । ಅಮೃತಾಯಚ ನಿತ್ಯ ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ । ಸೇವ್ಯತಾಂ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಭಜಿಸಲ್ಪಡಲಿ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ॥ ಜ್ಞಾನಕೃಪಾ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿಯೂ ಪಾಪರಹಿತನಾಗಿಯೂ ಪರಿಶುದ್ಧ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ದೇವರು ಯಾರೋ ಅಂಥವನನ್ನು ಐಹಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪರಲೋ

ಈ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸೇವಿಸಿರಿ ಯೆಂದು ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಅ
ಮರ ಸಿಂಹನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ॥

Meaning. **1.** Praise, O ye learned, that Almighty Being who is an ocean of wisdom and love, the pure and eternal.

ಮೂಲ ॥ ಸಮಾಹೃತ್ಯಾನ್ಯತಂತ್ರಾಣಿಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೈಃಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತೈಃ ।
ಸಂಪೂರ್ಣಮುಚ್ಯತೇವರ್ಗೈರ್ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಂ ॥೨॥

ಟೀಕೆ ॥ ಅನ್ಯತಂತ್ರಾಣಿ ಇತರಗಳಾದ ತ್ರಿಕಾಂಡಿ ವಾಗುರಿ ವಾಮನಾದಿಕೋ
ಶಗಳನ್ನು। ಸಮಾಹೃತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ। ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೈಃ ಮಿತವಾಗಿ ಮಾ
ಡಲ್ಪಟ್ಟವಾಗಿಯೂ। ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತೈಃ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರತಿ
ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ । ವರ್ಗೈಃ ಅನ್ಯೋನ್ಯ
ಸಂಬಂಧ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಸಮೂಹಗಳಿಂದ । ಸಂಪೂರ್ಣಂ ತುಂಬಿ
ಯಿರುವ । ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಂ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ ವೆಂಬ
ಗ್ರಂಥವು । ಉಚ್ಯತೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ॥ ಈ ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದೊಳಗಿದ್ದ ವರರುಚಿ ಕೋ
ಶಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಗಹನವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ
ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಒಂದುಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ
ಶೇರಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಗುಂಪಾಗಿ ಶೇರಿಸಿ ೨೭ ವ
ರ್ಗಗಳಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ ನಾಮ ಲಿಂಗ ವಚನ ವ್ಯವ್ಯಸ್ಥೆಯನ್ನು ವ
ಡುತ್ತದೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ ವೆಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟು
ದನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು॥

Meaning. **2.** The *Vararuchi Kósha* and other vocabularies being too diffus
the author has compiled this *Námalingánushásana*, in whic
the terms are collected under 27 heads, with grammatical note

ಮೂಲ॥ ಪ್ರಾಯಶೋರೂಪಭೇದೇನಸಾಹಚರ್ಯಾಚ್ಚ ಕುತ್ರಚಿತ್ ।
ಸ್ತ್ರೀಪುಂನಪುಂಸಕಂಜ್ಞೇಯಂತದ್ವಿಶೇಷವಿಧೇಃಕ್ವಚಿತ್ ॥೩॥

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ತ್ರೀಪುಂನಪುಂಸಕಂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳು
ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಹಳವಾಗಿ। ರೂಪಭೇದೇನ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಗಳಿಂದಲೂ । ಕುತ್ರಚಿತ್ ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ । ಸಾಹ ಚರ್ಯಾಚ್ಚ ಲಿಂಗ ಭೇದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದದ ಸಾ ಮಿಪ್ಯದಿಂದಲೂ । ಕ್ವಚಿತ್ ಈ ಯೆರಡರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯದ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ । ವಿಶೇಷವಿಧೇಃ ಈ ಶಬ್ದವು ಈ ಲಿಂಗವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇ ಳುವೆದ್ದರಿಂದಲೂ। ಜ್ಞೇಯಂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ॥ ಪುಂಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಬಹುಶಃ ರೂಪ ಭೇದ ದಿಂದಲೂ ಕೆಲವುಕಡೆ ಲಿಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯುಂಟಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ ದದ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದಲೂ ಹಾಗೆ ಆಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕಂಠ ಶಃ ಹೇಳುವದ್ದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯ ಬೇಕೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು॥

Meaning. **3.** The gender of those words only is given which cannot be distinguished either by their terminations or by their association with other words whose gender is known.

ಮೂಲ॥ ಭೇದಾಖ್ಯಾನಾ ಯನೆದ್ವಂದ್ವೋ ನ್ಯೈಕಶೇಷೋ ನಸಂಕರಃ।
ಕೃತೋತ್ರಭಿನ್ನಲಿಂಗಾನಾ ಮನುಕ್ತಾನಾಂ ಕ್ರಮಾದೃತೇ ॥೪॥

ಟೀಕೆ॥ ಅತ್ರ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ। ಅನುಕ್ತಾನಾಂ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದೊಳಗೆ ಹೇ ಳಲ್ಪಡದೇ ಇರುವ । ಭಿನ್ನಲಿಂಗಾನಾಂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳ ಪದ ಗಳಿಗೆ। ಭೇದಾಖ್ಯಾನಾಯ ಲಿಂಗಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ। ದ್ವಂದ್ವಃ ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವು। ನಕೃತಃ ಮಾಡಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ। ಕ್ರಮಾ ದೃತೇ ಪ್ರಸ್ತಾವಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿನಾ। ಸಂಕರಃ ಕೂಡಿಕೆಯೂ। ನ ಕೃತಃ ಮಾಡಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ॥ ಈ ಗ್ರಂಥದೊಳಗೆ ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಪ್ರಸ್ತಾವಸಂಗತಿ ಯನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ ಕೂಡಿಕೆಯೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯ ಶಃ ರೂಪಭೇದದಿಂದ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

Meaning. **4.** But throughout the work the form alone will in most cases reveal the gender, as *dvandva* compounds have not been admitted, nor words associated together which are unconnected in meaning.

ಮೂಲ॥ ತ್ರಿಲಿಂಗ್ಯಾಂ ತ್ರಿಷ್ವಿತಿಪದಂ ಮಿಥುನೇ ತುದ್ವಯೋರಿತಿ। ನಿಷಿದ್ಧಲಿಂಗಂ ಶೇಷಾರ್ಥಂ ತ್ವಂತಾಥಾ ದಿನಪೂರ್ವಭಾಕ್ ॥೫॥

ಟೀಕೆ॥ ತ್ರಿಲಿಂಗ್ಯಾಂ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ॥ ತ್ರಿಷ್ವಿತಿಪದಂ (ತ್ರಿಷು) ಯೆಂಬುವ ಪದವೂ॥ ಮಿಥುನೇತು ಪುಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ॥ ದ್ವ ಯೋರಿತಿಪದಂ (ದ್ವಯೋಃ) ಯೆಂಬುವಪದವೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ॥

ನಿಷಿದ್ಧಲಿಂಗಂ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವುಳ್ಳಪದವೂ॥ ಶೇಷಾರ್ಥಂ ನಿಂತ ಲಿಂಗವುಳ್ಳಪದವೂ ತ್ಯಂ, ತ, ತು ಯೆಂಬಪದಗಳೀ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಪದವೂ॥ ಅಥಾದಿ ಅಥಯೆಂಬ ಪದವೇ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಕೇರಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಪದವೂ॥ ನಪೂರ್ವಭಾಕ್ ಮೊದಲಿನ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ॥ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವುಂಟೆಂದು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೆ (ತ್ರಿಷು ಯೆಂಬಪದವೂ॥ ಪುಂಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ವುಂಟೆಂಬುವದಕ್ಕೆ (ದ್ವ ಯೋಃ) ಯೆಂಬಪದವೂ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರುತ್ತವೆಂತಲೂ ಅಸ್ತ್ರೀಯಾಂ ಯೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವನ್ನುಳಿದು ನಿಂತ ಯೆರಡು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವುಂಟೆಂತಲೂ ಪದಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ಯಂ, ತ, ತು ಯೆಂಬವು ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅಥ ಯೆಂಬ ಅವ್ಯಯ ವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿನ ಪದವಿಷಯವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಕೂಡದೆಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವು॥

Meaning. **5.** Words of *common gender* are distinguished by the abbreviation (ತ್ರಿಷು), those which are both *masculine* and *feminine* by (ದ್ವಯೋಃ), those which are only *masculine* and *neuter* by (ಅಸ್ತ್ರೀಯಾಂ). The affixes ತ್ಯಂ, ತ, ತು, and the conjunction ಅಥ refer to the words which follow and not to those which precede them.

ಇದು ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಣಯ ಪ್ರಕರಣವು.

I. SVARGA-VARGA.—ಸ್ವರ್ಗ ವರ್ಗ.

ಸ್ವರ್ವ್ಯಯಂ ಸ್ವರ್ಗ ನಾಕ ತ್ರಿದಿವ ತ್ರಿದಶಾಲಯಾಃ।
ಸುರಲೋಕೊ ದ್ಯೌ ದಿವಾ (ದ್ವಿಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ (ಕ್ಲೀಬೆ) ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ॥ a ॥೧॥
ಅಮರಾ ನಿರ್ಜರಾ ದೇವಾ (ಸ್ತ್ರಿ)ದಶಾ ವಿಬುಧಾ (ಸ್ಸುರಾಶ್ಚ)।
ಸುಪರ್ವಾಣ (ಸ್ಸುಮನಸ (ಸ್ತ್ರಿ) ದಿವೇಶ (ದಿವೌಕಸಃ॥ ॥೨॥
ಆದಿತೇಯಾ ದಿವಿಷದೊ (ಲೇಖಾ (ಅದಿತಿನಂ ದನಾಃ।
ಆದಿತ್ಯಾ ಋಭವೊ (ಸ್ವಪ್ನಾ ಅಮರ್ತ್ಯಾ (ಅಮೃತಾಂಧಸಃ॥ ॥೪॥
ಬರ್ಹಿರ್ಮುಖಾಃ ಕ್ರತುಭುಜೊ (ಗೀರ್ವಾಣ (ದಾನವಾರಯಃ।
ಬೃಂದಾರಕಾ ದೈವತಾನಿ (ಪುಂಸಿವಾ) ದೇವತಾ (ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ)॥ b ॥೫॥
ಅದಿತ್ಯ ವಿಶ್ವ ವಸ ವ (ಸ್ತುಷಿತಾ ಭಾಸ್ವರಾ (ನಿಲಾಃ।
ಮಹಾರಾಜಿಕ ಸಾಧ್ಯಾ (ಶ್ಚ ರುದ್ರಾ (ಶ್ಚ (ಗಣದೇವತಾಃ)॥ c ॥೧೦॥
ವಿದ್ಯಾ ಧರೊ (ಪ್ಸರೊ (ಯಕ್ಷ ರಕ್ಷೊ (ಗಂಧರ್ವ ಕಿನ್ನರಾಃ।
ಪಿಶಾಚೊ (ಗುಹ್ಯಕ (ಸ್ಸೌದ್ಧೊ (ಭೂತೊ (ವಿಮಾದೆನ ಯೊನಯಃ)॥ d ॥೧೦॥
ಅಸುರಾ ದೈತ್ಯ ದೈತೆಯ (ದನುಜೆ (ಂದ್ರಾರಿ ದಾನವಾಃ।
ಶುಕ್ರಶಿಷ್ಯಾ (ದಿತಿಸುತಾಃ ಪೂರ್ವದೇವಾ (ಸ್ಸುರದ್ವಿಷಃ॥ e ॥೧೦॥
ಸರ್ವಜ್ಞ (ಸ್ಸುಗತೊ (ಬುದ್ಧೊ (ಧರ್ಮರಾಜ (ಸ್ತಥಾಗತಃ॥
ಸಮಂತ ಭದ್ರೊ (ಭಗವಾ (ನ್ಮಾರಜಿ (ಲ್ಲೊಕಜ (ಜ್ಜಿನಃ॥ ॥೧೧॥
ಷಡ ಭಿಜ್ಞೊ (ದಶಬಲೊ (ದ್ವಯವಾದೀ ವಿನಾಯಕಃ।
ಮುನೀಂದ್ರ (ಶ್ಚ (ಘನ (ಶ್ಚಾ ಸ್ತಾ ಮುನಿ (ಶ್ಚಾ (ಕ್ಯಮುನಿ (ಸ್ತು ಯಃ)॥ f ॥೧೪॥
(ಸ) ಶಾಕ್ಯಸಿಂಹ (ಸ್ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧ (ಶ್ಚೌದ್ಧೊ (ದನಿ (ಶ್ಚ (ಸಃ)।
ಗೌತಮ (ಶ್ಚಾ (ರ್ಕ ಬಂಧು (ಶ್ಚ ಮಾಯಾ ದೇವೀಸು ತ (ಶ್ಚ (ಸಃ॥ g ॥೧೫॥
ಬ್ರಹ್ಮಾ (ತ್ಮ ಭೂ (ಸ್ಸುರ ಜ್ಯೇಷ್ಠೀಪರಮೆಷ್ಠೀ (ಪಿತಾಮಹಃ।
ಹಿರಣ್ಯ ಗರ್ಭೊ (ಲೊಕೆಶ (ಸ್ಸ್ವಯಂಭೂ (ಶ್ಚತುರಾನನಃ॥ ॥೧೬॥
ಧಾತಾ (ಬ್ಜಯೊನಿ (ರ್ದ್ರುಹಿಣೊ (ವಿರಿಂಚಿಃ ಕಮಲಾಸನಃ।
ಸ್ರಷ್ಟಾ ಪ್ರಜಾಪತಿ (ರ್ವೇಧಾ ವಿಧಾತಾ ವಿಶ್ವಸೃ (ಡ್ವಿಧಿಃ॥ h ॥೧೭॥

---

a 9, Svarga *(Paradise)*. b 26, Demigods. c 9, Celestial attendants. d 10, Offspring of celes- e 10, Asuras. f 18, Buddha. g 6, The Buddha of Shákya Muni. h 20, Brahma.

ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ೯. b ದೇವತೆಗಳು ೨೬. c ಗಣ ದೇವತೆಗಳು ೯. d ದೇವತೆಗಳೇ ಸ್ಥಿತ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು ೧೦. e ಅಸುರರೆಂಬ ದೈತ್ಯರು ೧೦. f ಬುದ್ಧ ದೇವ ೧೮. g ಶಾಕ್ಯರಿಗೆ ಯಾರು ಪೂಜ್ಯನೋ ಅಂಥಾ ಬುದ್ಧ ದೇವರು ೬. h ಬ್ರಹ್ಮನು ೨೦.

ವಿಷ್ಣು'ರ್ನಾರಾಯಣಃ ಕೃಷ್ಣೋ'ವೈ ಕುಂಠೋ'ವಿಷ್ಟರಶ್ರವಾಃ।
ದಾಮೋದರೋ'ಹೃ ಷೀಕೇಶಃ ಕೇಶವೋ'ಮಾಧವಃ ಸ್ವಭೂಃ॥ ॥೧೪॥
ದೈತ್ಯಾರಿಃ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷೋ'ಗೋವಿಂದೋ'ಗರುಡಧ್ವಜಃ।
ಪೀತಾಂಬರೋ'ಚ್ಯುತ'ಶ್ಶಾರ್ಙೀ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನೋ'ಜನಾರ್ದನಃ॥ ॥೧೫॥
ಉಪೇಂದ್ರ ಇಂದ್ರಾ ವರಜ'ಶ್ಚಕ್ರಪಾಣಿ'ಶ್ಚತುರ್ಭುಜಃ।
ಪದ್ಮನಾಭೋ'ಮಧುರಿಪು'ರ್ವಾಸುದೇವ'ಸ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಃ॥ ॥೧೬॥
ದೇವಕೀನಂದನ'ಶ್ಶೌರಿ[a]ಃ ಪತಿಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ।
ವನಮಾಲೀ ಬಲಿಧ್ವಂಸೀ ಕಂಸಾರಾತಿ'ರಧೋಕ್ಷಜಃ॥ ॥೧೭॥
ವಿಷ್ವಂಭರಃ ಕೈಟಭಜಿ'ದ್ವಿಧು'ಶ್ಚ[b]ತುರ್ವೇತ್ಸಲಾಂಛನಃ॥ a
ವಸುದೇವೋ' (ಸ್ಯಜನಸ್ಯವಿವಾ)ನಕ ದುಂದುಭಿಃ॥ b ॥೧೮॥
ಬಲಭದ್ರಃ ಪ್ರಲಂಬಘ್ನೋ'ಬಲದೇವೋ'ಚ್ಯುತಾಗ್ರಜಃ।
ರೇವತೀರಮಣೋ'ರಾಮಃ ಕಾಮಪಾಲೋ'ಹಲಾಯುಧಃ॥ ॥೧೯॥
ನೀಲಾಂಬರೋ'ಧೌಹಿಣೇಯ'ಸ್ತಾಲಾಂಕೋ'ಮುಸಲೀ ಹಲೀ।
ಸಂಕರ್ಷಣ'ಸ್ಸೀರಪಾಣಿಃ ಕಾಮಿಂದೀಭವನೋ'ಬಲಃ॥ c ॥೨೦॥
ಮದನೋ'ಮನ್ಮಥೋ'ಮಾರಃ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನೋ'ಮಾನಕೇತನಃ।
ಕಂದರ್ಪೋ'ದರ್ಪಕೋ'ನಂಗಃ ಕಾಮಃ ಪಂಚಶರ'ಸ್ಕರಃ॥ ॥೨೧॥
ಕಂಬರಾರಿ'ರ್ಮನಸಿಜಃ ಸುಮಪಮೆಷು'ರನನ್ಯಜಃ।
ಪುಷ್ಪಧನ್ವಾ ರತಿಪತಿ'ರ್ಮಕರಧ್ವಜ ಆತ್ಮಭೂಃ॥ d ॥೨೨॥
ಬ್ರಹ್ಮಸೂ'ರ್ವಿಶ್ವಕೇತು (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದನಿರುದ್ಧ ಉಷಾಪತಿಃ। e
ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಪದ್ಮಾಲಯೋ'ಪದ್ಮಾ ಕಮಲಾ ಶ್ರೀ'ರ್ಹರಿಪ್ರಿಯಾ॥ f ॥೨೩॥
(ಕಂಖೋ'ಲಕ್ಷ್ಮೀ(ಪತೇಃ) ಪಾಂಚಜನ್ಯ' (ಶ್ಚಕ್ರಂ) ಸುದರ್ಶನಂ।
ಕೌಮೋದಕೀ (ಗದಾ ಖಡ್ಗೋ) ನಂದಕಃ ಕಾಸ್ತುಭೋ'ಮಣಿಃ॥ ॥೨೪॥
(ಚಾಪ) ಶಾರ್ಙ್ಗಂ (ಮುರಾರೇಸ್ತು) ಶ್ರೀವತ್ಸೋ (ಲಾಂಛನಂಮತಂ॥) g

---

a 39, Vishnu. b 2, Vishnu's father. c 17, Bala Rama. d 19, Manmatha (*Cupid*). e 4, Aniruddha. f 6, Lakshmi. g Vishnu's 1 conch, 1 discus, 1 club, 1 sword, 1 breast jewel, 1 bow, 1 lucky mark or curl on breast.

[a]ವಿಷ್ಣು ಕಿ. [b]ಕೃಷ್ಣ ರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣು ವಿನಕಂದೆ ೨. [c]ಬಲರಾಮನು ೧೩. [d]ಮನ್ಮಥನು ೧೯. [e]ಅನಿರುದ್ಧನು ೪. [f]ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ೬, [g]ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಕಂಖು ೧. ಚಕ್ರ ೧. ಗದೆ ೧. ಖಡ್ಗ ೧. ಮಣಿಯು ೧. ಬಿಲ್ಲು ೧. ವಿಷ್ಣು ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಳಿ ಚಿಹ್ನೆ ೧.

ಗರುತ್ಮಾನ್ಗರುಡಸ್ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯವೈನತೇಯಃಖಗೇಶ್ವರಃ ।
ನಾಗಾಂತಕೋ ವಿಷ್ಣುರಥಸ್ತ್ರಿಪರ್ಣಃ ಪನ್ನಗಾಶನಃ ॥ a ॥೫೯॥
ಕಂಭುರೀಶಃ ಪಶುಪತಿಃ ವರೂಥೀ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಈಶ್ವರಃ ಕರ್ತಾ ಈಶಾನಶ್ಚಂಕರಶ್ಚಂದ್ರ ಶೇಖರಃ ॥ ॥೬೦॥
ಭೂತೇಶಃ ಖಂಡ ಪರಶುರ್ಗಿರೀಶೋ ಗಿರಿಶೋ ಮೃಡಃ ।
ಮೃತ್ಯುಂ ಜಯತಿ ಕೃತ್ತಿವಾಸಾಃ ಪಿನಾಕೀ ಪ್ರಮಥಾಧಿಪಃ ॥ ॥೬೧॥
ಉಗ್ರಃ ಕಪರ್ದೀ ಶ್ರೀಕಂಠೋ ತಿ ಕಂಠಃ ಕಪಾಲಭೃತ್ ।
ವಾಮದೇವೋ ಮಹಾ ದೇವೋ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ತ್ರಿಲೋಚನಃ ॥ ॥೬೨॥
ಕೃಶಾನುರೇತಾಸ್ಸರ್ವಜ್ಞೋ ಧೂರ್ಜಟಿರ್ನೀಲಲೋಹಿತಃ ।
ಹರಃ ಸ್ಮರ ಹರೋ ಭರ್ಗಸ್ತ್ರ್ಯಂಬಕಸ್ತ್ರಿಪುರಾಂತಕಃ ॥ ॥೬೩॥
ಗಂಗಾಧರೋಂಧಕರಿಪುಃ ಕೃತ್ತಿವ್ಯಂಸೀವೃಷಧ್ವಜಃ ।
ವ್ಯೋಮಕೇಶೋ ಭವೋ ಭೀಮಃ ಸ್ಥಾಣೂ ರುದ್ರ ಉಮಾಪತಿಃ ॥ b ॥೬೪॥
(ಕಪರ್ದೋಸ್ಯ) ಜಟಾಜೂಟಃ ಪಿನಾಕೋ ಜಗವಂ (ಧನುಃ)
ಪ್ರಮಥಾ (ಸ್ಸ್ಯುಃ) ಪಾರಿಷದಾ ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯೇತ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತು) ಮಾತರಃ ॥ ॥೬೫॥
ವಿಭೂತಿರ್ಭೂತಿರೈಶ್ವರ್ಯ (ಮಣಿಮಾದಿಕಮಷ್ಟಧಾ) । c
ಉಮಾ ಕಾತ್ಯಾಯನೀ ಗೌರೀ ಕಾಳೀ ಹೈಮವತೀಶ್ವರೀ ॥ ॥೬೬॥
ಶಿವಾ ಭವಾನೀ ರುದ್ರಾಣೀ ಶರ್ವಾಣೀ ಸರ್ವ ಮಂಗಳಾ ।
ಅಪರ್ಣಾ ಪಾರ್ವತೀ ದುರ್ಗಾ ಮೃಡಾನೀ ಚಂಡಿಕಾಂಬಿಕಾ ॥ d ॥೬೭॥
ವಿನಾಯಕೋ ವಿಘ್ನರಾಜ ದ್ವೈ ಮಾತುರ ಗಣಾಧಿಪಃ ।
(ಅವ್ಯೈ)ಕ ದಂತ ಹೇರಂಬ ಲಂಬೋದರ ಗಜಾನನಾಃ ॥ e ॥೬೮॥
ಕಾರ್ತಿಕೇಯೋ ಮಹಾಸೇನಶ್ಚ ರಜನ್ಯಾ ಷಡಾನನಃ ।
ಪಾರ್ವತೀ ನಂದನಸ್ಕಂದಸ್ತಾರಕಾರಿರಗ್ನಿಭೂರ್ಗುಹಃ ॥ ॥೬೯॥

---

a 9, Vishnu's vehicle, Garuda. b 48, Shiva. c Shiva's 1 matted hair, 2 bow, 1 attendants, 1 seven energies, 3 eight faculties. d 17, Párvati, Shiva's wife. e 8, Ganesha, Shiva's son.

aವಿಷ್ಣು ದೇವರ ವಾಹನವಾದ ಗರುಡನು ೯. bಶಿವನು ೪೮. cಜಟಾ ಜೂಟವೆಂಬ ಶಿವನ ಮುಡಿ ೧, ಬಿಲ್ಲು ೨. ಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿಮುಂತಾದ ಗಣಂಗಳು ೧, ಮಾತೃಕೆಯರುಮುಂತಾದ ಸಪ್ತಮಾ ತೃಕೆಯರು ೭. ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಅಣಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ೮. dಶಿವಪತ್ನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿ ೧೭. eಶಿವಪುತ್ರನಾದ ಗಣಪತಿಯು ೮.

ಬಾಹುಲೇಯಸ್ತಾರಕಜಿದ್ವಿಶಾಖಸ್ತಿವಾಹನಃ ।
ಷಾಣ್ಮಾತುರಶ್ಶಕ್ತಿಧರಃ ಕುಮಾರಃ ಕ್ರೌಂಚದಾರಣಃ ॥ a ॥೪೦॥
ಇಂದ್ರೋ ಮರುತ್ವಾನ್ಮಘವಾ ಬಿಡೌಜಾಃ ಪಾಕಶಾಸನಃ ।
ವೃದ್ಧಶ್ರವಾಃ ಶುನಾಸೀರಃ ಪುರುಹೂತಃ ಪುರಂದರಃ ॥ ॥೪೧॥
ಜಿಷ್ಣುರ್ಲೇಖರ್ಷಭಸ್ತಕ್ಷ ತಮನ್ಯುರ್ದಿವಸ್ಪತಿಃ ।
ಸುತ್ರಾಮಾ ಗೋತ್ರಭಿದ್ವಜ್ರೀ ವಾಸವೋ ವೃತ್ರಹಾ ವೃಷಾ ॥ ॥೪೨॥
ವಾಸ್ತೋಷ್ಪತಿಸ್ಸುರಪತಿರ್ಬಲಾರಾತಿರ್ಶಚೀಪತಿಃ ।
ಜಂಭಭಿದ್ಧರಿಹಯಃ ಸ್ವಾರಾಣ್ನಮುಚಿಸೂದನಃ ॥ ॥೪೩॥
ಸಂಕ್ರಂದನೋ ದುಶ್ಚ್ಯವನಸ್ತುರಾಷಾಡ್ಮೇಘವಾಹನಃ ।
ಆಖಂಡಲಸ್ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷ ಋಭುಕ್ಷಾ (ಸ್ತಸ್ಯೇಶ್ವರಿಯಾ) ॥ b ॥೪೪॥
ಪುಲೋಮಜಾ ಶಚೀಂದ್ರಾಣೀ (ನಗರೀ) ತ್ವಮರಾವತೀ ।
(ಹಯ) ಉಚ್ಚೈಃಶ್ರವಾಃ(ಸ್ಸೂತೋ ಮಾತಲಿರ್ನಂದನಂ(ವನಂ) ॥ ॥೪೫॥
ಸ್ಯಾತ್ತಾಪ್ಯಸಾದೌ ವೈಜಯಂತೋ ಜಯಂತಃ ಪಾಕಶಾಸನಿಃ ।
ಐರಾವತೋ ಭ್ರಮಾತಂಗೈ ರಾವಣಾ ಭ್ರಮುವಲ್ಲಭಾಃ ॥ ॥೪೬॥
ಹಾದಿನೀ ವಜ್ರ (ಮಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) ತ್ಕುಲಿಶಂ ಭಿದುರಂಪವಿಃ ।
ಕತಕೋಟಿಸ್ಸ್ವರುಶ್ಕಂಭೋದಂಭೋಳಿರಕನಿ(ಸ್ತ್ರಿಯೋಃ) ॥ c ॥೪೭॥
ವ್ಯೋಮ ಯಾನಂ ವಿಮಾನೋಸ್ತ್ರೀ(ನಾರದಾದ್ಯಾ)ಸ್ಸುರರ್ಷಯಃ ।
(ಸ್ಯಾ)ತ್ಸುಧರ್ಮಾ ದೇವಸಭಾಪಿ ಯ್ಯೂಷ್ಮಪಾಮೃತಂಸುಧಾ ॥ d ॥೪೮॥
ಮಂದಾಕಿನೀ ವಿಯದ್ಗಂಗಾ ಸ್ವರ್ಣದೀ ಸುರದೀರ್ಘಿಕಾ । e
ಮೇರುಸ್ಸುಮೇರುರ್ಹೇಮಾದ್ರೀ ರತ್ನಸಾನುಸ್ಸುರಾಲಯಃ ॥ f ॥೪೯॥
(ಪಂಚೈತೇದೇವತರವೋ) ಮಂದಾರಃಪಾರಿಜಾತಕಃ ।
ಸಂತಾನಃ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಶ್ಚ (ಪುಂಸಿವಾ) ಹರಿಚಂದನಂ ॥ g ॥೫೦॥

---

a 17, Kumára, Shiva's son. b 35, Indra. c Indra's 3 wife, 1 capital, 1 horse, 1 charioteer, 1 garden, 1 palace, 2 son, 4 elephant, 10 thunderbolt weapon. d 2, Celestial chariots. 1, Celestial rishis. 2, Celestial assemblies. 3, Ambrosia. e 4 The celestial Ganges. f 5 Mount Meru g 5 Celestial trees.

aಕವಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ೧೩. bದೇವೇಂದ್ರನು ೩೫. cಇಂದ್ರನ ಭಾರ್ಯೆಯು ೩. ಪಟ್ಟಣವು ೧. ಕುದುರೆ ೧. ಸಾರಥಿ ೧. ತೋಟ ೧. ಉಪ್ಪರಿಗೆ ೧. ಕುಮಾರನು ೨. ಆನೆ ೪. ವಜ್ರಾಯುಧ ೧೦. dದೇವರಥ. ೨. ನಾರದನು ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ೧. ದೇವತೆಗಳ ಸಭೆಯು ೨. ಅಮೃತ ೩. eಆಕಾಶ ಗಂಗೆ ೪. f ಮೇರು ಪರ್ವತ ೫. gದೇವತಾ ಕಲ್ಪ ವೃಕ್ಷಗಳು. ೫.

ಸನಶ್ಚ್ಯುವೊಂ ವೈಧಾತ್ರಃ a ಸ್ವರ್ವೈದ್ಯಾವ್ವಿನೀಸುತೌ।
ನಾಸತ್ಯಾವ್ವಿನೌ ದಸ್ರಾವಾಶ್ವಿನೇಯೌಚ (ತಾವುಭೌ॥ b ॥೫೦॥
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಬಹುಷ್ವ) ಪ್ಸರಸ ಸ್ಸ್ವರ್ವೇಶ್ಯಾಂ (ಊರ್ವ್ಯಾಮುಖಾಃ)। c
(ಹಾಹಾಹೂಹೂಶ್ಚೈವ ಮಾದ್ಯಾ)ಗಂಧರ್ವಾಂ(ಸ್ತ್ರಿದಿವೌಕಸಃ)॥ d ॥೫೧॥
ಅಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರೊ ವಹ್ನಿ ರ್ವೀತಿಹೋತ್ರೊ ಧನಂಜಯಃ।
ಕೃಪೀಟಯೊನಿ ರ್ಜ್ವಲನೊ ಜಾತವೇದಾ ಸ್ತನೂನಪಾತ್॥ ॥೫೨॥
ಬರ್ಹಿ ಷ್ಮಾ ಕೈವರ್ತವತ್ಕಾಶೊಚಿಷ್ಕೇಶ ಉಷರ್ಬುಧಃ।
ಆಶ್ರಯಾಶೋ ಬೃಹದ್ಭಾನುಃ ಕೃಶಾನುಃ ಪಾವಕೊ ನಲಃ॥ ॥೫೩॥
ರೊಹಿಶಾಶ್ವೋ ವಾಯುಸಖಾ ಶಿಖಾವಾ ನಾಶುಕುಕ್ಷಣಿಃ।
ಹಿರಣ್ಯರೇತಾ ಹುತ ಭುಗ್ದಹನೊ ಹವ್ಯವಾಹನಃ॥ ॥೫೪॥
ಸಪ್ತಾರ್ಚಿರ್ದ್ಧ ಮುನಾ ಷ್ಮಾ ಕ್ಕೃಶ್ಚಿತ್ರ ಭಾನುರ್ವಿಭಾವಸುಃ।
ಶುಚಿ ರ್ಪಿತ್ತಂ e ಮೌರ್ವ (ಸ್ತು) ಬಾಡವೊ ಬಡಬಾನಲಃ॥ f ॥೫೫॥
ವಹ್ನೌ (ದ್ವೌಯೊ) ಜ್ವಾಲ ಕೀಲಾವ ಚಿರ್ದೀಪ್ತಿ ಶ್ಶಿಖಾ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)।
(ತ್ರಿಷು) ಸ್ಫುಲಿಂಗೊ ಗ್ನಿಕಣಃ ಸ್ಸಂತಾಪ ಸ್ಸಂಜ್ವರೆ (ಸ್ಸನಮೌ)॥ g ॥೫೬॥
ಧರ್ಮರಾಜಃಪಿತೃಪತಿ ಸ್ಸಮವರ್ತೀ ಪರೇತರಾಟ್।
ಕೃತಾಂತೊ ಯಮುನಾಭ್ರಾತಾ ಶಮನೊ ಯಮ ಆಶ್ಯಮಃ॥ ॥೫೭॥
ಕಾಲೊ ದಂಡಧರಃ ಕಾಲ್ಯದಿವೊ ವೈವಸ್ವತೊ ಂತಕಃ। h
ರಾಕ್ಷಸಃಕೊಣಪಃ ಕ್ರವ್ಯಾ ತ್ಕ್ರವ್ಯಾದೊ ನ್ಯಪ ಆಕರೆಃ॥ ॥೫೮॥
ರಾತ್ರಿಂಚರೊ ರಾತ್ರಿ ಚರಃಕರ್ಬುರೊ ನಿಕಷಾತ್ಮಜಃ।
ಯಾತುಧಾನಃಪುಣ್ಯಜನೊ ನೈರೃತೊ ಯಾತು ರಕ್ಷಸಿ॥ i ॥೬೦॥
ಪ್ರಚೇತಾ ವರುಣಃಪಾಶೀ ಯಾದಸಾಂಪತಿ ರಪ್ಪತಿಃ। j
ಶ್ವಸನಃಸ್ಪರ್ಶನೊ ವಾಯು ರ್ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಸದಾಗತಿಃ॥ ॥೬೧॥

---

a 2, Brahma's son. b 6, Ashvinis, the two celestial physicians. c 2, Apsaras, celestial courtesans d 1, Gandharvas celestial musicians. e 34, Agni (*Fire*). f 3, Submarine fire. g 4, Agni's flames, 2, Agni's sparks. 2, Agni's heat. h 14, Yama (*Pluto*). i 15, Nairiti. j 5, Varuna (*Neptune*).

aಬ್ರಹ್ಮನ ಪುತ್ರನಾದ ಸನಶ್ಚು ಮಾರನು ೨. bದೇವ ವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳು ೬. cದೇವತಾ ವೇಶ್ಯೆಯರು ೨. dದೇವ ಗಾಯಕರು ೧. eಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರನು ೫೫. fಬಡಬಾಗ್ನಿ ೩. gಅಗ್ನಿ ಯಜ್ವಾಲೆ ೪. ಕಿಡಿಗಳು ೨. ಬಿಸಿ ೨. hಯಮ ಧರ್ಮರಾಯನು ೧೫. iನೈರುತಿ ೧೫. jವರುಣನು ೫.

ಪೃಷದಶ್ವೋ'ಗಂಧವಹೋ' ಗಂಧವಾಹಾ'ನಿಲಾ'ಶುಗಾಃ ।
ಸಮೀರ ಮಾರುತ ಮರು'ಜ್ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ 'ಸಮೀರಣಾಃ ॥ ॥೬೮॥
ನಭಸ್ವ'ದ್ವಾತ ಪವನ ಪವಮಾನ ಪ್ರಭಂಜನಾಃ । *a*
ಪ್ರಾಣೊ'ಪಾನಸ್ಸಮಾನ (ಶ್ಚೋ) ದಾನವ್ಯಾನೌ (ಚ) ವಾಯವಃ ॥ ॥೬೯॥
(ಕರೀರಸ್ಥಾಇಮೆ) *b* ರಂಹ'ಸ್ತರಸೀಶ್ಚರಯ'ಸ್ಸ್ಯುದಃ ।
ಜವೊ'(ಥ) *c* ಃಕ್ಷಂ ತ್ವರಿತಂಲ ಘುಕ್ಷಿ'ಪ್ರ'ಮುರಂವೃತಂ ॥ ॥೭೪॥
ಸತ್ವರಂ ಲಘಪಲಂ ತೂರ್ಣ' ಮವಿಲಂಬಿತ'ಮಾಶು (ಚ) । *d*
ಸತತಾ'ನಾರತಾ'ಶ್ರಾಂತ ಸಂತತಾ ವಿರತಾ'ನಿಶಂ ॥ ॥೭೫॥
ನಿತ್ಯೈ'ನವರತಾ'ಜಸ್ರ'ಮಪ್ಯ *e* (ಥಾ')ತಿಕಯೊ'ಭರಃ ।
ಅತಿವೆಲಭೃಶಾ'ತ್ಯರ್ಥಾ'ತಿ ಮಾತ್ರೊ'ದ್ಗಾಢ ನಿರ್ಭರಂ ॥ ॥೭೬॥
ತೀವ್ರೈ'ಕಾಂತ ನಿತಾಂ ತಾನಿ ಗಾಢ ಬಾಢ ದೃಢಾನಿ (ಚ) । *f*
(ಶ್ಲೀಬೈ'ಕಾಗ್ರ್ಯೇ'ದ್ಯಸತ್ವೇ'ಸ್ಯಾತ್ತ್ರಿ'ಷ್ವೇಷಾಂ ಭಿದ್ಯಗಾಮಿಯತ್ ॥ ॥೭೭॥
ಕುಬೇ'ರಸ್ತ್ವೌಕಂ ಬಕಸಖೊ'ಯಕ್ಷೇಶರಾ'ಡ್ಗುಹ್ಯ ಕೇಶ್ವರಃ ।
ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮಾ' ಧನದೊ'ರಾಜ ರಾಜೊ'ಧನಾಧಿಪಃ ॥ ॥೭೮॥
ಕಿನ್ನರೆ ಕೊ'ಶ್ವಮುಖಃ ಪೌಲಸ್ತ್ಯೋ'ನರವಾಹನಃ ।
ಯಕ್ಷೈ'ಕಪಿಂಗೈ'ಲ ಬಿಲ ಶ್ರೀದ ಪುಣ್ಯಜನೇಶ್ವರಾಃ ॥ *g* ॥೭೯॥
(ಆಸ್ಯೊದ್ಯಾನಂ) ಚೈತ್ರರಥಂ (ಪುತ್ರಸ್ತು) ನಲಕೂಬರಃ ।
ಕೈಲಾಸ(ಸ್ಥಾನ') ಮಲಕಾ (ಪು)ರ್ವಿಮಾನಂ(ತು) ಪುಷ್ಪಕಂ ॥ *h* ॥೮೦॥
(ಸ್ಯಾ')ತ್ಕಿನ್ನರಃ ಕಿಂಪುರುಷ'ಸ್ತುರಂಗವದನೊ'ಮಯಃ । *i*
ನಿಧಿ(ರ್ನಾ)ಕವಧಿ (ರ್ಭೇದಾಃ) ಪದ್ಮಕಂಖಾದಯೊ ನಿಧೇಃ । *j* ॥೮೧॥

॥ ಇತಿ ಸ್ವರ್ಗವರ್ಗಃ ॥

---

a 20, Vâyu (*Wind*). *b* 5, The five vital airs in the body. *c* 5, Swift motion. *d* 11, Speed. *e* 9, Incessant action, time. *f* 14, Excess. *g* 17, Kubera. *h* Kubera's 1 garden, 1 son, 1 residence, 1 city, 1 car. *i* 4, Kinnaras. *j* 2, Kubera's nine treasures.

a ವಾಯುವು ೨೦. *b* ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು ೫. *c* ವೇಗದೊಡೆಗೂಡಿರುವ ಗಮನ ೫. *d* ೧೬ ಅಥವಾ ಬೇಗ ೧೧. *e* ಯಿಡೆ ಬಿಡದ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳು ೯. *f* ಅತಿಶಯ ೧೪. *g* ಕುಬೇರನು ೧೭. *h* ಕುಬೇರನತೋಟ ೧. ಈತನ ಮಗ ೧. ಈತನು ಇರುವಸ್ಥಳ ೧. ಈತನ ಪಟ್ಟಣ ೧. ಈತನ ವಿಮಾನ ೧. *i* ಕಿನ್ನರರು ೪. *j* ಕುಬೇರನ ನವನಿಧಿಗಳು ೯.

II. VYOMA-VARGA.—ವ್ಯೋಮ ವರ್ಗ.

ದ್ಯೌ'ದಿವೌ(ದ್ವೇಸ್ತ್ರಿಯಾಂ') ಮಭ್ರಂವ್ಯೋಮ ಪುಷ್ಕರ'ಮಂಬರಂ।
ನಭೋ'ಂತರಿಕ್ಷಂ ಗಗನ'ಮನಂತಂ ಸುರವರ್ತ್ಮ ಖಂ॥ ॥೨೦॥
ವಿಯ'ದ್ವಿಷ್ಣು ಪದಂ (ವಾತುಪುಂಸ್ಯಾಂ') ಕಾಕ ವಿಹಾಯಸಿ। a
॥ ಇತಿ ವ್ಯೋಮ ವರ್ಗಃ ॥

III. DIG-VARGA.—ದಿಗ್ವರ್ಗ.

(ದಿಶ) ಸ್ತು ಕಕುಭಃ ಕಾಪ್ಯಾ' ಆಶಾ (ಶ್ಚ) ಹರಿತ (ಶ್ಚ) (ತಾಃ) ॥ ॥೨೧॥
ಪ್ರಾಚ್ಯ'ವಾಚೀ ಪ್ರತೀಚ್ಯ(ಸ್ತಾಃ) ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣ ಪ್ಚ ಮಾಃ।
ಉತ್ತರಾದಿ'ಗುವೀಚೀ (ಸ್ಯಾ) ದ್ದಿಕ್ಕಾಂ (ತುತ್ರಿಷುದಿಗ್ಭವೆ) ॥ b ॥೨೩॥
ಇಂದ್ರೋ'ವಹ್ನಿಃ ಪಿತೃಪತಿ'ರ್ನೈ ರೃತೋ'ವರುಣೋ'ಮರುತ್।
ಕುಬೇರಈಶಃ(ಪತಯಃ) (ಪೂರ್ವಾದೀನಾಂ'ದಿಶಾಂಕ್ರಮಾತ್) ॥ c ॥೨೪॥
ಐರಾವತಃ ಪುಂಡರೀಕೋ'ವಾಮನಃ ಕುಮುದೋ'ಂಜನಃ।
ಪುಷ್ಪದಂತ'ಸ್ಸಾರ್ವ ಭೌಮ'ಸ್ಸು ಪ್ರತೀಕ (ಶ್ಚ ದಿಗ್ಗಜಾಃ) ॥ d ॥೨೬॥
(ಕರಿಣ್ಯೋ) ಭ್ರಮುಃ ಕಪಿಲಾ ಪಿಂಗಳಾ'ನುಪ ಮಾ(ಶ್ಚಮಾಶ್)।
ತಾಮ್ರಾಪರ್ಣೀ ಕುಭದಂತೀ (ಚಾಂ)ಗನಾ(ಚಾಂ)ಜನಾವತೀ॥ e ॥೨೭॥
(ಕ್ಲೀ(ಬಾಂ) (ವ್ಯಯಂ)ತ್ವ'ಪದಿಕಂ (ದಿಕೂ(ರ್ಮಧ್ಯೇ) ವಿದಿಕ್(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)। f
ಅಭ್ಯಂತರಂ(ತ್ವಂ')ತರಾಳಂ g ಚಕ್ರವಾಳಂ(ತು) ಮಂಡಲಂ॥ h ॥೨೯॥
ಅಭ್ರಂವೆಘೌ'ವಾರಿ ವಾಹ'ಸ್ತ್ವನ ಯಿತ್ನು'ರ್ಬಲಾಹಕಃ।
ಧಾರಾಧರೋ'ಜಲಧರ- ಸ್ತಟಿತ್ವಾ'ನ್ವಾರಿದೋ'ಂಬುಭೃತ್॥ ॥೩೯॥
ಘನ ಜೀಮೂತ ಮುದಿರಜಲಮು'ಗ್ಭಾ ಮಯೋನಯಃ। i
ಕಾದಂಬಿನೀ ಮೇಘಮಾಲಾ j (ತಿಪು) (ವೇ.ಘಭವೆ')ಭ್ರಿಯಂ॥ k ॥೪೦॥

---

a 16, The sky. b 5 The cardinal points. 1 East, 1 South, 1 West, 1 North, 1 belonging to either quarter. c 8, The eight regents of the cardinal points. d 8, The eight elephants of the cardinal points. e 8, The wives of those elephants. f 2, The intermediate points. g 2, The middle region, h 2, Circular objects. i 15, Clouds. j 2, A line of clouds. k 1, Any thing produced from the clouds.

a ಆಕಾಶ ೧೬. b ದಿಕ್ಕುಗಳಸಾಮಾ ನ್ಯ ನಾಮಗಳು ೫. ಪೂರ್ವ ೧. ದಕ್ಷಿಣ ೧ ಪ್ಚ ಮ ೧. ಪೊತ್ತರ ೧. ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಸ್ತು ೧. c ಅಷ್ಟ ದಿಕ್ಪಾಲಕರು ೮. d ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳು ೮. e ಅಷ್ಟದಿ ಗ್ಗಜಗಳ ಭಾರ್ಯೆಗಳು ೮. f ದಿಕ್ಕುಗಳ ನಡಿವೆ ಇರುವ ಮೂಲೆಗಳು ೪. g ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ೨. h ಮಂಡಲಾಕಾರದಿಂ ಗುಂಡಾಗಿರುವ ವಸ್ತು ೨. i ಮೇಘಗಳು ೧೫. j ಮೇಘಪಙ್ತಿ ೨. k ಮೇಘದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜಲಾದಿಗಳು ೧.

ಸ್ತನಿತಂ ಗರ್ಜಿತಂ (ಮೆಘನಿರ್ಘೋಷೆ)ರಸಿತಾದಿಚ । *a*
ಕಂಪಾ ತಡಿತ್ಪ್ರಭಾ ಹ್ರಾದಿನ್ಯೈ್ಯರಾವರ್ಕ್ಯಃ ಪ್ರಣಿಪ್ರಭಾ ॥ ॥೪೦॥
ತಟಿತ್ತ್ವಾದಾಮಿನೀ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಂ ಚಲಾ ಚಪಲಾ (ಪಿಚ) । *b*
ಸ್ಫೂರ್ಜಥು ರ್ವಜ್ರನಿರ್ಘೋಷೋ *c* ಮೆಘಚ್ಯೋತಿರವಸ್ಫೂರ್ಜಥಃ ॥ *d* ॥೪೨॥
ಇಂದ್ರಾಯುಧಂ ಕ್ರಧನುಃ *e* (ಸ್ತ ದೆವರುಜು)ರೋಹಿತಂ । *f*
ವೃಷ್ಟಿರ್ವರ್ಷಂ (ತದ್ವಿಘಾತೆ) *g* ವಗ್ರಹಾವಗ್ರಹೌ (ಸಮೌ) *h* ॥೪೩॥
ಧಾರಾಸಂಪಾತಉಸಾರ *i* ಏಕರೋಂಬುಕಣ(ಸ್ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರುಷಃ) । *j*
ವರ್ಷೋಪಲ(ಸ್ಯಾತ್)ಕರಕೊ *k* (ಮೆಘಚ್ಛನ್ನೆಹ್ನಿ)ದುರ್ದಿನಂ ॥ *l* ॥೪೪॥
ಅಂತರ್ಧಾನ್ಯವೆಧಾ(ಪುಂಸಿತ್ವಂ)ತರ್ಧಿರಪವಾರಣಂ ।
ಆಪಿಧಾನ ತಿರೊಧಾನ ಪಿಧಾನ ಚ್ಛಾದನಾನಿ(ಚ) ॥ *m* ॥೪೫॥
ಹಿಮಾಂಶುಶ್ಚಂದ್ರ ಮಾಶ್ಚಂದ್ರ ಇಂದುಃಕುಮುದಬಾಂಧವಃ ।
ವಿಧುಸ್ಸುಧಾಂಶುಸ್ಕ್ಷಭ್ರಾಂಶು ರೌಷಧೀಶೋ ನಿಶಾಪತಿಃ ॥ ॥೪೬॥
ಜೈವಾತೃಕಸ್ಸೋಮೋ ಗ್ಲೌರ್ಮೃಗಾಂಕಃಕಲಾನಿಧಿಃ ।
ದ್ವಿಜರಾಜಶ್ಚ ಶಧರೋ ನಕ್ಷತ್ರೇಶಃಕ್ಷಪಾಕರಃ ॥ *n* ॥೪೭॥
ಕಲಾಃ(ಷೋಡಶಭಾಗೊ) *o* ಬಿಂಬೊಸ್ತ್ರೀ ಮಂಡಲಂ(ತ್ರಿಷು) । *p*
ಭಿತ್ತ್ಯಂಶಕಲ ಖಂಡೆ(ಪಾಪುಂಸ್ಯರ್ಧೊರ್ಧಂ(ಸಮೆಂಶಕೆ) ॥ *q* ॥೪೮॥
ಜ್ಯೊತ್ಸ್ನಿಕಾ ಕೌಮುದೀ ಜ್ಯೊತ್ಸ್ನಾ *r* ಪ್ರಸಾ(ದಸ್ತು)ಪ್ರಸನ್ನತಾ । *s*
ಕಳಂಕಾಂಕೌಲಾಂಚ್ಛನಂ(ಚ)ಚಿಹ್ನಂಲಕ್ಷ್ಮ(ಚ)ಲಕ್ಷಣಂ ॥ *t* ॥೪೯॥

---

a 3, Thunders of the clouds. *b* 10, Lightnings. *c* 2, The noise of a thunderbolt. *d* 2, Brightness of the clouds. *e* 2, Indra's bow. *f* 1, Indra's bow unbent. *g* 2, Rain. *h* 2, Drought. *i* 2, Incessant rain. *j* 2, Drops of rain. *k* 2, Hail stones. *l* 1, Cloudy day. *m* 8, A cover. *n* 20, Chandra, (*the moon.*) *o* 1, One sixteenth part of the moon's diameter. *p* 2. The disk of the sun or moon. *q* 4, Fragments. *r* 3, Moonlight. *s* 2, Purity. *t* 6, A spot.

a ಮೇಘಗರ್ಜನೆ ಅಂದರೆ ಗುಡುಗು ೩. *b* ಮಿಂಚುಗಳು ೧೦. *c* ವಜ್ರ ಘಟ್ಟನದಿಂದಾಗ ಶಬ್ದ ವಂದರೆ ಸಿಡಿಲ ಧ್ವನಿ ೨. *d* ಮೇಘ ತೇಜಸ್ಸು ೨. *e* ಇಂದ್ರ ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆಸರು ಅಂದರೆ ಸುರ ಚಾಪವೆಂಬ ಆ ಕಾಶದಬಿಲ್ಲು ೨. *f* ನೆಟ್ಟಗಿರುವ ಬಿಲ್ಲು ೧. *g* ಮಳೆ ೨. *h* ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ೨. *i* ಯೆಡಬಿಡದೆ ಸುರಿಯುವ ಜಡಿಮಳೆ ೨. *j* ಹನಿಗಳು ೨. *k* ಆನೆಗಲ್ಲು ೨. *l* ಮೋಡ ಮುಚ್ಚಿರುವದುರ್ದಿನ ೧. *m* ಹೊದಿಕೆ ಮುಚ್ಚಳ ೪. *n* ಚಂದ್ರನು ೨೦. *o* ೧೬ನೇ ಅಂಶವಂದರೆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವೀಸವಾಲು ೧. *p* ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲಗಳು ೨. *q* ಮುರುಕು ಚೂರುಗಳು ೩. *r* ಬೆಳ್ದಿಂಗಳು ೩. *s* ಸ್ವಚ್ಛತ್ವವು. ೨. *t* ಗುರ್ತು ೬.

ಸುಧುಮಾ(ಪರಮಾಕೊಭಾ) *a* ಶೊಭಾ ಕಾಂತಿರ್ದ್ಯುತಿರ್ಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಿಃ *b* ।
ಅವಶ್ಯಾಯ(ಸ್ತು) ನೀಹಾರಸ್ತುಷಾರಸ್ತುಹಿನಂಹಿಮಂ ॥ ೯೦॥
ಪ್ರಾಲೇಯಂ ಹಿಮಿಕಾ *c* (ಚಾಥ) ಹಿಮಾನೀಹಿಮಸಂಹತಿಃ *d* ।
ಕೀತಂ(ಗುಣಿತದ್ವದರ್ಥಾ) *e* ಸ್ಪಷ್ಟಮಶೀತಲೊ ಜಡಃ ॥ ೯೦॥
ತುಷಾರಶೀತೇ ತಲಶೀತೊ (ಹಿಮಶೀ)ಸ್ಪರ್ಶಾನ್ಯಲಿಂಗಕಾಃ) *f* ।
ಧ್ರುವಮೌತ್ತಾನಪಾದಿ (ಸ್ಯಾಂ) *g* ದಗಸ್ತ್ಯಃಕುಂಭಸಂಭವಃ ॥ ೯೨॥
ಮೈತ್ರಾವರುಣಿ *h* (ರಸ್ಯೈವ) ಲೊಪಾಮುದ್ರಾ(ಸಧರ್ಮಿಣೀ) । *i*
ನಕ್ಷತ್ರಮೃಕ್ಷಂ ಭಂ ತಾರಾ ತಾರಕಾ ಪ್ಯುಡು ವಾ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *j* ॥ ೯೩॥
ದಾಕ್ಷಾಯಿಣ್ಯೊ (ಶ್ವಿನೀತ್ಯಾದಿ ತಾರಾ) *k* ಅಶ್ವಯುಗಶ್ವಿನೀ *l* ।
ರಾಧಾ ವಿಶಾಖಾ *m* ಪುಷ್ಯೇತುಸಿದ್ಧ್ಯತಿಷ್ಯಾ *n* ಕ್ರವಿಸ್ಯಯಾ ॥ ೯೪॥
(ಸಮಾ)ಧ ನಿಷ್ಕಾ(ಸ್ಯುಃ) *o* ಪ್ರೌಷ್ಠಪದಾ ಭಾದ್ರ ಪದಾ(ಸ್ತ್ರಿಯಃ) *p* ।
ಮೃಗಶೀರ್ಷೆ ಮೃಗಶಿರ (ಸ್ತಸ್ಮಿನ್ನೆವಾ) ಗ್ರಹಾಯಣೀ *q* ॥ ೯೫॥
ಇಲ್ವಲಾ(ಸ್ತಚ್ಚಿರೊ ದೀಕ್ಷಿತಾರಕಾ ನಿವಸಂತಿಯಾಃ) *r* ।
ಬೃಹಸ್ಪತಿಸ್ಸುರಾಚಾರ್ಯೋ ಗೀ ಷ್ಪತಿರ್ಧಿಷಣೊ ಗುರುಃ ॥ ೯೬॥
ಜೀವ ಅಂಗೀರಸೊ ವಾಚಸ್ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ ಖಂಡಿಜಃ *s* ।
ಶುಕ್ರೊ ದೈತ್ಯ ಗುರುಃ ಕಾವ್ಯ ಉಶನಾ ಭಾರ್ಗವಃ ಕವಿಃ *t* ॥ ೯೭॥
ಅಂಗಾರಕಃ ಕುಜೊ ಭೌಮೊ ಲೊಹಿತಾಂ ಗೊ ಮಹೀಸುತಃ *u* ।
ರೌಹಿಣೇಯೊ ಬುಧಸ್ಸೌಮ್ಯ *v* (ಸ್ಸೌಮೌ)ಸಾರಿ ಶನೈಶ್ಚರೌ *w* ॥ ೯೮॥
ತಮಸ್ತು ರಾಹುಸ್ಸೈಂಹಿಕೇಯೊ ವಿಧುಂತುದಃ *x* ।
ಸಪ್ತರ್ಷಯೊ ಮರೀಚ್ಯತ್ರಿಮುಖ್ಯಾ) ಬ್ರಹ್ಮಸಿಖಂಡಿನಃ *y* ॥ ೯೯॥

---

a 1, Dazzling brightness. *b* 4, Brightness. *c* 7, Dew. *d* 1, Thick fog. *e* 1, Cold. *f* 7, Cold objects, *g* 2, Polar star. *h* 3, Agastya *(Canopus)* *i* 1, Agastya's wife. *j* 6, Stars. *k* 1, A lunar asterism *l* 2, Ashvini, the first lunar asterism. *m* 2, Vishákhá, the sixteenth. *n* 3, Pushyami, the eighth. *o* 2, Dhanishthá, the twenty third. *p* 1, Púrva bhádra, the twenty fifth. *q* 3, Mrigashira, the fifth. *r* 1, The stars above Mrigashira. *s* 9, Brihaspati *(Jupiter)* *t* 6, Shukra *(Venus)* *u* 5, Angáraka (*Mars*) *v* 3, Budha (*Mercury*) *w* 2, Shani (*Saturn*) *x* 5, Ráhu (*the ascending node.*) *y* 1, The Seven Rishis (*Ursa Major.*)

a ಅಧಿಕವಾದ ಕಾಂತಿ ೧. *b* ಕಾಂತಿ ೪. *c* ಮಂಜು, ಹಿಮ ೭. *d* ಮಂಜಿನ ಗುಂಪು ೧. *e* ಶೈತ್ಯಗುಣ ೧. *f* ಶೈತ್ಯಗುಣವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳು ೭. *g* ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರ ೨. *h* ಅಗಸ್ತ್ಯಋಷಿ ೩. *i* ಅಗಸ್ತ್ಯ ಪತ್ನೀ ೧. *j* ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ೬. *k* ಅಶ್ವಿನೀ ಮುಂತಾದ ೨೭ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ೧. *l* ಅಶ್ವಿನಿ ೨. *m* ವಿಶಾಖಾ ನಕ್ಷತ್ರ ೨. *n* ಪುಷ್ಯಮೀ ನಕ್ಷತ್ರ ೩. *o* ಧನಿಷ್ಠಾ ನಕ್ಷತ್ರ ೨. *p* ಪೂರ್ವಾಭಾದ್ರ ೧. *q* ಮೃಗಶಿರೆ ೩. *r* ಮೃಗಶಿರೆಯ ತಲೇಮೇಲೆ ಯಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ೧. *s* ಬೃಹಸ್ಪತಿ ೯. *t* ಶುಕ್ರನು ೬. *u* ಅಂಗಾರಕನು ೫. *v* ಬುಧನು ೩. *w* ಶನೈಶ್ಚರನು ೨. *x* ರಾಹು ೫. *y* ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು ೭.

(ಋತೀನಾಮುದಯೊ)ಲಗ್ನಂ (ತೆಕುಮಿಷ ವೃಷಾದಯಃ) *a* ।
ಸೊರ ಸೂರ್ಯಾರ್ಯ ಪೂಂದಿತ್ಯ ದ್ವಾದಶಾತ್ಮ ದಿನಾಕರಾಃ ॥ ॥೧೦೦॥
ಭಾಸ್ಕರಾಂಹಸೆರ ಬ್ರಧ್ನ ಪ್ರಭಾಕರ ವಿಭಾಕರಾಃ ।
ಭಾಸ್ವದ್ವಿವಸ್ವತ್ಸಪ್ತಾಶ್ವ ಹರಿದಶ್ವೋಷ್ಣರಶ್ಮಯಃ ॥ ॥೧೦೧॥
ವಿಕರ್ತನಾರ್ಕ ಮೌರ್ತಾಂಡ ಮಿಹಿರಾರುಣ ಪೂಷಣಃ ।
ದ್ಯುಮಣಿಸ್ತರಣಿರ್ಮಿತ್ರಶ್ಚಿತ್ರ ಭಾನುರ್ವಿರೊಚನಃ ॥ ॥೧೦೨॥
ವಿಭಾವಸುರ್ಗ್ರಹ ಪತಿಸ್ತ್ವಷ್ಟಾಂಪತಿ ರಹಃಪತಿಃ ।
ಭಾನುರ್ಹರ್ಯಂಸ ಸ್ಸಹಸ್ರಾಂಶುಸ್ತಪನಸ್ಸವಿ ತಾ ರವಿಃ *b* ॥ ॥೧೦೩॥
ಮಾಸರಃ ಪ್ಲಿಗಸ್ಥೊಂದಂಡ(ಶ್ಚಕ್ರಿಷಾಂಶೋಃ ಪಾರಿಪಾರ್ಶ್ವಕಾಃ) *c* ।
ಸೊಪ ಸೊತೊಂರುಣೊನ್ತೂರುಃ ಕಾಶ್ಯಪಿರ್ಗರುಡಾಗ್ರಜಃ *d* ॥ ॥೧೦೪॥
ಪರಿವೇಷ(ಸ್ತು)ಪರಿಧಿ *e* ರುಪಸೂರ್ಯಕ ಮಂಡಲೆ *f* ।
ಕಿರಣೊಸ್ರಯೂಖಾಂಶು ಗಭಸ್ತಿ ಘೃಣಿ ಘೃಪ್ಯಯಃ ॥ ॥೧೦೫॥
ಭಾಸ್ವಃ ಕರೊಮರೀಚಿ(ಸ್ತ್ರಿ)ಪುಂಸಯೊ ರ್ಧೀಧಿತಿ(ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ)*g* ।
(ಸ್ಯೂತ)ಪ್ರಭಾರುರ್ಗುಚಿ ಸ್ತ್ವಷ್ಟಾಭಾಕ್ಷ್ಣಿ ದ್ಯುತಿ ದೀಪ್ತಯಃ ॥ ॥೧೦೬॥
ರೊಚಿಃಕೊಚಿ(ರುಭಿಲ್ಲಿಬೆ) *h* ಪ್ರಕಾಶೊದ್ಯೊತ ಆತಪಃ *i* ।
ಕೊಷ್ಣಂಕವೊಷ್ಣಂ ನುಂದೊಷ್ಣಂ ಕದುಷ್ಣಂ (ತ್ರಿಷುತದ್ವತಿ) *j* ॥ ॥೧೦೭॥
ತಿಸ್ಯಂತೀಷ್ಣಂಖಧಂ (ತದ್ವ್ಯ) *k* ಸ್ತ್ರಿಗತೈಷ್ಣಾ ಮರೀಚಿಕಾ *l* ।
॥ ಇತಿ ದಿಗ್ವರ್ಗಃ ॥

IV. KALA-VARGA.—ಕಾಲವರ್ಗ.

ಕಾಲೊದಿಷ್ಟೊಪ್ಯನೆಹಾಪಿ ಸಮಯೊ *m* ಪೃಥಪಕ್ಷತಿಃ ॥ ॥೧೦೮॥
ಪ್ರತಿಪ(ದ್ವೆ) ಇಮೆಸ್ತ್ರೀತ್ವೆ *n* (ತದಾದ್ಯಾ)ಸ್ತಿಥಯೊ(ದ್ವಯೊಃ) *o* ।
ಘೆಸೊದಿನಾಹನೀ(ವಾತು) ಕ್ಲೀಬೆದಿವಸ ವಾಸರೌ *p* ॥ ॥೧೦೯॥

---

a 1, A sign or division of the equator. *b* 37, Súrya (*the sun.*) *c* 3, The sun's attendants. *d* 5 Aruna, the sun's charioteer (*the dawn.*) *e* 2, A halo. *f* 2, The sun's reflection. *g* 11, The sun's rays. *h* 11, The sun's brightness. *i* 3, Sunshine. *j* 4, The sun's warmth. *k* 3, The sun's heat. *l* 2, Mirage. *m* 4, Time. *n* 2, First day of a lunar fortnight. *o* 1, Lunar day. *p* 5, Day.

a ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಲಗ್ನ ೧. *b* ಸೂರ್ಯನು ೩೭. *c* ಸೂರ್ಯನ ಪಾರ್ಶ್ವದೊಳಗಿರುವ ಅಂಗ ದೇವತೆಗಳು ೩. *d* ಸೂರ್ಯಸಾರಥಿಯಾದ ಅರುಣನು ೫. *e* ಸೂರ್ಯ ಪರಿವೇಷವೆಂಬ ಗಗನ ಗುಡಿ ೨. *f* ಸೂರ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ೨. *g* ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳು ೧೧. *h* ಸೂರ್ಯ ಕಾಂತಿ ೧೧. *i* ಬಿಸುಲು ೩. *j* ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿ ೪. *k* ಬಿಸಿ ೩. *l* ಬಿಸಿಲು ದೊರೆಗಳು ಅಥವಾ ಬಿಸಿಲು ಕುದುರೆಗಳು ೨. *m* ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಲ ೪. *n* ಪಾಡ್ಯ ೨. *o* ಪಾಡ್ಯ ಮೊದಲಾದ ೧೫ ತಿಥಿಗಳು ೧. *p* ದಿನ ೫.

ಪ್ರಕ್ಯೂಷೋಽಪರ್ಮಾಖಂ ಕಾಲ್ಯಂ ಮುದಃ ಪ್ರತ್ಯೂಷಸೀ(ಅಪಿ) ।
ಪ್ರಭಾತಸಂಜೆ a ದಿನಾಂತೆ(ತು)ಸಾಯ b ಸ್ಸಂಧ್ಯಾಪಿತ್ಯ ಪ್ರಸೂಃ c ॥ ॥೧೧೦॥
ಪ್ರಾಹ್ಣೇ ಪೂರ್ವಾಹ್ಣೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ಸ್ತ್ರಿಸಂಧ್ಯೇ d (ಮಥ)ಶರ್ವರೀ ।
ನಿಶಾ ನೀಥಿ ನೀರಾತ್ರಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾಮೌ ಕ್ಷಣದಾ ಕ್ಷಪಾ ॥ ॥೧೧೧॥
ವಿಭಾವರೀ ತಮಿಸ್ವಿನ್ಯೌರಜನೀ ಯಾಮಿನೀ ತಮೀ e ।
ತಮಿಸಾ) ತಾಮಸೀರಾತ್ರಿ f ಜ್ಯೌತ್ನಿ ಸ್ನೀ(ಚಂದ್ರಿಕಯಾನ್ವಿತಾ) g ॥ ॥೧೧೨॥
(ಆಗಾಮಿವರ್ತಮಾನಾ ಪರ್ಯುಕ್ತಾ ಯಾಂನಿಶಿ) ಪಕ್ಷಿಣೀ h ।
ಗಣರಾತ್ರಂ(ನಿಶಾಬಹ್ವ್ಯಃ) i ಪ್ರದೋಷೋ ರಜನೀಮುಖಂ j ॥ ॥೧೧೩॥
ಅರ್ಧರಾತ್ರ ನೀಥೌ (ದ್ವೌ) k (ದ್ವೌ) ಯಾಮ ಪ್ರಹರೌ(ಸಮೌ) l ।
ಸಪರ್ವಸಂಧಿಃ (ಪ್ರತಿಪತ್ಪಂಚದಶ್ಯೋರ್ಯದಂತರಂ) m ॥ ॥೧೧೪॥
ಪಕ್ಷಾಂತೌಪಂಚದ ಶ್ಯಾ(ದ್ವೌ) n ಪೂರ್ಣಿಮಾಸೀತು ಪೂರ್ಣಿಮಾ o ।
(ಕಳಾಹೀನೇಸಾ)ನುಮತಿಃ p (ಪೂರ್ಣಿ) ರಾಕಾ(ನಿಶಾಕರೆ) q ॥ ॥೧೧೫॥
ಅಮಾವಾಸ್ಯಾತ್ವಮಾವಸ್ಯಾ ದರ್ಶಸ್ಸೂಚ್ಯಂ ದುಸಂಗಮಃ r ।
(ಸಾದೃಶ್ಯೆಂದುಃ) ಸ್ಸಿನೀವಾಲೀ s ಸಾನಷ್ಟೇಂದುಕಲಾ) ಕುಹೂಃ t ॥ ॥೧೧೬॥
ಉಪರಾಗೋ ಗ್ರಹೋ u (ರಾಹುಗ್ರಸ್ತ ತ್ವಿಂದ್ವರ್ಕಪೋಷ್ಣಿ ಚೆ) ।

---

a 6, Morning. b 2, Evening. c 2, Evening twilight. d 1, Morning, noon and evening. e 12, Night. f 1, Dark night. g 1, Moonlit night. h 1, A night and two days, or a day and two nights. i 1, Many nights taken together. j 2, First part of the night. k 2, Midnight. l 2, A watch of three hours. m 1, The junction of the fifteenth and first day of a lunar fortnight. n 2, New and full moon days. o 2, Full moon day. p 1, Full moon day on which the moon at its rising is one digit less than full. q 1, Full moon day on which the moon rises perfectly full. r 4, New moon day. s 1, New moon day on which the moon is seen for a short time. t 1, New moon day on which the moon is not seen at all. u 2, Eclipse.

a ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೬. b ಸಾಯಂಕಾಲ ೨. c ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ೨. d ಪ್ರಾಹ್ಣ ಅಪರಾಹ್ಣ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಗಳೆಂಬಕಾಲತ್ರಯ ೧. e ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲ ೧೨. f ಗಾಢಾಂಧಕಾರವಾದ ರಾತ್ರಿ ೧. g ಬೆಳತಿಂಗಳುಳ್ಳ ರಾತ್ರಿ ೧. h ಉಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ನಾಳೇ ಹಗಲು ಸೇರಿದಷ್ಟು ಕಾಲ ೧. i ಅನೇಕ ರಾತ್ರಿಗಳು ೧. j ಪ್ರದೊಷ ಕಾಲ ೨. k ಸರಿಹೊತ್ತು ರಾತ್ರಿ ೨. l ಜಾವಹೊತ್ತು ೨. m ಪಾಡ್ಯಮಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಿಗೂ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಪಾಡ್ಯಮಿಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯಕಾಲ ೧. n ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳು ೨. o ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೨. p ಚಂದ್ರೋದಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚತುರ್ದಶಿಯಾದರೂ ಪಾಡ್ಯಮಿಯಾದರೂ ಶೇರುವ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೧. q ಸಂಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನುಳ್ಳ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೧. r ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ೪. s ಚಂದ್ರಕಳೆ ಕಾಣಿಸದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ೧. t ಕಾಣಿಸದೇ ಯಿರುವಚಂದ್ರಕಳೆಯುಳ್ಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ೧. u ಗ್ರಹಣ ೨.

ಸೋಪಪ್ಲವೌ ಪರಕ್ತೌ (ದ್ವಾ) *a* ವಗ್ನ್ಯುತ್ಪಾತ ಉಪಾಹಿತಃ *b* ॥ ॥೧೦೩॥
(ಏಕಯೋಕ್ತ್ಯಾ) ಪುಷ್ಪವಂತೌ (ದಿವಾಕರನಿಶಾಕರೌ) *c* ।
ಅಷ್ಟಾದಶನಿಮೇಷಾ (ಸ್ತು) ಕಾಷ್ಠಾ *d* (ತ್ರಿಂಶಸ್ತು ತಾಃ) ಕಲಾ *e* ॥ ॥೧೦೪॥
(ತಾಸ್ತು ತ್ರಿಂಶ) ತ ಣ *f* (ಸ್ತೈತು) ಮುಹೂರ್ತೋ·ರ್(ದ್ವಾದಶಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *g* ।
ತೈತ್ರಿಂಶದಹೋರಾತ್ರಃ *h* ಪಕ್ಷ (ಸ್ತೈದಶಪಂಚಕೆ *i* ॥ ॥೧೦೫॥
(ಪಕ್ಷೌಪೂರ್ವಾಪರೌ) ಶುಕ್ಲ ಕೃಷ್ಣ *j* ಮಾಸ (ಸ್ತು) ರೌವುಭೌ) *k* ।
(ದ್ವೌದ್ವೌಮಾಖಾದಿಮಾಸೌಸಂ·ಜ್ಞೈ) ದೃತು *l* (ಸ್ತ್ರಿಭಿ) ರ್ಯನಂ (ತ್ರಿಭಿಃ *m* ॥೧೦೦॥
(ಅಯನೆದ್ವೀಗತಿರುದಗ ಕ್ಷಿಣಾರ್ಕಸ್ಯ) ವತ್ಸರಃ *n* ।
(ಸಮೋರಾತ್ರಂದಿವೆಕಾಲೆ) ವಿಷುವದ್ವಿಷುವಂ (ಚತತ್ರಿ *o* ॥ ॥೧೧೦॥
ಪುಷ್ಯಯುಕ್ತಾ ಪೂರ್ಣಮಾಸೀ) ಪೌಷೀ *p* ಮಾಸೇತುಯತ್ರಸಾ ।
ನಾಮ್ನಾನ ಪಾಪೊ· (ಮುಖಾದ್ಯಾ ಶ್ಚೈವನಿಕಾದಶಾಪರೆ) *q* ॥ ॥೧೧೨॥
ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷೇಸಹಾಮಾರ್ಗ·ಆಗ್ರಹಾಯಣಿಕ (ಶ್ಚಸಃ) *r* ।
ಪಾಷೆ ತೈಷ ಸಹಸ್ಯಾ (ದ್ವಾ) *s* ತಪಾಮಾಖೆ *t* (ಫ) ಫಾಲ್ಗುನೆ॥ ॥೧೧೩॥

---

a 2, The sun or moon in eclipse. *b* 2, Comet. *c* 1, Sun and moon (spoken of together.) *d* 1, Káshthá, a measure of time equal to 18 winks. *e* 1, Kalá = 30 káshthás. *f* 1, Kshana = 30 kalás. *g* 1, Muhúrta = 12 kshanas. *h* 1, Ahorátra = 30 muhúrtas, a day and night. *i* 1, Paksha = 15 ahorátras, 15 days and nights. *j* 1, The bright lunar fortnight. 1, The dark lunar fortnight. *k* 1, A month. *l* 1, Two months. *m* 1, A half year. *n* 1, A year. *o* 2, The equinox. *p* 1, Full moon day on which the moon is in the asterism Pushya. *q* 1, The month in which the above happens. The months of *r* 4, Márgashírsha, *s* 3, Pushya. *t* 3, Makha.

a ರಾಹುಗ್ರಸ್ತವಾದ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು ಎ. *b* ಧೂಮ ಕೇತು ಎ. *c* ಬಂದುವಾತಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ಎ. *d* ೧೮ ಸಾರಿ ರೆಪ್ಪೇ ಆಡಿಸುವವ್ಯಹೊತ್ತು ಎ. *e* ಅಂಥ ಕಾಷೆ ಗಳು ೩೦ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಎ. *f* ಅಂಥ ಕಲೆಗಳು ೩೦ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಎ. *g* ಅಂಥಕ್ಷಣಗಳು ೧೨ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಎ. *h* ಅಂಥಾ ಮುಹೂರ್ತಗಳು ೩೦ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಎ. *i* ಅಂಥಾ ಅಹೋರಾತ್ರಿಗಳು ೧೫ ಆಗುವಷ್ಟುಕಾಲ ಎ. *j* ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಎ. ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಎ. *k* ಅಂಥಾ ೨ ಪಕ್ಷಗಳು ಕೂಡಿದ ತಿಂಗಳು ಎ. *l* ಯೆರಡೆರಡು ತಿಂಗಳು ಕೂಡಿದ ಕಾಲ ಎ. *m* ಅಂಥ ಋತುಗಳು ೩ ಕೂಡಿದಕಾಲ ಎ. *n* ಅಂಥಾ ಅಯನಗಳು ೨ ಕೂಡಿದ ವರ್ಷ ಎ. *o* ಸಮವಾದ ರಾತ್ರಿಗಳುಳ್ಳ ಕಾಲ ೨. *p* ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂ. *q* ಯಾವತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥಾ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಬರುವದೋ ಅಂಥ ಪುಷ್ಯ ಮಾಸ ಎ. ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷ ಮಾಸ ೪. *r* ಪುಷ್ಯ ಮಾಸ ೩. *s* ಮಾಖಮಾಸ ೨.

(ಸ್ಯಾ) ತ್ತಪಸ್ಯಃ ಫಾಲ್ಗುನಿಕ್ *a* (ಸ್ಯಾಚ್ಚೈತ್ರ) ಚ್ಚೈತ್ರಿಕೋ ಮಧುಃ *b* ।
ವೈಶಾಖೆ ಮಾಧವೋ ರಾಧೋ *c* ಜ್ಯೈಷ್ಠುಕ್ಯ *d* ಕ್ಯಚಿ (ಸ್ತ್ವಯಂ) ॥ ॥೧೦೫॥
ಆಷಾಢೇ *e* ಶ್ರಾವಣೇ (ತುಸ್ಯಾ) ನ್ನಭಾಃಶ್ರಾವಣಿಕ್ (ಕ ಸಃ) *f* ।
(ಸ್ಯಾ) ರ್ನಭಸ್ಯಃ ಪ್ರಾಪ್ಠಪದ ಭಾದ್ರ ಭಾದ್ರ ಪದಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) *g* ॥ ॥೧೦೬॥
(ಸ್ಯಾ) ದ್ವಾಸ ಇಷೊಪ್ಯಾಶ್ವ ಯುಜೊ (ಪಿ) *h* (ಸ್ಯಾ) ತ್ಕಾರ್ತಿಕೆ ।
ಬಾಹುಲೊ ಜೌರ್ಣ ಕಾರ್ತಿಕೊ *i* ಹೇಮಂತ *j* ಶಿಶಿರೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *k* ॥೧೦೭॥
ವಸಂತೆ ಪುಷ್ಪಸಮಯ ಸ್ಸುರಭಿ *l* ರ್ಗ್ರೀಷ್ಮ ಊಷ್ಮಕಃ ।
ನಿದಾಘ ಉಷ್ಣೊ ಪಗಮ ಉಷ್ಣ ಊಷ್ಮಾ ಗಮ ಸ್ತಪಃ *m* ॥ ॥೧೦೮॥
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ವರ್ಷಾವೃಟ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಭೂಮ್ನಿ (ವರ್ಷಾ) *n* (ಅಥ) ಶರತ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *o*
(ಷಡಮೀ) ಋತವಃ ಪ್ರಂಸಿ ಮಾರ್ಗಾದೀ ನಾಂ ಯುಗ್ಮೈಃ ಕ್ರಮಾತ್ ॥ ॥೧೦೯॥
ಸಂವತ್ಸರೊ ವತ್ಸ ರೊ ಬ್ದೊ ಹಾಯನೊ ಸ್ತ್ರೀ ಶರ ತ್ಸಮಾಃ *p* ।
ಮಾಸೇನಸ್ಯಾ ದಹೋರಾತ್ರಃ ಪೈತೊ ವರ್ಷೇಣ ದೈವತಃ ॥ ॥೧೧೦॥
ದೈವೆಯುಗ ಸಹಸ್ರೆದ್ವೆ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಕಲ್ಪಸ್ತು (ತೌನೃಣಾಂ)
ಮನ್ವಂತ ರಂ(ತು ದಿವ್ಯಾನಾಂ ಯುಗಾನಾ ಮೆಕಸಪ್ತತಿಃ) *q* ॥ ॥೧೧೧॥
ಸಂವರ್ತಃ ಪ್ರಳಯಃ ಕಲ್ಪಃ ಪ್ಲವಃ ಕಲ್ಪಾಂತ (ಇತ್ಯಪಿ) *r* ।
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಪಂಕಂ(ಪುರ್ಮಾ) ಪಾಪಪ್ಮಾ ಪಾಪ ಕಿಲ್ಬಿಷ ಕಲ್ಮಷಂ ॥ ॥೧೧೨॥
ಕಲುಷಂ ವೃಜಿನೈ ನೊಘ ವಂಹೊ ದುರಿತ ದುಷ್ಕೃತಂ *s* ।
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಧರ್ಮ (ವಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಪುಣ್ಯ ಶ್ರೇಯಸೀ ಸುಕೃತಂ ವೃಷಃ *t* ॥ ॥೧೧೩॥
ಪ್ರೀತಿಃ ಪ್ರಮದೊ ಹರ್ಷಃ ಪ್ರಮೊದಾ ಮೊದ ಸಮ್ಮದಾಃ ।
(ಸ್ಯಾ) ದಾನಂದ ಧುರಾನಂದಃ ಶರ್ಮ ಶಾತ ಸುಖಾನಿ (ಚ) *u* ॥ ॥೧೧೪॥
ಶ್ವಶ್ರೈಯ ಸಂ ಶಿವಂ ಭದ್ರಂ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಮಂಗಳಂ ಶುಭಂ ।
ಭಾವುಕಂ ಭವುಕಂ ಭವ್ಯಂ ಕುಶಲಂ ಕ್ಷೇಮ (ವಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥ ॥೧೧೫॥

The months of *a* 3, Phálguna. *b* 3, Chaitra. *c* 3, Vaishákha. *d* 3, Jyeshtha. *e* 2, Ashádha. *f* 3, Shrávana. *g* 4, Bhádrapada. *h* 3, Ashvayuja. *i* 4, Kártika. *j* 1 The cool season. *k* 1, The cold season. *l* 3, Spring. *m* 7, The hot season. *n* 2, The rainy season. *o* 1, Autumn. *p* 6, Year. *q* 1, The period of a Manu = 71 ages of the gods. *r* 5, The destruction of the world. *s* 12, Sin. *t* 5, Merit. *u* 12, Joy.

a ಫಾಲ್ಗುನ ಮಾಸ ೨. *b* ಚೈತ್ರಮಾಸ ೨. *c* ವೈಶಾಖ ಮಾಸ ೨. *d* ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಮಾಸ ೦. *e* ಆಷಾಢಮಾಸ ೦. *f* ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸ ೨. *g* ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸ ೪. *h* ಆಶ್ವಯುಜ ಮಾಸ ೨. *i* ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸ ೪. *j* ಹಿಮಂತ ಋತು ೧. *k* ಶಿಶಿರ ಋತು ೧. *l* ವಸಂತಋತು ೨. *m* ಗ್ರೀಷ್ಮ ಋತು ೨. *n* ವರ್ಷಋತು ೦. *o* ಶರದೃತು ೧. *p* ಸಂವತ್ಸರ ೬. *q* ದೇವಯುಗಗಳು ೭೧ ಅಸುವಪ್ಪು ಕಾಲ ೧. *r* ಪ್ರಳಯ ಕಾಲ ೫. *s* ಪಾಪ ೧೦. *t* ಪುಣ್ಯ ೫. *u* ಸಂತೋಷ ೧೦.

ಕಸ್ತಂ *a* (ಚಾಥತ್ರಿಷು) ದೈವ್ಯೇ ಪಾಪಪುಣ್ಯೇ ಸುಖಾದಿಚ ।
ಮತಲ್ಲಿಕಾ ಮಜರ್ಚಿಕಾ ಪ್ರಕಾಂಡೇ ಮುದ್ಗ ತಲ್ಲಜೌ ॥ ॥೧೩೫॥
ಪ್ರಕಸ್ತ ವಾಚಕಾನ್ಯೇವಮೂ*b* ನ್ಯಯೇ (ಕ್ಯ ಭಾವಹೊವಿಧಿಃ) *c* ।
ದೈವಂ ವಿಧ್ಯಂ ಭಾಗಧೆಯಂ ಭಾಗ್ಯಂ (ಸ್ತ್ರೀ) ನಿಯತಿರ್ವಿಧಿಃ *d* ॥ ॥೧೩೬॥
ಹೆತು (ನಾ) ಕಾರಣಂ ಬೀಜಂ *e* ನಿದಾನಂತ್ವಾದಿಕಾರಣಂ *f* ।
ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞೇ ಆತ್ಮಾ ಪುರುಷಃ *g* ಪ್ರಧಾನಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀಯಾಂ) *h* ॥ ॥೧೩೭॥
(ವಿಕೃತಃಕಾಲಿಕೊ) ವಸ್ಥಾ *i* (ಗುಣಾ) ಸ್ಸತ್ವಂರಜಸ್ತಮಃ *j* ।
ಜನು ಜರ್ಜನೆ ಜನ್ಮಾನಿ ಜನಿರುತ್ಪತ್ತಿರುದ್ಭವಃ *k* ॥ ॥೧೩೮॥
ಪ್ರಾಣೀ (ತು) ಜೆತನೊ ಜನ್ತೌ ಜಂತು ಜನ್ಯುಶರೀರಿಣಃ *l* ।
ಜಾತಿ ರ್ಜಾತಂ (ಜ) ಸಾಮಾನ್ಯಂ *m* ವ್ಯಕ್ತೌ (ಸ್ತು ಪೃಥಗಾತ್ಮಿಕಾ) *n* ॥ ॥೧೩೯॥
ಚಿತ್ತಂತು ಚೆತೊ ಹೃದಯಂ ಸ್ವಾಂತಂ ಹೃನ್ಮಾನಸಂ ಮನಃ *o* ।

॥ ಇತಿ ಕಾಲವರ್ಗಃ ॥

V. DHI-VARGA.—ಧೀವರ್ಗ.

ಬುದ್ಧಿರ್ಮನೀಷಾ ಧಿಷಣಾ ಧೀಃ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಶೇಮುಷೀ ಮತಿಃ ॥ ॥೧೪೦॥
ಪೈಹ್ಲೊಪಲಬ್ಧಿಶ್ಚಿತ್ತಸಂವಿತ್ಪ್ರತಿಪದ್ಜ್ಞಪ್ತಿಚೆತನಾಃ *p* ।
(ಧೀರ್ಧಾರಣಾವತೀ) ಮೆಧಾ *q* ಸಂಕಲ್ಪಃ (ಕರ್ಮಮಾನಸಂ) *r* ॥ ॥೧೪೧॥
(ಚಿತ್ತಾಭೊಗೊ) ಮನಸ್ಕಾರ *s* ಶ್ಚರ್ಚಾಸಂಖ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ *t* ।
ಅಧ್ಯಾಹಾರಸ್ತರ್ಕ ಊಹೊ *u* (ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾ (ತು) ಸಂಶಯಃ ॥ ॥೧೪೨॥
ಸಂದೆಹ ದ್ವಾಪರೌ *v* (ಚಾಥ) ಸಮೌನಿರ್ಣಯನಿಶ್ಚಯೌ *w* ।

---

a 12, Good fortune. *b* 5, Excellent (as the latter part of a compound.) *c* 1, Good deed. *d* 6, Merit and demerit acquired in former existences. *e* 3, Motive. *f* 2, Primary cause. *g* 3, The sentient soul. *h* 2, Nature. *i* 1, Condition. *j* 3, Natural disposition. *k* 6, Birth. *l* 6, Living beings. *m* 3, Kind, genus. *n* 1, Individuality. *o* 7, Mind. *p* 14, Intellect. *q* 1, Apprehension. *r* 1, Thought. *s* 1, Wish. *t* 3, Discrimination. *u* 3, Supplying the ellipsis in a sentence. *v* 4, Doubt. *w* 2, Decision.

a ಶುಭ ೩. *b* ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾಚಕಗಳು ೫. *c* ಶುಭವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಸತ್ಕರ್ಮ ೧. *d* ಪೂರ್ವಕೃತವಾದ ಶುಭಾ ಶುಭ ಕರ್ಮ ೬. *e* ಕಾರಣ ೩. *f* ಮೊದಲನೇ ಕಾರಣ ೨. *g* ಜೀವನು ೩. *h* ಸಾಂಖ್ಯರಿಗಭಿಮತವಾ ಪ್ರಕೃತಿ ೨. *i* ಕಾಲ ವಶದಿಂದಾದ ವಿಶೇಷ ೧. *j* ಪ್ರಕೃತಿ ಗುಣಗಳು ೩. *k* ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ೬. *l* ಮನುಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ೬. *m* ಜಾತಿ ೩. *n* ಜಾತಿಗಿಂತಲೂ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಪದಾರ್ಥ ೧. *o* ಮನಸ್ಸು ೭. *p* ಬುದ್ಧಿ ೧೪. *q* ಜ್ಞಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿ ೧. *r* ಮನೋ ವ್ಯಾಪಾರ ೧. *s* ಮನಸ್ಸಿನ ಇಚ್ಛೆ ೧. *t* ವಿಮಾಣದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ ೩. *u* ಅರ್ಥ ಪೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ ೩. *v* ಬಂಧಿದರನ್ನು ಬಹು ಬಗೆಯಾಗಿ ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಸಂದೇಹ ೪. *w* ನಿಶ್ಚಯ ೨.

ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿರ್ನಾಸ್ತಿಕತಾ *a* ವ್ಯಾಪಾದೋ*ಬ್ರೊಹಚಿಂತನಂ *b* ॥ ॥೧೪೭॥
(ಸಮಾ) ಸಿದ್ಧಾಂತ ರಾದ್ಧಾಂತೌ *c* ಭ್ರಾಂತಿರ್ಮಿಥ್ಯಾ ಮತಿರ್ಭ್ರಮಃ *d* ।
ಸಂವಿದಾಗೋಃ ಪ್ರತಿ ಜ್ಞಾನಂ ನಿಯಮೋ*ಶ್ಚವ ಸಂಶ್ರಯಾಃ ॥ ॥೧೪೮॥
ಅಂಗೀಕಾರಾ*ಭ್ಯುಪಗಮ ಪ್ರತಿಶ್ರವ ಸಮಾಧಯಃ *e* ।
(ಮೊಕ್ಷೇಧೀ) ಜ್ಞಾನ* (ಮನ್ಯತ) *f* ವಿಜ್ಞಾನಂ (ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಯೋಃ) *g* ॥ ॥೧೪೯॥
ಮುಕ್ತಿಃಕೈವಲ್ಯ*ನಿರ್ವಾಣ ಶ್ರೇಯೊ*ನಿಶ್ರೇಯಸಾ*ಮೃತಂ ।
ಮೊಕ್ಷೊ*ಪವರ್ಗೌ* *h* (ಥಾ) ಜ್ಞಾನ*ಮವಿದ್ಯಾ*ಹಂಮತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥ ॥೧೫೦॥
(ರೂಪಂಕಪ್ಪೊ ಗಂಧರಸಸ್ಪರ್ಶಾಶ್ಚ) ವಿಷಯಾ* (ಅಮೀ) ।
ಗೋಚರಾ*ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಾ*ಶ್ಚ ಹೃಷೀಕಂವಿಷಯೀಂದ್ರಿಯಂ *k* ॥ ॥೧೫೧॥
ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂ (ತುಪಾಯ್ವಾದಿ) *l* (ಮನೊನೇತ್ರಾ) ದಿಧೀಂದ್ರಿಯಂ *m* ।
ತುವರ* (ಸ್ತು) ಕಷಾಯೊ* (ಸ್ತ್ರಿ) *n* ಮಧುರೊ*ಲವಣಃ ಕಟುಃ ॥ ॥೧೫೨॥
ತಿಕ್ತೊ*ಮ್ಲೋ*ಷ್ಣ ರಸಾಃ (ಪುಂಸಿತದ್ವತ್ಸ್ಪಷಡಮೀತ್ರಿಷು) *o* ।
(ವಿಮರ್ದೊತ್ಥೆ) ಪರಿಮಳೊ* (ಗಂಧೆಜನ ಮನೊಹರೆ *p* ॥ ॥೧೫೩॥
ಆಮೊದ* (ಸ್ಫೊತಿನಿರ್ಹಾರೀ) *q* (ವಾಚ್ಯಲಿಂಗ ತ್ವಮಾಗುಣಾಶ್) ॥
ಸಮಾಕರ್ಷಿ* ತುನಿರ್ಹಾರೀ *r* ಸುರಭಿ* ಘ್ರ್ಯಾಣತ್ಪಣಃ ॥ ॥೧೫೪॥

---

a 2, Atheism. *b* 2, Malice. *c* 2, Doctrine. *d* 3, Misapprehension. *e* 10, Consent. *f* 1, Desire of final beatitude. *g* 1, Knowledge, science. *h* 8, Final liberation of the soul from the body. *i* 3, Ignorance. *j* 3, Sensible objects. *k* 3, Organs of sense. *l* 1, An organ of action, as the hand, foot &c. *m* 1, An organ of perception, as the mind, eye, ear, &c. *n* 2, Astringency. *o* 1, Sweetness. 1, Saltness. 1, Bitterness. 1, Acidity. *p* 1, Fragrance. *q* 1, A diffusive perfume. *r* 2, Fragrant substance.

a ಪರಲೋಕ ವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅವಿವೇಕಿಕ ಬುದ್ಧಿ ೨. *b* ದ್ರೋಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕೆಟ್ಟಯೋಚನೆ ೨. *c* ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಂದರೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಅಭಿಮತ ೨. *d* ಬಂದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದಾಗಿತಿಳಿದು ನಂಬುವಿಕೆ ೩. *e* ಅಂಗೀಕಾರ ೧೦. *f* ಮೋಕ್ಷ ವಿಷಯಕವಾದ ವಿರಕ್ತಿ ೧. *g* ಮೋಕ್ಷೇ ತರವಾದ ಲೌಕಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ೧. *h* ಮೋಕ್ಷ ಅಂದರೆ ಶಾಶ್ವತಸುಖ ೪. *i* ಅಜ್ಞಾನ ಅಂದರೆ ದೇಹಾತ್ಮಭ್ರಾಂತಿ ೩. *j* ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರವಸ್ತುಗಳು ೩. *k* ಇಂದ್ರಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮಗಳು ೨. *l* ವಾಕ್ಪಾಣಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *m* ಮನೋ ನೇತ್ರಾದಿಗಳು ೧. *n* ವಗರಾದ ರಸ ೩. *o* ೀಯಾ ಗಿರುವಿಕೆ ೧. ಉಪ್ಪಾಗಿರುವಿಕೆ ೧. ಕಾರ ೧. ಖೈಯ್ಯಿ ೧. ಹುಳಿ ೧. *p* ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟುವೆಪರಿಂದುಂಟಾದ ಸುಗಂಧ ೧. *q* ಬಹುದೂರದವರಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಲುಳ್ಳ ಸುವಾಸನೆ ೧. *r* ದೂರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಗಂಧದ್ರವ್ಯ ೨.

ಇಷ್ಟಗಂಧ'ಸ್ಸುಗಂಧಿ' (ಸ್ಯಾ') *a* ದಾಮೊದಿ ಮುಖವಾಸನಃ *b* ।
ಪೂತಿಗಂಧ' (ಸ್ತು) ದುರ್ಗಂಧೋ' *c* ಮಿಸ್ರಂ (ಸ್ಯಾ·) ದಾಮಗಂಧಿ (ಯಕ್') *d* ॥೧೫೧॥
ಕುಕ್ಲ ಶುಭ್ರ ಕುಚಿ ಶ್ವೇತ ವಿಶದ ಶ್ವೈತ ಪಾಂಡರಾಃ ।
ಅವದಾತಸ್ಸಿ'ತೊ'ಗೌರೊ'ವಳಕ್ಷೊ' ಧವಳೊ'ರ್ಜುನಃ *e* ॥ ॥೧೫೨॥
ಹರಿಣಃಪಾಂಡುರಃಪಾಂಡು' *f* (ರೀಪಶ್ಚಾಂಡುಸ್ತು) ಧೂಸರಃ *g* ।
ಕೃಷ್ಣೊ ನೀಲೊ' ಸಿತ ಶ್ಯಾಮ ಕಾಲ ಶ್ಯಾಮಲ ಮೇಚಕಾಃ *h* ॥ ॥೧೫೩॥
ಪೀತೊ'ಗೌರೊ' ಹರಿದ್ರಾಭಃ *i* ಪಾಲಾಶೊ' ಹರಿತೊ'ಹರಿ' *j* ।
ಲೊಹಿತೊ' ರೊಹಿತೊ'ರಕ್ತಃ *k* ಕೊಣಃ (ಕೊಕನದಭವಿಃ) *l* ॥ ॥೧೫೪॥
(ಅವ್ಯಕ್ತರಾಗಸ್ತ್ವ') ರುಣಃ) *m* ಶ್ವೇತರಕ್ತ'ಸ್ತು ಪಾಟಲಃ *n* ।
ಶ್ಯಾವ (ಸ್ಯಾಲ್ಯ) ತ್ಕಪಿಶೊ' *o* ಧೂಮ್ರ ಧೂಮ ಲೌಕೃಷ್ಣ ಲೊಹಿತೆ *p* ॥ ॥೧೫೫॥
ಕಡಾರಃ ಕಪಿಲಃ ಪಿಂಗ ಪಿಶಂಗೌಕದು ಪಿಂಗಲೌ *q* ।
ಚಿತ್ರ ಕಿಮ್ಮೀರ ಕಲ್ಮಾಷ ಶಬಲೈತಾ (ಶ್ಚ) ಕರ್ಬುರೆ *r* ॥ ॥೧೫೬॥
ಗುಣೆಷುಕ್ಲಾದಯಃಪುಂಸಿಗುಣಿ ಲಿಂಗಾ (ಸ್ತು ತ್ರಿಷ್ವತಿ ·) ।

॥ಇತಿಧೀವರ್ಗಃ॥

VI. VAG-VARGA.—ವಾಗ್ವರ್ಗ.

ಬ್ರಾಹ್ಮೀತು ಭಾರತೀ ಭಾಷಾ ಗೀ'ರ್ವಾಗ್ವಾಣೀ ಸರಸ್ವತೀ ॥ ॥೧೫೭॥
ವ್ಯಾಹಾರ'ಉ'ಕ್ತ'ರ್ಲಪಿತಂ ಭಾಷಿತಂ ವಚನಂ ವಚಃ *s* ।

---

a 4, Sweet smelling substance. *b* 2, Strong smelling substance, as camphor. *c* 2, Fetid substance. *d* 2, Substance smelling like raw meat. *e* 13, White. *f* 3, Yellowish white. *g* 1, Grey. *h* 7, Black. *i* 4, Yellow. *j* 3, Green. *k* 3, Red. *l* 1, Crimson. *m* 1, Dark red. *n* 1, Pale red, rose colour. *o* 2, Brown. *p* 3, Ash colour. *q* 6, Tawny. *r* 5, Variegated. *s* 13, Speech.

a ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ ೩. *b* ಪಚ್ಚಿ ಕರ್ಪೂರ ಮುಂತಾದ ಮುಖ ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ ೨. *c* ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳವಸ್ತು ೨. *d* ಅಪಕ್ವವಾದ ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯ ೨. *e* ಬಿಳುಪು ಬಂಣ ೧೩. *f* ಬಿಳುಪು ಪಚ್ಚೆ ಯೆರಡೂ ಬೆರತ ಬಣ್ಣ ೩. *g* ಎಳೇ ಬಿಳುಪು ೧. *h* ಕಪ್ಪು ಬಂಣ ೭. *i* ಹಸುರು ಬಂಣ ೪. *j* ಎಲ್ಲೇ ಹಸುರು ಬಣ್ಣ ೩. *k* ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ೩. *l* ಕೆಂಪು ದಾಪೆರೇ ಬಣ್ಣ ೧. *m* ಎಳಗೆಂಪು ಬಣ್ಣ ೧. *n* ಕೆಂಪು ಬಿಳುಪು ಬೆರತಿರುವ ಬಣ್ಣ ೧. *o* ಪಚ್ಚೆ ಬೆರತ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ೨. *p* ಕಾರ್ಮೊಗಿಲಿನ ಕೆಂಬಾರದ ಬಣ್ಣ ೩. *q* ಗೋರೋಜನ ದಂತೆ ಕೆಂಪುಬೆರತ ಪಿಂಗಳ ಬಣ್ಣ ೬. *r* ಚಿತ್ರ ಬಣ್ಣ ೫. *s* ಮಾತಿನ ಹೆಸರುಗಳು ೧೩.

ಅಪಭ್ರಂಶೊಽಪಶಬ್ದಃ *a* (ಸ್ಯಾಚ್ಛಾಸ್ತ್ರೀ) ಶಬ್ದಃ (ಸ್ತು) (ವಾಜಕಃ) *b* ॥ ॥೧೫೪V॥
(ತಿಙ್ಸುಬಂತಚಯೊ) ವಾಕ್ಯಂ (ಕ್ರಿಯಾವಾನಾಕಾಂಕ್ಷಾನ್ವಿತಾ) *c* ।
ಋತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ವೇದಃ ಆಮ್ನಾಯಃ *d* ಸ್ತ್ರಯಿಧರ್ಮಃ (ಸ್ತು) ತದ್ವಿಧಿಃ) *e* ॥ ॥೧೫೫॥
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮ್ಯುಕ್ಸಾವುಯಜುಷೀ *f* (ಇತಿವೇದಾಸ್ತ್ರಯಃ) ಸ್ತ್ರಯೀ *g* ।
(ಹ್ರೀತ್ಯಾದಿಕುತೆ) ರಂಗ *h* ಮೊಂಕಾರಪ್ರಣವೌ (ಸಮೌ) *i* ॥ ॥೧೫೦॥
ಇತಿಹಾಸಃ ಪುರಾವೃತ್ತ *j* ಮುದಾತ್ತಾದ್ಯಾಸ್ತ್ರಯಃ) ಸ್ವರಾಃ *k* ।
ಆನ್ವೀಕ್ಷಕೀ ದಂಡನೀತಿ (ಸ್ತ್ರಕರ್ಮವಿದ್ಯಾರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಯೊಃ) *l* ॥ ॥೧೫೭॥
ಆಖ್ಯಾಯಕೊಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಾ *m* ಪುರಾಣಂ ಪಂಚಲಕ್ಷಣಂ *n* ।
ಪ್ರಬಂಧ ಕಲ್ಪನಾಕಥಾ *o* ಪ್ರವಲ್ಲಿಕಾ ಪ್ರಹೇಳಿಕಾ *p* ॥ ॥೧೫೮॥
ಸ್ಮೃತಿ (ಸ್ತು) ಧರ್ಮಸಂಹಿತಾ *q* ಸಮೂಹಃ ಹೃತಿ (ಸ್ತು) ಸಂಗ್ರಹಃ *r* ।
ಸಮುಸ್ಯಾ (ತು) ಸಮಾಸಾರ್ಥಾ *s* ಕಿಂವದಂ ತೀಜನಶ್ರುತಿಃ *t* ॥ ॥೧೫೯॥
ವಾರ್ತಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ವೃತ್ತಾಂತ (ಸ್ಯಾನ್ಯ) *u* (ದಥಾ) ಹ್ವಯಃ ।
ಆಖ್ಯಾಹ್ವೆ ಅಭಿಧಾನಂ (ಚ) ನಾಮಧೇಯಂ (ಚ) ನಾಮ (ಚ) *v* ॥ ॥೧೬೦॥
ಹೂತಿರಾಕಾರಣಾಽಽಪ್ಪನೆ *w* ಸಂಹೂತಿ (ರ್ಬಹುಭಿಃಕೃತಾ) *x* ।
ವಿವಾದೊವ್ಯವಹಾರ (ಸ್ಯಾವ್ಯೆ) *y* ದುಪನ್ಯಾಸ (ಸ್ತು) ವಾಜ್ಮುಖಂ *z* ॥ ॥೧೬೧॥

---

a 2, Ungrammatical speech. *b* 1, Word. *c* 1, Sentence. *d* 3, Veda. *e* 1, Vedic rule. *f* 1, Rig veda. 1, Sáma veda. 1, Yajur veda. *g* 1, These three vedas. *h* 1, The six vedángas. *i* 2, The holy syllable om. *j* 2, Legend. *k* 1, The three vedic accents. *l* 2, The sciences of logic and ethics. *m* 2, Credible history. *n* 2, Puránas, *o* 2, Romance. *p* 2, Enigma. *q* 2, Law. *r* 2, Compilation. *s* 2, Part of a stanza given to another person to complete it. *t* 2, Rumour. *u* 4, News. *v* 6, Name. *w* 3, Calling. *x* 1. Tumultuous exclamation. *y* 2, Law suit. *z* 2, Declaration.

a ಅಪಶಬ್ದ ೨. *b* ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಂಥ ಸುಶಬ್ದ ೧. *c* ನಾಮ ಪದ ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳ ಗುಂಪು ೧. *d* ವೇದ ೩. *e* ಆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯಜ್ಞಾದಿ ವಿಧಿಗಳು ೧. *f* ಋಗ್ವೇದ೧. ಸಾಮವೇದ೧. ಯಜುರ್ವೇದ ೧. *g* ಈ ವೇದ ತ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ೧. *h* ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳು ೧. *i* ಪ್ರಣವ ೨. *j* ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಪುರಾತನ ಕಥೆಗಳು ೨. *k* ಉದಾತ್ತಾದಿ ಸ್ವರಗಳು ೧. *l* ಕ್ರಮವಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ನೀತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ೨. *m* ಸತ್ಯವಾದ ಚರಿತೆಯುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥ ೨. *n* ಸ್ಕಂದಾದಿ ಪುರಾಣ ಗ್ರಂ ೨. *o* ಕೆಲವು ಸತ್ಯವುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥ ೨. *p* ಗೂಢಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥ ೨. *q* ಮಾನವಾದಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ೨. *r* ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಹ್ವರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಗ್ರಂಥ ೨. *s* ಕವಿಶಕ್ತಿ ಪರಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪೂರೈಸುವದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಪದ್ಯದ ಕೆಲವುಭಾಗ ೨. *t* ಲೋಕಪ್ರವಾದ ೨. *u* ವೃತ್ತಾಂತ ೪. *v* ನಾಮಧೇಯ ೬. *w* ಕರೆಯುವಿಕೆ ೩. *x* ಬಹುಮಂದಿ ಸೇರಿ ಕರೆಯಿಸುವಿಕೆ ೧. *y* ವಿವಾದ ೨. *z* ವಾಕ್ಯಾರಂಭ ೨.

ಉಪೊದ್ಘಾತ'ಉದಾಹಾರಃ *a* ಶಪನಂಶಪಥಃ (ಪುರ್ವಾ) *b* ।
ಪ್ರಕೊಪಃ' ನುಯೊಗಃ ಪೃಚ್ಛಾ (ಜಕ) *c* ಪ್ರತಿವಾಕ್ಯೊ'ತ್ತರೆ (ಸಮೆ) *d* ॥ ॥೧೬೬॥
ಮಿಥ್ಯಾ'ಭಿಯೊಗೊ' ಭ್ಯಾಖ್ಯಾನ' *e* (ಮಥ) ಮಿಥ್ಯಾಭಿಶಂಸನಂ ।
ಆಭಿಶಾಪಃ *f* ಪ್ರಣಾದ' (ನ್ತು) ಶಬ್ದ' (ಸ್ಯಾ) (ದನುರಾಗಜಃ) *g* ॥ ॥೧೬೭॥
ಯಶಃಕೀರ್ತಿ'ರ್ಸ್ತವಜ್ಞಾ (ಜಕ) *h* ಸ್ತವ್ಯಸ್ತೊತ್ರಂಸ್ತುತಿ'ರ್ನ್ನುತಿಃ *i* ।
ಆಮೆ'ಡಿತಂ (ದ್ವಿಸ್ತ್ರಿ) (ರುಕ್ತ') *j* ಮುಚ್ಚೈರ್ಘುಷ್ಟಂ (ತು) ಘೊಷಣಾ *k* ॥ ॥೧೬೮॥
ಕಾಕುಃ (ಸ್ತ್ರಿ) ಯಾಂವಿಕಾರೊ'ಯಶೊ ಕಭೀತ್ಯಾದಿ ಭಿರ್ವ್ಯನೆಃ) *l* ।
ಅವಣಾ'ರ್ಹಣೆ ಪ ನಿರ್ವಾದ ಪರಿವಾದಾ' ಪವಾದ(ವರ್ತೆ) ॥ ॥೧೬೯॥
ಉಪಕೊ ಶೊ'ಜುಗುಪ್ಸಾ (ಜಕ) ಕುತ್ಸಾ ನಿಂದಾ (ಚ) ಗರ್ಹಣೆ *m* ।
ಪಾರುಷ್ಯ'ಮತಿ ವಾದ'(ಸ್ಯಾ) *n* ಭರ್ತ್ಸನಂ (ತ್ಸ ಪಕಾರಗೀಃ) *o* ॥ ॥೧೭೦॥
(ಯಸ್ಸನಿಂದ) ಉಪಾಲಂಭ (ಸ್ತ ತ್ಸಾ) ತ್ಸೆರಿಭಾಷಣಂ *p* ।
(ತಶ್) ತ್ವಾಕ್ಷಾರಣಾ (ಯಃನ್ಯಾದಾಕೊ) ಕೊಪೈಭುನಂಪ್ರತಿ) *q* ॥ ॥೧೭೧॥
(ಸ್ಯಾ) ದಃಭಾಷಣ'ಮಾಲಃಪಃ *r* ಪ್ರಲಾಪೊ' (ನರ್ಥಕಂವಚಃ) *s* ।
ಅನಃಲಾಪೊ' (ಮುಹುರ್ಭಾಷಾ) *t* ವಿಲಾಪಃ ಪರಿದೆವನಂ *u* ॥ ॥೧೭೨॥
ವಿಪ್ರಲಾಪೊ' (ವಿರೊಧೊ'ತ್ತಿ) *v* ಸ್ಸಂಲಾಪೊ' (ಭಾಷಣಂವಿಧಃ) *w* ।
ಸುಪ್ರಲಾಪ'ಸ್ಸುವಚನ' *x* ಮುಪಲಾಪ' (ಸ್ತು) ನಿಹ್ನವಃ *y* ॥ ॥೧೭೩॥

---

a 2, Illustrating. *b* 2, Cursing. *c* 3, Question. *d* 2, Answer. *e* 2, False charge. *f* 2, False slander. *g* 1, An exclamation of joy. *h* 3, Fame. *i* 4, Praise. *j* 1, Repetition of a word through emotion. *k* 2, Shout. *l* 1, Change of voice in fear, grief &c. *m* 10, Blame. *n* 2, Abuse. *o* 1, Threat. *p* 1, Reproof. *q* 1, Accusation of adultery. *r* 2, Addressing. *s* 1, Prattle, useless speech. *t* 1, Repeating a word again and again. *u* 2, Lamentation. *v* 1, Quarrel. *w* 1, Conversation. *x* 2, Good speech. *y* 2, Denial.

a ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ತೋರಿಸುವಿಕೆ ೨. *b* ಆಣೆ ಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ೨. *c* ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ೨. *d* ಉತ್ತರ ಕೊಡುವಿಕೆ ೨. *e* ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವದು ೨. *f* ಸುಳ್ಳು ಚಾಡೀ ಹೇಳುವದು ೨. *g* ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನುಡಿಯುವಿಕೆ ೧. *h* ಕೀರ್ತಿ ೩. *i* ಸ್ತೋತ್ರ ೪. *j* ಸಂತೋಷಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದವುಮಾತನ್ನೇ ಯಿರಡು ಮೂರು ಸಾರಿ ನುಡಿಯುವದು ೧. *k* ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವದು ೨. *l* ಪೊಂಟೆಂದು ಹೇಳುವ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ವರಭೇದ ೧. *m* ನಿಂದೆ ಅಂದರೆ ಹೀನಗಳೆಯುವಿಕೆ ೧೦. *n* ಅಪ್ರಿಯವಾಗಿ ನುಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *o* ಬೆದರಿಕೆ ೧. *p* ನಿಂದೆ ಯೊಡಗೂಡಿದ ದುರ್ವಾದ ೧. *q* ವೈಭುನವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಂಬಲಿಸಿ ಮೊರೆ ಯಿಡುವದು ೧. *r* ಹಿತವಾದ ೨. *s* ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಮಾತು ೧. *t* ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ನುಡಿಯುವದು ೧. *u* ಅಳುವಿಕೆ ೨. *v* ವಿರೋಧವಾಗಿ ನುಡಿಯುವದು ೧. *w* ಪ್ರೀತಿ ಯಿಂದ ಮಾತಾಡುವದು ೧. *x* ಪರಿಶುದ್ಧ ವಾದ ಮಾತು ೨. *y* ಮೋಸಗೊಳಿಸುವ ಮಾತು ೨.

ಸಂದೇಶವಾ ತ್ಯೂಚಿಕಂ (ಸ್ಯಾ) *a* ದ್ವ್ಯರ್ಥೌದಾ ತ್ತು ತ್ರಿಷೂತ್ತರೆ ।
ಉದ್ಯತೀ (ವಾಗಕಲ್ಯಾಣೀ ಸ್ಯಾ) *b* ತ್ತಲ್ಯಾ (ತು) ಶುಭಾತ್ಕಿಕಾ *c* ॥ ॥೧೭೫॥
ಅತ್ಯರ್ಥಮಧುರಂ ಸಾಂತ್ವಂ *d* ಸಂಗತಂ ಹೃದಯಂಗಮಂ *e* ।
ನಿಷ್ಠುರಂ ಪರುಷಂ *f* ಗ್ರಾಮ್ಯಂ ಮ್ಲೀಲಂ *g* ಸೂನೃತಂ (ಪ್ರಿಯೇ ॥ ॥೧೭೬॥
ಸತ್ಯೇ) *h* ಥಸಂಕುಲ ಕಿಲ್ಲಾಪೈಪರಸ್ಪರ ಪರಾಹತೆ *i* ।
(ಲುಪ್ತವರ್ಣಪದಂ) ಗ್ರಸ್ತಂ *j* ನಿರಸ್ತಂ (ತ್ವರಿತೋದಿತಂ) *k* ॥ ॥೧೭೭॥
ಅಂಬೂಕೃತಂ (ಸನಿಷ್ಠೀವ) *l* ಮಬದ್ಧಂ (ಸ್ಯಾದನರ್ಥಕಂ) *m* ।
ಅನಕ್ಷರಂ ಮವಾಚ್ಯಂ (ಸ್ಯಾ) *n* ದಾಹತಂ (ತು) ಮೃಷಾರ್ಥಕಂ *o* ॥ ॥೧೭೮॥
(ಅಥ) ಮ್ಲಿಷ್ಟ ಮವಿಸ್ಪಷ್ಟಂ *p* ವಿತಥಂ (ತ್ವನೃತಂ ಪಚಕಃ) *q* ।
ಸತ್ಯಂ ತಥ್ಯೆ ಮೃತಂ ಸವ್ಯ ಗಮೂನಿ (ತ್ರಿಷುತದ್ವತಿ) *r* ॥ ॥೧೭೯॥

॥ ಇತಿವಾಗ್ವರ್ಗಃ॥

VII. SHABDADI-VARGA.—ಶಬ್ದಾದಿವರ್ಗ.

ಶಬ್ದೆ ನಿನಾದ ನಿನದ ಧ್ವನಿ ಧ್ವಾನ ರವ ಸ್ವನಾಃ ।
ಸ್ವಾನ ನಿರ್ಘೋಷ ನಿರ್ಹ್ರಾದ ನಾದ ನಿಸ್ವಾನ ನಿಸ್ವನಾಃ ॥ ॥೧೮೦॥
ಆರವಾ ರಾವಸಂ ರಾಪ ವಿರಾವಾ *s* (ಅಥ) ಮರ್ಮರಃ ।
(ಸ್ವನಿತೆ ವಸ್ತ್ರಾ ದರ್ಣಾನಾಂ) *t* ಭೂಷಣಾನಾಂ (ತು) ಕಿಂಜಿತಂ *u* । ॥೧೮೧॥
ನಿಕ್ವಾಣೊ ನಿಕ್ವಣಃ ಕ್ವಾಣಃ ಕ್ವಣಾ ಕ್ವಣನ ಮಿತ್ಯೆಷಿ) *v* ।
(ವೀಣಾಯಾಃ ಕ್ವಣಿತಃ ಪ್ರಾದೇ) ಪ್ರಕ್ವಾಣ ಪ್ರಕ್ವಣಾದಯಃ *w* ॥ ॥೧೮೨॥

---

a 2, Verbal message. *b* 1, Inauspicious speech. *c* 1, Auspicious speech. *d* 1, Conciliating speech. *e* 2, Apposite speech. *f* 2, Hard speech. *g* 2, Rustic speech. *h* 1, Agreeable and true speech. *i* 2, Perplexing speech. *j* 1, Inarticulate speech through weakness, haste, &c. *k* 1, Rapid speech. *l* 1, Sputtering speech. *m* 2, Unmeaning speech. *n* 2, Unpronounceable speech. *o* 2, Assertion of an impossibility. *p* 2, Unintelligible speech. *q* 1, False speech. *r* 4, True speech. *s* 17, Sounds. *t* 1, Rustling sound (as of cloth or dry leaves.) *u* 1, Tinkling sound (as of metallic ornaments.) *v* 5, Sounds of musical instruments. *w* 2, Sound of the lute.

a ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸುವ ಮಾತು ೨. *b* ಅಶುಭವಾಕ್ಯ ೧. *c* ಶುಭವಾಕ್ಯ ೧. *d* ಬಹು ಪ್ರೀತಿವಾಕ್ಯ ೧. *e* ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೊಪ್ಪಿದ ಮಾತು ೨. *f* ಕಠಿನವಾದ ಮಾತು ೨. *g* ಗ್ರಾಮ್ಯ ಜನರ ಮಾತು ೨. *h* ಪ್ರಿಯ ವಾಕ್ಯ ೧. *i* ಅನ್ವಯ ಕಪ್ಪ ವಾಕ್ಯ ೨. *j* ತ್ವರೆಯಿಂದ ವರ್ಣಲೋಪಿತವಾಕ್ಯ ೧. *k* ತ್ವರೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವಾಕ್ಯ ೧. *l* ತುಂ ತುರಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ವಾಕ್ಯ ೧. *m* ಹೊಂದದ ಮಾತು ೨. *n* ಹೇಳ ಬಾರದ ಮಾತು ೨. *o* ಬಹು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಮಾತು ೨. *p* ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯಬಾರದೇ ಯಿರುವ ಮಾತು ೨. *q* ಸುಳ್ಳು ಮಾತು ೧. *r* ಸತ್ಯವಾಕ್ಯ ೪. *s* ಧ್ವನಿ, ಸದ್ದಾಗುವಿಕೆ ೧೭. *t* ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮತ್ತು ಯೆಲೆಗಳ ಧ್ವನಿ ೧. *u* ಆಭರಣಗಳ ಧ್ವನಿ ೧. *v* ವೀಣಾದಿ ಸಕಲ ವಾದ್ಯಧ್ವನಿಗಳು ೫. *w* ವೀಣಾಧ್ವನಿ ೨.

ಕೊಲಾಹಲಃ ಕಲಕಲ a (ಸ್ತ್ರಿಶಬ್ದಂ) ವಾಹಿತಂ ರುತಂ b ।
(ಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರತಿ ಶ್ರುತ್ಪ್ರ ತಿಧ್ವಾನೆ c ಗೀತಂಗಾನ (ಏಮೆ ಸಮೆ) d । ॥೧೪೨॥

॥ ಇತಿ ಶಬ್ದಾದಿ ವರ್ಗಃ ॥

VIII. NATYA-VARGA.—ನಾಟ್ಯ ವರ್ಗ.

ನಿಷಾದ'ರ್ಷಭ ಗಾಂಧಾರ ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಧೈವತಾಃ ।
ಪಂಚಮೆ (ಶ್ಚೈತ್ಯಮೀ ಸಪ್ತ ಶಂತ್ರೀಕಂತೊ ತ್ಥಿ ತಾಸ್ಸ್ವರಾಃ) e । ॥೧೪೩॥
ಕಾಕಲೀ (ತು) ಕಲಿನೂಪ್ಸ್ಫೆ f (ಧ್ವನೌತು ಮಧುರಾ ಸ್ಫುಟೆ ।
ಕಲೊ g ಮಂದ್ರ(ನ್ತು(ಗಂಭೀರೆ) h ತಾರೊ'(ತ್ಯುಚ್ಚೈ ರ್ಧ್ವನಿಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಷು) i ॥೧೪೪॥
ಸಮಸ್ವಿತಲಯ (ಸ್ತ್ವೆಕ) ತಾಲೊ' j ವೀಣಾ (ತು) ವಲ್ಲಕೀ ।
ವಿಪಂಚೀ k (ಸಾತುತಂ ತ್ರೀಭಿ ಸ್ಸಪ್ತಭಿಃ) ಪರಿವಾದಿನೀ l । ॥೧೪೫॥
ತತಂ (ವೀಣಾದಿಕಂವಾದ್ಯಂ) m ಮಾನದ್ಧಂ (ಮುರಜಾದಿಕಂ) n ।
(ವಂಶಾದಿ ಕಂತು) ಸುಷಿರಂ o (ಕಾಂಸ್ಯಂ ತಾಲಾದಿಕಂ) ಘನಂ p । ॥೧೪೬॥
(ಚತುರ್ವಿಧ್ ಮಿದಂ) ವಾದ್ಯಂ ವಾದಿತ್ರ'ತೊ ಬ್ಯನಾಮಕಂ q ।
ಮೃದಂಗಾ ಮುರಜಾ(ಭೆದಾ') r ಸ್ತ್ವಂಕ್ಯಾ'ಲಿಂಗ್ಯೊ' (ರ್ಧ್ವಕಾಸ್ತ್ರಯಃ) s ॥೧೪೭॥
(ಸ್ಯಾ')ದ್ಯಃ ಪಟಹೊ'ಢಕ್ಕಾ t ಭೇರೀ (ಸ್ತ್ರೀ) ದುಂದುಭಿಃ (ಪುರ್ಮಾ) u ।

---

a 2, Shout of a multitude. b 2, Cry of animals or birds. c 2, Echo. d 2, Singing. e 7, The seven musical notes (an octave.) f 1, Soft note. g 1, Low note. h 1, Deep note. i 1, High note. j 2, Keeping exact time between song, dance and instrumental music. k 3, Lute. l 1, Lute with seven strings. m 1, Any stringed instrument. n 1, Any drumlike instrument. o 1, Any wind instrument. p 1, Any metallic instrument which is struck in playing. q 3, Collective term for the above four. r 2, Small drum. s 3, Varieties of drum. t 2, Large drum. u 2, Great drum.

a ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದ ೨. b ಮೃಗ ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಶಬ್ದ ೨. c ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ೨. d ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ೨. e ತಂತಿಯಿಂದಲೂ ಕೊರಳಿನಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟುವ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರಗಳು ೭. f ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಮಧುರ ಧ್ವನಿ ೧. g ಕಿವಿಗೆ ಹಾಯಿದೋರುವ ಧ್ವನಿ ೧. h ಗಂಭೀರವಾದ ಧ್ವನಿ ೧. i ತೃತೀಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ಧ್ವನಿ ೧. j ನೃತ್ಯಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು ಮೂರೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಜೇರಿದುವಿಕೆ ೧. k ವೀಣೆ ೩. l ಯೀಳು ತಂತಿಗಳ ವೀಣೆ ೧. m ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ ತಂತ್ರೀ ವಾದ್ಯಗಳು ೧. n ಮದ್ದಳೆ ಮುಂತಾದ ಚರ್ಮ ವಾದ್ಯಗಳು ೧. o ಪಿಳ್ಳಗೋವಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖ ವಾದ್ಯಗಳು ೧. p ತಾಳ ಮುಂತಾದ ಕಂಚಿನ ವಾದ್ಯ ೧. q ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳೂ ೩. r ಮದ್ದಳೆ ೨. s ಮರ್ದಳೆಯ ಭೇದಗಳು ೩. t ಡವಣೆ ೨. u ಭೇರಿ ೨

ಆನಕಃ ಪಟಹೊಽಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾಂ a ತ್ರೊಣೊ (ವೀಣಾದಿವಾದನಂ) b ॥ ॥೦೪॥
(ವೀಣಾದಂಡಃ) ಪ್ರವಾಳಃ (ಸ್ಯಾನ್ನ್ಯ) c ತ್ಕಕುಭಃ (ಸ್ತ್ರು) ಪ್ರಸೆವಕಃ d ।
ಕೊಲಂಬಕಃ (ಸ್ತ್ರುಕಾಯೊಸ್ಯಾ) e ಉಪನಾಹೊನಿಬಂಧನಂ f ॥ ॥೦೪॥
(ವಾದ್ಯಪ್ರಭೇದಾ) ಡಮರು ಮಡ್ಡು ಡಿಂಡಿಮು ಝುರ್ಝುರಾಃ ।
ಮರ್ದಲಃ ಪಣವೊ (ನ್ಯೋಚ) g ನರ್ತಕೀ ಲಾಸಕೀ (ಸಮೆ) h ॥ ॥೦೪೮॥
ವಿಲಂಬಿತಂ ದ್ರುತಂ ಮಧ್ಯಂ ತತ್ವ ಮೊಶ್ಚಿ ಫನಂಕ್ಷ್ಯವಾತೆ i ।
ತಾಲಃ (ಕಾಲಕ್ರಿಯಾಮಾನಂ) j ಲಯಃ (ಸ್ಯಾನ್ನ್ಯ) k ಮಥಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ. ॥೦೫೦॥
ತಾಂಡವಂ ನಟನಂ ನಾಟ್ಯಂ ಲಾಸ್ಯಂ ನೃತ್ಯಂ (ಜ) ನರ್ತನಂ l ।
ತೌರ್ಯತ್ರಿಕಂ (ನೃತ್ಯಗೀತವಾದ್ಯಂ) ನಾಟ್ಯ (ಮಿದಂತ್ರಿಯಂ) m ॥ ॥೦೫೨॥
ಭೃಕುಂಸ (ಶ್ಚ) ಭೃಕುಂಸ (ಶ್ಚ) ಭೂಕುಂಸಶ್ಚಿತಿ ನರ್ತಕಃ ।
ಸ್ತ್ರೀವೇಷಧಾರೀ ಪುರುಷೊ n (ನಾಟ್ಯೊಕ್ಷೌ) (ಗಣಿಕಾ) ಜ್ಞಕಾ ೦ ॥ ॥೦೫೩॥
(ಭಗಿನೀಪತಿ) ರಾವುತೆಶ್ p ಭಾವೊ (ವಿದ್ವಾ) q (ನಥಾವುಕಃ) ।
ಜನಕೊ r (ಯುವರಾಜ) (ಸ್ತ್ರು) ಕುಮೊರೊ s ಭರ್ತೃದಾರಕಃ s । ॥೦೫೪॥
(ರಾಜಾ) ಭಟ್ಟಾರಕೋ ದೆವ t (ಸ್ತ್ರತ್ಸ್ನಿಕಾ) (ಭರ್ತೃದಾರಿಕಾ) u ।
ದೆವೀ (ಕೃತಾಭಿಷೆಕಾಯಾ) v (ಮಿತರಾಸಾಮು) ಭಟ್ಟಾನೀ w ॥ ॥೦೫೫॥

---

a 2, Big drum. b 1, Instrument worn on the finger for sounding a lute. c 1, Neck of a lute. d 2, Sounding vessel of a lute. e 1, Collective term for the above three. f 2, The parts of a lute to which the strings are attached. g 6, Varieties of hand drum. h 2, Female dancer. i 3, Slow, quick and moderate time in dancing. j 1, Musical time. k 1, Equal time in song, music and dance. l 6, Dancing. m 1, Dance accompanied with song and music. n 3, Male dancer dressed as a female. (The following terms are only appropriate to *dramatis personæ*.) o 1, Harlot. p 1, Sister's husband. q 1, Learned man. r 1, Father. s 2, Prime minister. t 2, King. u 1, King's daughter, princess. v 1, Crowned queen. w 1, Other wives of the king.

a ತಮ್ಮಟೆ ೦. b ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ ವುಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ನಖ್ಖೀ ೧. c ವೀಣೆಯ ದಂಡಿಗೆ ತೋಳು ೧. d ವೀಣೆಯ ಹೆರಳು ೦. e ವೀಣೆಯ ತಂತಿ ಹೆರಳು ಮೊದಲಾದ ಶರೀರ ೧. f ವೀಣೆಯ ತಂತಿ, ಕಟ್ಟಿವ ಬಾಯಿಗೂ ಬಿರಡೆಗಳಿಗೂ ಹೆಸರು ೦. g ಕೈ ವುವಾಗಿ ಬುತುಬುಜುಕಿ, ಢಿಕ್ಕಿ, ಢಿನುಕಿ, ಝಾಯಿ, ವುದ್ದಳೆ, ಗೋವುಖ, ಮುಂತಾ ದವು ೬. h ಕುಣಿಯುವ ನಾಟ್ಯಗಾತಿ ೦. i ನಾಟ್ಯಾದಿಗಳ ಆದ್ಯಂತ ಮಧ್ಯಕಾಲಗ ಳು ೩. j ನಾಟ್ಯಾದಿಗಳ ತಾಲ ಪ್ರಮಿತಿ ೧. k ನೈಶ್ಯಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳ ಸರಿಯಾದ ಜ ವಾವಣೆ ೧. l ಭರತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕಾರ ಕುಣಿಯುವ ನಾಟ್ಯ ೬. m ಕುಣಿಯುವದು ಹಾಡುವದು ಬಾರಿಸುವದು ಈ ಮೂರೂ ಕೂಡಿದ ನಾಟ್ಯ ೦. n ಹೆಣ್ಣು ವೇಷವ ನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಣಿಯುವ ಗಂಡು ೩. o ಸೂಳೆ ೧. p ಸಹೋದರಿಯ ಗಂಡನು ೧. q ವಿ ದ್ವಾಂಸನು ೧. r ತಂದೆ ೧. s ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ೦. t ಅರಸನು ೦. u ಅರಸಿನ ಮಗ ಳು ೧. v ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳಾದ ರಾಣಿ ೧. w ಮಿಕ್ಕಂಥ ರಾಜಪತ್ನಿ ೧.

ಆಖ್ಯಾಹ್ಯಣ್ಯೌ (ಮವಭೋಕ್ತಾ) *a* (ರಾಜ್ಞಸ್ಯಾಲ) (ಸ್ತ್ರಿ) ರಾಷ್ಟ್ರಿಯಃ *b* ।
ಅಂಬಾ (ಮಾತಾ) *c* (ಥಬಾಲಾಸ್ಯಾಂ) ದ್ವಾಸೂ *d* ರಾರ್ಯ (ಸ್ತ್ರಿ) ಮಾರ್ಷಿಃ *e* ॥೧೯೬॥
ಅತ್ತಿಕಾ (ಭಗಿನೀಜ್ಯೇಷ್ಠಾ) *f* ನಿಷ್ಠಾನಿರ್ವಹಣಿ (ಸಮೆ) *g* ।
ಹಂಡೆ ಹಂಜೆ ಹಲಾ (ಹ್ವಾನೆನಿಚಾಂಜೆಟೀಂಸಖೀಂಪ್ರತಿ) *h* ॥ ॥೧೯೭॥
ಆಂಗಹಾರೊಂಗವಿಹ್ಲೆಪೌ *i* ವ್ಯೆಂಜಕಾಂಭಿನಯೌ (ಸಮೌ) *j* ।
(ನಿರ್ವ್ಯಲೀತ್ವಂಗಸತ್ವಾಭ್ಯಾಂದ್ವೌ) (ತಿ) ಷ್ಠಾಂ) ಗಿಕಸಾತ್ವಿಕೆ *k* ॥ ॥೧೯೮॥
ಶೃಂಗಾರ ವೀರ ಕರುಣಾ ದ್ಭುತ ಹಾಸ್ಯ ಭಯಾನಕಾಃ ॥
ಭೀಭತ್ಸ ರೌದ್ರೌ (ಚ) ರಸಃ *l* ಶೃಂಗಾರಾತ್ಕುಚಿರುಜ್ವಲಃ *m* ॥ ॥೧೯೯॥
ಉತ್ಸಾಹದರ್ಧನೊ ವೀರಃ *n* ಕಾರುಣ್ಯಾಂಕರುಣಾ ಘೃಣಾ ।
ಹೃಪಾ ದಯಾನುಕಂಪಾ ಸ್ಯಾಂ) ದನುಕ್ರೋಶಃ *o* (ವ್ಯಥೊ) ಹಸಃ ॥ ॥೨೦೦॥
ಹಾಸೊ ಹಾಸ್ಯಂ (ಚ) *p* ಭೀಭತ್ಸಂವಿಕೃತಂ (ತ್ರಿಷ್ವಿದಂದ್ವಯಂ) *q* ।
ವಿಸ್ಮಯೊದ್ಭುತ ಮಾಶ್ಚರ್ಯಂ ಚಿತ್ರಂ *r* (ಮಪ್ಯಥ) ಭೈರವಂ । ॥೨೦೧॥
ದಾರುಣಂ ಭೀಷಣಂ ಭೀಷ್ಮಂ ಘೋರಂ ಭೀಪು ಭಯಾನಕಂ ।
ಭಯಂಕರಂ ಪ್ರತಿಭಯಂ *s* ರೌದ್ರಂತೂಗ್ರೆ (ಪುಮಿತ್ರಿರು) ॥ ॥೨೦೨॥
ಚಕುರ್ದಶ) *t* ದರ ತ್ರಾ ಸಾ ಭೀತಿರ್ಭೀರ್ಸಂತ್ರಾಸ ಧ್ವಂಸಂ ಭಯಂ *u* ।
(ವಿಕಾರೊ ಮಾನಸೊ) ಭಾವೊ *v* ನುಭಾವೊ (ಭಾವಪ್ರಬೋಧಕಃ) *w* । ॥೨೦೪॥

---

a 1, Inviolability. *b* 1, King's brother-in-law. *c* 1, Mother. *d* 1, Little girl. *e* 1, A worthy man. *f* 1, Elder sister. *g* 2, End of a play. *h* 3, Term of address for a low woman, female slave, or a woman's female friend. *i* 2, Affected gestures in dancing. *j* 2, To disclose the thoughts by signs or gestures. *k* 2, Perspiration, horripilation &c, arising from mental emotion. *l* 8, The poetic sentiments viz. *m* 3, Love. *n* 2, Heroism. *o* 7, Pathos. *p* 3, Derision. *q* 2, Disgust. *r* 4, Surprise. *t* 9, Terror. *s* 2, Anger. *u* 6, Fear. *v* 1, Emotion or passion as an object of poetry. *w* 1, The expression of such emotion in the features.

a ಕೊಲ್ಲಕೂಡದೆಂಬ ಮಾತು ೧. *b* ಅರಸಿನ ಭಾವಮೈದನು ೧. *c* ತಾಯಿ ೧ *d* ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿ ೧. *e* ಪೂಜ್ಯನು ೧. *f* ಅಕ್ಕನು ೧. *g* ನಾಟಕ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುವಿಕೆ ೨. *h* ನೀಚಳೆನ್ನೂ ದಾಸಿಯನ್ನೂ ಸಖಿಯನ್ನೂ ಕರೆಯುವದು ೩. *i* ಕುಣಿಯುವಾಗ ಮೈ ಕುಲಿಸುವಿಕೆ ೨. *j* ಹಸ್ತವಿನ್ಯಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸುವದು ೨. *k* ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ವೇದ ರೋಮಾಂಚಾದಿಗಳು ೨. *l* ಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಗಳು ೪. *m* ಶೃಂಗಾರರಸ ೩. *n* ವೀರ ರಸ ೨. *o* ಕರುಣಾ ರಸ ೭. *p* ಹಾಸ್ಯರಸ ೩. *q* ಭೀಭತ್ಸ ರಸ ೨. *r* ಅದ್ಭುತರಸ ೪. *s* ಭಯಾನಕ ರಸ ೯. *t* ರೌದ್ರರಸ ೨. *u* ಭಯ ೬. *v* ಮನೋವಿಕಾರ ೧. *w* ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮುಖವಿಕಾರಾದಿಗಳು ೧.

ಗರ್ವೋ'ಭಿಮಾನೋ'ಹಂಕಾರೋ' a ಮಾನ' (ತ್ರಿತ್ವಸಮುನ್ನತಿಃ) b ।
ಅನಾದರಃ ಪರಿಭವಃ ಪರೀಭಾವ' ಸ್ತಿರಸ್ಕ್ರಿಯಾ ॥ ॥೨೦೪॥
ರೀಢಾ'ವಮಾನನಾ' ವಜ್ಞಾ'ವಹೆಳನ' ಮಸೂರ್ಷ್ಣಾಂ c ।
ಮಂದಾಕ್ಷಂ ಹ್ರೀ ಸ್ತ್ರಪಾ ವ್ರೀಡಾ ಲಜ್ಜಾ d (ಸೌ')ಪತ್ರಪಾ (ನ್ಯಕೃತಃ) e ॥ ॥೨೦೫॥
ಕ್ಷಾಂತಿ'ಸ್ತಿತಿಕ್ಷಾ f ಭಿಧ್ಯಾತು (ಪರಸ್ವ ವಿಷಯೆಸ್ಪೃಹಾ) g ।
ಅಕ್ಷಾಂತಿ'ರೀರ್ಷ್ಯಾ' h ಸೂಯಾ (ತುದೊಷಾರೊ ಪೊಗುಣೆಷ್ವಪಿ) i ॥ ॥೨೦೬॥
ವೈರಂ ವಿರೋಧೋ' ವಿದ್ವೇಷೋ' j ಮನ್ಯುಕೋಕೌ (ತು)ಶುಕ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) k ।
ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪೊ' ನುತಾಪ' (ಶ್ಚ) ವಿಪ್ರತೀಸಾರ' (ಇತ್ಯಪಿ l ॥ ॥೨೦೭॥
ಕೊಪ ಕೊಧೌ' ಮರ್ಷ ರೊಷ ಪ್ರತಿಘೌ ರು'ಟ್ತ್ರಿಧೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) m ।
(ಶುಚೌತುಚಕಃತೆ) ೀಲ' n ಮುನ್ಮಾದ' (ಶ್ಚಿತ್ತವಿಭ್ರಮಃ) o ॥ ॥೨೦೮॥
ಪ್ರೆಮಾ (ನಾ') ಪ್ರಿಯತಾ ಹಾರ್ದಂ ಪ್ರೆಮ್ನೆಹೊ' p (ಥ) ದೊಹದಂ ।
ಇಚ್ಛಾ'ಕಾಂಕ್ಷಾ ಸ್ಪೃಹೆ' ಹಾತೃ'ಷ್ಣಾಂಲಿಪ್ಸಾ ವಾಂಛೊರಥಃ । ॥೨೦೯॥
ಕಾಮೊ'ಭಿಲಾಷ'ಸ್ತರ್ಷ (ಶ್ಚ) q ಸಮೂಹಾ' ಲಾಲಸಾ (ದ್ವಯೊಃ) r ।
ಉಪಾಧಿ' (ರ್ನ) ಧರ್ಮಚಿಂತಾ s (ಪುಂಸ್ಯಾ') ಧಿ' (ರ್ಮಾನಸೇವ್ಯಧಾ) t ॥ ॥೨೧೦॥
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಧ್ಯಾಂತಾ ಸ್ಮೃತಿ'ರಾಧ್ಯಾನ' u ಮುತ್ತ'ಂಭೊ'ತ ಲಿಕೆಸಮೆ v ।
ಉತ್ಸಾಹೊ'ವ್ಯವಸಾಯ' (ನ್ಸಾ ಸ್ಯ') w (ತ್ಸ) ವೀರ್ಯ' (ಮತಿಕಕ್ತಿ ಭೂಷ್ಣು) x ॥೨೧೧॥
ಕಪಟೊ' (ಸ್ತ್ರೀ) ವ್ಯಾಜದಂಭೂ'ಪಧಯ'ಶ್ಚದ್ಮ ಕೈತವೆ ।
ಕುಸೃತಿ'ರ್ನಿ'ಕೃತಿ'ಶಾಖ್ಯೆಂ y ಪ್ರಮಾದೊ'ನವಧಾನತಾ z ॥ ॥೨೧೨॥

---

a 3, Pride. b 1, Self respect. c 9, Disrespect. d 5, Shame. e 1, Bashfulness. f 2, Patience g 1, Coretousness. h 2, Envy. i 1, Detraction. j 3 Enmity. k 3, Grief. l 3, Repentance. m 7, Anger. n 1, Virtue. o 2, Madness. p 5, Friendship. q 12, Desire. r 1, Ardent desire s 2, Virtuous reflection. t 1, Mental agony. u 3, Anxious thought. v 2, Impatient longing. w 2, Effort. x 1; Power. y 9, Hypocrisy. z 2, Carelessness. ✓

a ಅಹಂಕಾರ ೩. b ನಾನು ದೊಡ್ಡವನೆಂಬ ಜಿಕ್ತೌನ್ನತ್ಯ ೧. c ತಿರಸ್ಕಾರ ೯. d ನಾಚಿಕೆ ೫. e ಹೆರರ ಬೆಕೆಯಿಂದುಂಟಾದ ನಾಚಿಕೆ ೧. f ಸೈರಣೆ ೨. g ಪರಸ್ವತ್ತಿನ ವಿಷಯವಾದ ದುರಾಸೆ ೧. h ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ೨. i ಪರರ ಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷವನ್ನೆಣಿಸುವ ಪಾಪಬುದ್ಧಿ ೧. j ವೈರ ೩. k ಶಿಟ್ಟುಗೊಂಡು ಅಳುವಿಕೆ ೩. l ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ೩. m ಸಿಟ್ಟು, ಕೋಪ ೭. n ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ ೧. o ಚಿತ್ತ ಚಾಂಚಲ್ಯ ೨. p ಸ್ನೇಹ, ವಿಶ್ವಾಸ ತನ ೫. q ಕೋರಿಕೆ ೧೨. r ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ೧. s ಧರ್ಮಚಿಂತೆ ೨. t ಪುನಸ್ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ಯಥೆ ೧. u ನೆನೆಸುವದು ೩. v ಆಸಕ್ತಿ ೨. w ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ೨. x ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪ್ರತ್ಸಾಹ ೧. y ಕಪಟ ೯. z ಹೆಚ್ಚಿರಿಕೆ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುವದು ೨.

ಕೌತೂಹಲಂ ಕೌತುಕಂ (ಚ) ಕುತಕಂ (ಚ) ಕುತೂಹಲಂ *a*।
(ಸ್ತ್ರ್ಯಾಂ) ವಿಲಾಸ ಬಿಬ್ಬೋಕ ವಿಭ್ರಮೌ ಲಲಿತಂ (ತಥಾ) ॥ ॥೧೦೩॥
ಹೆಲಾ ಲೀಲೆ (ತ್ಯಮೀಹಾವಾಃ ಕ್ರಿಯಾಃ ಶೃಂಗಾರಭಾವಜಾಃ *b*।
ದ್ರವಕ್ರೀಳೆ ಪರೀಹಾಸಾಃ ಕ್ರೀಡಾ ಲೀಲಾ (ಚ) ನರ್ಮ (ಚ) *c*। ॥೧೦೪॥
ವ್ಯಾಜೊಪದೆಶೊಲಕ್ಷ್ಯಂ (ಚ) *d* ಕ್ರೀಡಾ ಖೆಲಾ (ಚ) ಕುರ್ದನಂ *e*।
ಘರ್ಮೊದ್ಭವಸ್ಸ್ವೇದ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *f* ತ್ಪ್ರಳಯೊ (ನಪ್ಯಚೆಷ್ಟತಾ) *g*। ॥೧೦೫॥
ಅವಹಿತ್ಥಾ (ಕಾರಗುಪ್ತಿ) *h* (ಸ್ಸಮೌ) ಸಂವೆಗ ಸಂಭ್ರಮೌ *i*।
(ಸ್ಯಾ) ದಾಜ್ಞಪ್ತಿರಿತಕಂ ಹಾಸ ಸ್ಸೊಽಪ್ಯಪ್ರಾಸ) *j* (ಸ್ಸಮನಾ) ಸ್ಮಿತಂ *k* ॥೧೦೬॥
(ಮಧ್ಯೇಮಂಸ್ಯಾ) ದ್ವಿಹಸಿತಂ *l* ರೊಮಾಂಚೊ ರೊಮಹರ್ಷಣಂ *m*।
ಕ್ರಂದಿತಂ ರುದಿತಂ ಕ್ರುಷ್ಟಂ *n* ಜೃಂಭ (ಸ್ತು ತ್ರಿಷು) ಜೃಂಭಣಂ *o* ॥ ॥೧೦೭॥
ವಿಪ್ರಲಂಭೊ ವಿಸಂವಾದೊ *p* ರಿಂಖಣಂ ಸ್ಖಲನಂ (ನವೆ) *q*।
(ಸ್ವಾ) ನ್ನಿದ್ರಾ ಶಯನಂ ಸ್ವಾಪಃ ಸ್ವಪ್ನ ಸ್ಸಂವೆತ್ (ಇತ್ಯಪಿ) *r* ॥ ॥೧೦೮॥
ಶಂಬ್ರೀ ಭ್ರಮೀಲಾ *s* ಭ್ರುಕುಟಿ ಭೃರ್ಕುಟಿ ಭ್ರೂಕುಟಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *t*।
ಅದೃಷ್ಟಿಟ್ (ಸ್ಯಾದಸಾಮ್ಯೇಕ್ಷಿಣ್ಣ) *u* ಸಂಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಕೃತೀ (ನವೆ) ॥ ॥೧೦೯॥
ಸ್ವರೂಪಂ (ಚ) ಸ್ವಭಾವ (ಶ್ಚ) ನಿಸರ್ಗ (ಶ್ಚಾ) *v* (ಥ) ವಿಪಥುಃ ।
ಕಂಪೊ *w* (ಥ) ಪ್ಲೊಣಿ ಉದ್ಧರ್ಷೊತ್ಸವಹ ಉದ್ಧವ ಉತ್ಸವಃ *x* ॥ ॥೧೧೦॥

॥ ಇತಿ ನಾಟ್ಯವರ್ಗಃ ॥

---

a 4, Curiosity. *b* 6, Dalliance. *c* 6, Amorous play. *d* 3, Pretence, *e* 3, Game. *f* 3, Sweat. *g* 1, Fainting. *h* 1, Dissimulation. *i* 2, Haste arising from fear. *j* 1, Derision. *k* 1, Smile. *l* 1, Gentle laugh. *m* 2, Horripilation. *n* 3, Weeping. *o* 2, Yawning. *p* 2, Contradiction. *q* 2, A slip (in speech or conduct.) *r* 5, Sleep. *s* 2. Falling asleep through weariness. *t* 3, Frown. *u* 1, Look of displeasure. *v* 5, Natural disposition. *w* 2, Trembling. *x* 5, Festival.

a ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತುವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವದು ೪. *b* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ವಿಕೀ ಷಗಳು ೬. *c* ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಪರಿಹಾಸ ೬. *d* ವ್ಯಾಜ, ನೆವ ೨ *e* ಜಂಘಾ ಮೊದ ಲಾದ ಆಟ ೨. *f* ಬೆವರು ೩. *g* ಸುಖಾಧಿಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮೈಮರೆಯುವಿಕೆ ೧. *h* ಆನುರಾ ಗಾದಿಗಳಿಂದಾದ ಪುಳಕಾದಿಗಳನ್ನು ಮರೆ ಮಾಚುವದು ೧. *i* ಭಯಾದಿಗಳಿಂದ ತಾರ ತಮ್ಯ ವಿಚಾರ ಜಾಗರೂಕತೆಯೆಂಬ ಮನೋವೃತ್ತಿ ೭. *j* ಹೀನವಸ್ತುವಿದು ಗೇಲಿಗೊಳ್ಳು ವಿಕೆ ೧. *k* ಕಿರುನಗೆ, ಗಂಭೀರವಾದ ಹಾಸ ೧. *l* ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದನಗೆ ೧. *m* ಮೈಗೂ ದಲು ಪುಳಕಿತವಾಗುವಿಕೆ ಅಂದರೆ ರೋಮಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೭. *n* ರೋ ದನ, ಗೊಳೊಯೆಂದಳುವಿಕೆ ೩. *o* ಆಕಳಿಕೆ ೭. *p* ವಿಪರೀತವಾಗಿ ನುಡಿಯುವದು ೨. *q* ಜಾರುವದು ೨. *r* ನಿದ್ದೆ ೫. *s* ಗಾಢ ನಿದ್ರೆ ೨. *t* ಕಂಣೆನೆ ಹುಬ್ಬುಗಳು ಗಂಟಿಕ್ಕು ವಿಕೆ ೩. *u* ಬಿರುನೋಟ ೧. *v* ಸ್ವಭಾವ ೫. *w* ನಡುಗುವದು ೨. *x* ಉತ್ಸವ ೫.

IX. PATALA-VARGA.—ಪಾತಾಳ ವರ್ಗ.

ಅಧೋ ಭುವನ ಪಾತಾಳ ಬಲಿಸದ್ಮ ರಸಾತಲಂ ।
ನಾಗ ಲೋಕೋ' *a* (ಥ) ಕುಹರಂ ಸುಷಿರಂ ವಿವರಂ ಬಿಲಂ ॥ ॥೨-೧೧॥
ಛಿದ್ರಂ ನಿರ್ವ್ಯಧನಂ ರೋಕಂ ರಂಧ್ರಂ ಶ್ವಭ್ರಂ ವಪಾ ಸುಷಿಃ *b* ।
ಗರ್ತ್ತ'ವಟೌ (ಭುವಿಶ್ವಭ್ರೌ) *c* (ಸರಂಧ್ರೌ) ಸುಷಿರಂ (ತ್ರಿಷು) ॥ ॥೨-೧೨॥
ಅಂಧ ತಾಮೋ' (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಧ್ವಾಂತಂ ತಮಿಸ್ರಂ ತಿಮಿರಂ ತಮಃ *d* ।
(ಧ್ವಾಂತೇಗಾಢೆಂ') ಘತಮಸಂ *e* (ಕ್ಷೀಣೆ') ವತಮಸಂ *f* (ತಮಃ ॥ ॥೨-೧೩॥
ವಿಪ್ಪ) ಕ್ಷ್ಣಂತಮಸಂ *g* ।

॥ ಇತಿ ಪಾತಾಳವರ್ಗಃ ॥

X. BHOGI-VARGA.—ಭೋಗಿ ವರ್ಗ.

ನಾಗಾಃ ಕಾದ್ರವೆಯಾ *h* (ಸ್ತ್ರೀಶ್ವರಃ ।
ಶೇಷೋ'ನಂತೋ' *i* ವಾಸುಕಿ' (ಸ್ತು) ಸರ್ಪರಾಜೋ' *j* (ಥ) ಗೊನಸೆ ॥ ॥೨-೧೪॥
ತಿಲಿಪ್ಪ'(ಸ್ಮ್ಯಾಂ) (ದಜಗರೆ) *k* ಕಯು'ರ್ವಾಹಸ' (ಇತ್ಯುಭೌ *l* ।
ಅಲಗರ್ದೋ'ದ ಜಲವ್ಯಾಳ' *m* (ಸ್ನವಮೌ) ರಾಜೀಲಜುಂಗುಭೌ *n* ॥ ॥೨-೧೫॥
ವ್ಯಾಲುಧಾನೋ' ಮಾತುಲಾಹಿ' *o* ರ್ನಿರ್ಮುಕ್ತೋ' ಮುಕ್ತಕಂಚುಕಃ *p* ।
ಸರ್ಪಃ ಸೃದಾಕು' ರ್ಭುಜಗೋ' ಭುಜಂಗೋ' ಹಿರ್ಬು'ಜಂಗಮಃ ॥ ॥೨-೧೬॥
ಆಶೀವಿಷೋ' ವಿಷಧರ' ಶ್ಚಕ್ರೀ ವ್ಯಾಳ' ಸ್ಸರೀಸೃಪಃ ।
ಕುಂಡಲೀ ಗೂಢಪಾ'ಚ್ಛ್ವಸ್ರು ಶ್ವಾಃ ಕಾಕೋದರಃ ಫಣೀ ॥ ॥೨-೧೭॥

---

a 5, Pátála (the infernal regions.) *b* 11, Hole. *c* 2, Ditch. *d* 5, Darkness. *e* 1, Thick darkness. *f* 1, Slight darkness. *g* 1, Universal darkness. *h* 2, Nágas (serpents with human faces inhabiting Pátála.) *i* 2, Adisheśha (king of the Nágas.) *j* 2, Vásuki (the principal Nága.) *k* 2, Boa constrictor. *l* 3, A variety of boa: *m* 2, Water snake. *n* 2, A snake with two heads *(amphisbæna.)* *o* 2, A variegated snake. *p* 2, A snake that has cast its slough.

a ಪಾತಾಳಲೋಕ ೫. *b* ರಂಧ್ರ, ಪೊಕ್ಕು ೧೧. *c* ನೆಲದಲ್ಲಿನ ಖಣಜ, ಹಗೇವು ೨. *d* ಕತ್ತಲೆ ೫. *e* ಕಾರ್ಗತ್ತಲೆ ೧. *f* ಸಿರುಸತ್ತಲೆ ೧. *g* ಹೆಗ್ಗತ್ತಲೆ ೧. *h* ನಾಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ನಾಕಾರದ ಹಾವುಗಳು ೨. *i* ಅಂಥ ನಾಗರಲ್ಲಿಗರಸಾದ ಆದಿಶೇಷನು ೨. *j* ವಾಸುಕಿ ಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಾವು ೨. *k* ಹೆಬ್ಬಾವೆಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಾವು ೨. *l* ಹೆಬ್ಬಾವುಗಳು ಅಂದರೆ ದಾಸರಹಾವು ೨. *m* ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವಹಾವು ೨. *n* ಎರಡು ತಲೇಉರಿಂಗಿ ಹಾವು ೨. *o* ಊಸರವಳ್ಳಿಹಾವು ೨. *p* ಹೊರೇ ಹೆಟ್ಟು ಹಾವು ೨.

ದರ್ವೀಕರೊ॑ ದೀರ್ಘಪೃಷ್ಠೊ॑ ದಂದಶೂಕೊ॑ ಬಿಲೇಶಯಃ ।
ಉರಗಃ ಪಂನಗೊ॑ ಭೊಗೀ ಜಿಂಹ್ಮಗಃ ಪವನಾಶನಃ *a* ॥ ॥೨೦೪॥
(ತ್ರಿಷ್ವಾ॑) ಹೆಯಂ (ವಿಷಾಸ್ಥ್ಯಾದಿ) *b* ಸ್ಫಟಾ (ಯಾಂತು) ಫಣಾ(ದ್ವಯೊಃ) *c* ।
(ಸಮಾ) ಕಂಚುಕ ನಿರ್ಮೋಕೌ॑ *d* ಪ್ಲೈಷ್ಕೆ॑ (ಸ್ತು) ಗರಳಂವಿಷಂ ॥ ॥೨೦೫॥
(ಪುಂಸ್ಯಷ್ಟೌ॑ ಚ) *e* ಕಾಕೊಲ ಕಾಲಕೂಟ ಹಲಾಹಲಾಃ ।
ಸಾರಾಷ್ಟ್ರಕ॑ಶ್ಚಾಷ್ಟಿಕೆಯೊ॑ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಃ ಪ್ರದೀಪನಃ ॥ ॥೨೧೦॥
ಧಾರದೊ॑ವತ್ಸನಾಭ॑ (ಶ್ಚ ವಿಷಭೇದಾ ಅಮೀನವ) *f* ।
ವಿಷವೈದ್ಯೊ॑ಜಾಂಗಲಿಕೊ॑ *g* ವ್ಯಾಳಗ್ರಾಹ್ಯ॑ ಹಿತುಂಡಿಕಃ *h* ॥ ॥೨೧೧॥

॥ ಇತಿ ಭೋಗಿ ವರ್ಗಃ ॥

XI. NARAKA-VARGA.—ನರಕ ವರ್ಗ.

(ಸ್ಯಾ) ನ್ನಾರಕ॑ (ಸ್ತು) ನರಕೊ॑ ನಿರಯೊ॑ದುರ್ಗತಿಃ ಸ್ತ್ರಿ॑ಯಾಂ *i* ।
(ತದ್ಬಿದಾ॑) ಸ್ತಪನಾವೀಚೀ ಮಹಾರೌರ ವ ರೌರವಾಃ ॥ ॥೨೧೨॥
ಸಂಘಾತಃ ಕಾಲಸೂತ್ರಂ (ಚ ತ್ಯಾದ್ಯಾ) *j* (ಸ್ತ್ವಾಸ್ತು)ನಾರಕಾಃ ।
ಪ್ರೇತಾ *k* ವೈತರಣೀ (ಸಿಂಧುಃ) (ಸ್ಯಾ)॑ *l* ದಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ॑ಃ (ಸ್ತು) ನಿರೃತಿಃ *m* ॥ ॥೨೧೩॥
ವಿಷ್ಟಿ॑ರಾಜಾಃ *n* ಕಾರಣಾ (ತು) ಯಾತನಾ ತೀವ್ರವೇದನಾ *o* ।
ಪೀಡಾ ಬಾಧಾ ವೃಥಾ ದುಃಖ॑ ಮಾಮನಸ್ಯಂ ಪ್ರಸೂತಿಜಂ ॥ ॥೨೧೪॥
(ಸ್ಯಾ॑) ತ್ಕಷ್ಟಂ ಕೃಛ್ರ॑ಮಾಭೀಲಂ ತ್ರಿಷ್ವಘಾ ಭೀದ್ಯಗಾಮಿಯತ್ *p* ।

॥ ಇತಿ ನರಕ ವರ್ಗಃ ॥

---

a 25, Snake. *b* 1, Any part of a snake. *c* 2, Hood of a snake. *d* 2, Slough of a snake. *e* 3, Poison. *f* 9, The nine poisons. *g* 2, Poison doctor, toxicologist. *h* 2, Snake charmer. *i* 4, Naraka (*hell.*) *j* 6, Various divisions of hell. *k* 2, Tormented spirits in hell. *l* 1, The river of hell. *m* 2, Misfortune. *n* 2, Forced labour, sending to hell. *o* 3, Agony. *p* 9, Sorrow.

a ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ಪನಾಮಗಳು ೨೫. *b* ಹಾವಿನವಿಷ, ಚರ್ಮವುಂತಾದ್ದು ೧. *c* ಹೆಡೆ ೨. *d* ಹಾವಿನ ಹೊರೆ ೨. *e* ವಿಷ ೩. *f* ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಷ ಭೇದಗಳು ೯. *g* ವಿಷವನ್ನು ಯಿ?ಸುವ ವೈದ್ಯನು ೨. *h* ಹಾವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಡಿಸುವ ಹಾವು ಜೋಗಿ ೨. *i* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನರಕವೆಂಬ ಪಾಪಿಗಳ ಯಾತನಾಸ್ಥಾನ ೪. *j* ಆ ನರಕ ಭೇದಗಳು ೬. *k* ನರಕದಲ್ಲಿ ಯಾತನೆ ಪಡುತ್ತಿರುವ ಮೃತದುಃಖ್ಖಜೀವಿಗಳು ೨. *l* ನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಮಹಾದುಃಖ್ಖ ನದಿ ೧. *m* ನಿರ್ಭಾಗ್ಯತನ ೨. *n* ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊ ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *o* ಅತಿಶಯವಾದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆ ೩. *p* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದುಃಖ್ಖ ಅಂದರೆ ದುಃಖ್ಖ ಸಾಮಾನ್ಯನಾಮಗಳು ೯.

XII. VARI-VARGA.—ವಾರಿ ವರ್ಗ.

ಸಮುದ್ರೊಬ್ಧಿ ರಕೂಪಾರಃ ಪಾರಾವಾರೌ ಸ್ಸರಿತ್ಪತಿಃ ॥ ॥೨೩೫॥
ಉದನ್ವಾನುದಧಿಃ ಸಿಂಧುಃ ಸರಸ್ವಾನ್ಸಾಗರೊರ್ಣವಃ ॥
ರತ್ನಾಕರೊ ಜಲನಿಧಿ ರ್ಯಾದಃ ಪತಿ ರಪಾಂಪತಿಃ *a* ॥ ॥೨೩೬॥
(ತಸ್ಯಾಪ್ರಭೇದಾಃ) ಕ್ಷೀರೋದೊ ಲವಣೊದ (ಸ್ತಥಾಪರೆ) *b* ।
ಆಪಃ (ಸ್ತ್ರೀಭೂಮ್ನಿ) ವಾರ್ವಾರಿ ಸಲಿಲಂ ಕಮಲಂ ಜಲಂ ॥ ॥೨೩೭॥
ಪಯಃ ಕೀಲಾಲ ಮಮೃತಂ ಜೀವನಂ ಭುವನಂ ವನಂ ।
ಕಬಂಧ ಮುದಕಂ ಪಾಥಃ ಪುಷ್ಕರಂ ಸರ್ವತೊಮುಖಂ ॥ ॥೨೩೮॥
ಅಂಭೊ ಣ್ಣಸ್ತೋಯಪಾನೀಯ ನೀರ ಕ್ಷೀರಾಂಬು ಶಂಬರಂ ।
ಮೆಘೆ ಪುಷ್ಕರಂ ಘನರಸಂ *c* (ತ್ರಿಷುದ್ವಿ) ಆಪ್ಯ ಮಮ್ಯಂ *d* । ॥೨೩೯॥
ಭಂಗ ಸ್ತರಂಗ ಊರ್ಮಿ (ರ್ವಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ವೀಚಿ *e* ರಥೊರ್ಮಿಷು ।
(ಮಹತ್ಸ್ವೌ) ಲ್ಲೊಲಕಲ್ಲೊಲೌ *f* (ಸ್ಯಾಂ) ದಾವತೊರ್ಂಭಸಾಂಭ್ಯಮಃ *g* ॥೨೪೦॥
ಪೃಪಂತಿ ಬಿಂದು ಪೃಷತಾಃ (ಪುಮಾಂಸೊ) ವಿಪ್ರುಷಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಃ) *h* ।
ಚಕ್ರಾಣಿಪ್ರಭೆದಾಃ ಸ್ಯು *i* ರ್ಭ್ರಮಾಂಕ್ಷ ಜಲನಿರ್ಗಮಾಃ *j* ॥ ॥೨೪೧॥
ಕೂಲಂ ರೊಧಃ ಕ್ಷ ತೀರಂಚ ಪ್ರತೀರಂಚ ತಟಂ (ತ್ರಿಷು) *k* ।
ಪಾರಾವಾರೆ (ಪರಾವ್ಯಚೇತೀರೆ,) *l* ಪಾತ್ಯಂ (ತದಂತರಂ) *m* ॥ ॥೨೪೨॥
ದ್ವೀಪೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮಂತರೀಪಂ (ಯದಂತರ್ವಾರಿಣಸ್ತಟಂ) *n* ।
(ತೊಯೊತ್ಥಿತಂತೆ) ಕ್ಪಲಿನಂ *o* ಸೈಕತಂ ಸಿಕತಾಮಯಂ *p* ॥ ॥೨೪೩॥
ನಿಷದ್ವರ (ಸ್ತು) ಜಂಬಾಲಃ ಪಂಕೊ (ಸ್ತ್ರೀ) ಶಾದಕರ್ದಮೌ *q* ।

---

a 15, Ocean. *b* 1, Milk sea. 1, Salt sea. *c* 27, Water. *d* 2, Anything watery. *e* 4, Waves *f* 2, High waves. *g* 1, Whirlpool. *h* 4, Drops of water. *i* 2, Meandering stream. *j* 2, Water-course. *k* 5, Shore, bank. *l* 1, The opposite bank. *m* 1, The proximate bank. 1, Bed of a stream. *n* 2, Island. *o* 1, Alluvial formation. *p* 2, Sand bank. *q* 5, Mud.

a ಸಮುದ್ರ, ಕಡಲು ೧೫. *b* ಹಾಲಿನ ಕಡಲು ೧. ಉಪ್ಪು ಕಡಲು ೧. *c* ಉದಕ, ನೀರು ೨೭. *d* ಜಲಮಯ ೨. *e* ಅಲೆಗಳು ೪. *f* ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ೨. *g* ನೀರುಗಳ ಸುಳಿ ೧. *h* ಜಲಬಿಂದುಗಳು ೪. *i* ವಕ್ರವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಹೊಳಿಕಾಲಿವೆಗಳ ಕುಟಿಲಗತಿ ೨. *j* ನೀರುಹರಿಯುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ತೂಬು. ಬಚ್ಚಲು ಮುಂತಾದವು ೨. *k* ದಡ ಅಂದರೆ ನೀರಿನ ಗಟ್ಟು ೫. *l* ನೀರಿನ ಆಚೇ ದಡ ಈಚೇದಡಗಳು ೨. *m* ಎರಡು ದಡಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ನೀರು ಮಾತ್ರ ವಿರುವ ಅಂತರಾಳ ೧. *n* ನೀರಿನ ಮಧ್ಯೇಯಿರುವ ದಿಣ್ಣೆ ೨. *o* ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆ ೧. *p* ಮರಳು ದಿಟ್ಟೆ ೨. *q* ಕೆಸರು ೫.

ಜಲೋಚ್ಛ್ವಾಸಾಃ ಪರೀವಾಹಾಃ *a* ಕೂಪಕಾಃ (ಸ್ತ್ರಿ) ವಿದಾರಕಾಃ *b*॥ ॥೨೮॥
ನಾವ್ಯಂ (ತ್ರಿಲಿಂಗಂ) ನೌತಾರ್ಯೇ *c* (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ನೌಸ್ತರಣಿಸ್ತರಿಃ *d*।
ಉಡುಪಂ (ತು) ಪ್ಲವಃಕೊಲಃ *e* ಸ್ರೋತೋಂ (ಬುಸರಣಂಸ್ವತಃ) *f*॥ ॥೨೯॥
ಆತರಸ್ತರಪಣ್ಯಂ (ಸ್ವಾ) *g* ದ್ರೋಣೀ ಕಾಷ್ಠಾಂಬುವಾಹಿನೀ *h*।
ಸಾಂಯಾತ್ರಿಕಃ ಪೋತವಣಿಕ್ *i* ಕರ್ಣಧಾರಃ (ಸ್ತ್ರಿ) ನಾವಿಕಃ *j*॥ ॥೩೦॥
ನಿಯಾಮಕಾಃ ಪೋತವಾಹಾಃ *k* ಕೂಪಕೋಗುಣವೃಕ್ಷಕಃ *l*।
ನೌಕಾದಂಡಃ ಕ್ಷೇವಣೀ (ಸ್ಯಾ) *m* ದರಿತ್ರಂ ಕೆನಿಪಾತನಃ *n*॥ ॥೩೧॥
ಅಭಿ (ಸ್ನಿ)ಘೀ (ಘಿ) ಕಾಷ್ಠಕುದ್ದಾಲಃ *o* ಸೇಕಪಾತ್ರಂ (ತು) ಸೇಚನಂ *p*।
ಯೌನಪಾತ್ರಂ (ತು) ಪ್ಲವೋ *q* (ಬ್ಧಿಭವೇತ್ತರಣಿ) ಸಮುದ್ರಿಯಾಂ *r*॥ ॥೩೨॥
(ಕ್ಲೀಬೆ) ಧ್ವಜಾವಂ (ನಾವೋಧ್ವೇ) *s* (ತೀತನೌಕೇ) ತಿನು ತ್ರಿಷು *t*।
(ತ್ರಿಷ್ವಗಾಧಾತ್) ಪ್ರಸನ್ನೋಚ್ಛಃ *u* ಕಲುಷೋನಚ್ಛಃ ಅವಿಲಃ *v*। ॥೩೩॥
ನಿಮ್ನಂ ಗಭೀರಂ ಗಂಭೀರ *w* ಮುತ್ತಾನಂ (ತದ್ವಿಪರ್ಯಯಿ) *x*।
ಅಗಾಧಪೂತಲಸ್ಪರ್ಶೌ *y* ಕೈವರ್ತೋದಾಶ ಧೀವರೌ *z*। ॥೩೪॥
ಆನಾಯಃ (ಪುಂಸಿ) ಜಾಲಂ (ಸ್ಯಾ) *a* ಚ್ಛಣಸೂತ್ರಂ ಪವಿತ್ರಕಂ *b*।

---

a 2, Overflow. *b* 2, A hole for water, sunk in the dry bed of a river. *c* 1, Navigable stream. *d* 3, Ship. *e* 3, A float or raft. *f* 1, Natural current. *g* 2, Freight, boat-hire. *h* 2, Boat. *i* 2, Seafaring merchant. *j* 2, Helmsman. *k* 2, Pilot. *l* 2, Mainmast. *m* 2, Oar. *n* 2, Rudder *o* 2, A wooden spade. *p* 2, Bucket. *q* 2, Rowing boat. *r* 1, Marine. *s* 1, Half a ship. *t* 1, Anything lost overboard. *u* 2, Anything pure. *v* 3, Anything impure. *w* 3, Deep. *x* 1, Shallow. *y* 2, Bottomless. *z* 3, Fisherman. *a* 2, Net. *b* 2, Strings of a net.

a ನೀರು ತುಳುಕಾಡುವಿಕೆ ೨. *b* ಚಲವೆ ೨. *c* ಪಡಗು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ದಾಟತಕ್ಕ ದುಸ್ತರ ಜಲವುಳ್ಳ ಹೊಳೆ ೧. *d* ಪಡಗು ೩. *e* ತೆಪ್ಪ, ಪರಿಗೋಲು ೩. *f* ತಾನಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಜಲಪ್ರವಾಹ ೧. *g* ನೀರಿನ ಆಚೆ ದಡಕ್ಕೆ ದಾಟಿಸುವವನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಕೂಲಿ ೨. *h* ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಡೋಣಿ ೨. *i* ಪಡಗಿನ ವರ್ತಕನು ೨. *j* ಪಡಗು ನಡಿಸುವವನು ೨. *k* ಪಡಗು ನಡಿಸತಕ್ಕ ಪೈಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವವರು ೨. *l* ಪಡಗಿನ ಮೇಲಿನ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ ೨. *m* ಪಡಗು ನಡಿಸುವ ಗಡೆ ೨. *n* ಪಡಗಿನ ಗಡಿ ಅಂದರೆ ಲಂಗರು ೨. *o* ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಅಗಿಯುವ ಮರದ ಗುದ್ದಲಿ ೨. *p* ಪಡಿಗಿ ಸೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದ ನೀರನ್ನು ಚಲ್ಲುವ ಗೆರಸೆ ೨. *q* ಚಿಕ್ಕ ಪಡಗು ೨. *r* ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ವಸ್ತು ೧. *s* ಅರ್ಧ ಪಡಗು ೧. *t* ಪಡಗು ದಾಟಿ ಮೋದ ವಸ್ತು ೧ *u* ನಿರ್ಮಲ ವಸ್ತು ೩. *v* ಪೊಂಪಾಗಿರುವವಸ್ತು ೩. *w* ಆಳವಾದದ್ದು ೩. *x* ಆಳವಿಲ್ಲದ್ದು ೧. *y* ಬಹಳ ಅಳವಾದದ್ದು ೨. *z* ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಬೆಸ್ತರವನು ೩. *a* ಬಲೆ ೨. *b* ಬಲೆಯ ಹಗ್ಗ ೩.

ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧಾನೀ ಕುವೆಣಿ (ನ್ಯಾ) *a* ಬ್ಬಡಿಶಂ ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧನಂ *b* ॥ ॥೨೫೦॥
ಪೃಥುರೋಮಾ ರುಷೋ ಮತ್ಸ್ಯೇ ಮೀನೋ ವೈ ಸಾರಿಣೋ ಜಡಃ ।
ವಿಸಾರಶ್ಚ ಕುಲೀ (ಚಾಥ) *c* ಗಂಡಕಶ್ಚ ಕುಲಾರ್ಭಕಃ *d* ॥ ॥೨೫೧॥
ಸಹಸ್ರದಂಶ್ಚ ಪೃಷತೀನ *e* ಉಲೂಪೀ ಶಿಶುಕಸ್ (ಸ್ನಮೌ) *f* ।
ನಲಿಮಾನಶ್ಚಿಲಿಚಿಮಃ *g* ಪ್ರೋಷ್ಠೀ (ತು) ಶಫರೀ (ದ್ವಯೋಃ) *h* ॥ ॥೨೫೨॥
ಕ್ಷುದ್ರಾಂಡಮತ್ಸ್ಯಸಂಘಾತಃ ಪೋತಾಧಾನ *i* (ಮಥೋರುಷಾಃ) ।
ರೋಹಿತೋ ಮದ್ಗುರಶ್ಚಾಲೋ ರಾಜೀವಶ್ಚ ಕುಲಸ್ತಿಮಿಃ । ॥೨೫೩॥
ತಿಮಿಂಗಿಲಾದಯೋ ಽಶ್ವಾಥ *j* ಯಾದಾಂಸಿಜಲಜಾಜತಾಃ ॥
(ತದ್ಭೇದಾಃ) ಶಿಂಶುಮಾರೋ ದ್ರಶಂಕವೋ ಮಕರಾದಯಃ *l* ॥ ॥೨೫೪॥
(ಸಾಽಸ್ಯ) ಸ್ತು ಕ್ಷೀರಃ ಕರ್ಕಟಕಃ *m* ಕೂರ್ಮೋ ಕಮಠಕಚ್ಛಪೌ *n* ।
ಗ್ರಾಹೋ ವಹಾರೋ ಽ ನಕ್ರ (ಸ್ತು) ಕುಂಭೀರೋ *p* (ಥ) ಮಹೀಲತಾ ॥೨೫೫॥
ಗಂಡೂಪದಃ ಕಿಂಚುಲಿಕೋ *q* ನಿಹಾಕಾ ಗೊಧಿಕಾ (ನಮೆ) *r* ।
ರಕ್ತಪಾ (ಕ್ಷ) ಜಲೂಕಾಯಾಂ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಭೂಮ್ನಿ) ಜಲೌಕಸಃ *s* ॥ ॥೨೫೬॥
ಮುಕ್ತಾಸ್ಫೋಟಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಶುಕ್ತಿಃ *t* ಶಂಖ್ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಕಂಬು (ರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *u*
ಕ್ಷುದ್ರಶಂಖಾ ಽಶಂಖನಖಾ *v* ಽಶಂಬೂಕಾ ಜಲಶುಕ್ತಯಃ *w* ॥ ॥೨೫೭॥

---

a 2, Fish basket. *b* 2, Fishing rod. *c* 3, Fish. *d* 2, Young fish. *e* 2, Sheat fish. *f* 2, Porpoise. *g* 2, Fish living among reels. *h* 2, Flying fish. *i* 2, Shoal of young fish. *j* 1, A red fish (*Cyprinus rohita.*) 1, A kind of fish (*Silurus pelorius.*) 1, Do. (*Ophiocephalus.*) 1, Do. (*Cyprinus niloticus.*) 1, A kind of fish. 1, Whale. 1, A gigantic fabulous fish. *k* 2, Aquatic animals. *l* 1, Alligator. 1, Otter. 1, Water hog. 1, A fabulous marine monster *m* 2, Crab. *n* 3, Tortoise. *o* 2, Shark. *p* 2, Crocodile. *q* 3, Earthworm. *r* 2, Iguana. *s* 3, Leech. *t* 2, Pearl oyster. *u* 2, Shell. *v* 2, Small shell. *w* 2, Bivalve shell.

a ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಡಿಗೆ ಕೊಳ್ಳುವ ಬುಟ್ಟಿ ಎ. *b* ಗಾಳ ಎ. *c* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೀನುಗಳು ಎ. *d* ಮೀನು ಮರಿಗಳು ಎ. *e* ಸೂವಿರ ಕೋರೆಗಳುಳ್ಳ ಮೀನು ಅಂದರೆ ತುಂಬುಳ್ಳ ಮೀನು ಎ. *f* ಹಂದಿಯಿನಹಾಗೆ ಜಲುವಾದ ಉಣಿಜೆ ಮೀನು ಎ. *g* ಜಂಬು ಮೀನು, ಹುಲ್ಲು ಮೀನು ಎ. *h* ಹಾರು ಮೀನು, ಮೀಟು ಮೀನು ಎ. *i* ಮೀನು ಮರಿಗಳ ಗುಂಪು ಎ. *j* ಕೆಂಪು ಮೀನು ಂ, ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಳುಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೀನು ಂ, ಬಹಳ ವೇಗವುಳ್ಳ ಮೀನು ಂ, ರಾಜ ಮೀನು ಂ, ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮೀನು ಂ, ನೂರುಗಾವದ ನೀಳವಾದ ಮೀನು ಂ, ಅಂಥಾ ತಿಮಿ ಮೀನನ್ನು ನುಂಗುವ ಮೀನು ಂ. *k* ಜಲ ಜಂತುಗಳು ಎ. *l* ನೆಗಳು ಂ, ನೀರುಹೆಗ್ಗು ಂ, ನೀರು ಹಂದಿ ಂ, ಜೋರ ಮೀನು ಂ. *m* ಏಡೀಕಾಯಿ ಎ. *n* ಆವೆ, ಕೂರ್ಮ ಕ್ಷೀ. *o* ಹಾವು ಮೀನು ಎ. *p* ಮೊಸಳೆ ಎ. *q* ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಎರು ಬುಹುಳ ಕ್ಷೀ. *r* ನೀರುಡವು ಎ. *s* ಜಿಗಣಿ ಕ್ಷೀ. *t* ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪು ಎ. *u* ಶಂಖ ಎ. *v* ಗುಳ್ಳೇ ಶಂಖಗಳು ಎ. *w* ಇವ್ವೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಎ.

ಭೇಕೆಮಂಡೂಕ ವರ್ಷಾಭೂ ಶಾಲೂರಪ್ಲವದರ್ದುರಾಃ *a* ।
ತಿಲ್ವೀಗಂಡೂಪದೀ *b* ಭೇಕೀ ವರ್ಷಾಭ್ವೀ *c* ಕಮಠೀ ಕುಲೀ *d* ॥ ॥೨೫೯॥
(ಮದ್ಗುರಸ್ಯಪಿ)ಯಾ) ಕೃಂಗೀ *e* ದುರ್ನಾಮಾ ದೀರ್ಘಕೋಶಿಕಾ *f* ।
ಜಲಾಶಯೋ ಜಲಾಧಾರ *g* (ಸ್ತತ್ರಾಗಾಧಜಲೆ) ಹ್ರದಃ *h* ॥ ॥೨೬೦॥
ಆಹಾವ (ಸ್ತ್ರು) ನಿಧಾನಂ (ಸ್ಯಾ) (ದುಪಕೂಪ ಜಲಾಶಯೆ) *i* ।
(ಪುಂಸ್ಯೇವಾಂ) ಧುಃ ಪ್ರಹಿಃ ಕೂಪ ಉದಪಾನಂ (ತುಪುಂಸಿವಾ) *j* ॥ ॥೨೬೧॥
ನೆಮಿಸ್ತ್ರಿಕಾ (ಸ್ಯೆ) *k* ಪೀನಾಹೊ ಮುಖಬಂಧನ *l* ಮಸ್ಯಯತ್ ।
ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಂ (ಜು) ಖಾತಂ (ಸ್ಯಾ) *m* ದಖಾತಂದೆ ವಖಾತಕಂ *n* ॥ ॥೨೬೨॥
ಪಡ್ಮಾಕರ ಸ್ತತೂಕೊ (ಸ್ತ್ರೀ) *o* ಕಾಸಾರ ಸ್ಸರಸೀಸರಃ *p* ।
ವೇಶಂತಃ ಪಲ್ವಲಂ (ಜಾ) ಲ್ಪಸರೊ *q* ವಾಪೀ (ತು) ದೀರ್ಘಿಕಾ *r* ॥ ॥೨೬೩॥
ಖೆಯಂ (ತು) ಪರಿಖಾ *s* ಧಾರ (ಸ್ತ್ರ್ಯಂಭಸಾಂ ಯತ್ರಧಾರಣಂ *t* ।
(ಸ್ಯಾ) ಡಾಲವಾಲವಾ ವಾಲವಾಪೊಥ *u* ನದೀಸರಿತ್ ॥ ॥೨೬೪॥
ತರಂಗಿಣೀ ಶೈವಲಿನೀ ಕಟಿನೀ ಹ್ಯಾದಿನಿ ಧುನೀ ।
ಸೊತಸ್ವಿನೀ ದ್ವಿಪವತೀ ಸ್ರವಂತೀ ನಿಮ್ನಗಾ ಪಗಾ *v* ॥ ॥೨೬೫॥
ಗಂಗಾವಿಷ್ಣು ಪದೀಜಹ್ನು ತನಯಾ ಸುರನಿಮ್ನಗಾ ।
ಭಾಗೀರಥೀ ತ್ರಿಪಥಗಾ ತ್ರಿಸೊತಾ ಭೀಷ್ಮಸೂ (ರಪಿ) *w* ॥ ॥೨೬೬॥
ಕಾಳಿಂದೀ ಸೂರ್ಯತನಯಾ ಯಮುನಾ ಶಮನಸ್ವಸಾ *x* ।

---

a 6, Frog. *b* 2, Female earthworm. *c* 2, Female frog. *d* 2, Female tortoise. *e* 1, Female silurus. *f* 2, Horseleech. *g* 2, Pond. *h* 1, Deep lake. *i* 2, Watertrough for cattle. *j* 4, Drawwell. *k* 2, Any instrument for raising water. *l* 1, The cover of a well. *m* 2, A square tank. *n* 2, A natural pond or lake. *o* 2, A lotus lake. *p* 3, A lotus well. *q* 3, A small pond. *r* 2, A large pond. *s* 2, Moat. *t* 1, Canal. *u* 3, A basin round a tree for watering it. *v* 12, River. *w* 8, The Ganges. *x* 4, The Yamuná *(Jumna.)*

a ಕಪ್ಪೆಗಳು ೬. *b* ಹೆಣ್ಣು ಎರುಬು ಹುಳ ೨. *c* ಹೆಣ್ಣು ಕಪ್ಪೆ ೨. *d* ಹೆಣ್ಣು ಆ ವೆ ೨. *e* ಮದು ರವೆಂಬ ಹೆಣ್ಣು ಮೀನು ೧. *f* ಆನೆಯ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರುವ ದೊ ಡ್ಡ ಜಿಗಣೆ ೨. *g* ನೀರಿರುವ ಸ್ಥಳ ೨. *h* ಆಳವಾದ ನೀರುಳ್ಳ ಸ್ಥಳ ೧. *i* ಪಶುಗಳು ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರು ತೊಟ್ಟಿ ೨. *j* ಶೇದುವ ಭೂಮಿ ೪. *k* ಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿರಗಣಿ, ಕಪಿಲೆ ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *l* ಭೂಮಿಯ ಮುಚ್ಚಳ ೧. *m* ಚೌಕವಾಗಿ ತೋಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕೊಳ ೨. *n* ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತೋಡ ಲ್ಪಟ್ಟ ದೊಣೆ, ಪುಣ್ಯ ತೀರ್ಥ ೨. *o* ತಾವರೆಗಳುಳ್ಳ ಕೆರೆ ೨. *p* ತಾವರೆಗಳುಳ್ಳ ಕೊ ಳ ೩. *q* ಕಟ್ಟೆಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನೀರಿನ ಕುಂಟೆ ೩. *r* ಕಲ್ಯಾಣೀ ಕೊಳ ೨. *s* ಕೋಟೆ ಯ ಕಂದಕ ೨. *t* ಕೆರೆಯಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕುಂಟೆ ೧. *u* ಗಿಡಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪಾದಿ ೩. *v* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನದಿ ೧೨. *w* ಗಂಗಾನದಿ ೮. *x* ಯಮುನಾ ನದಿ ೪.

ರೇವಾ (ತು) ನರ್ಮದಾಸೋಪೌಷ್ಪವಾ ಮೇಖಲಕನ್ಯೆಕಾ *a* ॥ ॥೨೬೩॥
ಕರತೋಯಾ ಸದಾನೀರಾ *b* ಬಾಹುದಾ ಸೈತವಾಹಿನೀ *c* ।
ಶತದ್ರುಃ(ಸ್ತ್ರು)ಶತದ್ರುಃ(ಸ್ತ್ರಾ) *d* ದ್ವಿಪುಷಾ (ತು) ವಿಪಾಟ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *e* ॥ ೨೬೪॥
ಶೋಣೋ ಹಿರಣ್ಯವಾಹಃ (ಸ್ಯಾ) *f* ಕ್ಷುದ್ರ್ಯಾ (ಲ್ಪಾಕೃತ್ರಿಮಾಸರಿತಿ) *g* ।
ಶರಾವತೀ ವೇತ್ರವತೀ ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ಸರಸ್ವತೀ ॥ ॥೨೬೫॥
ಕಾವೇರೀ (ಸರಿತೋನ್ಯಾಶ್ಚ) *h* ಸಂಭೇದಃ (ಸ್ನಿಂಧುಸಂಗಮಃ *i* ।
(ದ್ವಯೋಃ) ಪ್ರಣಾಲೀ (ಪಯಸಃಪದವ್ಯಾಂ) *j* ತ್ರಿಪುತೋತ್ಥರೌ ॥ ೨೬೬॥
(ದೇವಿಕಾಯಾಂ ಸರಯ್ವಾಂಜಲಭವೇ) ದಾವಿಕ ಸಾರವಾ *k* ॥
ಸೌಗಂಧಿಕಂ (ತು) ಕಲ್ಹಾರಂ *l* ಹಲ್ಲಕಂ ರಕ್ತ ಸೌಗಂಧಿಕಂ *m* ॥ ॥೨೬೭॥
(ಸ್ಯಾ)ದುತ್ಪಲಂ ಕುವಲಯಂ *n* (ಪುಂ) ನೀಲಾಂಬುಜನ್ಯೆ (ಜ) ।
ಇಂದೀವರಂಚ ನೀಲಿಸ್ಯಾತ್ *o* (ನಿತೆ) ಕುಮುದಕೈರವೆ *p* ॥ ॥೨೬೮॥
ಶಾಲೂಕಃ (ಪುಷ್ಪಾಂಕಂದಸ್ಯಾಂ) *q* ದ್ವಾರಿಪರ್ಣೀ ತು ಕುಂಭಿಕಾ *r* ।
ಜಲನೀಲೀತು ಶೈವಾಲ ಶೈವಲೆ (ಥೆ) *s* ಕುಮುದ್ವತೀ ॥ ॥೨೬೯॥
ಕುಮುದಿನ್ಯಾಂ *t* ನಳಿನ್ಯಾಂತು ಬಿಸಿನೀ ಪದ್ಮಿನೀ ಮುಖಾಃ *u* ।
(ವಾಪುಂಸಿ) ಪದ್ಮಂನಳಿನಂ ಸರವಿಂದಂ ಮಹೋತ್ಪಲಂ ॥ ॥೨೭೦॥
ಸಹಸ್ರಪತ್ರಂ ಕಮಲಂ ಶತಪತ್ರಂ ಕುಶೇಶಯಂ ।
ಪಂಕೇರುಹಂ ತಾಮರಸಂ ಸಾರಸಂ ಸರಸೀರುಹಂ ॥ ॥೨೭೧॥

---

a 4, The Narmadá *(Nerbudda.)* *b* 2, The Karatoyá. *c* 2, The Báhudá. *d* 2, The Shatadruh *(Sutlej.)* *e* 2, The Vipáshá. *f* 2, The Shona (a male river.) *g* 1, An artificial rivulet. *h* 1, The Sharávatí. 1, The Vetrávatí. 1, The Chandrabhágá. 1, The Sarasvatí. 1, The Kávérí. *i* 1, Mouth of a river. *j* 1, Drain, watercourse. *k* 1, Any thing obtained from the river Devikà. 1, Any thing obtained from the river Sarayú. *l* Pink waterlily. *m* 2, Red waterlily. *n* 2, Waterlily. *o* 2, Blue waterlily. *p* 2, White waterlily. *q* 1, Root of the waterlily. *r* 2, The shag, a kind of cormorant. *s* 3, Duckweed. *t* 2, A group of white waterlilies. *u* 3, A Group of lotuses.

a ನರ್ಮದಾ ನದಿ ೪. *b* ಇವನ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರತೋಯಾ ನದಿ ೦. *c* ಬಾಹುದಾ ನದಿ ೦. *d* ಶತದ್ರು ನದಿ ೦. *e* ವಿಪಾಶಾ ನದಿ ೦. *f* ಶೋಣನದ ೦. *g* ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಅಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾಲಿವೆ ೧, ಶರಾವತಿ ೧, ವೇತ್ರವತಿ ೧, ಚಂದ್ರಭಾಗೆ ೧, ಸರಸ್ವತಿ ೧, ಕಾವೇರಿ ೧. *i* ನದೀ ಸಂಗಮ ೧. *j* ಗೋಮುಖ ಹೋಣಿಮುಂಡಾದ ನೀರು ಹರಿಯುವ ದಾರಿ ೦. *k* ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೇವಿಕಾ ಸರಯೂ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುಗಳು ೦. *l* ಎಳೆಗೆಂಪುಳ್ಳ ನೈದಿಲೆ ೦. *m* ಕೆಂಪು ನೈದಿಲೆ ೦. *n* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೈದಿಲೆ ೦. *o* ಕನ್ನೈದಿಲೆ ೦. *p* ಬಿಳೀ ನೈದಿಲೆ ೦. *q* ಈ ಸೌಗಂಧಿಕಾದಿಗಳಗಡ್ಡೆ ೦. *r* ನೀರುಕಾಗಿ ೦. *s* ನೀರುಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಹಾಚೆ ೩. *t* ಬಿಳೀನೈದಿಲೇ ಬಳ್ಳೀ ೦. *u* ಕಮಲಲತೆಯು ೩.

ಬಿಸಪ್ರಸೂನ ರಾಜೀವ ಪುಷ್ಕರಾಂಭೋರುಹಾಣಿ (ಚ) *a* ।
ಪುಂಡರೀಕಂ ಸಿತಾಂಭೋಜ *b* (ಮಥ) ರಕ್ತ ಸರೋರುಹಂ ॥ ॥೨೬॥
ರಕ್ತೋತ್ಪಲಂ ಕೋಕನದಂ *c* ನಾಳೊ ನಾಳ *d* (ಮಥಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।
ಮೃಣಾಳಂಬಿಸ *e* (ಮುಜ್ಜಾದಿಕದಂಪ) ಷಂಡ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *f* ॥ ॥೨೭॥
ಕೇಸರಾಟಶ್ಚ ಫಾಕಂದಃ *g* ಕಿಂಜಲ್ಕಃ ಕೆಸರೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *h* ।
ಸಂವರ್ತಿಕಾ ನವದಳಂ *i* ಬೀಜಕೋಶೊ ವರಾಟಕಃ *j* ॥ ॥೨೮॥

॥ ಇತಿ ವಾರಿವರ್ಗಃ ॥

ಉಕ್ತಂಸ್ವರ್ಗ್ಯಮಥೈಕ್ಷ್ವಾಲಧೀವಾಕ್ಷ್ಬ್ದಾದಿ ನಾಟ್ಯಕಂ ।
ಪಾತಾಳ ಭೂಗಿಸೆರಕವಾರಿಚ್ಛೈಷಾಂಚ ಸಂಗತಂ ॥ ॥೨೯॥
ಇತ್ಯಮರಸಿಂಹಕೃತೌ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೆ ।
ಸ್ವರ್ಗಾದಿಕಾಂಡಃ ಪೃಥವಃ ಸೋಂಗವಿವ ಸಮರ್ಥಿತಃ ॥ ॥೩೦॥

॥ಇತಿ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೆ ಪೃಥವಿಕಾಂಡಃ॥

---

a 16, Lotus. *b* 2, White lotus flower. *c* 3, Red lotus flower. *d* 2, Stalk of the lotus or waterlily. *e* 2, Stalk of the lotus. *f* 1, A quantity of lotuses. *g* 3, Root of the lotus. *h* 2, A filament, especially of the lotus. *i* 2, The new leaf of a water lily. *j* 2, The seed vessel of the lotus.

a ತಾವರೇ ಹೂವು ೧೬. *b* ಬಿಳೇ ದಾವರೇ ಹೂವು ೨. *c* ಕೆಂಪು ತಾವರೇ ಹೂವು ೩. *d* ತಾವರೇ ದಂಟುಗಳು ೨. *e* ತಾವರೇ ಬಳ್ಳಿಯ ಕೊಳವಿಗೆಗಳು ೨. *f* ತಾವರೇ ಹೂವು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಮೂಹ ೧. *g* ತಾವರೇ ಗಡ್ಡೇ ೩. *h* ತಾವರೆ ಹೂವು ಮುಂತಾದ ಯಲ್ಲಾ ಹೂವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಿರುವ ಕುಸುರು ೨. *i* ಎಳೇ ರೇಕುಗ ೪ ೨. *j* ತಾವರೇ ಕಾಯಿ ೨.

PART II.

ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡ ಪ್ರಾರಂಭಃ

INTRODUCTION.—ಅವತರಣಿಕೆ.

ಮೂಲ॥ ವರ್ಗಾಃ ಪೃಥ್ವೀಪುರಕ್ಷ್ಮಾಭೈ ದ್ವನೌಷಧಿ ಮೃಗಾದಿಭಿಃ॥
ನೈಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರವಿಟ್ಶೂದ್ರೈಸ್ಸಾಂಗೋಪಾಂಗೈರಿಹೋದಿತಾಃ ॥೧॥

ಟೀಕೆ॥ ಇಹ—ಈ ಭೂಮಿಕಾಂಡವೆಂಬುವ ಎರಡನೇ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ।ಸಾಂ
ಗೋಪಾಂಗೈಃ—ಅಂಗೆಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವಂಥಾ।
ಪೃಥ್ವೀಪುರಕ್ಷ್ಮಾಭೈದ್ವನೌಷಧಿಮೃಗಾದಿಭಿಃ।ಭೂ—ಪುರ—
ಶೈಲ—ವನೌಷಧಿ—ಸಿಂಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದಲೂ। ನೈಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರ
ವಿಟ್ಶೂದ್ರೈಃ—ಮನುಷ್ಯ—ಬ್ರಹ್ಮ—ಕ್ಷತ್ರಿಯ—ವೈಶ್ಯ—
ಶೂದ್ರರಿಂದಲೂ। ಉಪಲಕ್ಷಿತಾಃ—ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ। ವ
ರ್ಗಾಃ—ಪದಸಮೂಹಗಳು। ಉದಿತಾಃ—ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

I. BHU-VARGA.—ಭೂ ವರ್ಗ.

ಭೂರ್ಭೂಮಿರಚಲಾನಂತಾ ರಸಾ ವಿಶ್ವಂಭರಾ ಸ್ಥಿರಾ।
ಧರಾ ಧರಿತ್ರೀ ಧರಣಿಃ ಕ್ಷೋಣೀ ಜ್ಯಾಕ್ಯಾಕ್ಷ್ಯಪೀಕ್ಷಿತಿಃ ॥ ॥೨॥
ಸರ್ವಂಸಹಾ ವಸುಮತೀ ವಸುಧೋರ್ವೀ ವಸುಂಧರಾ।
ಗೋತ್ರಾ ಕುಃ ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಕ್ಷ್ಮಾ ಮೇದಿನೀ ಮಹೀ a ॥ ॥೩॥
ಮೃನ್ಮೃತ್ತಿಕಾ b (ಪ್ರಕಸ್ತಾತು) ಮೃತ್ತಾನ್ನಮೃತ್ತಾಜ (ಮೃತ್ತಿಕಾ)c।
ಉರ್ವರಾ (ಸರ್ವಸಸ್ಯಾಢ್ಯಾ) d (ಸ್ಯಾ) ದೂಷಃಕ್ಷಾರೇಮೃತ್ತಿಕಾ e ॥ ॥೪॥
ಊಷವಾನೂಷರೋ (ದ್ವಾವವ್ಯಯೌ)ಲಿಂಗೌ f ಸ್ಥಲಂಸ್ಥಲೀ g।

---

a 27, The earth, land. b 2, Soil, clay. c 2, Good soil. d 1, Fertile land. e 2, Saline earth. f 2, Salt ground. g 2, Firm or dry ground.

a ಭೂಮಿ ೦೭. b ಮಣ್ಣು ೦. c ಉತ್ತಮವಾದ ಮಣ್ಣು ೦. d ಪೈರುಗಳಿಂದೊಪ್ಪಿದ ಶ್ರಯಭೂಮಿ ೦. e ಚೌಳು ಮಣ್ಣು ೦. f ಚೌಳು ಮಣ್ಣುಳ್ಳ ಜಂಬುರು ಮಿಶ್ರ ೦. g ತಾನಾಗಿಯೇ ಚದರವಾಗಿಯೂ ಸಮವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಭೂಮಿ ೦.

(ಸಮೌನೌ) ಮರುಧನ್ವಾ *a* ನೌ (ದ್ವೌ) ಖಿಲಾಪ್ರಹತೆಸಮೆ ॥ ॥೪॥
ತ್ರಿಷ್ವಥೊ) *b* ಜಗತ್ತೇಲೋಕೊ ವಿಷ್ಟಪಂ ಭುವನಂ ಜಗತ್ *c* ।
(ಲೊಕೊಯಂ) ಭಾರತಂವರ್ಷಂ *d* (ಕರಾವತ್ಯಾಸ್ತು ಯೊವಧೆಃ ॥ ॥೬॥
(ದೆಶಃವಿಂಧ್ಯಹಿಮಾದ್ರಿಪೂರ್ವಾಃ) ಪ್ರಾಚ್ಯೇ *e* ಉದೀಚ್ಯೇಃ (ಪ್ರತೀಚ್ಯೆ ಮೊತ್ತರಃ) *f* ।
(ಪ್ರತ್ಯಂತೊ) ಮ್ಲೆಚ್ಛದೆಶ (ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯ) *g* (ನ್ಮಧ್ಯೆದೆಶಸ್ತು) ಮಧ್ಯಮಃ *h* ॥ ॥೭॥
ಆರ್ಯಾವರ್ತಃ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿರ್ಮಧ್ಯಂ(ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಮಾಗಯೊಃ) *i* ।
ನೀವೃಜ್ಜನಪದೌ *j* ದೆಶವಿಷಯೌ ತೂಪವರ್ತನಂ *k* ॥ ॥೮॥
(ತ್ರಿಷ್ವಾಗೊಷ್ಠಾನ್ನಡಪಾಯೆ) ನಡ್ವಾನ್ನಡ್ವಲ(ಇತ್ಯಪಿ) *l* ।
(ಕುಮುದ್ವಾನ್) (ಕುಮುದಪಾಯೆ) *m* ವೆತಸ್ವಾನ್ (ಬಹುನೆತಸೆ) *n* ॥ ॥೯॥
ಶಾದ್ವಲ (ಶಾದಹರಿತೆ *o* ಸಜಂಜಾಲೆತು) ಪಂಕಿಲಃ *p* ।
(ಜಲಪಾಯಿ) (ಮನೂಪಂಸ್ಯಾ) *q* (ತ್ಪುಂಸಿ) ಕಚ್ಛ (ಸ್ತಥಾವಿಧಃ) *r* ॥ ॥೧೦॥
(ಸ್ತ್ರೀ) ಕರ್ಕರಾ ಶರ್ಕರಿಲಾ ಕರ್ಕರಶರ್ಕರಾವತೀ *s* ।
(ದೆಶಎವಾದಿಮಾ) ವೆವಮುನ್ನೆಯಾಸ್ಸಿಕತಾವತೀ ॥ ॥೧೧॥
(ದೆಶೊನದ್ಯಂಬುವೈಪ್ಲವ್ಯಂ ಋಸಂಪನ್ನ ವ್ರೀಹಿಚಾಲಿಕಃ) ।
(ಸ್ಯಾನ್ನದೀ ಮಾತೃಕೊ *t* ದೆವ ಮಾತೃಕಸ್ತ್ವಕೃಯುಥಾಕ್ರಮಂ *u* ॥ ॥೧೮॥

---

a 2, Arid land. *b* 2, Waste or unploughed land. *c* 5, The world. *d* 1, India. *e* 1, Eastern India) *f* 1, Northern (India.) *g* 1, Country beyond India. *h* 1, Central (India.) *i* 2, Country between the Vindhya and Himálaya ranges. *j* 2, Any inhabited district. *k* 3, Country. *l* 2, A country abounding in reeds. *m* 1, A country abounding in lotuses. *n* 1, A country abounding in the myrobolan tree (*terminalia alata glabra.*) *o* 1, A country covered with young grass. *p* 1, A muddy country. *q* 1, A country covered with water. *r* 1, Swampy land. *s* 4, Stony ground. *t* 1, Irrigated country. *u* 1, Country watered by rain.

a ನಿರ್ಜಲ ಪ್ರದೇಶ ೨. *b* ಗೇಯದೇ ಯಿರುವೆ ಭೂಮಿ ೨. *c* ಜಗತ್ತು, ಭೂಲೋಕ ೪. *d* ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೂ ರಾಮು ಸೇತುವಿಗೂ ಮಧ್ಯವಾದ ಕರ್ಮ ಭೂಮಿ, ಹಿಂದೂ ದೇಶ ೧. *e* ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ಮೂಡಲು ಭಾಗ ೧. *f* ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ೧. *g* ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ಆಚಿನ ದೇಶ ೧ *h* ಚಿತ್ರಕೂಟಾದಿ ದೇಶ ೧. *i* ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯ ದೇಶ ೨. *j* ಗ್ರಾಮ ಸಮೂಹ, ಹಳ್ಳೀ ಸಾಲುದೇಶ ೨. *k* ಇಂಥ ಚಿಕ್ಕ ದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೊಡ್ಡ ದೇಶ ೩. *l* ಕೆತ್ತೆ ಹುಲ್ಲು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ದೇಶ ೨. *m* ಬಿಳೀ ನೈದಿಲೇ ಹೂವು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ದೇಶ ೧. *n* ಬಹಳ ಮತ್ತೀಮರಗಳುಳ್ಳ ದೇಶ ೧. *o* ಎಳೆ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಹಚ್ಚನಿರುವ ದೇಶ ೧. *p* ಕೆಸರಿನೊಡಗೂಡಿದ ದೇಶ ೧. *q* ನೀರು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ದೇಶ ೧. *r* ಜೌಗು ಭೂಮಿ ೧. *s* ನರುಜು ಕಲ್ಲುಳ್ಳ ನೆಲ ೪. *t* ಹೊಳೀ ನೀರಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ದೇಶ ೧. *u* ಮಳೀಯಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಯುವ ದೇಶ ೧.

(ಸುರಾಜ್ಞಿದೇಶೆ) ರಾಜನ್ವಾ೯ *a* (ಸ್ಯಾತ್ತತ್ಕೊನ್ಯತ್ರ) ರಾಜವಾ೯ *b* ।
ಗೊಷ್ಠಂಗೊಸ್ಥಾನಕಂ *c* (ತತ್ತು) (ಗೌಷ್ಠೀನಂ) (ಭೂತಪೂರ್ವಕಂ) *d* ॥ ॥೦೩॥
(ಪರ್ಯಂತಭೂಃ) ಪರಿಸರ *e* ಸ್ನೆತುರಾಳೌಸ್ರ್ಯಾಂಪುರ್ಮಾ *f* ।
ವಾಮಲೂರುಂಛನಾಕುಂಚ ವಲ್ಮೀಕಂ (ಪುಂನಪುಂಸಕಂ) *g* ॥ ॥೦೪॥
ಅಯನಂ ವರ್ತ್ಮ ಮಾರ್ಗಾಧ್ವಪಂಥಾನಃ ಪದವೀ ಸೃತಿಃ ।
ಸರಣಿಃವದ್ಧತಿಃ ಪದ್ಯಾವರ್ತ್ಮನ್ಯೆಕ ಪದೀತಿಚ *h* ॥ ॥೦೫॥
ಅತಿಪಂಥಾಸ್ತುಪಂಥಾಶ್ಚ ಸತ್ಪಥೆ (ಶ್ಲಾರ್ಜಿತೆಧ್ವನಿ) *i* ।
ವ್ಯಧೋವ್ವದುರ ಧ್ವೋವಿಪಥಃ ಕದಧ್ವಾಕಾಪಥೆ (ಸ್ಸಮಾಃ) *j* ॥ ॥೦೬॥
ಅಪಂಥಾಸ್ತ್ವಪಥಂ *k* (ತುಲ್ಯೆ) ಶೃಂಗಾಟಕಜಟತುಪ್ಪಥೆ *l* ।
ಪ್ರಾಂತರಂ (ದೂರಶೂನ್ಯೋಧ್ವಾ *m* ಕಾಂತಾರಂ (ವರ್ತ್ಮದುರ್ಗಮಂ) *n* । ॥೦೭॥
ಗವ್ಯೂತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ಕ್ರೋಶಯುಗಂ *o* ನಲ್ವಃ (ಕಿಷ್ಕುಚತುಶ್ಶತಂ) *d* ।
ಘಂಟಾಪಥಸ್ಸಂಸರಣಂ *q* ತತ್ಪುರಸ್ಯೊ ಪನಿಷ್ಕುರಂ *r* ॥ ॥೦೮॥

॥ಇತಿಭೂವರ್ಗಃ॥

II. PURA-VARGA.—ಪುರ ವರ್ಗ.

ಪುಂ (ಸ್ತ್ರೀ) ಪುರೀನಗರ್ಯೌ (ವಾ) ಪತ್ತ್ಯಣಂ ಪುಟಭೆದನಂ ।
ಸ್ಥಾನೀಯಂನಿಗಮೊ *s* ನ್ಯತ್ತು ಯುನ್ಮೂಲನಗರಾತ್ಪುರಂ । ॥೦೯॥
ತಚ್ಛಾಖಾನಗರಂ *t* ವೆಶೊ (ವೈಶ್ಯಾ ಜನಸಮಾಶ್ರಯಃ) *u* ।

---

a 1, Country ruled by a good king. *b* 1, Kingdom. *c* 2, Cow pen. *d* 1, Ancient cowpen *e* 1, Land contiguous to a town or village. *f* 2, Bridge. *g* 3, Ant hill. *h* 12, Road *i* 3, Good road. *j* 5, Bad road. *k* 2, Wrong way. *l* 2, A place where four roads meet. *m* 1, A short road without thoroughfare. *n* 1, Difficult road. *o* 1, A distance of 2 kroshas (or leagues.) *p* 1, A distance of 400 cubits (a furlong.) *q* 2, High road. *r* 1. High road to the capital. *s* 7, Town, city. *t* 1, Suburbs. *u* 1, The courtesans' quarter.

a ಒಳ್ಳೆಯ ಅರಸುಳ್ಳ ದೇಶ ೧. *b* ಒಳ್ಳೆಯ ಅರಸಿಲ್ಲದ ದೇಶ ೧. *c* ಆಕಳು ಯಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿ ೧. *d* ಪುರಾತನವಾದ ಆಕಳುನುಂದೆ ೧. *e* ಗ್ರಾಮ ನಗರಾದಿಗಳ ಸಮೀಪ ಭೂಮಿ ೧. *f* ಕಟ್ಟೆ ೨. *g* ಹುತ್ತ ೩. *h* ದಾರಿ ೧೨. *i* ಒಳ್ಳೆದಾರಿ ೫. *j* ಕೆಟ್ಟ ದಾರಿ, ತೀಳು ಹಾದಿ ೫. *k* ತಪ್ಪು ದಾರಿ, ಕಳ್ಳದಾರಿ ೨. *l* ನಾಲ್ಕು ದಾರಿಗಳು ಕೂಡಿದ ಚೌಕ ೨. *m* ಬಹು ದೂರದವರಿವಿಗೂ ಇಲ್ಲದ ದಾರಿ ಅಂದರೆ ವೊಟ್ಟುಳು ಹಾದಿ ೧. *n* ಜೋರಕಂಟಕ ಬಾಧೆಯುಳ್ಳ ಕಾಡುಹಾದಿ ೧. *o* ಯಿರಡು ಹರಿದಾರಿ ದೂರ ೧. *p* ೪೦೦ ಹಸ್ತ ಪರಿಮಾಣವಾದ ಹಾದಿ ೧. *q* ರಾಜಮಾರ್ಗ, ರಸ್ತೆ ೨. *r* ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗ ೧. *s* ಪಟ್ಟಣ ೭ *t* ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ವೂರು ೧. *u* ಸೂಳೆಗೇರಿ ೧.

ಆಪಣಸ್ತು ನಿಷದ್ಯಾಯಾಂ *a* ವಿಪಣಿಃ ಪಣ್ಯವೀಥಿಕಾ *b* ॥ ॥೨೦॥
ರಥ್ಯಾಪ, ತೊಳಿ'ರ್ವಿಖಾಸ್ಯಾ *c* ಚ್ಚ ಯೊವಪ)ಮುಸ್ತ್ರಿಯಾಂ *d* ।
ಪ್ರಾಕ್ಕಾ'ರೊ'ವರಣಸ್ಸಾಲಃ *e* ಪ್ರಾಚೀನಂ (ಪ್ರಾಂತತೊವೃತಿಃ) *f* ॥ ॥೨೧॥
ಭಿತ್ತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿ) ಕು'ಡ್ಯ *g* ಮೆಡೂಕಂ (ತದಂತರ್ನ್ಯಸ್ತ ಕೀಕಸಂ) *h* ।
ಗೃಹಗೆಹೊ'ದವಸಿತ ವೆಶ್ಮ ಸದ್ಮನಿಕೇತನಂ ॥ ॥೨೨॥
ನಿಶಾಂತವಸ್ತ್ಯಸದನ ಭವನಾ'ಗಾರ ಮಂದಿರಂ ।
ಗೃಹಾಃ (ಪುಂಸಿಚಭೂಮ್ನ್ಯೇವ) ನಿಕಾಯ್ಯನಿಲಯಾ'ಲಯಾಃ ॥ ॥೨೩॥
ವಾಸಃಕೂಟೊ' (ದ್ವಯೊ) ಶಾಲಃಸಭಾ *i* ಸಂಜವನಂ (ತ್ವಿದಂ) ।
ಚತುಶಾಲಂ *j* (ಮುನೀನಾಂತು) ಪರ್ಣಶಾಲೊ' ಟಜೊ'(ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ) *k* ॥ ॥೨೪॥
ಚೈತ್ಯ'ಮಾಯತನಂ (ತುಲ್ಯೆ) *l* ವಾಜಿಶಾಲಾ ತುಮಂದುರಾ *m* ।
ಆವೆಶನಂಶಿಲ್ಪಶಾಲಾ *n* ಪ್ರಪಾ ಪಾನೀಯಶಾಲಿಕಾ *o* ॥ ॥೨೫॥
ಮಠ (ಶ್ಚಾತ್ರಾದಿನಿಲಯೊ) *p* ಗಂಜಾತುಮುದಿರಾಗೃಹಂ *q* ।
ಗರ್ಭಾಗಾರಂ ವಾಸಗೃಹ' *r* ಮುರಿಷ್ಟಂ ಸೂತಿಕಾಗೃಹಂ *s* ॥ ॥೨೬॥
ವಾತಾಯನಂ ಗವಾಕ್ಷ (ಸ್ವಾಯ) *t* ನ್ಮಂಡಪೊ' (ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾ ಜನಾಶ್ರಯಃ *u* ।
ಹರ್ಮ್ಯಾವಿ (ರ್ಧನಿನಾಂವಾಸಃ) *v* ಪ್ರಾಸಾದೊ' ದೆವಭೂಭುಜಾಂ *w* ॥ ॥೨೭॥
ಸಾಧೊ' (ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾ ರಾಜಸದಸ' *x* ಮುಪಕಾರ್ಯೊ' ಪಕಾರಿಕಾ *y* ।
ಸ್ವಸ್ತಿ'ಕಸ್ಸರ್ವತೊಭದ್ರೊ' ನಂದ್ಯಾವರ್ತೊ'ದಯೊಪಿಚ ॥ ॥೨೮॥

---

a 2, Shop. *b* 2, The market street. *c* 3, The high street. *d* 2, Rampart. *e* 3, Fort. *f* 1, Hedge round a village. *g* 2, Wall. *h* 1, A wall of bones. *i* 19, House. *j* 2, House with a courtyard in the centre. *k* 2, Residence of anchorites, hermitage or hut made of leaves. *l* 2, A place for sacrifices or religious worship. *m* 2, Stable for horses. *n* 2, Workshop. *o* 2, A place where water is given to passengers. *p* 1, A building inhabited by ascetics, the residence of a guru. *q* 2, Distillery. *r* 2, Bedroom. *s* 2, Lying-in chamber. *t* 2, Window, ventilator. *u* 2, Public reception room. *v* 1, Mansion. *w* 1, Palace or temple. *x* 2, Palace. *y* 2, King's residence.

a ಮಂಡಿ, ಅಂಗಡಿ ೨. *b* ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿ ೨. *c* ಚಾವಡಿ ಜಗಲಿ ೩. *d* ಕೋಟ್ಟೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿನ ದಿಣ್ಣೆ ೨. *e* ಕೋಟೆ ೩. *f* ಊರು ಸುತ್ತಲೂ ಹಾರುವ ಜೇಲಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *g* ಗೋಡೆ ೨. *h* ಕನ್ನ ಕೊರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಎಲುವುಗಳಿಪಲ್ಪಟ್ಟು ಹಾಕಿದ ಗೋಡೆ ೨. *i* ಮನೆ ೧೯. *j* ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ಕೈಸಾಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ ೨. *k* ಋಷಿಗಳ ಪರ್ಣಶಾಲೆ ೨. *l* ಯಜ್ಞಶಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಶುಚಿಸ್ಥಳ ೨. *m* ಕುದುರೆ ಲಾಯ ೨. *n* ಪಾಜರ ಕೆಲಸದ ಮನೆ ೨. *o* ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ೨. *p* ಯತಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನ ೧. *q* ಸಾರಾಯಿ ಮಾಡುವ ಗಡಂಗು ೨. *r* ಮಲಗುವ ಮನೆ ೨. *s* ಪುರುಡಿನ ಮನೆ ೨. *t* ಗವಾಕ್ಷಿ ೨. *u* ಆಸ್ಥಾನ, ಚಾವಡಿ ೨. *v* ಧನಿಕರ ವುಪ್ಪರಿಗೆ ೧. *w* ದೇವಸ್ಥಾನ, ಅರಮನೆ ೧, *x* ರಾಜಗೃಹ ೨. *y* ಅರಸರ ಬಿಡಾರ ೨.

(ಏಜ್ಞಂದಕಪ್ರಭೆದಾಹಿ ಭವಂತೀಶ್ವರಸದ್ಮನಾಂ) *a* ।
(ಸ್ಯಾ)ಗಾರಂಭೂಭುಜಾಂ) ಮಂತಃಪುರಂಸ್ಯಾ*b*ದವರೋಧನಂ ॥ ॥೮೯॥
ಕುದ್ಧಾಂತಶ್ಚಾ*c* ವರೋಧಶ್ಚ *b* (ಸ್ಯಾಂ) ದಿಷ್ಟ್ಯಃಕ್ಷೌಮಂ (ಮಸ್ತ್ಯಯಾಂ *c* ।
ಪ್ರಘಾಣಪ್ರಘಣಾಶ್ಚಿಂದಾ ಬಹಿರ್ದ್ವಾರಪ್ರಕೋಷ್ಠಕೆ *d* ॥ ॥೯೦॥
ಗೃಹಾವಗ್ರಹಣೀದೇಹ *e* ಲ್ಯಂಗಣಂಚತ್ವರಾಜಿರೆ *f* ।
(ಅಧಸ್ತಾದ್ದಾರುಣಿ) ತಿಲಾ *g* ನಾಸಃದಾರೂ ಸರಿಸ್ಥಿತಾ *h* ॥ ॥೯೧॥
ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಮಂತರ್ದ್ವಾರಂಸ್ಯಾ*i* ತ್ಪಕ್ಷದ್ವಾರಂತುಪಕ್ಷಕಃ *j* ।
ವಲ್ಭೀಕ ನೀವೆ) ಪಟಲ ಪ್ರಾಂತೆ *k* ಛಪಟೆಲಾಚ್ಛದಿಃ *l* ॥ ॥೯೨॥
ಗೋಪಾನಸೀ (ತುವಲಭಿಚ್ಚಾ ದನೆವಕ್ರದಾರುಣಿ *m* ।
ಕಪೋತಪಾಲಿಕಾಯಾಂತು ವಿಟಂಕಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ *n* ॥ ॥೯೩॥
(ಸ್ಯೀ) ದ್ವಾರ್ದ್ವಾರಂಪ್ರತೀಪಾವರಃ (ಸ್ಯಾ) *o* ದ್ವಿಶರ್ದಿಸ್ತು ವೆದಿಕಾ *p* ।
ತೋರಣೋ (ಸ್ತ್ರೀ) ಬಹಿರ್ದ್ವಾರಂ *q* ಪುರದ್ವಾರಂ ಶುಗೋಪುರಂ *r* ॥ ॥೯೪॥
(ಕೂಟಂಪೂರ್ದ್ವಾರಿಯ) ದ್ಧಸ್ತಿನಖ (ಸ್ತಸ್ಮಿ) *s* (ನ್ಯಥಶ್ಚತ್ರಿಪು) ।
ಕವಾಟೆ ಮರರಂ (ತುಲ್ಯೆ) *t* ಶದ್ವಿಷ್ಕಂಭೆರ್ಗಳಂನನಾ *u* ॥ ॥೯೫॥
ಆರೋಹಣಂ ಸ್ಯಾತ್ತಾಸ್ಸಾನಂ *v* ನಿಶ್ರೇಣಿಸ್ತ್ವ ಧಿರೋಹಿಣೀ *w* ।
ಸಂಮಾರ್ಜನೀ ಕೊಥನೀಸ್ಯಾ *x* ತ್ಸಂಕರೊಽವಕರ (ಸ್ತಯಾ) *y* । ॥೯೬॥
ಷ್ಟೆಸ್ತೆ ಮುಖಂನಿಸ್ಸರಣಂ *z* ಸನ್ನಿವೆಶೊನಿಷರ್ಪಣಂ *a* ।

---

a 3, Paintings at the entrance of a palace or temple. *b* 4, Queen's apartments. *c* 2, Tower *d* 3, Terrace in front of a house. *e* 2, Threshold. *f* 3, Courtyard. *g* 1, Doorsill. *h* 1, the upper timber of a door. *i* 2, Secret door. *j* 2, Wicket. *k* 3, Edge of a roof. *l* 2, Roof. *m* 1, Rafter *n* 2, Dovecot, aviary. *o* 3, Doorway. *p* A raised part of the floor used as a seat. *q* 1, Outer door. *r* 1, Town or city gate. *s* 1, A raised place covering the access to a city gate *t* 2, Door. *u* 1, A wooden bolt or pin for fastening a door. *v* 2, Steps. *w* 2, Ladder. *x* 2, Broom. *y* 2, Rubbish, sweepings. *z* 2, An open space in front of a house. *a* 2, An open space in or near a town, for public use.

a ದೇವಸ್ಥಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರ ಕೆಲಸ ೩. *b* ರಾಣೀವಾಸ ೪. *c* ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುವವಮನೆ ೨. *d* ತಲೆ ಬಾಗಿಲನ ಮುಂದಿನ ಅಂಗಳ ೩. *e* ಬಾಗಿಲ ಹೊಸ್ತಲು ೨. *f* ಅಂಗಳ ೩. *g* ಬಾಗಿಲಿನ ಮೆಟ್ಟು ಹಲಿಗೆ ೧. *h* ಅಂಥಮೆಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಮರದ ತುಂಡು ೧. *i* ಬಳ್ಳಿ ಬಾಗಿಲು ೨. *j* ಬಿಡ್ಡೀಬಾಗಲು ೨. *k* ಲಾವೇ ಜಕೂರು ೩. *l* ಮನೆಯ ಹೊದಿಕೆ ೨. *m* ಜಕೂರಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮರದ ಪಟ್ಟಿ ೨. *n* ಪಕ್ಷಿಗಳು ಗೂಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಲೋವೇ ಮರದಪಟ್ಟು ೨. *o* ಬಾಗಲು ೩. *p* ಜಗುಲಿ ೨. *q* ತೋರಣದ ಬಾಗಿಲು ೧. *r* ಊರು ಬಾಗಿಲು ೨. *s* ಊರುಬಾಗಿಲಿನ ಹೊರಗೆ ಜಾರಿರುವ ದಿಣ್ಣೆ ೧. *t* ಕದ ೨. *u* ಅಗ್ಗೀ ಮರ ೧. *v* ಮೆಟ್ಲುಗಳು ೨. *w* ನಿಚ್ಚಣಿಗೆ ೨. *x* ಪರಕೆ ೨. *y* ಗುಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಧೂಳು ೨, *z* ತಲೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂದಿರುವ ಜೈಲು ೨, *a* ಪಾಳೀಬೈಲು ೨.

(ಸಮೌ) ಸಂವೆಸಥಗ್ರಾಮೌ *a* ವೆಶ್ಮಭೂರ್ವಾಸ್ತು ರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ *b* ॥ ॥೩೩॥
ಗ್ರಾಮಾಂತಮು ಪಕಲ್ಯಂ (ಸ್ಯಾ) *c* ತ್ಸೀಮಸೀಮೆ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಮುಭೆ) *d* ।
ಘೋಷಆಭೀರಪಲ್ಲೀ ಸ್ಯಾತ್ *e* ತ್ಪಕ್ಷಣಸ್ತ್ಯಬಾಲಯಃ *f* ॥ ॥೩೪॥

॥ ಇತಿ ಪುರ ವರ್ಗಃ ॥

II. SHAILA-VARGA.—ಶೈಲ ವರ್ಗ.

ಮಹೀಧ್ರ ಶಿಖರ ಕ್ಷ್ಮಾ ಭೃದಹಾರ್ಯ ಧರ ಪರ್ವತಾಃ ।
ಅದ್ರಿಗೋತ್ರ ಗಿರಿ ಗ್ರಾವಾ ಜಲ ಶೈಲ ಶಿಲೋಚ್ಚಯಾಃ *g* ॥ ॥೩೫॥
ಲೋಕಾಲೋಕಸ್ತ್ವಕ್ಪ್ರವಾಳಿ *h* (ಸ್ತ್ರಿಕೂಟ ಸ್ತ್ರಿಕಕುಸ್ಸ (ಮೌ *i*) ।
ಅಸ್ತಸ್ತು ಚರಮಕ್ಷ್ಮಾಭೃ *j* ದುದಯಃ ಪೂರ್ವಪರ್ವತಃ *k* ॥ ॥೩೬॥
ಹಿಮವನ್ನಿಷಧೌ ವಿಂಧ್ಯೋ ಮಾಲ್ಯವಾನ್ಪಾರಿಯಾತ್ರಕಃ ।
ಗಂಧಮಾದನ (ವನ್ಯೇಚ ಹಿಮಕೂಟಾ ದಯೋನಗಾಃ) *l* ॥ ॥೩೭॥
ಪಾಷಾಣ ಪ್ರಸ್ತರ ಗ್ರಾವೌ ಪಲಾಶ್ಮಾ ನಶಿಲಾ ದ್ವಯೇ *m* ।
ಕೂಟೋಸ್ತ್ರೀ ಶಿಖರಂ ಶೃಂಗಂ *n* ಪ್ರಪಾತಸ್ತು ತಟೋಭೃಗುಃ *o* ॥ ॥೩೮॥
ಕಟಕೋ (ಸ್ತ್ರೀ) ನಿತಂಬೋ (ದ್ರೀಃ) *p* ಸ್ಯುಃಪರ್ಯಸ್ಥ ಸ್ನಾನು (ರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *q* ॥
ಉತ್ಸಃ ಪ್ರಸ್ರವಣಂ *r* (ವಾರಿಪ್ರವಾಹೋ) ನಿರ್ಝರೋ ಝರಃ *s* ॥ ॥೩೯॥
ದರೀತುಕಂದರೋ (ವಾಸ್ತ್ರೀ) *t* (ದೇವಖಾತ ಬಿಲೆ) ಗುಹಾ ।

---

a 2, Village. *b* 2, Building land. *c* 2, Outskirts of a village. *d* 2, Boundary mark. *e* 2, A village of herdsmen. *f* 2, A village of fowlers. *g* 13, Mountain. *h* 2, A belt of mountains supposed to surround the world. *i* 2 A mountain with three peaks. *j* 2, The western mountain behind which the sun is supposed to set. *k* 2, The eastern mountain from behind which the sun is supposed to rise. *l* 1, Himálaya mountains. 1, Nishadha mountains. 1, Vindhya mountains. 1, Mályavat mountains. 1, Páriyátra mountains. 1, Gandhamádhana mountains 1, Hemakúta mountains. *m* 7, Stone. *n* 3, Mountain peak. *o* 3, Cliff, precipice. *p* 2, Side or ridge of a mountain. *q* 3, Table land. *r* 2, A spring. *s* 2, Waterfall. *t* 2, Cave.

a ಗ್ರಾಮ ಂ. *b* ವಶಾರ ಂ. *c* ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪ ಪ್ರದೇಶ ಂ. *d* ಯೆಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಿನ ಹದ್ದು ಂ. *e* ಗೊಲ್ಲರ ಹಳ್ಳಿ ಂ. *f* ಬ್ಯಾಡರ ಪಾಳ್ಯ ಂ. *g* ಬೆಟ್ಟು ೧೩. *h* ಭೂಮಿಗೆ ಕೋಟೆಯ ಹಾಗೆ ಸುತ್ತಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಬೆಟ್ಟು ಂ. *i* ತ್ರಿಕೂಟ ಪರ್ವತ ಂ. *j* ಅಸ್ತ ಮಯ ಪರ್ವತ ಂ. *k* ಉದಯ ಪರ್ವತ ಂ. *l* ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತ ೧. ನಿಷಧ ಪರ್ವತ ೧. ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ೧. ಮಾಲ್ಯವತ್ಪರ್ವತ ೧. ಪಾರಿಯಾತ್ರ ಪರ್ವತ ೧. ಗಂಧಮಾದನ ಪರ್ವತ ೧. *m* ಕಲ್ಲು ೩. *n* ಪರ್ವತ ಶಿಖರ ೩. *o* ಬೆಟ್ಟದ ಜಾಗ ೩. *p* ನಡಿಬೆಟ್ಟ ಂ. *q* ಪರ್ವತ ದೊಳು ಸಮ ಭೂಮಿ ೩. *r* ಬೆಟ್ಟದ ಜಲಮೆ . *s* ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಜಲಪ್ರವಾಹ ಂ. *t* ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ತೊರೆ ಂ.

ಗಂಹರಂ *a* ಗಂಡಶೈಲಾಸ್ತು ಚ್ಯುತಾಃ (ಸ್ಥೂಲೋಪಲಾಗಿರೇಃ) *b* ॥ ॥೪೫॥
ಖನಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮಾಕರಸತ್ಯ *c* ತ್ಪಾದಾಃ ಪ್ರತ್ಯಂತಪರ್ವತಾಃ *d* ।
ಉಪತ್ಯಕಾ (ದ್ರೌರಾಸನ್ನಾಭೂಮಿ) *e* ರೂರ್ಧ್ವಂಭೂಧಿತ್ಯಕಾ *f* ॥ ॥೪೫॥
ಧಾತು (ರ್ಮನಿ) ಲಾರ್ದ್ಯಾದ್ಯೈ *g* ರ್ಗೈರಿಕಂ (ಕುವಿಶೇಷತಃ *h* ।
ನಿಕುಂಜ ಕುಂಜೌ (ವಾ ಕ್ಲೀಬೇ ಲತಾದಿಪಿಹಿತೋದರೌ) *i* ॥ ॥೪೬॥

॥ ಇತಿ ಶೈಲ ವರ್ಗಃ ॥

IV. VANAUSHADHI-VARGA.—ವನೌಷಧಿ ವರ್ಗ.

ಅಟವ್ಯರಣ್ಯಂ ವಿಪಿನಂ ಗಹನಂ ಕಾನನಂವನಂ *j* ।
ಮಹಾರಣ್ಯ ಮರಣ್ಯಾನಿ *k* ಗೃಹಾರಾಮಸ್ತು ನಿಷ್ಕುಟಃ *l* ॥ ॥೪೭॥
ಆರಾಮೆ (ಸ್ಯಾ) ದುಪವನಂ ಕೃತ್ರಿಮಂ ವನಮೆವತತ್ *m* ।
(ಅಮಾತ್ಯ ಗಣಿಕಾಗೆಹೊಪವನೆ) ವೃಕ್ಷವಾಟಿಕಾ *n* ॥ ॥೪೮॥
(ಪುಮಾ)ನಾಕ್ರೀಡ ಉದ್ಯಾನಂ (ರಾಜ್ಞಸ್ಯಾಧಾರಣಂವನಂ) *o* ।
(ಸ್ಯಾದೆತದೆವ) ಪ್ರಮದಾವನೆ (ಮಂತಃ ಪುರೋಚಿತಂ) *p* ॥ ॥೪೯॥
ವೀಥ್ಯಾಳಿ ರಾವಳಿಃಪಙ್ಕ್ತಿ ಶ್ರೇಣೀ *q* ರೇಖಾಸ್ತ್ರಿರಾಜಯಃ *r* ।

---

a 2, Natural cavern. *b* 1, Boulder. *c* 2, Mine. *d* 2, A small hill near a mountain. *e* 1, Land near the foot of a mountain. *f* 1, Land on the upper part of a mountain. *g* 1, Mineral, fossil. *h* 1, Anything produced from a mountain. *i* 2, A place overgrown with creepers. *j* 6, Forest. *k* 2, Large forest. *l* 2, A garden near a house. *m* 2, Grove. *n* 1, Pleasure grove. *o* 2, Royal public garden. *p* 1, Royal garden attached to the *harem*. *q* 5, Row, line. *r* 2, Continuous line.

a ದೇವ ಖಾತ ಬಿಲ, ಗವಿ ೨. *b* ಬಿಟ್ಟೆದಿಂದ ಜಾರಿದ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಡುಗಳು ೧. *c* ಲೋಹ ರತ್ನಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಗಣಿಗಳು ೨. *d* ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟಗಳು ೨. *e* ಪರ್ವತದ ಸವಿಾಪ ಭೂಮಿ ೧. *f* ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿರುವ ಭೂಮಿ ೧. *g* ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಗಂಧಕಾದಿಗಳು ೧. *h* ಮಣಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ವಿಕಾರದಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ತೋರುವ ವಸ್ತುಗಳು ೧. *i* ಲತಾಗೃಹ ೨. *j* ಕಾಡು, ಅಡವಿ ೬. *k* ದೊಡ್ಡ ಅಡವಿ ೨. *l* ಮನೇ ಬಳೀಲಿರುವ ತೋಟ ೨. *m* ಕೃಡಿನ ಹಾಗೆ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಗಿಡ ಕಟ್ಟುಳ್ಳ ಊರಾಚಿನ ತೋಟ ೨. *n* ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸೂಳೆಯರು ಇಂಥವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೃಂಗಾರವನ ೧. *o* ಸರ್ವ ಜನರಿಗೂ ಭೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಅರಸುಗಳಿಂದ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಊರು ಹೊರಗಣ ತೋಟ ೨. *p* ಅರಮನೇ ರಾಣೀ ವಾಸದ ವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅರಸಿನ ಕೃಂಗಾರವನ ೧. *q* ಬಂತಿ, ಸಾಲು ೫. *r* ಎಡೆ ಬಿಡದೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಂತಿ ೨.

ವನ್ಯಾ (ವನ ಸಮೂಹೆಸು್ಯ) *a* ದಂಕುರೊ್ಭಿನವೊ್ಭಿದಿ *b* ॥ ॥೫೮॥
ವೃಕ್ಷೊ್ ಮಹೀರುಹ್ಶಾ ಖೀವಿಟಪೀಪಾದಪ್ಸ್ತರುಃ ।
ಅಣೂಕಹಃ ಕುಟ್ ಸ್ಸಾಲಃ ಪಲಾಶೀ ದ್ರು ದ್ರು ವೂ್ಗವೂಃ *c* ॥ ॥೫೯॥
ವಾನಸ್ಪತ್ಯಃ (ಫಲೈಃಪುಷ್ಪಾ) *d* (ತೈ, ರಪುಷ್ಪಾ್) ದ್ವನಸ್ಪತಿಃ *e* ।
ಓಷಧ್ಯಃ (ಫಲಪಾಕಾಂತಾಃ) *f* (ಸ್ಯಾ್) ದ್ವಂಧ್ಯಃ ಫಲೆಗ್ರಹಿಃ *g* ॥ ॥೫೯-೨॥
ವಂಧೊ್ಯಫಲೊ್ವಕೀರೀ (ಜಕೆ) *h* ಫಲವಾ್ಫಲಿನಃಫಲೀ *i* ।
ಪ್ರಫುಲೊ್ಲ್ಲ್ಲ ಸಂಪ್ಫುಲ್ಲ ವ್ಯಾ ಕೊಚೆ ವಿಕ ಚೆ ಸ್ಫುಟಾಃ ॥ ॥೫೯॥
ಫುಲ್ಲೆ (ಫ್ಲೊ್ಲತೆ) ವಿಕಸಿತೆ *j* (ಸ್ಯುರವಂಧ್ಯಾದಯಸ್ತ್ರಿಷು) ।
ಸ್ಕಂಧಃ (ರಸ್ತ್ರಿ್ಯೀ) ಧೃವ್ಕ್ಷಂಕುಃ *k* (ಹ್ರ್ಸ್ವಶಾಖಾಃಫಃ) ಪ್ಲವಃ *l* ॥ ॥೫೯॥
(ಅಪ್ರಕಾಂಡೆ) ಸ್ತಂಬಗುಲ್ಮೌ *m* ವಲ್ಲೀತನ್ರತತಿರ್ಲತಾ *n*
(ಲತಾಪ್ರತಾನಿನೀ) ವೀರುದ್ಗುಲ್ಮಿನ್ಯುಪಲ್ (ಇತ್ಯಪಿ) *o* । ॥೫೯॥
(ನಗಾದ್ಯಾರೊಹಃ) ಉಚ್ಛ್ರಾ್ಯಯ್ಉತ್ಸೆಧ್ಕೆಚ್ಚ ಛ್ರಯ್ಚ್ಚ ಸಃ *p* ।
(ಅಸ್ತ್ರಿ್ಯೀ) ಪ್ರಕಾಂಡ್ ಸ್ಸ್ಕಂಧ (ಸ್ಯಾನ್ಮೂ್ಲಾಭ್ಭಾ ಖಾವಧೆಸ್ತರೊಃ) *q* ॥ ॥೫೯॥
(ಸಮೆ) ಶಾಖಾಲತೆ *r* ಸ್ಕಂಧಶಾಖಾ ಶಾಲೆ *s* ಶಿಫಾಜಟೆ *t* ।

---

a 1, Multitude of groves. *b* 2, Shoot or sprout. *c* 13, Tree. *d* 1, A fruit bearing tree that blossoms, (as the mango.) *e* 1, A fruit bearing tree that does not blossom, (as the jack) *f* 1, A plant that dies after its fruit ripens, (as the plantain, or as paddy,) an annual. *g* 2, A plant that bears fruit in its season. *h* 3, A barren tree. *i* 3, A plant in bearing. *j* 8, Blown, as a flower. *k* 3, The trunk of a tree (of which the branches have been lopped off.) *l* 1, Any small tree. *m* 2, Shrub. *n* 3, Creeper. *o* 3, A cluster of creepers. *p* 3, Height. *q* 2, Stem of a tree. *r* 2, Branch. *s* 2, The fork or principal branch of a tree. *t* 2, A fibrous root.

a ತೋಟಗಳ ಗುಂಪು ೧. *b* ಹೊಸದಾಗಿ ಮಲತ ಮೊಳಕೆ ೨. *c* ವೃಕ್ಷಗಳು, ಮರಗಳು ೧೩. *d* ಹುವ್ವುಗಳಿಂದ ಕಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹಣ್ಣುಗಳು ಕೊಡುವ ಮಾವು ತೆಂಗು ಮುಂತಾದ ಗಿಡ ೧. *e* ಹುವ್ವು ಯಿಲ್ಲದೇ ಕಾಯಿ ಬಿಡುವ ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳು ೧. *f* ಹಣ್ಣು ಗಳು ಬಿಟ್ಟ ಕೂಡ್ಲೇ ಗಿಡವೇ ಬಣಗಿಹೋಗುವ ಬಾಳೆ ಮುಂ ತಾದ ಗಿಡಗಳು ೧. *g* ಬಂಜೆಯಾಗದೇ ಕ್ಲುಪ್ತವಾಗಿ ಫಲ ಬಿಡುವ ಗಿಡ, ಫಲ ವೃಕ್ಷ ೨. *h* ಬಂಜೇ ಮರ ೩. *i* ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಮರ ೩. *j* ಅರಳಿದ ಪುವ್ವು ಮುಂತಾದದ್ದು ೪. *k* ಮೋಟು, ೩. *l* ಹ್ರಸ್ವಗಳಾದ ರೆಂಬೆಗಳೂ ಬಿಳಲುಗಳೂ ಇರುವ ಗುಜ್ಜು ಮರ ೧. *m* ದಪ್ಪವಾದ ಮುಳ್ಳು ದೂಲವಿಲ್ಲದೆ ತುಂಬಾ ಯೆಲೆಗಳುಳ್ಳ ಮರ ೨. *n* ಬಳ್ಳಿ, ಲತೆ ೩. *o* ಬಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪುಳ್ಳ ಪೊದೆ ೩. *p* ಪರ್ವತಾ ದಿಗಳ ಉದ್ದ, ಬಹಳ ಯೆತ್ತರ ೩. *q* ಬೇರು ಮೊದಲು ರೆಂಬೆಗಳ ವರಿಗೂ ಇರುವ ಗಿಡದ ಮುಖ್ಯಭಾಗ ೨. *r* ರೆಂಬೆಗಳು ೨. *s* ಗಿಡದ ಕೆಳಗೆ ಯಿಳೀ ಬಿದ್ದಿರುವ ಗಿಡದ ಬಿಳಲು ೨. *t* ಗಿಡದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಗಿಡದ ಸಣುಬು ೨.

(ಶಾಖಾ ಽಫಲೇ)ವರೋಹ (ಸ್ಯಾನ್ಯೂಲಾಬ್ಜಾಗ್ರಂಗತಾಲತಾ) *a* ॥ ॥೫೩॥
ಽರೋಗ್ರಂ ತರುಶಿರಂ (ವಾನಾ) *b* ಮೂಲಂಬುಧೋಽಂಘ್ರಿ ನಾಮಕಃ *c* ।
ಸಾರೋ ಮಜ್ಜಾ (ಸಮೌ) *d* ತ್ವಕ್ (ಸ್ತ್ರಿ)ೀ ವಲ್ಕಂವಲ್ಕಲ್ ಮುಸ್ತ್ರಿಯಾಂ *e* ॥೫೪॥
ಕಾಷ್ಠಂದಾ *f* ರ್ವಿಂಧನೇಂ ತ್ವೇಧಃ ಇದ್ಮ್ಮೇ ಧ್ಸ್ಸಮಿತ್ (ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ) *g* ।
ನಿಷ್ಕುಹಃ ಕೊಟರಂ (ವಾನಾ) *h* ವಲ್ಲೀ ಮಂಜರೀ (ಸ್ತ್ರಿ)ಯ) *i* ॥ ॥೫೫॥
ಪತ್ರಂ ಪಲಾಶಂ ಛಂದನಂ ದಳಂಪರ್ಣಂ ಛದಃ (ಪುನರ್ನ) *j* ।
ಪಲ್ಲವೋ ಸ್ತ್ರೀ ಕಿಸಲಯಂ *k* ವಿಸ್ತಾರೋ ವಿಟಪೋ (ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ) *l* ॥ ॥೫೦॥
(ವೃಕ್ಷಾದೀನಾಂಫಲಂ) ಸಸ್ಯಂ *m* ವೃಂತಂ ಪ್ರಸವ ಬಂಧನಂ *n* ।
(ಆಮೆಫಲೆ) ಶಲಾಟು (ಸಪ್ಲ್ಯ) *o* (ಛ್ಯುಷ್ಟೆ) ವಾನ್ (ಮುಭೆತ್ರಿಫು) *p* ॥ ॥೫೧॥
ಕ್ಷಾರಕೋ ಜಾಲಕಂ (ಕ್ಲೀಬೆ) *q* ಕಲಿಕಾ ಕೊರಕೋ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *r* ।
(ಸಾ್ಯ) ದ್ಗುಲ್ಫಕ ಸ್ತುಸ್ತಬಕಃ *s* ಕುಟ್ಮಲೊ ಮುಕುಳೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *t* ॥೫೨॥
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸುಮನಸಃ ಪುಷ್ಪಂ ಪ್ರಸೂನಂ ಕುಸುಮಂ ಗುವಂ *u* ।
ಮಕರಂದಃ ಪುಷ್ಪರೆಸಃ *v* ಪರಾಗ ಸ್ಸುಮನೋರಜಃ *w* ॥ ॥೫೩॥
[ದ್ವಿಹೀನಂ ಪ್ರಸವೆ ಸರ್ವಂಪರೀತಕಾ್ಯದಯ(ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ)] ।
ಆಶ್ವರ್ಥವೈಣವ ಪ್ಲಾಕ್ಷ ನ್ಯೆಯಗೊ್ರ೧ೈಂಗುದಂಫಲೆ ॥ ॥೫೪॥

---

a 1, A pendant branch that takes fresh root, (as those of the banyan.) *b* 3, Top of a tree. *c* 3, Root. *d* 2, Hardness. *e* 3, Bark, rind. *f* 2, Wood. *g* 5, Fuel. *h* 2, The hollow of a tree. *i* 2, A compound pedicel. *j* 6, Leaf. *k* 2, A sprout. *l* 2, The branch of a tree with its new shoots. *m* 1, Fruit, grain. *n* 2, Foot-stalk, pedicel or peduncle of a leaf or fruit. *o* 1, Unripe fruit. *p* 1, Withered fruit. *q* 2, Ovary. *r* 2, Enlarged ovary, or fruit just formed. *s* 2, Cluster of blossoms. *t* 2, An opening bud. *u* 5, Flower, blossom. *v* 2, The nectar of a flower. *w* 2, The pollen or farina of a flower.

a ಮರದ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿವರಿಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬಳ್ಳಿ ೧. *b* ಗಿಡದ ತುದಿ ೩. *c* ಮರದ ಬುಡ ೩. *d* ಮರದ ಜೀಗು ೨. *e* ನಾರು ೩. *f* ಕಟ್ಟಿಗೆ ೨. *g* ಸಮಿಧೆಗಳು ೫. *h* ಮರದ ತೊರ್ರೆ ೨. *i* ಹುವ್ವಿನ ಗೊಂಚಲು ೨. *j* ಎಲೆಗಳು ೬. *k* ತಳಿರು, ಚಿಗುರು ೨. *l* ಕೊಂಬೆಗಳು, ಸಂಣ್ಣರೆಂಬೆಗಳು, ಕುಡಿಗಳು, ಚಿಗುರು ಮುಂತಾದ ಗುಂಪು; ಶಾಖಾ ವಿಸ್ತಾರ ೨. *m* ಮರಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಫಲ ೧. *n* ಹಣ್ಣಿನ ತೊಟ್ಟು ೨. *o* ಪಕ್ವವಾಗದೇ ಯಿರುವ ಯಳೆಗಾಯಿ ೧. *p* ವಣಗಾಯಿ ೧. *q* ಹಸರುಗಾಯಿ, ಹೊಂಬಾಳೆ ೨. *r* ಕಾಯಿಗೆ ಬಂದಮಗ್ಗು ೨. *s* ಆನೇಕ ಪುಷ್ಪಗಳ ಗೊಂಚಲುಗಳು ೨. *t* ಆಗತಾನೇ ಅರಳತಕ್ಕ ಮಗ್ಗು ೨. *u* ಹುವ್ವು ೫. *v* ಹುವ್ವಿನ ಜೇನು ೨. *w* ಹುವ್ವಿನೊಳಗಿನ ಧೂಳು, ಅಲರಪುಡಿ ೨.

ಪಾರ್ವತೆಂಜ a (ಫಲೆಜಂಬ್ವಾ) ಜಂಬೂ (ಸ್ತ್ರಿ) ಜಂಬು ಜಾಂಬವಂ b ।
[ಪುಪ್ಪೆಜಾತಿ ಪ್ರಭೃತಯಸ್ಸ್ವಲಿಂಗಾ (ವ್ರೀಹಯಃಫಲೆ) ॥ ॥೯೫॥
ವಿದಾರ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತು ಮೂಲಿಪುಪ್ಪೆಕ್ಕಿಪ ಪಿಪಃಟಲಾ] ।
ಔಧಿದ್ರುಮಃಶ್ಚಲದಳಃ ಪಿಪ್ಪಲಃ ಕುಂಜರಾಶನಃ ॥ ॥೯೬॥
ಅಶ್ವತ್ಥೋ c ಥಕಪಿತ್ಥೌ (ನ್ಯು) ದರ್ಧಿತ್ಥಗ್ರಾಹಿಮನ್ಮಥಾಃ ।
(ತಸ್ಮಿನ್) ದಧಿಫಲಃ ಪುರ್ವಫಲದಂತ ಶಠಾವಪಿ d ॥ ॥೯೭॥
ಉದುಂಬರೆ ಜಂತುಫಲೊ ಯಜ್ಞಾಂಗೊ ಹೆಮದುಗ್ಧಕಃ e ।
ಕೊವಿದಾರೆ ಚಮರಿಕಃಕುದ್ದಾಲೊ ಯುಗಪತ್ರಕಃ f ॥ ॥೯೮॥
ಸಪ್ತಪರ್ಣೆವಿಶಾಲತ್ವಕ್ ಶಾರದೊ ವಿಷಮಚ್ಛದಃ g ।
ಆರಗ್ವಧೆ ರಾಜವೃಕ್ಷ ಶಂಪ್ಯಾಕ ಚತುರಂಗುಲಾಃ ॥ ॥೯೯॥
ಆರೆವತ ವ್ಯಾಧಿಘಾತ ಕೃತ ಮಾಲ ಸುವರ್ಣಕಾಃ h ।
(ನ್ಯು) ರ್ಜಂಬೀರೆ ದಂತಶಠ ಜಂಭ ಜಂಬೀರ ಜಂಭಲಾಃ i ॥ ॥೧೦॥
ಪರುಷೆ ವರಣಸ್ಸೆತು ಸ್ತಿಕ್ತ ಶಾಕಃ ಕುಮಾರಕಃ j ।
ಪುನ್ನಾಗೆ ಪುರುಷಸ್ತುಂಗಃ ಕೆಸರೊ ದೆವವಲ್ಲಭಃ k ॥ ॥೧೦॥
ಪಾರಿಭದ್ರೆ ನಿಂಬತರುರ್ಮಂದಾರಃ ಪಾರಿಜಾತಕಃ l ।
ತಿನಿಶೆ ಸ್ಯಂದನೊ ನೆಮೀರಥದ್ರು ರತಿಮುಕ್ತಕಃ ॥ ॥೧೦॥
ವಂಜುಳಶ್ಚಿತ್ರಕೃಚ್ಛಾ m (ಥದ್ವೌ) ವ್ರೀತನಕಪೀತನೌ ।
ಆಮ್ರಾತಕೆ n ಮಧೂಕೆತು ಗುಡಪುಪ್ಪ ಮಧುದ್ರುವೌ ॥ ॥೧೦॥
ಪಾನಪಸ್ಥ ಮಧುಷ್ಠೀವೌ o (ಜಲಜೆತ) ಮಧೂಲಕಃ p।

---

a Fruit of the—1, Sacred fig tree (*ficus religiosa.*) 1, Bamboo (*bambusa.*) 1, Waved-leaf fig tree (*ficus infectoria.*) 1, Banyan (*ficus indica.*) 1, Indian almond tree (*terminalia catappa.*) 1, Nightshade (*solanum jacquinii.*) b 3, Fruit of the rose apple tree (*eugenia jambu.*) c 5, The sacred fig tree (*ficus religiosa.*) d 7, The wood apple tree (*feronia elephantum.*) e 4, The glomerous fig tree (*ficus glomerata.*) f 4, The mountain ebony tree (*bauhinia variegata.*) g 4, The tree *alstonia scholaris.* h 8, The tree *cassia fistula.* i 5, The lime or lemon (*citrus limo-*) j 5, The tree *capparis trifoliata.* k 5, A kind of euphorbia (*rottlera tinctoria.*) l 4, The nut[illegible]ree (*jatropha multifida.*) m 7, A kind of mimosa (*dalbergia ongeinensis.*) n 3, The hog coural t[illegible]*mondias mangifera.*) o 5, The tree *bassia latifolia.* p 1, The water *bassia latifolia.*
plum, (*sp*[illegible]

a ಅಶ್ವತ್ಥಾ[illegible]ಫಲ ೬. b ನೇರಳೇ ಹಣ್ಣು ೩. c ಅಳಲೀ ಮರ, ಅಶ್ವತ್ಥ ೫. d ಬ್ಯಾಲ
ದ ಮರ ೭. e [illegible]ಅತ್ತೀ ಮರ ೪. f ಕೆಂಗಾಂಬಾಳ ಹುಪ್ಪಿನೆ ಗಿಡ ೪. g ಏಳಲೀ ಬಾಳೀ
ಗಿಡ ೭. h ಕಕ್ಕೆ ಗಿಡ ೮. i [illegible]ನಿಂಬೇ ಗಿಡ ೫. j ವಸೆಲೀ ಗಿಡ ೫. k ಸುರಗೀ ಮರ,
ಸುರಹೊನ್ನೆ ೫. l ಹಾಲಿವಾಣದ [illegible]ಮರ ೪. m ಹುಲಿಗೆ ಮರ, ಹೊಂಗೆ ೭. n ಅಂಬಟೆ
ಗಿಡ ೭. o ಹಿಪ್ಪೇ ಗಿಡ ೫. p ನೀರು ಹಿಪ್ಪೇ ಮರ ೧.

ಏಲಲೌಗುಡ ಫಲಃನ್ಯಂಸೀ *a* (ತಸ್ಮಿಂಸ್ತು ಗಿರಿಸಂಭವೆ) ॥೭೪॥
ಲಕ್ಷೋಟಕಂ ದರಾಳೌ (ದ್ವೌ) *b* ವಂಕೋಲೆತು ನಿಕೋಚಕಃ *c* ।
ಪಲಾಶೆ ಕಿಂಶುಕಃ ಪರ್ಣೋ ವಾತಪೋತೋ *d* ಥವೆತಸೆ ॥ ॥೭೫॥
ರಥಾಂಭ್ರಪುಷ್ಪವಿದುಲ ಏತ ವಾನೀರ ವಂಜುಲಾಃ *e* ।
(ದ್ವೌ) ಪರಿವ್ಯಾಧ ವಿದುಲೌ ನಾದೆಯೀಜಾಂಬುವೆತಸೆ *f* ॥ ॥೭೬॥
ಕೋಭ್ರಾಂಜನೆ ಕಿಗ್ರು ತೀಕ್ಷ್ಣೆ ಗಂಧಕಾಂಕ್ಷೀ ಬ ವೊಚಕಾಃ *g* ।
(ರಕೆತ್ತಸಾ) ಮಧುಕಿಗ್ರುಸ್ಯಾಂ *h* ದರಿಪ್ಪಕಃ ಫೆನಿಲ (ಸ್ಯಮೌ) *i* ॥ ॥೭೭॥
ಬಿಲ್ವಃ ಶ್ರೀಂಡಿಲ್ಯಶೈಲೂಷೌ ಮಾಲೂರ ಕ್ಷೀಫಲಾ (ವಪಿ) *j* ।
ಪ ಪ್ಲಕ್ಷೋ ಜಟೀ ಪರ್ಕಟೀಸ್ಯಾತ್ *k* ನ್ಯಗ್ರೋಧೋ ಬಹು ಪಾದ್ವಟಃ *l* ॥ ॥೭೮॥
ಗಾಲವಂ ಶಾ ಬರೊಲೊಧ್ರ ಸ್ತಿರೀಟಸ್ತಿ ಲ್ವಮಾರ್ಜನೌ *m* ।
ಆಮ್ರಶ್ಚೂತೋ ರಸಾಲೊ (ಸೌ) *n* ಸಹಕಾರೊ ತಿಸೌರಭಃ *o* ॥ ॥೭೯॥
ಕುಂಭೊಲೂ ಖಲಕೆ (ಶ್ಲೀಪೆ) ಕೌಕೊ ಗುಗ್ಗುಲುಃ ಪುರಃ *p* ।
ಕೆಲುಃಕ್ಷ್ಮಾತಕಶ್ಚೀತ ಉದುಂಬರೊ ಬಹುವಾರಕಃ *q* ॥ ॥೮೦॥
ರಾಜಾದನಂ ಪ್ರಿಯಾಲಶ್ಚ ಸನ್ನಕದುರ್ಧನುಃಪಟಃ *r* ।
ಗಂಭಾರೀ ಸರ್ವತೋಭದ್ರಾ ಕಾಶ್ಮರೀ ಮಧುಪರ್ಣಿಕಾ ॥ ॥೮೧॥
ಶ್ರೀಪರ್ಣೀ ಭದ್ರಪರ್ಣೀಚ ಕಾಶ್ಮರ್ಯಶ್ಚಾದ್ರಿ ಸ (ಪ್ಯಥವ್ಯಯೋಃ) ।
ಕರ್ಕಂಧೂ ರ್ಬದರೀಕೋಲೀ ಘೋಂಟಾ *t* ಕುವಲಫೆನಿಲೆ ॥ ॥೮೨॥

---

a 3, The tree *careya arborea.* *b* 2, A mountain species of the same. *c* 2, The tree *alangium hexapetalum.* *d* 4, The bastard teak (*butea frondosa.*) *e* 7, The rattan (*calamus rotang.*) *f* 4, A kind of the same growing in water. *g* 5, The Indian horse-radish tree (*moringa pterygosperma.*) *h* 1, A red kind of the same. *i* 2, The soap nut tree (*sapindus saponaria.*) *j* 5, The Bengal quince (*aegle marmelos.*) *k* 3, The waved-leaf fig tree (*ficus infectoria*) *l* 3, The banyan (*ficus indica.*) *m* 6, A benzoin tree (*symplocos racemosa.*) *n* 3, The mango tree (*mangifera indica.*) *o* 1, A tree bearing a fragrant sort of mango. *p* 5, A tree yielding a fragrant gum resin bdellium (*amyris commiphora.*) *q* 5, The tree *cordia myxa.* *r* 4, The tree *buchanania latifolia,* *s* 7, The tree *gmelina arborea.* *t* 4, The jujube tree (*zizyphus jujuba.*)

a ಗೋನು ಮರ, ಗೋನು ನಾರುಪ್ಪಸಿದ್ದ ೩. *b* ಬೆಟ್ಟದ ಗೋನು ಮರ ೨. *c* ಅಂಕೋಲೆ ಗಿಡ ೨. *d* ಮುತ್ತಗದ ಗಿಡ ೪. *e* ಹಿಬ್ಬೇ ಗಿಡ ೭. *f* ನಿರು ಹಿಬ್ಬೆ ಗಿಡ ೪. *g* ನುಗ್ಗೇ ಮರ ೫. *h* ಕೆಂಪು ಹುವ್ವುಗಳುಳ್ಳ ನುಗ್ಗೇಮರ ೧. *i* ರಂಗುವಾಲದ ಗಿಡ ೨. *j* ಬಿಲ್ವ ವೃಕ್ಷ ೫. *k* ಜುಲ್ಲೀ ಗಿಡ ೩. *l* ಆಲದ ಮರ, ವಟ ವೃಕ್ಷ ೩. *m* ಲೋಧ್ರ ಗಿಡ, ೬. *n* ಮಾವಿನ ಗಿಡ ೩. *o* ಕೇವಲ ಪರಿಮಳವುಳ್ಳ ಮಾವಿನ ಗಿಡ ೧. *p* ಗುಗ್ಗಿಳ ಗಿಡ, ಧೂಪದ ಗಿಡ೫. *q* ಚಳ್ಳೇಮರ ೨. *r* ಮೊರಪೀ ಗಿಡ, ಮೊರಟೀ ಗಿಡ ೪. *s* ಶ್ರೀವನೆಯ ಮರ, ಕೆಲವರು ಇದಕ್ಕೆ ಕುಂಬಳ ಗಿಡ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ ೭. *t* ಎಳಚೀ ಗಿಡ ೪.

ಸಾವೀರಂ ಬದರಂ ಕೊಲ್ a (ಮಥಸ್ಯಾ) ತ್ಸ್ಯಾದುಷ್ಕಂಟಕಃ ।
ವಿಕಂಕತೌಸ್ಸ್ಯಾ ನಾವೃಕ್ಷೌಗ್ರಂಥಿಲೌ ವ್ಯಾಘ್ರಪಾ (ದಪಿ) b ॥ ॥೪೩॥
ಐರಾವತೌ ನಾಗರಂಗೌ c ನಾದೆಯಿಾ ಭೂಮಿಜಂಬುಕಾ d ।
ತಿಂದುಕಃಸ್ಫೂರ್ಜಕಃ ಕಾಲಸ್ಕಂಧಶ್ಚ ತಿಸ್ಸಾರಕೆ e ॥ ॥೪೪॥
ಕಾಕೆಂದುಃ ಕುಲಕಃ ಕಾಕಪೀಲುಕಃ ಕಾಕತಿಂದುಕೆ f ।
ಗೊಲೀಢೌ ಝಂಟಲೌ ಘಂಟಾ ಪಾಟಲೀ ರ್ಮೋಕ್ಷವುಷ್ಕರೌ g ॥ ॥೪೫॥
ತಿಲಕಃಕ್ಷುರಕಃ ಶ್ರೀರ್ಮೋ h (ಸಮೌ) ಪಿಚುಲಝೂಬುಕೌ i ।
ಶ್ರೀಪರ್ಣಿಕಾಕುಮುದಿಕಾ ಕುಂಭೀ ಕೈಡರ್ಯಕಟ್ಫಲೌ j ॥ ॥೪೬॥
ಕ್ರಮುಕಃ ಪಟ್ಟಿಕಾಖ್ಯಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಟ್ಟೀ ಲಾಕ್ಷಾ ಪ್ರಸಾದನಃ k ।
ತೂದಸ್ತೂಪಗಃ ಕ್ರಮುಕೊಬ್ರಹ್ಮಣೊಽ ಬ್ರಹ್ಮದಾರುಚ ॥ ॥೪೭॥
ತೂಲಂಬಕ ನೀಪಪ್ರಿಯಕ ಕದಂಬಾಸ್ತು ಹಲಿಪ್ರಿಯೆ m ।
ವೀರವೃಕ್ಷೋರುಪತ್ರೋಗ್ನಿ ಮುಖೀ ಭಲ್ಲಾತಕೀ (ತ್ರಿಷು) n ॥ ॥೪೮॥
ಗರ್ದಭಾಂಡಿ ಕಂದರಾಳ ಕಪೀತನಸುಪಾರ್ಶ್ವಕಾಃ ।
ಪ್ಲಕ್ಷಸ್ತ್ವಥ o ತಿಂತ್ರಿಡೀ ಚಿಂಚಾ ಮ್ಲಿಕಾ p ಥೋಪೀತಸೋಲಕೆ ॥ ॥೪೯॥
ಸರ್ಜಕಾಸನ ಬಂಧೂಕಪುಷ್ಪ ಪ್ರಿಯಕ ಜೀವಕಾಃ q ।
ಸಾಲೆತುಸರ್ಜಕಾಷ್ಠ್ಯರ್ಶ್ವ ಕರ್ಣಕಾಸ್ಸಸ್ಯ ಸಂವರಃ r ॥ ॥೫೦॥
ನದೀಸರ್ಜೋರ್ವೀರತರುರಿಂದ್ರದ್ರುಃ ಕಕುಭೋರ್ಜುನಃ s ।
ರಾಜಾದನೆ ಫಲಾಧ್ಯಕ್ಷೆ ಕ್ಷೀರಿಕಾಯಾ t ಮಥದ್ವಯೋಃ ॥ ॥೫೧॥

---

a 5, The fruit of the jujube tree. *b* 5, A kind of plum tree *(flacourtia sapida.)* *c* 2, A tree producing a kind of bitter orange. *d* 2, A round and bad kind of the same. *e* 4, A kind of ebony. 4, Another kind. *g* 6, The tree *bryonia callosa.* *h* 3, A kind of *cyrtandrea.* *i* 2, The tree *tamarix indica.* *j* 5, The teak tree *(tectona grandis.)* *k* 4, A tree on which lac is produced. *l* 6, The areca nut tree *(areca catechu.)* *m* 4, The tree *nauclea cadamba.* *n* 4, The marking nut plant *(semecarpus anacardium.)* *o* 5, The tree *ficus tuberculata.* *p* 3, The tamarind tree *(tamarindus indica.)* *q* 6, The tree *terminalia alata tomentosa.* *r* 5, The sal tree *(shorea robusta.)* *s* 5, The red sal. *t* 3, The tree *mimusops kanki.*

a ಎಳಚೀ ಅಣ್ಣು, ಕೋರೇಅಣ್ಣು ೫. *b* ಹಲುವಾಣಿಕ ಗಿಡ, ಹುಳಿಚ್ಚಲ ೫. *c* ಹೇರಳೆಗಿಡ ೨. *d* ಕಾಗಿಹೇರಳೆಗಿಡ ೨. *e* ತುಂಬರಗಿಡ ೪. *f* ಕಾಕಿತೂಪರೇ ಗಿಡ ೪. *g* ಪೊಕ್ಕಮರ ೬. *h* ತಿಲಕದ ಮರ ೩. *i* ಕಕ್ಕೇಗಿಡ ೨. *j* ಕಿರಿಯ ತಿವನೀಮರ, ತ್ಯಾಗಪಮರವೆಂದು ಕೆಲವರು ೫. *k* ಕೆಂಪು ಅರಗಿನ ಗಿಡ ೪. *l* ಹುವರಿಕೆ ಮರ ೬. *m* ಕಡಹದ ಗಿಡ, ಈಚಲು ಮರ ೪. *n* ಗೇರುಮರ ೪. *o* ಬಸರೀ ಗಿಡ ೫. *p* ಹುಣಿಕೇಮರ ೩. *q* ಹೊನ್ನೇ ಮರ ೬. *r* ಮುತ್ತೀ ಮರ, ಮದ್ದೀನುರ ೫. *s* ತೋರ ಮುತ್ತೀ ಗಿಡ, ಕೆಂಪು ಮುತ್ತೀ ಗಿಡ ೫. *t* ಹಾಲೇಗಿಡ ೩.

ಇಂಗುದೀ ತಾಪಸತರುಃ a ಭೂರ್ಜೇ ಚರ್ಮಣಿ ಮೃದುತ್ವಚೌ b ।
ಪಿಚ್ಚಿಲಾ ಪೂರಣೀ ಮೋಚಾ ಚಿರಾಯುಃ ಶಾಲ್ಮಲೌ (ದ್ವ್ಯೋಃ c ॥ ॥೯೯॥
ಪಿಚ್ಛಾತುಶಾಲ್ಮಲೀವೇಷ್ಟ d ರೋಚನಃ ಕೂಟಶಾಲ್ಮಲೀ e ।
ಚಿರಿಬಿಲ್ವೋ ನಕ್ತಮಾಲಃ ಕರಜಶ್ಚ ಕರಂಜಕೇ f ॥ ॥೯೩॥
ಪ್ರಕೀರ್ಯಃ ಪೂತಿಕರಜಃ ಪೂತಿಕಃ ಕಲಿಕಾರಕಃ g ।
(ಕರಂಜಭೇದಾ) ಷ್ಪಡ್ಗ್ರಂಥೋ ಮರ್ಕಟ್ಯಂಗಾರವಲ್ಲರೀ h ॥ ॥೯೪॥
ರೋಹೀರೋಹಿತಕಃ ಪ್ಲೀಹಶತ್ರುಃ ಡಾಡಿಮಪುಷ್ಪಕಃ i ।
ಗಾಯತ್ರೀ ಬಾಲತನಯಃ ಖದಿರೋ ದಂತಧಾವನಃ j ॥ ॥೯೫॥
ಅರಿಮೇದೋ ವಿಟ್ಖದಿರೌ k ಕದರಃ (ಖದಿರೇ ತಿತೌ) ।
ಸೋಮವಲ್ಕೋ l ಪ್ಯಥೋಷ್ಯಕೌ ಪುಷ್ಪಗಂಧ್ಯೌ ಹಸ್ತಿಕೌ ॥ ॥೯೬॥
ಎರಂಡೋರುಬೂಕಶ್ಚ ರುಚಕಶ್ಚ ತ್ರಿಕ(ಕ್ತಕಃ) ।
ಚಂಚುಃಪಂಚಾಂಗುಲೋ ಮಂಡವರ್ಧಮಾನವ್ಯಡಂಬಕಾಃ m ॥ ॥೯೭॥
(ಅಲ್ಪಾಶಮೀ) ಶಮೀರಃ (ಸ್ಯಾತ್) n ಜ್ಜಟಾಮೀಸಕ್ತು ಫಲಾಶಿವಾ o ।
ಪಿಂಡೀತಕೋ ಮರುವಕಃಶ್ವಸನಃ ಕರಹಾಟಕಃ ॥ ॥೯೮॥
ಶಲ್ಯಶ್ಚ ಮದನೇ p ಶಕ್ರಪಾದಪಃ ಪಾಪಿಭದ್ರಕಃ ।
ಭದ್ರದಾರು ದ್ರು ಕಿಲಿಮಂ ಪೀತದಾರುಚ ದಾರುಚ ॥ ॥೯೯॥
ಪೂತಿಕಾಖ್ಯಂಚ (ಸಪ್ತಸ್ಯಾದ್ದೇವದಾರುಣ್ಯೌ q (ಥದ್ವ್ಯೋಃ) ।
ಪಾಟಲಿಃಪಾಟಲಾ ಮೋಘಾ ಕಾಚಸ್ಥಾಲೀ ಫಲೇರುಹಾ ॥ ॥೧೦೦॥
ಕೃಷ್ಣವೃಂತಾ ಕುಬೇರಾಕ್ಷೀ r ಶ್ಯಾವಾ (ತು) ಮಹಿಲಾಹ್ವಯಾ ।

---

a 2, The tree *terminalia catappa.* *b* 3, A kind of birch. *c* 5, The silk-cotton tree *(bombax heptaphyllum.)* *d* 3, Its resin. *e* 2, A red kind of silk cotton tree. *f* 4, The tree *pongamia glabra.* *g* 4, The plant *cæsalpinia bonducella.* *h* 3, Varieties of *pongamia glabra.* *i* 4, A thorny kind of *butea frondosa.* *j* 4, The catechu tree (*acacia catechu.*) *k* 2, The false catechu. *l* 2, The white catechu. *m* 11, The castor-oil plant (*ricinus communis.*) *n* 1, The tree *acacia sumac* *o* 3, A large kind of the same. *p* 6, A thorny shrub (*vangueria spinosa.*) *q* 7, The deodar *(cedrus deodara.)* *r* 7, The trumpet flower tree (*bignonia suaveolens.*)

a ಗಾರೆಗಿಡ ೨. *b* ಭುಜಪತ್ರೀ ಗಿಡ ೩. *c* ಬೂರಗದ ಗಿಡ ೫. *d* ಬೂರಗೇ ಬಂಕೆ ೨. *e* ಕೆಂಪು ಬೂರಗ ೨. *f* ಹುಲಿಗಿಲಿ ಮರ, ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂಗೇ ಮರವನ್ನುವರು ೪. *g* ಕಪಸೀ ಗಿಡ, ನೌಲಿಗಿಡವೆಂದು ಕೆಲವರು *h* ಗಂಟುಗಳುಳ್ಳ ಹುಲಗಿಲಿ ಗಿಡಕ್ಕೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಗೊಂಚಲುಗಳುಳ್ಳ ಹುಲಗಿಲಗಿಡಕ್ಕೂ ಹೆಸರು. *i* ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತಕದಗಿಡ ೪. *j* ತರೆಯದಮರ, ಕಗ್ಗಲೀ ಮರ ೪. *k* ದುರ್ಗಂಧವುಳ್ಳ ಕಗ್ಗಲೀ ಗಿಡ *l* ಬೀಳಿ ಕಗ್ಗಲಿ ಮರ ೨. *m* ಹರಳು ಗಿಡ, ಹರಳೆಂಣ್ಣೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ೧೦. *n* ಕಿರಿ ಬನ್ನೀ ಮರ ೧. *o* ಬನ್ನೀಮರ ೩. *p* ಮಂಗಾರೆ ಗಿಡ ೬. *q* ದೇವದಾರು ವೃಕ್ಷ ೭. *r* ಹಸರುಪಾದರೀ, ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಗ್ಗಜುಗವೆಂದು ಕೆಲವರು ೭.

ಲತಾ ಗೊವಂದಿನೀಗುಂದ್ರಾಪ್ರಿಯಂಗುಃ ಫಲಿನೀಫಲೀ ॥ ॥೦೨॥
ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಾ ಗಂಧಫಲೀ ಕಾರಂಭಾ ಪ್ರಿಯಕ್ (ಶ್ಚ ಸಾ) *a* ।
ಮಂಡೂಕಪರ್ಣೀ ಪತ್ರೋರ್ಣಾ ನಟೀ ಕಟ್ವಂಗ ಮುಂಡುಕಾಃ ॥ ॥೦೦॥
ಶ್ಯೋನಾಕ ಶುಕನಾಸ್ಸ್ಫೂರ್ಜದೀರ್ಘ್ಯವೃಂತ ಕುಟನ್ನಟಾಃ ।
ಕೋಣಕಶ್ಚಾರಳೌ *b* ತಿಷ್ಯಫಲಾ (ತ್ವಾ) ಮಲಕೀ (ತ್ರಿಷು) ॥ ॥೦೦॥
ಅಮೃತಾಜವಯಸ್ಥಾಜ, *c* ತ್ರಿಲಿಂಗಸ್ತು ವಿಭೀತಕಃ ।
ಅಕ್ಷಸ್ತುಷಃ ಕರ್ಷಫಲೋ ಭೂತಾವಾಸಃ ಕಲಿದ್ರುಮಃ *d* ॥ ॥೦೦॥
ಅಭಯಾ (ತ್ಯ) ವ್ಯಥಾಪಥ್ಯಾ ವಯಸ್ಥಾ ಪೂತನಾ ಮೃತಾ ।
ಹರೀತಕೀ ಹೈಮವತೀ ರೇ ಚಕೀ ಶ್ರೇಯಸೀ ಶಿವಾ *e* ॥ ॥೦೦॥
ಪೀತದ್ರುಸ್ಸರಳಃ ಪೂತಿಕಾಷ್ಠಂಬಾ *f* ಧದ್ರುಮೊತ್ಪಲಃ ।
ಕರ್ಣಿಕಾರಃ ಪರಿವ್ಯಾಧೋ *g* ಲಕುಚೋ ಲಿಕುಚೋ ಡಪಿಃ *h* ॥ ॥೦೦॥
ಪನಸಃ ಕಂಟಕಫಲೋ *i* ನಿಚುಲೋಂಬುಜ ಇಜ ಲಃ *j* ।
ಕಾಕೋದುಂಬರಿಕಾಫಲ್ಗು ರ್ಮೃತ ಪೂರ್ಜ ಫಲೀಫಲಾ *k* ॥ ॥೦೦॥
ಅರಿಷ್ಟಸ್ಸರ್ವತೋಭದ್ರ ಹಿಂಗುನಿರ್ಯಾಸವೃಕ್ಷಕಾಃ ।
ಪಿಚುಮಂದಶ್ಚ ನಿಂಬೋ *l* ಥಪಿಚ್ಚಟಲಾ ಗುರು ಶಿಂಶುಪಾ *m* ॥ ॥೦೦॥
ಕಪಿಲಾ ಭಸ್ಮಗರ್ಭಾಸಾ *n* ರೀಕಪಿತ್ಥಸ್ತು ಕಪಿತ್ಥನಃ ।
ಭಂಡೀಲೋಪ್ಯ *o* ಥಚಾಂಪೆಯ ಶ್ಚಂಪಕೋ ಹೆಮಪುಷ್ಪಕಃ *p* ॥ ॥೦೦॥
(ಎತನ್ಯಕಲಿಕಾ) ಗಂಧಫಲೀ (ಸ್ಯಾ) *q* ದಥಕೆಸರೆ ।
ವಕುಳೋ *r* ವಂಜುಲೋ ಕೇಸಿ *s* (ಸವೌ) ಕರಕ ದಾಡಿಮೌ *t* ॥ ॥೦೦॥

---

a 12, A medicinal plant. *b* 12, The tree *bignonia indica*. *c* 4, The tree *phyllanthus emblica*. *d* 6, The plant *terminalia belerica*. *e* 11, The plant *terminalia citrina*. *f* 3, A sort of pine (*pinus longifolia*.) *g* 3, The hill lotus tree, a sort of *cassia*. *h* 3, The elephant lime tree. *i* 2, The jack tree (*artocarpus integrifolia*.) *j* 3, The tree *barringtonia acutangula*. *k* 4, The opposite leaved fig tree (*ficus racemosa*.) *l* 6, The neem tree (*melia azadaracta*.) *m* 3, The sissoo tree (*dalbergia sissoo*.) *n* 2, A fragrant, kind of the same. *o* 3, The tree *acacia sirisa*. *p* 3, The champaka tree (*michelia champaca*.) *q* 1, A champaka bud. *r* 2, The tree *mimusops elengi*. *s* 2, The ashoka tree (*uvaria longifolia*.) *t* 2, The pomegranate tree (*punica granatum*.)

a ಪ್ರೇಂಕಣ ಗಿಡ ೧೨. *b* ಹೆಮ್ಮರ, ದೊಡ್ಡ ಮರ, ತಿಗಡು ಮರ ೧೨. *c* ನೆಲ್ಲೀ ಮರ ೪. *d* ತಾರೇ ಗಿಡ ೬. *e* ಅಳಲೇ ಗಿಡ ೧೧. *f* ಸರಳದೇವದಾರು ೩. *g* ಬೆಟ್ಟ ತಾವರೆ ಗಿಡ ೩. *h* ಗಜ ನಿಂಬೇ ಗಿಡ ೩. *i* ಹಲಸಿನೆ ಗಿಡ ೨. *j* ಗನ್ನೇರಳೆ ಗಿಡ, ನೀರು ಹಲಸಿನ ಗಿಡವನ್ನು ವರು ೩. *k* ಕಲ್ಲತ್ತೀ ಗಿಡ, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೇಡಿ ೪. *l* ಬೇವಿನ ಗಿಡ ೬. *m* ಅಗುರು ಗಿಡ ೩. *n* ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ ಅಗುರು ೨. *o* ಬಾಗೇ ಮರ ೩. *p* ಸಂಪಿಗೇ ಮರ ೩. *q* ಈ ಸಂಪಿಗೆ ಮಗ್ಗು ೧. *r* ಪವಳದ ಹುವ್ವಿನ ಗಿಡ, ವಕುಳ ವೃಕ್ಷ ೧. *s* ಅಶೋಕ ವೃಕ್ಷ ೨. *t* ದಾಡಿಂಬೇ ಗಿಡ ೨.

ಚಾಂಪೆಯಃಕೆಸರೊ'ನಾಗಕೆಸರಃ ಕಾಂಚನಾಪ್ವಯಃ *a* ।
ಜಯಾ ಜಯಂತೀ ತರ್ಕಾರೀ ನಾದೆಯೀ ವೈ ಜಯಂತಿಕಾ *b*॥ ॥೧೦೦॥
ಶ್ರೀಪರ್ಣ'ವಗ್ನಿಮಂಥ' (ಸ್ವಾ್ಯ') ಶ್ಯೋಣಿಕಾ ಗಣಿಕಾರಿಕಾ ।
ಜಯಾ *c* (ಥ) ಕುಟಜ'ಕ ಕೊ)'ವತ್ಸಕೊ'ಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾ *d*॥ ॥೧೦೨॥
(ಎಷ್ಟೈವ) ಕ್ಷಿಂಗೆ'ಂದ್ರಯವಭದ್ರಯವಂ (ಫಲೆ) *e* ।
ಕೃಷ್ಣ ಪಾಕ ಫಲಾ'ವಿಗ್ನ ಸುಷೆಣಾಃಕರವರ್ಬ'ಕೆ *f*॥ ॥೧೦೩॥
ಕಾಲಸ್ಕಂಧ' ಸ್ತ ಮೂಲಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ತಾಪಿಂಛೊ' (ಪ್ಯ) *g* ಥಸಿಂಧುಕ್ಕೆ ।
ಸಿಂಧುವಾರೆ'ಂದ್ರಸುರಸಾನಿರ್ಗುಂಡಿ'ಂಡ್ರಾಣಿ ಕೆತ್ಯಪಿ *h* ॥ ॥೧೦೪॥
ವೆಣೀ ಗರಾಗರೀ ದೆವತಾಳೆ'ಜೀವಮೂತ' (ಇತ್ಯಪಿ) *i* ।
ಗ್ರೀಹಸ್ತಿನೀ (ತು) ಭೂರುಂಡೀ *j* ತೃಣಪೊಳ್ಯಂತು ಮಲ್ಲಿಕಾ ॥ ॥೧೦೫॥
ಭೂಪದ್ಮೀ ಕೀತಭೀರು'ಶ್ಚ *k* (ಸೈವಾಸ್ಫೋಟಾ) ವನೊದ್ಭವಾ *l*।
ಶೆಫಾಲಿಕಾತುಸುವಹಾ (ನಿರ್ಗುಂಡೀನೀಲಿಕಾಜಸಾ) *m* ॥ ॥೧೦೬॥
(ಸಿತಾಸಾ) ಶ್ವೇತಸು ರಸಾ ಭೂತವೆಶ್ಯ' *n* (ಥ) ಮೊಗಧೀ ।
ಗಣಿಕಾ ಯೂಥಿಕಾ'ಂಬಷ್ಠಾ *o* (ಸಾಪಿ್ತಾ) ಹೆಮ ಪುಷ್ಪಿಕಾ *p* ॥ ॥೧೦೭॥
ಅತಿಮುಕ್ತಕ ಪುಂಡ್ರಕಸ್ಯಾ್ಯದ್ವಾಸಂತೀ ವಾಸಧವೀ ಲತಾ *q*।
ಸುಮನಾ ಮೂಲತೀ ಜಾತಿಃ *r* ಸಪ್ತಲಾನವಮಾಲಿಕಾ *s* ॥ ॥೧೦೮॥

---

a 4, The tree *mesua ferrea*. *b* 5, A thorny yellow myrobalan tree. *c* 5, A small kind of the emblic myrobalan tree (*phylanthus emblica.*) *d* 4 A medicinal plant (*wrightia antidy senterica*) *e* 3, Its fruit. *f* 4, A kind of black berry tree. *g* 3, The tree *xanthochymus pictorius*. *h* 5, The tree *vitex negundo*, *i* 4, Kuskus or lemon grass (*andropogon.*) *j* 2, The shrub *abrus precatorius*. *k* 4, The Arabian jasmine (*jasminum zambac.*) *l* 1, The wild jasmine. *m* 2, The shrub *vitex trifolia*. *n* 2, A white kind of the same. *o* 4, A kind of jasmine (*jasminum auricalatum.*) *p* 1, The yellow jasmine. *q* 5, A large creeper (*gaertnera racemosa.*) *r* 3, The large flowered jasmine (*jasminum grandiflorum.*) *s* 2, The double jasmine.

a ನಾಗಸಂಪಿಗೇ ಮರ, ಇದಕ್ಕೆ ನಾಗಕೇಸರವೆಂದು ೪. *b* ತಕ್ಕಲಿ ಗಿಡ ೫. *c* ನೆಲ್ಲೀ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಗಳು ೫. *d* ಪಟ್ಟ ಮಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶೇಷಗಳು ೪. *e* ಕೊತೆಗಿನ ಹಣ್ಣು ೬. *f* ಕಮರಿಕೆ ಹಣ್ಣು ೪. *g* ತಮಾಲ ವೃಕ್ಷ, ತಣ್ಣಗಿರುವ ಹೊಂಗೇ ಮರ ೬. *h* ವಾವಿಲಿ ಗಿಡ, ಲಕ್ಕೀ ಗಿಡ; ದೇವ ತಾಳೆ ವೃಕ್ಷ ೪. *j* ಹಣಿಗಿಡ ಅಂದರೆ ಗುರುಗುಲು ಗಿಡ ೨. *k* ಮಲ್ಲಿಗೇ ಗಿಡ ೪. *l* ಕಾಡು ಮಲ್ಲಿಗೆ ೧. *m* ಕರೀ ಲಕ್ಕಲಿ ೨. *n* ಬಿಳೀ ಹುವ್ವುಗೆಗ್ಗಳ್ಳಲಕ್ಕಲಿ ೨. *o* ಕಾಡು ಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಂದು ಬಗೇ ಗಿಡ ೪. *p* ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹಸರು ಮಲ್ಲಿಗೆ ೧. *q* ಕಾಡು ಯಿರುವಂತಿಗೆ ೫. *r* ಜಾಜೀಗಿಡ ೬. *s* ವಿರಜಾಜೀ ಗಿಡ, ಹೆಜ್ಜಾಜಿಯೆಂದು ೨.

ಮಾಲ್ಯಂಕುಂದಂ *a* ರಕ್ತಕಸ್ತು ಬಂಧೂಕೊಂಬಂಧು ಜೀವಕಃ *b* ॥
ಸಹಾ ಕುಮಾರೀ ತರಣಿಃ *c* ರಮ್ಲಾನಸ್ತು ಮಹಾ ಸಹಾ *d* ॥ ॥೧೦೯॥
(ತತ್ರ ಕೊಣೆ) ಕುರವಕಃ *e* (ಸ್ತತ್ರ ಪೀತೆ) ಕುರಂಟಕಃ *f* ॥
ನೀಲೀ ಝಿಂಟೀ (ದ್ವಯೊ) ಬಾರ್ಹಾದಾನೀಬಾಣಪರ್ಣಗಳಶ್ಚ ಸಃ *g* ॥ ॥೧೧೦॥
ಸೈರೇಯಕಸ್ತು ಝಿಂಟೀ (ಸ್ಯಾ) *h* ತತ್ರಸ್ಥಿ ಕುರವಕೊ ರಾಣೆ *i* ।
(ಪೀತಾ) ಕುರಂಟಕೊ ಝಿಂಟೀ (ತಸ್ಥಿ ಸಹಚರೀ (ದ್ವಯೊಃ) *j* ॥ ॥೧೧೧॥
ಉಡಪುಷ್ಪೆಂಜಪಾ *k* ವಜ್ರಪುಷ್ಪಂ (ಪುಷ್ಪಂತಿಲಸ್ಯಯುತ್) *l* ।
ಪೃತಿಹಾಸೆ ಕತಪತ್ರಾಸ ಜಂಡಾತ ಪಯ ಮೂರಕಾಃ ॥ ॥೧೧೨॥
ಕರವೀರೆ *m* ಕರೀರೆ (ತು) ಕ್ಕರ ಗ್ರಂಥಿಲಾವುಭೌ *n* ।
ಉನ್ಮತ್ತಕಿತವೊಧೂರ್ತೊ ಧುತ್ತೂರಕ ಕನಕಾಹ್ವಯಃ ॥ ॥೧೧೩॥
ಮೂತುಲೊಮದನೆ (ಶ್ವಾ ಂ ಸ್ಯಫಲೆ) ಮೃತುಲಪುತ್ರಕಃ *p* ।
ಫಲಪೂರೊ ಬೀಜಪೂರೊ ರುಚಕೊ ಮಾತುಲುಂಗಕೆ *q* ॥ ॥೧೧೪॥
ಸಮೀರಣೆ ಮರುವಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ಥಪುಷ್ಪಃ ಫಣಿರ್ಜಕಃ ।
ಜಂಬೀರೊ (ಪ್ಯ ರ ಥ) ಪರ್ಣಾಸೆ ಕಠಿಂಜರಕು ಟೆರಕೌ *s* ॥ ॥೧೧೫॥
(ಸಿತೆ) ರ್ಜಕೊ (ತ್ರ) *t* ಪಾರೀತು ಚಿತ್ರಕೊ ವಹ್ನಿಸಂಜ್ಞಕಃ *u* ।
ಅರ್ಕಾಹ್ವಪಸುಕಾಸ್ಫೊಟಗಣರೂ ಪವಿಷೇರಣಾಃ ॥ ॥೧೧೬॥
ಮಂದಾರಶ್ಚಾರ್ಕಪರ್ಣೆ *v* (ತ್ರಕುಕ್ಲೆ) ಲರ್ಕ ಪ್ರತಾಪಸೌ *w* ।

---

a 2, The many flowered jasmine (*jasminum multiflorum.*) *b* 3, The plant *pentapetes phœnicea.* *c* 3, A small amaranth. *d* 2, A large amaranth. *e* 1, The crimson amaranth. *f* 1, The yellow amaranth. *g* 5, The blue amaranth. *h* 2, The thorny amaranth. *i* 1, The crimson thorny amaranth. *j* 3, The yellow thorny amaranth. *k* 2, The China rose tree. *l* 1, The gingeli plant (*sesamum indicum.*) *m* 5, The oleander plant (*nerium odorum.*) *n* 3, A leafless plant (*capparis aphylla.*) *o* 7, The thorn apple tree (*datura metel.*) *p* 1, Its fruit. *q* 4, The citron tree (*citrus medica.*) *r* 5, The mint plant (*mentha.*) *s* 3, A plant like sweet thyme (*thymus*) *t* 1, A white kind of the same. *u* 3, The Ceylon leadwort (*plumbago zelanica.*) *v* 7, The plant *asclepias gigantea.* *w* 2, A white kind of the same.

a ಮಲ್ಲೀಗಿಡ, ಕೋಲು ಮಲ್ಲಿಗಿಡ ೨. *b* ಕೆಂಪುರೋಜಾ ಗಿಡ ೩. *c* ಸಣ್ಣಗೋರಂಟಿ ೩. *d* ದೊಡ್ಡ ಗೋರಂಟಿ ೨. *e* ಕೆಂಪು ಹುವ್ವುಗಳುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಗೋರಂಟಿ ೧. *f* ಹಸರು ಹುವ್ವಿಳ್ಳ ಗೋರಂಟಿ ೧. *g* ಕರೀಹುವ್ವಿಳ್ಳ ಗೋರಂಟಿ ೫. *h* ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟಿ ೨. *i* ಕೆಂಪುಹುವ್ವಿಳ್ಳ ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟಿ ೧. *j* ಹಳ್ಳದಗಿರುವ ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟಿ ೩. *k* ದಾಸವಾಳದ ಗಿಡ ೨. *l* ಯೆಳ್ಳುಹುವ್ವು ೧. *m* ಗನ್ನೇರಳೆ ೫. *n* ಮುಳ್ಳುಅಜ್ಜಿ, ಸೂರೇಬಿದರೆಂತಲೂ ಬಿದರು ಕೊಂಬೆಂತಲೂ ವುಂಟು ೩. *o* ಉಮ್ಮತ್ತೀಗಿಡ ೩. *p* ಇದರ ಕಾಯಿ ೧. *q* ಮಾದಾಳಗಿಡ ೪. *r* ಮರುಗ ೫. *s* ಕಗೊಲೆರ್ಗಿಡ, ಕಮ್ಮಗಗ್ಗೆರೆ ೩. *t* ಬಿಳೀಗಗ್ಗೆ ಗಿಡ *u* ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಗಿಡ ೩. *v* ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ ೨. *w* ಬಿಳೀ ಎಕೆ ೀ ಗಿಡ ೨.

ಶಿವಮಲ್ಲೀ ಪಾಶುಪತಾ ಏಕಾಷ್ಠೀಲೋಬಕೋ ವಸುಃ *a* ॥ ॥೧೮೬॥
ವಂದಾ ವೃಕ್ಷಾದನೀ ವೃಕ್ಷ ರುಹಾ ಜೀವಂತಿಕೆ (ತ್ಯಪಿ) *b* ।
ವತ್ಸಾದನೀ ಛಿಪ್ಪರುಹಾ ಗುಡೂಚೀ ತಂ ತ್ರಿಕಾ ವ್ಯೃತಾ ॥ ॥೧೮೭॥
ಜೀವಂತಿಕಾ ಸೋಮವಲ್ಲೀ ವಿಶಲ್ಯಾ ಮಧುಪರ್ಣ್ಯಪಿ *c* ।
ಮೂರ್ವಾದೆವೀ ಮಧುರಸಾ ಮೋರಟಾ ತೆಜನೀ ಸ್ರವಾ ॥ ॥೧೮೮॥
ಮಧೂಲಿಕಾ ಮಧುಶ್ರೇಣೀ ಗೊಂಕರ್ಣೀ ಪೀಲುಪರ್ಣ್ಯಪಿ *d* ।
ಪಾಠಾಂಬಷ್ಠಾ ವಿದ್ಧಕರ್ಣೀ ಸ್ಥಾಪನೀ ಶ್ರೇಯಸೀ ಶಿವಾ ॥ ॥೧೮೯॥
ಏಕಾಷ್ಠೀಲಾ ಪಾಪಜೆಲೀ ಪಾಠಚೀನಾ ವನತಿಕ್ತಕಾ *e* ।
ಕಟುಃ ಕಟುಂಭರಾ ಕೋಕಾ ರೋಹಿಣೀ ಕಟುರೋಹಿಣೀ ॥ ॥೧೯೦॥
ಮತ್ಸ್ಯಪಿತ್ತಾ ಕೃಷ್ಣ ಭೇದೀ ವಕಾಯಂಗೀ ಕಕುಲಾದನೀ *f* ।
ಆತ್ಮಗುಪ್ತಾ ಜಹಾ ನ್ಯಂಡಾ ಕೆಂಡೂರಾ ಪ್ರಾವೃಷಾಯಣೀ ॥ ॥೧೯೧॥
ಖಶ್ಯಪ್ರೋಕ್ತಾ ಶೂಕಶಿಂಬಿಃ ಕಪಿಕಚ್ಛೂಶ್ಚ ವಾನರೀ *g* ।
ಚಿತೋವಚಿತಾ ನ್ಯಗ್ರೋಧೀ ದ್ರವಂತೀ ಶಂಬರೀ ವೃಷಾ ॥ ॥೧೯೨॥
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಪರ್ಣೀ ಸಾಕಪರ್ಣೀ ರಂಡಾ ಮೂಷಕಪರ್ಣ್ಯಪಿ *h* ।
ಅಪಾಮಾರ್ಗ ಶ್ಯಾಖರಿಕೋ ಧಾಮಾರ್ಗವ ಮಯೂರಕೌ ॥ ॥೧೯೩॥
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಪರ್ಣೀ ಕೆಕವಲ್ಲೀ ಕಿಣಿಹೀ ಖರಮಂಜರೀ *i* ।
ಹಂಜಿಕಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀ ಪದ್ಮಾ ಭೂಗಿರ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯಷ್ಟಿಕಾ ॥ ॥೧೯೪॥
ಅಂಗಾರವಲ್ಲೀ ಬಾಲೆಯ ಕಾಕ ಬರ್ಬರ ವಂದಕಾಃ *j* ।
ಮಂಜಿಷ್ಠಾ ವಿಕಸಾ ಜಿಂಗೀ ಸಮಂಗಾ ಕಾಲಮೆಷಿಕಾ ॥ ॥೧೯೫॥
ಮಂಡೂಕ ಪರ್ಣೀ ಭಂಡೀರೀ ಭಾಂಡೀ ಯೋಜನವಲ್ಲ್ಯಪಿ *k* ।
ಯಾಸೋಯವಾಸೋ ದುಸ್ಪರ್ಶೋ ಧನ್ವಯಾಸಃ ಕುನಾಶಕಃ ॥ ॥೧೯೬॥
ರೋದನೀಕಚ್ಛುರಾ ನಂತಾ ಸಮುದ್ರಾಂತಾ ದುರಾಲಭಾ *l* ।

---

a 5, The *æschynomene grandiflora*. *b* 4, Any parasitic plant. *c* 9, The soma or moon-plant (*asclepias aphylla*.) *d* 10, The plant *aletris hyacinthoides*. *e* 10, A kind of ginger. *f* 9, The black hellebore: *g* 9. The cowhage or cowitch plant. *h* 10, The plant *salvinia cucullata*. *i* 8, The plant *achyranthes aspera*. *j* 9, The plant *ovieda verticillata, Roxb*. *k* 9, The Bengal madder (*rubia manjith, Roxb*.) *l* 10, The plant *cassia esculenta*.

a ಬಕ ಪುಷ್ಪ ೫. *b* ಬದನಿಕೆ ೭. *c* ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ೯. *d* ಹೆಗ್ಗುರಟಿಕೆ, ಕುರಟಿಕೆ ಬೀಜ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ೧೦. *e* ಅಗುರು ಕೊಂತಿ, ಅಗುಳು ಕೊಂತಿ ೧೦. *f* ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ೯. *g* ನಸಗುನ್ನಿ ಗಿಡ, ಕಪಿತುರಚೀ ಗಿಡವೆಂದು ಕೆಲವರು ೯. *h* ಎಲಿಯಾಲದ ಮರ, ಇಲಿ ಕಿವಿಯ ಗಿಡ ೧೦. *i* ಉತ್ತರೇಣಿ ಗಿಡ ೪. *j* ಭಾರಂಗಿ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ ಯೆಂಬುವ ಗಂಧಿಕ ದ್ರವ್ಯ ೯. *k* ಮಂಜಿಷ್ಟೀ, ಇದು ಗಂಧಿಕ ದ್ರವ್ಯ ೯. *l* ತೀಟೆಕ ಸಂಧಿ ೧೦.

ಪೃಶ್ನಿಪರ್ಣೀ ಪೃಥಕ್ಪರ್ಣೀ ಜೆತ್ರಪರ್ಣ್ಯಂಘ್ರಿ ಪರ್ಣಿಕಾ *a* ॥ ॥೧೩೪॥
ಕೊಶಪ್ಪುವಿನಾಖ್ಯ ಸಿಂಹಪುಚ್ಛೀ ಕಲಶೀ ಧಾವನೀ ಗುಹಾ *b* ।
ನಿದಿಗ್ಧಿಕಾ ಸ್ಪೃಶೀ ವ್ಯಾಘ್ರೀ ಬೃಹತೀ ಕಂಟಕಾರಿಕಾ ॥ ॥೧೩೫॥
ಕೃಷ್ಣಜೊದನೀ ಕುಲೀ ಕ್ಷುದ್ರಾ ಪುಸ್ಪಾರ್ಶಾ ರಾಷ್ಟ್ರಿಕೇತ್ಯಪಿ *c* ।
ನೀಲೀಕಾಲಾ ಕ್ಲೀತಕಿಕಾ ಗಾವ್ಯಮಿಣಾ ಮಧು ಪರ್ಣಿಕಾ ॥ ॥೧೩೬॥
ರಂಜನೀ ಶ್ರೀ ಫಲೀ ತುತ್ಥಾ ದ್ರೋಣೀ ಜೊಲಾಚನೀಲಿನೀ *d* ।
ಅವಲ್ಗುಜ ಸೌವಮುರಾಜೀ ಸುವಲ್ಲೀ ಸೋಮವಲ್ಲಿ ಕಾ ॥ ॥೧೩೭॥
ಕಾಲಮೇಷೀ ಕೃಷ್ಣ ಫಲಾ ವಾಗುಜೀ ಪೂ ತಿಫಲ್ಯಪಿ *e* ।
ಕೃಷ್ಣೊಪಕುಲ್ಯಾ ವೈದೆಹೀ ಮಾಗಧೀ ಚಪಲಾಕಣಾ ॥ ॥೧೩೮॥
ಊಷಣಾ ಪಿಪ್ಪಲೀಶೌಂಡೀ ಕೋಲಾ *f* (ಥ) ಕಣಪಿಪ್ಪಲೀ ।
ಕಪಿಪಲ್ಲೀ ಕೋಲವಲ್ಲೀ ಶ್ರೇಯಸೀ ವಸಿರಃ (ಪುಮಾನ್) *g* ॥ ॥೧೩೯॥
ಚವ್ಯಂತುಚವಿಕಾ *h* ಕಾಕಚಿಂಚೀ ಗುಂಜಾ (ಶು) ಕೃಷ್ಣಲಾ *i* ।
ಪಲಂಕಷಾತ್ವಿಕ್ಷುಗಂಧಾ ಶ್ವದಂಷ್ಟ್ರಾ ಸ್ವಾದುಕಂಟಕಃ ॥ ॥೧೪೦॥
ಗೊಕಂಟಕೋ ಗೋಕ್ಷುರಕೋ ವನಶೃಂಗಾಟ (ಇತ್ಯಪಿ) *j* ।
ವಿಶ್ವಾ ವಿಷಾ ಪ್ರತಿವಿಷಾ ತಿವಿಷೋಪವಿಷಾರುಣಾ ॥ ॥೧೪೧॥
ಶೃಂಗೀನು ಹೌಷಧಂ (ಚಾ *k* ಥ) ಕ್ಷೀರಾವೀ ಮುಗ್ಧಿಕೆ (ಸಮೆ) *l* ।
ಶತ ಮೂಲೀ ಬಹುಸುತಾ ಭೀರು ರಿಂದೀ ವರೀವರೀ ॥ ॥೧೪೨॥
ಋಷ್ಯಬ್ರೌಕ್ತಾ ಭೀರುಪತ್ರೀ ನಾರಾಯಣಿ ಶತಾವರೀ ।
ಅಹೆರು *m* (ರಥ) ಪೀತದ್ರುಕಾಲೆಯಕ ಹರಿದ್ರವಃ ॥ ॥೧೪೩॥
ದಾರ್ವೀ ಪಚಂಪಚಾ ದಾರುಹರಿದಾ ಪರ್ಜನೀತ್ಯಪಿ *n* ।
ವಚೊಗ್ರಗಂಧಾ ಷಡ್ಗ್ರಂಥಾ ಗೋಲೋಮೀ ಕತಪರ್ವಿಕಾ *o* ॥ ॥೧೪೪॥

---

a 4, The plant *hedysarum lagopodoides*. *b* 5, The plant *hemionitis cordifolia, Roxb.* *c* 10, The egg-plant or brinjal (*solanum jacquini.*) *d* 11, The indigo plant (*indigofera tinctoria.*) *e* 8, The shrub *guilandina bonducella.* *f* 10, The long pepper plant (*chavica roxburghii.*) *g* 5, The elephant pepper plant. *h* 2, Another kind of pepper. *i* 3, A variety of the shrub *abrus*, (the berry forms the smallest jewellers' weight.) *j* 7, A small kind of *calotropis*. *k* 8, Betuline, a resinous substance obtained from the birch (*betula.*) *l* 2, A small kind of *mimusops*. *m* 10, The plant *asparagus racemosa*. *n* 7, The plant *curcuma zantorhiza*. *o* 5, The orris plant (*iris florentina.*)

a ನರಿ ಹೊನ್ನೇ ಗಿಡ ೪. *b* ನರಿ ಬಾಲದ ಹುಲ್ಲು ೫. *c* ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ೧೦. *d* ನೀಲೀ ಗಿಡ ೧೧. *e* ಬಾಹುಜೆಗೆ ಗಿಡ ೮. *f* ಹಿಪ್ಪಲೀ ಗಿಡ ೧೦. *g* ಗೆಜ ಹಿಪ್ಪಲೀ ೫. *h* ಚವ್ಯ, ಗಂಧಿಕ ದಿನಸು ೨. *i* ಮಣಿಗಳ ಗುಲಿಗಂಜೀ ಬಳ್ಳಿ ೩. *j* ಪಲ್ಲೇರು ಗಿಡ ೭. *k* ಅತಿ ಬಜೇ, ಗಂಧಿಕ ದ್ರವ್ಯ ವಿಶೇಷ ೮. *l* ಹಾಲು ತೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡ ೨. *m* ಪಿಲ್ಲ ಪಿಜ್ಜರ ಅಂದರೆ ಅಸಡಿಯನ್ನು ವರು ೧೦. *n* ಮರದರಿಸಿನ ೬. *o* ಬಜೆ ೫.

(ಕುಕ್ಲಾ) ಕೈಸುವತೀ *a* ವೈದ್ಯಮಾತೃಸಿಂಹೌ (ತು) ವಾಶಕಾ ।
ವೈಶೊಟರೂಷ ಸ್ಸಿಂಹಾಸ್ಯೌ ವಾಶಕೊ ವಾಜಿದಂತಕಃ *b* ॥ ॥೧೫೯॥
ಅಸೆಫ್ಲಿಟಾ ಗಿರಿಕರ್ಣೀ (ಸಾ) ದ್ವಿಪ್ಲಕ್ಷಾಂಶಾ ಪರಾಜಿತಾ *c* ।
ಇಕ್ಷುಗಂಧಾ ಕುಕಾಂಡೇಕ್ಷು ಕೊಕಿಲಾಕ್ಷೌ ಕ್ಷುರ ಕ್ಷುರಾಃ *d* ॥ ॥೧೬೦॥
ಶಾಲೆಯ ಸ್ಸಾಸ್ಯಶ್ಚಿಟೀತ ಶಿವಾ ಛತ್ರಾ ಮಧುರಿಕಾ ಮಿಸ್ರಿಃ ।
ಮಿಶ್ರೆಯಾ (ಸ್ಯ *e* ಥ) ಸಿಂಹುಂಡೊ ವಜ್ರದ್ರುಃ ಸ್ನುಕ್ಸ್ನುಹೀ ಗುಡಾ ॥ ॥೧೬೧॥
ಸಮುತದುಗ್ಧಾ *f* (ಥೊ) ವೆಲ್ಲಮ ವೊಷಾ ಚಿತ್ರತಂಡುಲಾ ।
ತಂಡುಲಶ್ಚ ಕ್ರಿಮಿಘ್ನೇಕ್ಷ ವಿಡಂಗಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) *g* ॥ ॥೧೬೨॥
ಬಲಾ ವಾಟ್ಯಾಲಕೊ *h* ಘಂಟಾರವಾತು ಶಣಪುಷ್ಪಿಕಾ *i* ।
ಮೃದ್ವೀಕಾ ಗೊಸ್ತನೀ ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಸ್ವಾದ್ವೀಮಧುರಸೌ ತಿಜೆ *j* ॥ ॥೧೬೩॥
ಸಂಸ್ವಾನುಭೂತಿ ಸ್ಸರಳಾ ತ್ರಿಪುಟಾ ತ್ರಿ ಪೈತಾ ತ್ರಿವೃತ್ ।
ತ್ರಿಭಂಡೀ ರೆಚನೀ *k* ಶ್ಯಾಮಾ ಪಾಂಡ್ಯೌ (ತು) ಸುಷೇಣಿಕಾ ॥ ॥೧೬೪॥
ಕಾಲಾ ಮಸೂರವಿದಳಾ ರ್ಧಚಂದ್ರಾ ಕಾಲಮೆಷಿಕಾ *l* ।
ಮಧುಕಂ ಕ್ಲೀತಕಂ ಯಷ್ಟಿಮಧುಕಂ ಮಧುಯಷಿ ಕಾ ॥ ॥೧೬೫॥
ವಿದಾರೀ ಕ್ಷೀರಶುಕ್ಲೇಕ್ಷು ಗಂಧಾ ಕೊಷ್ಟ್ರೀ (ಜಯಾಸಿತಾ) *n* ।
(ಅನ್ಯಾ) ಕ್ಷೀರವಿದಾರೀಸ್ಯಾನ್ಮಹಾಶ್ವೀ ತಕ್ಷೀರಗಂಧಿಕಾ *o* ॥ ॥೧೬೬॥
ಲಾಂಗಲೀ ಶಾರದೀ ಶೋಯಪಿಪ್ಪಲೀ ಶಕುಲಾದನೀ *p* ।
ಖರಾಶ್ವಾ ಕಾರವೀ ದೀ ಪ್ಯೌ ಮಯೂರೊಲೋಜವಸ್ತಕಃ *q* ॥ ॥೧೬೭॥
ಗೊಪೀ ಶ್ಯಾಮಾ ಶಾರಿಬಾ (ಸ್ಯಾ) ಜ್ಜಂದನೊತ್ಪಲ ಶಾರಿಬಾ *r* ।

---

a 1, A white kind of the same. *b* 8, The plant *aristolochia bractea*. *c* 4, The plant *clitorea ternat*. *d* 5, A kind of tares (*lolium.*) *e* 6, A kind of fennel (*anethum panmorium, Roxb.*) *f* 6, The milk hedge plant (*euphorbia tirucalli.*) *g* 6, A medicinal herb (*embelia ribes.*) *h* 2, A small kind of castor oil plant. *i* 2, A kind of hemp plant (*crotalaria juncea.*) *j* 5, The grape vine (*vitis vinifera.*) *k* 7, The plant *ipomœa turpethum*. *l* 7, A blue kind of the same. *m* 4, Liquorice (*glycyrrhiza glabra.*) *n* 4, A white gourd (*cucurbita.*) *o* 3, A kind of ground gourd. *p* 4, A water plant (*jussieuea repens.*) *q* 5, A kind of bishop's weed (*sison amomum.*) *r* 5, A medicinal herb (*periploca indica.*)

a ಬಿಳೀ ಬಜೆ ೧. *b* ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಗಿಡ ೪. *c* ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತ ೪. *d* ಕೊಳವೆಂಕೆ ೫. *e* ಸಬ್ಬಸಿಕೇ ೬. *f* ಕಳ್ಳಿ, ಬೊಂಕೆ ಕಳ್ಳಿ ೬. *g* ವಾಯಿವಿಳಂಗ *h* ಚಿಟ್ಟರಳು ಗಿಡ ೭. *i* ಗಿಲಿಗಿಂಚೆ ಗಿಡ ೭. *j* ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೫. *k* ಕೆಜ್ಜನೇ ತೆಗಡೆ ೭. *l* ಕರಿಲಾಲ್ ತೆಗಡೆ ೭. *m* ಅತಿಮಧುರ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಮಿಠ್ಠಾಲಕಡ್ಡಿ ೪. *n* ಬಿಳೀ ಕುಂಬಳ, ನೆಲ ಕುಂಬಳ ೪. *o* ಕರೀ ನೆಲ ಕುಂಬಳ ೭. *p* ನೀರು ಹಿಪ್ಪಲೀ ೪. *q* ಸೋಮು ೫. *r* ಸುಗಂಧಪಾಲ, ಸೊಗದೇ ಬೇರು ೫.

ಯೋಗ್ಯೌಷಧಿ ಸ್ಸಿದ್ಧಲಕ್ಷ್ಮೌಕ್ತ್ಯ (ವೈದ್ಯರಪ್ಯಾಹ್ವಯಾಇಮೆ) *a* ॥ ॥೧೫೪॥
ಕದಳೀ ವಾರಣಬುಸಾ ರಂಭಾ ಮೊಚಾಂಶುಮತ್ಫಲಾ।
ಕಾಷ್ಮೀರಾ *b* ಮುದ್ಗಪರ್ಣೀತು ಕಾಕಮುದ್ಗಾ ಸಹೆ (ತ್ಯಪಿ) *c* ॥ ॥೧೫೫॥
ವಾರ್ತ್ತಾಕೀ ಹಿಂಗುಪತ್ರೀ ಸಿಂಹೀ ಭಂಟಾಕೀದುಷ್ಪ್ರಧರ್ಷಿಣೀ *d* ।
ನಾಕುಲೀ ಸುರಸಾ ನಾಗ ಸುಗಂಧಾ ಗಂಧನಾಕುಲೀ ॥ ॥೧೬೦॥
ನಕುಲೇಷ್ಟಾ ಭುಜಂಗಾಕ್ಷೀ ಛತ್ರಾಕೀಸುವಹಾ (ಚಸಾ) *e* ।
ವಿಷಾರಿಸಂಧಾಂಶುಮತೀ ಸಾಲ ಪರ್ಣೀಸ್ಥಿರಾಧ್ರುವಾ *f* ॥ ॥೧೬೧॥
ತುಂಡಿಕೇರೀ ಸಮುದ್ಗಾಂತಾ ಕಾಖ್ವಾಸೀಬುದಕೆ (ತಿಚ) *g* ।
ಭೂರಿದ್ಯುಜೀತು (ಪಾವನ್ಯಾ) *h* ಶೃಂಗೀತು ವೃಷಭೌ ವೃಷಃ *i* ॥ ॥೧೬೨॥
ಗಾಂಗೇರುಕೀ ನಾಗಬಲಾ ಝಷಾ ಹ್ರೀ ಸ್ವಗುಪ್ತಿಕಾ *j* ।
ಧಾಮಾರ್ಗವೌ ಘೋಷಕೌ (ಸಾನ್ನ್ಯೌ) *k* ನ್ಮೃಹಾಜಾಲೀ (ಸಪೀತಕಃ) *l* ॥ ॥೧೬೩॥
ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತೀ ಪಟೋಲಿಕಾ ಜಾಲೀ *m* ನಾದೆಯೀ ಭೂಮಿಜಂಬುಕಾ *n* ।
(ಸಾಂಬ್ಯ) ಲ್ಲಾಂಗಲೀತ್ವಗ್ವಿಷಿಖಾ *o* ಕಾಕಾಂಗೀ ಕಾಕನಾಸಿಕಾ *p* ॥ ॥೧೬೪॥
ಗೊಧಾಪದೀತುಸುವಹಾ *q* ಮುಸಲೀ ತಾಳಮೂಲಿಕಾ *r* ।
ಅಜಶೃಂಗೀ ವಿಷಾಣೀ (ಸಾಖ್ಯೌ) *s* ದ್ವೌ ಜಿಹ್ವಾ ದಾರ್ವಿಕೆ (ಸಮೆ) *t* ॥ ॥೧೬೫॥
ತಾಂಬೂಲವಲ್ಲೀ ತಾಂಬೂಲೀ ನಾಗವಲ್ಲ್ಯೌ *u* (ಪ್ಯ ಥದ್ವಿಜಾ।

---

a 4, The name of a drug. *b* 6, The plantain tree (*musa sapientum.*) *c* 3, A wild kind of green gram. *d* 5, The egg-plant or brinjal (*solanum melongena.*) *e* 8, The ichneumon plant. *f* 5, A sensitive plant allied to *rottleria tinctoria.* *g* 4, The cotton plant (*gossypium.*) *h* 1, A wild kind of cotton plant. *i* 3, A kind of drug. *j* 4, The gourd *cucumis sulcatus.* *k* 2, A bitter kind. *l* 1, A wild kind. *m* 3, The snake gourd (*trichosanthes anguina.*) *n* 2, The plant (*flacourtia sepiaria*) *o* 2, The plant *gloriosa superba.* *p* 2, A small gourd (*bryonia grandis.*) *q* 2, A scandent shrub (*cissus pedata.*) *r* 2, The plant *curculigo orchioides.* *s* 2, The plant *odina wodier.* *t* 2, The plant *hibiscus esculentus.* *u* 3, The betel vine (*chavica betel.*)

a ಋದ್ಧಿಯೆಂಬುವ ಗ್ಯಂಧಿಕ ದ್ರವ್ಯ ೪. *b* ಬಾಳೀ ಗಿಡ, ರಸ ಬಾಳೆ ಮುಂತಾದ ಂಂ ವಿಧವಾದ ಬಾಳೇ ೬. *c* ಕಾಡು ಹೆಸರು ಗಿಡ ೩. *d* ಬದನೇ ಗಿಡ ೫. *e* ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿಗಿಡ, ನಂಜಾರೆ ಗಿಡ, ಮುಂಗೀ ಮೇಲು ಗಿಡ ಯೆನ್ನುವರು ೮. *f* ಮೂರೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ ೫. *g* ಹತ್ತೀ ಗಿಡ ೪. *h* ಕಾಡು ಹತ್ತೀ ಗಿಡ ಂ. *i* ಹೆರೆಗೆ ಹಾಲೆಯ ಹೆಸರು ವೃಷಭವೆಂಬುವ ಮೂಲಿಕೆ ಂ. *j* ಹೀರೇ ಗಿಡ ೪. *k* ಖೈ ಹೀರೆ ಂ. *l* ಹಚ್ಚ ಗಿರುವ ಹುವ್ವುಳ್ಳ ಕಾಡು ಹೀರೆ ಂ. *m* ಪಡವಲ ಗಿಡ ೩. *n* ನಾಯಿನೇರಳೆ, ನೆಲ ನೇರಳೆ ಂ. *o* ಕೊಲು ಕುಟಕನ ಗಿಡ ಂ. *p* ಕಾಗಿ ತೊಂಡೇ ಗಿಡ ಂ. *q* ಹಂಸ ಪಾದಿ ಗಿಡ ಂ. *r* ನೆಲತಾಟೆ, ಸುಲಾಮಿಶ್ರಿ ಂ. *s* ಕುರುಟಿಕೆ ಗಿಡ ಂ. *t* ಯೆತ್ತುನಾಲಿಗೆ ಗಿಡ ಂ. *u* ವೀಳ್ಯದೆಲೇ ಬಳ್ಳಿ ೩.

ಹರೇಣೂ ರೇಣುಕಾ ಕೌಂತೀ ಕಪಿಲಾ ಭಸ್ಮಗಂಧಿನೀ *a* ॥ ॥೧೬೬॥
ಎಲಾವಾಲುಕ'ವ್ಮೈಲೆಯಂ ಸುಗಂಧಿ ಹರಿವಾಲುಕಂ ।
ವಾಲುಕಂ (ಚಾ *b* ಥ) ಪಾಲಂಕ್ಯಾ ಮುಕುಂದಕ್ಷೀ ಕುಂದುಕುಂದುರೂ *c* ॥ ॥೧೬೭॥
ಬಾಲಂ ಹ್ರೀಬೆರ ಬರ್ಹಿಷ್ಠಂ ದೀಚ್ಯಂ ಕೆಶಾಂಬುನಾಮಜೆ *d* ।
ಕಾಲಾನುಸಾರ್ಯ ವೈದ್ಧಾ'ಕ್ಕಪುಷ್ಪಕೀತಪೀವಾ (ನಿತು) ॥ ॥೧೬೮॥
ಶೈಲೆಯಂ *e* ತಾಲಪರ್ಣೀತಶುದ್ಧೈತ್ಯಾ ಗಂಧಕುಟೀ ಮುರಾ ।
ಗಂಧಿನೀ *f* ಗಜಭಕ್ಷ್ಯಾತು ಸುವಹಾ ಸುರಭೀರಸಾ ॥ ॥೧೬೯॥
ಮಹೆರಣಾ ಕುಂದುರುಕೀ ಸಲ್ಲಕೀ ಹ್ಯಾದಿನೀತಿಜೆ *g* ।
ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲಾ ಸುಭಿಕ್ಷಾತು ಧಾತಕೀ ಧಾತುಪುಷ್ಪಿಕಾ *h* ॥ ॥೧೭೦॥
ಪೃಥ್ವಿಕಾ ಚಂದ್ರಬಾಲೈ'ಲಾ ನಿಷ್ಕುಟಿ'ರ್ಬಹುಲಾ *i* ಥಸಾ ।
(ಸೂಕ್ಷ್ಮೈ'ಲಾ) ಪಕುಂಚಿಕಾ ತುತ್ಥಕೌರಂಗೀ ತ್ರಿಪುಟಾ ತ್ವಟಿಃ *j* ॥ ॥೧೭೧॥
ವ್ಯಾಧಿಃಕುಷ್ಠಂ ಪಾರಿಭವ್ಯಂ ಪಾಪ್ಯಂ ಪಾಕಲ'ಮುತ್ಪಲಂ *k* ।
ತಂಬಿನೀ ಚೊರಪುಷ್ಪೀನಾ'ಖ್ಯತ್ಕೈ ಕಿ *l* (ನ್ಯೌಥ) ವಿತುನ್ನಕಃ ॥ ॥೧೭೨॥
ಝುಟೂ'ವಲಾ'ರ್ಝುಟಾ ತಾಲೀ ಕಿವಾ ತಾಮಲಕೀತಿಚ *m* ।
ಪ್ರಪಾಂಡರೀಕಂ ಪಾಂಡರ್ಯ *n* ಮುಥತುನ್ನಃ ಕುಬೇರಕಃ ॥ ॥೧೭೩॥
ಕಾಣಿಃಕಚ್ಛ್ಯಃ ಕಾಂತಲಕೌ' ನಂದಿವೃಕ್ಷೌ' *o* ಥರಾಪ್ರಸೀ ।
ಜಂಡಾ ಧನಹರೀ ಕ್ಷೌಮ ದುಷ್ಪತ್ರ ಗಣಹಾಸಕಾಃ *p* ॥ ॥೧೭೪॥
ವ್ಯಾಳಾಯುಧಂ ವ್ಯಾಳ್ಯನಖಂ ಕರಂಜಂ ಜಕ್ಕಕಾರಕೆಂ *q* ।

---

a 6, The plant *colodendron inerme, Heyne.* *b* The plant *bryonia callosa.* *c* 4, Gum olibanum. *d* 5, A kind of grass yielding a perfume (*andropogon schoenanthus.*) *e* 5, A kind of benzoin (*lichen rotundatus.*) *f* 5, A kind of drug. *g* 8, The clearing nut plant (*strychnos potatorum.*) *h* 4, The plant *bauhcnia spicata.* *i* 5, A kind of cardamom plant. *j* 5, A smaller kind. *k* 6, A medicinal plant (*costus.*) *l* 3, A kind of grass (*andropogon aciculatum.*) *m* 7, A small kind of *phyllanthus emblica.* *n* 2, Root of the white lotus (*nymphœa.*) *o* 6, The plant *nerium coronarium.* *p* 6, The plant *pavonia adorata.* *q* 4, The plant *galedupa arborea.*

a ರೇಣುಕ ಎಂಬುವ ಗ್ರಂಧಿಕ ದ್ರವ್ಯ ೬. *b* ಸುರಸುರಕೀ ೫. *c* ಕುಂದರುಷ್ಕ ವೆಂಬುವ ಗ್ರಂಧಿದ್ರವ್ಯವು ೪. *d* ಮುಡುವಾಳ ಲಾಮಂಜದಲ್ಲಿ ಭೇದ ೫. *e* ಕಲ್ಲು ಹುವ್ವು ೫. *f* ಮುಲೆಯಿಂಬುಪ ಗ್ರಂಧಿಕ ದಿನಸು ೫. *g* ತದುಕಿನ ಗಿಡ ೮. *h* ಧಾತಕೀ ಕುಸುಮ, ಆರೆಹುವ್ವು ೪. *i* ದೊಡ್ಡಯಾಲಕ್ಕಿ ೫. *j* ಸಣ್ಣಯಾಲಕ್ಕಿ ೫. *k* ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೬. *l* ಕಡಿಯಾಲದಗಿಡ ಹಕ್ಕಿರಕೆ ಸೊಪ್ಪು ೩. *m* ಕಿರಿನೆಲ್ಲೀ ಗಿಡ ೭. *n* ಬಿಳೀನೈದಲೆ ಗಡ್ಡೆ. *o* ನಂದೀಯೆಂಬುವ ವೃಕ್ಷ ೬ *p* ಕರೀಕಜೋರ, ಬಲರಾಕ್ಷಸೀಗಡ್ಡೆ ೬. *q* ಹುಣಿಯುಗುರು ಗಿಡ ೪.

ಸುಷಿರಾ ವಿದು) ಮಲತಾ ಕಪೊತಾಂಘ್ರಿ'ರ್ನಟಿ'ರ್ನತೀ ॥ ॥೧೭೫॥
ಧವನ್ಯೌಂಜನಕೇೀಜ a ಹನು'ರ್ಹಟ್ಟವಿಲಾಸಿನೀ ।
ಕಸ್ತೂಕ್ಷಿಃ ಖುರಃ ಕೊಲದಳಂನಖ್ ಬ ಮುಥಾ'ಛಕೀ ॥ ॥೧೭೬॥
ಕಾಕ್ಷೀ ಮೃಕ್ಷ್ಣಾ ತುವರಿಕಾ ಮೃತಾಲಕಸುರಾಪ್ಪ್ರಿ'ಜೆ c ।
ಕುಟನ್ನಟಂ ದಾಶಪುರಂ ವಾನೆಯಂ ಪರಿಪೆಲವಂ ॥ ॥೧೭೭॥
ಪ್ಲವ ಗೊಪುರ ಗೊನರ್ದ ಕ್ಷೈವತೀರ್ ಮುಸ್ತಕಾನಿಚ d ।
ಗ್ರಂಥಿಪರ್ಣಂ ಶುಕಂ ಬರ್ಹಂ ಪುಷ್ಪಂ ಸ್ಥಾಣೆಯ ಕುಕ್ಕುರೆ' e ॥ ॥೧೭೮॥
ಮರುನ್ಮಾಲಾತು ಪಿಶುನಾ ಸ್ಪೃಕ್ಕಾದೇವೀ ಲತಾ ಲಘುಃ ।
ಸವುದ್ಯಾಂತಾ ವಧೂಃ ಕೊಟವಷಾ'ರ್ಲಂಕೊಯಿಕೆ'ತ್ಯಪಿ f ॥ ॥೧೭೯॥
ತಪಸ್ವಿನೀ ಜಟಾಮಾಂಸೀ ಜಟಿಲಾ ಲೊಮಶಾ'ವಿಷೀ g ।
ತ್ವಕ್ಪತ್ರ ಮುಕ್ಕಟಂ ಭೃಂಗಂ ತ್ವಚಂ ಚಿಂದಂ ವರಾಂಗಕಂ h ॥ ॥೧೮೦॥
ಕಚ್ಚೂರಕೊ' ದ್ರಾವಿಡಕಃ ಕಾಲ್ಯಕೊ'ವೆದಮುಖ್ಯಕಃ i ।
ಬಷಧೊ'ಷ್ಯ (ಜಾತಿವಾಚ್ಯೇನ್ಯು) j (ರಜಾತೌ) ಸರ್ವೌಷಧಂ k ॥ ॥೧೮೧॥
ಶಾಕಾ'ಖ್ಯಂಪತ್ರಪುಷ್ಪಾದಿ l ತಂಡುಲೀಯೊ'ಲ್ಪವಾರಿಷಃ m ।
ವಿಶಲ್ಯಾ'ಗ್ನಿಶಿಖಾ'ನಂತಾ ಫಣೀನೀ ಶಕ್ರಪುಷ್ಪ್ಯೆಪಿ n ॥ ॥೧೮೨॥
ಸಾ'ಧ್ಯಪೃಷ್ಠಗಂಧಾ ಛ ಗಲಾ'ಂಡ್ಯಾವೆಗೀ ವೃದ್ಧದಾರಕಃ ।
ಜಂಗೊ' o ಬ್ರಾಹ್ಮೀತುಮಾತ್ಸ್ಯಾಕ್ಷೀ ವಯಸ್ಥಾ ಸೊಮವಲ್ಲರೀ p ॥ ॥೧೮೩॥
ಪಟುಪರ್ಣೀ ಹೈಮವತೀ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷೀರೀ ಹಿಮಾವತೀ q ।

---

a 7, A kind of drug or perfume. b 7, Another kind. c 6, A wild kind of pigeon pea (*cajanus.*) d 8, A sort of grass (*cyperus rotundus, Rox.*) e 6, A medicinal plant (*artemisia indica*) f 10, A medicinal plant. g 6, The Indian spikenard (*valeriana jatamansi, Rox.*) h A clove (*myristica caryophylla.*) i 4, The zedoary or *curcuma zerumbet, Rox.* j 1, Any creeper. k 1, Medicine. l 1, A pot herb, any vegetable. m 2, The *amaranthus campestris* n 5, The *sida cordifolia.* o 5, The *sphœranthus indicus.* p 4, The pot-herb *achyranthes triandra.* q 4, A medicinal earth.

a ನೋೀ ಯೆಂಬುವ ಗ್ರಂಥ್ಯೆ ದ್ರವ್ಯ ೩. b ನೆಲಿ ವೆಂಬುವ ಗ್ರಂಥಿಕ ದ್ರವ್ಯ ೩. c ತುವರೀ, ಕಾಡು ತೊಗರೀ ಗಿಡವನ್ನುವರು ೬. d ತುಂಗೇ ಗಡ್ಡೆಗಳು ೪. e ಮಾಚೀ ಪತ್ರಿ ೬. f ಸ್ಪೃಕ್ಕಾ, ಸುಂಕೇ ಬೇರು ೧೦. g ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೬. h ಲವಂಗ ೩. i ಗಂಧಕಚೋರ ೪. j ಆಕಾರಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಬೇರೇಯಾಕೆಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವ ಲತಾ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವದು ೧. k ರೋಗ ನಿವಾರಣವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಔಧಗಳು ೧. l ಕಾಯಿಪಲ್ಯಗಳು ೧. m ಕೀರೇ ಸೊಪ್ಪು ೨. n ಜೆಂಗಿ ಬಿದರು ಸೊಪ್ಪು ೫. o ಅನಂತನಗೊಂಜಿ ಸೊಪ್ಪು ೫. p ಹೊನಗೊನೇ ಸೊಪ್ಪು ೪. q ಘೆಂಟುಮಣೀ ಸೊಪ್ಪು, ಕಂಕೋಷ್ಠ ೪.

ಹಯಪುಚ್ಛೀತು ಕಾಂಭೋಜೀ ಮಾಷಪರ್ಣೀ ಮಹಾಸಹಾ *a* ॥ ॥೧೪೩॥
ತುಂಡಿಕೇರೀ ರಕ್ತಫಲಾ ಬಿಂಬಿಕಾ ಪೀಲು ಪಣ್ಯ್ಯಪಿ *b* ।
ಬರ್ಬರಾ ಕಬರೀ ತುಂಗೀ ಖರಪುಷ್ಪಾ ಜಗಂಧಿಕಾ *c* ॥ ॥೧೪೪॥
ಎಲಾಪರ್ಣೀ(ತುಸುವಹಾ ರಾಸ್ನಾ ಯುಕ್ತರಸಾ) ಚಸಾ *d* ।
ಚಾಂಗೇರೀ ಚುಕ್ರಿಕಾ ದಂತ ಶಠಾಂಬಷ್ಠಾಮ್ಲ ಲೋಣಿಕಾ *e* ॥ ॥೧೪೫॥
ಸಹಸ್ರವೇಧೀ ಚುಕ್ರೋಮ್ಲವೆ ಹಸಶ್ಚ ತವೇಧ್ಯಪಿ *f* ।
ನಮಸ್ಕಾರೀ ಗಂಧಕಾರೀ ಸಮಂಗಾ ಖದಿರೇತ್ಯಪಿ *g* ॥ ॥೧೪೬॥
ಜೀವಂತೀ ಜೀವನೀ ಜೀವಾ ಜೀವನೀಯಾ ಮಧುಸ್ರವಾ *h* ।
ಕೂರ್ಚಶೀರ್ಷೋರ್ಮಧುರಕಃ ಶೃಂಗ ಹ್ರಸ್ವಾಂಗ ಜೀವಕಾಃ *i* ॥ ॥೧೪೭॥
ಕಿರಾತತಿಕ್ತೋ ಭೂನಿಂಬೋ ನಾತ್ಯತಿಕ್ತೋ *j* ಥಸಪ್ತಲಾ
ವಿಮಲಾ ಸಾತಲಾಭೂರಿ ಫೇನಾ ಜರ್ಝರ ಷೇತ್ಯಪಿ *k* ॥ ॥೧೪೮॥
ವಾಯಸೋಲೀ ಸ್ವಾದುರಸಾ ವಯಸಸ್ಥಾ *l* ಥಮುಕೂಲಕಃ ।
ನಿಕುಂಭೋ ದಂತಿಕಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಪೃಣ್ಯ್ಯೆರುಂಬರ ಪಣ್ಯ್ಯಪಿ *m* ॥ ॥೧೪೯॥
ಅಜಮೋದಾತೂಗ್ರಗಂಧಾ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಭಾಯವಾನಿಕಾ *n* ।
(ಮೂಲೆ) ಪಾಷ್ಕರಕಾಶ್ಮೀರೆ ಪದ್ಮಪತ್ರಾಣಿ (ಪಾಷ್ಕರೆ) *o* ॥ ॥೧೫೦॥
ಆವ್ಯಧೂತಿಚ್ಛತ್ರಾ ಪದ್ಮಾಚಾರಟ್ಯಾ ಪದ್ಮಚಾರಿಣೀ *p* ।
ಕಂಪಿಲ್ಲ್ಯಃ ಕರ್ಕಶಶ್ಚಂದ್ರೋರಕ್ತಾಂಗೋರೋಚನೀತ್ಯಪಿ *q* ॥ ॥೧೫೧॥

---

a 4, The wild pulse *phaseolus mungo.* *b* 4, The vegetable *bryonia grandis.* *c* 5, A small shrub (*cleone pentaphylla.*) *d* 4, A kind of sarsaparilla (*smilax china.*) *e* 5, The yellow wood sorrel (*oxalis corniculata.*) *f* 4, Another kind of sorrel. *g* 4, A sensitive plant. *h* 5, A certain pot herb. *i* 5, A kind of drug. *j* 3, Chiretta or a sort of gentian (*gentiana cheruyta, Rox.*) *k* 5, A certain shrub. *l* 3, A medicinal shrub (*arleria blongifolia.*) *m* 5, The croton oil plant (*croton tiglium.*) *n* 4, The seed of bishop's weed (*sison ammi.*) *o* 3, The root of a blue lotus (*costus speciosus.*) *p* 5, The Cashmere hill lotus. *q* 5, The name of a plant.

a ಕಾಡು ಪುದ್ದಿನ ಗಿಡ ೪. *b* ಕೆಂಪುತೊಂಡೇ ಗಿಡ ೫. *c* ನಾರೆಂಬಾಳೆ ಗಿಡ ೫. *d* ಸಣ್ಣ ಪುಂಪರಾಶ್ಮೆ ೪. *e* ಪುಳ್ಳಂಬರಿಚೆ ಸೊಪ್ಪು ೫. *f* ಬಚ್ಚಲಿ ಹುಣಿಸೆ ೪. *g* ಮುಟ್ಟು ಮುಡುಗು ಗಿಡ ೪. *h* ಕಿರಿಹಾಲೇ ಸೊಪ್ಪು ೫. *i* ಹಸ್ತಿಪಲ್ಲೈ ಗಿಡ ೫. *j* ನೆಲಬೇವು ೬. *k* ಸಂಮಗಾರೆ ಯೆಂಬುವದು ಸಂಖರೇಣಿ ೫. *l* ಕಾಕೊಳೇ ಸೊಪ್ಪು ೬. *m* ಜಾಪಾಳ ಕತ್ತೆಯೆಂತಲೂ, ಕರೆ ಉಮ್ಮತ್ತೆಯೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ೫. *n* ಅಜಾವೋದ, ವೋವು ಕಾಳು ೪. *o* ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲತಾವರೆ ಗಡ್ಡೆ ೬. *p* ಕಾಶ್ಮೀರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ ೫. *q* ಕಂಪಿಲ್ಯದ ಹೆಸರು, ಕೋಚಿನೀ ಯೆಂಬುವ ಔಷಧಿ ೫.

ಪ್ರಪುನ್ನಾಟಸ್ತ್ವೇಡಗ ಜೋ ದಧುಫಳೇಶ್ವ್ರ ಕ್ರಮರ್ದಕಃ ।
ಪದ್ಮಾಟ ಉರಣಾಪೇಕ್ಷ್ಯೇ a ಪಲಾಂಡುಸ್ತು ಸುಕಂದಕ್ಯಾ b ॥ ॥೦೯॥
ಲತಾರ್ಕದುದ್ರು ಮೌ ತಕ್ರಹರಿತೇ c ಥ) ಮಹೌಷಧಂ ।
ಲಶುನಂ ಗೃಂಜನಾರಿಷ್ಟ ಮಹಾಕಂದರ ಸೋನಕಾಃ d ॥ ॥೦೮॥
ಪುನರ್ನವಾತುಕೋಭಫಿಣ್ಯೇ e ವಿತುನ್ನಂ ಸ್ಯಾನಿಷಣ್ಣಕಂ f ।
ಸೌವ್ಯಾಶಕಶೈತ ಲೋ ಪರಾಜಿತಾ ಶಕಪರ್ಣ್ಯಪಿ g ॥ ॥೦೫॥
ಸಾರಾವತಾಂಫಿಃ ಕಟಭಿಃ ಪರ್ಣ್ಯಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತೀ ಲತಾ h ।
ಋಷಿಕಂ ತ್ಯಾಯಮೃಣಾ (ಸ್ಯಾಶ್) ತ್ಯಾಯಂತೀ ಬಲಭದ್ರಿಕಾ i ॥ ॥೦೬॥
ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಾಭಯಾ ಫೈಷ್ಣ್ಯ ರ್ವಾರಾಹೀ ಬದರೇತ್ಯಪಿ j ।
ಮಾರ್ಕವೋ ಭೃಂಗರಾಜ (ಸ್ಯಾನ್ನೀ) k ತ್ತಾ ಕಮೋಚೀ ತುವಾಯಸೀ l ॥ ॥೦೭॥
ಶತಪುಷ್ಪಾ ಸಿತಛತ್ರಾ ತಿಛತ್ರಾ ಮಧುರಾ ಮಿಸಿಃ ।
ಅವಾಕ್ಪುಷ್ಪೀ ಕಾರವೀಬೀಜ m ಸಾರಣೀತು ಪ್ರಸಾರಣೀ ॥ ॥೦೪॥
(ತಸ್ಯಾಂ) ಕಟಂಭರಾ ರಾಜಬಲಾ ಛದ್ರ ಬಲೀತಿಬಿಜ n ।
ಜನ್ಯೀ ಜತೂಕಾ ಜನನೀ ಜತುಕೃಚ್ಛ್ರ್ಕ್ರವರ್ತಿನೀ ॥ ॥೦೩॥
ಸಂಸ್ಪರ್ಶಾ o ಥಶಟೀ ಗಂಧ ಮೂತೀ ಷಡ್ಗ್ರಂಥಿಕೇತ್ಯಪಿ ।
ಕಚ್ಛೂರೋಪಿ ಫಲಾಶೋ p (ಥ) ಕಾರವೆಲ್ಲಃ ಕಟಿಲ್ಲಕಃ ॥ ॥೦೦॥
ಸುಷವೀಚಾ q ಥಕುಲಕಂ ಪಟೋ ಲಸ್ತಿಕ್ಕಣಪಟುಃ r ।
ಕೂಶ್ಮಾಂಡಕಸ್ತು ಕರ್ಕಾರು s ರುರ್ವ್ವಾರುಃ ಕರ್ಕಟೀ (ಸ್ತ್ರಿ)ಯೌ) t ॥ ॥೦೧॥

---

a 6, The *cassia tora*. *b* 2, The onion (*allium.*) *c* 2, A cultivated kind. *d* 6, Garlic. *e* 2, Hog-weed. *f* 2, A certain creeper. *g* 4, The *coronilla sesban.* *h* 5, the heartpea (*halicacabum cardiospermum.*) *i* 4, A certain creeper (*dalbergia.*) *j* 4, An esculent root (*dioscorea.*) *k* 2, The shrub *eclipta prostrata.* *l* 2, A vegetable, *solanum indicum.* *m* 7, A large kind of the fennel *anethum pannorium.* *n* 5, A medicinal plant. *o* 6, The bramble (*rubus.*) *p* 5; The knotty zedoary. *q* 3, The creeper *momordica charantia.* *r* 4, A bitter creeper, *trichosanthes laciniata.* *s* 2, A gourd *cucurbita agenaria.* *t* 2, A kind of cucumber.

a ತಗರ್ಜೆ ಗಿಡ, ತಗಚಿ, ತಗ್ಗಚ್ಚಿ ೬. *b* ನೀರುಳ್ಳೀ ೨. *c* ತೋಟದ ನೀರುಳ್ಳಿ ೨. *d* ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ೬. *e* ಕೊಮ್ಮೆ ಗಿಡ ೨. *f* ನೀರು ಚಿಂಚಲಿ ೨. *g* ಸಿಡಿಲೊಲ್ಲದ ಗಿಡ ೪. *h* ಕಂಗೊಂದಿ ಗಿಡ ೫. *i* ನೀರಾವಿ ಬಳ್ಳಿ ೪. *j* ಹಾವುಚೀ ಬಳ್ಳಿ ೪. *k* ಗರಗದ ಸೊಪ್ಪು ೨. *l* ಕಾಚೀ ಗಿಡ ೨. *m* ಕಾಡಸಬ್ಬಗಸಿಕೆ *n* ಬೀಯ ಹಸಾರಣೀ ಗಿಡ, ಸಾರಣಿ ಗಿಡ ೫. *o* ಕೊರಿಂದೇ ಗಿಡ, ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೊಪ್ಪು ೬. *p* ಗಂಟೇ ಕಚೋರೆ ೫. *q* ಹಾಗಲ ಗಿಡ ೫. *r* ಹುಚ್ಚೆ ಪಡವಲ ಗಿಡ ೪. *s* ಕುಂಬಳ ಗಿಡ ೨. *t* ಸಾತೇ ಗಿಡ ೨.

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಃ ಕಟುತುಂಬೀ (ಸ್ಯಾ) *a* ತ್ತುಂಬ್ಯಲಾಬೂ (ರುಭಿಸಮೌ) *b*
ಚಿತಾ) ಗವಾಕ್ಷೀ ಗೋತುಂಬಾ *c* ವಿಶಾಲ್ಯಾತ್ವಿಂದ್ರವಾರುಣೀ *d* ॥ ॥೨೦–೨॥
ಅರ್ಕಪ್ಲೀ ಸೂರಣಃ ಕಂದೋ *e* ಗಂಡೀರೇ (ಸ್ತು) ಸಮಷ್ಟ್ಯಲಾ *f* ।
ಕಲಂಬ್ಯೌ ದಕಾ (ಸ್ತ್ರೀತು) ಮೂಲಕಂ ಹಿಲಮೋಚಿಕಾ ॥ ॥೨೦೩॥
ವಾಸ್ತುಕಂ (ಶಾಕಭೇದಾಃಸ್ಯುಃ) *g* ದೊರಾವೌ(ತು) ಶತಪರ್ವಿಕಾ ।
ಸಹಸ್ರವೀರ್ಯಾ ಭಾರ್ಗವ್ಯೌ ರುಹಾ ನಂತಾ *h* (ಧಸ್ಸಾನಿತಾ) ॥ ॥೨೦೪॥
ಗೋಲೋಮೀ ಶತವೀರ್ಯಾಚ *i* ಗಂಡಾಶೀ ಶಕುಲಾಪ್ಪಕಃ *j* ।
ಕುರುವಿಂದೋ ಮೆ ಘುನಾಮಾ ಮುಸ್ತಾ ಮುಸ್ತಕ (ಮುಸ್ತ್ರಯಾಂ) *k* ॥ ॥೨೦೫॥
(ಸ್ಯಾತ್)ಭದ್ರ ಮುಸ್ತಕೋ ಗುಂದ್ರಾ *l* ಚಕ್ರಾಲಾ ಚಕ್ರಲೋ ಜ್ಜಟಾಃ *m* ।
ವಂಶೇತ್ವಕ್ಸಾರ ಕರ್ಮಾರ ತ್ವಚಿಸಾರ ತೃಣಧ್ವಜಾಃ ॥ ॥೨೦೬॥
ಶತಪರ್ವಾ ಯವಫಲೋ ವೇಣು ಮುಸ್ಕರ ತೇಜನಾಃ *n* ।
(ವೇಣವಃ) ಕೀಚಕಾ (ಸ್ತೆಸ್ಯುರ್ಯೆಸ್ವನಂತ್ಯನಿಲೋದ್ಧತಾಃ) *o* ॥ ॥೨೦೭॥
ಗ್ರಂಥಿ (ರ್ನಾ) ಪರ್ವ ಪರುಷೀ *p* ಗುಂದ್ರಸ್ತ್ವಜನಕಸ್ತರಃ *q* ।
ನಜ (ಸ್ತು) ಧಮನಃ ಪೋಟಗಲೋ *r* (ಧೊ)ಕಾಸ (ಮಸ್ತ್ರಯಾಂ) ॥ ॥೨೦೮॥
ಇಕ್ಷು ಗಂಧಾ ಪೋಟಗಳಃ *s* (ಪುಂಸ್ಯೂಮನಿತು) ಬಲ್ವಜಾಃ *t* ।

---

a 2, The bottle gourd (*lagenaria vulgaris*) *b* 2, A sweet gourd. *c* 3, The plant *bryonia callosa*. *d* 2, The colocynth plant (*citrullus colocynthus.*) *e* 3, Any bulbous esculent root. *f* 2, A medicinal plant, *solanum speciosum*. *g* 1, A creeping annual purslane (*basella alba.*) 1, *Basella lucida*. 1, The radish (*raphanus sativa.*) 1, A kind of pot herb. 1, A pot herb (*chenopodium album.*) *h* 6, The grass *panicum dactylon*. *i* 2, The same with a white blossom. *j* 2, A creeping kind. *k* 4, A fragrant grass (*cyperus rotundus.*) *l* 2, A kind of the same. *m* 3, A knotty kind. *n* 10, A hollow kind of bamboo. *o* 1, The hollow sound of the wind passing through bamboos. *p* 3, The joints or knots in a bamboo stem. *q* 3, A kind of reed. *r* 3, Another kind. *s* 3, The grass *saccharum sara*. *t* 1, The grass *saccharum cylindricum*.

a ಹುಜ್ಜು ಸೊರೆಕಾಯಿಗಿಡ ಎ. *b* ಕಿರಿಸೊರೆಕಾಯಿಗಿಡ ಎ. *c* ಹೆಮ್ಮಕ್ಕೆರ ಹೆಸರು ಕ್ಷ. *d* ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೆಗಿಡ, ಪಾಪಟೆಗಿಡವೆಂನುವರು ಎ. *e* ಚಿಗುರ್ಣಾದ ಗಡ್ಡೆ ಕ್ಷ. *f* ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಯೇರು ವಂಗ, ಪಾನಂಜಿವಾಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಾಯಿಗಳು ಮೋತೋ ಯೆಂಬು ದಾಗಿ ಪಕ್ಷವುಗಳ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವರು ಎ. *g* ಬಸ್ಳಿ ಬಚ್ಚಲಿ ಸೊಪ್ಪು, ಕಾವುಬಚ್ಚಲಿಮೂಲಂಗಿ, ಚಕ್ಕ ವರ್ತೀಸೊಪ್ಪು ಅಂತು ೫ ವಿಧ. *h* ಗರಿಕೇ ಹುಲ್ಲು ಕ. *i* ಬಿಳೀಗರಿಕೇಹುಲ್ಲು ಎ. *j* ಬಸ್ಳಿಗರಿಕೆ ಅನ್ನುವರು ಎ. *k* ನೀಳವಾದ ತುಂಗೆಗಡ್ಡೆ ಶ. *l* ಕೆಂಪು ಛಾಯೇ ಭದ್ರಮುಸ್ತೆಗಳು ಎ. *m* ಬಂದು ಗಡ್ಡೆಯೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಪೋತೆಗಳುಳ್ಳ ಗಂಟೆ ಮುಸ್ತೆಗಳು ಕ್ಷ. *n* ಬಿದುರು ಂ೦. *o* ಗಾಳಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಕೂಗುತ್ತಿರುವ ಬಿದರು ಂ. *p* ಬಿದರು ಗೆಣ್ಣುಗಳು ಕ್ಷ. *q* ಕಾಗಿ ಬಿದರು ಕ್ಷ. *r* ದೇವನಾಳ್ದ ಗಡ್ಡೆ ಕ್ಷ. *s* ಜಂಬು ಹುಲ್ಲು ಕ್ಷ. *t* ನಾನಾ ಬಗೆ ಸಣ್ಣ ಹುಲ್ಲು ಂ.

ರಸಾಲ ಇಕ್ಷು a (ಸ್ತಂಬ್ಬಿದಾಃ) ಪುಂಡ್ರಕಾಂತಾರಕಾಂದಯಃ b ॥ ॥೬೦೯॥
(ಸ್ಯಾಂ)ದ್ವೀರಣಂ ವೀರತರಂ c (ಮೂಲಕಸ್ಯೌ) ಕೀರ(ಮಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ ।
ಅಭಯಂ ನಲದಂ ಸೇವ್ಯ ಮಮೃಣಾಳಂ ಜಲಾಶಯಂ ॥ ॥೬೧೦॥
ಲಾಮಜ್ಜಕಂ ಲಘ್ವಾಳಯ ಮವದಾಹೆ ಷ್ಟಕಾಪಥೆ d ।
(ನಡಾದಯ)ಸ್ತೃಣಂ (ಗರ್ಮ್ಮಚ್ಛಾದ್ಯಮಾಕ ಪ್ರಮುಖಾ ಅಪಿ) e ॥ ॥೬೧೧॥
(ಅಸ್ತ್ರೀ)ಕುಶಂ ಕುಥೊ ದರ್ಭಃ ಪವಿತ್ರ f (ಮಥ) ಕತ್ತೃಣಂ ।
ಪೂರ ಸಾಗಂಧಿಕ ಧ್ಯಾಮ ದೆವ ಜಗ್ಧ ಕರೌಹಿಷಂ g ॥ ॥೬೧೨॥
ಛತ್ರಾ ತಿಛತ್ರ ಪಾಲಘ್ನಾ h ಮೂಲಾತೃಣಕ ಭೂಸ್ತೃಣೆ i ।
ಶಷ್ಪಂ ಬಾಲ ತೃಣಂ j ಘಾಸೊ ಯವಸ k ಸ್ತೃಣ ಮರ್ಜುನಂ l ॥ ॥೬೧೩॥
(ತೃಣಾನಾಂ ಸಂಹತಿ) ಸ್ತೃಣ್ಯಾ m ನಡ್ವಾಶ್ಚು (ನಡಸಂಹತಿಃ n ।
ತೃಣರಾಜಾಪ್ಯಯ ಸ್ತಾಳೊ o ನಾಳಿಕೆ ರ ಸ್ತುಲಂಗಲೀ p ॥ ॥೬೧೪॥
ಘೊಂಟೂ(ತು) ಪೂಗಃ ಕ್ರಮುಕೊ ಗುವಾಕಃ ಖಪುರೊ q (ಸ್ಯತು ।
ಫಲ) ಮುದ್ವೆಗ r (ಮೆತೆಜಹಿಂತಾಲಸಹಿತಾ ಸ್ತ್ರಿಯಃ) ॥ ॥೬೧೫॥
ಖರ್ಜ್ಜೂರಃ ಕೆತಕೀ ತಾಲೀ ಖರ್ಜ್ಜೂರೀ (ಜ)ತೃಣದ್ರುಮಾಃ s ॥

॥ ಇತಿ ವನೌಷಧಿ ವರ್ಗಃ ॥

---

a 2, The sugar cane (*saccharum officinarum.*) *b* 3, The white sugar cane. *c* 2, A grass used for thatching (*andropogon muricatum.*) *d* 10, Kus-kus (*andropogon.*) *e* 1, Grass, or any gramineous plant. *f* 4, Sacrificial grass (*poa cynosuroides.*) *g* 6, Spice grass (*andropogon schœnanthus.*) *h* 3, A mushroom. *i* 2, A fragrant grass. *j* 2, Young grass. *k* 2, Fodder grass. *l* 2, Mixed grass. *m* 1, A bundle of grass. *n* 1, A bundle of reeds. *o* 2, The palmyra palm (*borassus flabelliformis.*) *p* 2, The cocoa-nut palm (*cocos nucifera.*) *q* 5, The areca palm (*areca catechu*) *r* 1, The areca nut. *s* 1, The matshy date tree—1, the date tree *phœnix sylvestris*—1, the tree *pandanus odoratissimus*—1, *The tree corypha taliera, Rox.*—1, the toddy date tree.

a ಕಬ್ಬಿನ ಹೆಸರು ೨. *b* ರಸ್ತಾಳಿ ಮುಂತಾದ್ದು ೩. *c* ಮೆರಕಬ್ಬು, ಲಾಳೀ ಕಡ್ಡಿ ೨. *d* ಕಬ್ಬಿನ ಸೋಗೆ, ಸೂನಂಗೀ ೧೦. *e* ನಡಕಬ್ಬು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಇದು ವರಿವಿಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳೂ ನವಣೇ ಮತ್ತು ಸಾಮೆ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯ ಮಾಚಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೃಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು. *f* ದಭೆ ಹುಲ್ಲು ೪. *g* ಕಾಚೀ ಹುಲ್ಲು ೬. *h* ಛತ್ರಾಕಾರವಾದ ಹುಲ್ಲು ೩. *i* ಮೂರವಳ್ಳೀ ಹುಲ್ಲು, ಚಿಟ್ಟು ಹುಲ್ಲು ೨, *j* ಎಳ್ಳೇ ಹುಲ್ಲು ೨. *k* ಪಶುಗಳು ತಿನ್ನತಕ್ಕ ಹುಲ್ಲು ೨. *l* ಕರಕ್ಕೆ ಹುಲ್ಲು ೨. *m* ಹುಲ್ಲುವಾಮೆ ೧. *n* ಬರಬುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪಾಗಿ ಬೆಳದಿರುವ ಹುಲ್ಲು ೧. *o* ತಾಳೇ ಮರ ೨. *p* ತೆಂಗಿನ ಮರ ೨. *q* ಅಡಿಕೇ ಮರ ೫. *r* ಅಡಿಕೇ ಫಲಗಳು ೧ *s* ಕಿರುತಾಳೇ ಗಿಡ ೧. ನಾರಿಕೇಳ ೧. ಅಡಿಕೆ ೧. ಖರ್ಜ್ಜೂರ ೧. ಗೇದಿಗೆ ಗಿಡ, ಕೈತಾಳವಾಲೇ ಗಿಡ ೧. ಈಚಲ ಮರ ೧. ಇವೆಲ್ಲಾ ತೃಣರಾಜ ವೃಕ್ಷಗಳು.

V. SIMHADI VARGA.—ಸಿಂಹಾದಿ ವರ್ಗ.

ಸಿಂಹೋ'ಮೃಗೇಂದ್ರಃ ಪಂಚಾಸ್ಯೋ' ಹರ್ಯಕ್ಷಃಕೇಸರೀ ಹರಿಃ *a* ॥ ॥೧೦೬॥
ಶಾರ್ದೂಲ ದ್ವೀಪಿನೌ'ವ್ಯಾಘ್ರೌ' *b* ತರಕ್ಷು'(ಸ್ತು) ವ್ಯಗಾದನಃ *c* ।
ವರಾಹ'ಸ್ಸೂಕರೋ' ಘೃಷ್ಟಿಃ ಕೊಲಃ ಪೋತ್ರೀ ಕಿರಿಃ ಕಿಟಿಃ ॥ ॥೧೦೭॥
ದಂಷ್ಟ್ರೀ ಘೋಣೀ ಸ್ತಬ್ಧರೋಮಾ ಕೊಜೋ' ಭೂದಾರ' (ಇತ್ಯಪಿ) *d* ॥
ಕಪಿ ಪ್ಲವಂಗ ಪ್ಲವಗ ಶಾಖಾಮೃಗ ವಲೀಮುಖಾಃ ॥ ॥೧೦೮॥
ಮರ್ಕಟೋ'ವಾನರಃ ಕೇಶೋ'ವನೌಕಾ *e* (ಅಥ) ಭಲ್ಲು ಕ' ।
ಋಕ್ಷೋ'ಚ್ಛಭಲ್ಲ ಭಾಲ್ಲೂಕಾ *f* ಗಂಡಕೆ ಖಡ್ಗ ಖಡ್ಗಿನೌ *g* ॥ ॥೧೦೯॥
ಲುಲಾಯೋ'ಮಹಿ ಷೋ'ವಾಹ ದ್ವಿಷ'ತ್ತಾ ನರಸ್ಯೈರಿಭಾಃ *h* ।
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ೀವಾ ಭೂರಿ ಮಯು ಗೌಮಾಯು ಮೃಗಧೂರ್ತ್ತಕಃ ॥ ॥೧೧೦॥
ಸೃಗಾಲ ವಂ ಜಕ ಕ್ರೊಷ್ಟೃ ಫೇರು ಫೇರವ ಜಂಬುಕಾಃ *i* ।
ಓತು'ಬಿಡಾಲೋ' ಮಾರ್ಜಾರಃ ಪೃಷದಂಕ' ಆಖುಭುಕ್ *j* ॥ ॥೧೧೧॥
(ತ್ರಯೋ) ಗೌಧೇರ ಗೌಧಾರ ಗೌಧೇಯಾ (ಗೌಧಿಕಾತ್ಮಜೆ) *k* ।
ಶ್ವಾವಿ'ತ್ತು ಕಲ್ಯ *l* (ಸ್ತು ಲ್ಲೋಮ್ನಿ) ಕಲಲೀ ಕಲಲಂ ಕಲಂ *m* ॥ ॥೧೧೨॥
ವಾತಪ್ರಮೀ ರ್ವ್ಯಾತವ್ಯಗ್ಗೌ *n* ಕೊಕ'ಸ್ತ್ವ್ಯೇ ಹಾವ್ಯಗೋ'ವ್ಯಕಃ *o* ।
ಮೃಗೆ ಕುರಂಗ ವಾತಾಯು ಹರಿಣಾ' ಜಿನಯೋನಯಃ *p* ॥ ॥೧೧೩॥
ಏಣಿಯ' (ವೈಣ್ಯಾಶ್ಚ ವರ್ಗಾದ್ಯೇ') ಮೇಣ) ಸೈಣ್ಯ' (ಮುಭಶ್ರಿಷು) *q* ।
ಕದ'ೀ ಕೆಂದ'ೀ ಜೀನ'ಶ್ಚ ಮೂರು ಪ್ರಿಯಕಾ'ವಪಿ ॥ ॥೧೧೪॥
ಸಮೂರು' (ಶ್ಚಿತಿಹರಿಣಾ ಅಮಿಾ ಅಜಿನಯೋನಯಃ) *r* ।

---

a 6, Lion. *b* 3, Tiger. *c* 2, Hyena. *d* 12, Boar. *e* 9, Monkey. *f* 4, Bear. *g* 3, Rhinoceros. *h* 5, Male buffalo. 10, Jackal. *j* 5, Cat. *k* 3, Iguana. *l* 2, Porcupine. *m* 3, Quills of the porcupine. *n* 2, A swift antelope. *o* 3, Wolf. *p* 5, Deer. *q* Any product—1, of the she-antelope; 1, of the he-antelope, (as flesh, skin, horns &c.) *r* 6, Various kinds of deer.

a ಸಿಂಹ ೬. *b* ದೊಡ್ಡ ಹುಲಿ ೩. *c* ತೆವಂಗಿ ೨. *d* ಕಾಡು ಹಂದಿ ೧೨. *e* ಕೋತಿ ೯. *f* ಕರಡಿ ೪. *g* ಖಡ್ಗ ಮೃಗ ೩. *h* ಕಾಡು ಕೋಣ ೫. *i* ನರಿ ೧೦. *j* ಬೆಕ್ಕು ೫. *k* ಉಂಡವೆ, ಉಡ ೩. *l* ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ ೨. *m* ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿಯ ಕೂದಲು, ವರಾಹ ಕಟ್ಟು ೩. *n* ವಾಯು ವ್ಯಗ, ಗಾಳಿಗೆ ಯೆದುರಾಗಿ ನಡಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಹುಲ್ಲೆಯಿಂಬುವ ಮೃಗ ೨. *o* ತೋಳ ೩. *p* ಜಿಂಕೆ ೫. *q* ಹೆಣ್ಣು ಹುಲ್ಲೇ ಕರದ ಜರ್ಕ್ಕ ಮುಂತಾದವು ೧. ಗಂಡು ಜಿಂಕೆಯ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಕೊಂಬು ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *r* ದೊಡ್ಡ ಮೊಟ್ಟೆ ಕಪ್ಪಾದ ಮುಂಗಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಕಡಹ ೧. ಹಕ್ಕಿ ಬಣ್ಣವಾಗಿ ೫ ಅಂಗುಲುದ್ದ ವಿರುವ ದುಪ್ಪೀ ೧. ಬಾಲವಿಲ್ಲದ ಕಡಹ ೧. ತುಂಬಾ ಕೆಳಿದಿರುವ ಕೆಂಪು ಕೂದಲುವುಳ್ಳ ಹುಲ್ಲೆ ೧. ಬಿಳೀ ಕೂದಲು ವುಳ್ಳ ತೋರವಾದ ಕತ್ತಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿದೆ ದುಪ್ಪಿಯಂಥಾ ವ್ಯಗ. ೧.

ಕೃಷ್ಣಸಾರ ರುರು ನ್ಯಂಕು ರಂಕು ಕಂಬರ ರೌಹಿಷಾಃ ॥ ॥೨೦೫॥
ಗೋಕರ್ಣ ಪೃಷತೈಣಶ್ಯ ರೋಹಿತಾ ಶ್ಚ ಮರೋ (ಮೃಗಾಃ) *a* ।
ಗಂಧರ್ವಶ್ವ ರಾಮ ಸ್ಯೈ ರೋಗವಯಶ್ಯಕ್ಷಾ *b* ॥ ॥೨೦೬॥
(ಇತ್ಯಾದಯೋಮೃಗೆಂದಾದ್ಯಾ ಗವಾದ್ಯಾಃ) ಪಶು (ಜಾತಯಃ) *c* ।
ಉಂದುರು ರ್ಮೂಷಿಕೋ ಪ್ಯಾಖು *d* ರ್ಗಿರಿಕಾ ಬಾಲಮೂಷಿಕಾ *e* ॥ ॥೨೦೭॥
ಚಿಂಚುಂದರೀ ಗಂಧಮೂಷೀ *f* ದೀರ್ಘದೇಹೀ ತುಮೂಷಿಕಾ *g* ।
ಸರಟಃ ಕೃಕಲಾಸ ಸ್ಸ್ಯಾ *h* ನ್ಮುಸಲೀ ಗೃಹಗೋಧಿಕಾ *i* ॥ ॥೨೦೮॥
ಲೂತಾಸ್ತ್ರೀ ತಂತುವಾಯೋರ್ಣನಾ ಭ ಪರ್ಕಟ ಕಾ (ಸ್ಸವಾಃ) *j* ॥
ನೀಲಂಗು(ಸ್ತು) ಕ್ರಿಮಿಃ *k* ಕರ್ಣಜಲೂಕಾ ಶತಪದ್ಯ್ಯಭಿ *l* ॥ ॥೨೦೯॥
ವೃಶ್ಚಿಕೋ ಽಷ್ಟಕೀಟಸ್ಸ್ಯಾ *m* ದ್ಯೆ ದೊಣೌ ತುವೃಶ್ಚಿ ಕೆ *n* ।
ಪಾರಾವತಃ ಕೆಲರವಃ ಕಪೋತೋ ಽಥ *o* ಶಖಾದನಃ ॥ ॥೨೧೦॥

---

a 11, Varieties of antelope or deer. *b* 1, A kind of spotted deer; 1, a fabulous animal with eight legs and stronger than the lion, a gryphon 1, a large deer; 1, a large kind of the Tartary ox (*bos grunniens;*) 1, a wild ox (*bos gavœus;*) 1, a hare or rabbit. *c* 1, Beast. *d* 3, Rat. *e* 2, Mouse. *f* 2, A kind of mouse. *g* 2, Bandicoot or pig-rat (*mus gigauteus.*) *h* 2, The gecko (*lacerta gecko.*) *i* 2, House-lizard. *j* 4, Spider. *k* 2, Insect, worm, animalcule. *l* 2, Centipede. *m* 2, Scorpion. *n* 3, Red scorpion. *o* 3, Dove or pigeon.

a ಕರೀ ಗಂಡು ಜಿಂಕೆ ೧. ಕರೀ ಮಚ್ಚೆಗಳುಳ್ಳ ದುಪ್ಪಿ ೧. ತಲೆ ಬಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಗಂಡು ಜಿಂಕೆ ೧. ಬಿಳೀ ಕೂದಲು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ಹುಲ್ಲೆ ೧. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹುಲ್ಲೆ ಹೋರಿ, ಸಾರಗ ೧. ಚಿಟ್ಟೆ ಕುರಿ, ಚಿಟ್ಟೆ ಹುಲ್ಲೆ ೧. ಚುಕ್ಕೆ ದುಪ್ಪಿ ೧. ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಕರೀ ಹುಲ್ಲೇಸರ ೧. ಗಂಡು ಮರಿ ೧. ಚೌರೀ ಬಾಲದ ಮೃಗ ೨. *b* ಕತ್ತೆ ಕಿರಬ ೧. ಎಟು ಕಾಲುಗಳಿಂದಲೂ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿಂದಲೂ ಉಗ್ರವಾಗಿರುವ ಸಿಂಹನಾತಕ ಮೃಗ ೧. ಹಿರಿಯ ದುಪ್ಪಿ, ವಿಷಹರ ಮೃಗ ೧. ದೊಡ್ಡ ಚೌರೀ ಮೃಗ ೧. ಮೊಲ ೧. *c* ಇವೇ ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ ಗಂಧರ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ, ಜೇಳ್ಳಪ್ಪಟ್ಟ ಸಿಂಹಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಮುಂದೆ ವೈಶ್ಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಗವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸಹಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಹಾಗೆ ಯೋನಿಜಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಪಶು ಜಾತಿಗಳೆಂಬೆ ಸರು ೧. *d* ಇಲೀ ೩. *e* ಬಿಟ್ಟಿಲೀ ೨. *f* ಚಿಂಚಿಲೀ ೨. *g* ಹೆಗ್ಗಣ ೨. *h* ತೊಂಡೆ, ತೊಂಣೆಕ್ಯಾತ, ಹಾವು ರಾಣಿ ೨. *i* ಹಲ್ಲೀ, ಗೌಳಿ ೨. *j* ಜಾಡೆ ಹುಳ ೪. *k* ಚೀಡೆ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಬಗೆ ಹುಳುವು ೨. *l* ಜರ್ರಿ ೨. *m* ಕಣಜದ ಹುಳ, ಚೇಳು ೨. *n* ಕೆಂಪು ಚೇಳು ೩. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆ ಚೇಳಿಗೂ ಹೆಸರು *o* ಪಾರಿವಾಣದ ಹಕ್ಕಿ ೩.

ಪತ್ರೀ ಶ್ಯೇನ a ಉಲೂಕ(ಸ್ತು) ವಾಯಸಾಂಽ ತಿಪಿಚಕೌ b ।
ವ್ಯಾಘಾಟ(ಸ್ತು) ಭರದ್ವಾಜಃ c ಖಂಜರೀ ಟ(ಸ್ತು)ಖಂಜನಃ d ॥ ॥೬೫॥
ಲೋಹಪೃಷ್ಠಸ್ತು ಕಂಕಸ್ಸ್ಯಾತ್ e (ದಧಿ) ಛಾಷಃ ಕಿಕೀದಿವಿಃ f ।
ಕೃಂಗ ಭೃಂಗ ಧೂನಸ್ಯಾಟಾ g (ಅಥಸಾಂ) ಚ್ಛ್ಯೇತಪತ್ರಕಃ ॥ ॥೬೫೮॥
ದಾರ್ವಘಾಟೋ h ಥಸಾರಂಗಃಸ್ತೋಕಕಶ್ಚಾತಕ (ಸ್ಸ್ಯಾಃ) i ।
ಕೃಕವಾಕುಸ್ತಾ ಮ್ರಚೂಡಃ ಕಕ್ಕುಟ್ಯಾಂ ಕುರ್ಕುಟಾಯುಧಃ j ॥ ॥೬೫೯॥
ಚಟಕಃ ಕಲವಿಂಕಸ್ಸ್ಯಾ (ತ್ತಸ್ಯಸ್ತ್ರೀ) ಚಟಕಾ(ತಯೋಃ)
(ಪುಮಪತ್ಯೇ) ಚಾಟಕೈರಾ (ಸ್ತ್ರ್ಯಪತ್ಯೇ) ಚಟಕೈಃ (ವಹಿ) k ॥ ॥೬೬೦॥
ಕರ್ಕರಟುಃ ಕರೇಟುಃಸ್ಯಾ l ತ್ತ್ಯೈಕಣಕ್ಕಕರೌ (ಸವರ್ಣೌ) m ।
ವನಪ್ರಿಯಃ ಪರಭೃತಃ ಕೋಕಿಲಃಪಿಕ (ಇತ್ಯಪಿ) n ॥ ॥೬೬೧॥
ಕಾಕ(ತು ಕರಟಾಂಽಮ್ಯ ಬಲಿಪುಷ್ಟ ಸಕೃತ್ಪ್ರಜಾಃ ।
ಧ್ವಾಂಕ್ಷೋತ್ಕಪೋಷ ಪರಭೃ ಗ್ಬಲಿಭುಗ್ವಾಯಸಾ (ಅಪಿ) ॥ ॥೬೬೨॥
ಚೀಜೀವೀ ಜೈಲಕಪಿಷ್ಟಲಾಕಾಃ ಪಿಕವರ್ಧನಃ o ।
ದ್ರೋಣಕಾಕಸ್ತು ಕಾಕೋಲೋ p ದಾತ್ಯೂಹಃ ಕಾಲಕಂಟಕಃ q ॥ ॥೬೬೩॥
ಅತಾಯಿ ಜಿಲ್ಲಾ r ದಕ್ಷಾಹ್ವಯ್ಯೌ ಗೃಧ್ರೌ s ಕೀರ ಶುಕೌ(ಸವರ್ಣೌ) t ।
ಕುಜ್ಜಕಾಮ್ಯಂಬೊ u (ಥೆ) ಬಕಃ ಕಪ್ಯಃ v ಪೃಷ್ಠರಾಪ್ಪ(ಸ್ತು)ಸಾರಸಃ w ॥೬೬೪॥

---

a 3, Hawk or falcon. b 3, Owl. c 2, A black long-tailed bird, the king-crow. d 2, Wag-tail. e 2, Heron. f 2, Jay. g 3, The fork-tailed shrike (*lanius cœrulescens*) h 2, Wood pecker. i 3, The chátaka bird (*cuculus melanoleucus*) j 4, A cock, a fowl in general. k 2, Cock-sparrow; 1, hen-sparrow 1, young cock-sparrow 1, young hen-sparrow. l 2, Crane. m 2, A kind of partridge (*perdix sylvatica.*) n 4, The Indian cuckoo (*cuculus indicus.*) o 14, Crow. p 2, Raven. q 2, Gallinule, water-hen, or coot. r 2, Wild turkey. s 2, Kite. t 2, Parrot. u 2, A kind of heron or curlew. v 2, A kind of crane (*ardea nivea*) or perhaps the booby, a kind of pelican. w 2, The Indian crane or cyrus (*ardea sibirica.*)

a ಗಿಡಗನ ಹಕ್ಕಿ ೩. b ಗೂಬೆ ೩. c ಭರದ್ವಾಜ ಹಕ್ಕಿ ೦. d ಗೀಜಾಗ ಹಕ್ಕಿ ೦. e ಕಬ್ಬಾರೆ ಹದ್ದು ೦. f ಹಂಗನ ಹಕ್ಕಿ, ಶಕುನದ ಹಕ್ಕಿ ೦. g ಕುಕ್ಕಟಿಯೆಂಬ ಹಕ್ಕಿ ೩. h ಮರಗುಟಿಕನ ಹಕ್ಕಿ ೦. i ಛಾತಕ ಪಕ್ಷಿ ೩. j ಕೋಳಿ ೪. k ಗಂಡು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ೦. ಹೆಣ್ಣು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ೧. ಗಂಡು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಪಿಳ್ಳೇ ೦. ಹೆಣ್ಣು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಪಿಳ್ಳೆ ೧. l ಕೊಕ್ಕರೆ ೦. m ಕಬ್ಬಿಕ್ಕಿ, ಕಾಡು ಕೋಳಿ, ಕಾಡು ಬಕ ೮. n ಕೋಗಿಲೆ ೪. o ಕಾಗೀಗಳು ೧೪. p ಮುದಿ ಕಾಗ ೦. q ಭರತ ಪಕ್ಷಿ, ಕೆಲವರು ನೀರು ಕಾಗೀಯನ್ನುವರು ೦. r ಮುಂಡ ಮುಳಿಕನ ಹಕ್ಕಿ, ಕೆಂಪು ಕಾಗೆ, ಚಿಪಟೀ ಹಕ್ಕಿಯೆಂದು ಸಹಾ ಅನ್ನುವರು ೦. s ಹದ್ದುಗಳು ೦. t ಗಿಳಿಗಳು ೦. u ಕೊಕ್ಕರೆ ೦. v ದೊಡ್ಡ ಕೊಕರೆ ೦. w ಸಾರಸ ಹಕ್ಕಿ, ನೀರು ಹಕ್ಕಿ ೦.

ಕೊಕ್ಕಚಕ್ರವಾಕೋ ರಥಾಂಗಾಹ್ವಯನಾಮಕಃ *a* ।
ಕಾದಂಬಃ ಕಲಹಂಸಸ್ಯಾತ್ *b* ದುತ್ತೂರಶ್ಚ ಕುರರೌ (ಸವೌ) *c* ॥ ॥೬೫॥
ಹಂಸಾಸ್ತು ಶ್ವೇತಗರುತಶ್ಚಕಾಂಗಾ ಮಾನಸೌಕಸಃ *d* ।
ರಾಜಹಂಸಾ (ಸ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣಚಂಚು ಕ್ಷರಣ್ಯೈರ್ಲೋ ಹಿತೈಸ್ತಿತಾಃ) *e* ॥ ॥೬೬॥
(ಸುಲಿನೈ) ರ್ಮಲ್ಲಿಕಾಖ್ಯಾಸ್ತೈ *f* ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರಾ) (ಸ್ತಿತತರೈಃ) *g* ।
ಕರಾಟಿರಾಟಿ ರಾತಿಶ್ಚ *h* ಬಲಾಕಾ ಬಿಸಕಂಠಿಕಾ *i* ॥ ॥೬೭॥
(ಹಂಸಸ್ಯಯೋಷಿ) ದ್ವರಟಾ *j* (ಸಾರಸಸ್ಯಾತು) ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಣಾ *k* ।
ಜತುಕಾ ಜೀನಪತ್ನಾ (ಸ್ಯಾ) *l* ತ್ಪಲೊಷ್ಣೀ ತೈಲಪಾಯಿ ಕಾ *m* ॥ ॥೬೮॥
ಜರ್ವಣಾ ಮಕ್ಷಿಕಾ (ನೀಲೀ) *n* ಸರಘಾ ಮಧುಮಕ್ಷಿಕಾ *o* ।
ಪತಂಗಿಕಾಪುತ್ತಿಕಾ (ಸ್ಯಾ) *p* ದ್ದಂಶಸ್ತು ವನಮಕ್ಷಿಕಾ *q* ॥ ॥೬೯॥
ದಂಶೇ (ತಜ್ಜಾತಿರಲ್ಪಾಸ್ಯಾಂ) *r* ದ್ದಂಷ್ಟೋಷೇ ವರಟಾ (ದ್ವಯೋಃ) *s* ।
ಭೃಂಗಾರೀ ಚೀರಿಕಾ ಚೀರೀ ಝಿಲ್ಲಿ ಕಾಜಕೆ (ಸಮಾಃ ತಮಾಃ) *t* ॥ ॥೭೦॥
(ಸವೌ) ಪತಂಗ ಖದ್ಯೋತೌ *u* ಖದ್ಯೋತೋ ಜ್ಯೋತಿರಿಂಗಣಃ *v* ।
ಮಧುವ್ರತೋ ಮಧುಕರೋ ಮಧುಲಿಣ್ಮಧುಪಾ ನಃ ॥ ॥೭೧॥
ದ್ವಿರೇಫಭೃಪ್ಪಲಿಂಡ್ಭಲಿಂಡ್ಗಷಟ್ಪದ ಭ್ರಮರಾಳಯಃ ।

---

a 4, The ruddy goose (*anas casarca.*) *b* 2, A kind of duck or goose, perhaps the teal or drake. *c* 2, Osprey. *d* 4, A goose, gander, swan, phœnicopteros. *e* A white goose with red legs and bill, a flamingo. *f* 1, A gannet, or kind of goose with brown legs and bill. *g* 1, A sort of goose with black legs and bill. *h* 3, The bird *turdus ginginianus.* *i* 2, A kind of crane or curlew. *j* 1, A female swan. *k* 1, The female of the Indian crane. *l* 2, A cricket or cicada. *m* 2, A cockroach. *n* 2, A fly. *o* 2, Honey-bee. *p* 2, A kind of bee. *q* 2, A gadfly. *r* 1, Another kind. *s* 2, Wasp. *t* 4, A kind of cricket. *u* 2, A small grass hopper. *v* 2, A fire-fly.

a ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿ, ಕೋಕಿಲ ಹಕ್ಕಿ ೪. *b* ಧೂಮ್ರ ವರ್ಣಗಳಾದ ಕಾಲುಗಳು ಮೂಗೂವುಳ್ಳ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿ ೨. *c* ಕುರವ ಹಕ್ಕಿ ೨. *d* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ೪. *e* ಕೆಂಪಾದ ಕಾಲುಗಳೂ ಮೂಗೂವುಳ್ಳ ಬಿಳೀ ಹಂಸೆ ೧. *f* ಮಲಿನವಾದ ಕಾಲೂ ಮೂಗೂವುಳ್ಳ ಬಿಳೀ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿ ೧. *g* ಕಪ್ಪಾದ ಮೂಗೂ ಕಾಲಡಿಗಳೂವುಳ್ಳ ಬಿಳೀ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿ ೧. *h* ಸರಕುಟ ಹಕ್ಕಿ ೩. *i* ಕೊರಳು ವುದ್ದವಾಗಿಯೂ ಬಿಳಿಬಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಹಕ್ಕಿ ೨. *j* ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿ ಹೆಂಡತಿ, ಹೆಣ್ಣಂಚೆ ೧. ಹೆಣ್ಣು ಜಲ ಪಕ್ಷಿ ೧. *l* ಕಬಟೆ ಹಕ್ಕಿ, ಕತ್ತಲ ಹಕ್ಕಿ, ಜಿಗಟೆ ೨. *m* ಹೊಡೆಮೂಗ ೨. *n* ಕರೇ ನೊಣ ೨. *o* ಜೇನು ನೊಣ ೨. *p* ಹೆಣ್ಣು ಪತಂಗದ ಹುಳ ೨. ಕಾಡು ನೊಣ ೨. *r* ಚಿಕ್ಕ ಕಾಡು ನೊಣ, ಕಾಡು ಸೊಳ್ಳೆ ೧. *s* ಕೆಂಪು ತುಂಬಿ, ಕಣಜದ ಹುಳ ೨. *t* ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಯಿರುಸಿಗಳು ೪. *u* ಪತಂಗದ ಹುಳ್ಳ, ಮಿಡಿತೆಗೂ ಹೆಸರು ೨. *v* ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪದ ಹಾಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ಮಿಣಕು ೨.

ಇಂದಿಂದಿರಶ್ಚಂಚರೀಕೊ ರೊಲಂಬೊ ಬಂಭರ (ಶ್ಚಸಃ) *a* ॥ ॥೨೪॥
ಮಯೂಕೊಬರ್ಹಿಣೊ ಬರ್ಹಿಣೀ ನೀಲಕಂಠೊ ಭುಜಂಗಭುಕ್ ।
ಶಿಖಾವಳ್ಳಿಶ್ಚ ಖೀ ಕೇಕೀ ಮೆಘನಾದಾನುಲಾಸ್ಯ (ಪಿ) *b* ॥ ॥೨೫॥
ಕೇಕಾ (ವಾಣೀ ಮಯೂರಸ್ಯ) *c* (ಸವೌ) ಚಂದ್ರಕ ಮೆಚಕೌ *d* ।
ಶಿಖಾ ಚೂಡಾ *e* ಶಿಖಂಡಸ್ತು ಪಿಂಛಬರ್ಹೆ (ನಪುಂಸಕೆ) *f* ॥ ॥೨೪॥
ಖಗೆವಿಹಂಗ ವಿಹಗ ವಿಹಂಗಮ ವಿಹಾಯಸಃ ।
ಶಕುಂತ ಪಕ್ಷಿ ಶಕುನಿ ಶಕುಂತ ಶಕುನ ದ್ವಿಜಾಃ ॥ ॥೨೫॥
ಪತತ್ರಿ ಪತ್ರಿ ಪತಗ ಪತ್ತ್ರಿ ರಥಾಂಡಜಾಃ ।
ನಗೌಕೊವಾಜಿ ವಿಕಿರ ವಿವಿಷ್ಕಿರ ಪತತ್ರಯಃ ॥ ॥೨೬॥
ನೀಡೊಬ್ಬವಾ ಗರುತ್ಮಂತಃ ಪಿತ್ಸಂತೊ ನಭಸಂಗಸೊಃ *g* ।
(ತೆಷಾಂವಿಶೆಷಾ) ಹಾರೀತೊಮದ್ಗುಶಕಾರಂಡವಃ ಪ್ಲವಃ ॥ ॥೨೭॥
ತಿತ್ತಿರಿಃ ಕುಕ್ಕುಭೊಲಾವೊ ಜೀವಂಜೀವ ವರ್ತ್ತಕೊರಕಃ ।
ಕೊಯಷ್ಟಿಟ್ಟಿಭಕೊವರ್ತಕೊ ವರ್ತಿಕಾದಯಃ *h* ॥ ॥೨೮॥
ಗರುತ್ಪಕ್ಷ ಛದಾಃಪತ್ರಂ ಪತತ್ರಂ ಜತನೂರುಹಂ *i* ।
(ಸ್ತ್ರೀ) ಪಕ್ಷತಿಃ ಪಕ್ಷಮೂಲಂ *j* ಚಂಚುಸ್ತೊಟಿ (ರುಭಿಸ್ತ್ರಿಯೌ) *k* ॥ ॥೨೯॥
ಪ್ರಡೀನೊಡ್ಡೀನ ನಸಂಡೀನಾ (ನ್ಯೆತಾಃ ಖಗಗತಿಕ್ರಿಯಾಃ) *l* ।

---

a 15, Bee. *b* 9, Peacock. *c* 1, The cry of the peacock. *d* 2, The eyes in a peacock's tail. *e* 2, A peacock's crest. *f* 3, A peacock's tail, *g* 27, Bird. *h* 1, The green pigeon; 1, an aquatic bird, the diver or shag; 2, kinds of duck 1, the francoline partridge; 1, a wild cock (*phasianus gallus;*) 1, a kind of quail (*perdix chinensis:*) 1, a kind of phcasant :1, the Greek partridge (*perdix rufa;*) 1, a kind of bird; 1, a wag tail (*parra jacana* or *goensis;*) 2, kinds of quail. *i* 6, Wings. *j* 2, The root of a wing. *k* 2, Beak. *l* 1, Flying forward; 1, flying up; 1, flying together.

a ತುಂಬಿ, ದುಂಬಿ, ಕಪ್ಪು ವ ಜೀರಜಿಂಬೆ, ಭೃಂಗ ೧೫. *b* ನೌಲು, ಚಿತ್ರಾರದ ರೆಕ್ಕೆ ಕೋಳಿ ೯. *c* ಮಯೂರಧ್ವನಿ, ನೌಲು ಕೂಗು ೧. *d* ನೌಲುಗರಿ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಚಿತ್ರವಾಗಿರುವ ಚಂದ್ರ ರೇಖೆ ೨. *e* ನೌಲು ಜುಟ್ಟು ೨. *f* ನೌಲು ಗರಿ, ಅಥವಾ ರೆಕ್ಕೆ ೩. *g* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾನಾ ಬಗೆ ಪಕ್ಷಿ ಜಾತಿ ೨೭. *h* ಹಸುಬನ ಹಕ್ಕಿ ೧. ನೀರು ಕಾಗಿ ೧. ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರವಾಗಿರುವ ನೀರು ಹಕ್ಕಿ ೧. ಚಿಕ್ಕ ನೀರ ಕೋಳಿ ೧. ವೇದದ ಪಕ್ಷಿ ೧. ಗುಂಪುವಕ್ಕಿ ೧. ಲಾವಿಗೇ ಹಕ್ಕಿ ೧. ನೌಲು ರೆಕ್ಕೆ ಬೆಬ್ಬಕ್ಕಿ ೧. ಚಕೋರ ಪಕ್ಷಿ ೧. ಕೀಡು ಬಾಲದ ಹಕ್ಕಿ ೧. ಲಕುಮುಕೀ ಹಕ್ಕಿ ೧. ಕೆಂದಲೇ ಹಕ್ಕಿ ೧. ಸಿಡಿಮಿಡಿ ಹಕ್ಕಿ ಈ ೧೩ ರುನ್ನೂ ಪಕ್ಷಿಜಾತಿ ವಿಶೇಷಗಳು *i* ರೆಕ್ಕೆಗಳು ೬, *j* ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಬುಡ ೨. *k* ಪಕ್ಷಿಯ ಮೂಗು ೨. *l* ಹಾರಾಡುವಿಕೆ, ನೆಗೆಯುವಿಕೆ ೧. ಓಡುವಿಕೆ, ಹಾಯುವಿಕೆ ೧. ಗಮಿಸುವಿಕೆ, ವಾಲುವಿಕೆ ೧. ಯಿಳಿಯುವಿಕೆ ೧.

ಪೀಕೊಪೋ (ದ್ವಿಪೀನೆಂ) ಡಂ a ಕುಲಾಯೊನೀಡೆ (ಮಸ್ತ್ರೀಯಾಂ) b ॥೬೫೪॥
ಪೊತಃ ಪಾಕೊ ಭರ್ಕೊಡಿಂಭಃ ಪೃಥುಕಾ ಬಕ್ಕಿಶುಃ c ॥
(ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಾ) ಮಿಥುನಂ ದ್ವಂದ್ವಂ d ಯುಗ್ಮಂತು ಯುಗಳಂಯುಗಂ e ॥೬೫೫॥
ಸಮೂಹ ನಿವಹ ವ್ಯೂಹ ಸಂದೊಹ ವಿಸರವ್ರಜಾಃ।
ಸ್ತೋಮೌ ಘೌ ನಿಕರ ವ್ರಾತ ಪಾರಸಂಘಾತ ಸಂಡಕಯಾಃ ॥ ॥೬೫೬॥
ಸಮುದಾಯಸ್ಸ ಮುದಯಸ್ಸ ಮವಾಯುಶ್ಚ ಯೊಗಣಃ।
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂತು) ಸಂಹತಿರ್ಬೃಂದಂ ನಿಕು ರುಂಬಂ ಕದಂಬಕಂ f ॥ ॥೬೫೭॥
(ಬೃಂದಭಿದಾಃ) (ಸಮ್ಯೈ) ರ್ವರ್ಗಃ g ಸಂಘೆಸಾರ್ವಾತು (ಜಂತುಭಿಃ h ।
(ಸಜಾತೀಯೈಃ) ಕುಲಂ i ಯೂಥಂ (ತಿರಶ್ಚಾಂ ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) j ॥೬೫೮॥
(ಪಕೂನಾಂ) ಸಮಜೊ k (ನ್ಯೈಷಾಂ) ಸನಾಜೆ l (ಥಸಧರ್ಮಿಣಾಂ)।
(ಸ್ಯಾಂ) ನ್ನಿಕಾಯಃ m ಪುಂಜರಾಶೀ ತೂತ್ಕರಃ ಕೂಟ (ಮಸ್ತ್ರೀಯಾಂ) n ॥೬೫೯॥
ಕಾಪೊತ ಶೌಕ ಮಾಯೂರ ತೈತ್ತಿರಾದೀನಿ (ತದ್ಗಣೆ) o ।
(ಗೃಹಾನಕ್ಕಾಃ ಪಕ್ಷಿಮೃಗಾ) ಶ್ಚೈಕಾಃಸ್ಯುರ್ಗ್ರಾಮ್ಯಕಾಶ್ಚತೆ p ॥ ॥೬೬೦॥

॥ ಇತಿ ಸಿಂಹಾದಿ ವರ್ಗಃ॥

---

a 3, Egg, b 2, Nest. c 7, The young of any animal. d 2, Pairing. e 3, Pair or couple. f 22, Any collection, as a group, flock, crowd, multitude, heap, &c. g 1, A class, a multitude of similar things. h 2, An assembly of living creatures. i 1, A tribe. j 1, A multitude of birds or beasts. k 1, A herd of beasts. l 1, An assembly of rational beings. m 1, A class, or congregation of people of similar opinions. n 4, A heap or mass, as of grain. o 1, A flight of pigeons; 1, a flock of parrots; 1, a flock of peacocks; 1, a flight of partridges. p 2, A tame or domesticated animal or bird.

a ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ, ಕೋಳಿ ಮೊದಲಾದವರ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ೩. b ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗೂಡು ೨. c ಸಹಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಿಳ್ಳೆಗಳು ೭. d ದಂಪತಿಗಳು, ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಜೊತೆ ೨. e ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೊತೆ ೩. f ಸಂಧಾರಣವಾಗಿ ಗುಂಪು, ಸಂಘೆ, ರಾಶಿ ೨೨. g ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನಗಳಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಗುಂಪು, ಸಮಾನ ವಸ್ತುಗಣ ೧. h ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೂಹ ೨. i ಸಮಾನ ಜಾತಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ವಿಶೇಷನಾಮ ೧. j ಮನುಷ್ಯನು ವಿನಹಾ ಮಿಕ್ಕ ಜಂತುಗಳ ಗುಂಪಿಗೂ ಯೂಥವೆಂದು ವಿಶೇಷ ನಾಮ ೧. k ಪಶುಗಳ ಹಿಂಡಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಮಜವೆಂಬುವದು, ಆಕಳು ಪುಂಜೆ ೧. l ಪಶುಗಳಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನ ಜಂತುಗಳ ಸಮೂಹ ಅಥವಾ ಗುಂಪು ೧. m ಬಂದು ಬಗೆಯಾದ ನಡತೆಯುಳ್ಳಂಥಾವರ ಗುಂಪಿಗೆ ವಿಶೇಷನಾಮ ೧. n ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳ ರಾಶಿ ೪. o ಹಾಲುವಾಣ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗುಂಪು ೧. ಗಿಣಿಗಳ ಹಿಂಡು ೧. ನೌಲು ಗಳ ಗುಂಪು ೧, ವೇದಪಕ್ಷಿಗಳ ಗುಂಪು ೧. ಆದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈ ಮೇರೆ. p ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಮತ್ತು ವೈಗಳು ೨.

ವೈಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀ (ಸ್ವಯಂ) ಮಹಾಶಾಲಾಯಾಂ *a* ಕ್ಷತ್ರಿಯಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣ್ಯಪಿ *b* ।
ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾ ಪ್ರೋಪಾಧ್ಯಾಯೀ *c* (ಸಾಧ್ವೀ) ದಾಚಾರ್ಯಾ (ವಿದುಷಸ್ವತಃ) *d* ॥೩೩॥
ಆಚಾರ್ಯಾಣೀ (ಶುಶ್ರೂಷಯೋಗೆ) *e* (ಸಾಧ್ವೀ) ದರ್ಯಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯೀ (ತಥಾ) *f* ।
ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾನೀ ಸಾಧ್ವೀ ಯೀ *g* ಪೋಟಾ (ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂಸಲಕ್ಷಣಾ) *h* ॥೩೪॥
ಕ್ಷತ್ರಿಣೀ ವೀರಭಾರ್ಯಾ *i* ವೀರವೀತಾ (ತು) ವೀರಸೂಃ *j* ।
ತಾಪತ್ಯಾ ಪ್ರಜಾತಾಃಚ ಪ್ರಸೂತಾಚ ಪ್ರಸೂತಿಕಾ *k* ॥ ॥೩೫॥
ಪ್ರೋಷಿತಭರ್ತೃಕಾ ಪ್ರವಸತ್ಪತಿಕಾ ತ್ವಕುಲಟಾ ವೀಸ್ಯಾ *l* ದ್ವೈರಿಣೀ ಸಂಚಾರಿಕೆ (ಸಮೆ) *m* ।
ಅಥ ತ್ಯಾಯನ್ಯೆ (ರ್ಧಪೈದ್ಧಾಯಾ ಕಾಷಾಯ ವಸನಾಧವಾ) *n* ॥ ॥೩೬॥
ಕೈರಂಧ್ರೀ (ಪರವೇಶ್ಮಸ್ಥಾ ಸ್ವವಶಾ ಶಿಲ್ಪಕಾರಿಕಾ) *o* ।
ಪಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ (ಸ್ಯಾದವೈದ್ಧಾಯಾ ವೈಷ್ಯಾಂತಃ ಪುರಚಾರಿಣೀ) *p* ॥ ॥೩೭॥
ವಾರಸ್ತ್ರೀಗಣಿಕಾ ವೇಶ್ಯಾ ರೂಪಾಜೀವಾ *q* (ಥಸಾಜನೈಃ) ।
(ಸತ್ಕೃತಾ) ವಾರಮುಖ್ಯಾ (ಸ್ಯಾ) *r* ತ್ವಕ್ಷುಟ್ಟಿನೀ ಕಂಭಕೇ (ಸಮೆ) *s* ॥೩೮॥

a 2, A female of the Vaishya caste. *b* 2, A female of the Kshatrya caste. *c* 2, A female teacher. *d* 1, A learned woman. *e* 1, The wife of a religious teacher. *f* 1, The wife of a Vaishya; 1, the wife of a Kshatrya. *g* 2, The wife of a learned teacher. *h* 1, Hermaphrodite. *i* 2, The wife of a hero. *j* 2, The mother of a hero. *k* 4, A woman lying-in. *l* 2, Nude female. *m* 2, Handmaid. *n* 1, A middle-aged widow. *o* 1, An independent female artist or decorater of the person, working in another's house, (a lady's maid.) *p* 1, A female attendant in a seraglio, (a maid-of-honour.) *q* 4, A dancing-girl. *r* 1, A skilled dancing-girl. *s* 2, A procuress.

a ವೈಶ್ಯ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವೈಶ್ಯನಿಗಾದರೂ ಇತರನಿಗಾದರೂ ಹೆಂಡತೀಯಾದವಳು ೨. *b* ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಜಾತೀಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗಾದರೂ ಇತರಿನಿಗಾದರೂ ಹೆಂಡತೀಯಾದವಳು ೨. *c* ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸುವವಳು ೨. *d* ಮಂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಳ್ಳ ಪಂಡಿತಳು ೧. *e* ವಿದ್ಯಾ ಗುರುವಿನ ಹೆಂಡತಿ ೧. *f* ತಾನು ಕೂದ್ರಳಾದಾಗ್ಯೂ ವೈಶ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ೧. ತಾನು ವೈಶ್ಯಳಾದಾಗ್ಯೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಹೆಂಡತಿ ೧. *g* ಪಂತನಾದ ಉಪಾಧ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *h* ಪುರುಷ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಶಿಖಂಡಿ ೧. *i* ವೀರಾದವನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *j* ವೀರನನ್ನು ಹೆತ್ತ ತಾಯಿ ೨. *k* ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆರುವಳ ಹೆಸರು ೪. *l* ಬಟ್ಟೆಯುಡದೇ ಬೆತ್ತಲೇ ಯಿರುವವಳು ೨. *m* ದೂತಿಕೆ ೨. *n* ಅರ್ಧ ಮುದಿತಿಯಾಗಿಯೂ ಕೆಂಪು ಬೇರೆ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟಿರುವಳಾಗಿಯೂ ಮುಂಡೆಯಾಗಿಯೂ ಯಿರುವಳು ೧. *o* ತಾನು ಸ್ವತಂತರಳಾಗಿ ಕಂಡವರ ಮನೆಯೊಳಗಿದ್ದು ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಗಂಧ ಲೇಪನಾದ್ಯಲಂಕಾರ ಜಡಮತ್ತಾರವನ್ನು ಮಾಡುವಳು ೧. *p* ಮುದುಕಿಯಲ್ಲದೇ ರಾಜ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಚಾಕರಳಾಗಿ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವಳು ೧. *q* ಸೂಳೆ ೪. *r* ಜನರಿಂದ ಬಹುಮಾನ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ನಟೀಯಾದ ಸೂಳೆ ೧. *s* ತಲೇ ಹಿಡಿಕಿಯಾದ ಕುಂಟ್ಲಿ ಗಿತ್ತಿ ೨.

ವಿಪ್ರಶ್ನಿಕಾತ್ವೀಕ್ಷಣಿಕಾ ದೈವಜ್ಞಾ a ಥರಜಸ್ವಲಾ।
ಸ್ತ್ರೀಧರ್ಮಿಣ್ಯೆ ವಿರಾತ್ರೀಯಾ ಮಲಿನೀ ಪುಷ್ಪವತ್ಯ (ಬ) ॥ ॥೬೯೦॥
ಋತುಮತ್ಯೆ ಪ್ಯುದಕ್ಯಾಪಿ b (ಸ್ಯಾ) ದ್ರಜಃ ಪುಷ್ಪವಮಾರ್ತವಂ c।
ಶ್ರದ್ಧಾಳುರ್ದೊಹದವತೀ d ನಿಷ್ಕಳಾ ವಿಗತಾರ್ತವಾ e ॥ ॥೬೯೧॥
ಆಪನ್ನಸತ್ವಾಸ್ಯಾ ದುರ್ವಿಣ್ಯಂ ತರ್ವತ್ನೀಜಗರ್ಭಿಣೀ f।
(ಗಣಿಕಾದೆಸ್ತು) ಗಾಣಿಕ್ಯಂ ಗಾರ್ಭಿಣ್ಯಂ ಯೌವತಂ (ಗಣೆ) g ॥ ॥೬೯೨॥
ಪುನರ್ಭೂರ್ದಿ ಧಿಷೂ (ರೂಢಾದ್ವಿ) h (ಸ್ತಸ್ಯಾ) ದಿಧಿಷುಃ (ಪತಿಃ) i।
(ಸತುದ್ವಿಜೋ) ಗೈದಧಿಷು (ಸ್ಯೈವಯಸ್ಯ ಕುಟುಂಬಿನೀ) j ॥ ॥೬೯೩॥
ಕಾನೀನಃ (ಕನ್ಯಕಾಜಾತಸ್ತುತೌ) k (ಥೆ) ಸುಭಗಾಸುತಃ।
ಸೌಭಾಗಿನೆಯಃ l (ಸೌಭೈ) ತಾಪ್ಪರಸ್ತ್ರೈಣೆಯ (ಸ್ತು ಪರಸ್ತ್ರ್ಯಯಃ) m ॥೬೯೪॥
ಪೈತೃಷ್ವಸೆಯಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪೈತೃಷ್ವಸ್ರೀಯಶ್ಚ (ಪಿತೃಷ್ವಸುಃ) n।
ಸುತೊಮಾತೃಷ್ವಸು (ಶ್ಚೈತ್ಯವಂ) o ಮೈಮಾತ್ರೇಯೊ ವಿಮಾತೃಜಃ p ॥೬೯೫॥
ಅಥಬಾಂಧಕಿನೆಯಃ ಸ್ಯಾದ್ಬಂಧುಲಶ್ಚಾ ಸತೀಸುತಃ।
ಕೌಲಟೆಯಃ ಕೌಲಟಿರೊ q (ಭಿಕ್ಷುಕೀಷು ಸತೀಷ್ವಪಿ) ॥ ॥೬೯೬॥
(ತಥಾ) ಕೌಲಟನೆಯೊ (ಸ್ಯಾಃ) ಕಾಲಟೆಯೊ (ಪಿಚಾತ್ಮಜೆ) r।

---

r 3, A female fortune-teller. b 8, A menstruous female. c 3, Menses. d 2, A pregnant woman longing for any thing. e 1, A woman who has ceased to menstruate. f 4, A pregnant woman. g 1, A band of dancing-girls; 4, a number of pregnant women; 1, a group of young girls. h 2, A woman married a second time. i Her husband. j 1, A Brahman who has married a widow. k 1, Son of an unmarried woman. l 2, Son of a rich mother. m 1, Son born of adultery. n 2, Father's sister's son. o 2 Mother's sister's son. p 2, Step-mother's son. q 5, Bastard. r 2, Son of a destitute woman of good character.

a ಕಣಿ ಮುಂತಾದ ಶಕುನಗಳು ಹೇಳುವವಳು ೩. b ಹೊಲೆಯಾದವಳು ೪. c ಹೊಲೆಯ ಹೆಸರು ೩. d ಬಸುರಿಂದ ಬೈಕೆವುಳ್ಳವಳು ೨. e ಹೊಲೆ ನಿಂತು ಹೋದ ಮುದಿಕೆಯಂಥಾವಳು ೧. f ಬಸುರಿಯಾದವಳು ೪. g ಗಣಿಕಾದಿ ಸಮೂಹ ಅಂದರೆ ಸೂಳೆಯರ ಗುಂಪು ೧. ಬಸುರಿಯರ ಗುಂಪು ೧. ಚಿಕ್ಕಯದ ಹುಡಿಗಿಯರ ಗುಂಪು ೧. h ಎರಡು ಸಾರಿ ಮದುವೆಯಾದವಳು ೨. i ಮದಿವೆಯಾಗಿದ್ದವಳನ್ನು ಪುನ್ನಿವಾಹ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡವನು ೧. j ಬಂದು ಸಾರಿ ಯಾರಿಗೊ ಮದಿವೆಯಾಗಿದ್ದವಳನ್ನು ಪುನರ್ನಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ೧. k ಮದಿವೆಯಾಗದ ಹುಡಿಗೀ ಹೆತ್ತ ಮಗನು ೧. l ಭಾಗ್ಯವಂತಳ ಮಗನು ೨. m ಅನ್ಯನ ಹೆಂಡತೀಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೫. n ಸೋದರ ಅತ್ತೇ ಮಗನು ೨. o ತಾಯಿಯ ವಡ ಹುಟ್ಟಿದವಳ ಮಗ ೨. p ಮಲತಾಯಿ ಮಗನು ೨. q ಹಾದರಗಿತ್ತಿಯ ಮಗನು ೫. r ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿಯೂ ಭಿಕ್ಷಾರ್ಥಿಯಾಗಿಯೂ ಯಿರುವವಳ ಮಗನು ೨.

ಅತ್ಮಜಸ್ತ್ವನಯಸೂನ್ವನುಸುನ್ವತಃ ಪುತ್ರಃ *a* (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂತ್ವಮಿಾ) ॥ ॥೫೮॥
(ಆಪುದ್ರ್ಯಹಿತರಂಸನ್ವೇ) *b* ಪತ್ಯ್ಯಂ ತೋಕಂ (ತಯೊಸ್ಸನಿೆ) *c* ।
(ಸ್ವಜಾತೆ) ತ್ವೌರಸಾಂತನಸ್ಯಾ *d* ಜಾತಸ್ತು ಜನಕಃ ಪಿತಾ. *e* ॥ ॥೫೯॥
ಜನಯಿತ್ರೀ ಪ್ರಸೂರ್ಮಾರ್ಜಿತಾ ಜನನೀ *f* ಭಗಿನೀಸ್ವಸಾ *g* ।
ನನಾಂದಾತು (ಸ್ವಸೃಪತ್ಯು) *h* ರ್ನಪ್ತ್ರೀಪಾತ್ರೀ (ಸುತಾತ್ಕ್ಷಜಾ) *i* । ॥೬೦॥
(ಭಾರ್ಯಾಸ್ತು ಭ್ರಾತೃವರ್ಗಸ್ಯ) ಯಾತರಃ (ಸ್ಯುಃ ಪರಸ್ಪರಂ) *j* ।
ಪ್ರಜಾವತೀ ಭ್ರಾತೃಜಾಯಾ *k* ಮಾತುಲಾನೀತುಮಾತುಲೀ *l* ॥ ॥೬೧॥
(ಪತಿಪತ್ನ್ಯೋಃ ಪ್ರಸೂಃ) ಶ್ವಶ್ರೂಃ *m* ಶ್ವಶುರ (ಸ್ತ್ತು ಪಿತಾತಯೋಃ) *n* ।
(ಪಿತುಭ್ರಾತಾ) ಪಿತೃವ್ಯಃಸ್ಯಾತ್ *o* (ಮಾತುಭ್ರಾತಾತು) ಮಾತುಲಃ *p* ॥ ॥೬೨॥
ಸ್ಯಾಲಾ (ಸ್ನುಷ್ಯಾ) (ಭ್ರಾತರೀ ಪತ್ನ್ಯಾಃ) *q* (ಸ್ವಾಮಿನೊ) ದೇವೃದೆವರೌ *r* ।
ಸ್ವಸ್ರೀಯೊ ಭಾಗಿನೆಯಃ (ಸ್ಯಾ) *s* ಜಾ ಮಾತಾ (ದುಹಿತುಃಪತಿಃ) *t* ॥೬೩॥
ಪಿತಾಮಹಃ (ಪಿತೃಪಿತಾತಪ್ಪಿತಾ) ಪ್ರಪಿತಾಮಹಃ *u* ।
(ಮಾತು)ರ್ಮ್ಮಾತಾಮಹಾದ್ಯೈವಂ *v* ಸಪಿಂಡಾಸ್ತು ಸನಾಭಯಃ *w* ॥ ॥೬೪॥

---

a 5, Son. *b* 2, (The same with feminine terminations) Daughter. *c* 2, Infant child. *d* 2, A legitimate son. *e* 3, Father. *f* 4, Mother. *g* 2, Sister. *h* 1, Husband's sister. *i* 2, Granddaughter. *j* 1, Husband's brother's wife. *k* 2, Elder brother's wife. *l* 2, Mother's brother's wife. *m* 1, Mother-in-law. *n* 1, Father-in-law. *o* 1, Father's brother. *p* 1, Mother's brother. *q* 1, Wife's brothers. *r* 2, Husband's brothers. *s* 2, Sister's son. *t* 1, Son-in-law. *u* 1, Father's father; 1, father's grandfather. *v* 1, Mother's father; 1, Mother's grandfather. *w* 2, A kinsman to the seventh generation in descent from a common ancestor.

a ಹೆತ್ತ ಮಗನು ೫. *b* ಇವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚರೆ ಮಗಳು ೫. *c* ಗಂಡು ಕೂಸಿ ಗೂ ಹೆಣ್ಣು ಕೂಸಿಗೂ ಸಹಾ ಹೆಸರು ೨. *d* ತನ್ನ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಮದಿವೆ ಮಾ ಡಿ ಕೊಂಡ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವೀರ್ಯಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ ೨. *e* ತಂದೆ ೩. *f* ತಾಯಿ ೪. *g* ಪೊಡ ಹುಟ್ಟಿದವಳು ೨. *h* ಗಂಡನ ವಡ ಹುಟ್ಟಿದವಳು ೧. *i* ಮಗನ ಮಗಳು ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗಳು ೨. *j* ಪತ ಹುಟ್ಟಿದವರೆ ಹೆಂಡತೀ ರು ವಾರಗಿತ್ತಿೀರು ೧. *k* ವಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಂಡತಿ, ಅಂಣನ ಹೆಂಡತಿ ಅತ್ತಿಗೆಯೆಂಬ ದು ೨. *l* ಸೋದರ ಮಾವನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *m* ಗಂಡನ ತಾಯಿಗೂ ಹೆಂಡತೀ ತಾ ಯಿಗೂ ಸಹಾ ೧. *n* ಗಂಡನ ತಂದೆಗೂ ಹೆಂಡತೀ ತಂದೆಗೂ ಸಹಾ ೧. *o* ತಂದೆ ಗೆ ವಡಹುಟ್ಟಿದವನು, ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ೧. *p* ಸೋದರ ಮಾವನು ೧. *q* ಹೆಂಡ ತೀಗೆ ವಡ ಹುಟ್ಟಿದವರು ಅಥವಾ ಭಾವ ಮೈದಂದರು ೨. *r* ಗಂಡನಿಗೆ ವಡಹುಟ್ಟಿ ದ ಗಂಡಸರು, ಮೈದಂದರು ೨. *s* ಅಕ್ಕನ ಮಗ, ತಂಗೀ ಮಗ, ಅಥವಾ ಸೋ ದರಳಿಯ ೨. *t* ಮಗಳ ಗಂಡ, ಅಳಿಯ ೧. *u* ತಾತ ೧ ಮುತ್ತಾತ ೧. *v* ಮಾ ತಾ ಮಹನು, ತಾಯಿಯ ತಂದೆ ೨. *w* ಪಿಂಡಕುಲ ಮುಖ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಜ್ಞಾತಿ, ಏಳು ತಲಾಂತರಗಳಿಗೆ ವಳಗಾದ ಜ್ಞಾತಿ ೨.

ಸಮಾನೋದರ್ಯ ಸೋದರ್ಯಸ ಗರ್ಭ್ಯಸ ಹಜಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *a* ।
ಸಗೋತ್ರಬಾಂಧವ ಜ್ಞಾತಿ ಬಂಧುಸ್ವಸ್ವ ಜನಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *b* ॥ ॥೨೯॥
ಜ್ಞಾತೆಯಂ ಬಂಧುತಾ (ತೆಷಾಂಕ್ರಮೇಣಾದ್ಯಾವಸಮೂಹಯೋಃ) *c* ।
ಧವಃ ಪ್ರಿಯಃ ಪತಿರ್ಭರ್ತಾ *d* ಜಾರಸೂತ್ತೇ ಪಪತಿ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ' । ॥೩೦॥
(ಅಮೃತೇಜಾರಜಃ) ಕುಂಡೋ' *f* (ಮೃತೇಭರ್ತರಿ) ಗೋಳಕಃ *g* ।
(ಭ್ರಾತ್ರೀಯೋ' ಭ್ರಾತೃಜೌ' *h* (ಭ್ರಾತೃಭಗಿನ್ಯೌ) ಭ್ರಾತರಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ॥೩೧॥
ಮಾತಾ ಪಿತರೌ ಪಿತರೌಮಾತರ ಪಿತರೌ (ಪ್ರಸೂಜನಯಿತಾರೌ) *j* ।
ಶ್ವಶ್ರೂಶ್ವಶುರೌಶ್ವಶುರೌ *k* ಪುತ್ರೌ (ಪೈತೃಷ್ವಸ್ರೇಯತಾಜೌ) *l* ॥ ॥೩೨॥
ದಂಪತೀ ಜಂಪತೀ ಜಾಯಾ ಪತೀ ಭಾರ್ಯಾಪತೀ (ಜಕತೌ) *m* ।
ಗರ್ಭಾಶಯೋ' ಜರಾಯುಃ *n* ಪುಂಸ್ಯರ್ಬ್ಬಂಜಕಲಲೋ'ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ *o* ॥ ॥೩೩॥
ಸೂತಿಮಾಸೋ' ವೈಜನನೋ' *p* ಗರ್ಭೋಭ್ರೂಣ (ಇವಪೌಸವೌ) *q* ।
ತೃತೀಯಾಪ್ರಕೃತಿಃ ಷಂಡಃ ಕ್ಲೀಬಂ ಷಂಡೋ'ನಪುಂಸಕಂ *r* ॥ ॥೩೪॥

---

a 4, Children of the same mother. *b* 6, A kinsman entitled to the same family name. *c* 1, Right of inheritance; 1, relationship. *d* 4, Husband. *e* 2, Paramour. *f* 1, The son of an adulteress born before the death of her husband. *g* 1, Such a son born after the husband's death. *h* 2, Brother's son. *i* 1, Elder brother and younger sisters, or elder sister and younger brothers. *j* 3, Parents. *k* 2, Parents-in-law. *l* 2, Son and daughter. *m* 4, Husband and wife. *n* 2, After-birth. *o* 2, Fœtus. *p* 2, Month of confinement. *q* 2, Womb, embryo. *r* 5, Eunuch.

a ಬಂದು ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳು, ವಡ ಹುಟ್ಟಿದವರು ೪. *b* ಬಂದು ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಗೋತ್ರದಾಯಾದಿ ೬. *c* ಜ್ಞಾತಿತನ ಮತ್ತು ನೆಂಟತನ ೨. *d* ಗಂಡನು ೪. *e* ಮಿಂಡಗಾರನು ೨. *f* ಗಂಡನುಸಃಯದೇ ಯಿರುವಾಗಲೇ ಮಿಂಡನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನು ೧. *g* ಗಂಡನು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಮಿಂಡನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನು ೧. *h* ವಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಮಗ, ಅಂಣನ ಮಗ, ತಮ್ಮನ ಮಗ ೨. *i* ಅಂಣನತಂಗೀರು, ಅಥವಾ ಅಕ್ಕನ ತಂವುಂದಿರು ೧. *j* ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಪೊಂದೇ ಹೆಸರು ೩. *k* ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕೂಡಿ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ೨. *l* ಮಗನಿಗೂ ಮಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾ ಹೇಳುವದು ೨. *m* ಗಂಡಾ ಹೆಂಡತೀರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಬಂದೇ ಹೆಸರು ೪. *n* ಬಸುರೊಳಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಪೂವಿಜೀಲ ೨. *o* ಬಸುರೊಳಗೆ ಇರುವ ಪಿಂಡ ೨. *p* ಬಸುಂಾದವಳು ಹೆರುವ ತಿಂಗಳು ೨. *q* ಬಸರು, ಗರ್ಭ ೨. *r* ನಪುಂಸಕನು, ಶಿಖಂಡಿ ೫.

ಃಕೌಮಾರಂ ಶೈಶವಂ ಬಾಲ್ಯಂ *a* ತಾರುಣ್ಯಂ ಯೌವನಂ (ನಮೆ) *b* ।
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಾಧ್ನಸ್ತವಿರಂತು ವೃದ್ಧತ್ವಂ *c* ವೃದ್ಧಸಂ (ಘಿಪಿ) ವಾರ್ದ್ಧಕಂ *d* ॥೩೦೦॥
ಪಲಿತಂ (ಜರಸೂಕೌಕ್ಲ್ಯಂಕೇಶಾದೌ) *e* ವಿಸ್ರಸೂಜರಾ *f* ।
(ಸ್ಯಾ) ದು'ತ್ತಾನಶಯೊ'ಡಿಂಭಃಸ್ತನಪಾಶ್ಚಸ್ತನಂಧಯಃ *g* ॥ ॥೩೦೧॥
ಬಾಲ (ಸ್ತುಸಕ್ಯ) ನಾ'ಣವಕೊ' *h* ವಯಸ್ಥಸ್ತರುಣೊ'ಯುವಾ *i* ।
ಪ್ರವಯಾ ಸ್ಥಸ್ಥ ವಿರೊ'ವೃದ್ಧೊ' ಜೀನೊ'ಜೀರ್ಣೊ'ಜರ (ನ್ನಃ)ಪಿ) *j* ॥ ॥೩೦೨॥
ವರ್ಷೀಯಾರ್ಯೂದಕಮಿಜ್ಯಾರ್ಯಾ *k* ಪೂರ್ವಜಸ್ತ್ವಗ್ರಿಯೊ'ಗ್ರಜಃ *l* ।
ಜಘನ್ಯಜೆಪ್ಯುಃ ಕನಿಷ್ಠಯವೀಯೊ' ವರಜಾ'ನುಜಾಃ *m* ॥ ॥೩೦೩॥
ಅಮಾಂಸೊ' ದುರ್ಬಲಶ್ಚಾತೊ' *n* ಬಲವಾ' ಮಾಂಸಲೊ'ಂಸಲಃ *o* ।
ತುಂದಿಲಸ್ತುಂದಿಭ'ಸ್ತುಂದೀ ಬೃಹತ್ಕುಕ್ಷಿಃ ಪಿಚಂಡಿಲಃ *p* ॥ ॥೩೦೪॥
ಅವಟೀಟೊ' ವನಾಟಶ್ಚಾ' ವಭ್ರಟೊ'ನತ ನಾಸಿಕೆ *q* ।
ಕೆವಡಃ ಕೆಕಃ ಕೇಲಿ *r* ವಲಿನೊ'ವಲಿಭ (ಸ್ಸವೌ) *s* ॥ ॥೩೦೫॥
ವಿಕಲಾಂಗಸ್ತು ಪೊಗಂಡಃ *t* ಖರೊ'ಷ್ವಪ್ರಸ್ವಶ್ಚ ವಾಮನಃ *u* ।
ಖರಣಾಸ್ಯೋತ್ಕರ್ಣಸೊ' *v* ವಿಗೊ'ವಿಗತ ನಾಸಿಕಃ *w* ॥ ॥೩೦೬॥

---

a 3, Childhood. *b* 2, Youth. *c* 2, Old age. *d* 1, A number of old people. *e* 1, Greyness through age. *f* 2, Extreme old age. *g* 4, An infant at the breast. *h* 2, Boy. *i* 3, Young man. *j* 6, Old man. *k* 3, Very aged man. *l* 3, Elder brother. *m* 6, Younger brother *n* 3, Weak man. *o* 3, Strong man. *p* 5, A pot-bellied man. *q* 4, A flat-nosed man. *r* 3, A man with beautiful hair. *s* 2, A wrinkled man. *t* 2, A man with some bodily defect or deformity. *u* 3, Short man. *v* 2, Sharp-nosed man. *w* 2, Noseless man.

a ಹದಿನಾರು ವರುಷಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ವಯಸ್ಸು ೩. *b* ಪ್ರಾಯ ೨. *c* ೫೦ ವರುಷಗಳಿಗೆ ಮಿಂಚಿದ ವಯಸ್ಸು ೨. *d* ಮುದಿತನಕ್ಕೂ, ಮುದಕರ ಗುಂಪಿಗೂ ೧. *e* ಮುದಿತನದಿಂದ ಕೂದಲು ನೆರತು ಹೋಗುವಿಕೆ ೧. *f* ಬಹಳ ಮುದಿತನ, ಕೇವಲ ಮುಪ್ಪು ೨. *g* ಮಲೇ ಕುಡಿಯುವ ಯೆಳೇ ಕೂಸು, ೪. *h* ಹದಿನಾರು ವರುಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಹುಡುಗ ೨. *i* ಪ್ರಾಯದ ಹುಡುಗ, ೩. *j* ಮುದಕನು ೬. *k* ಬಹಳ ಮುದುಕ ೧೦ನೇ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಸಮಾಪವಾಗಿರುವ್ಳ ವನು ೩. *l* ಅಣ್ಣನು ೩. *m* ತಮ್ಮನು ೬. *n* ಬಡಬಡಕಲು ಮೈವುಳ್ಳವನು, ಅಶಕ್ತನು ೩. *o* ಬಲಿಷ್ಠ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ೩. *p* ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳವನು, ಖೋಜ್ಜ ಕಾಖಾನನು ೫. *q* ನಡ್ಡಿ ಮೂಗುಳ್ಳವನು ೪. *r* ವಳ್ಳೀ ಮಂಡಿ ಕೂದಲುವುಳ್ಳವನು ೩. *s* ಜೊಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ರೇಖೆ ರೇಖೆಗಳಾಗಿ ತ್ರಿವಳಿಗಳೆಂಬ ಚರ್ಮದ ಮಡಿತೆಗಳುಳ್ಳವನು ೧. *t* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಂಟರು ಕುರುಡರು ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ೨. *u* ಕೋಟನು, ಗಿಡ್ಡನು ೩. *v* ಗಂಟು ಮೂಗಿನವನು ೨. *w* ಮೂಗಿಲ್ಲದವನು ೨.

ಖುರಣಾಂಸ್ಯಸ್ಯ್ರಶ್ಖ್ಖುರೇಣಸಃ *a* ಪ್ರಜ್ಞಾಃಪ್ರಗತ ಜಾನುಕಃ *b* ।
ಊರ್ಧ್ವಜ್ಞೂರೂ ರ್ಧ್ವಜಾನುಃ (ಸ್ಯಾತ್) *c* ಸಂಜ್ಞಾಸ್ಸಂಹತಜಾನುಕೆ *d* ॥ ॥೪೦೩॥
(ಸ್ಯಾದೆ)ಡೆಬಧಿರಃ *e* ಕುಬ್ಜೆ ಗಡುಲಃ *f* ಕುಕರೆಕುಣಿಃ *g* ।
ಪೃಷ್ಠೈರಲ್ಪತನೌ *h* ಕ್ಷೋಣ್ಯಾಪಂಗೌ *i* ಮುಂಡಸ್ತು ಮುಂಡಿತೆ *j* ॥ ॥೪೦೪॥
ವಳಿಧಃ ಕೆಕರೆ *k* ಖೊಡೆ ಖಂಜ *l* (ಸ್ತ್ರಿಪು) ಜಾವರಾಃ ।
ಜಟುಲಃಕಾಲಕಃ ಪಿಪ್ಪಲಸ್ತ್ಯಲಕಸ್ತ್ಯಲ ಕಾಲಕಃ *m* ॥ ॥೪೦೫॥
ಆನಾಮಯಂ (ಸ್ಯಾ) ದಾರೋಗ್ಯಂ *n* ಚಿಕಿತ್ಸಾ (ರುಕ್ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ) *o* ।
ಭೈಷಜೌಷಧ ಭೈಷಜ್ಯಾನ್ಯೌಗದೊಜಾಯು (ರಿತ್ಯಪಿ) *p* ॥ ॥೪೧೦॥
(ಸ್ತ್ರೀ) ರುಗ್ಜಾ ಜೊಪತಾಪರೋಗವ್ಯಾಧಿ ಗದಾಮಯಾಃ *q* ।
(ಪುರ್ಸಾ) ಯಕ್ಷ್ಮಾಕ್ಷಯಕೊಷಃ *r* ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯಸ್ತು ಪೀನಸಃ *s* ॥ ॥೪೧೧॥
(ಸ್ತ್ರೀ) ಕ್ಷುತ್ಕ್ಷುತಾ ಕ್ಷವಃ(ಪುಂಸಿ) *t* ಕಾಸಸ್ತ್ವಕ್ಷವಥುಃ(ಪುರ್ಸಾ) *u* ।
ಶೋಫಸ್ತ್ವಶ್ವ ಯಥುಶೋಥಃ *v* ಪಾದಸ್ಫೋಟೋವಿಪಾದಿಕಾ *w* ॥ ॥೪೧೨॥
ಕಿಲಾಸಂಸಿಧ್ಮ *x* ಕಚ್ಛ್ವಾಂತು ಪಾಮಪಿಪಾಮೆ ವಿಚರ್ಚಿಕಾ *y* ।
ಕಂಡೂಃ ಖರ್ಜೂ ಕಂಡೂಯಾ *z* ವಿಸ್ಫೋಟಃ ಪಿಟಕ (ಸ್ತ್ರಿಪು) *a* ॥ ॥೪೧೩॥

---

a 2, Snub-nosed man. *b* 2, Bandy-legged man. *c* 2, Straight-kneed man. *d* 2, Knock-kneed man. *e* 2, Deaf man. *f* 2, Hump-backed man. *g* 2, A man with a crooked or withered arm. *h* 2, Dwarf. *i* 2, Cripple. *j* 2, Bald man. *k* 2, Squinting man. *l* 2, Lame man. *m* 5, A mole or natural mark on the body. *n* 2, Health. *o* 1, The practice of medicine. *p* 5, Medicine. *q* 7, Disease. *r* 3, Consumption. *s* 2, Cattarrh, *t* 3, Sneezing. *u* 2, Cough. *v* 3, Swelling or tumour. *w* 2, Leprosy. *x* 2, Blotch, scab. *y* 4, Itch, mange. *z* 3, Itching. *a* 2, Boil.

a ಪೀನಸೇ ಮೂಗು, ಕೊಕ್ಕೇ ಮೂಗಿನವನು ಎ. *b* ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ದೂರವಾಗಿ ಅಗಲವಾದ ಮೊಳಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು ಎ. *c* ಉದ್ದವಾದ ಮೊಳಕಾಲುಳ್ಳವನು ಎ. *d* ಒಂದುಕ್ಕೊಂದು ತಗುಲುವ ಮೊಳಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು ಎ. *e* ಕಿವುಡ ಎ. *f* ಗೂನುಂಟುಗಿ ಎಲುಪುಗಳು ಬೊಗ್ಗಿ ಗಂಟಿದ ಗುಜ್ಜಾರಿ ಎ. *g* ಕೈ ಯಿಲ್ಲದವನು, ಜೊಟ್ಟಕೈಯಿವುಳ್ಳವನು ಎ. *h* ಚಿಕ್ಕ ಮೈಯವನು, ಗಿಡ್ಡ ಬಡಕಲನು ಎ. *i* ಕಾಲಿಲ್ಲದ ಕುಂಟ ಎ. *j* ತಲೆ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಇಲ್ಲದ ಬೋಳು ತಲೆಯವನು ಎ. *k* ಮೆಳ್ಳೆ ಕಣ್ಣಿನವನು ಎ. *l* ತೊಡೆಗಳ ವರಿಗೂ ಕಾಲುಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಕುಂಟನು ಎ. *m* ಕರೀ ಮಚ್ಚೆ, ಹುಟ್ಟು ಮಚ್ಚೆ ಅ. *n* ರೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಿಕೆ ಎ. *o* ರೋಗಕ್ಕೆ ಶಾಮಕವಾಗಿ ಔಷಧಾದಿಗಳು ಮಾಡುವಿಕೆ ಎ. *p* ರೋಗಹರವಾದ ಮದ್ದು ಅ. *q* ರೋಗದ ಹೆಸರು ಒ. *r* ಕ್ಷಯೆ ರೋಗದ ಹೆಸರು ಕ್ಷ. *s* ಪೀನಸ ರೋಗ ಎ. *t* ಶೀನುಗಳು ಕ್ಷ. *u* ಕೆಮ್ಮುಲು, ಗೂರುಬ್ಬುನ ಎ. *v* ಬಾತು ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಕ್ಷ. *w* ಕಾಲುಗಳು ಪಡಿಯುವ ಕುಷ್ಠ ರೋಗ ವಿಶೇಷ ಎ. *x* ಸಿಬ್ಬ ಎ. *y* ಕಜ್ಜಿ, ತುರಿಕಜ್ಜಿ ಕ್ಷ. *z* ನವೆ, ತುರಿ ಕ್ಷ. *a* ಹೊಕ್ಕು, ಹೆಣ್ಣಿನ ಹೊಕ್ಕು ಎ.

ವ್ರಣೋ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮಿಶ್ರಮ೦ರುಃ (ಕ್ಲೀಬೆ) *a* ನಾಡೀವ್ರಣಃ (ಪುಂಸ್ಯಾ) *b* ।
ಕೊಠೊ೦ಮಂಡಲಕಂ *c* ಕುಷ್ಠ್ಯಾತ್ಯೆ *d* ದುರ್ನಾಮಕಾರ್ಶಸೀ *e* ॥ ॥೧೦೪॥
ಆನಾಹಸ್ತು ನಿಬಂಧಃಸ್ಯಾತ್ *f* ಗ್ರಹಣೀರು ಕ್ಪ್ಲೀವಾಹಿಕಾ *g* ।
ಪ್ರಳಥರ್ದಿಕಾ ವಮಿ (ಕ್ಟಸ್ತ್ರೀಪುಮಾಂಸ್ತು) ವವುಥು (ಸ್ನಮಿಃ) *h*॥ ॥೧೦೫॥
(ವ್ಯಾಧಿಭೆದಾ) ವಿದಧಿಃ (ಸ್ತ್ರಿ೦) ಜ್ವರ ಮೆಹ ಭಗಂದರಾಃ *i* ।
ಅಶ್ಮರೀಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರಂಸ್ಯಾತ್ *j* (ಪೂರ್ವೆಷುಕಾವಧೆಸ್ತ್ರಿ ,ಷು) ॥ ॥೧೦೬॥
ರೊಗಹಾರ್ಯ್ಯ ಗದಂಕಾರೊ೦ ಭಿಷಗ್ವೈದ್ಯೌ ಕಿತ್ಸಕೆ *k* ।
ವಾತೊ೯ನಿರಾಮಯಃ ಕಲ್ಯ ಉಲ್ಲಾಘೊ೦ (ನಿರ್ಗತೊಗದಾತೆ) *l* ॥ ॥೧೦೭॥
ಗ್ಲಾನಗ್ಲಾಸ್ನೂ ಆಮಯಾವೀ ವಿಕೃತೊ೦ ವ್ಯಾಧಿತೊ೦ಪಟುಃ ।
ಆತುರೊ೦ಭ್ಯ ಮಿತೊ೦ಭ್ಯಾಂತಃ *m* ಸಮೌಪಾಮನ ಕಚ್ಚರೌ *n* ॥ ॥೧೦೮॥
ದದ್ರುಣೊ೦ ದದ್ರುರೊಗೀಸ್ಯಾ *o* ದ೯ರ್ಶರೊಗಯುತೊ೦ರ್ಶಸಃ *p* ।
ವಾತಶೀ ವಾತರೊಗೀಸ್ಯಾ *q* ತ್ಸಾತಿಸಾರೊ೦ ತಿಸಾರಶೀ *r* ॥ ॥೧೦೯॥
(ಸ್ಯುಃಕ್ಲಿನ್ನಾಪ್ಲೆ) ಜುಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲವಿ ಲ್ಲಾಃ (ಕ್ಲಿನ್ನೆಪ್ಲಿನ್ನ ಜಾಪ್ಯಮಿ) *s* ।
ಉನ್ಮತ್ತ ಉನ್ಮಾದವತಿ *t* ಕ್ಲೀಪ್ಯಲಕ್ಲೀಪ್ಯಣಃ ಕಫೀ *u* ॥ ॥೧೧೦॥

---

a 3, Abscess. *b* 1, Fistula. *c* 2, A kind of leprosy with circular spots. *d* 2, White leprosy *e* 2, Piles. *f* 2, Obstruction. *g* 2, Diarrhœa. *h* 3, Vomiting. *i* 1, Internal abscess or inflammation; 1, fever; 1, inflammation of the urethra; 1, a venereal affection. *j* 2, Stone in the bladder. *k* 5, Physician. *l* 4, Convalescent. *m* 6, Invalid. *n* 2, One affected with cutaneous eruption. *o* 2, Leper. *p* 2, One subject to hœmorrhoids. *q* 2, Gouty patient *r* 2, One suffering from dysentery. *s* 3, A sick man whose eyes are continually watering *t* 2, Madman. *u* 3, A man with a phlegmatic affection.

a ಹುಣ್ಣು ೩. *b* ನಾರು ಹುಣ್ಣಿನ ಹೆಸರು ೦. *c* ಮಂಡಲಾಕಾರವಾದ ಕುಷ್ಟ್ಯು ೨. *d* ಬಿಳೀ ಕುಷ್ಠ, ತೊಣ್ಣು ೨. *e* ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಮೊಳೀ ರೋಗ ೨, *f* ಹೊಟ್ಟೇ ಉಬ್ಬರ, ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೨. *g* ಗ್ರಹಣೀ ರೋಗ, ಭೇದಿಗಳಾಗುವಿಕೆ ೨. *h* ಕಕ್ಕು ರೋಗ, ವಾಂತಿ, ವಮನ ೩. *i* ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ ೦. ಅಜೀರ್ಣದಿಂದ ಮೈ ಬಿಸಿಯಾಗುವಿಕೆ ೦, ವಸ್ತಿ ಗರ್ಭದೋಷದಿಂದ ರೇತಸ್ಸು ಕರಿಗಿ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೇ ಸೋರುವಿಕೆ ೦, *j* ಶ್ಲೇಷ್ಮಸ್ಥಳಗಳ ಬಳೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹುಣ್ಣು ೦. *j* ಮೂತ್ರ ಸುರಿಯದೆ ಕಷ್ಟವಾದ ತಡೆ, ಬಹುಮೂತ್ರ ೨. *k* ವೈದ್ಯನು ೪. *l* ರೋಗದಿಂದ ಈಚಿಗೆ ಬಂದವನು, ಆರೋಗ್ಯ ಪಡದವನು ೪. *m* ರೋಗ ವುಳ್ಳವನು ೯. *n* ಮೂಗ ತೀಟೆ, ಕಜ್ಜೀ ವುಳ್ಳವನು ೨. *o* ದದ್ದು ಗೆಳುಳ್ಳವನು ೨. *p* ಮೂಲ ರೋಗದವನು ೨. *q* ವಾತ ರೋಗದವನು ೨. *r* ಅತಿಸಾರರೋಗ, ಭೇದಿಯಾಗುವವನು ೨. *s* ರೋಗದಿಂದ ಕೊಳತ ನೀರು ಸುರಿಯುವ ಕಣ್ಣು ವುಳ್ಳವನು ೩. *t* ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದವನು ೨. *u* ಶ್ಲೇಷ್ಮ ವ್ಯಾಧಿಯುಳ್ಳವನು ೩.

ನ್ಯೂಜೋಜ್ಜ (ಭುಗ್ನೇರುಜಾ) *a* ವೃದ್ಧನಾಭೌ ಕುಂಡಿಲತುಂಡಿಭೌ *b* ।
ಕಿಲಾಸೀ ಸಿಧ್ಮಲೋಂ *c* ಧೋ ದೃ *d* ಜ್ಮೋರ್ಧಾಲೆ ಮೂರ್ತ ಮೂರ್ಧ್ನಿತೌ *e* ॥೬೦॥
ಶುಕ್ರಂ ತೇಜೋ ರೇತಸೀಚ ಬೀಜ ವೀರ್ಯಂದ್ರಿಯಾ (ಣಿಚ) *f* ।
ಮಾಯುಃಪಿತ್ತಂ *g* ಕಫಃಶ್ಲೇಷ್ಮಾ *h* (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂತು) ತ್ವಗ್ಸೈಗ್ವರಾ *i* ॥೬೧॥
ಪಿಶಿತಂ ತರಸಂ ಮಾಂಸಂ ಪಲಲಂ ಕ್ರವ್ಯಮೂಮಿಷಂ *j* ।
ಉತ್ತಪ್ತಂ ಕುಷ್ಮ ಮಾಂಸಂ (ಸ್ಯಾತ್ತ) ದ್ವಲ್ಲೂರಂ (ತ್ರಿಲಿಂಗಕಂ) *k* ॥ ॥೬೨॥
ರುಧಿರೆ ಸೃಗ್ಲೋಹಿತಾ ಸ್ರ ರಕ್ತ ಕ್ಷತಜ ಕೋಣಿತಂ *l* ।
ವೃಕ್ಕಾ ಗ್ರಮಾಂಸಂ *m* ಹೃದಯಂಹೃ *n* ನ್ಮೇದಸ್ತುವಪಾ ವಸಾ *o* ॥ ॥೬೩॥
(ಪಶ್ಚಾದ್ಗ್ರೀವಾಸಿರಾ) ವನ್ಯಾ *p* ನಾಡೀತು ಧ ಮನಿಸ್ನಾಯಾ *q* ।
ತಿಲಕಂ ಕ್ಲೋಮ *r* ಮಸ್ತಿಪ್ಲಂಗೋರ್ಧಂ *s* ಕಿಟ್ಟಂ ಮಲೋ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥೬೪॥
ಅಂತ್ರಂಪುರೀತ *u* ದುದ್ಗ್ಲಸ್ತು ಪ್ಲೀಹಾಪುಂಸ್ಯ *v* (ಥ) ವಸ್ನಸಾ ।
ಸ್ನಾಯುಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *w* ಕಾಲಖಂ ಡ ಯಕೃತೀ (ತಃಸಮೌಷಮೌ) *x* ॥ ॥೬೫॥

---

a 1, One bent with sickness. *b* 3, Corpulent man. *c* 2, Blotchy man. *d* 2, Blind man *e* 3, Epileptic. *f* 6, Semen. *g* 2, Bile. *h* 2, Phlegm. *i* 2, Skin. *j* 6, Flesh. *k* 3, Dried flesh. *l* 7, Blood, *m* 2, Flesh used in sacrifice. *n* 2, Heart. *o* 1, Marrow; 1, caul of fat 1, fat adeps. *p* 1, The tendon forming the nape of the neck. *q* 3, Any tubular organ of the body, as an artery, vein, intestine, &c. *r* 2, Right lobe of the lungs. *s* 2, Brain. *t* 2, Any bodily excretion. *u* 2. Entrail. *v* 2, Spleen. *w* 2, Tendon, muscle. *x* 2, Liver.

a ರೋಗದಿಂದ ದುರ್ಬಲನಾಗಿ ಕಂದಿ ಹೋದವನು ೧. *b* ಜೊಜ್ಜೆ ಜಳದು ಅಳವಾಗಿ ಗುಂಡೀ ಕಾಣಿಸುವ ಹೊಕ್ಕಳುಳ್ಳವನು ೨. *c* ಸಿಬ್ಬೆಂಬ ಚರ್ಮದೊಷವಾದ ಮುಚ್ಚಿಗೆಗಳುಳ್ಳವನು ೩. *d* ಕುರುಡನು ೩. *e* ಮೂರ್ಛೆ ರೋಗವುಳ್ಳವನು ೨. *f* ರೇತಸ್ಸು ೬. *g* ಪೈತ್ಯ ೨ *h* ಕಫ ೨. *i* ಚರ್ಮ, ತೊಗಲು ೨. *j* ಮಾಂಸ ೬. *k* ವಣಗಿದ ಮಾಂಸ ೩. *l* ರಕ್ತದ ಹೆಸರು ೭. *m* ಶ್ರಾತದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೊಳ್ಳೀ ಮಾಂಸ ೨. *n* ಎದೆಯಗುಂಡಿಗೆ ೨. *o* ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲುವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಿರುವ ಮೆದಳು ೧; ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಗೆ ಬಟ್ಟೆಯೊಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪರೆ ಮಾಂಸ ೧; ಎಲ್ಲಾ ಮಾಂಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಕೊಬ್ಬು ೧. *p* ತಲೆಯೊಳಗಿರುವ ನರ ೧. *q* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನರಗಳು ೩. *r* ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬಲದ ಅಳ್ಳೆಯೊಳಗಿರುವ ನೀರು ಚೀಲ ೨. *s* ಎಲುವುಗಳ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೆದಳು ೨. *t* ಶರೀರದ ಕೊಳಕು, ಕೊಬ್ಬಿಗೂ, ರೇತಸ್ಸಿಗೂ, ರಕ್ತಕ್ಕೂ, ಮೆದುಳಿಗೂ ಉಚ್ಚೆಗೂ, ಹೇಲಿಗೂ, ಕಿವಿಗುಗ್ಗಿಗೂ, ಸಿಂಬಳಕ್ಕೂ, ಕ್ಷೀಪ್ಮಕ್ಕೂ, ಕಣ್ಣೀರಿಗೂ, ಕಣ್ಣಿನ ಗೀಜಿಗೂ, ಜವರಿಗೂ ಈ ಮುಂತಾದ ವಕ್ಕೆ ೨. *u* ಕರುಳುಗಳು ೨. *v* ಎದೆಯೊಳಗಡೇ ಯಿರುವ ಕಪ್ಪಾದ ಮಾಂಸ ೨. *w* ಸಣ್ಣಗಿರುವ ನರಗಳು ೨. *x* ಹೊಟ್ಟೆ ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ಮಾಂಸ ೨.

ಸೈಣಿಕಾ ಸ್ಯಂದನೀ ಲಾಲಾ *a* ದೂಷಿಕಾ (ನೇತ್ರಯೋರ್ಮಲಂ) *b* ।
ಮೂತ್ರಂ ಪ್ರಸ್ರಾವ *c* ಉಚ್ಚಾರಾ ವಸ್ಕರೌ ಶಮಲಂ ಕಕ್ಕೌ ॥ ॥೩೨॥
ಪುರೀಷ ಗೂಥೆ ವರ್ಚ ಸ್ಕಮ್ (ಸ್ತ್ರೀ) ವಿಷ್ಠಾವಿಷೌ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *d* ।
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಕರ್ಪರಃ ಕಪಾಲೊಸ್ತ್ರೀ *e* ಕೀಕಸಂ ಕುಲ್ಯ ಮಸ್ಥಿಜ *f* ॥ ॥೩೩॥
(ಸ್ಯಾಚ್ಛರೀರಾಸ್ಥ್ನಾ) ಕಂಕಾಳಃ *g* (ಪೃಷ್ಠಾಸ್ಥ್ನಾತು) ಕಶೇರುಕಾ *h* ।
(ಶಿರೊಸ್ಥ್ನಾತು) ಕರೋಟಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ಪಾರ್ಶ್ವಾಸ್ಥಿನಿತು) ಪರ್ಶುಕಾ *j* ॥ ॥೩೪॥
ಅಂಗಂ ಪ್ರತೀ ಕೊಂವಯ ವೊಂಪಘನೊಂ *k* ಥಕಳೆಬರಂ ।
ಗಾತ್ರಂವಪುಸ್ತನು ಹನನಂ ಶರೀರಂ ವರ್ಷ್ಮವಿಗ್ರಹಃ ॥ ॥೩೫॥
ಕಾಯೊಂದೆಹಃ (ಸ್ತ್ರೀಭಪುಂಸೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮೂರ್ತಿಸ್ತನುಸ್ತನೂಃ *l* ।
ಪಾದಾಗ್ರಂ ಪ್ರಪದಂ *m* ಪಾದಃ ಪದಂಪ್ಪಿಶ್ಚ್ಯಂ ರಣೊಂ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *n* ॥ ॥೩೬॥
(ತದ್ಗ್ರಂಥೀ) ಘುಟಿಕೆಗುಲೌಸ್ತ್ರಿ *o* (ಪುರ್ಮಾ) ಪಾಷ್ಣಿ (ಸ್ತ್ರಿಯೊರಥಃ *p* ।
ಜಂಘಾತುಪ್ರಗೃತಾ *q* ಜಾನೂರುಂವ ರ್ಷ್ಮಿಣೀವ (ದಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *r* ॥ ॥೩೭॥
ಸಂಧಿ (ಸ್ತ್ರೀ ಪುಮಾ) ನೂರು *s* (ಸ್ತತ್ಸಂಧಿಃ ಪುಂಸಿ) ವಂಕ್ಷಣಃ *t* ।
ಗುದಂತ್ವ ಪಾನಂಪಾಯುರ್ನಾ *u* ವಸ್ತಿ (ರ್ನಾಭೇರಧೋದ್ವಯೋಃ) *v* ॥ ॥೩೮॥
ಕಟೊ (ನಾ) ಕ್ರೋಣಿಫಲಕಂ *w* ಕಟಿ ಕ್ರೋಣಿಃ ಶಕುದ್ಮತೀ *x* ।
(ಪಶ್ಚಾ) ನ್ನಿತಂಬಃ (ಸ್ತ್ರೀಕಟ್ಯಾಃ) *y* (ಕ್ಲೀಬೆತು) ಜಘನಂ (ಪುರಃ) *z* ॥ ॥೩೯॥
(ಕೂಪಕಾತು ನಿತಂಬಸ್ಥೌ ದ್ವಯಹೀನೆ) ಕುಕುಂದರೆ *a* ।

---

a 3, Saliva. *b* 1, Concretion on the eyes. *c* 2, Urine. *d* 8, Feces, dung. *e* 2, Glene *f* 3, Bone. *g* 1, Skeleton. *h* 1, Spine, backbone. *i* 1 Skull. *j* 1, Rib. *k* 4, Limb. *l* 12, Body *m* 2, Tip of the toes. *n* 4, Foot. *o* 2, Ancle. *p* 1, Heel. *q* 2, Calf of the leg *r* 3, Knee. *s* 2, Thigh. *t* 1, Groin. *u* 3, Anus. *v* 1, Abdomen. *w* 2, Loins. *x* 3, Hip. *y* 1, Buttocks. (of the female) *z* 1. The haunches, or hip and loins. *a* 1, The cavities of the loins.

a ಬಾಯಿ ಜೊಲ್ಲು ೩. *b* ಕಣ್ಣಿನ ಗೀಜು ೧. *c* ಮೂತ್ರ ೨. *d* ಅಮೇಧ್ಯ ೪. *e* ಕಪಾಲದ ಮೂಲೆ ೨. *f* ಎಲುಬು ೩. *g* ಮೈಯೊಳಗಿರುವ ಎಲುವುಗಳ ಸಮೂಹ ೧. *h* ಪೃಷ್ಠಾಸ್ಥಿಲುಬು ೧. *i* ತಲೆ ಎಲುಬು ೧. *j* ಪಕ್ಕದ ಎಲುವಿನಹೆಸರು ೧. *k* ಕೈ ಕಾಲು ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳು ೪. *l* ಶರೀರ ೧೨. *m* ಪಾದದ ಕೊನೆ ೨. *n* ಕಾಲಿನ ಅಡಿ ೪. *o* ಆ ಪಾದದೆ ೨ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಿರುವ ಮೂಲೆ, ಜೀಲ ಮುಂಡೆ ೨. *p* ಜೀಲ ಮುಂಡೆ ಕೆಳಗಡೇ ಪ್ರದೇಶ ೧. *q* ಕಣ ಕಾಲು ೨. *r* ಮೊಳಕಾಲು ೩. *s* ತೊಡೆಗಳು ೨. *t* ಆ ತೊಡೆಗಳಿಗೂ ಅಂಡಿಗ ಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಯಿರುವ ಸಂಧಿ ೧. *u* ಗುದಸ್ಥಾನ ೩. *v* ಹೊಕ್ಕಳು ಕೆಳಗಣ ಕಿರಿ ಹೊಟ್ಟೆ ೧. *w* ಸೊಂಟ ೨. *x* ಪಿರ್ಕೆಗಳು ೩. *y* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಂಡುಗಳು ದ್ದೊ ಪಾನ ಪ್ರದೇಶ ೧. *z* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಭಗದ ಮೇಲ್ಗಡೆ, ಅಂಡಗಳ ಮುಂಭಾಗದ ದಿಮ್ಮಿ, ಮಡಿ ಕಟ್ಟು ೧. *a* ಹೆಂಗಸರ ಅಂಡುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಗುಣಿಗಳು ೧.

(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸ್ಫಿಚೌ ಕಟಿಪ್ರೋಥಾ *a* ವುಪಸ್ಥೊ (ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಯೋಃ)*b* ॥ ॥೨೪೫॥
ಭಗೊಂ'ಯೊನಿ'(ದ್ವ್ಯಯೊಃ) *c* ಶಿಶ್ನೊ'ಮೆ ಢ್ರೊ'ಮೆಹನ ಕೆಫಸೀ।
ಮುಷ್ಕೊ'ಂಡಕೊ ಕೊ'ವೃಷಣಃ *e* (ಪುಷ್ಕಂವಂಕಾಧರೆ) ತ್ರಿಕಂ *f* ॥ ॥೨೪೬॥
ಪಿಚಂಡಕುಕ್ಷೀ ಜಠರೊ'ದರತುಂದಂ *g* ಸ್ತನೌಕುಚೌ *h* ।
ಚೂಚುಕಂತುಕುಚಾಗ್ರಂಸ್ಯಾ (ಽನ್ನನಾ) ಕ್ರೋಡಂ ಭುಜಾಂತರಂ ॥ ॥೨೪೭॥
ಉರೊ'ವತ್ಸಂಜವಕ್ಷ್ಯಶ್ಚ *j* ಪೃಷ್ಠಂತು (ಚರಮಂತನೊಃ) *k* ।
ಸ್ಕಂಧೊ' ಭುಜಶಿರೊ'ಂಸೊ' ಸ್ತ್ರೀ *l* (ಸಂಧೀತಸ್ಯ್ಯೇವ) ಜತ್ರುಣೀ *m* ॥ ॥೨೪೮॥
ಬಾಹುಮೂಲೆ (ಉಭೌ) ಕಕ್ಷೌ *n* ಪಾರ್ಶ್ವೆ (ಮ'ಸ್ತ್ರೀತಯೊರಧಃ) *o* ।
ಮಧ್ಯಮಂ (ಚಾ') ವಲಗ್ನಂಜಕ ಮಧ್ಯೊಸ್ತ್ರೀ *p* ದ್ವೌಪರೌದ್ವ್ಯಯೊಃ ॥ ॥೨೪೯॥
ಭುಜ ಬಾಹೂ ಪ್ರವೆಷ್ಟೊ'ದೊಃ *q* ಸ್ಯಾತ್ಕಪೋಣಿಸ್ತು ಕೂರ್ಪರಃ *r* ।
(ಅಸ್ಯೊಪರಿ) ಪ್ರಗಂಡಸಸ್ಯಾತ್ಸ್ *s* ಪ್ರಕೊಷ್ಠ (ಸ್ತ್ವಸ್ಯಚಾವ್ಯಧಃ) *t* ॥ ॥೨೫೦॥
(ಮಣಿಬಂಧಾ ದಾಕನಿಷ್ಠಂಕರಸ್ಯ) ಕರಭೊ' (ಬಹಿಃ) *u* ।
ಪಂಚಶಾಖಃ ಶಯಃಪಾಣಿ *v* ಸ್ತ್ವಗ್ಜನೀ (ಸ್ಯಾತ್) ಪ್ರದರ್ಶಿನೀ *w* ॥ ॥೨೫೧॥
ಅಂಗುಳ್ಯಃ ಕರಶಾಖಾಸ್ಯುಃ *x* (ಪುಂಸ್ಯಂ) ಗುಷ್ಠಃಪ್ರದೇಶಿನೀ ।
ಮಧ್ಯಮೊ'ನಾಮಿಕಾ (ಚಾಪಿ) ಕನಿಷ್ಠಾ ಚೇತಿತಾಃಕ್ರಮಾತ್ *y* ॥ ॥೨೫೨॥

---

a 2, Buttock. *b* 1, Pudendum. *c* 2, Vulva. *d* 4, Penis. *e* 3, Testicle. *f* 1, Chine-bone. *g* 5, Belly, stomach. *h* 2, Breast. *i* 2, Nipple. *j* 5, Chest. *k* 1, Back. *l* 3, Shoulder *m* 1, Clavicle. *n* 2, Arm-pit. *o* 1, Side. *p* 3, Middle, waist. *q* 4, Arm. *r* 2, Elbow. *s* 1, Upper arm. *t* 1, Fore arm. *u* 1 Metacarpus, the hand from the wrist to the root of the fingers. *v* 3, Hand. *w* 2, Fore-finger. *x* 2, Fingers. *y* 1, Thumb; 1, fore-finger; 1, middle finger; 1, ring finger; 1, little finger.

a ಆಂಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಯತ್ತರವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳ ೨. *b* ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ವುಪಸ್ಥ ಶಿಶ್ನಗಳಿಗೆ ೧. *c* ಯೋನಿ, ೨. *d* ಶಿಶ್ನ ೪. *e* ವೃಷಣ ೩. *f* ಪೆನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ಬುಡ ಪೆನ್ನೆಲುವಿನ ಕೆಳಗಡೆ ೧. *g* ಹೊಟ್ಟೆ, ಜೊಜ್ಜೆ ೫. *h* ಸ್ತನಗಳು, ಮೊಲೆಗಳು ೨. *i* ಮುಲೆಗಳ ತೊಟ್ಟು ೨. *j* ಎದೆಯ ಹೆಸರು ೫. *k* ಮೈ ಹಿಂದುಗಡೆ, ಪೆನ್ನು ೧. *l* ಹೆಗಲು, ಭುಜ ೩. *m* ಕಂಕಳೆಲುವಿನ ಸಂಧಿ ೧. *n* ಕಂಕಳು ೨. *o* ಕಂಕಳ ಕೆಳಗಡೆ ಪಕ್ಕ ೧. *p* ಸೊಂಟ, ನಡುವು ೩. *q* ತೋಳುಗಳು ೪. *r* ಮೊಳಕೈ ಗಳು ೨. *s* ಮೇಲು ತೋಳು ೧. *t* ಮೊಳಕೈ ಕೆಳಗಡೆ ಮುಂಗೈಯಿ ೧. *u* ಮಣಿಕಟ್ಟು ಮೊದಲಿಗೊಂಡು ಕಿರಿಬೆರಳು ವರಿವಿಗೂ ಕೈ ಮೇಲ್ಭಾಡೆ ೧. *v* ಮಣಿಕಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಪೂರ್ಣಹಸ್ತ ೩. *w* ಹೆಬ್ಬೆರಳೊತ್ತಿನತರ್ಜನೀ ಬೆರಳು ೨. *x* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆರಳುಗಳು ೨. *y* ಹೆಬ್ಬೆರಳು ೧; ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಿನ ಪಕ್ಕ ಬೆರಳು ೧; ನಡಿ ಬೆರಳು ೧; ಪವಿತ್ರದ ಬೆರಳು ೧; ಕಿರಿ ಬೆರಳು ೧ ಈ ೫ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಟ್ಟುಗಳ ಹೆಸರು.

ಪುನರ್ಭವಃ ಕರರುಹೋ ನಖೋ ಸ್ತ್ರೀ ನಖರೋ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *a* ।
ಪ್ರಾದೇಶತಾಲಗೋ ಕರ್ಣಸ್ತ ರ್ಜನ್ಯಾದಿಯುತೇತತೆ ॥ ೪೪॥
ಅಂಗುಷ್ಠೈ *b* ಸಕನಿಷ್ಠೈವ್ಯಾ ದ್ವಿತಸ್ತಿರ್ದ್ವ್ಯಷ್ಟದಶಾಂಗುಳಃ *c* ।
(ವಿತಾ) ಚಪಟ ಪ್ರತಲ ಪ್ರಹಸ್ತಾ (ನಿಸ್ತೃತಾಂಗುಳೌ) *d* ॥ ೪೪॥
(ದ್ವೌಸಂಹತೌ) ಸಂಹತಲಃ (ಪ್ರತಲೌ ವಾಮದಕ್ಷಿಣೌ) *e* ।
(ಪಾಣಿರ್ನಿಕುಬ್ಜಃ) ಪ್ರಸೃತಿ' *f* (ಸ್ತ್ಯಾಯುತೌ) ವ್ಯಂಜಲಿಃ (ಪುವರ್ಮಾ) *g* ॥ ೪೪॥
(ಪ್ರಕೋಷ್ಠೆನಿಸ್ತ್ರಿತಕರೆ) ಹಸ್ತೋ *h* (ಮುಷ್ಟ್ಯಾತುಬದ್ಧಯಾ) ।
ಸರತ್ನಿಸ್ಸ್ಯಾ *i* ದ್ರತ್ನಿ (ಸ್ತುನಿಷ್ಕ ನಿಷ್ಕನಿವಮುಷ್ಟಿನಾ) *j* ॥ ೪೪॥
ವ್ಯಾಮೋ (ಬಾಹ್ವೋಸ್ಸಕರಯೋಸ್ತತಯೋಸ್ತಿರ್ಯ್ಗ್ ಗಂತರಂ) *k* ।
(ಊರ್ಧ್ವವಿಸ್ತೃತ ದೋಃಪಾಣಿ ನೃಮಾನೆ) ಪೌರುಷಂ (ಶ್ರಿಸು) *l* ॥ ೪೪॥
ಕಂಠೋ'ಗ್ರೋ'ಥ *m* ಗ್ರೀವಾಯಾಂ ತಿರೋಧಿಃಕಂಧರೆ (ತ್ಯಪಿ) *n* ।
ಕಂಬುಗ್ರೀವಾ (ತ್ರಿರೇಖಾಸಾ') *o* ವಟು'ರ್ಭ್ಯಟೂ ಕೃಕಾಟಿಕಾ *p* ॥ ೪೪॥

---

a 4, Nail. *b* 3, Span from the thumb to the fore-finger. *c* 2, Span from the thumb to the little finger. *d* 3, The open hand with the fingers extended. *e* 1, The two hands thus open brought together, palms upwards. *f* 1, The palm hollowed as if to hold liquids. *g* 1, The two hands thus hollowed brought together, palms upwards. *h* 1, A cubit measured from the elbow to the tip of the middle finger. *i* 1, A cubit measured from the elbow to the end of the closed fist. *j* 1, A cubit measured from the elbow to the tip of the little finger. *k* 1, A fathom measured across the chest from one extremity to the other of the two arms extended. *l* 1, The height of a man with arm elevated and fingers extended. *m* 2, Throat. *n* 3, Neck. *o* 1, A neck marked with three lines like a shell, (a sign of exalted fortune.) *p* 3, Nape of the neck.

a ಉಗುರುಗಳು ೪. *b* ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟು ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ ಜಿಕೋಟುದ್ದ, ಜಿಕೋಟುಗಲ, ಜಿಕೋಟೆತ್ತರ ೩. *c* ಕಿರಿ ಬೆರಳುನಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಿನ ಅಳತೆ, ಗೇಣು ೨. *d* ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಬೆರಳುಗಳುಳ್ಳ ಅಂಗೈಯಿ ೩. *e* ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಬೆರಳುಗಳುಳ್ಳೆದ್ದಾಗಿಯೂ ಅಂಗೈಯಿಗಳು ಯರಡೂ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡದ್ದಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ ಮುಗಿದ ಯಡಬಲ ಕೈಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ೧. *f* ಜೊಗ್ಗಿದ ಅಂಗೈ ಹೆಸರು, ಕಾರೆ, ೧. *g* ಜೊಗ್ಗಿಸಿ ಕೀಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨ ಅಂಗೈಗಳ ಹೆಸರು, ಬಗಸೆ ೧. *h* ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಕೈಯುಳ್ಳ ಹಸ್ತ ಅಂದರೆ ಮೊಳ ೧. *i* ಹಿಡಿಯೊಡಗೂಡಿದ ಮೊಳ ಅಂದರೆ ಹಿಡಿಕಡಿಮೆ ಮೊಳ ೧. *j* ಹಿಡಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಮೊಳ ೧. *k* ಕೈಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ತೋಳುಗಳೆರಡರ ಯದೆ ಪ್ರದೇಶ, ಮೂರು ೧. *l* ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟ ಕೈಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನ ಅಳತೆ ಅಂದರೆ ಅಳುಕೈಯುದ್ದ ೧. *m* ಕುತ್ತಿಗೆ, ಕತ್ತು ೨. *n* ಕೊರಳು ೩. *o* ಮೂರು ರೇಖೆಗಳುಳ್ಳ ಕೊರಳು ೧. *p* ಹೆಗ್ಗತ್ತು ೩.

ವಕ್ತ್ರಾಸ್ಯವದನಂತುಂಡ ಮಾನನಂ ಲಪನಂ ಮುಖಂ *a* ।
(ಕ್ಲೀಬೆ) ಘ್ರಾಣಂಗಂಧವಹಾ ಘೋಣಾ ನಾಸಾ ಚನಾಸಿಕಾ *b* ॥ ॥೪೪೯॥
ಓಷ್ಠಾಧರೌ ತುರದನಚ್ಛದೌ ದಶನ ವಾಸಸೀ *c* ।
(ಅಥಸ್ತಾತ್) ಚುಬುಕಂ *d* ಗಂಡೌಕ ಪೋಲೌ *e* (ತತ್ಪರಾ) ಹನುಃ *f* ॥ ॥೪೫೦॥
ರದನಾ ದಶನಾ ದಂತಾ ರದಾ *g* ಸ್ತಾಲುತು ಕಾಕುದಂ *h* ।
ಕಸಜ್ಞಾರಸನಾ ಜಿಹ್ವಾ *i* (ಪ್ರಾಂತಾನ್ತೋಷ್ಠ್ಯ ಸ್ಯ) ಸೃಕ್ವಿಣೀ *j* ॥ ॥೪೫೧॥
ಲಲಾಟಮಲಿಕಂ ಗೊಧಿ *k* (ರೂರ್ಧ್ವೇದೃಗ್ಭ್ಯಾಂ) ಭ್ರುವೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *l* ।
ರೋಚರ್ (ಮಸ್ತ್ರೀಭ್ರುವೋರ್ಮಧ್ಯಂ) *m* ಇರಕಾ (ಪ್ಲಕ್ಷ್ಣೇ) ಕನೀನಿಕಾ *n* ॥೪೫೨॥
ಲೋಚನಂ ನಯನಂ ನೇತ್ರ ಮೀಕ್ಷಣಂ ಚಕ್ಷುರಕ್ಷಿಣೀ ।
ಪೃಗ್ದೃಷ್ಟ್ಯೋಚಾಂ *o* ಶ್ರು ನೇತ್ರಾಂಬು ರೋದನಂ ಬಾಸ್ರಮಸ್ರುಚ *p* ॥ ॥೪೫೩॥
ಅಪಾಂಗೌ (ನೇತ್ರಯೋರಂತೌ) *q* ಕಟೂಕ್ಷೌ (ಪಾಂಗದರ್ಶನೆ) *r* ।
ಕರ್ಣ ಶಬ್ದಗ್ರಹೌ ಶ್ರೋತ್ರಂಶ್ರುತಿಃ ಸ್ತ್ರೀಶ್ರವಣಂ ಶ್ರವಃ *s* ॥ ॥೪೫೪॥
ಉತ್ತಮಾಂಗಂ ಶಿರಃ ಶೀರ್ಷಮೂರ್ಧಾ (ನಾ) ಮಸ್ತಕೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *t* ।
ಚಿಕುರಕ್ಚ ಕುಂತಲೌ ವಾಲಃ ಕಚಕೇಶಃ ಶಿರೋರುಹಃ *u* ॥ ॥೪೫೫॥
(ತಬ್ಬಲಂದೆ) ಕೈಶಿಕಂ ಕೈಶ್ಯ *v* ಮುಲಕಾಪ್ಯೌರ್ಣ್ಣಕುಂತಲಾಃ *w* ।
(ತೆಲಲಾಟೆ) ಭ್ರುವರಕಾಃ *x* ಕಾಕಪಕ್ಷಕಃ ಖಂಡಕಶ *y* ॥ ॥೪೫೬॥
ಕಬರೀ ಕೇಶವೇಷೌ *z* (ಧೌ)ಧಮ್ಮಿಲ್ಲ (ಸ್ಸಂಯತಾಃಕಚಾಃ) *a* ।

---

a 7, Mouth, face. *b* 5. Nose. *c* 4, Lip. *d* 1, Chin. *e* 2, Cheek. *f* 1, Jaw. *g* 4, Teeth. *h* 2, Palate. *i* 1, Tongue. *j* 1, Corner of the mouth. *k* 3, Brow, forehead. *l* 1, Eye-brow. *m* 1, Top of the nose where the eyebrows meet. *n* 2, Pupil of the eye. *o* 8, Eye. *p* 5. Tear. *q* 1, Outer corner of the eye. *r* 1, A side look. *s* 6, Ear. *t* 5, Head. *u* 6, Hair of the head *v* 2, Bunch of hair. *w* 2, Curls, ringlets. *x* 1, Forelock. *y* 2, Side locks. *z* 2, Chignon or bunch in which Hindu women tie up their hair. *a* 1, The braid or fillet of a woman's hair.

a ಬಾಯಿ ೭. *b* ಮೂಗು ೫. *c* ತುಟಿಗಳು ೪. *d* ಗಡ್ಡ ೧. *e* ಕೆನ್ನೆ ೨. *f* ಕೆನ್ನೆ ಮೇಲ್ಬಾಗಕ್ಕೂ, ಕಟನಾಯಿ ಕಣಿತಲೆಗೂ ೧. *g* ಹಲ್ಲುಗಳು ೪. *h* ದವಡೆಗಳು; ಮಳ ದವಡೆ, ಹೊರದವಡೆ ೨. *i* ನಾಲಿಗೆ ೧. *j* ಜೊಲ್ಲುನೀರು ಸುರಿಯುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಬಾಯಿ ೧. *k* ಹಣೆ ೩. *l* ಕಣ್ಣು ಬ್ರು, ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಬಾಗ ೧. *m* ಭ್ರೂಮಧ್ಯ, ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕುವ ಸ್ಥಳ ೧. *n* ಕಣ್ಣಿನಗುಡ್ಡು ೨. *o* ಕಣ್ಣುಗಳು ೪. *p* ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುವ ನೀರು ೫. *q* ಕಣ್ಣುಗಳ ಹೊನೆಗಳು, ಕಟಾಕ್ಷದಕಣ್ಣು ೧. *r* ಕಡೆಕಣ್ಣು ನೋಟ ೧. *s* ಕಿವಿಗಳು ೬. *t* ತಲೆ, ಶಿರಸ್ಸು ೫. *u* ತಲೇಕೂದಲು, ಮುಂಡೆಕೂದಲು ೬. *v* ಕೂದಲುಗುಂಪು, ಕೂದಲು ಜುಟ್ಟು ೨. *w* ಮುಂಗುರುಳು, ಕುರುಳು ೨. *x* ಜೋಲಾಡುವ ಮುಂಗುರುಳು, ಸುರುಳಿ ಮುಂಗುರುಳು ೧. *y* ಜುಲ್ಫಾ ಕೂದಲು ೨. *z* ತುರುಬು ೨. *a* ತಲೆಕೂದಲ ಗಂಟು ೧.

ಚೂಡಾ ಜೂಡಾ ಕೇಕಪಾ ೧ *a* (ವ್ರತಿನಾಂತು) ಜಟಾ ಸಟಾ *b* ॥ ॥೪೫॥
ವೇಣೀ ಪ್ರವೇಣೀ *c* ೨ೀರ್ಷಣ್ಯಾ ಕಿರಸಾಂ್ಯ (ವಿಕಬೆಕಜಿ) *d* ।
ಪಾಕಃ ಪಕ್ಷಶ್ಚ ಹಸ್ತ (ಶ್ಚ ಕಲಾಪಾರ್ಥಾಃ ಕಚಾತ್ಪರೆ) *e* ॥ ॥೪೫೪॥
ತನೂರುಹಂ ರೋಮ ಲೋಮ *f* (ತದ್ವ್ಯಾದ್ಧೌ) ಶ್ಮಶ್ರು (ಪುಂ ಮುಖೆ) *g* ।
ಅಕಲ್ಪವೇಷೌ ನೈಪಥ್ಯಂ ಪ್ರತಿಕರ್ಮ ಪ್ರಸಾಧನಂ *h* ॥ ॥೪೫೯॥
(ದಶೈತೆತಿ ವಿ) ಅಲಂಕರ್ತಾ ಲಂಕರಿಷ್ಣುಶ್ಚ *i* ಮಂಡಿತಃ ।
ಪ್ರಸಾಧಿತೋಲಂಕೃತ (ಶ್ಚ) ಭೂಷಿತಶ್ಚ ಪರಿಷ್ಕೃತಃ *j* ॥ ॥೪೬೦॥
ವಿಭ್ರಾಡ್ಭಾ್ರಜಿಷ್ಣುರೋಚಿಷ್ಣು *k* ಭೂಷಣಂಸ್ಯಾ ದಲಂಕ್ರಿಯಾ *l* ।
ಅಲಂಕಾರಸ್ತ್ವ ಭರಣಂ ಪರಿಷ್ಕಾ ರೋ ವಿಭೂಷಣಂ ॥ ॥೪೬೧॥
ಮಂಡನಂ (ಚಾ *m* ಥ) ವ ಕುಟಃ ಕಿರೀಟಂ (ಪುನ್ನ ಪುಂನಕಂ) *n* ।
ಚೂಡಾಮಣಿ್ಯ ಕೊರತ್ನಂ *o* ತರಳ್ಯೆಂ (ಹಾರಮುಧ್ಯಗಃ) *p* ॥ ॥೪೬೨॥
ವಾಲಪಾಶ್ಯಾ ಪಾರಿತಥ್ಯಾ *q* ಪತ್ರಪಾಶ್ಯಾ ಲಲಾಟಿಕಾ *r* ।

---

a 3, The lock worn by Hindu men on the top of the head or scalp. *b* 2, Matted locks, such as those of rishis. *c* 2, The hair plaited or braided in chains. *d* 2, Hair which is limp and does not tangle. *e* 3, Bunch or tuft (when forming compounds with a word signifying hair.) *f* 3, Hair of the body. *g* 1, Hair of a man's face, mustachios, whiskers, beard. *h* 5, Personal embellishment, as attire, ornaments &c. *i* 2, A man of artistic taste employed to decorate the person. *j* 5, A person thus adorned. *k* 3, A person shining with ornaments. *l* 2, The act of decorating the person. *m* 5, Ornaments, jewels. *n* 2, Crown, diadem. *o* 2, A jewel worn in a rest or on the head. *p* 1, The central gem of a necklace. *q* 2, A plate of gold worn by Hindu women on their braided hair. *r* 2, A head ornament worn by females, consisting of a brooch or locket suspended on the forehead from the parting of the hair.

a ಶಿಖೆ, ಜುಟ್ಟು ೩. *b* ವ್ರತನೀವು ಮುಳ್ಳವರ ಜಡೆಗಳು, ಮಣಿಕು ಕೂದಲು, ಜಡೆ, ತಿರಿಗಳು ೨. *c* ಹಣೆಯಲ್ಲುಟ್ಟು ಜಡೆ, ಕೂದಲು ಹಣೆತ ಜಡೆ ೨. *d* ಮೊಂದ ಕ್ಕೊಂದು ಕೀರದೇ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಕೂದಲು ೨. *e* ಕೇಶಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇಶ ಸಮೂಹ ವಾಚಕಗಳಾಗುವವು ೩. *f* ಮೈ ಕೂದಲು ೩. *g* ಗಂಡಸರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕೂದಲು ಅಂದರೆ, ಗಡ್ಡ, ದಾಡೀ ಮೀಸೆ ೦. *h* ಸುವರ್ಣವಸ್ತ್ರ ಮಾಲ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕಾರ ೫. *i* ಅಲಂಕರಿಸುವವನು ೨. *j* ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೫, *k* ಭೂಷಣಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನು ೩. *l* ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುವಿಕೆ ೨. *m* ಆಭರಣಗಳು, ವಡಿವೆ ೫. *n* ಕಿರೀಟ, ಸುವರ್ಣ ರತ್ನ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಶಿರೋರತ್ನ ೨. *o* ತಲೆಯೊಳಗೆ ಧರಿಸತಕ್ಕ ಮಣಿಕ್ಯವೆಂಬ ರತ್ನಾಭರಣ ೨. *p* ಹಾರದ ನಡಿವೆ ಯಿರುವ ನಾಯಕಮಣಿ, ಪದಕದಮಣಿ, ಹಾರಕ್ಕೆ ಶಿಖಾಮಣಿ, ಸರದ ಮುಖಮಣಿ ೦. *q* ಹೆಂಗಸರ ಜೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಗೆಜೆ ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *r* ಹಣೆಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಬಾಸಿಂಗದ ವೊಡಿವೆ, ಬೈತಲೇ ಬೊಟ್ಟು ೨.

ಕರ್ಣಿ ಕಾ ತಾಳದತ್ರಂಸ್ಯಾ *a* ತು ತ್ಕಂಡಲಂ ಕರ್ಣವೆಷ್ಟನಂ *b* ॥ ॥೩೬॥
ಗ್ರೈವೆಯಕಂ ಕಂಠಭೂಷಾ *c* ಲಂಬನಂಸ್ಯಾಲ್ಲಂಬಿಕಾ *d* ।
(ಸ್ವರ್ಣೈಃ) ಪ್ರಾಲಂಬಿಕಾ *e* (ಥೈಂ) ರಸ್ನೋತ್ತಿಕಾ (ಮೌಕ್ತಿಕೈಃ ಕೃತಾ) *f* ॥೩೭॥
ಹಾರೋ ಮುಕ್ತಾವ್ಯೇ *g* ದೆವಚ್ಛತಂದೊ (ಸಾಶತಯಷ್ಟಿಕಾ) *h*
(ಹಾರಭೇದಾಯಷ್ಟಿಭೇದಾ) ದ್ಯುತ್ಸ್ನಗುತ್ಸಾರ್ಧ ಗೊಸ್ತನಾಃ ॥ ॥೩೮॥
ಅರ್ಧಹಾರೊ ಮಾಣವಕ *i* ವಿಕಾವ (ಳ್ಯೈಕಯಷ್ಟಿಕಾ) *j* ।
(ಸೈವ) ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಾ (ಸ್ಯಾತ್ಸಪ್ತವಿಂಶತಿ ಮೌಕ್ತಿಕಾ) *k* ॥ ॥೩೯॥
ಅವಾಪಕಃ ಪಾರಿಹಾರ್ಯಃ ಕಟಕಂ ವಲಯೊಸ್ತ್ರಿಯಾಂ *l* ।
ಕೆಯೂರ ಮಂಗದಂ (ತುಲ್ಯೌ) *m* ಅಂಗುಳೀಯ ಕಮೂರ್ಮಿಕಾ *n* ॥ ॥೪೦॥
(ಸಾಕ್ಷರಾಂ) ಗುಳಿಮುದಾ) (ಸಾ) *o* ಕಂಕಣಂ ಕರ ಭೂಷಣಂ *p* ।
(ಸ್ತ್ರೀಕಟ್ಯಾಂ) ಮೆಖಲಾ ಕಾಂಚೀ ಸಪ್ತಕೀ ರಶನಾ (ತಥಾ) ॥ ॥೪೧॥
(ಕ್ಲೀಪ) ಸಾರಸನಂ (ಜಾ *q* ಥಪುಂಸ್ಕಟ್ಯಾಂ) ಶೃಂಖಲಂ (ತ್ರಿಷು) *r* ।

---

a 2, A trinket for the ear. *b* 2, Ear-ring. *c* 2, A close necklace. *d* 2, A necklace hanging as low as the navel. *e* 1. Such a necklace made of gold. *f* 1, Such a necklace made of pearls. *g* 2, A string of pearls. *h* 1, A necklace containing 100 strings of pearls. *i* 1, Varieties of pearl necklace, viz: 1, one of 32 strings; 1, one of 16; 1, one of 40 or 4; 1, one of 54; 1, one of 108; 1, one of 20. *j* 1, A necklet or single necklace. *k* 1, A necklace of 27, pearls. *l* 4, Bracelet. *m* 2, An ornament worn as an epaulette or shoulder-knot. *n* 2, Finger-ring. 1, Seal-ring, signet-ring *p* 2, A bracelet of pearls or gems. *q* 5, A woman's zone or girdle, consisting of a silver or gold belt, sometimes set with little bells. *r* 1, A chain of silver, worn as a man's girdle or zone.

a ಕಿವಿಗೆ ಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ವಾಲೀ, ಸರಪಣಿ ಬುಗಡೀ ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *b* ಕಿವಿ ಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಹತ್ತಕಡಗು, ಗಂಟಿ ಕುಂಡಲ ೨. *c* ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಂಕವಾಗಿ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆಡಿವೆ, ಅಡ್ಡಿಕೆ, ವುತ್ತಂಡ, ಚಿಂತಾಕ, ತಾಳಿಮುಂತಾದ್ದು ೨. *d* ಜೋಮಾಲೇಸರ, ಕಂಠೀಸರ, ಮಣಿಗಳ ಹಾರ ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *e* ಕಂಠೀಸರ, ಚಂದ್ರಹಾರ, ಗೋಧೀ ಸರ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *f* ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠೀಸರ, ಮುತ್ತಿನ ಲಡಿಗಳ್ಳಿಳ್ಳೆ ಕಂಠೀಸರ ೧. *g* ಪೊಂದಕ್ಕೊಂದು ಹತ್ತರವಾಗಿ ಪೋಣಿಸಿರುವ ಮುತ್ತಿನ ದಂಡೆ ೨. *h* ಅನೇಕ ಸರಗಳುಳ್ಳ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠೀಸರ ೧. *i* ಸರಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಭೇದದಿಂದ ಪೇರೆ ಪೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು ೩೨ ವುಳ್ಳದ್ದು ೧೬ ವುಳ್ಳದ್ದು ೪೦ ಅಥವಾ ೪ ವುಳ್ಳದ್ದು ೫೪ ವುಳ್ಳದ್ದು ೧೦೮ ವುಳ್ಳದ್ದು ೨೦ ವುಳ್ಳದ್ದು. *j* ಪೋದು ಸರ ವುಳ್ಳದ್ದು. *k* ೨೭ ಮುತ್ತು ವುಳ್ಳನಕ್ಷತ್ರ ಮಾಲೆ ೧ *l* ಕಂಗಣಿ ಕಾಂಚಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಹಸ್ತಾಭರಣಗಳು ೪. *m* ನಾಗಮುರಿಗೆ, ಬಾಜೊಬಂದಿ, ವೆಂಕಿ ೨. *n* ಉಂಗರಗಳು, ಅಂಗುಳ್ಯಾಭರಣ ೨. *o* ಅಕ್ಷರಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಮೊಹರು ಬಿಲ್ಲೆಯುಳ್ಳ ಉಂಗುರ, ಮುದ್ರೆ ವುಂಗರ ೧. *p* ಮುತ್ತಿನ ತೋಡೆ ರತ್ನ ಕಂಕಣ ಮುಂತಾದ ಹಸ್ತಾಭರಣ ೨. *q* ಹೆಂಗಸರ ಡಾಬು ೫. *r* ಪುರುಷನ ಉಡುದಾರ, ಕಟಿಸೂತ್ರ ೧.

ಪಾದಾಂಗದೌ ತುಲಾಕೋಟಿ ಮೌರ್ಜೀರೋ ನೂಪುರೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥೨೬॥
ಹಂಸಕಃ ಪಾದಕಟಿಕಃ a ಕಿಂಕಿಣೀ ಕ್ಷುದಘಂಟಿಕಾ b ।
ತ್ವಕ್ಫಲಕ್ರಿಮಿ ರೋಮಾಣಿ (ವಸ್ತ್ರಯೋನಿ) c (ದರ್ಭಶತ್ರಿಷು) ॥ ॥೨೭॥
ವಾಲ್ಕಂ ಕ್ಷೌಮಾವಿ d ಫಾಲಂತುಕಾರ್ಪಾಸಂ ಬಾದರಂ (ಜಿತಶ್ರೆ) e ।
ಕೌಶೇಯಂ (ಕ್ರಿಮಿಕೋಶೋತ್ಥಂ) f ರಾಂಕವಂ (ಮೃಗರೋಮಜಂ) g ॥ ॥೨೮॥
ಅನಾಹತಂ ನಿಷ್ಪ್ರಾಣಿ ತಂತ್ರಕಂ (ಜನವಾಂಬರೆ) h ।
(ತಸ್ಯಾಂತ್) ಉದ್ಗ ಮನೀಯಂ (ಯದೌತಯೂರ್ವಸ್ತ್ರಯೋರ್ಯುಗಂ) i ॥೨೯॥
ಪತೊರ್ಣಾಂ (ಧೌತಕೌಶೇಯಾಂ) j (ಬಹುಮೂಲ್ಯಂ) ಮಹಾಧನಂ k ।
ಕ್ಷೌಮಂ ದುಕೂಲಂ (ಸಖ್ಯಾ l ದ್ವೈತು) ನಿವೀತಂ ಪ್ರಾವೃತಂ (ತ್ರಿಷು) m ॥೩೦॥
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಬಹುತ್ವೆ ವಸ್ತ್ರಸ್ಯ) ದಶಾ ಸ್ಯುರ್ವಸ್ತ್ರಯೋ (ದ್ವ್ಯೋಃ) n ।
ದೈರ್ಘ್ಯವಾಯಾಮವು ಆರೋಹಃ o ಪರಿಣಾಹೋ ವಿಶಾಲತಾ p ॥ ॥೩೧॥
ಘಟಚ ರಂ ಜೀರ್ಣವಸ್ತ್ರಂ q (ಸವಾಸಾ) ನಕ್ತಕ ಕರ್ಪಟೌ r ।
ವಸ್ತ್ರಾಣಾಂಚ್ಛಾದನಂ ವಾಸಶ್ಚೆಲಂ ವಸನಮಂ ಶುಕಂ s ॥ ॥೩೨॥
ಸುಚೆಲಕಃ ಪಟೋ (ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) t ದ್ವೌರಾಶಿಃ ಸ್ಥೂಲಶಾಟಕಃ u ।

---

a 9, An anklet. b 2, Tinkling bells, such as are worn round the ankle by public dancers. c Sources of clothing, viz: 1, fibrous bark; 1, fruit, as the cotton-pod; 1, the silk-worm; 1, hair or wool. d 2, A garment of bark, as worn by hermits. e 3, Cotton cloth. f 1, Silk cloth. g 1, Cloth made from hair or wool. h 3, New or unbleached cloth. i 1, A pair of bleached cloths. j 1, Washed silk cloth. k 1, Costly raiment.. l 2, White silk cloth. m 2, A man's upper cloth or scarf. n 2, The ends of a cloth. o 3, Length. p 2, Breadth. q 2, Old cloth. r 2, Torn cloth. s 6, Cloth, garment. t 2, Fine cloth. u 2, Coarse cloth.

a ಅಂದಿಗೆ, ಕಾಲುಸರಪಣಿ, ಕಾಲುಕಡಗ, ಕಾಲು ತೊಡೆಗೆ ೯. b ಕಿರುಘಂಟೆ, ಕಿರುಗಜ್ಜೆ ೨. c ನಾರು, ಕಾಯಿ, ಹುಳ, ರೋಮ ಈ ಮೊದಲಾದವು ಮಗುಟ ಕಿತ್ತಾನಾರು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನ ೪. d ನಾರು ಕೀರೆ ೨. e ನೂಲು ಬಟ್ಟೆ ೩. f ರೇಶ್ಮೀಹುಳ, ಜುರಡೆ ಗುಡ್ಡು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಬಿಚ್ಚಿಸಿ ತೆಗೆಯತಕ್ಕ ಮಗುಟ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. g ಶಾಲು, ಬನಾತು, ಬುರ್ನಿಷ್ ಮೊದಲಾದ್ದು ೧. h ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ೩. i ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಮಡಿ ಪಂಚೆ ಜೋಕೆ, ಧೋತ್ರದ ಜೋಕೆ ೧. j ತೊಳೆದ ಪಟ್ಟೀಕೀರೆ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. k ಬಹಳ ಕ್ರಯವ್ಯಕ್ತಿಳ್ಳ ಭಾರೀಬಟ್ಟೆ ೧. l ಬಿಳೀ ಪಟ್ಟೆಮಡಿ ೨. m ಹೊದಿಯುವ ಬಟ್ಟೆ, ಅಂಗವಸ್ತ್ರ ೨. n ಬಟ್ಟೆಯ ಬದ್ದಿಗೆ ಅಂಚಿಗೂ, ಕೊಂಬೀಗೂ ೨. o ಉದ್ದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಲಾಂಗವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಎತ್ತರವಾಗಿರುವಿಕೆ ೩. p ಅಗಲ, ಅಡ್ಡಗಲ ೨. q ಹಳೇಬಟ್ಟೆ, ೨. r ಚಿಂದೀಬಟ್ಟೆ, ಹರುಕುಬಟ್ಟೆ ೨. s ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆ, ಉಡುವ ಧೋತ್ರ, ಕೀರೆ, ಪಾವಡೆ, ಕಿರಿಗೆ ೬. t ವಸ್ತ್ರೀ ಕೀರೆ, ಪಟ್ಟೆಧೋತ್ರ ೨. u ಹುಚ್ಚಡ, ಪರದೆ ಘಾಡ ಮುಂತಾದ ಥಪ್ಪನಾದ ಬಟ್ಟೆ ೨.

ನಿಜೊಳಃ ಪ್ರಚ್ಛದಪಟಃ *a* (ಸಮೌ) ರಲ್ಲಕ ಕಂಬಳೌ *b* ॥ ॥೩೭॥
ಅಂತರೀಯೋ ಪಸಂವ್ಯಾನ ಪರಿಧಾನಾನ್ಯ ಧೋಂಶುಕೌ *c* ।
(ದ್ವೌ) ಪ್ರಾವಾರೊ ತ್ತರಾಸಂಗೌ (ಸಮೌ) ಬೃಹತಿಕಾ (ತಥಾ) ॥ ॥೩೮॥
ಸಂವ್ಯಾನ ಮು ತ್ತರೀಯಾ (ಚ) *d* ಜೊಳಃಕೂರ್ಪಾಸಕೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *e* ।
ನಿಶಾರ (ಸ್ತು ಪ್ರಾವರಣೆ ಹಿವಾನಿಲನಿ ವಾರಣೆ) *f* ॥ ॥೩೯॥
(ಅರ್ಧೋರುಕಂ ವರಸ್ತ್ರೀಣಾಂಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಂಡಾತಕ (ಮುಂಶುಕಂ) *g* ।
(ಸ್ಯಾತ್ತ್ರಿ) ಷ್ವಪ್ರಪದೀನಂ (ತತ್ಪಾ)ಪ್ಪೊತ್ಯಾ ಪ್ರಪದಂಹಿಯತ್) *h* ॥ ॥೪೦॥
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ವಿತಾನಮು ಲ್ಲೋಚೊ *i* ದೂಷ್ಯಾದ್ಯಂ ವಸ್ತ್ರವೆಶ್ಮನಿ *j* ।
ಪ್ರತಿಸೀರಾಯವನಿಕಾ (ಸ್ಯಾ) ತ್ತಿರಸ್ಕರಣೀ (ಚಸಾ) *k* ॥ ॥೪೧॥
ಪರಿಷಮೂ ರ್ಂಗಸಂಸ್ಕಾರಃ (ಸ್ಯಾ *l*) ನ್ಮಾರ್ಷ್ಟಿರ್ ರ್ಜನಾ ಮೃಜಾ *m* ।
ಉದ್ವರ್ತನೊ ತ್ಸಾದನೆ (ದ್ವೌಸಮೆ) *n* ಅಭ್ಯಂ ಪ ಆಪ್ಲವಃ ॥ ॥೪೨॥
ಸ್ನಾನಂ *o* ಜಲರ್ಚಾತು ಜರ್ಚಿಕ್ಯಾಂ ಸ್ನಾನಕೌ *p* ಥಸ್ರಜೊಧನಂ ।
ಅನುಲೇಪಃ *q* ಪತ್ರಲೇಖಾ ಪತ್ರಾಂಗುಳೀ (ರಿಮೆಸಮೆ) *r* ॥ ॥೪೩॥

---

a 2, A coverlet or sheet. *b* 2, A blanket. *c* 4, A lower garment. *d* 5, An upper garment. *e* 2, Jacket or bodice. *f* 1, A warm covering. *g* 1, Tight drawers or breeches reaching to the middle of the thigh. *h* 1, A sewn petticoat. *i* 2, A canopy or awning. *j* 2, Tent. *k* 3, Curtain or cloth screen. *l* 2, Cleansing and adorning the body. *m* 3, Perfuming the body. *n* 2, Unguent, applied to the body before bathing. *o* 3, Bathing, ablution. *p* 3, Anointing the body. *q* 2, Any fragrant essence or essential oil. *r* 2, Marbled figures drawn with musk or gold-dust upon the cheeks or breasts.

a ಮೇಲು ಹಾಸಿಗೆ, ಹಾಸಿಗೆ ಮೇಲೂ ಹಾಸುವ ನೌರುಬಟ್ಟೆ ಎ. *b* ರತ್ನ ಕಂಬಳಿ, ಸಣ್ಣ ಕಂಬಳಿ ಎ. *c* ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಧೋತ್ರ) ಕೀರೆಮು ಕಾದ್ದು ೪. *d* ಉತ್ತರೀಯ,ಮೇಲು ಹೊದ್ದಿಕೆ ೫. *e* ಗಂಡಸರ ಅಂಗೀಗೂ, ಹೆಂಗಸರ ಕುಪಸಕ್ಕೂ ಸಹ ಎ. *f* ಹರ್ಷ ಡ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತ್ರ) ವಿಶೇಷ ೧. *g* ಅರತೊಡೆ ಚಲ್ಲ ಡ, ಚಡ್ಡಿ ಅರ್ಧ ಪಾಯಿಜಾಮಾ ೧. *h* ಕಾಲಿನವರಿಗೂ ಯಿರುವ ವಸ್ತ್ರ ಅಂದರೆ, ಪಾಯಿಜಾಮು, ಕಕೀಪಾವಡೆ ನಿಲುವಂಗಿ ಈ ಮೊದಲಾದ್ದು ೧. *i* ಮನೆ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಕಟ್ಟುವ ಚಿತ್ರದ ಬಟ್ಟೆ ಎ. *j* ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಮನೆಗೆ ಹೆಸರು ಅಂದರೆ ಗುಡಾರ, ಡೇರಾ ಎ. *k* ತೆರೆಬಟ್ಟೆ, ಫರದೆ ೩. *l* ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಕೊಳೆ ಹೋಗ ಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎ. *m* ಶ್ರೀಗಂಧ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಮೈಗೆ ಹಾಕಿ ಪುಜ್ಜಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೩. *n* ಉರುತಣಿ, ಮೈಗೆ ಉಜ್ಜಿ ತೊಳೆಯುವ ಪುಡಿ ಎ. *o* ಸ್ನಾನ, ತಲೆವುಂತಾದ ಸರ್ವಾಂಗಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಣಿಗಿಸಿ ತೊಳೆಯುವಿಕೆ ೩. *p* ಕುಂಕುಮ ಮುಂತಾದ ಅಂಗಾರದ ಹಿಟ್ಟು, ಗಂಧಪುಡಿ, ಬುಕ್ಕೀಹಿಟ್ಟು ೩. *q* ಸು ಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಣಿಗಿ ಕೊಂಡಿರುವತೈಲಾದ್ಯುತ್ತೇಜಕ ಸಾಮಗ್ರೀ ಎ. *r* ಸ್ತ್ರೀ ಯರ ಮೊಲೆಗಳ ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿ ಬಂಣಗಳಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮಕರಿಕಾ ಪತ್ರಾದಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಎ.

ತಮಾಲಪತ್ರತಿಲಕ ಚಿತ್ರಕಾಣಿ ವಿಶೇಷಕಂ ।
(ದ್ವಿತೀಯಂಚತುರ್ಥಯಂಚನ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *a* (ಮಥ) ಕುಂಕುಮಂ ॥ ॥೨೪೩॥
ಕಾಶ್ಮೀರ ಜನ್ಮಾಗ್ನಿಶಿಖಂ ವರಂ ಬಾಹ್ಲೀಕಪೀತಸೆ ।
ರಕ್ತಸಂಕೋಚಪಿಶುನೆ ಧೀರಲೋಹಿತ ಚಂದನಂ *b* ॥ ॥೨೪೪॥
ಲಾಕ್ಷಾ ರಾಕ್ಷಾ ಜತು (ಕ್ಲೀಬೆ) ಯೂವೋ'ಲಕೋ'ದ್ಭವಮುಯಃ *c* ।
ಲವಂಗಂ ದೆ ಪಕುಸುಮಂ ಶ್ರೀಸಂಜ್ಞಂ (ಮಥ) *d* ಜಾಪಕಂ ॥ ॥೨೪೫॥
ಕಾಲೆಯಕಂ (ಜ) ಕಾಲಾನುಸಾರ್ಯಂ (ಚಾಥ) *e* ಸವರ್ಣಕಂ) ।
ವಂಶಕಾ'ಗರು ರಾಜಾರ್ಹ ಲೋಪ ಕ್ರಿಮಿಜ ಜೋಂಗಕಂ *f* ॥ ॥೨೪೬॥
ಕಾಲಾಗರ್ವಗರುಃ *g* (ಸ್ಯಾತ್ತ್ರು) ಮಂಗಳ್ಯಂ (ಮಲ್ಲಿಗಂಧಿಯತ್ರಿ) *h* ।
ಯಕ್ಷಧೂಪಸ್ಸರ್ಜರಸೋ' ರಾಳಸ್ಸರ್ವರಸಾವಪಿ ।। ॥೨೪೭॥
ಬಹುರೋಪೋ' (ಪ್ಯಥ) *i* ವೃಕಧೂಪಕೃತ್ರಿ) ಮ ಧೂಪಕೌ' *j* ।
ತುರುಷ್ಕಃ ಪಿಂಡಕಸ್ಸ ಲ್ಯೊ ಯು'ವನೋ'ಪ್ಯಥ *k* ಪಾಯಸಃ ॥ ॥೨೪೮॥
ಶ್ರೀವಾಸೋ' ವೃಕ್ಷಧೂಪೋ' ಪಿ ಶ್ರೀವೆಷ್ಟ ಸರಳದ್ರವೌ' *l* ।
ಮೃಗನಾಭಿ ರ್ಮೃಗಮದಃ ಕಸ್ತೂರೀಚಾಥ *m* ಕೋಲಕಂ ॥ ॥೨೪೯॥
ತಕ್ಕೋಲಕಂ ಕೋಶಫಲ *n* (ಮಥ) ಕರ್ಪೂರ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।
ಘನಸಾರಶ್ಚಂ ದ್ರಸಂಜ್ಞಸ್ಸಿ' ತಾಭೋ'ಹಿ ಮವಾಲುಕಾ *o* ॥ ॥೨೫೦॥
ಗಂಧಸಾರೋ' ಮಲಯಜೋ' ಭದ್ರಶ್ರೀಶ್ಚ'ಂ ದನೋ' (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *p* ।

---

a 4, A star or wafer of black, scarlet or gold, painted on the forehead. *b* 11, Saffron or a fragrant cosmetic. *c* 6, Lac, the animal dye. *d* 3, Cloves. *e* 3, A yellow fragrant wood. *f* 6, A sweet scented wood; xylaloe, a superior kind of sandal. *g* 2, A black sort of aloe wood (*aquilaria agallochum.*) *h* 1, The same with a jasmine scent. *i* 5, A fragrant resin, perhaps of the sál tree (*shorea robusta.*) *j* 2, Compounded perfume. *k* 4, Olibanum, the resin of the *boswellia serrata.* *l* 5, Turpentine. *m* 3, Musk. *n* 3, The aromatic fruit of the *clerodendron inerme.* *o* 5, Camphor. *p* 4, Sandal perfume.

a ಹಣೆಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ತಿಲಕ, ಬೊಟ್ಟು ೩. *b* ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ೧೧. *c* ಅರುಗು, ಕೆಂಪರಗು, ಬಣ್ಣದ ಅರಗು ೬. *d* ಲವಂಗದ ಹುವ್ವೆ, ಲವಂಗ ೩. *e* ಕರೇ ಅಗರುಜಕ್ಕೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಕಪ್ಪಾದ ನಾನಾಬಗೆ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು ೩. *f* ಅಗರು, ಶ್ವೇತಾಗರು ೬. *g* ಕೃಷ್ಣಾಗರು ೨. *h* ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹುವ್ವಿನ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಕೃಷ್ಣಾಗರು ೧. *i* ಸಜ್ಜರಸ ೫. *j* ಅನೇಕ ಪರಿಮಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಧೂಪ ೨. *k* ಅರಬ್ಬೀಸ್ತಾನ ತುರುಕರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ, ಅಂದುಗ ಬಂಕೆಯನ್ನುವ ಹಾಲುಮಡ್ಡಿ ೪. *l* ಸರಳ ದೇವದಾರು, ರ್ಯಾಳದ ಬಂಕೆ ೫. *m* ಕಸ್ತೂರಿ, ಕತ್ತುರಿ ೩. *n* ತಕ್ಕೋಲದ ಮರ, ತಕ್ಕೋಲದ ಬಂಕೆ, ಪರಿಮಳದ ಚಕ್ಕೆ ೩. *o* ಕರ್ಪೂರ ೫. *p* ಚಂದನದ ಗಿಡ, ಚಂದನ ೪.

ತೈಲವರ್ಣಿಕ ಗೋಲ್ಪೈ ಹರಿಚಂದನ (ಮುಸ್ತ್ರ)ಯಾಂ) *a* ॥ ॥೪೯॥
ತಿಲಪರ್ಣೀ (ತು) ಪತ್ರಾಂಗಂ ರಂಜನಂರಕ್ತಚಂದನಂ ।
ಕುಚಂದನಂ *b* (ಜಾಥ) ಜಾತಿಕೋಶ ಜಾತಿಫಲೆ (ಸವೆ) *c* ॥ ॥೪೯-೬॥
(ಕರ್ಪೂರಾಗರುಕಸ್ತೂರೀತಕ್ಕೋಲೈ) ರ್ಯಕ್ಷಕರ್ದಮಃ *d* ।
ಗಾತ್ರಾನುಲೇಪ ನೀವರ್ತಿರ್ವರ್ಣಕಂ (ಸ್ಯಾ) ದ್ವಿಲೇಪನಂ *e* ॥ ॥೪೯೩॥
ಚೂರ್ಣಾನಿ ವಾಸಯೋಗಾ (ಸ್ಯಾ)ಃ *f* ರಾಜ್ಞಿವಿತಂವಾಸಿತಂ (ತ್ರಿಷು) *g* ।
(ಸಂಸ್ಕಾರೋ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾ ದ್ಯೈರ್ವಾಸ್ತ್ರಾಜೆ) ರ್ಧಿವಾಸನಂ *h* ॥ ॥೪೯೪॥
ಮೌಳ್ಯಂ ಮೂಲಾ ಸ್ರಜೋ (ಮೂರ್ಧ್ನಿ) *i* (ಕೇಶಮಧ್ಯೇತು) ಗರ್ಭಕಂ *j* ।
ಪಶ್ಚಾತ್ಪಕ್ಷಕಂ (ಶಿಖಾಲಂಬಿ) *k* (ಪುರೋನ್ಯಸ್ತಂ) ಲಲಾಮಕಂ *l* ॥ ॥೪೯೫॥
ಪ್ರಾಲಂಬ (ಮ್ಯೆಜುಲಂಬಿನ್ಯಾ ತ್ಕಂಠಾ) *m* ದ್ವ್ಯೆಕಕ್ಷಕಂ ತುತತ್ ।
(ಯತ್ತಿರ್ಯಕ್ ಕ್ಷಿಪ್ತಮುರಸಿ) *n* (ಕಿಖಾ) ಸ್ಯೋಪೀಡಶಿಖರಾ *o* ॥ ॥೪೯೬॥

---

a 3, Yellow sandal. *b* 5, Red sandal.. *c* 2, Nutmeg. *d* 1, A perfume compounded of powdered sandal wood, camphor, *agallochium*, musk and saffron. *e* 4, Perfume for the person. *f* 2, Aromatic powder. *g* 2, Scented. *h* 1, Scenting one's self. *i* 3, Wreath or chaplet. *j* 1, Scented flowers concealed in the hair. *k* 1, Strings of flowers hanging from the back of the head. *l* 2, A chaplet of flowers falling over the forehead. *m* 1, Garland for the neck. *n* 1, A garland worn across the chest, under the right arm and over the left shoulder. *o* 1, A chaplet for the crown of the head.

a ಬಹಳ ಹಣ್ಣಗಿರುವ ಬಿಳೇ ಚಂದನ ೧, ಬಹಳ ಪರಿಮಳವುಳ್ಳ ಚಂದನ ೧, ಮಾವಿನಹಂಣಿನ ವಾಸನೆವುಳ್ಳ ಚಂದನ ೧, ಅಥವಾ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಚಂದನವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳ್ವರು. *b* ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಚಂದನ ವೃಕ್ಷ ೫. *c* ಜಾಜಿಕಾಯಿ ೨. *d* ಕರ್ಪೂರ, ಅಗರು ಕಸ್ತೂರಿ, ತಕ್ಕೋಲ ಈ ೪ ರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಗಂಧಪರಿಮಳ ೧. *e* ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರೆದಮುದ್ದೆ, ಗಂಧದಬಿಲ್ಲೆ, ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಗೆಂಧ ೨. ಈ ೪ ಗಂಧದ ಮುದ್ದೆ. *f* ಗಂಧದಪುಡಿ, ಗಂಧಪೂಡಿ, ಬುಕ್ಕೀಟು ೨. *g* ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದವಸ್ತು ೨. *h* ಗಂಧ ಪುಷ್ಪ ತೈಲ ಲೇಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಿಮಳವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಸಂಬಂಧ ಪಡಿಸಿ ಸೊಗಸು ಮಾಡುವದು ೧. *i* ಮಂಡೆಯೊಳಗೆ ಯಿರುವ ಹುವ್ವಿನದಂಡ್ಡೆ ಮುಡಿದ ಪೂಮಾಲೆ ೩. *j* ತುರುಬು ಮುಂತಾದ ಕೇಶಪಾಶದ ನಡುವೆ ಈಚಿಗೆ ಕಾಣದ ಹಾಗೆ ಮುಡುಕೊಂಡಿರುವ ಹುವ್ವು ೧. *k* ಜುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾತಾಡುವ ಹುವ್ವು ೧. *l* ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಜೋಲಾಡುವಂತೆ ಮುಂದು ಕಡೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹುವ್ವು ೧. *m* ಕತ್ತಿನಿಂದ ಯದೆಯ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಜೋಲಾಡುವಂತೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಹುವ್ವಿನ ಹಾರ ೧. *n* ವಕ್ಷಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಜನಿವಾರದ ಹಾಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕೊರಳು ಮೇಲಿಂದ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹುವ್ವಿನ ಹಾರ ೧. *o* ಜುಟ್ಟು ಗಂಟಿನ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಹುವ್ವು, ಜಡೆ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಮುಡುಕೊಂಡ ಹುವ್ವಿನ ಸರ ೧.

ರಚನಾ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪರಿಸ್ಪಂದ *a* ಆಭೋಗಃ (ಪರಿಪೂರ್ಣತಾ) *b* ।
ಉಪಧಾನಂ (ತೂ) ಪಬರ್ಹಃ *c* ಶಯ್ಯಾಯಾಂಶಯನೀಯ (ವತ್) ॥ ॥೨೯॥
ಶಯನಂ *d* ಮಂಚಿಕಪರ್ಯಂಕ ಪಲ್ಯಂಕಾಃಖಟ್ವಯಾ (ನವಾಃ) *e* ।
ಕಂದುಕಃ ಕಂದುಕೊ *f* ದೀಪಃ ಪ್ರದೀಪಃ *g* ಪೀಠಮಾಸನಂ *h* ॥ ॥೨೯೪॥
ಸಮುದ್ಗಕಸ್ಸಂಪುಟಕಃ *i* ಪ್ರತಿಗ್ರಾಹ್ಯಃ ಪತದ್ಗ್ರಹಃ *j* ।
ಪ್ರಸಾಧನಿಃ ಕಂಕತಿಕಾ *k* ಪಿಷ್ಟಾತಃ ಪಟವಾಸಕಃ *l* ॥ ॥೨೯೫॥
ದರ್ಪಣೆ ಮುಕುರಾ'ದರ್ಶೌ'ದ್ *m* ವ್ಯಜನಂ ತಾಳವೃಂತಕಂ *n* ।

॥ ಇತಿ ಮನುಷ್ಯ ವರ್ಗಃ ॥

VII. BRAHMA-VARGA.—ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಗ.

ಸಂತತಿರ್ಗೋತ್ರಜನನ ಕುಲಾ'ನ್ವ ಭಿಜನಾ'ನ್ವಯೌ' ॥ ॥೩೦೦॥
ವಂಶೋ'ನ್ವವಾಯಸ್ಸಂತಾನೋ' *o* ವರ್ಣಾಃ (ಸ್ಯುಬ್ರಾ'ಹ್ಮಣಾದಯಃ) *p* ।
ರಾಜಬೀ ಜೀ ರಾಜವಂಶ್ಯೌ *q* ಬೀಜ್ಯ (ಸ್ತು) ಕುಲಸಂಭವಃ *r* ॥ ॥೩೦೦॥

---

a 2, Dressing the hair, stringing flowers, weaving wreaths, suspending garlands. *b* 1, Fullness, plenty. *c* 2, Cushion or pillow. *d* 3, Bed, mattress. *e* 4, Cot, bedstead. *f* 2, A ball to play with. *g* 2, Lamp. *h* 2, Seat, chair, stool. *i* 2, Casket. *j* 2, Spittoon used in chewing betel. *k* 2, Comb. *l* 2, Scented powder, pulvil. *m* 3, Mirror, looking glass. *n* 2, Fan. *o* 9, Race, line, stock, tribe, extraction. *p* 1, Caste. *q* 2, One of royal descent. *r* 2, One descended regularly from some family.

a ಪುಷ್ಪಗಂಧ ತಾಂಬೂಲ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಧೂಪರಸ ಪರ್ಣ ಚಿತ್ರಾದ್ಯಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಂಗಾರ ರಸಾನಂದ ವಿಶೇಷ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಕಲಸದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯವಂ ತೋರಿಸುವಿಕೆ ಎ. *b* ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಾಗಲಿ, ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಲಿ ಕೊರತೆ ಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಕಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿರುವಿಕೆ ಎ. *c* ತಲೆದಿಂಬು ಎ. *d* ಹಾಸಿಗೆ, ಜಾನ, ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆ, ಲೇಪು ಕ್ಷಿ. *e* ಮಂಚ, ಪಟ್ಟೀಮಂಚ, ಚಪ್ಪರ ಮಂಚ, ತೂಗು ಮಂಚ ಕ್ಷಿ. *f* ಚಂಡು, ಆಡುವ ಚಂಡು ಎ. *g* ದೀವಿಗೆ, ಬತ್ತಿ ದೀವಿಗೆ, ಕರ್ಪೂರ ದೀವಿಗೆ, ಪೈರಣದ ಬತ್ತಿ ಎ. *h* ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವ ಗದ್ದಿಗೆ, ಮಣೆ, ಪೀಠ, ಜಿಂಜು, ಕುರ್ಚಿ ಎ. *i* ಕರಾಟ, ಭರಣಿ, ಸಂಪುಟ ಎ. *j* ಪಡಗದ ವೆಸರು, ಹಿಡಿದು ಕೆಗಿಯುವ ಸಾಧನ ಎ. *k* ಬಾಚಣಿಗೆ, ಕೂದಲು ಕಿಕ್ಕು ಬಿಡಿಸುವ ಕೀರಣಿಗೆ ಎ. *l* ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಳ ಕಟ್ಟುವ ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ ಎ. *m* ಕನ್ನಡಿ ಕ್ಷಿ. *n* ಬೀಸಣಿಗೆ ಎ. *o* ಕುಲದ ಹೆಸರು, ವಂಶ, ಗೋತ್ರ ಕ್ಷಿ. *p* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಗಳು ಮುಂತಾದ್ದು ಎ. *q* ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಎ. *r* ಯಾವದಾದರೂ ಒಂದು ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಕುಲಸ್ಥನು ಎ.

ಮಹಾಕುಲ ಕುಲೀನಾರ್ಯ ಸಭ್ಯಸಜ್ಜನ ಸಾಧವಃ *a*।
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಗೃಹೀವಾನ ಪ್ರಸ್ಥೋಭಿಕ್ಷು *b* (ಕ್ಷತುಷ್ಪಯೆ) ॥ ॥೪೦೬॥
ಆಶ್ರಮೋ (ಸ್ತ್ರೀ) *c* ದ್ವಿಜಾತ್ಯಗ್ರ್ಯ ಜನ್ಮಭೂದೇವ ಬಾಡಬಾಃ।
ವಿಪ್ರ (ಕ್ಷ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ *d* (ಸಾ) ಷಟ್ಕರ್ಮಾ (ಯಾಗಾದಿಭಿರ್ಯುತಃ) *e* ॥ ॥೪೦೭॥
ವಿದ್ವಾನ್ವೈಪಶ್ಚದೌದ್ಧಷಜ್ಞಸ್ಸ್ನಸುಧೀಃ ಕೋವಿದೋ ಬುಧಃ।
ಧೀರೋ ಮನೀಷೀಧೀಜ್ಞಃ ಸಾಜ್ಞಸ್ಸ್ಯಂಖ್ಯಾ ವಾನ್ಪಂಡಿತಃಕವಿಃ ॥ ॥೪೦೮॥
ಧೀಮಾಂತೂಸ್ಸುರಿಃ ಕೃತೀಕೃಷ್ಟಿರ್ಲಬ್ಧವರ್ಣೋ ವಿಚಕ್ಷಣಃ।
ದೂರದರ್ಶೀ ದೀರ್ಘದರ್ಶೀ *f* ಕೋತ್ರಿಯಶ್ಛಾಂದಸಾ (ಸಮೌ) *g* ॥ ॥೪೦೯॥
ಉಪಾಧ್ಯಾ ಯೋಧ್ಯಾಪಕೋ *h* (ಥಸ್ಯಾನ್ನಿಷೇಕಾದಿಕೃ) ದ್ಗುರುಃ *i*।
(ಮಂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾಕೃ) ದಾಚಾರ್ಯ *j* ಆದೆಷ್ಟಾ (ತ್ವಧ್ವರೆ) ವೃತೀ॥ ॥೪೧೦॥
(ಯಷ್ಟೃಚೆ) ಯಜಮಾನ (ಕ್ಷ) *k* (ಸಸೋಮವತಿ) ದೀಕ್ಷಿತಃ *l*।

---

a 6, One of noble birth. *b* 1, A bachelor religious student: the name borne by Brahmans from childhood when they are betrothed, to manhood when they are regularly married; 1, a householder: a Brahman who, after having finished his studies, performs the duties of the father of a family; 1, a recluse or hermit: the third stage of a Brahman's life, when, having seen his son's son, he retires to a life of religious exercise in the forest; 1, a mendicant: the last stage of a Brahman's life, after the age of 70, when having done with worldly affairs he subsists upon alms alone. *c* 1, State or stage of life, either of the preceding four. *d* 6, A Brahman or twice-born. *e* 1, A Brahman who performs the six appointed religious acts. *f* 20, A learned man; 2, a far-seeing wise man. *g* 2, A Brahman well versed in the vedas. *h* 2, A religious teacher, one who instructs in the vedas. *i* 1, A father. *j* 1, A spiritual guide, one who initiates in the mysteries of religion. *k* 1, An instructor in the rules of sacrifice; 3, one who has a sacrifice performed; 1, a sacrificer. *l* 1, One who has celebrated a sacrifice.

a ಒಳ್ಳೆ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪ್ರಬಲ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೬. *b* ಕೃಮುವಾಗಿ ಮುಂಜಿಯಾಗಿ ಚಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮ ವುಳ್ಳವನಿಗೂ, ಮದುವೆಯಾಗಿ ಯಜ್ಞಾದಿ ನಿರತನಿಗೂ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವವನಿಗೂ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ್ಯಮಾಗಿ ಸರ್ವ ಸಂಗ ವರ್ಜಿತನಾದ ವಿರಕ್ತನಿಗೂ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮ ಬಂದೊಂದು ೪. *c* ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೂ, ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೂ, ಸನ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಸಹಾ ಹೆಸರು ೧. *d* ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ೬. *e* ಯಜನ ಯಾಜನಾಧ್ಯ ಯನಾಧ್ಯಾಪನ ದಾನಪ್ರತಿಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ೬ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ೧. *f* ವಿದ್ವಾಂಸನು ೨೦ ಹಿಂದು ಮುಂದು ಯೋಚನೆಯುಳ್ಳವನು ೨. ಅನು ರೂಪಕನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸನು ೨. *g* ವೇದವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದವನು ೨. *h* ವೇದವನ್ನು ಓದಿಸುವವನು ೨. *i* ನಾಮಕರಣಾದಿಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧ ವಾಗಿಹೆತ್ತಂಥಾ ೯ ೦ದೆ ೧. *j* ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕರ್ಮ ಧರ್ಮ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ತೋರಿದ ವಿದ್ಯಾ ಗುರು ೧. *k* ಯಜ್ಞ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ವುಪದೇಶ ಮಾಡುವ ಗುರು ೧. ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಯಜಮಾನನು ೩. ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೪. *l* ಸೋಮಯಾಜಿ ೧.

(ಇಜ್ಯಾವೇಲೊ) ಯಾಯಜೂಕೊ a ಯಜ್ವಾ (ಶುವಿಧಿನೆಷ್ಟ್ವಾರ್ತ್ವಿ) b ॥ ॥೪೦೬॥
(ಸಗೀಪ್ಪತೀಷ್ಟ್ಯಾ) ಸ್ಥಪತಿಃ c ಸೊನುಪಃ ಥೀ (ತು) ಸೊಮಪಾಃ d ।
ಸರ್ವವೇದಾ (ಸ್ಸಯಿನೆಷೊಷ್ಟಿಯಾಗಸರ್ವಸ್ವದಕ್ಷಿಣಾಃ) e ॥ ॥೪೦೭॥
ಅನೂಚಾನಃ (ಪ್ರವಚನೆಸಾಂಗೆಧೀತೀ ಗುರೊಸ್ತುಯಃ f ।
(ಲಬ್ಧಾನುಜ್ಞ) ಸ್ಸ್ನಮಾವೃತ್ತಃ g ಸುತ್ಯಾ (ತ್ಯಭಿಷವೆಕೃತೀ) h ॥ ॥೪೦೮॥
ಛಾತ್ರಾಂತೇವಾಸಿ ನೌಶಿಷ್ಯೌ i ಶೈಷಾಃಪಾಠ್ಯಪ್ರಥಮಕಲ್ಪಿಕಾಃ j ।
(ಏಕಬ್ರುಹ್ಮವ್ರತಃ ಚಾರಾಮಿಥ) ಸ್ಸಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ k ॥ ॥೪೦೯॥
ಸತೀರ್ಥ್ಯಾ (ಸ್ತ್ವೇಕಗುರವಃ) l (ಖಿತವಾನಗ್ನಿ) ಮಗ್ನಿ ಚಿತ್ m ।
(ಪಾರಂಪರ್ಯೋಪದೆಶಸ್ಯಾ) ದೈತಿಹ್ಯಮಿತಿಹಾ (ವ್ಯಯಂ) n ॥ ॥೪೧೦॥

---

a 1, A frequent performer of sacrifices. b 1, A sacrificer in due form according to the ritual of the veda. c 1, A performer of the *brihaspati* sacrifice. d 2, One who drinks the juice of the soma or moon-plant in a sacrifice. e 1, One who performing the *vishvajit* or other such sacrifice, divides all his property among the priests. f 1, One thoroughly versed in the vedas. g 1, A pupil who has performed the appointed ceremonies on the completion of his religious studies. h 1, An offerer of the soma juice, a student who has performed his ablutions preparatory or subsequent to a sacrifice. i 3, Pupil, disciple. j 2, A beginner, one who has just entered upon his studies. k 1, A fellow-disciple or fellow-student of the vedas. l 1, A fellow-student. m 1, One who has arranged a sacrificial fire. n 2, Oral tradition.

a ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಯಿರುವ ಸ್ವಭಾವ ವುಳ್ಳವನು ೧. b ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ೧. c ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸವನವೆಂಬ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ೧. d ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೊಮಪಾನ ಮಾಡಿದ ಯಜಮಾನನು, ಸೋಮಪರಾದ ಋತ್ವಿ ಜರಿಗೂ ಹೆಸರು ೨. e ತನಿಗೆ ಳಂಟುದ ಸ್ವತ್ತುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ದಾನದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ವಿಶ್ವ ಜಿದ್ಯಾಜಕನು ೧. f ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಷಡಂಗ ಸಹಿತವಾಗಿ ವೇದಗಳನ್ನು ವೋದಿಕೊಂಡವನು ೧. g ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ವುದಿವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಗುರುವಿನಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡಕೊಂಡವನು ೧. h ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟುವದು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಯತ್ನ ಚಾತುರ್ಯಗಳುಳ್ಳವನು ೧. i ಶಿಷ್ಯನು, ಗುರುಕುಲವಾಸಿ ೨. j ಪ್ರಥಮೋಕ್ಷೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ೨. k ಒಂದೇ ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ವಂದೇ ವೇದವನ್ನು ವೋದುವದಕ್ಕೆ ಬಂದೇ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರೊಳಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ವಳ್ಳಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು ೧. l ಒಂದು ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾ ವೃತ್ತಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನಾದರೂ ಶುದಿದ ಸತೀರ್ಥ್ಯರು, ಒಬ್ಬನೇ ಗುರುವುಳ್ಳವರು ೧. m ಅಗ್ನಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು, ಅಹಿತಾಗ್ನಿ ೧. n ಪಾರಂಪರ್ಯೋಪದೇಶ, ಗುರು ಪರಮ ಗುರು ಪರಾಪರಗುರು ಕ್ರಮದಿಂದ ನಂಬಿಕೆಯೊಡನೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ವುಪದೇಶ, ಹಿರಿಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ನಂಬತಕ್ಕ ಕಥೆ ೨.

ಉಪಜ್ಞಾ (ಜ್ಞಾನಮಾದ್ಯೆಂಸ್ಯಾತ್) *a* (ಜ್ಞಾತ್ವಾರಂಭ) ಉಪಕ್ರಮಃ *b* ।
ಯಜ್ಞಸ್ಸ್ಯೋ೦ಧ್ವರೋ೦ ಯಾಗಸ್ಸ್ಯಾತ್ತಂತು ಮರ್ಘಃಕ್ರತುಃ *c* ॥ ॥೪೦೨॥
ಪಾಠೋ೦ಹೋಮ೦ (ಶ್ಚ್) ತಿಥೀನಾಂಸ ಪರ್ಯ್ಯಾತರ್ಪಣಂಬಿಲಿಃ ।
(ಎತೆಪಂಚ ಮಹಾಯಜ್ಞಾ ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಾ ದಿನಾವುಕಾಃ) *d* ॥ ॥೪೦೩॥
ಸಮಜ್ಯಾಪರಿಷದ್ಗೋಷ್ಠೀ ಸಭಾ ಸಮಿತಿ ಸಂಸದಃ ।
ಆಸ್ಥಾನೀ (ಲ್ಲೀಬ) ಮೂ೦ಸ್ಥಾನಂ (ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಯೊ) ಸ್ಸದಃ *e* ॥ ॥೪೦೪॥
ಪಾಗ್ವಂಶಃ (ಪ್ರಾಗ್ದಹವಿರ್ಗೆಹಾ) *f* ತ್ಸದಸ್ಯಾ ವಿಧಿದರ್ಶನಃ *g* ।
ಸಭಾಸದಸ್ಸ್ಯ ಭಾಸ್ತಾರಾಸ್ಸ್ಯ ಭ್ಯಸ್ಸಾವ್ಯೂ ಜಿಕಾ (ಶ್ಚತೆ) *h* ॥ ॥೪೦೫॥
ಅಧ್ವರೋ೦ದ್ಗಾತೃ ಹೋತಾರೋ೦ (ಯಜುಸ್ಸಾಮ ರ್ಗ್ವಿದಃಕ್ರಮಾತ್) *i* ।
(ಅಗ್ನೀಧ್ರಾದ್ಯಾ ಧನೈರ್ವ್ಯಾರ್ಯಾ) ಋತ್ವಿಜೋ೦ ಯಾಜಕಾ೦ (ಶ್ಚತೆ) *j* ॥ ॥೪೦೬॥
ವೆದಿಃ (ಪರಿಷ್ಕೃತಾಭೂಮಿಃ) *k* (ಸವೆ) ಸ್ಥಂಡಿಲ ಚತ್ವರೆ *l* ।
ಚಷಾಲೊ೦ಯೂಪ ಸಕಟಿಕಃ *m* ಕುಂಬಾ (ಸುಗಹನಾವೃತಿಃ *n* ॥ ॥೪೦೭॥

---

a 1, Intuition. *b* 1, Beginning. *c* 7, Sacrifice. *d* 1, The five great ceremonies or sacraments, viz: 1, reading or recital of the vedas; 1, oblation of clarified butter, burnt-offering; 1, rites of hospitality; 1, oblation to the manes, drink-offering; 1, religious offering in general, presentation of food to all created beings by throwing a portion into the air. *e* 9, An assembly or meeting. *f* 1, A shed on the east of the sacrificial hall for the use of the officiating priests. *g* 2, An inspector or director of a sacrifice, a referee who sees that it is performed according to rule. *h* 4, One of a company or assembly. *i* 1, The priest who recites the hymns of the Yajur veda at a sacrifice; 1, the one who recites from the Sama veda; 1, the one who recites from the Rig-veda. *j* 1, A priest who takes any part in a sacrifice. *k* 1, Ground prepared for sacrifice. *l* 2, A square marked out in that ground for the sacrificial fire. *m* 3, A ring round the top of a sacrificial post. *n* 1, A railing or fence round a sacrificial hall.

a ಉಪದೇಶ ವಿಲ್ಲದೆ ತಾನಾಗಿ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ೧. *b* ಈ ಮೇರೆಸಿದ್ಧಿಸುವದೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಆರಂಭಿಸುವಿಕೆ ೧. *c* ಯಜ್ಞದ ಹೆಸರು ೭. *d* ವೇದಪಾರಾಯಣ ೧. ಔಪಾಸನೆ ೧. ವೈಶ್ವದೇವ ೧. ಅನ್ನದಾನ ೧. ಪಿತೃತರ್ಪಣ ೧. ಈಮೊದಲಾದ ೫ ಯಜ್ಞಗಳು ೧. *e* ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸಭೆ ೯. *f* ಹೋಮದ್ರವ್ಯ ವಿಡುವ ಮನೆಗಿಂತಲೂ ಮೂಡಲಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನ ಮೊಂತಾದವರಿಗೆ ಯಿರುವದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮನೆ ೧. *g* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸರಿನೋಡುತ್ತಿರುವ ಋತ್ವಿಕ್ಕನು ೨. *h* ಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವರು, ಸಭಿಕರೆ ಹೆಸರು ೪. *i* ಯಜುರ್ವೇದ ತಂತ್ರಜ್ಞನೇ ಅಧ್ವರ್ಯು, ಸಾಮಗಾನಜ್ಞನೇ ಉದ್ಗಾತೃ, ಋಗ್ವೇದ ಪ್ರಯೋಗಜ್ಞನೇ ಹೋತೃ ೩. *j* ಯಜ್ಞಕರ್ತನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮೊದಲಾದ್ದು ಕೊಟ್ಟು ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿರುವಹಿಸತಕ್ಕ ಆಗ್ನೀಧ್ರತನೆ ಮೊದಲಾದ ೧೬ ಜನ ನಿರ್ವಾಹಕರ್ತರು ೧. *k* ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕುರ್ಚಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಲ ೧. *l* ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಾನ ೨. *m* ಯೂಪಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಳೆ ೩. *n* ಯಜ್ಞಶಾಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಕಟ್ಟಿದ ಬೇಲಿ, ಮೇಲು ಮುಚ್ಚಳ ಸಹಿತ ೧.

(ಯೂಪಾಗ್ರಂ) ತರ್ಮ *a* (ನಿರ್ಮಂಥ್ಯದಾರುಣಿ) ತ್ವರಣಿ (ದ್ವರ್ಯೋಃ) *b* ।
ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ ರ್ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಹವನೀಯಾಸ್ತ್ರಯೋಗ್ನಯಃ *c* ॥ ॥೩೦೪॥
(ಅಗ್ನಿತ್ರಯಮಿದಂ) ತ್ರೇತಾ *d* ಪ್ರಣೀತ (ಸ್ಸಂಸ್ಕೃತೌನಲಃ) *e* ।
ಸಮೂಹ್ಯ ಪರಿಚಾಯೋಪಚಾಯ್ಯಾ (ಆಗ್ನೇಪ್ಯೋಗಿರಃ) *f* ॥ ॥೩೦೫॥
(ಯೋಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಾನೀಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನೌ ಪ್ರಣೀಯತೆ ।
ತಿಸ್ರ್ಣಾ) ಆನಾಯೋಜ್ಯ *g* (ಥಾಂ) ಗ್ನಯೀ ಸ್ವಾಹಾ (ಜಕ್ಷೆ) ಹುತಭುಕ್ಪ್ರಿಯಾ *h* ॥೩೦೬॥
(ಋ) ಕ್ಸಮಿಧೇನೀ ಧಾಯ್ಯಾ (ಚಕಯಾಸ್ಯಾದಗ್ನಿ ಸಮಿಂಧನೀ) *i* ।
(ಗಾಯತ್ರೀಪ್ರಮುಖಂ) ಛಂದೊ' *j* (ಪ್ಲವ್ಯಪಾಕೆ) ಚರುಃ (ಪುರ್ಮಾ) *k* ॥೩೦೭॥
ಆಮಿಕ್ಷಾ (ಸಾಶ್ಯತೊಷ್ಣೀ ಯಾಷ್ಟೀರೆಸ್ಯಾ ದ್ಧದಧಿಯೋಗತಃ) *l* ।
ಧವಿತ್ರಂ (ವ್ಯಜನಂತದ್ಯೆ ದ್ಯಚಿತಂ ಮೃಗಚರ್ಮಣಾ) *m* ॥ ॥೩೦೮॥
ಘೃತದಾಜ್ಯಂ (ಸದಧ್ಯಾಜ್ಯೆ) *n* ಪರಮಾನ್ನಂ (ತು) ಪಾಯಸಂ *o* ।

---

a 1, The top of a sacrificial post. *b* 1, Dry wood used at a sacrifice for kindling fire by attrition. *c* 3, Kinds of sacred fire. *d* 1, A collective term for the above three. *e* 1, Consecrated fire. *f* 3, Sacrificial fire. *g* 1, The sacred *ahavaniyya* fire placed with the sacred *dakshinagni* fire. *h* 3, The wife of the god of fire, a goddess presiding over burnt offerings. *i* 2, A prayer used on adding fuel to the sacrificial fire. *j* 1, Poetical metre. *k* 1, An oblation to the gods, of boiled rice. *l* 1, One of curds. *m* 1, A fan of deer skin for blowing up the sacrificial fire. *n* 1, Clarified butter mixed with curds for an oblation. *o* 2, Rice pudding, milk boiled with rice and sugar.

a ಯೂಪಸ್ತಂಭದ ಕೊನೆ ೧. *b* ಕಡದು ವರೆಗೊಂಡು ಅಗ್ನಿಯಂ ಹುಟ್ಟು ಸುವ ಅರಣಿ ಯೆಂಬ ಮರ ೧ *c* ತಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರೌತಾಗ್ನಿ ೩. *d* ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೂ ೧ ಹೆಸರು ೧. *e* ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹುತನಾದ ಅಗ್ನಿ ೧. *f* ಪರಿಸ್ತರಣಾಲಂಕರಣಾದ್ಯುಪಚಾರಂಗಳಂ ಮಾಡುವ ಋತ್ವಿಕ್ಕರು ೩. *g* ಆಹವನೀಯಸ್ಥಾನದಿಂದ ತೆಗದು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣನವೆಂದು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುವಂಥಾ ಅಗ್ನಿ ೧. *h* ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾ ದೇವಿ ೩. *i* ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಮಂತ್ರ ೨. *j* ಗಾಯತ್ರೀ ಮುಂತಾದ ೭ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ೧. *k* ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪಕ್ವಾನ್ನ ೧. *l* ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಿಸಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊಸರು ಶೇರಿ ಹೆಪ್ಪು ಕಟ್ಟಿ ವಡದಂತೆ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ೧. *m* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರಜ್ವಲನ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾಂಜನದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬೀಸಣಿಗೆ ೧. *n* ಮಸರು ಬೆರತ ತುಪ್ಪ ೧. *o* ಹಾಲು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನ ೨.

ಹವ್ಯಕವ್ಯೇ (ದೈವಪೈತ್ರೇ ಅನ್ನೇ) *a* ಪಾತ್ರಂ (ಸ್ರುವಾದಿಕಂ) *b* ॥ ॥೪೦೬॥.
ಧೃವೋಽಭೃಜ್ಜುಹೂ (ಽಜ್ಯಕು) ಸ್ರುಪೌ (ಭೇದಾಸ್ಸ್ರೃಚಸ್ತ್ರಿಯಃ) *c* ।
ಉಪಾಕೃತಃ (ಪಶುರಸಾಯೋಭಿಮಂತ್ರ್ಯ ಕೃಕೌಹತಃ) *d* ॥ ॥೪೦೭॥
ಪರಂಪರಾಕಂ ಶಸನಂ ಪ್ರೋಕ್ಷಣಂ (ಜವಧಾರ್ಥಕಂ) *e* ।
(ವಾಜ್ಯಲಿಂಗಾಃ) ಪ್ರಮೀತೋ ಪಸಂಪನ್ನ ಪ್ರೋಕ್ಷಿತಾ (ಹತೆ) *f* ॥ ॥೪೦೮॥
ಸಾಂನಾಯ್ಯಂ ಹವಿ *g* (ರಗ್ನೌಕರಣಹುತಂತ್ರಿಷು) ವಷಟ್ಕೃತಂ *h* ।
ದೀಕ್ಷಾಂತೋವಭೃಥೋ (ಯಜ್ಞೇ) *i* (ತತ್ಕರ್ಮಾರ್ಹಂತು) ಯಜ್ಞಿಯಂ ॥೪೦೯॥
(ತ್ರಿಷ್ವ) *j* (ಫಕ್ಕತುಕವೆಂ) ಪ್ಯಂ *k* ಪೂರ್ತಂ (ಖಾತಾದಿಕರ್ಮಯತ್) *l* ।
ಅಮೃತಂ ವಿಘಸೋ (ಯಜ್ಞಶೇಷಭೋಜನ ಶೇಷಯೋಃ) *m* ॥ ॥೪೦೯॥
ತ್ಯಾಗೋವಿಹಾಪಿತಂ ದಾನ ಮುತ್ಸರ್ಜನ ವಿಸರ್ಜನೆ ।
ವಿಶ್ರಾಣನಂ ವಿತರಣಂ ಸ್ಪರ್ಶನಂ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ॥ ॥೪೧೦॥
ಪ್ರಾದೇಶನಂ ನಿರ್ವಪಣ ಮುಪನರ್ಜನ ಮುಂಹತಿಃ *n* ।
(ಮೃತಾರ್ಥಂತ ದಹರ್ದಾನಂ ತ್ರಿಷುಸ್ಯಾ) ದೌರ್ಧ್ವದೈಹಿಕಂ *o* ॥ ॥೪೧೧॥

---

a 1, An offering to the gods; 1, an offering to the manes of deceased ancestors. *b* 1, A vessel in general. *c* 4, A wooden ladle for pouring ghee at sacrifices. *d* 1, The carcase of a sacrificed animal. *e* 3, Immolation of the consecrated animal. *f* 3, Animal consecrated for sacrifice. *g* 2, An article fit to be offered in sacrifice. *h* 1, Oblation with fire made with the exclamation *vashat*. *i* 2, The final ablution on the termination of a sacrifice. *j* 1, Suitable to a sacrifice. *k* 1, Any sacrificial act. *l* 1, Any pious work. *m* 2, The residue of sacrificial food. *n* 13, Giving away, donation. *o* 1, Obsequies, funeral ceremonies.

a ದೇವ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹವ್ಯವೆಂತಲೂ, ಪಿತೃ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನ್ನಕೆ ಕವ್ಯವೆಂತಲೂ ೨. *b* ಮರದಲ್ಲಿ ತೊಲಿ ಹೊಡದು ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞ ಪಾತ್ರೆಗಳು ೧. *c* ೪ ಬಗೆ ಸೃಕ್ಕುಗಳು ೪. *d* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಪಶು ೧. *e* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಪಶುವಿಶಸನವೆಂಬ ಕ್ರಾತ ಪಶುವಧೆ ೩. *f* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುವ ಪಶು ಮುಂತಾದವುಗಳು ೩. *g* ಹೋಮ ಮಾಡತಕ್ಕ ಚರುಪು ರೋಡಾಶಾದಿ ಹವಿಸ್ಸು ೨. *h* ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹವಿಸ್ಸು ೧. *i* ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ, ಸಂಪೂರ್ತಿಗಾಗಿಯೂ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಅವಭೃಥೇಷ್ಟಿಯ ಸ್ನಾನ ೨. *j* ಯಜ್ಞ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವು ೧. *k* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸತ್ಕರ್ಮ ೧. *l* ಭೂಮಿ, ಕೆರೆ, ಗುಡಿ, ಛತ್ರ, ತೋಪು ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳು ೧. *m* ಚರುವೆ, ಪುರೋಡಾಶ, ಯಜ್ಞಶೇಷಕ್ಕೂ, ಭೋಜನ ಶೇಷಕ್ಕೂ ಸಹ ೨. *n* ತನ್ನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಪುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವದು ೧೩. *o* ಸತ್ತು ಹೋದವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯುಂಟಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಅನ್ನದಾನ, ವಸ್ತ್ರದಾನ ತಿಂಗಳ ಮಾಸಿಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಂವತ್ಸರ ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ೧.

(ಪಿತೃದಾನಂ) ನಿಪಾಪಃ (ಸ್ಯಾಜ್) *a* ಶ್ರಾದ್ಧಂ (ತತ್ಕರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರತಃ) *b* ।
ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಂ ಮಾಸಿಕಂ *c* (ಕೊಷ್ಯಮೊಷ್ಣಃ) ಕುತಪೋ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *d* ॥೫೭೦॥
ಪ್ಯಷಣಾ ಪರೀಷ್ಟಿ (ಶ್ಚಾ) ಸ್ವೇಷಣಾ (ಚ) ಗವೇಷಣಾ *e* ।
ಸನಿಸ್ತ್ವಧ್ಯೇಷಣಾ *f* ಯಾಚಾಂಽಭಿಕಸ್ತಿರ್ಯ್ಯೆ ಚನಾರ್ಥನಾ *g* ॥ ॥೫೭೧॥
(ಷಟ್ಯಂತಿ) ಪ್ಯರ್ಘ್ಯೆ (ಮರ್ಘಾರ್ಥೆ) *h* ಪಾದ್ಯಂ (ಪಾದಾಯವಾರಿಣಿ) *i* ।
(ಕ್ರಮಾ) ದಾತಿಥ್ಯಾತಿಥೆಯೆ (ಅತಿಥ್ಯರ್ಥೆ ತ್ರಸಾಧುನಿ) *j* ॥ ॥೫೭೨॥
(ಸ್ಯಾ) ದಾವೇಕಳಗಂತುರತಿಥಿ (ರ್ನಾಗೃಹಾಗತೆ) *k* ।
ಪೂಜಾ ನವಸ್ಯಾಯ ಪಚಿತಿಸ್ಸ ಪರ್ಯ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಹರ್ಣಾ (ಸ್ಸವಾಃ) *l* ॥ ॥೫೭೩॥
ವರಿವಸ್ಯಾ (ತು) ಶುಶ್ರೂಷಾ ಪರಿಚರ್ಯಾ (ಪ್ಯ್ಯ) ಪಾಸನಂ *m* ।
ವ್ರಜ್ಯಾಟಾಟ್ಯಾ ಪರ್ಯ್ಯಟನಂ *n* ಚರ್ಯಾ (ತ್ವೀರ್ಯ್ಯಾಪಥಸ್ಥಿತಿಃ) *o* ॥ ॥೫೭೪॥
ಉಪಸ್ಪರ್ಶ (ಸ್ಪ್ಯ್ವ) ಚಮನ *p* (ಮುಥ) ಮೌನ (ಮುಭಾಷಣಂ) *q* ।

---

a 1, Offering to the *manes*. *b* 1, Ceremonies observed at fixed periods in memory of deceased parents, &c. *c* 2, A monthly ceremony of that kind. *d* 1, The eighth part of the day, about noon. *e* 4, Searching. *f* 2, Respectful solicitation. *g* 4, Begging, asking. *h* 1, Worthy, venerable. *i* 1, Water for cleaning the feet. j 2,-Hospitality. *k* 3, Guest. *l* 6, Worship, reverence. *m* 4, Service, obedience. *n* 3, Wandering about as a mendicant. *o* 1, Conduct. *p* 2, Sipping water three times before or after religious ceremonies, meals, &c. repeating the while the 24 names of Vishnu. *q* 1, Silence, taciturnity.

a ಪಿತೃಗಳು ತೃಪ್ತಿಪಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ತಿಲೋದಕ ಪಿಂಡ ಪ್ರದಾನಗಳು ೧. *b* ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭೋಜನ ಪಿಂಡ ಪ್ರದಾನಾದಿ ಶ್ರಾದ್ಧ ಪ್ರಯೋಜನ ೦. *c* ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೂ ಮಾಡತಕ್ಕ ದರ್ಶ ಶ್ರಾದ್ಧ ೨. *d* ಅಹಃಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ೪ನೇ ಭಾಗ, ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಹಸ್ಸು ೩೦ ಘಳಿಗೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ೧೫ ಘಳಿಗೆ ಮೇಲಿ ೧೬ ಘಳಿಗೆ ವರಿವಿಗೂ ಕುತುಪ ಕಾಲವಾಯಿತು ೦. *e* ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಹುಡುಕುವಿಕೆ ೪. *f* ಪೂಜ್ಯರಾದವರನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಸ್ತ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿಯೋಗಿಸುವಿಕೆ ೨. *g* ಬೇಡುವಿಕೆ, ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೪. *h* ಪೂಜೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಘ್ಯೋದಕ ೧. *i* ಕಾಲು ತೊಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನೀರು ೧. *j* ಅತಿಥಿಗೋಸ್ಕರವಾದ ಅನ್ನಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಅತಿಥಿಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಭಕ್ತಿ ವುಪಚಾರ ೨. *k* ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳು ೩. *l* ಪೂಜೆ, ಅರ್ಚನೆ ೬. *m* ಕೆಲಸ, ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ೪. *n* ತಿರಿದುಂಬುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಿರುಗುವಿಕೆ ೩. *o* ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ನಡಿಯುವದು, ನಿಲ್ಲುವದು, ಕೂತು ಕೊಳ್ಳುವದು; ಮಲಗುವದು ಮುಂತಾದ ಯತ್ಯಾಚಾರ ಕ್ರಮ ೧. *p* ಶುದ್ಧಾಚಮನ, ಶುದ್ಧೋದಕವನ್ನು ಪಿಂತ್ರ ಹೇಳಿ ಕೈಯಿಂದ ಕುಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *q* ಮಾತಾಡದೇನೇ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವಿಕೆ ೧.

ಆನುಪೂರ್ವೀ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂವಾ) ವೃತ್ತ್ಯರಿಪಾಟಿ ರ'ನುಕ್ರಮಃ ॥ ॥೩೫॥
ಪರ್ಯಾಯ (ಶ್ಚಾ) *a* ತಿಪಾತ (ಸ್ತು ಸ್ಯಾ)ತ್ಪರ್ಯಯ ಉಪಾತ್ಯಯಃ *b* ।
(ನಿಯಮೊ) ವ್ರತ (ಮಸ್ತ್ರೀ *c* (ತಜ್ಜ್ಞೈ ಪವಾಸಾವಿ) ಪುಣ್ಯಕಂ *d* ॥ ॥೩೬॥
ಉಪವಸ್ತಂ ತೂ'ಪವಾಸೊ' *e* ವಿವೇಕಃ (ಪೃಥಗಾತ್ಮತಾ) *f* ।
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ (ವೃತ್ತಾ ಧ್ಯಯನರ್ಧಿ) *g* (ರಥಾಂಜಲಿಃ ॥ ॥೩೭॥
ಪಾಳೆ) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿಃ *h* (ಪಾಠೆವಿಪ್ರುಷೊ) ಬ್ರಹ್ಮಬಿಂದವಃ *i* ।
(ಧ್ಯಾನಯೊಗಾಸನೆ) ಬ್ರಹ್ಮಾಸನಂ *j* ಕಲ್ಪೊ'ಪಧಿಕ್ರಮೌ' *k* ॥ ॥೩೮॥
ಮುಖ್ಯಃ (ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಥಮಃಕಲ್ಪೊ) *l* ನುಕಲ್ಪಸ್ತು (ತತೊಧಮಃ) *m* ।
(ಸಂಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಂಗ್ರಹಣಂನ್ಯಾ) ದು'ಪಾಕರಣಂ (ಶ್ರುತೇಃ) *n* ॥ ॥೩೯॥
(ಸಮೆತು) ಪಾಠಗ್ರಹಣಮ'ಭಿವಾದನ (ವಿಶ್ಯಭಿ) *o* ।
ಭಿಕ್ಷುಃಪರಿವ್ರಾಟ್ಪಕ್ಕಂದೀ ಪಾರಾಶರ್ಯ ಪಿಮಸ್ಕರೀ *p* ॥ ॥೪೦॥
ತಪಸ್ವೀ ತಾ ಪಸಃಪಾರಿ ಕಾಂಕ್ಷೀವಾಚಂ ಯಮೊ'ಮುನಿಃ *q* ।

---

a 5, Regular succession, order. *b* 3, Neglect, forgetfulness. *c* 1, A vowed observance. *d* 1, Fasting from religious motives. *e* 2, Fasting. *f* 1, Prudence, judgment. *g* 1, Holiness. *h* 1, Joining the two hands together while reading the vedas. *i* 1, Sputtering while reading the vedas. *j* 1, Sitting in the posture of meditation. *k* 3, A religious rule or sacred precept. *l* 1, The chief or principal rule. *m* 1, A subordinate rule. *n* 1, The beginning of holy study *o* 2, Prostration, reverence. *p* 5, Religious mendicant. *q* 3, Ascetic, devotee; 2, hermit.

a ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೊದಲು ಕೊನೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮದ ಹೆಸರು ೫. *b* ಕ್ರಮವನ್ನು ತಪ್ಪಿ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಮರತು ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುವಿಕೆ ೩. *c* ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಕಟ್ಟಲೆ ೧. *d* ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾಣ ನಿರೋಧ ಮಾಡುವದು ೧. *e* ಯಜ್ಞಕರ್ತನು ಅಗ್ನಿದೇವ-ತೀರ್ಥಾದಿಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸವಿರುವದು, ಯಾವ ಬಗೆ ಉಪವಾಸಕ್ಕೂ ಸಹ ೨. *f* ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷರು ಬೇರೆಯೆಂಬುವ ವಿವೇಕ ೧. *g* ವಳ್ಳೀ ನಡತೆ, ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವೃದ್ಧಿ ೧. *h* ದೇವರಿಗೂ ಗುರುವುಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕೈ ಮುಗಿಯುವಿಕೆ ೧. *i* ವೇದ ಪಾಠದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ತುಂತುರಿಗಳು ೧. *j* ಸ್ವಸ್ತಿಕ ಪದ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಯೋಗಾಸನಗಳು ೧. *k* ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ವಿಧಾನ ೩. *l* ಮೊದಲು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಧಾನ ೧. *m* ಬಳಿಕ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಂಮಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವಿಧಾನ ೧. *n* ಸಂಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಯಮದಿಂದಾ ನೋದಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೧. *o* ಗೋತ್ರ ನಾಮ ಪ್ರವರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕಾಲಿಗೆರಗುವದಕ್ಕೆ ೨. *p* ಸನ್ಯಾಸಿ ೫. *q* ತಪಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩, ಮೌನ ವ್ರತವುಳ್ಳವನು ೨.

(ತಪಃಕ್ಲೇಶ ಸಹೊ) ದಾಂತೊ a ವರ್ಣಿನೊ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ b ॥ ॥೪೫॥
ಋಷಿಸಮಸ್ತ್ಯವಚಸಃ c ಸ್ನಾತಕಸಂತ್ವಪ್ಲುತೊ (ವ್ರತೀ) d ।
(ಯೆನಿರ್ಜಿತೆಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮಾ) ಯತಿನೊ ಯತಯ (ಕ್ಷತೆ) e ॥ ॥೪೬॥
(ಯಃಸ್ಥಂಡಿಲೆವ್ರತವಶಾಚ್ಛೆತೆ) ಸ್ಥಂಡಿಲಶಾಯ್ಯೆ (ಸಾ) ।
ಸ್ಥಂಡಿಲ (ಶ್ಚಾ f ಥ) ವಿರಜಸ್ತಮಸಃ (ಸ್ಯು) ದ್ದ್ವ್ಯಯಾತಿಗಾಃ g ॥ ॥೪೭॥
ಪವಿತ್ರಃ ಪ್ರಯತಃಪೂತಃ h ಪಾಷಂಡಾಸ್ಸರ್ವ ಲಿಂಗಿನಃ i ।
(ಪಾಲಾಶೊದಂಡ) ಆಷಾಢೊ j (ವ್ರತೆ) ರಾಂಭ (ಸ್ತು ವೈಣವಃ) k ॥ ॥೪೮॥
(ಅಜ್ಮ್ಯೆ) ಕಮಂಡಲುಃ ಕುಂಡೀ l (ವ್ರತಿನಾವಸಥನಃ) ಬ್ರುಸೀ m ।
ಅಜಿನಂ ಚರ್ಮಕೃತ್ತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿ) n ಭೈಕ್ಷಂ ಭಿಕ್ಷಾಕದಂಬಕಂ o ॥ ॥೪೯॥
ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ (ಸ್ಸ್ಯಾ)ಜ್ಜಪ p ಸ್ಸ್ನಾತ್ಯಾಭಿಷವಸ್ನಾನಂ (ಚಸಾ) q ।
(ಸರ್ವೈನಸಾಮಪಧ್ವಂಸಿಜಪ್ಯಂತಿ) ಷ್ಮೈಖಮರ್ಷಣಂ r ॥ ॥೫೦॥

---

a 1, One who has subdued his passions. *b* 2, Religious student. *c* 2, A holy man gifted with miraculous powers. *d* 2, An initiated householder. *e* 2, A sage whose passions are completely under subjection. *f* 2, A devotee who sleeps on the place prepared for a sacrifice. *g* 2, A man of gentle temper, one freed from passion and ignorance. *h* 3, A man of purity. *i* 2, Heretic. *j* 1, The staff of an ascetic. *k* 1, The bamboo staff of a hermit. *l* 2, The bow of an ascetic. *m* 1, The seat used by a holy man, generally an antelope's hide. *n* 3, Hide of any animal. *o* 2, Mendicity, begging. *p* 2, Inaudible reading of the vedas. *q* 3, Extracting the soma juice, ablution. *r* 1, Reciting mentally while a little water in the palm of the right hand is held to the nose.

a ತಪಸ್ಸಿನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು ೧. *b* ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ೨. *c* ಋಷಿ ೨. *d* ವೇದವನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ವ್ರತ ಸ್ನಾತಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ವ್ರತವುಳ್ಳವನಾಗಿ ತೀರ್ಥ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ೨. *e* ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದವನು ೨. *f* ಯಾವ ಪುರುಷನು ವ್ರತ ವಶದಿಂದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾನೋ ಅಂಥವನು ೨. *g* ರಜೋಗುಣವನ್ನೂ, ತಮೋಗುಣವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟ ಸಾತ್ವಿಕನು ೨. *h* ಪವಿತ್ರನಾದವನು, ಪರಿಶುದ್ಧನು ೩. *i* ಆರಾರ್ಯ, ವೇದ ಬಾಹ್ಯರಾದ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಕಾಪಾಲಿಕ, ಕ್ಷಪಣಕ, ನಾಸ್ತಿಕ, ಮ್ಲೇಚ್ಛಾದಿಗಳು ೨. *j* ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ದಂಡ ೧. *k* ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ ಬಿದುರುಕೋಲು ೧. *l* ಕಮಂಡಲವೆಂಬ ಭಿಕ್ಷು ತಪಸ್ವಿಗಳ ಜಲಪಾತ್ರ ೨. *m* ವ್ರತಸ್ಥರು ಜಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಾಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದರ್ಭಾಸನ ಮುಂತಾದ ಆಸನಗಳು ೧. *n* ಯಾವ ಒಗೆ ಚರ್ಮಕ್ಕೂ ೩. *o* ತಿರಿದು ತಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಗುಂಪು ೨. *p* ತಪ್ಪು ಶಾಖೆಯಾದ ವೇದವನ್ನು ನಿಯಮದಿಂದ ಓದುವಿಕೆ ೨. *q* ಸ್ನಾನಕ್ಕೂ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಹಿಂಡುವದಕ್ಕೂ ೩. *r* ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಕರ್ತೃಯುಳ್ಳ ಜಪಿಸತಕ್ಕ ಮಂತ್ರಗಳು ೧.

ದರ್ಶಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಮಾಸ (ಶ್ಚ ಯಾಗೌಪ ಕ್ಷಾಂತಯೋಃ ಪೃಥಕ್) *a* ।
(ಶರೀರಸಾಧನಾಪೇಕ್ಷಂ ನಿತ್ಯಂಯತ್ಕರ್ಮತತ್) ಯಮಃ *b* ॥ ॥೫೩೬॥
ನಿಯಮ (ಸ್ತು ಸಯತ್ಕರ್ಮ ನಿತ್ಯಮಾಗಂತು ಸಾಧನಂ) *c* ।
ಕ್ಷೌರಂತುಭದ್ರಾ ಕರಣಂ ಮುಂಡನಂ ವಪನಂತಥಾ *d* ॥ ॥೫೩೭॥
ಉಪವೀತಂ (ಯಜ್ಞೋಸೂತ್ರಂ ಪ್ರೋದ್ಧೃತೆ ದಕ್ಷಿಣೆಕರೆ) *e* ।
ಪ್ರಾಚೀನಾವೀತ (ಮನ್ಯಸ್ಮೈ *f* ನ್ನಿವೀತಂ (ಕಂಠಲಂಬಿತಂ) *g* ॥ ॥೫೩೮॥
(ಅಂಗುಳ್ಯಗ್ರೈ) ದೈವಂತೀರ್ಥಂ (ಸ್ಯಾಲ್ಪಾಂಗುಷ್ಠೋರ್ಮ್ಯದ್ಯೈ)ಕಾಯಂ ।
(ಮಧ್ಯೇಂಗುಷ್ಠಾಂಗುಳ್ಯೋಃ) ಪೈತ್ರಂ (ಮೂಲೆಹ್ಯಂಗುಷ್ಠಸ್ಯ) ಬ್ರಾಹ್ಮಂ) *h* ॥೫೩೯॥
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಬ್ರಹ್ಮಭೂಯಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಯುಜ್ಯ (ಮಿತ್ಯಪಿ) *i* ।
ದೈವಭೂಯಾದಿಕಂ (ತದ್ವತ್) *j* ಕೃಚ್ಛ್ರಂ (ಸಾಂತಪನಾದಿಕಂ) *k* ॥ ॥೫೪೦॥
(ಸನ್ಯಾಸವತ್ಯಜನ ಕನೆಪುರ್ಮಾ) ಪ್ರಾಯೊ *l* (ಥ) ವೀರಹಾ ।
ನಷ್ಟಾಗ್ನಿಃ *m* ಕುಹನಾ (ಲೊಭಾನ್ಮೈರ್ಯಾ ಪಥಕಲ್ಪನಾ) *n* ॥ ॥೫೪೧॥

---

a A sacrifice performed—1, on the day of new moon; 1, on the day of full moon. *b* 1, Restraining the passions. *c* 1, Voluntary religious observance. *d* 4, Shaving. *e* 1, The sacred thread worn over the left shoulder. *f* 1, The sacred thread worn (contrary to custom) over the right shoulder. *g* 1, The sacred thread worn round the neck, as at certain religious ceremonies. *h* 1, Letting water drop over the tips of the fingers, in honour of the gods; 1, letting it drop over the roots of the third and little fingers, in honour of the rishis; 1, letting it drop between the thumb and forefinger, in honour of the *manes*; 1, letting it drop over the thumb, in honour of Brahma. *i* 3, Absorption into the godhead. *j* 1, Absorption into an inferior deity. *k* 1, Penance. *l* 1, Fasting to death. *m* 2, A Brahman who has suffered the sacred domestic fire to become extinct. *n* 1, Delusion.

a ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷ ಮುಗಿಯುವಾಗ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಾಗಕ್ಕೆ ದರ್ಶವೆಂತಲೂ, ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷ ಮುಗಿಯುವಾಗ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಮಾಸವೆಂತಲೂ ೨. *b* ತನ್ನ ಶರೀರ ವಂದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಜೇಕಾದ್ದಾಗಿಯೂ ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡದೇ ಅಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ ಶಾಂತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ೧. *c* ಮೃತ್ತಿಕಾಶೌಚ ಸ್ನಾನ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮ ೧. *d* ಕ್ಷೌರ, ಕಾಸ್ತ್ರೀಕ್ಷ್ಣ ಕ್ಷೌರ ೪. *e* ಸವ್ಯ ವೆನಿಸಿದ ಕರ್ಮೋರ್ಧ್ವವಾದ ಜನಿವಾರ ೧. *f* ಅಪಸವ್ಯವಾದ ಜನಿವಾರ ೧. *g* ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿವೀತಿಯಾದ ಜನಿವಾರ ೧. *h* ದೇವ ಸಂಬಂಧವಾದ ತೀರ್ಥ ೧, ಋಷಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ತೀರ್ಥ ೧, ಪಿತೃ ಸಂಬಂಧವಾದ ತೀರ್ಥ ೧, ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾದ ತೀರ್ಥ ೧. *i* ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆ ೩. *j* ದೇವ ಸ್ವರೂಪವಾಗುವಿಕೆ ೧. *k* ಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿಗಳು ೧. *l* ಸರ್ವ ಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪ್ರಪವಾಸ ೧. *m* ಉತ್ಸರ್ಗೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ೨. *n* ಸಟೆಯಾಗಿ ಸನ್ಯಾಸಿ ವೇಷದಿಂದ ತಿರುಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವಿಕೆ ೧.

ವ್ರಾತ್ಯಃ (ಸಂಸ್ಕಾರಹೀನಃಸ್ಯಾತ್) *a* ಅಸ್ವಧ್ಯಾಯೋ ನಿರಾಕೃತಿಃ *b* ।
ಧರ್ಮಧ್ವಜೀ ಲಿಂಗವೃತ್ತಿ *c* ರ್ವಕೀರ್ಣೀ (ಪ್ರಕೀರ್ಣಕವ್ರತಃ) *d* ॥ ॥೪೫೭॥
(ಸುಪ್ತೇಯಸ್ಮಿನ್ನ ಸ್ತಮೆ ತಿಸುಪ್ತೇಯಸ್ಮಿನ್ನುದೆಜಿಚೆ ।
ಅಂಕುರ್ಮಾ) ಅಭಿನಿರ್ಮುಕ್ತಾ *e* ಭ್ಯುದಿತೌ (ಕಾಯಥಾಕ್ಯಮುಂ) *e* ॥ ॥೪೫೮॥
ಪರಿವೇತ್ತಾ *f* (ನುಜೊನೂಢೆಜ್ಯೆಷ್ಠೆ ದಾರಪರಿಗ್ರಹಾತ್) *f* ।
ಪರಿವಿತ್ತಿ (ಸ್ತುತಜ್ಞ್ಯಾಯಾ) *g* ವಿವಾಹೊಽಪಯಮೌ (ಸಮೌ ॥ ॥೪೫೯॥
ತಥಾ) ಪರಿಣಯೊದ್ವಾಹೊ ಪಯಮಾಮಾಃ ಪಾಣಿಪೀಡನಂ *h* ।
ವ್ಯಮಾಯೊಗ್ಯಮ್ಯ ಭರೊಽಮ್ಯೆಥುನಂ ನಿಧುವನಂರತಂ *i* ॥ ॥೪೫೯॥
ತ್ರಿವರ್ಗೊ (ಧರ್ಮಕಾಮಾರ್ಥೈ) *j* ಶ್ಚತುರ್ವರ್ಗ (ಸ್ತಮೊಪ್ಸಕ್ಕೈಃ) *k* ।
(ಸಬಲೈಸ್ತೈಃ) ಶ್ಚತುರ್ಭದ್ರಂ *l* ಜನ್ಯಾ (ಸ್ನಿಗ್ಧಾವರಸ್ಯಯೆ) *m* ॥ ॥೪೫೯॥

॥ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಗಃ ॥

VIII. KSHATRIYA-VARGA.—ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವರ್ಗ.

ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೊ ರಾಜನ್ಯೊ ಬಾಹುಜಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೊ ವಿರಾಟ್ *n* ।
ರಾಜ್ಞೋ ರಾಟ್ಪ್ರಾರ್ಥಿವಕ್ಷ್ಮಾಭೃನ್ನೃಪ ಭೂಪ ಮಹೀಕ್ಷಿತಃ *o* ॥ ॥೪೫೮॥

---

a 1, An outcaste. *b* 2, One who does not study the vedas. *c* 2, A religious hypocrite, (lit: one who displays the flag of virtue.) *d* 1, A violater of the vow of chastity. *e* 1, One asleep at sunset; 1, one asleep at sunrise. *f* 1 A younger brother married before his elder. *g* 1, An unmarried elder brother, the younger being married. *h* 6, Marriage. *i* 5, Connection. *j* 1, The three objects of worldly desire—wealth, pleasure, virtue. *k* 1, The four objects of human pursuit—wealth, pleasure, virtue, final beatitude. *l* 1, One devoted to all the above four. *m* 1, The friend of a bridegroom. *n* 5, A kshatriya, one born in the military caste. *o* 7, King.

a ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದವನು, ಅಪರಿ ಶುದ್ಧನು ೧. *b* ವೇದವನ್ನು ಓದದೆ ಯಿರುವನು ೨. *c* ಯೋಗ್ಯವಾದ ವೇಷ ಧರಿಸಿ ಬದುಕುವನು ೨. *d* ಪರಸ್ತ್ರೀ ಗಮನದಿಂದ ವ್ರತಭಂಗವಾದವನು ೧. *e* ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ದೇ ಹೋಗುವ ನಿರ್ಮುಕ್ತನೆಂಬ ಪಾಪಿಷ್ಠನು ೧; ಸೂರ್ಯೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವ ಅಭ್ಯುದಿತನೆಂಬ ಪಾಪಿಷ್ಠ ೧. *f* ಅಂಣನಿಗೆ ಮದಿವೆ ಇಲ್ಲದೇ ತಮ್ಮನು ಮದಿವೆಯಾಗಿರುವನು ಪಾಪಿಷ್ಠ ೧. *g* ಅಂಥಾ ಪರಿವೇತ್ತನೆಂಬ ಪಾಪಿಷ್ಠನ ಅಂಣ ೧. *h* ಮದಿವೆ ೬. *i* ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗವು, ರತಿ ೫. *j* ೩ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಕೂಟ ೧. *k* ಮೋಕ್ಷದೊಡಗೂಡಿದ ಧರ್ಮ, ಕಾಮ್ಯಾರ್ಥಗಳು ನಾಲ್ಕು ೧. *l* ೪ ಬಲವುಳ್ಳ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ೧. *m* ಮದವಣಿಗನ ಸ್ನೇಹಿತ ೧. *n* ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಅರಸು, ಅತನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು ೫. *o* ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸಲಹುವ ಅರಸು, ಅವನ ಆಜ್ಞೆ ಮೀರಿ ನಡಿಸುವ ಮಂತ್ರಿ ೩.

(ರಾಜಾತುಪ್ರಣತಾಶೇಷ ಸಾಮಂತಸನ್ನೃತೆ) ಅಧೀಶ್ವರಃ *a* ।
ಚಕ್ರವರ್ತ್ತೀ ಸಾರ್ವಭೌಮೋ *b* (ನೃಪೊನ್ಯೋ) ಮಂಡಲೇಶ್ವರಃ *c* ॥ ॥೪೯೯॥
(ಯೆನೆಷ್ಟಂ ರಾಜಸೂಯೆನ ಮಂಡಲಸ್ಯೇಶ್ವರಶ್ಚ ಯೆಃ ।
ಶಾಸ್ತಿ ಯಶ್ಚಾಜ್ಞಯಾಂಜಸ್ಸ) ಸಮ್ರಾಟ್ *d* (ಅಥ) ರಾಜಕಂ ॥ ॥೪೯೦॥
ರಾಜನ್ಯಕಂ (ಚನೃಪತಿಕ್ಷತ್ರಿ) ಯಾಣಾಂಗಣಿಕ್ಯಮಾತ್ಯೆ) *e* ।
ಮಂತ್ರೀ ಧೀಸಚಿ ವೌ ಮಾತ್ಯೌ *f* (ನ್ಯೆ) ಕರ್ಮಸಜೀವಾ (ಸ್ತತಃ) *g* ॥ ॥೪೯೧॥
ಮಹಾಮಾತ್ರಃ ಪ್ರಧಾನಾನಿ *h* ಪುರೋಧಾ (ಸ್ತು) ಪುರೋಹಿತಃ *i* ।
(ದೃಷ್ಟರಿವ್ಯವಹಾರಾಣಾಂ) ಪ್ರಾಡ್ವಿವಾಕಾ ಪ್ರದರ್ಶಕೌ *j* ॥ ॥೪೯೨॥
ಪ್ರತೀಹಾರೆ ದ್ವಾರಪಾಲ ದ್ವಾಸ್ಥೌದ್ವಾಸ್ಥಿ ತದರ್ಶಕಾಃ *k* ।
ರಕ್ಷಿವರ್ಗ (ಸ್ತ್ವ) ನೀಕಸ್ಥೊ *l* (ಥಾ) ಧ್ಯಕ್ಷಾಧಿಕೃತೌ (ಸಮೌ) *m* ॥ ॥೪೯೩॥
ಸ್ಥಾಯುಕೊ (ಧಿಕೃತೊಗ್ರಾಮೆ) *n* ಗೊಪೊ (ಗ್ರಾಮೆಷುಭೂರಿಷು) *o* ।
ಭೌರಿಕಃ (ಕನಕಾಧ್ಯಕ್ಷೊ) *p* (ರೂಪ್ಯಾಧ್ಯಕ್ಷಸ್ತು) ನೈಷ್ಕಿಕಃ *q* ॥ ॥೪೯೪॥

---

a 1, Chief feudatory king. *b* 2, Emperor. *c* 1, Monarch, sovereign ruler. *d* 1, Paramount sovereign, viz: one who has performed the *Rájasúya* sacrifice, rules the whole continent from Himálaya to Cape Comorin, and imposes his commands on foreign kings. *e* 2, An assemblage of kings. *f* 3, Minister, councillor. *g* 1, Executive minister. *h* 2, Nobleman, royal councillor. *i* 2, Family priest. *j* 2, Judge. *k* 5, Doorkeeper, porter. *l* 2, Body-guard. *m* 2, Superintendent, the chief of an official department. *n* 1, The head man or overseer of a village. *o* 1, The head man of several villages or a district. *p* 1, Treasurer, especially of gold in a royal treasury. *q* 1, Master of the mint.

a ತನಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ದೇಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಯಿರುವ ಅರಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠನಾದವನು ೧. *b* ಭೂಮಿಯಾಗೆಲ್ಲಾ ಒಬ್ಬನೆ ಅರಸಾದವನು ೨. *c* ಸಾರ್ವ ಭೌಮನಾದ ಮಹಾ ರಾಜನಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಭೂಮಿ ಆಳುತ್ತಿರುವ ಮಹಾ ರಾಜನು ೧. *d* ರಾಜ ಸೂಯ ಯಾಗ ಮಾಡಿದವ ೧, ಆ ಸೇತು ಹಿಮಾಚಲದ ಮಧ್ಯಮ ಭೂಮಿ ಪಾಲಿಸುವ ೧, ರಾಜರನ್ನು ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಶಿಕ್ಷಿಸುವನು ೧. *e* ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಆಳುವರ ಗುಂಪು ೨. *f* ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರಿ ೫. *g* ಮಂತ್ರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಆಲೋಚನೆ ಹೇಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ ೧. *h* ದಳವಾಯಿ ಮುಂತಾದವರು ೨. *i* ಪುರೋಹಿತ ೨. *j* ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಾಯಕನು, ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ, ಜಡ್ಜಿ ೨. ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವ ಜವಾನನು ೫. *l* ಮೈಗಾವಲು ಸೇನೆ ೨. *m* ಇಲಾಖೆ ಮೊಖ್ತೇಸರರು, ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ೨. *n* ಗ್ರಾಮ ಮುನಸಿಫ್ ಮುಂತಾದವರು ೧. *o* ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಶೇಕದಾರ, ಮಾಮಲೆದಾರ ಮುಂತಾದವರು ೧. *p* ಖಜಾನೆ ಅಧಿಕಾರಿ ೧. *q* ಟಂಕಸಾಲೆ ಅಧಿಕಾರಿ ೧.

(ಅಂತಃಪುರೆತ್ವ ಧಿಕೃತಸ್ಸ್ಯಾತ್) ಅಂತರ್ವಂಶಿಕೊ' (ಜನಃ) *a* ।
ಸಾವಿದಲ್ಲಾಃ ಕಂಚುಕಿನಃ ಸ್ಥಾಪತಾ'ಸ್ಯ ಸ್ಸಾವಿದಾ (ಶ್ಚತೆ) *b* ॥ ॥೪೬೫॥
ಷಂಡೊ'ವರ್ಷವರ (ಸ್ತುಲ್ಯೌ) *c* ಸೆವಕಾ'ಥ್ರ್ಯನುಜೀವಿನಃ *d* ।
(ವಿಪಯಾನಂತರೊರಾಜಾ) ಶತ್ರುಮಿ'ತ್ರ (ಮತಃಪರಂ) *e* ॥ ॥೪೬೬॥
ಉದಾಸೀನಃ (ಪರತರಃ) *f* ಪಾಷ್ಣ್ರಿ'ಗಾ'ಹ (ಸ್ತುಪೃಷ್ಠತಃ) *g* ।
ರಿಪು'ವೈರಿ ಸಪತಾ'ಳರಿ ದ್ವಿಷಡ್ದ್ವೇಷಣ ದುರ್ಹೃದಃ ॥ ॥೪೬೭॥
ದ್ವಿ'ದ್ವಿಪಕ್ಷಾ'ಹಿ ತಾ'ಮಿತ್ರ ದಸ್ಯು ಶಾತ್ರವೆ ಶತ್ರವಃ ।
ಅಭಿಯಾತಿ ಪರಾವಾತಿ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿಪರಿಪಂಥಿನಃ *h* ॥ ॥೪೬೮॥
ಸಿ'ಗ್ಧೊ' ವಯಸ್ಯಸ್ಸ'ವಯಾ *i* (ಅಥ) ಮಿತ್ರಂ ಸಖಾ ಸುಹೃತ್ *j* ।
ಸಖ್ಯಂ ಸಾಪ್ತಪದೀನಂ ಸ್ಯಾ *k* ದ'ನುರೊಧೊ' ನುವರ್ತನಂ *l* ॥ ॥೪೬೯॥
ಯಥಾರ್ಹವರ್ಣಾಃ ಪ್ರಣಿಧಿರ್' ಪಸರ್ಪಕ್ಚ್ಚರಃ ಸ್ಪಶಃ ।
ಚಾರ (ಶ್ಚ) ಗೂಢಪುರುಷ *m* ಶಾ'ಪ್ತ ಪ್ರತ್ಯಯಿತೌ' (ಸಮೌ) *n* ॥ ॥೪೭೦॥
ಸಾಂವತ್ಸರೊ' ಜ್ಯೌತಿಷಿಕೊ' ದೈವಜ್ಞೊ ಗಣಕಾ (ವಪಿ ।
ಸ್ಯು) ರೌ'ಹೂರ್ತಿಕ ಮೌಹೂರ್ತಜ್ಞಾನಿ ಕಾರ್ತಾಂತಿಕಾ (ಅಪಿ) *o* ॥ ॥೪೭೧॥
ತಾಂತ್ರಿಕೊ'ಜ್ಞಾ ತಸಿದ್ಧಾಂತ *p* ಸ್ಮತಿ'ಜ್ಞೆ ಗೃಹಪತಿ (ಸ್ತವೌ) *q* ।
ಲಿಪಿಕಾರೊ' ಕ್ಷರಚಣೊ' ಕ್ಷರಚುಂಚು (ಶ್ಚ) ಲೆಖ'ಕೆ *r* ॥ ॥೪೭೨॥

---

a 1, Superintendent of the female apartments. *b* 4, A guard or attendant of the women's apartment. *c* 2, Eunuch. *d* 3, Servant. *e* 1, Hostile king; 1, friendly or allied king. *f* 1, Neutral king. *g* 1, An enemy in the rear. *h* 19, Enemy, foe. *i* 3, A friend, especially of the same age. *j* 3, Friend, in general. *k* 2, Friendship. *l* 2, Compliance. *m* 7, Spy. *n* 2, Trusty friend. *o* 8, Astronomer, astrologer, fortune-teller. *p* 2, One versed in a system so as to be an authority. *q* 2, A liberal man, one who daily dispenses charity. *r* 4, Scribe, writer, clerk.

a ಅಂತಃಪುರದೊಳಗೆ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವರು ೧. *b* ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಕಾದಿರುವವರು, ಜನಾನಿಕಾವಲುಗಾರರು ೪. *c* ಷ್ಣಾಷ್ಣಾ ಪಹರೆ ಖೋಜಾದವನು ೨. *d* ಚಾಕರನು, ಸೇವಕನು ೩. *e* ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಎತಲೂ ಆಚೇ ದೇಶದ ಅರಸು ೧, ಶತ್ರು ದೇಶಕ್ಕೆ ಂ ತಲೂ ಆಚೆ ದೇಶದ ಅರಸು ೧. *f* ಮಿತ್ರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಂತಲೂ ಆಚೇ ದೇಶದ ಅರ ಸು ೧. *g* ಗೆಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಅರಸಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಯಿರುವ ಶತ್ರು ೧. *h* ಶತ್ರುವು ಗಳು ೧೯. *i* ಸಮಾನ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳ ಸ್ನೇಹಿತ ೩. *j* ಸ್ನೇಹಿತನು ೩. *k* ಸ್ನೇಹ ೨. *l* ಅನುಸರಿಸಿ ಯಿರುವದು ೨. *m* ಗೂಢಚಾರನು, ವಿಷಯವನ್ನು ತಂದು ಅರಿಕೆ ಮಾಡುವವನು ೭. *n* ಆಪ್ತನು, ಯೆಥಾರ್ಥವಾದಿ ೨. *o* ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕ ನು ೮. *p* ಬಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನು ೨. *q* ಸದಾ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡು ವವನು ೨. *r* ಬರೆಯುವವನು, ರೈಟರ್, ಗುಮಾಸ್ತ ೪.

(ಲಿಖಿತಾಕ್ಷರಸಂಸ್ಥಾನೆ) ಲಿಪಿರ್ಲಿಭಿ (ರು'ಭಿಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ) *a* ।
(ಸ್ಯಾತ್) ಸಂದೇಶಹರೋ'ದೂತೋ' *b* ದೌತ್ಯಂ (ತದ್ಭಾವಕರ್ಮಣೋಃ) *c* ॥ ॥೪೭॥
ಅಧ್ವನೀನೋ'ಧ್ವಗೋ'ಧ್ವನ್ಯಃ ಪಾಂಥಃ ಪಥಿಕ (ಇತ್ಯಪಿ) *d* ।
ಸ್ವಾಮ್ಯಮಾತ್ಯ ಸುಹೃತ್ಕೋ'ಶ ರಾಷ್ಟ್ರ ದುರ್ಗ ಬಲಾನಿಚ ॥ ॥೪೮॥
ರಾಜ್ಯಾಂಗಾನಿ ಪ್ರಕೃತಯಃ (ಪಾರಾಣಾಂಶ್ಚೈಣಯೋಪಿಚ) *e* ।
ಸಂಧಿ (ರ್ನಾ) ವಿಗ್ರಹೋ'ಯಾನಮಾ'ಸ ನಂದ್ವೈಧಮಾ'ಶ್ರಯಃ ॥ ॥೪೯॥
ಷಡ್ಗುಣಾ *f* ಶ್ಚಕ್ತಯ (ಸ್ತಿಸ್ರಃ) ಪ್ರಭಾವೋ'ತ್ಸಾಹ'ಮಂತ್ರಜಾಃ *g* ।
ಹ್ರಾಸಸ್ಥಾನಂ (ಚ) ವೃದ್ಧಿ (ಶ್ಚ) ತ್ರಿವರೋ'ರ್ಗ (ನೀತಿವೆದಿನಾಂ *h*) ॥ ॥೫೦॥
(ಸ) ಪ್ರತಾಪಃ ಪ್ರಭಾವಶ್ಚ (ಯುತ್ತೆಜಃ ಕೋಶದಂಡಜಂ) *i* ।
ಸಾಮದಾನೆ' ಭೇದದಂಡಾ (ವಿತ್ಯುಪಾಯಾಶ್ಚತುಷ್ಕಯಂ) *j* ॥ ॥೫೧॥
ಸಾಹಸಂತು ದವೊ'ದಂಡ *k* ಸ್ಸಾಮ ಸಾಂತ್ವ *l* (ಮುಭೊಸಮೌ) ।

---

a 2, Writing, written character. *b* 2, Messenger. *c* 1, Message, errand. *d* 5, Traveller, wayfarer. *e* 7, The seven requisites of a regal administration; viz: 1, a monarch; 1, a prime minister; 1, an ally; 1, treasure; 1, territory; 1, a stronghold; and 1, an army. 1, Population. *f* 6, The six means of defence, viz: 1, mediation; 1, war 1, marching; 1, halting; 1, stratagem; 1, recourse to protection. *g* 3, The three powers of monarchy, viz; 1, majesty; 1, energy; 1, counsel. *h* 1, Inferiority to an enemy; 1, equality with an enemy; 1, superiority to an enemy. *i* 2, Majesty, dignity. *j* 4, The four means of overcoming an enemy, viz: 1, conciliation; 1, presents; 1, creating dissension; 1, chastising. *k* 3, Punishment, chastisement. *l* 2, Conciliation.

a ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಅಕ್ಷರಗಳ ಆಕಾರ, ಲಿಪಿ ೨. *b* ದೂತನು ೨. *c* ದೂತನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸ ೧. *d* ದಾರಿ ನಡಿಯುವವನು ೫. *e* ಅರಸು ೧, ಮಂತ್ರಿ ೧, ಸ್ನೇಹಿತ ೧, ಬಕ್ಕಸ ೧, ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀರಿದ ದೇಶ ೧, ಪಟ್ಟಿ, ಕೋಟೆ, ಕಂದಕ, ಪಾಳೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನ ೧, ಪುರ ಜನಗಳ ಸೇನೆ ೧ ಈ ೭ ರಾಜ್ಯಾಂಗಗಳು. *f* ಸಲ್ಲಾ ಮಾಡುವದು ೧, ಕಲಹ ೧, ದಂಡೆತ್ತಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಿಕೆ ೧, ತಾಣ್ಯ ಮಾಡುವದು ೧, ಭೇದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವಿಕೆ ೧, ಗೆಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ತನಗಿಂತಲೂ ಬಲವಂತನನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ೧, ಈ ೬ ಷಡ್ಗುಣಗಳು. *g* ಪ್ರಭು ಶಕ್ತಿ ೧, ಉತ್ಸಾಹ ಶಕ್ತಿ ೧, ಮಂತ್ರ ಶಕ್ತಿ ೧, ಯೆಂಬ ಶಕ್ತಿತ್ರಯ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಮೆಂಟಾದ ಜಿಗೀಷೆ. *h* ಶತ್ರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತಾನು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಿಕೆ ೧, ಶತ್ರುವೂ ತಾನೂ ಸಮನಾಗಿರುವಿಕೆ ೧, ಶತ್ರುವಿಗಿಂತಲೂ ತಾನು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಿಕೆ ೧. *i* ಭಂಡಾರದಿಂದಲೂ, ದಂಡು ಗುನ್ನೆಗಾರಿ ತೆತ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಮೆಂಟಾದ ಪ್ರಭು ಕಳೆ ೨. *j* ಜಯವನ್ನು ಪಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮೆಪಾಯಗಳು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವ ಸಯುಕ್ತಿಕವಾದದ್ದು ೪. *k* ದಂಡೋಪಾಯ ೩. *l* ಸಾಮೋಪಾಯ ೨.

ಭೆದೋ'ಪಜಾಪಾ *a* ವು'ಪಧಾ (ಧರ್ಮ್ಯಾದ್ಯೈರ್ವ್ಯತ್ಪರೀಕ್ಷಣಂ) *b* ॥ ॥೪೭॥
(ಪಂಚಕೆ)ಷ್ವ ಪಡಕ್ಷೇಣೊ' (ಯುಸ್ಮತ್ಪತೀ ಯಾದ್ಯಗೋಚರಃ) *c* ।
ವಿವಿಕ್ತ ವಿಜನ ಚ್ಛನ್ನನಿಶ್ಶಲಾಕಾ (ಸ್ತ್ರಥಾ) ರಹಃ ॥ ॥೪೭॥
ರಹಕ್ಕೊ'ಪಾಂಕು (ಚಾಲಿಂಗೆ) *d* ರಹಸ್ಯಂ (ತದ್ಭವೆತ್ರಿಷು) *e* ।
(ಸಮೌ) ವಿಸ್ರಂಭವಿಶ್ವಾಸೌ' *f* ಭೈಷೆ' (ಭ)ಂಶೊಯಥೊಚಿತಾರ್ಕೆ) *g* ॥ ॥೪೮॥
ಅಭ್ಯಾಷನ್ಯಾಯ'ಕಲ್ಪಾ (ಸ್ತು) ದೆಶರೂಪಂ ಸಮಂಜಸಂ *h* ।
ಯುಕ್ತವೌ'ಪ ಯಿಕಂ ಲಭ್ಯಂ ಭಜಮಾನಾ'ಭಿನೀತವತ್ ॥ ॥೪೯॥
ನ್ಯಾಯ್ಯಂ (ಚತಿ)ಪುಷಟ್ *i*) ಸಂಪ್ರಧಾರಣಾ (ತುಸಮರ್ಥನಂ) *j* ।
ಅಪವಾದಸ್ತು ನಿರ್ದೆಶೊ' ನಿದೆಶಶ್ಚಾ'ಸನಂ (ಜಸಃ) ॥ ॥೪೯-೨॥
ಕಿಪ್ಟ (ಶ್ಚಿ)ಜ್ಞಾ (ಜ) *k* ಸಂಸ್ಥಾ (ತು) ಮರ್ಯಾದಾ ಧಾರಣಾಸ್ಥಿತಿಃ *l* ।
ಆಗೊ'ಪರಾಧೊ'ಮಂತು (ಕ್ಷ) *m* (ಸಮೆ) ತೂ'ದ್ದಾನ ಬಂಧನೆ *n* ॥ ॥೪೯-೪॥
ದ್ವಿಪಾದೊ'ಯ್ (ದ್ವಿಗುಣೊದಂಡೊ) *o* ಭಾಗೆಧೆಯಃ ಕರೊ'ಬಲಿಃ *p* ।
(ಶುಲ್ಕಾದಿದೆಯಂ) ಶುಲೊ'ತ್ (ಸ್ತ್ರಿ)ಯಾಂ *q* ಪ್ರಾಭೃತಂತು ಪ್ರದೆಶನಂ ॥ ॥೪೯-೬॥
ಉಪಾಯನಮು'ಪಗಾಹ್ಯ ಮು'ಪಹಾರ (ಸ್ತ್ರಥೊ') ಪದಾ *r* ।

---

a 2, Creating dissension. *b* 1, A false pretence, especially on the part of a king to prove his ministers. *c* 1, Secrecy (lit: concealment from six eyes, i. e. a third party.) *d* 7, Solitary place. *e* 1, A secret. *f* 2, Trust, confidence, affection. *g* 1, Declension, falling from propriety. *h* 5, Propriety, fitness, justice. *i* 6. Right, proper, fit. *j* 1, Deliberation, determining the propriety or impropriety of anything. *k* 6, Command, direction. *l* 4, Rectitude, respect. *m* 3. Fault, guilt. *n* 2, Confining. *o* 1, Double punishment. *p* 3, Tax, tribute, royal revenue. *q* 1, Toll, duty, impost. *r* 6, The present or offering made to a king on being admitted to an audience.

a ಭೇದೋಪಾಯ ೨. *b* ಅರಸು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಮುಂತಾದವರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವದು ೧. *c* ಮೂರನೇಯವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಇಬ್ಬರ ಏಕಾಂತ ೧. *d* ಏಕಾಂತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವಿಜನವಾದ ಸ್ಥಳ ೭. *e* ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತು, ಅಥವಾ ಸಂಗತಿ ೧. *f* ವಿಶ್ವಾಸ, ನಂಬಿಕೆ, ಅಭಿಮಾನ ೨. *g* ವುಚಿತ ವೃತ್ತಿ ಕೆಡುವಿಕೆ ೧. *h* ತನಿಗೆ ವುಚಿತವಾದ ಧರ್ಮಗಳು ತಪ್ಪದೇ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ನಡದು ಕೊಳ್ಳುವದು ೫. *i* ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರು ವಡಂಬಡ ತಕ್ಕಂಥಾದ್ದು ೬. *j* ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಯುಕ್ತವೆಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸ ತಕ್ಕದ್ದು ೧. *k* ಹೀಗೆ ನಡದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ವಿಧಿಸುವದು ೬. *l* ಮರ್ಯಾದೆ ೪. *m* ಅಪರಾಧ, ತಪ್ಪು ೩. *n* ಕಟ್ಟು ಹಾಕುವದು, ತಡೆ ಪಡಿಸುವದು ೨. *o* ಎರಡಷ್ಟು ದಂಡ ತೆಗದು ಕೊಳ್ಳುವದು ೧. *p* ಅರಸಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಕಾಣಿಕೆ ಕಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ್ದು ೩. *q* ಅರಸಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಸುಂಕ, ತೀರ್ವೆ ೧. *r* ರಾಜ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ತರ ತಕ್ಕ ಕಾಣಿಕೆ ೬.

ಯೌತಕಾ (ದಿತುಯದ್ದೈಯಂ) ಸುದಾಯೋ' ಹರಣಂ (ಜಕತತ್) *a* ॥ ॥೪೪॥
ತತ್ತಾ ಲಸ್ತು ತದಾತ್ವಂಸ್ಯಾ *b* (ದುತ್ತರಃಕಾಲ) ಆಯತಿಃ *c* ।
ಸಾಂದೃಷ್ಟಿಕಂ (ಫಲಂಸದ್ಯ) *d* ಉದರ್ಕಃ (ಫಲಮುತ್ತರಂ) *e* ॥ ॥೪೫॥
ಅದೃಷ್ಟಂ (ವಹ್ನಿತೊಯಾದಿ) *f* ದೃಷ್ಟಂ (ಸ್ವಪರಜಕೃಜಂ) *g* ।
(ಮಹೀಭುಜಾ) ಮು'ಹಿಭಯಂ (ಸ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಭವಂಭಯಂ) *h* ॥ ॥೪೬॥
ಪ್ರಕೃಯಾ (ತ್ವ) ಧಿಕಾರಸ್ಯಾ *i* ಚ್ಚಾ ಮರಂತು ಪ್ರಕೀರ್ಣಕಂ *j* ।
ನೈಪಾಸನಂ (ಜಯತ್) ಭದ್ರಾಸನಂ *k* ಸಿಂಹಾಸನಂ (ತುತತ್) ॥ ॥೪೭॥
(ಹೈಮಂ) *l* ಛತ್ರಂ (ತ್ರಾ) ತಪತ್ರಂ (ರಾಜ್ಞಾಸ್ತು) ನೃಪಲಕ್ಷ್ಮ(ತತ್) *m* ।
ಭದ್ರಕುಂಭಃ ಪೂರ್ಣಕುಂಭೋ' *n* ಭೃಂಗಾರಃ ಕನಕಾಲುಕಾ *o* ॥ ॥೪೮॥
ನಿವೇಶಃ ಶಿಬಿರಂ (ಷಂಡೆ) *p* ಸಜ್ಜನಂ (ತೂ') ಪರಚ್ಛದಂ *q* ।
ಹಸ್ತ್ಯಶ್ವರಥ ಪಾದಾತಂ ಸೈನಾಂಗಂ (ಸ್ಯಾಚ್ಚತುಷ್ಟಯಂ) *r* ॥ ॥೪೯॥
ದಂತೀ ದಂತಾ ವಳೋ'ಹಸ್ತೀ ದ್ವಿರದೋ'ನೆ ಕಪೊ'ದ್ವಿಪಃ ।
ಮತಂಗಜೋ'ಗ ಜೋನಾಗಃ ಕುಂಜರೋ' ವಾರಣಃಕರೀ ॥ ॥೫೦॥

---

a 3, Nuptial gift. *b* 2, The present. *c* 1, The future. *d* 1, Immediate consequence. *e* 1, Future or remote consequence. *f* 1, Fate, terror inspired by any thing invisible. *g* 1, Fear arising from a king's own subjects or from a foreign king. *h* 1, Apprehension of treachery in one's own party. *i* 2, Power. *j* 2, A fly-brush or fly-whisker composed of the tail of the Tartary ox (*bos grunniens*). *k* 2, A throne or royal seat. *l* 1, A throne of state, a golden throne supported by figures of lions. *m* 2, A gilt umbrella or canopy of state (an ensign of royalty.) *n* 2, A vase of water placed at the entrance of a palace or other building. *o* 2. A golden vase. *p* 2, Camp. *q* 2, A guard. *r* 1. A component part of an army, viz: 1, elephants; 1, cavalry; 1, chariots. 1, infantry.

a ಮದಿವೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಳಿಯನಿಗೆ, ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಬಹುವಾನ ೩. *b* ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲ ೨. *c* ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ ೧. *d* ಇತ್ತಾಲದಲ್ಲಿ ವುಂಟಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ೧. *e* ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ ೧. *f* ಬೆಂಕಿ, ನೀರು, ಹೊಳೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಭಯ ೧. *g* ತನ್ನ ಗುಂಪಿನಿಂದಲೂ, ಅನ್ಯರ ಗುಂಪಿನಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯ ೧. *h* ತನ್ನವರಿಂದಲೇ ತನಿಗೆ ವುಂಟಾಗುವ ಭೀತಿ, ಅಂತಃ ಕಲಹ ೧. *i* ಅಧಿಕಾರ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹ ೨. *j* ಬಾಲ ಚೌರೀ ಚಾವರ ೨. *k* ಅರಸು ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವ ಗದ್ದಿಗೆ, ಭದ್ರ ಪೀಠ ೨. *l* ಚಿನ್ನದಿಂದಾದ ಅರಸಿನ ಸಿಂಹಾಸನ ೧. *m* ಕೊಡೆ, ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಹಿಡಿಯುತಕ್ಕ ಛತ್ರಿ, ರಾಜರಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕ ಚಿಹ್ನೆ ೨. *n* ಅರ ಮನೆಗೆ ಮೊದಲಾದ ಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಯಿರಿಸುವ ಪೂರ್ಣ ಕಲಶ ೨. *o* ಚಿನ್ನದ ಬಟ್ಲು, ಚಿನ್ನದ ಹೂಜಿ ೨. *p* ದಂಡು ಇಳಿದಿರುವ ಸ್ಥಳ ೨. *q* ದಂಡು ಕಾವಲುಗಾಗಿ ಸುತ್ತಲು ಇರುವ ಪಹರೆ ೨. *r* ಆನೇ ದಂಡು, ಕುದುರೆ ದಂಡು ತೇರು ಮತ್ತು ಯೋಧರು ಈ ೪ ಸೇನಾಂಗ ೧.

ಇಭಃ ಸ್ತಂಬೆ ರಮಃ ಪದ್ಮೀ *a* ಯೂಥನಾಥ (ಸ್ತು) ಯೂಥೆಪಃ *b* ।
ಮದೊತ್ತಟೊ ಮದಕಲಭ *c* ಕಲಭಃ ಕರಿಶಾಬಕಃ *d* ॥ ॥೪೯-೨॥
ಪ್ರಭಿನ್ನೊ ಗ್ಜತೊ ಮತ್ತ *e* (ಸ್ಸಮೂ) ವುದ್ಯಾಂತ ನಿರ್ಮದೌ *f* ।
ಹಸ್ತಿಕಂ ಗಜತಾ (ಬ್ಯಂದೆ) *g* ಕರಿಣೀ ಧೆನುಕಾ ವಶಾ *h* ॥ ॥೪೯-೩॥
ಗಂಡಃಕಟೊ *i* ಮದೊದಾನಂ *j* ವಮಧುಃ (ಕರೀಕರಃ) *k* ।
ಕುಂಭೌ (ತುರಸಃಪಿಂಡಾ) *l* ತಯೊರ್ಮಧ್ಯೆ) ವಿದುಃ (ಪುರ್ವಾ) *m* ॥೪೯-೪॥
ಅವಗ್ರಜೊ (ಲಲಾಟಂನ್ಯಾ) *n* ದೀಕ್ಷಿಕಾ (ತ್ವಕ್ಷಿಕೂಟಕಂ) *o* ।
(ಅಪಾಂಗದೆಶೊ) ನಿರ್ವ್ಯಾಣಂ *p* (ಕರ್ಣಮೂಲಂತು) ಜೊಲಿಕಾ *q* ॥ ॥೪೯-೫॥
(ಅಧಃ ಕುಂಭಸ್ಯ) ವಾಹಿತ್ಥಂ *r* ಪ್ರತಿಮಾನ (ಪುಥೊಸ್ಯಯತ್) *s* ।
ಆಸನಂ (ಸ್ಕಂಧದೆಶಸ್ಯಾತ್) *t* ಪದ್ಮಕಂ (ಬಿಂದುಜಾಲಕಂ) *u* ।। ॥೪೯-೬॥
ಪಕ್ಷಭಾಗಃ (ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗೊ) *v* ದಂತಭಾಗ (ಸ್ತು ಯೊಗ್ರತಃ) *w* ।
(ದ್ವೌಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಾಜ್ಜ್ಞಂಘಾದಿದೆಶೌ) ಗಾತ್ರಾವರೆ (ಕ್ರಮಾತ್) *x* ॥ ॥೪೯-೭॥
ತೊತ್ರಂ ವೈಣುಕ *y* ಮಾಲಾನಂ ಬಂಧಸ್ತಂಭೆಥ *z* ಕ್ಯಂಖಲೆ ।

---

a 15, Elephant. *b* 2, The chief elephant of a herd. *c* 2, An elephant in rut. *d* 2, Young elephant. *e* 3, A furious elephant. *f* 2, An elephant not in rut, quiet. *g* 2, A herd of elephants. *h* 3, Female elephant. *i* 2, Elephant's temple. *j* 2, The juice that flows from an elephant's temples when in rut. *k* 1, Water ejected from the elephant's trunk. *l* 1, The two frontal globes of an elephant. *m* 1, The space between those globes. *n* 1, Elephant's forehead. *o* 1, Pupil of the elephant's eye. *p* 1, Outer corner of an elephant's eye. *q* 1, Root of an elephant's ear. *r* 1, An elephant's forehead just below the frontal globes. *s* 1, The part of the forehead below that. *t* 1, An elephant's shoulder. *u* 1, Coloured marks on the face and trunk of an elephant. *v* 1, The side or flank of an elephant. *w* 1, The fore part of an elephant. *x* 1, A forelimb or fore part of the body of an elephant; 1, the hind part. *y* 2, A goad or spike for punishing an elephant. *z* 2, A post to which an elephant is tied.

a ಆನೆಗಳು ೧೫. *b* ಆನೆಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಜ, ದೊಡ್ಡ ಆನೆ ೨. *c* ಮದವೇರಿದ ಆನೆ ೨. *d* ಆನೇ ಮರಿ ೨. *e* ಮದಸೋರುತ್ತಿರುವ ಆನೆ ೩. *f* ಮದವಿಲ್ಲದ ಆನೆ ೨. *g* ಆನೇ ಗುಂಪು ೨. *h* ಹೆಣ್ಣಾನೆ ೩. *i* ಆನೆಯ ಕಪವಾಯಿ ೨. *j* ಮದದ ಬೆವರು ೨. *k* ಸೊಂಡಿಲೊಳ ಗಿಂದಾ ಈಚಿಗೆ ಬಂದ ನೀರು ೧. *l* ಆನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಳ ೧. *m* ಆ ಕುಂಭಸ್ಥಳಗಳೆರಡರ ಮಧ್ಯಭಾಗ *n* ಆನೆಯ ಹಣೆ ೧. *o* ಆನೆಯ ಕಣ್ಣು ಗುಡ್ಡು ೧. *p* ಆನೆಯ ಕಡೆ ಕಣ್ಣು ೧. *q* ಆನೆಯ ಕಿವಿಯ ಬುಡ ೧. *r* ಆನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಲದ ಕೆಳಗಡೆ ೧. *s* ಈ ವಾಹಿತ್ಥವೆಂಬುವದಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಡೆ ೧. *t* ಆನೆಯ ಭುಜ ೧. *u* ಪ್ರಾಯದ ಆನೆಗೆ ಪದ್ಮಾಕಾರವಾಗಿ ಯೇಳುವ ಸಿಬ್ಬ ೧. *v* ಆನೆಯ ವುಭಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ೧. *w* ಆನೆಯ ಮುಂಭಾಗ, ಗಜದಂತಸ್ಥಳ ೧. *x* ಆನೆಯ ಮುಂಗಾಲು ಮುಂತಾದ ಕೆಳಗಡೆ ಕರೀರ ೧. *y* ಆನೆಯನ್ನು ತಿವಿದು ತಿವಿಸುವ ತಿವಿಗೋಲು ೨. *z* ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುವ ಕಂಭದಂಥಾ ಗೂಟ ೨.

ಅಂದುಕೊಂನಿಗಳೊಂ(ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) *a* ದ್ಂಕುಶೊಂ(ಸ್ತ್ರೀ) ಸೃಣಿ(ರ್ದ್ವಯೋಃ) *b* ॥೪೯॥
ದೂಷ್ಯಾ ಕಕ್ಷ್ಯಾ ವರತಾ) (ಸ್ಯಾ) *c* ತ್ಕಲ್ಪನಾ ಸಜ್ಜನಾ (ಸವೆ) *d* ।
ಸ್ಯವೇಣ್ಯಸ್ತರಣಾವರ್ಣಾಃ ಪರಿಸ್ತೋಮಃ ಕುಥೊಂ (ದ್ವಯೋಃ) *e* ॥ ॥೪೯॥
ವೀತಂ (ತ್ವ) ಸಾರಂ ಹಸ್ತ್ಯಶ್ವಂ) *f* ವಾರೀ (ತುಗಜಬಂಧನೆ) *g* ।
ಘೋಟಕೆಂ ವೀತಿ ತುರಗ ತುರಂಗಾಶ್ವ ತುರಂಗಮಾಃ ॥ ॥೪೦೦॥
ವಾಜಿ ವಾಹಾರ್ವಗಂಧರ್ವ ಹಯ ಸೈಂಧವ ಸಪ್ತಯಃ *h* ।
ಆಜಾನೆಯಾಃ (ಕುಲೀನಾ) ಸ್ಯುಸ್ಯ *i* ರ್ವಿನೀತಾ (ಸ್ಯಾದ್ಧುವಾಹಿನಃ) *j* ॥ ॥೪೦೧॥
ವನಾಯುಜಾಃ ಪಾರಸೀಕಾಃ ಕಾಂಭೋಜಾ ಬಾಹ್ಲಿಕಾ ಹಯಾಃ *k* ।
ಯಯು (ರ್ಕೊಶ್ವಶ್ವಮೆಧೀಯೊ) *l* ಜವನ (ಸ್ತು) (ಜವಾಧಿಕಃ) *m* ॥ ॥೪೦೨॥
ಪೃಷ್ಠ್ಯಃಸ್ಥಾರೀ *n* (ಸಿತಃ) ಕಕೊರ್ *o* ರಥೊಂ್ಯ (ವೋಢಾರಥಸ್ಯಯಃ *p*) ।
(ಟೂಲಃ) ಕಿಶೋರೊಂ *q* ವಾವ್ಯೆಶ್ವಾ ಬಡಬಾ *r* ಬಾಡಬಂ (ಗಣೆ) *s* ॥ ॥೪೦೩॥
(ತ್ರಿವಾಹ್ಯ) ಶ್ವೀನಂ (ಯದಶ್ವೆನ ದಿನೆನೈಕೆನಗವ್ಯತೆ) *t* ।

---

a 3, A chain or fetter for an elephant. *b* 2, A hook used for driving an elephant. *c* 3, A leathern girth for an elephant. *d* 2, Caparisoning or adorning an elephant. *e* 5, An elephant's housings or trappings. *f* 1, A weak elephant or horse. *g* 1, A pitfall for catching elephants or a rope for binding them on capture. *h* 13, Horse. *i* 1, A horse of good breed. *j* 1, A trained horse. *k* 1, A Vanáyu (name of a country) horse; 1, A Persian horse; 1, Kamboja horse; 1, a Balkh (or Tartar) horse. *l* 1, A horse fit for the *ashvamedha* sacrifice. *m* 1, A fleet horse. *n* 2, A pack-horse or *tat*. *o* 1, White horse. *p* 1, Draught-horse. *q* 1, Colt. *r* 3, Mare. *s* 1, Group of mares. *t* 1, A day's journey for a horse.

a ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುವ ಲೋಹದ ಸರಪಣಿ ೩. *b* ಅಂಕುಶ, ದೋಟಿ ಗೋಲು ೨. *c* ಆನೆಯ ಟೊಂಕಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವ ತೊಗಲು ಪಟ್ಟಿ ೩. *d* ಆನೆಗೆ ಬಣ್ಣ ಬೊಡಗೆ, ಚಿತ್ರಬಡಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡುವದು ೨. *e* ಆನೆಯ ಬೆನ್ನು ಮ್ಯಾಲೆ ಹಾಸುವ ಚಿತ್ರದ ಕಂಬಳಿ ೫. *f* ಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಕುಂಡಾದ ಆನೆ, ಕುದರೆ ೧. *g* ಆನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಕಪ್ಪಲು ೧. *h* ಕುದರೆಗಳು ೧೩. *i* ಉತ್ತಮವಾದ ಕುದುರೆ ೧. *j* ಎಳೆಯಲಾಪುವ ಕುದರೆ, ಚನ್ನಾಗಿ ಹೊರಲುಳ್ಳ ಕುದರೆ ೧. *k* ವಾನಾಯುಜವು, ಪಾರಸೀಕವು, ಕಾಂಭೋಜವು, ಬಾಹ್ಲಿಕವು, ಈ ೩ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕುದರೆಗಳು ೪. *l* ಅಶ್ವ ಮೇಧ ಯಾಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕುದರೆ ೧. *m* ಅರಬ್ಬಿ ಟೊಂಕ್ಣಾ, ಪೈಗೋ ಟೊಂಕ್ಣಾ ೧. *n* ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುವ ಕನಾರ್ಟಕದ ತಟ್ಟು ೨. *o* ಬಿಳೀ ಬಣ್ಣದ ಕುದರೆ ೧. *p* ರಥವನ್ನು ಯಿಳಕೊಂಡು ಪೋಡುವ ಕುದರೆ ೧. *q* ಮರಿಕುದರೆ ೧. *r* ಹೆಣ್ಣು ಕುದರೆ, ಗೋಳಿಗೆ ಕುದರೆ ೩. *s* ಹೆಣ್ಣು ಕುದರೆಗಳ ಗುಂಪು ೧. *t* ಕುದರೆ ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಯಿಷ್ಟು ದೂರಾ ನಡಿಯುತ್ತದೊ ಅಷ್ಟು ದೂರ ೧.

ಕಟ್ಯಂ (ತುಮಧ್ಯವನುಶ್ವಾನಾಂ) *a* ಹೆಷಾ ಹ್ರೇಷಾ (ಚಕನಿಸ್ವನೆ) *b* ॥ ॥೫೦೪॥
ನಿಗಾಳ (ಸ್ತುಗಳೊದ್ದೆಶೆ) *c* (ಬೃಂದೆ) ತ್ಯೇಯಮೌಶ್ವ (ವತ್ತೆ) *d* ।
ಆಸ್ತಂದಿತಂ ಧೋರಿತಕಂ ರೆಚಿತಂ ವಲ್ಗಿತಂ ಪ್ಲುತಂ ॥ ॥೫೦೫॥
(ಗತಯೊಮೂಃಪಂಚ) ಧಾರಾ *e* (ಘೋಣಾ (ತು) ಪ್ರೋಥೆ (ವುಸ್ತ್ರಯಾಂ) *f* ।
ಕವಿಕಾ (ತು) ಖಲೀನೊಸ್ತ್ರೀ *g* ಶಫಂ (ಕ್ಲೀಬೆ) ಖುರಃ (ಪುವುಗ್) *h* ॥ ॥೫೦೬॥
ಪುಚ್ಛೊ (ಸ್ತ್ರೀ) ಲೂಮ ಲಾಂಗೂಲೆ ವಾಲಹಸ್ತೆ (ಶ್ಚ) ವಾಲಧಿಃ *i* ।
(ತ್ರಿಷೂ) ಪಾವೃತ್ತಲುಠಿತೌ (ಪರಾವೃತ್ತೆಮು ಹುರ್ಭುವಿ) *j* ॥ ॥೫೦೭॥
(ಯಾನೆಚಕ್ರೆಣಿಯುದ್ಧಾರ್ಥೆ) ಶತಾಂಗಸ್ಸ್ಯಂದನೋ ರಥಃ *k* ।
(ಅನಃ) ಪುಷ್ಯರಥೆ (ಶ್ಚ) ಕ್ರಯಾನಂ ನನವುರಾಯೆಯತೆ) *l* ॥ ॥೫೦೮॥
ಕಂಠೀರಥಃ ಪ್ರವಹಣಂ ಡಯನಂ (ಚಕನವುಂತ್ರಯಾಂ) *m* ।
(ಕ್ಲೀಬೆ) ನಕ್ತಕಟೊ (ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ *n*) ದ್ಗಂತ್ರೀ ಕಂಬಳಿ ವಾಹ್ಯಕಂ *o* ॥ ॥೫೦೯॥
ಖಿಬಿಕಾಯಮಾಪ್ಯಯಾನಂ (ಸ್ಯಾ) *p* ಡೊಲಾ ಪೈಂಖಾ (ದಿಕಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *q* ।
(ಉಭಾತು) ದ್ವೈಪವೈಯಾಘೌ (ದ್ವೀಪಿಚರ್ಮಾಪೃತರಥೆ) *r* ॥ ॥೫೧೦॥
(ಪಾಂಡುಕಂಬಳಸಂವೀತಸ್ಯಂದನಃ) ಪಾಂಡುಕಂಬಬಳೀ *s* ।

---

a 1, A horse's middle or back. *b* 2, Neighing. *c* 2, A lucky curl on a horse's neck. *d* 2, Group of horses. *e* Paces of a horse, viz: 1, gentle walk; 1, fast walk; 1, amble, 1, gallop; 1, capering. 1, The above five. *f* 1, Horse's nose. *g* 2, Bridle. *h* 2, Hoof. *i* 5, Tail. *j* 2, A horse's rolling on the ground. *k* 3, War-chariot, car. *l* 1, Carriage, coach. *m* 3, A litter or conveyance borne by men. *n* 2, Cart. *o* 2, Bullock cart. *p* 2, Palanquin. *q* 2, Swing. *r* 2, A car covered with tiger-skin. *s* 1, A car covered with white flannel.

a ಕುದುರೆಯ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ೧. *b* ಕುದುರೆ ಕೂಗು, ಅಶ್ವ ಧ್ವನಿ ೨. *c* ಕುದುರೆಯ ಕೊರಳು ಮೇಲ್ಗಡೆ ದೇವಮಣಿ ೧. *d* ಕುದುರೆಗಳ ಗುಂಪು ೨. *e* ಅಶ್ವಗತಿ ವಿಶೇಷ ಹ್ಯಾಗಂದರೆ:—ಎಳ್ತೆ ನಡಿಗೆ ೧, ಬಿರು ನಡಿಗೆ ೧, ಬಿಗು ನಡೆ ೧, ಹಾರುತ್ತಾ ಸುತ್ತಿರುಗುವದು ೧, ಕುಣಿದಾಟದ ನಡಿಗೆ, ಈ ೫ ಅಶ್ವಧಾರೆಗಳು ೧. *f* ಕುದುರೆಯ ಮೂಗು ೧. *g* ಬಾಯಿ ಚಿಕ್ಕ, ಲಗಾಂ ೨. *h* ಕುದುರೆಯ ಕಾಲು ಗೊರಸು, ಕತ್ತೆ ಮುಂತಾದ್ದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ೨. *i* ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದ ಜಂತುಗಳ ಬಾಲ ೫. *j* ಬಾರಿ ಬಾರಿಗೂ ನೆಲದ ಮ್ಯಾಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೊರಲಾಡಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳಿದ್ದ ಕುದುರೆ ೨. *k* ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ರಥ, ಮತ್ತು ಪಿರಂಗೀ ಭಂಡಿ ೩. *l* ಸಾರಟು, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಘಾಡಿ, ಬಗ್ಗಿ, ಸಲಕ ಕುಚ್ಚಿನ ತೇರು ೧. *m* ಮನುಷ್ಯರು ಹೊರುವ ವಿಮಾನ, ಡೋಲಿ ೩. *n* ಭಂಡಿ, ಘಾಡಿ, ಚಕ್ರ ೨. *o* ಎತ್ತುಗಳು ಕಟ್ಟುತಕ್ಕ ಭಂಡಿ ೨. *p* ಮೇನಾ, ಪಾಲಕ್ಕಿ ೨. *q* ವುಯ್ಯಾಲೆ, ತೂಗು ಮಂಚ ೨. *r* ಹುಲಿ ಚರ್ಮ ಹೊದ್ದಿಕೆವುಳ್ಳಂಥ ರಥ ೨. *s* ಬಿಳೀ ಕಂಬಳಿ ಪ್ಲಾನಲ್ ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದ ಹೊದ್ದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಥ ೧.

(ರಥೆ) ಕಾಂಬಳ ವಾಸ್ತ್ರಾದ್ಯಾಃ (ಕಂಬಳಾದಿಭಿರಾವೃತೆ *a*) ॥ ॥೪೦೧॥
(ತ್ರಿಷುದ್ವ್ಯೇಷಾದಯೊ) ರಥ್ಯಾರಥಕಡ್ಯಾ (ರಥವ್ರಜೆ *b*) ।
ಧೂಃ (ಸ್ತ್ರೀಕ್ಲೀಬೆ) ಯಾನಮುಖಂಸ್ಯಾತ್ *c* (ರಥಾಂಗ) ಮುಪಸ್ಕರಃ *d*॥ ॥೪೦೨॥
ಚಕ್ರಂ ರಥಾಂಗಂ *e* (ತಸ್ಯಾಂತೆ) ನೇಮಿಃ (ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) ತ್ಪ್ರಥಿಃಪುರ್ಮಾ *f* ।
ಪಿಂಡಿಕಾ ನಾಭಿ *g* (ರಕ್ಷಾಗ) ಕೀಲಿಕೆತುದ್ವಯೊ) ರಣಃ *h* ॥ ॥೪೦೩॥
ರಥಗುಪ್ತಿರ್ವರೂಥೊ (ನಾ *i* ಕೂಬರ (ಸ್ತು) ಯುಗಂಧರಃ *j* ।
ಅನುಕರ್ಷೊ (ದಾರ್ವಧಸ್ಥಂ) *k* ಪ್ರಸಂಗೊ (ನಾಯುಗಾದ್ಯುಗಃ) *l* ॥ ॥೪೦೪॥
(ಸರ್ವಂಸ್ಯಾ ದ್ವಾಹನಂ) ಯಾನಂ ಯುಗ್ಯಂ ಪತ್ರಂ ಚಧೊರಣಂ *m* ।
ಪರಂಪರಾವಾಹನಂ (ಯುತ್ತ) ದ್ವೈನೀತಕ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *n* ॥ ॥೪೦೫॥
ಆಧೊರಣಾ ಹಸ್ತಿಪಕಾ ಹಸ್ತ್ಯಾರೊಹಾನಿಷಾದಿನಃ *o* ।
ನಿಯಂತಾ ಪ್ರಾಜಿತಾ ಯಂತಾ ಸೂತಃ ಪ್ರತ್ತಾ (ಚ) ಸಾರಥಿಃ ॥ ॥೪೦೬॥
ಸವ್ಯೆಷ್ಠ ದಕ್ಷಿಣಸ್ಥೆ ಚ ಸಂಜ್ಞೌ ರಥಕುಟುಂಬಿನಃ *p* ।
ರಥಿನಸ್ತ್ಸ್ಯಾಂ ದನಾರೊಹಾ *q* ಅಶ್ವಾರೊಹಾ (ಸ್ತು) ಸಾದಿನಃ *r* ॥ ॥೪೦೭॥
ಭಟಾ ಯೊಧಾ (ಶ್ಚ) ಯೊದ್ಧಾರ *s* ಸ್ಸೈನಾರೆಕ್ಷಾ (ಸ್ತು) ಸೈನಿಕಾಃ *t* ।

---

a 1, A car covered with flannel; 1, one covered with cotton cloth. *b* 2. A collection of cars. *c* 2, Front of a car or vehicle. *d* 1, Parts of a carriage, as axle-tree &c. *e* 2, Wheel. *f* 2, Tire of a wheel. *g* 2, Axle-box. *h* 1, Cross-pin at the end of the axle. *i* 2, An apparatus or fender encompassing a war-chariot, to secure it from being injured by weapons or collision. *j* 2, Pole of a car. *k* 1, A piece of wood under the pole. *l* 1, The yoke. *m* 4. Any kind of vehicle. *n* 2, A vehicle that requires a line of men or horses, &c. to draw it, (such as an idol car.) *o* 4, Elephant-driver, or rider on an elephant. *p* 8, Charioteer, driver *q* 2, Warrior in a car. *r* 2, Horseman, rider. *s* 3, Soldiers, fighting men. *t* 2, Sentinels.

a ಕಂಬಳಿಯಿಂದಹೊದಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿ ತೇರು, ರಥವುಂತಾದ್ದು ೨. *b* ರಥ ಸಮೂಹ ೨. *c* ರಥವೊದಲಾದ ವಾಹನಗಳ ಮುಂಭಾಗ ೨. *d* ಅಚ್ಚು, ಕಡಾಣಿ, ಬಳಿವುಂತಾದ ಭಂಡಿಯ ಅವಯವ ೧. *e* ಚಕ್ರದಕಣ್ಣು, ಚಕ್ರ ೨. *f* ಆ ಬಂಡೀ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿಸೇರುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಸುತ್ತೂ ಯಿರುವ ಕೋಹದ ಬಳೆ ೨. *g* ಬಂಡಿಯಕಂಣ್ಣಿನ ನಡುತೂಬು ೨. *h* ಚಕ್ರಗಳು ಕಳಚಿಬಾರದಂತೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡಾಣಿ ೧. *i* ರಥವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಚರ್ಮದ ಬುರಕಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಸ್ಥಾನಕೂ ೨. *j* ನೊಗ ೨. *k* ಆ ನೊಗದ ಕೆಳಗಿರುವ ಕೋಲು ಹಲಿಗೆ, ಸಾರಥಿ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವ ಹಲಿಗೆ ೧. *l* ಎನೇದಾದ ನೊಗ ೧. *m* ನಾನಾ ಬಗೆಯಾದ ವಾಹನಗಳು ೪. *n* ತೇರೆನ್ನು ಹೊತ್ತು ಇರತಕ್ಕಂಥಾ ಕೀಲು ೨. *o* ಆನೆ ಮಾವಿಟಿಗ, ಆನೆ ಹತ್ತುವ ಪ್ರಭು ೪. *p* ಸಾರಥಿ, ಭಂಡಿ ಹೊಡಿಯುವವನು ೮ *q* ತೇರೇರುವ ಧೊರೆ ೨. *r* ಕುದರೆ ಹತ್ತುವ ಸವಾರ ೨. *s* ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವರು ೩. *t* ದಂಡು ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವ ತಳವಾರರು ೨.

(ಸೇನಾಯಾಂಸಮವೇತಾಯೆ) ಸೈನ್ಯಾ (ಸ್ತ್ರೀ) ಸೈನಿಕಾ (ಶ್ಚ್ಯಾಂ) *a* ॥ ॥೪೦೪॥
(ಬಲಿನೊಯೆಸಹಸ್ರೆಣ) ಸಾಹಸ್ರಾ (ಸ್ತ್ರೀ) ಸಹಸ್ರಿಣಃ *b* ।
ಪರಿಘಿಸ್ಥಃಪರಿಚರಃ *c* ಸೇನಾನೀರ್ವಾರ್ಹಿನೀಪತಿಃ *d* ॥ ॥೪೦೫॥
ಕಂಚುಕೊ ವಾರವಾಣೊ (ಸ್ತ್ರೀ) *e* ಯತ್ತುಮಧ್ಯೇಸಕಂಚುಕಾಃ ।
(ಬದ್ನಂತಿತತ್) ಸಾರಸನಾ (ಪ್ಯಾ) ಧಿಕಾಂಗೆ *f* (ಥ) ಕೇರ್ಪಕಂ ॥ ॥೪೦೬॥
ಕೇರ್ಪಣ್ಯಾಂ (ಚ) ಕಿರಸ್ತ್ರೌ *g* (ಥ) ತನುತ್ರಂ ವರ್ಮದಂಶನಂ ।
ಉರಶ್ಛದ್ದಿ ಕಂಕಟಿಕೊ ಜಾಗರಃ ಕವಚೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *h* ॥ ॥೪೦೭॥
ಆಮುಕ್ತಃ ಪ್ರತಿಮುಕ್ತ (ಶ್ಚ) ಪಿನದ್ಧ (ಶ್ಚಾ) ಪಿನದ್ಧವತ್ ।
ಸನ್ನ ದೊ ವರ್ಮಿತಸ್ಸಜೊ ದೆಂಕಿತೊ ವ್ಯೂಢಕಂಕಟಃ ॥ ॥೪೦೮॥
(ತ್ರಿಷ್ವಾಮುಕ್ತಾದಯೊ) *i* (ವರ್ಮಭೃತಾಂ) ಕಾವಚಿಕಂ (ಗಣೆ) *j* ।
ಪದಾತಿಪತ್ತಿಪದಗ ಪಾದಾತಿಕಪದಾಜಯಃ ॥ ॥೪೦೯॥
ಪದ್ಗ (ಶ್ಚ) ಪದಿಕ (ಶ್ಚಾ *k* ಥ) ಪೌದಾತಂ (ಪತ್ತಿಸಂಘತೆ) *l* ।
ಕಸ್ತ್ರಾಜೀವೆ ಕಾಂಡಪೃಷ್ಠಾ ಯುಧೀಯೊ ಯುಧಿಕಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಃ) *m* ॥ ॥೪೧೦॥
ಕೃತಹಸ್ತಸ್ತು ಪ್ರಯೊಗವಿಶಿಖಃ ಕೃತಪ್ರಂಖಿ (ವತ್) *n* ।
ಅಪರಾದ್ಧಪೃಷಕೊ (ಪಾಲಕ್ಷ್ಯಾದ್ಯಲ್ಲಕ್ಷ್ಯಾಸಸಾಯಕಃ) *o* ॥ ॥೪೧೧॥
ಧನ್ವೀ ಧನುಷ್ಮಾ ಧಾನುಷೊ ನಿ ಷಂಗ್ಯಸ್ತ್ರೀಧನುರ್ಧರಃ *p* ।

---

a 2, Army drawn up for battle. *b* 2, Commander of a thousand men. *c* 2, Camp-follower. *d* 2, General. *e* 2. Armour. *f* 2, Belt or girdle. *g* 3, Helmet. *h* 7, Greaves, leggings. *i* 4, Accoutred, dressed; 5, armed. *j* 1, Group of men in armour. *k* 7, Foot-soldier, infantry. *l* 1, Aregiment of infantry. *m* 4, One who lives by the profession of arms, a man-at-arms, mercenary. *n* 3, Skilled archer, unerring marksman (dead shot.) *o* 1, An archer who misses his aim. *p* 6, Bowman.

a ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿದ ಯುದ್ಧರಂಗ ೨. *b* ಯಾರು ಸಾವಿರ ಜನ ಸೈನ್ಯ ವುಳ್ಳವರೋ ಅಂಥವರು ೨. *c* ದಂಡಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾದಿರುವ ಭೋಜ ೨. *d* ಸೇನಾಧಿಪತಿ, ದಳವಾಯಿ ೨. *e* ಕುಬಸದ ಹಾಗೆ ಮೈಗೆ ಗುತ್ತಾವಾಗಿರುವ ಅಂಗಿ ೨. *f* ಸೊಂಟದ ಮಧ್ಯೆ ಬಲಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ನಡಿಕಟ್ಟು ೨. *g* ಲೋಹದ ಟೊಪ್ಪಿ, ಕುಲಾವಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ೩. *h* ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಕವಾದ ತೊಗಲು ದಿಂಮಿ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ೭. *i* ಕಾಲಿಗೆ ಕರ ಮೋಜಾ ಹಾಗಿರುವ ತೊಗಲಿನ ರಕ್ಷೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವವನು ೪. *j* ಕವಚ ಮುಂತಾದ ಮೈತೊಡಿಗೆ ತೊಟ್ಟು ಯಿರುವವರ ಗುಂಪು ೧. *k* ಕಾಲು ನಡೆಯ ಭಟರು, ಖಾರ್ ಶಿಪಾಯಿಗಳು ೭. *l* ಕಾಲು ನಡೆಯ ಭಟರ ಸೈನ್ಯ ೧. *m* ಆಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಜೀವನ ಮಾಡುವವರು ೪. *n* ಗುರಿಕಾರ, ಬಿಲ್ಲಿಂದೆಸೆಯುವ ಗುರಿಯುಳ್ಳವನು ೬. *o* ಯಾವ ಗುರಿಕಾರ ಬಿಲ್ಲಿಂದೆಸೆದ ಗುರಿತಪ್ಪಿ ಹೋಯಿತೊ ಅಂಥವನು ೧. *p* ಬಿಲ್ಲುಗಾರನು ೬.

(ಸ್ಯಾ) ತಾ೪ಂಡವಾಂ (ಸ್ತು) ಕಾಂಡೀರ *a* (ಶ್ಯಕ್ತಿಕ (ಶಕ್ತಿಹೆತಿಕಃ) *b* ॥ ॥೪೮೬॥
ಯಾಷ್ಟೀಕ ಪಾರಶ್ವಧಿಕೌ (ಯಷ್ಟಿಸ್ವಧಿತಿಹೆತಿಕೌ) *c* ।
ನೈಸ್ತ್ರಿಂಶಿಕೌ (ನಿಸೆತಿಸಸ್ಯ ಸ್ಯ) *d* (ತ್ಸ್ನಮೌ)ಪ್ರಾಸಿಕ ಕೌಂತಿಕೌ *e* ॥ ॥೪೮೭॥
ಚರ್ಮೀ ಫಲಕಪಾಣಿಃ (ಸ್ಯಾತ್) *f* ಪತಾಕೀ ವೈಜಯಂತಿಕಃ *g* ।
ಅನುಪ್ಲವಸ್ಸಂಹಾಯ (ಬ್ಧಾ) ನುಚರೋ೪ಭಿಚರ (ಸ್ಸಮಾಃ) *h* ॥ ॥೪೮೮॥
ಪುರೋಗಾಗೈಸರ ಪ್ರಷ್ಠಾಗತಸ್ಸರ ಪುರಸ್ಸರಾಃ ।
ಪುರೋಗಮಃ ಪುರೋಗಾಮೀ *i* ಮುಂದಗಾಮೀ ತುಮುಂಧರಃ *j* ॥ ॥೪೮೯॥
ಜಂಘಾಲೋ೪ತಿಜವ *k* (ಸ್ತುಲ್ಯೌ)ಜಂಘಾಕರಿಕ ಜಾಂಘಿಕೌ *l* ।
ತರಸ್ವೀ ತ್ವರಿತೋ೪ವೆಗೀ ಪ್ರಜವೀ ಜವಗೋ೪ಜವಃ *m* ॥ ॥೪೯೦॥
ಜಯ್ಯೋ (ಯಶ್ಚಕ್ಯತೆಜೆತುಂ) *n* ಜೆಯೋ (ಜೆತವ್ಯಮಾತ್ರಕೆ) *o* ।
ಜೈತ್ರಸ್ತು ಜೆತಾ *p* (ಯೋಗಚ್ಛತ್ಯಲಂವಿಷ್ಟಪತ್ಪತಿ ॥ ॥೪೯೧॥
ಸೋ) ಭ್ಯಮಿತೋ೪ಭ್ಯಮೀತ್ರೀಯೋ೪ಭ್ಯಮಿತ್ರೀಣ (ಇತ್ಯಮಿ) *q* ।
ಊರ್ಜಸ್ವೀಲ (ಸ್ವಾಲ್ಯ) ದೂರ್ಜಸ್ವೀ (ಯಃಊರ್ಜೋತಿಶಯಾನ್ವಿತಃ) *r* ॥ ॥೪೯೨॥
(ಸ್ಯಾತ್) ಉರಸ್ವಾನುರಸಿಲೋ *s* ರಥಿಕೋ೪ರಥಿರೋ೪ರಥೀ *t* ।

---

a 2, Archer. *b* 1, Spearman. *c* 1, Clubman; 1, man armed with a battle-axe. *d* 1, Swordsman. *e* 2, Lancer. *f* 2, Shield-bearer. *g* 2, Standard-bearer. *h* 4, Man in the rear rank. *i* 7, Man in the front rank. *j* 2, One who marches slowly. *k* 2, One who marches quickly. *l* 2, Courier. *m* 6, Sharp, active man. *n* 1, One fit to be conquered. *o* 1, One whom it is necessary to conquer. *p* 2, Victor, conqueror. *q* 3, One who faces his foe. *r* 2, A powerful man. *s* 2, A brave man. *t* 3, One who fights from a car.

a ಬಾಣಗಳೇ ಆಯುಧವಾ ಗಿಯುಳ್ಳವನು ೨. *b* ಶಕ್ತಿಯೇ ಆಯುಧವಾಗಿಯುಳ್ಳವನು ೧. *c* ದೊಣ್ಣೆಯೂ ಗಂಡ ಕೊಡಲಿಯೂ ಆಯುಧವಾಗಿ ವುಳ್ಳವನು ೨. *d* ಕತ್ತಿಯೇ ಆಯುಧವಾಗಿ ವುಳ್ಳವನು ೧. *e* ಈಟಿಯೇ ಆಯುಧವಾಗಿ ವುಳ್ಳವನು ೨. *f* ಖೇಡ್ಯವುಳ್ಳವನು ೨. *g* ನಿಶಾನಿ ಹಿಡಿಯುವವನು ೨. *h* ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಸಹಾಯಕ ೪. *i* ಮುಂದುಗಡೆ ನಡಿಯುವ ವುಳಿಗದವನು ೭. *j* ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡಿಯುವವನು ೨. *k* ಬೇಗ ನಡಿಯುವವನು ೨. *l* ದೂರವಾಗಿ ವೇಗದೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಂದ ದೆಶೆಯಿಂದ ದ್ರವ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಜೀವಿಸುವವನು ೨. *m* ಜಾಗ್ರತೆಯೂ, ವೇಗವೂ, ತ್ವರೆಯೂ ವುಳ್ಳವನು ೬. *n* ಜಯಿಸಲ್ಪಡ ತಕ್ಕವನು ೧. *o* ಪ್ರಕೃತದೆ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲತಕ್ಕವನು ೧. *p* ಜಯಶಾಲಿ ೨. *q* ಯಾವನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನು ೩. *r* ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠ ೨. *s* ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ ೨. *t* ರಥ ಯೇರಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು ೩.

(ಕಾಮಂಗಾಮ್ಯೆ) ನುಕಾಮೀನೊ॑ *a* ಹ್ಯೇತ್ಯಂತೀನ (ಸ್ವತಾಬ್ಯಕಂ) *b* ॥ ॥೪೬೩॥
ಕೂಲೊ॑ವೀರ॑ (ಕ್ಷ) ವಿಕ್ರಾಂತೊ॑ *c* ಜೆತಾ ಜಿಷ್ಣು (ಕ್ಷ) ಜಿತ್ವರಃ *d* ।
ಸಾಂಯುಗೀನೊ॑ (ರಣಿಸಾಧು) *e* (ಕೃಸ್ತ್ರಾ)ಜೇವಾದಯಸ್ತ್ರಿಷು) ॥ ॥೪೬೪॥
ಧ್ವಜಿನೀ ವಾಹಿನೀ ಸೇನಾ ಪೃತನಾ॑ನೀಕಿನೀ ಚಮೂಃ ।
ವರೂಥಿನೀ *f* ಬಲಂ ಸೈನ್ಯಂ ಚಕ್ರ(ಚಾ॑) ನೀಕ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *g* ॥ ॥೪೬೫॥
ವ್ಯೂಹ (ಸ್ತು) ಬಲವಿನ್ಯಾಸೊ॑ *h* (ಭಿದಾ) ದಂಡಾದಯೊ॑ (ಯುಧಿ) *i* ।
ಪ್ರತ್ಯಾನೀಕೊ॑ (ವ್ಯೂಹಪಾರ್ಷ್ಣಿ॑ಕಃ) *j* (ಸೈನ್ಯಪೃಷ್ಠೆ) ಪ್ರತಿಗ್ರಹಃ *k* ॥ ॥೪೬೬॥
(ಎಕೆಭ್ಯೆಕರಥತ್ರ್ಯಶ್ವಾ) ಪತ್ತಿಃ (ಪಂಚಪದಾತಿಕಾ) *l* ।
(ಪತ್ತ್ಯಂಗೈಸ್ತ್ರಿ)ಗುಣೈಸ್ತ್ರ್ಯೆಃಕ್ರಮಾದಾ॑) ಖ್ಯಾ (ಯಥೋತ್ತರಂ) ॥ ॥೪೬೭॥
ಸೇನಾಮುಖಂ ಗುಲ್ಮಗಣಾ॑ ವಾಹಿನೀ ಪೃತನಾ ಚಮೂಃ ।
ಅನೀಕಿನೀ *m* ದಶಾನೀಕಿ (ನ್ಯಕ್ಷೌಹಿಣ್ಯಾ) *n* ಥಸಂಪದಿ ॥ ॥೪೬೮॥

---

a 1, One who fights independently of others. *b* 1, One who fights to excess. *c* 3, Hero. *d* 2, One sure to conquer. *e* 1, One skilled in war. *f* 7, An army composed of the four arms, elephants, cavalry, chariots and infantry. *g* 4, Any one of the above four arms. *h* 2, Military array, arrangement of troops in various positions. *i* 1, Array of troops in a line. *j* 1, Rear of an army, supporting force. *k* 1, Reserve of an army. *l* 1, A fraction of an army, consisting of one elephant, one chariot, three horsemen and five foot-soldiers. *m* 7, Seven increasing estimates of an army on the basis of the foregoing fraction, trebling at each step: the last estimate will therefore consist of 218 7 elephants, 2187 chariots, 6561 cavalry, 10935 infantry *n* 1, A force ten times this last.

a ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಹೋಗುವ ಸ್ವತಂತ್ರನು ೧. *b* ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹತೋಟಿ ತಪ್ಪಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ನುಗ್ಗುವವನು ೧. *c* ಹಮ್ಮಿರನಾದ ವೀರನು ೩. *d* ಜಯದಲ್ಲಿ ಪೊಳ್ಳೇ ಅವೃಷ್ಟ್ಯಾಲಿ ೩. *e* ಯುದ್ಧ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಜನ್ಮಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ೧. *f* ಚತುರಂಗ ಬಲದೊಳಗೆ ಕೂಡಿದ ಸೇನೆ ೭. *g* ಗಜಾದಿ ಸೇನಾಂಗಗಳು ೪. *h* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಕಟವ್ಯೂಹ ಪದ್ಮವ್ಯೂಹ ಮುಂತಾದ ಸೇನೆ ೨. *i* ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ದಂಡವ್ಯೂಹ, ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಭೋಗ ವ್ಯೂಹ, ಗುಂಪಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ಮಂಡಲ ವ್ಯೂಹ, ಬೇರೇ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವದು ಅಸಂಹತ ವ್ಯೂಹ, ಪದ್ಮದ ಆಕಾರ ದಂತೆ ಯಿರುವದು ಪದ್ಮ ವ್ಯೂಹ ಈ ಮೊದಲಾದವು ಸೇನಾವಿನ್ಯಾಸಗಳು ೧. *j* ಅಂಥಾದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾವಲಾಗಿರುವ ಕುಮ್ಮಕ್ಕು ಫೌಜು ೧. *k* ಸಮಯ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಮೊದುಗುವದಕ್ಕೆ ಎಂಬಿಲ್ಲಿಸಿಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿರುವದು ೧. *l* ೧ ಆನೆ, ೧ ರಥ, ೩ ಕುದುರೆಗಳು, ೫ ಕಾಲಾಳುಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಪತ್ತಿಯಂದು ೧. *m* ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ಸೇನಾ ವಿಶೇಷಗಳು ೭; ಹ್ಯಾಗಂದರೆ ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂರರಷ್ಟು ಸೇನಾ ಮುಖ, ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರರಷ್ಟು ಗುಲ್ಮ, ಹೀಗೆಯೇ ಪೂಹಿಸುವದು *n* ಅಕ್ಷೌಹಿಣಿ ಅಂದರೆ; ಆನೆ ೨೧೮೭, ರಥ ೨೧೮೭, ಕುದುರೆ ೬೫೬೧, ಕಾಲಾಳುಗಳು ೧೯೯೩೫ ಪುಳ್ಳ ಸೇನೆ ೧.

ಸಂಪತ್ತ್ಯೈ (ಶ್ಚ) ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯೈ (ಶ್ಚ) *a* ವಿಪತ್ತ್ಯಾಂ ವಿಪದಾಂ*b* ।
ಆಯುಧಂತು ಪ್ರಹರಣಂ ಶಸ್ತ್ರಮಸ್ತ್ರಂ *c* (ಮಥಾಸ್ತ್ರಯೋಃ) ॥ ॥೫೯॥
ಧನುಶ್ಚಾಪೌ ಧನ್ವ ಶರಾ ಸನ ಕೋದಂಡ ಕಾರ್ಮುಕಂ ।
ಇಷ್ವಾಸೋಸ್ತ್ರಿಯಾಂ *d* (ಧನುರ್ಧರಸ್ಯ) ಕಾಲಪೃಷ್ಠಂ (ಶರಾಸನಂ) *e* ॥ ॥೫೮॥
(ಕಪಿಧ್ವಜಸ್ಯ) ಗಾಂಡೀವ ಗಾಂಡಿವಾ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕೆ) *f* ।
(ಕೋಟಿರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಟಸ್ಯೇ *g* ಗೋಧಾತಲಂ (ಜ್ಯಾಘಾತವಾರಣೆ) *h* ॥ ॥೫೯॥
ಲಸ್ತಕ (ಸ್ತು ಧನುರ್ಮಧ್ಯಂ) *i* ಮೌರ್ವೀ ಜ್ಯಾಽಽಜಿನೀ ಗುಣಃ *j* ।
(ಸ್ಯಾತ್ಕೆ) ಪ್ರತ್ಯಾಲೀಢ ಪವಾಲೀಢ (ಮಿತ್ಯಾದಿಸ್ಥಾನಪಂಚಕಂ) *k* ॥ ॥೫೮-೬॥
ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಲಕ್ಷಂ ಕರವ್ಯಂ (ಚ) *l* ಶರಾಭ್ಯಾಸ ಉಪಾಸನಂ *m* ।
ಪೃಷತ್ಕಬಾಣ ವಿಶಿಖಾ ಆಜಿಂಹಗ ಖಗಾಶುಗಾಃ ॥ ॥೫೭॥
ಕಲಂಬ ಮಾರ್ಗಣ ಶರಾಃ ಪತ್ರೀ ರೋಪಇಷು (ದ್ವಯೋ)ಃ *n* ।
ಪ್ರಹ್ವೇಡನಾ (ಸ್ತು) ನಾರಾಚಾಃ *o* ಪಕ್ಷೋವಾಜ *p* (ತ್ರಿಷೂತ್ತರೆ) ॥ ॥೫೪॥
ನಿರಸ್ತಃ (ಪ್ರಹಿತೇಽಣೌ) *q* (ವಿಷಾಕ್ತೆ) ದಿಗ್ಧಲಿಪ್ತಕಾ *r* ।
ತೂಣೋಽಸಂಗತೂಣೀರ ನಿಷಂಗಾ ಇಷುಧಿ (ರ್ದ್ವಯೋಃ) ॥ ॥೫೪೫॥
ತೂಣ್ಯಾಂ *s* ಖಡ್ಗಿ (ತು) ನಿಸ್ತ್ರಿಂಶ ಚಂದ್ರಹಾಸಾಸಿರಿಷ್ಟಯಃ ।

---

a 4, Fortune. *b* 3, Misfortune. *c* 4, Weapon. *d* 7, Bow. *e* 1, The name of Karna's bow. *f* 2, The name of Arjuna's bow. *g* 1, The notched extremity of a bow. *h* 2, A leathern guard worn on the hand to prevent its being injured by the bow-string. *i* 1, The middle of a bow, where it is grasped. *j* 4, Bow-string. *k* 5, The attitude of an archer in drawing the bow, one leg advanced. *l* 3, Mark for arrows, target. *m* 2, Archery practice. *n* 12, Arrow. *o* 2, A kind of long arrow. *p* 2, Feather of an arrow. *q* 1, An arrow flying through the air after being shot from the bow. *r* 2, Poisoned arrow. *s* 6, Quiver.

a ಐಶ್ವರ್ಯ ೪. *b* ಬಡತನ, ಈಪ್ಸ್ಯ ೩. *c* ಕತ್ತಿ, ಪಿರಂಗಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳು ೪. *d* ಬಿಲ್ಲು, ಧನಸ್ಸು ೭. *e* ಕರ್ಣನೆಂಬವನ ಬಿಲ್ಲು ೧. *f* ಹನುಮಂತನೇ ರಥ ಚಿಹ್ನವಾಗುಳ್ಳ ಅರ್ಜುನನ ಬಿಲ್ಲು ೨. *g* ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೊನೆ ೧. *h* ಬಿಲ್ಲನ್ನು ತೀಡುವಾಗ ಕೈ ಕೊರಿಯದಂತೆ ಕೈಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ತೊಗಲಿನ ಚೀಲ ೨. *i* ಕೋದಂಡದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೈಪಿಡಿ ೧. *j* ಬಿಲ್ಲಿನ ನಾರು, ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಗಿಯುವ ತೊಗಲಿನ ಹಗ್ಗ ೪. *k* ಬಿಲ್ಲುಗಾರರು ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಎಸೆದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹೊಂಚಿಕೆಯಾಗಿ ಮಂಡಿ ಮೊರಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ೫ ಸ್ಥಾನ ಪಂಚಕವೆಂದು ೨. *l* ಗುರಿ, ಗುರಿಯ ಗುರ್ತು ೩. *m* ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಣವೆಸೆಯುವ ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೨. *n* ಬಾಣಗಳು, ಅಂಬುಗಳು ೧೨. *o* ನಾರಸ, ನಿಡುಗೋಲು ೨. *p* ಬಾಣದ ರೆಕ್ಕೆ ೨. *q* ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಣ ೧. *r* ವಿಷ ಹೊಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಣ ೨. *s* ಸರಳ ಬತ್ತಳಿಕೆ ೬.

ಕಾಕ್ಷ್ಯಯಕೋ[ಂ] ಮಂಡಲಾಗ್ರಃ ಕರವಾಲಃಕೃಪಾಣ (ವತ್) *a* ॥ ॥೫೪॥
ತ್ಸರುಃ (ಖಡ್ಗಾದಿಮುಷ್ಟ್ಯಾಸ್ಯಾತ್) *b* ಪೆಖಲಾ (ತನ್ನಿ ಬಂಧನೆ) *c* ।
ಫಲಕೋ[ಂ] (ಸ್ತ್ರೀ) ಫಲಂಚೆರ್ಮ *d* ಸಂಗ್ರಾಹೋ[ಂ] (ಮುಷ್ಟಿರಸ್ಯಯುಃ) *e* ॥ ॥೫೫॥
ದ್ರುಘಣೆ ಮುದ್ಗರಘನೌ[ಂ] *f* (ಸ್ಯಾತ್) ಈಷೀ ಕರವಾಳಿಕಾ *g* ।
ಭಿಂಡಿವಾಲಃಸೃಗ (ಸ್ತು ಲ್ಯಾ) *h* ಪರಿಘಃ ಪರಿಘಾತನಃ *i* ॥ ॥೫೪॥
(ದ್ವಯೋಃ) ಕುಠಾರಃ ಸ್ವಧಿತಿಃ ಪರಶು (ಶ್ಚ) ಪರಶ್ವಧಃ *j* ।
(ಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಸ್ತ್ರೀಚಾ[ಂ]ಸಿಪ್ರತಿಸ್ತ್ರೀ (ಚ) ಕ್ಷುರಿಕಾ (ಚಾ[ಂ]) ಸಿಧೇನುಕಾ *k* ॥ ॥೫೫॥
(ಪಾಪುಂಸಿ) ಶಲ್ಯಂಶಂಕು (ರ್ನಾ) *l* ಸರ್ವಲಾ ತೋಮರೊ[ಂ] (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *m* ।
ಪ್ರಾಸ (ಸ್ತು) ಕುಂತಃ *n* ಕೊಣ (ಸ್ತು ಸ್ತ್ರಿ)ಯಃ) ಪಾಳ್ಯ್ಯಕೊಟಿಯಃ *o* ॥೫೫೦॥
ಸರ್ವಾಭಿಸಾರ[ಂ]ಸ್ಸರ್ವಾಘ[ಂ]ಸ್ಸರ್ವಸನ್ನಹನಾರ್ಥಕಃ *p* ।
ಲೊಹಾಭಿಸಾರೊ[ಂ] (ಸ್ತ್ರಭೃತಾಂರಾಜ್ಞಾಂ ನೀರಾಜನಾವಿಧಿಃ) *q* ॥ ॥೫೫೧॥
(ಯತ್ಸೈನಯಾಭಿಗಮನಮರೌತತ್) ಅಭಿಷೇಣನಂ *r* ।
ಯಾತ್ರಾ ವ್ರಜ್ಯಾಭಿನಿರ್ಯಾಣಂ ಪ್ರಸ್ಥಾನಂ ಗಮನಂ ಗಮಃ *s* ॥ ॥೫೫೨॥
(ಸ್ಯಾತ್) ಆಚಾರಃ ಪ್ರಸರಣಂ *t* ಪ್ರಚಕ್ರಂ (ಚಲಿತಾರ್ಥಕಂ) *u* ।

---

a 9, Sword. *b* 1, Hilt of a sword. *c* 1, Sword-knot, sword-belt. *d* 3, A shield, of leather *e* 1, The gripe of a shield. *f* 3, A club or mace, a weapon formed like a hammer. *g* 2, A small sword. *h* 2, A small arrow or dart blown from a tube, an iron staff for smiting with. *i* 2, A club or stick mounted with iron. *j* 4, Battle-axe. *k* 4, Knife. *l* 2, Dart, pike, javelin. *m* 2, Lance, hog-spear. *n* 2, A bearded dart. *o* 4, The sharp edge of a sword or other cutting instrument. *p* 3, An army in battle array, prepared for engagement. *q* 1, Lustration of arms. *r* 1, Advance of the enemy. *s* 6, March. *t* 2, Surrounding an enemy. *u* 1, An army on the march.

a ಖಡ್ಗ, ಕತ್ತಿ, ಪಟ್ಟಾಕತ್ತಿ ೯. *b* ಕತ್ತಿಯ ಪಿಡಿ ೧. *c* ಆಯುಧವು ಜಾರಿ ಹೋ ಗದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟುವದು ೧. *d* ಘೇಂಡಾ ಮೃಗದ ಚರ್ಮದ ಖೇಡ್ಯ ೩. *e* ಹಲಿಗೆಯ ನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪಿಡಿ ೨. *f* ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಸುವಾರಿ, ಗುದಿ ಗೆ ೩. *g* ಈಟೀ ಕತ್ತಿ, ಈಳಿಗೇ ಕತ್ತಿ ೨. *h* ಮೂರುದ್ದ ಗುದಿಗೆ ೨. *i* ಮರದ ದೊಲ, ದೊಣ್ಣೆ ಕಬ್ಬಿಣಕಟ್ಟು ಹಾಕಿರುವದು ೨. *j* ಗಂಡ ಕೊಡಲಿ ೪. *k* ಚೂರಿ, ಚಾಕು ೪. *l* ಮುಳ್ಳು ಕೋಲು, ಮೊನ್ನೆ ಗೂಟ ೨. *m* ಮರದ ಸಿಳ್ಳಿ, ಡಾಣೆ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧ ೨. *n* ಈಟೀ ಕೋಲು ೨. *o* ಆಯುಧಗಳ ಬಾಯಿ ಧಾರೆ ೪. *p* ಸಕಲ ಸೇನೆಯೂ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾಗುವಿಕೆ ೩. *q* ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಆರತಿಯನ್ನು ನಿವಾಳಿಸಿದ ಬೆಳ ಕು ೧. *r* ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಯೆದುರಾಗಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗುವಿಕೆ ೧. *s* ಜಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊರಟ ಅರಸಿನ ಪ್ರಯಾಣ ೬. *t* ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇನೆ ಮುತ್ತಿ ಕೊಳ್ಳು ವಿಕೆ ೨. *u* ದಂಡು ಸ್ಥಲ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದು ೧.

(ಅಹಿತಾನ್ಪ್ರತ್ಯಭೀತಸ್ಯರಣೆಯಾನ) ಮುಭಿಕ್ರಮಃ *a* ॥ ॥೪೪೬॥
ವೈತಾಳಿಕಾ ಬೊಧಕರಾ *b* ಶ್ಚಾರ್ಚಿಕಾ ಘಾಂಟಿಕಾ (ಸ್ತುಮಾಃ) *c* ।
(ಸ್ಯೈ) ರ್ಮಾಗಧಾ (ಸ್ತುಮಗಧಾ *d* ವಂದಿನಃ ಸ್ತುತಿಪಾಠಕಾಃ *e* ॥ ॥೪೪೭॥
ಸಂಕಪ್ತಕಾ (ಸ್ತುಸಮಯಾತ್ಸಂಗಾ)ಮಾದನಿವರ್ತಿನಃ) *f* ।
ರೇಣು (ದ್ವ್ಯೋಃಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಧೂಳಿಃ ಪುಂಸು (ರ್ನಾನಸ್ಯೊ) ರಜಃ ॥ ॥೪೪೮॥
ಚೂರ್ಣೆ ಪ್ಲೋದ *g* ಸ್ಸಮುತ್ಪಿಂಜ ಪಿಂಜಲೌ (ಭೃಶವಾಕುಲೆ) *h* ।
ಪತಾಕಾ ವೈಜಯಂತೀ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಕೇತನಂಧ್ವಜ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ॥ ॥೪೪೯॥
(ಸಾ) ವೀರಾಶಂಸನಂ (ಯುದ್ಧ ಭೂಮಿರ್ವ್ಯಾತಿಭಯಪ್ರದಾ) *j* ।
(ಅಹಂಪೂರ್ವಮಹಂಪೂರ್ವಮಿ) ತ್ಯಹಂಪೂರ್ವಿಕಾ (ಕ್ರಿಯಾ) *k* ॥ ॥೪೪೯॥
ಅಹೊಪುರುಷಿಕಾ (ದರ್ಪಾದ್ಯಾಸ್ಯಾತ್ಸ್ಸಂಭಾವನಾತ್ಮನಿ) *l* ।
ಅಹಮಹಮಿಕಾ (ತುಸಾಸ್ಯಾತ್ಪರಸ್ಪರಂಜೊಭವತ್ಯಹಂಕಾರಃ) *m* ॥ ॥೪೪೯॥
ದ್ರವಿಣಂತರಸ್ಸಹೊಬಲ ಶೌರ್ಯಾಣಿ ಸ್ಥಾಮ ಶುಷ್ಮಂ (ಜ) ।
ಶಕ್ತಿಃಪರಾಕ್ರಮಃ ಪ್ರಾಣಾ *n* ವಿಕ್ರಮ (ಸ್ತ್ವೌತಿಶಕ್ತಿತಾ) *o* ॥ ॥೪೪೯॥
ವೀರಪಾಣಂ (ತು ಯತ್ಪಾನಂ ವೃತ್ತೆಭಾವಿನಿವಾರಣೆ) *p* ।

---

a 2, Going forth to battle without fear of the enemy. *b* 2, Bards whose principal duty is to awaken a king at dawn with music and song. *c* 2, Bards who sing a king's praises with, ringing of bells before him. *d* 2, Bards who recite the genealogies of kings. *e* 2, Heralds, panegyrists. *f* 1, Picked soldiers sworn never to recede, and stationed to prevent the fight of the rest. *g* 6, Dust. *h* 2, Army in confusion. *i* 4. Flag, banner. *j* 1, A field of battle, a place of fear. *k* 1, Emulation. *l* 1, Conceit, assurance. *m* 1, Boasting, bragging. *n* 10, Powers ability, might, spirit, pluck. *o* 1, Energy, heroism. *p* 1, Drink taken during battle.

a ಶತ್ರುಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧಾರ್ಥಿಯಾದವನ ಪ್ರಯಾಣ ೧. *b* ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿದ ಅರಸುಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿನಝಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ನಿದ್ರೆಯೆಬ್ಬಿಸುವ ಪಾಠಕರು ೨. *c* ಅನೇಕರು ಸೇರಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವರು, ಘಂಟೆ ರಾಗಮಾಲಿಕೆ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಯೆಬ್ಬಿಸುವವರು ೨. *d* ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಪೋಡುವವರು ೨. *e* ಪುರಾಕೃಮಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವರು ೨. *f* ಕಾಳಗದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗದೆ ಯಿರುವವರು, ಒಟ್ಟು ಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವರು ೧. *g* ಧೂಳಿ ೬. *h* ಬಹಳ ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುವವರು, ಸೇನೆ ೨. *i* ತೇರಿನಲ್ಲಿರುವ ನಿಶಾನಿ ೪. *j* ಬಹಳ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಕಾಳಗ ನಡಿಯುವಸ್ಥಳ ೧. *k* ನಾನು ಮುಂದು ತಾನು ಮುಂದು ಯೆಂಬದಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ೧. *l* ಗರ್ವದಿಂದ ತನ್ನ ಸಮಾನ ಯಾರೂ ಯಿಲ್ಲವೆಂದು ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನು ಭಾವಿಸುವಿಕೆ ೧. *m* ನಾನೇ ಘಟಿಕನೆಂದು ವೀರ ಭಟರು ಬೊಬ್ಬಿರೊಳಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಅಹಂಕಾರ ಪಡುವಿಕೆ ೧. *n* ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ೧೦. *o* ಹೆಚ್ಚಾದ ಬಲ, ಶಕ್ತಿ ೧. *p* ಕಾಳಗ ನಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ, ನಡಿಯಬೇಕಾದಾಗಲೂ ವೀರ ಭಟರು ಆಯಾಸ ವಿಲ್ಲದಂತೆ ಪುಷ್ಟಿ ಪಾನ ಮಾಡುವಿಕೆ ೧.

ಯುದ್ಧಮು'ಯೊಧನಂ ಜನ್ಯಂ ಪ್ರಧನಂ ಪ್ರವಿದಾರಣಂ ॥ ॥೫೬೦॥
ಮೃಧಮು'ಸ್ಕಂದನಂ ಸಂಖ್ಯಂ ಸಮೀಕಂ ಸಾಂಪರಾಯಿಕಂ ।
(ಅಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸಮರಾ'ನೀಕ ರಣಾಃ ಕಲಹವಿಗ್ರಹೌ ॥ ॥೫೬೧॥
ಸಂಪ್ರಹಾರಾ'ಭಿ ಸಂಪಾತ ಕಲಿ ಸಂಸ್ಫೋಟ ಸಂಯುಗಾಃ ।
ಅಭ್ಯಾಮರ್ದಸ ಮಾಘಾತ ಸಂಗ್ರಾಮಾ'ಭ್ಯಾ'ಗಮಾ'ಹವಾಃ ॥ ॥೫೬೨॥
ಸಮವಾಯಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸಂಯತ್ತ'ಸಮಿತಾ'ಭ್ಯಾಜಿ ಸಮಿತ್ರಯುಧಃ *a* ।
ನಿಯುದ್ಧಂ (ಬಾಹುಯುದ್ಧೆ) *b* (ಥ) ತುಮುಲಂ (ರಣಸಂಕುಲೆ *c* ॥ ॥೫೬೩॥
ಕ್ಷ್ವೇಡಾತುಸಿಂಹನಾದ (ಸ್ಯಾ'ತ್) *d* (ಕರಿಣಾಂಘಂಟನಾ) ಘಂಟಾ *e* ।
ಕ್ರಂದನಂ (ಯೊಧಸಂರಾವೆ) *f* ಬೃಂಹಿತಂ (ಕರಿಗರ್ಜಿತಂ) *g* ॥ ॥೫೬೪॥
ವಿಷ್ಫಾರೊ' (ಧನುಷಃಸ್ವಾ'ನಃ) *h* ಪಟಹಾ ಡಂಬರಾ (ಸಮೌ) *i* ।
ಪ್ರಸಭಂ (ತು) ಬಲಾ'ತ್ಕಾರೊ'ಹಠೊ' *j* (ಥ) ಸ್ಖಲಿತಂ ಛಲಂ *k* ॥ ॥೫೬೫॥
ಅಜನ್ಯಂ (ಕ್ಲೀಬ) ಮು'ತ್ಪಾತ ಉಪಸರ್ಗ (ಸ್ಸಮಂತ್ಯಯಂ) *l* ।
ಮೂರ್ಛಾ (ತು) ಕಶ್ಮಲಂ ಮೊಹೊ' *m* ಸ್ಯೆವಮರ್ದ (ಸ್ತು) ಪೀಡನಂ *n* ॥೫೬೬॥
ಅಭ್ಯವಸ್ಕಂದನಂತ್ವಭ್ಯಾಸಾದನಂ *o* ವಿಜಯೊ'ಜಯಃ *p* ।
ವೈರಶುದ್ಧಿಃ ಪ್ರತೀಕಾರೊ' ವೈರನಿರ್ಯಾತನಂ (ಚಸಾ) *q* ॥ ॥೫೬೭॥

---

a 31, War, battle. *b* 1, Fighting with fists, boxing. *c* 1, Tumultuous combat, melée. *d* 2, War-whoop, battle-cry, *e* 1, A troop of elephants assembled for battle. *f* 1, Shouting. *g* 1. The roar of elephants. *h* 1, The twang of bows. *i* 2, Drum, kettle-drum. *j* 3, Force, violence. *k* 2, Error or mistake in fighting. *l* 3, A portent or prodigy, as an earth-quake, comet &c. *m* 3, Fainting, swooning. *n* 2, Capture, seizure. *o* 2, Acquiring a foreign territory by stratagem. *p* 2. Conquest, victory. *q* 2, Revenge, retaliation.

a ಯುದ್ಧ, ಕಲಹ ೩೧. *b* ಭುಜ ಯುದ್ಧ, ಜಟ್ಟಿಗರ ಕುಸ್ತಿ, ಕೈಕಾಳಗ ೧. *c* ಎ ಸೇನೆಗಳೂ ಸೇರಿ ದೊಂಬಿಯಾಗಿ ಹೋರಾಡುವಿಕೆ, ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ ೧. *d* ವೀರ ಭಟರು ಕಿರಚಿಬೊಬ್ಬೆ ಯಿಡುವಿಕೆ, ಸಿಂಹನಾದ ೭. *e* ಆನೆಗಳ ಗುಂಪು ೧. *f* ವೀರಾವೇಶ, ಕಾಳಗದ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕಿರಿಚಿಕೊಳ್ಳುವದು ೧. *g* ಆನೆಗಳ ಕೂಗು ೧. *h* ಬಿಲ್ಲಿನ ಧ್ವನಿ, ಧನುಷ್ಟಂಕಾರ ೧. *i* ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ತಪ್ಪಟೆ ೭. *j* ಬಲಾತ್ಕಾರ, ನಿರ್ಬಂಧ ಪಡಿಸುವದು ೩. *k* ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುವಿಕೆ ೭. *l* ಉತ್ಪಾತ, ಮೂರೀರೋಗ, ರಕ್ತದವಮಳಿ, ಹಗಲು ನಕ್ಷತ್ರ ಕಾಣುವಿಕೆ, ನೆಲನಡುಗುವಿಕೆ ೩. *m* ಮೈಮರಿಯುವಿಕೆ, ಮೂರ್ಛೆ ೩. *n* ಹಗೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ೭. *o* ಮೋಸದಿಂದ ಪರ ಚಕ್ರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ ೭. *p* ಗೆಲ್ಲುವಿಕೆ, ಜಯ ೭. *q* ಹಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ದ್ವೇಷವನ್ನು ಸಮಯ ಬಿಕ್ಕಿದಾಗ ಕೆಲಸದಿಂದ ತೋರಿಸಿ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುವದು ೩.

ಪ್ರದ್ರಾವೋ'ದ್ರಾವ ಸಂದ್ರಾವ ಸಂದ್ರಾವಾ ವಿದ್ರವೋ'ದ್ರವಃ ।
ಅಪಕ್ರಮೋ'ಪಯಾನಂಚ *a* (ರಣೇಭಂಗಃ) ಪರಾಜಯಃ *b* ॥ ॥೫೮॥
ಪರಾಜಿತ ಪರಾಭೂತೌ' (ತ್ರಿಷು) ನಷ್ಟ ತಿರೋಹಿತೌ' *c* ।
ಪ್ರಮೂಪಣಂ ನಿಬರ್ಹಣಂ ನಿಕಾರಣಂ ನಿಶಾರಣಂ ॥ ॥೫೯॥
ಪ್ರವಾಸನಂ ಪರಾಸನಂ ನಿಷೂದನಂ ನಿಹಿಂಸನಂ ।
ನಿರ್ವಾಪಣಂ ಸಂಜ್ಞಪನಂ ನಿರ್ಗ್ರಂಥನ ಮು'ಪಾಂಸನಂ ॥ ॥೬೦॥
ನಿಸ್ತರ್ಹಣಂ ನಿಹನನಂ ಕ್ಷಪಣಂ ಪರಿವರ್ಜನಂ ।
ನಿರ್ವಾಸನಂ ವಿಕಸನಂ ಮಾರಣಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾತನಂ ॥ ॥೬೧॥
ಉದ್ವಾಸನ ಪ್ರಮಥನ ಕ್ರಥನೋ'ಚ್ಚಾಸನಾನಿ (ಚ) ।
ಆಲಂಭ ಪಿಂಜ ವಿಕರ ಘಾತೋ'ನ್ಮಾಥ ವಧಾ (ಆಪು) *d* ॥ ॥೬೨॥
(ಸ್ಯಾತ್) ಪಂಚತಾ ಕಾಲಧರ್ಮೋ'ದಿಷ್ಟಾಂತಃ ಪ್ರಳಯೋ'ತ್ಯಯಃ ।
ಅಂತೋ'ನಾಶೋ' (ದ್ವಯೋ) ರ್ಮೃತ್ಯು ರು'ರಣಂ ನಿಧನೋ' (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *e* ॥೬೩॥
ಪರಾಸುಃ ಪ್ರಾಪ್ತ ಪಂಚತ್ವ ಪರೇತ ಪ್ರೇತಸಂಸ್ಥಿತಾಃ ।
ಮೃತ ಪ್ರಮೀತೌ' ತ್ರಿಷ್ವೇತೆ *f* ಚಿತಾ ಚಿತ್ಯಾ ಚಿತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *g* ॥ ॥೬೪॥
ಕಬಂಧೋ' (ಸ್ತ್ರೀಕ್ರಿಯಾಯುಕ್ತ್ವ ಮುಪಮೂರ್ಧಕ್ಕೆಬರಂ) *h* ।
ಸ್ಮಶಾನಂ (ಸ್ಯಾತ್) ಪಿತೃವನಂ *i* ಶುಣಪಶ್ಚ ವ (ವಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *j* ॥ ॥೬೫॥
ಪ್ರಗ್ರಹೋ'ಪಗ್ರಹೌ ಬಂದ್ಯಾಂ *k* ಕಾರಾ (ಸ್ತ್ರೀಕ್ಲೆ) ಬಂಧನಾಲಯೌ *l* ।
(ಪುಂಸಿಭೂ) ಮ್ನಿರ್ಯಾಸವಃ ಪ್ರಾಣಾ ಸ್ತ್ರಿವಂ *m* ಜೀವೋ'ಸುಧಾರಣಂ *n* ॥ ॥೬೬॥
ಆಯುರ್ಜೀವೀ ವಿತಕಾಲೋ'ನಾ *o* ಜೀವಾತುರ್ಜೀವನೌಷಧಂ *p* ।

॥ ಇತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯವರ್ಗಃ ॥

---

a 8, Flight, escape. *b* 1, Defeat. *c* 4, A fugitive in concealment. *d* 30, Killing, slaughter. *e* 10, Dying, death. *f* 7, Dead. *g* 3, Funeral pile. *h* 1, Headless trunk retaining vitality. *i* 2, Cemetery, a place where bodies are burned or buried. *j* 2, Corpse. *k* 3, Prisoner, especially of war. *l* 2, Prison, dungeon. *m* 1, Life, breath. *n* 2, Living, alive. *o* 2, Life-time, duration of life. *p* 2, A medicine to prolong life, or of sufficient efficacy to quicken the dead.

a ಫಲಾಯನವಾಗುವಿಕೆ, ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೋಡಿ ಹೋಗುವದು ೪. *b* ಕಾಳಗ ದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಹೋಗುವದು ೧. *c* ಸೋತು ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಔತು ಕೊಂಡವನು ೪. *d* ಕೊಲ್ಲುವದು, ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವಿಕೆ ೩೦. *e* ಸಾಯುವದು, ಮರಣ ೧೦. *f* ಸತ್ತವನು ೭. *g* ಹೆಣವನ್ನು ಸುಡುವದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಚಿತಿ ೩. *h* ತಲೆ ಹೋಗಿ ಕುಣಿದಾಡುವ ಮೊಂಡ್ಯೆ ೧. *i* ಸ್ಮಶಾನ, ಸುಡುಗಾಡು ೨. *j* ಹೆಣ ೨. *k* ಸೆರೆಮನೆಯೊಳಗಿರುವ ಬಂದಿವಾನ ೩. *l* ಬಂದೀಖಾನೆ, ಸೆರೆಮನೆ ೨. *m* ಪ್ರಾಣಗಳು, ಜೀವ ವಾಯುವುಗಳು ೧. *n* ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವದು, ಬದಿಕಿರುವದು ೨. *o* ಆಯುಷ್ಯ ಬದಿಕಿರುವ ಕಾಲ ೨. *p* ಬದಿಕಿಸುವಮದ್ದು, ಸಂಜೀವನ ಮದ್ದು ೨.

IX. VAISHYA-VARGA.—ವೈಶ್ಯ ವರ್ಗ.

ಊರವ್ಯಾ ಊರುಜಾ ಆರ್ಯ್ಯಾ ವೈಶ್ಯಾ ಭೂಮಿಸ್ಪೃಶೋ ವಿಶಃ *a* ॥ ॥೪೭॥
ಆಜೀವೋ ಜೀವಿಕಾ ವಾರ್ತಾ ವೃತ್ತಿರ್ವರ್ತನ ಜೀವನೆ *b* ।
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಕೃಷಿಃ ಪಾಶುಪಾಲ್ಯಂ ವಾಣಿಜ್ಯಂ (ಚೇತಿವೃತ್ತಯಃ) *c* ॥ ॥೪೮॥
ಸೇವಾ ಶ್ವವೃತ್ತಿ *d* ರನ್ಯತಂ (ಕೃಷಿ) *e* (ರುಂಛೋಲಂ) ತ್ವೃಷಂ *f* ।
(ದ್ವೈಯಾಚಿತಾಯಾಚಿತಯೋರ್ಯಥಾಸಂಖ್ಯಂ) ಮೃತಾಮೃತೆ *g* ॥ ॥೪೯॥
ಸತ್ಯಾನೃತಂ (ವಣಿಗ್ವಾವಃ) *h* (ಸ್ಯಾತ್) ಋಣಂ ಪರ್ಯುದಂಚನಂ ।
ಉದ್ಧಾರೋ *i* ರ್ಥಪ್ರಯೋಗಸ್ತು ಕುಸೀದಂ ವೃದ್ಧಿ ಜೀವಿಕಾ *j* ॥ ॥೪೯೦॥
(ಯಾಚ್ಞೆಯಾಸ್ತಂ) ಯಾಚಿತಕಂ *k* (ನಿಯಮೂ) ದಾಪಮಿತ್ಯಕಂ *l* ।
ಉತ್ತಮರ್ಣೋರ್ಧಮರ್ಣೋ (ದ್ವೌಪ್ರಯೋಕ್ತೃಗ್ರಾಹಕೌಕ್ರಮಾತ್) *m* ॥ ॥೪೯೧॥
ಕುಸೀದಿಕೋ ವಾರ್ಧುಷಿಕೋ ವೃದ್ಧ್ಯಾಜೀವ್ಯಥ ವಾರ್ಧುಷಿಃ *n* ।
ಕ್ಷೇತ್ರಾಜೀವಃ ಕರ್ಷಕಶ್ಚ ಕೃಷಿಕಶ್ಚ ಕೃಷೀವಲಃ *o* ॥ ॥೪೯೨॥

---

a 6, A merchant, a man of the third Hindu caste. *b* 6, Livelihood, means of subsistence. *c* 1, Farming, cultivation of the soil; 1, the business of a grazier, rearing and keeping cattle; 1, traffic, trade, commerce. *d* 2, Service, servitude. *e* 1, Living by cultivation of the soil *f* 1, Living by gleaning. *g* 1, Living by begging; 1, living by honest labour. *h* 1, Living by trade or commerce. *i* 3, Debt. *j* 3, Interest. *k* 1, Loan, anything obtained by begging, *l* 1, Profit obtained by barter or exchange. *m* 1, Creditor; 1, debtor. *n* 4, Money-lender, banker. *o* 4, Farmer.

a ನಗರ್ತರು, ಕೋಮಟಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ಯರು ೬. *b* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವನೋಪಾಯ ೬. *c* ವೃತ್ತು ಪಳೆಯುವದು, ಗೋಮಹಿಷ್ಯಾದಿಗಳ ಪಾಲಿಸುವದು, ಕೊಂಡು ಮಾರುವದು, ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವೈಶ್ಯ ಜೀವನ ೩. *d* ಚಾಕರಿ ಮಾಡಿ ಜೀವಿಸುವದು ೨. *e* ಉತ್ತು ಬಿತ್ತಿ ಜೀವಿಸುವಿಕೆ ೧. *f* ಪೈರು ಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಇರುವ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ತಿನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಉಂಛ ವೃತ್ತಿ ೧. ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕಣದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅದು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುವದಕ್ಕೆ ಶಿಲ್ಪ ವೃತ್ತಿ ೧. *g* ಯಾಚಿತವೆಂದರೆ ಯಾಚನೆ, ಅಯಾಚಿತವೆಂದರೆ ಅಯಾಚನೆ ೨. *h* ವರ್ತಕತನ, ವ್ಯಾಪಾರ ೧. *i* ಸಾಲ, ಕಡ ೩. *j* ಹಣವ ಬಡ್ಡಿ, ತಲವಾಸಿ ೩. *k* ಕೇಳುವದ್ದರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಎರವು ತಂದದ್ದು ೧. *l* ಬಂದು ಪದಾರ್ಥ ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥ ತೆಗದು ಕೊಳ್ಳುವದ್ದರಿಂದ ಆಗುವ ಲಾಭ, ಸೊತ್ತಾಗಿ ಬರುವ ಲಾಭ ೧. *m* ಉತ್ತಮರ್ಣನಂದರೆ ಸಾಲಾ ಕೊಟ್ಟವನು; ಅಧಮರ್ಣನಂದರೆ ಸಾಲಾ ತೆಗದು ಕೊಂಡವನು ೨. *n* ಬಡ್ಡಿ, ತಲವಾಸಿ, ಮುಂತಾದ ಚುಂಗಡಿ ಲಾಭದಿಂದ ಬದುಕುವವನು ೪. *o* ಬೆಳೆ ಇಡಿಸಿ ಬದುಕುವವನು, ಆರಂಬಗಾರ್ರು, ಕೃಷಿ ಜೀವಿ ೪.

(ಕ್ಷೇತ್ರಂ) ವೈಜಹೆಯ ಶಾಲೆಯಂ (ವ್ರೀಹಿಶಾಲ್ಯುದ್ಭವೋಚಿತಂ) *a* ।
ಯವ್ಯಂ ಯವಕ್ಯಂ ಷಷ್ಟಿಕ್ಯಂ (ಯವಾದಿಭವನಂಹಿಯತ್) *b* ॥ ॥೪೪॥
ತಿಲ್ಯ ತೈಲೀನ (ವ) ನ್ಯಾಷೋ (ಮೂಣುಭಂಗಾ ದ್ವಿರೂಪತಾ) *c* ।
ಮೌದ್ಗೀನ ಕಾದ್ರವೀಣಾದಿ (ಕೆಷಧಾನ್ಯೋದ್ಭವೋಚಿತಂ) *d* ॥ ॥೪೫॥
ಬೀಜಾಕೃತಂ ತೂಪ್ತಕೃಷ್ಟಂ *e* ಸೀತ್ಯಂ ಕೃಷ್ಟಂ ಚಹಲ್ಯ (ವತ್) *f* ।
ತ್ರಿಗುಣಾಕೃತಂ ತೃತೀಯಾಕೃತಂ ತ್ರಿಪಲ್ಯಂ ತ್ರಿಸೀತ್ಯ (ಮುಪತಸ್ತ್ರಿಕ್) *g* ॥ ॥೪೬॥
ದ್ವಿಗುಣಾಕೃತೆತುಸರ್ವಂ ಪೂರ್ವಂಕಂಬಾಕೃತ (ಮುಹೀಹ) *h* ।
(ದ್ರೌಣಾಢಕಾವಿವಾಪಾದೌ) ದ್ರೌಣಿಕಾಢಕಿಕಾ (ದಯಃ) *i* ॥ ॥೪೭॥
(ಖಾರೀವಾವಸ್ತು) ಖಾರೀಕ *j* (ಉತ್ತಮರ್ಣಾದಯಸ್ತ್ರಿಷು) ।
(ಪುನ್ನಪುಂಸಕಯೊ) ರ್ವಪ್ಯಂ ಕೆದಾರಂ ಕ್ಷೇತ್ರ) *k* (ಮಸ್ಯೆತು) ॥ ॥೪೮॥
ಕೈದಾರಕಂ (ಸ್ಯಾತ್) ಕೈದಾರ್ಯಂ ಕ್ಷೈತ್ರಂ ಕೈದಾರಿಕಂ (ಗಣೆ) *l* ।
ಲೋಷ್ಟಾನಿ ಲೋಷ್ಟವಃಪುಂಸಿ *m* ಕೊಟಿಕೊ ಲೋಷ್ಟಭೆದನಃ *n* ॥ ॥೪೯॥
ಪ್ರಾಜನಂ ತೋದನಂ ತೋತ್ರಂ *o* ಖನಿತ್ರಮಾವದಾರಣಂ *p* ।

---

a 2, Land fit for the cultivation of rice, wet or irrigated land. *b* 2, Land fit for barley; 1, land fit for *shashtika* rice, (a rice which comes to maturity in 60 days, hence its name.) *c* 2, Land fit for *sesamum indicum*, a plant which yields oil. *d* 1, Land fit for pulse (*phaseolus radiatus*) or green gram; 1, land fit for the grain *yaspalum frumentaceum*. *e* 2, A field ploughed or harrowed after sowing. *f* 3, Ploughed land. *g* 4, Land ploughed three times over. *h* 5, Land ploughed twice. *i* 2, A field which may be sown with a *drona* or *ádhaka* (about a peck) of grain. *j* 1, A field that may be sown with one *khári* of grain (=3 to 4 bushels.) *k* 3, Paddy-field. *l* 4, Group of paddy-fields. *m* 2, A clod, a lump of earth. *n* 2, A clod-breaker, a wooden instrument like a mallet. *o* 3, Goad. *p* 2, Spade or hoe.

a ಭತ್ತ, ಕಳ್ಳೆ, ಬೆಳೆಯುವ ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿ ೨. *b* ಯವೆಗಳು, ಯವೆ ಕೆಗಳು, ಷಷ್ಟಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ೩. *c* ಎಳ್ಳನ್ನ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ ತಿಲ್ಯಂ, ತೈಲೀನಂ ೨. ಹೀಗೆಯೇ ಉದ್ದು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಮೊಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು ೨. *d* ಹೆಸರು, ಆರಕ, ಮುಂತಾದ್ದು ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ ೨. *e* ಮೊದಲು ಬಿತ್ತಿ ಬಳಿಕ ಗೆಯಿದ ಕ್ಷೇತ್ರ ೨. *f* ಉತ್ತ ಭೂಮಿ ೩. *g* ಮೂರು ಸಾಲು ವುತ್ತ ಭೂಮಿ ೪. *h* ಸಂಬಾಕೃತಂ ಎಂಬುವದು ಸಹ ಯೆರಡು ಸಾಲುಉತ್ತ ಭೂಮಿ ೫. *i* ಇಕ್ಕಳ ಬೀಜವರೀ ನೆಲಕ್ಕೂ, ಬಳ್ಳ ಬೀಜವರೀ ನೆಲಕ್ಕೂ ೨. *j* ೧ ಖಂಡಗ ಬೀಜವರೀ ನೆಲ ೧. *k* ಕ್ಷೇತ್ರ, ನೆಲ್ಲು ಗದ್ದೆ ೩. *l* ಈ ಗದ್ದೆಗಳಗುಂಪು, ಗದ್ದೆಗಳ ತಾಕು ೪. *m* ಮಣ್ಣು ಗಡ್ಡೆ, ಹೆಂಟೆ ೨. *n* ಮಣ್ಣು ಗಡ್ಡೆ ಹೊಡಿಯುವ ಕೊಡತಿ, ಗುದ್ದಲೀಗೂ ೨. *o* ತಿವಿಗೋಲು, ಮುಳ್ಳುಗೋಲು ೩. *p* ಅಗತೆಯ ಕೈ ಗುದ್ದಲಿ ೨.

ದಾತ್ರಂ ಲವಿತ್ರ a ಮೂಬಂಧೊಂಯೊಕ್ತ್ರಂ ಯೊತ್ರ b (ಮಥೊಹಲಂ) ॥ ॥೪೮೯॥
ನಿರೀಷಂ ಕೂಟಕಂ c ಫಾಲಃ ಕೃಷಕೊ d ಲಾಂಗಲಂ ಹಲಂ ।
ಗೊದಾರಣಂಚ ಸೀರೊ e ಥಶಮ್ಯಾ (ಸ್ತ್ರೀ) ಯುಗಕೀಕಲಂ f ॥ ॥೪೯೦॥
ಈಷಾ ಲಾಂಗಲದಂಡ (ನ್ಸ್ಯಾಂ) g ಸೀತಾ ಲಾಂಗಲಪದ್ಧತಿಃ h ।
(ಪುಂಸಿ) ಪೆಧಿಃ (ಖಲೆದಾರುನ್ಯಸ್ತಂಯತ್ಪಕುಬಂಧನೆ) i ॥ ॥೪೯೧॥
ಆಖುರ್ವ್ರೀಹಿಃ ಪಾಟಲಸ್ಯಾಂ j ಚ್ಛಿತಕೂಕಯವಾ (ಸಪುಂ) k ।
ತೊಕ್ಮ (ನ್ತು ತತ್ಪರಿತೆ l) ಕಲಾಯಸ್ತು ಸತೀನಕಃ ॥ ॥೪೯೨॥
ಹರೇಣು ಖಂಡಿಕೌ (ಚಾಸ್ತ್ರಿ) m ಕೊರದೂಷ ಸ್ತು ಕೊದ್ರವಃ n ।
ಮುಂಗಳ್ಯಕೊ ಮಸೂರೊ o ಥಮುಕುಷ್ಟಕ ಮಯಷ್ಟುಕೌ ॥ ॥೪೯೩॥
ಪನಮುದ್ಗೆ p ಸರ್ಷಪೆ (ತುದ್ವೌ) ತುಂದುಭ ಕದಂಬಕೌ q ।
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ (ಸ್ತ್ವೇಷಧವಳೊ) r ಗೊಧೂಮುಸ್ಸ್ ಮನ (ಸ್ಸಮೌ) s ॥ ॥೪೯೪॥
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಯಾವಕಸ್ತು ಕುಲ್ಮಾಷ t ಶ್ಚಣಕೊ ಹರಿಮಂಥಕಃ u ।
(ದ್ವೌತಿಲೆ) ತಿಲಪಿಂಜಶ್ಚ ತಿಲಪೆಜಶ್ಚ (ನಿಷ್ಪಲೆ v) ॥ ॥೪೯೫॥
ಕ್ಷವಃ ಕ್ಷುತಾಭಿಜನನೊ ರಾಜಿಕಾ ಕೃಷ್ಣಿಕಾ ಸುರೀ w ।

---

a 2, Sickle. b 3, The tie of the yoke of a plough, a halter. c 2, An iron plough d 2, Plough-share. e 4, Plough. f 2, The pin of a yoke. g 2, The pole of a plough. h 2, Furrow. i 1, The stake on a threshing-floor to which cattle are tied. j 3, Red paddy. k 2, Barley (*hordeum hexastichon.*) l 1, Green barley. m 4, Peas. n 2, The grain *paspalum scrobiculatum.* o 2, A sort of lentil (*ervum hirsutum.*) p 3, A wild pulse *(phaseolus radiatus.)* q 3, A sort of mustard (*sinapis dichotoma.*) r 1, White mustard. s 2, Wheat t 2, A grain resembling barley (*dolichos catiang.*) u 2, Chick-pea or Bengal gram (*cicer arietinum.*) v 2, An inferior kind of sesame. w 5, Black mustard (*sinapis racemosa.*)

a ಈಳಿಗೆ ಮಣೆ, ಮಚ್ಚು ಕತ್ತಿ, ಕೈಬಾಚಿ, ಕೊಡಲಿ, ಕುಡಗೋಲು ೨. b ಪಶುಗಳ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಜೊತ್ತಿಗೆ, ಕಟ್ಟು ಮಣಿ ೩. c ಮುರವಿಲ್ಲದ ಕಬ್ಬಿಣದ ನೇಗಲು, ಹಲವೆಂಬ ನೇಗಲೂ ೨. d ಮುರಲು, ಉಳುವ ನೇಗಲಂತಾ ಕೆತ್ತುವ ದೋಕರಿ ೨. e ನೇಗಲು ೪. f ನೊಗದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಗಿಲು ಹಾಕುವ ಮೊಳೆ ೨. g ಈಚು ಕೋಲು ೨. h ನೇಗಲುಗಳಿಂದ ಗೀಚಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಲು ೨. i ಕಣದಲ್ಲಿ ಯೆತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ನೆಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಟಿ, ಗೂಟು, ಆಟ್ಟದ ಕಂಭ ೧. j ಕೆಂಬಾರದ ಭತ್ತ, ಕೆಂಪು ನೆಲ್ಲು ೩. k ಯವೆಗಳೆಂಬ ಧಾನ್ಯ, ಬಾಲದ ಬಿಳೀದವ್ವ ಭತ್ತ ೨. l ಹಳದೀ ಯವೆಗಳು ೧. m ನೆಲ ಕಡಲೆ ೪. n ಹಾರಕ ೨. o ಕಾಡು ಕೆಡಲೆ ೨. p ಕಾಡು ಹೆಸರು ಕಾಳು ೩. q ಸಾಸುವೆ ೩. r ಬಿಳೀ ಸಾಸುವೆ ೧. s ಗೋಧಿವೆ, ಗೋಧಿ ೨. t ಅಲಸಂದಿ, ಕಾಡು ವೆದ್ದು ೨. u ಬ್ಯಾಳೆ ಕಡಲೆ, ಬುಳ್ಳಿ ಕಡಲೆ ೨. v ಎಳ್ಳು, ಕಾಡೆಳ್ಳು, ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು ೨ w ಕರೀ ಸಾಸಿವೆ, ಹುಚ್ಚು ಸಾಸಿವೆ ೫.

(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಕಂಗು ಪ್ರಿಯಂಗೂ (ದ್ವೌ) *a* ಅತಸೀ (ಸ್ಯಾ) ದು'ಮಾಕ್ಷುಮಾ ॥೪೯॥
ಮಾತುಲಾನೀತು ಭಂಗಾ (ಯಾಂ) *c* (ವ್ರೀಹಿಭೇದೆ) ಸ್ತ್ವಣುಃ (ಪುರ್ವಾ) *d* ।
ಕಿಂಶಾರುಸ್ತ್ನಸ್ಯಶೂಕಂಸ್ಯಾ *e* ತ್ಕ್ಷಣಿತಂ ಸಸ್ಯಮಂಜರೀ *f* ॥ ॥೪೯॥
ಧಾನ್ಯಂ ವ್ರೀಹಿಸ್ತಂಬಕರಿ *g* ಸ್ತ್ವಂಬೊ'ಗುತ್ಸ (ಸ್ತ್ವಲ್ಪಾದಿನಃ) *h* ।
ನಾಳೀ ನಾಳಂ (ಜಕಾಂಡೊಸ್ಯ) *i* ಪಲಾಲೊ' (ಸ್ತ್ರಿ) ಸನಿಷ್ಫಲಃ) *j* ॥ ॥೪೯॥
ಕಡಂಗರೊ'ಬುಸಂ (ಕ್ಲೀಬೆ) *k* (ಧಾನ್ಯತ್ವಚಿ) ತುಷಃ (ಪುರ್ವಾ) *l* ।
ಕೊಕೊ' ಸ್ತ್ರೀ (ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣೆ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಗ್ರೆ) *m*) ಶಮೀ ಿಂಬಾ *n* (ತ್ರಿಪೂತ್ತರೆ) ॥೪೯॥
ಖಡ್ಡಮೂ'ವಸಿತಂ (ಧಾನ್ಯಂ) *o* ಪೂತಂ (ತು) ಬಹುಃಕೃತಂ *p* ।
(ಮೂಷಾದಯ) ಶ್ಚಮಿಾಧಾನ್ಯೆ ಶೂಕಧಾನ್ಯೆ (ಯವಾದಯಃ) ॥ ॥೫೦॥
ಶಾಲಯಃ (ಕಲಮಾದ್ಯಾಶ್ಚ) (ಷಷ್ಟಿಕಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಪುಂಸ್ಯಮೀ) *q* ।
(ತೃಣಧಾನ್ಯಾನಿ) ನೀವಾರಾಃ *r* (ಸ್ತ್ರಿ) ಗವೆಧುಗ್ರ್ಧವೆಧುಕಾ *s* ॥ ॥೫೦॥
ಆಯೊಗ್ರಂ ಮುಸಲೊ' (ಸ್ತ್ರಿ ೀಸ್ಯಾ) *t* ದುದೂಖಲಮು'ಲೂಖಲಂ *u* ।
ಪ್ರಸ್ಫೋಟನಂ ಶೂರ್ಪ (ಮುಸ್ತ್ರೀ) *v* ಚಾಲಿನೀ ತಿತಉಃ (ಪುರ್ವಾ) *w* ॥ ॥೫೨॥

---

a 2, The grain *panicum italicum*. *b* 3, Common flax (*linum usitatissimum*.) *c* 2, Hemp (*cannabis sativa*.) *d* 1, A very small kind of rice. *e* 2, The beard of grain. *f* 2, Ear of grain. *g* 3, Corn, grain. *h* 2, The stem of grain or grass. *i* 2, A hollow or tubular stalk. *j* 1, Straw. *k* 2, Pithless or empty grain, trash. *l* 1, Husk of grain, especially of rice. *m* 1, The awn of barley, an insect's bristles. *n* 2, A pod or legume. *o* 2, Ground or pounded grain. *p* 2, Winnowed grain. *q* 1, Leguminous grain; 1, awned or bearded grain 1, grain, which grows in water, as paddy. *r* 1, Wild corn. *s* 2, Wild wheat. *t* 2, A rice-pounder, or club for beating rice. *u* 2, The mortar in which grain is pounded. *v* 2, A winnowing basket. *w* 2, A sieve.

a ಸವಣೆ ೨. *b* ಕರೀ ಅಗಸೆ, ಯಳ್ಳಗಸೆ ೩. *c* ಸಣಬು ೨. *d* ಜೀರಿಗೆ ಸಂಬಾರದ ಭತ್ತ ೧. *e* ಭತ್ತದ ಸುಂಕು, ಭತ್ತದ ವೂಗು ೨. *f* ನೆಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯದ ತೆನೆಗಳು ೨. *g* ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಧಾನ್ಯ ೩. *h* ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ವುಗಳ ಗಂಟಿಕೆ ೨. *i* ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ದಂಟು ೨. *j* ಫಲವಿಲ್ಲದ ಹೊಟ್ಟು, ಜಳ್ಳು ೧. *k* ಜಳ್ಳು ತೆನೆಯ ಹುಲ್ಲು ೨. *l* ಸಿಪ್ಪೆ, ಹೊಟ್ಟು ೧. *m* ಕೊನೇಲಿ ಹೊನಚಾಗಿಯೂ ಹದವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಯೆಲ್ಲಾ ಬಗೆ ಮುಳ್ಳು ೧. *n* ಕಾಯಿ ಧಾನ್ಯವೆನ್ನು ಹೊಡದ ಸಿಪ್ಪೆ, ಮೆತ್ತು ತೌಡು ೨. *o* ಕುಟ್ಟಿದ ಧಾನ್ಯ, ಬೀಸಿದ ಧಾನ್ಯ, ಸುಲಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಧಾನ್ಯ, ತುಳಿಸಿದ್ದು ೨. *p* ತೂರಿದ ಧಾನ್ಯ, ರಾಶಿ ಮಾಡಿದ ಧಾನ್ಯ ೨. *q* ವೈದ್ದು, ಹೆಸರು ೧. ಭತ್ತ ರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಅರವತ್ತು ದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳದು ಬರುವ ಚಿಲ್ಲರೆ ಧಾನ್ಯ ೧. *r* ಯಾರಿಂದಲೂ ಬಿತ್ತಲ್ಪಡದೆ ತಾನಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಯಜ್ಞ ಭತ್ತ, ನವಣೆಮುಂತಾದ್ದು ೧. *s* ಕಾಡು ಗೋಧಿ ೨. *t* ವನಿಕೆ ೨. *u* ವರಳು ೨. *v* ಮರ, ಮೊರ ೨. *w* ಜಲ್ಲಡಿ ೨.

ಸ್ಯೂತ ಪ್ರಸೆವೌ *a* ಕಂಡೊಲ ಪಿಟೌ *b* ಕಟ ಕಿಲಿಂಜಕೌ ।
(ಸನೂನೌ) *c* ರಸವತ್ಯಾಂತು ಪಾಕಸ್ಥಾನಂ ಮಹಾನಸಂ *d* ॥ ॥೬೦೩॥
ಪೂರೊಗವ (ಸ್ತದಧ್ಯಕ್ಷ) *e* ಸ್ಯೂಪಕಾರಾಸ್ತ್ವಪಲ್ಲವಾಃ ।
ಆಪೂಪಿಕಾ ಆಂಧಸಿಕಾಸೂನ್ಸದಾ ಪೆಥನಿಕಾ ಗುಣಾಃ *f* ॥ ॥೬೦೪॥
ಆಪೂಪಿಕಃ ಕಾಂಡವಿಕೊಂಭಕ್ಷ್ಯಕಾರ (ಇಮೆತಿ)ಪು) *g* ।
ಅಶ್ಮಂತಮು ಶ್ಮಾನವು ಧಿಶ್ರಯಣೀ ಚುಲ್ಲಿರಂತಿಕಾ *h* ॥ ॥೬೦೫॥
ಅಂಗಾರಧಾನಿಕಾಂಗಾರ ಶಕಟ್ಯಾಮಿ ಪನಂ (ತ್ಯಾಮಿ) ।
ಪನ (ನ್ಯೆಭ್ಯ *i* (ಥನಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) ದಂಗಾರೊಲಾತಮು ಲ್ಮುಕಂ *j* ॥ ॥೬೦೬॥
(ಕ್ಲೀಬೆಂ) ಬರೀಷಂ ಭ್ರಾಷ್ಟ್ರೊ *k* ನಾ) ಕಂದು (ಕ್ಲಾ) ಸ್ವೆದನೀ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *l* ।
ಅಲಂಜರ (ಸಾಖ್ಯ) ನ್ಕ್ರಣಿಕಃ *m* ಕರ್ಕರ್ಯಳೂ ಗರ್ಗಳಂತಿಕಾ *n* ॥ ॥೬೦೭॥
ಪಿಠರಃ ಸ್ಥಾಲ್ಯಖಾ ಕುಂಡಂ *o* ಕಲಶ (ಸ್ತು)ತ್ರಿಪುವ್ಯಯೊಃ) ।
ಘಟ್ಟ ಕುಟನಿಪಾ *p* (ವಸ್ತ್ರೀ) ಶರಾವೊಽವಧಾನಕಃ *q* ॥ ॥೬೦೮॥
ಭುಜೀಷಂ ಪಿಷ್ಟಪಚನಂ *r* ಕಂಸೊ (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಾನಭಾಜನಂ *s* ।
ಕುತೂಃ (ಕೃತ್ತಿಸ್ನೆಹಪಾತ್ರೆ) *t* (ಸ್ಯೆವಾಲ್ಪಾ) ಕುತುಪಃ (ಪುಮಾ೯) *u* ॥ ॥೬೦೯॥
(ಸರ್ವಮೂವಪನಂ) ಭಾಂಡಂ ಪಾತ್ರಾ)ನುತ್ಸೆಚಭಾಜನಂ *v* ।

---

a 2, A small basket. *b* 2, Basket. *c* 2, Mat. *d* 3, Kitchen, cook-room. *e* 1, An overseer of the kitchen (*chef de cuisine.*) *f* 7, Cook. *g* 3, Confectioner. *h* 5, Fire place, hearth. *i* 4, Ghafing-dish or portable grate. *j* 3, Charcoal, live coal. *k* 2, A metal plate used as a gridiron. *l* 2, An iron plate or pan for baking cakes on. *m* 2, A large earthen water-jar. *n* 3, An earthen water-jar with a small mouth. *o* 4, Earthen pot. *p* 4, Water-pot. *q* 2, A lid or cover, also a flat dish. *r* 2, Frying-pan. *s* 2, 2 Cup, goblet, porringer. *t* 1, A large skin-bottle for oil. *u* 1, A smaller one. *v* 4, Vessel, utensil.

a ಬಿದರು ತಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ, ಮಕ್ಕರೀಗಳಿಗೂ ೨. *b* ಗೂಡೆ, ಪಡಿಗೆ ೨. *c* ಚಾಪೆ, ಸಾಪೆ ೨. *d* ಪಾಕಶಾಲೆ, ಅಡಿಗೆ ಮನೆ ೩. *e* ಅಡಿಗೇ ಶಾಲಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು ೧. *f* ಅಡಿಗೆಯವನು, ಬಾಣಿಸಿಗನು ೫. *g* ಕಜ್ಜಾಯ ಮುಂತಾದ್ದು ಭಕ್ಷ್ಯಗಳು ಮಾಡುವವನು ೩. *h* ವಲೆ, ಪೊಲೆಗಿ. *i* ಅಗ್ನಿಷ್ಟಕೆ, ಅಗ್ನಿಷ್ಟೆ ೪. *j* ಬೆಂಕೀ ಬಂಡ, ಕೊಳ್ಳಿ, ಇಂಕಿಯ ಕೊಳ್ಳಿ ೩. *k* ಹುರಿಯುವ ಹೆಂಚು, ಬಾಣಲಿ ೨. *l* ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾವಲಿ ಹೆಂಚು ೨. *m* ಗುಡಾಣ ೨. *n* ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆ ೩. *o* ಪುಡಿಕೆ, ಮಡಿಗೆ, ಕುಡಿಕೆ ೪. *p* ಕೊಡ, ತಂಬಿಗೆ, ಕುಂಬಾರನು ಮಾಡಿದ ಹರುವಿ ೪. *q* ಮುಚ್ಚಳ, ಶಾವೆ ೨. *r* ಬಾಣಲಿ, ಗಾರಿಗೇ ಮುಚ್ಚಳ, ಹಿಟ್ಟು ತೊಳಿಸುವ ಗಂಗಳ ೨. *s* ಬಟ್ಲು, ಪಂಚಪಾತ್ರೆ, ಹೂಜಿ, ಸ್ಥಾಲಿ ೨. *t* ತೊಗಲ ಬುದ್ದಿಲಿ, ಸಿದ್ದಿಗೆ ಬುರಡೆ ೧. *u* ಚಿಕ್ಕದಾದ ಚರ್ಮದ ಕೈ ಬುದ್ದಿ ೧. *v* ಗುಡಾಣ ಪಾತ್ರ, ಬುರುಡೆ, ಮಡಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಕಲವು ೪.

ದರ್ವೀ ಕುಂಬಿಃ ಖಜಾಕಾಖಜ a (ಸ್ಯಾ) ತ್ಕುಂಡೂದಾರುಹಸ್ತಕಃ b ॥ ॥೬೦೨॥
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಶಾಕಂ ಹರಿತಕಕಲೀ ಗುಃ c ರಸ್ಯತುನಾಡಿಕಾ) ।
ಕಡೆಂಬಕ್ಕಕಲಂಬಕ್ಕ d ವೆಕವಾರ ಉಪಸ್ಕರಃ e ॥ ॥೬೦೩॥
ತಿಂತ್ರಿಣೀಕಂ (ಚ) ಚುಕ್ರಂ (ಚ) ವೃಕ್ಷಾಮ್ಲ f (ಮಥ) ವೆಲ್ಲಜಂ ।
ಮರೀಚಂ ಕೋಲಕಂ ಕೈಷ್ಣಮೂಷಣಂ ಧಾರ್ಮಪತ್ತನಂ g ॥ ॥೬೦೪॥
ಜೀರಕೊಜೀರಣೊಜಾಜೀ ಕಣಾ h (ಕೃಷ್ಣೆತುಜೀರಕೆ) ।
ಸುಷವೀ ಕಾರವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಪೃಥುಃ ಕಾಲೊಪಕುಂಚಿಕಾ i ॥ ॥೬೦೫॥
ಆರ್ದ್ರಕಂಶೃಂಗಬೆರಂ) ಸ್ಯಾ j (ದಥ) ಛತ್ರಾ ವಿತುನ್ನಕಂ ।
ಕುಸ್ತುಂಬುರು (ಚ) ಧಾನ್ಯಾಕ k (ಮಥ) ಶುಂಠೀ ಮಹೌಷಧಂ ॥ ॥೬೦೬॥
(ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕೆಯೊ) ರಿಶ್ವಂ ನಾಗರಂ ವಿಶ್ವಭೆಷಜಂ l ।
ಆರನಾಳಕಸಾವೀರ ಕುಲ್ಮಾಷಾ ಭಿಷುತಾ (ನಿಚ) ॥ ॥೬೦೭॥
ಅವಂತೀ ಸೊಮಧಾನ್ಯಾಮ್ಲ ಕುಂಜಲಾ (ನಿಚ) ಕಾಂಜಿಕೆ m ।
ಸಹಸ್ರವೆದಿ ಜತುಕಂ ಬಾಹ್ಲಿಕಂ ಹಿಂಗು ರಾಮಠಂ n ॥ ॥೬೦೮॥
(ತತ್ಪತ್ನೀ) ಕಾರವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಬಾಷ್ಪಿಕಾಕ ಬರೀ ಪೃಥುಃ o ।
ನಿಶಾಖ್ಯಾ ಕಾಂಚನೀ ಪೀತಾ ಹರಿದ್ರಾ ವರವರ್ಣಿನೀ p ॥ ॥೬೦೯॥
(ಸಾಮುದ್ರಂಯತ್ತುಲವಣ) ಮಕ್ಷೀಕಂ ವಷಿರಂ (ಚತತ್) q ।
ಸೈಂಧವೊ (ಸ್ತ್ರಿ) ಶೀತಶಿವಂಮಾಣಿಬಂಧಂ (ಚಸಿಂಧುಜೆ) r ॥ ॥೬೧೦॥

---

a 3, Spoon. b 2, Wooden spoon. c 3, A pot-herb, any vegetable. d 2, Edible stalk of a vegetable. e 2, The seasoning put in curry. f 3, Tamarind. g 6, Pepper. h 4, Cumin seed. i 6, A black kind. j 2, Ginger. k 4, Coriander seed. l 5, Dried ginger. m 7, The water in which rice has been boiled, gruel. n 5, Asafœtida. o 5, The asafœtida plant (*ferula asafœtida*.) p 5, Turmeric. q 2, Sea-salt. r 3, Rock-salt produced in Sindh.

a ಸೌಟು, ಮಿಳ್ಳೆ, ಉದ್ದರಣೆ ೩. b ಮರದ ಸೌಟು ೨. c ತರಕಾರಿ ೫ ಪಲ್ಯ, ಹುಳಿಪಲ್ಯ, ಸೊಪ್ಪು ೩. d ಸೊಪ್ಪಿನ ಕಾಮು, ತರಕಾರಿಯ ದಂಟು ೨. e ಹಿಂಗು, ಜೀರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಬಾರ, ಮಸಾಲೆ ೨. f ಹುಣಿಸೆ ಹಣ್ಣು, ಹುಣಿಸೆ ಮರ ೩. g ಮೆಣಸು ಕಾಳು ೬. h ಜೀರಿಗೆ ೪. i ಕರೀ ಜೀರಿಗೆ ೬. j ಹಸೀ ಶುಂಠಿ ೨. k ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ೪. l ಒಣಗಿದ ಶುಂಠಿ ೫. m ಗಂಜಿ, ಉಕ್ಕು ತಿಳಿಗೂ, ಕಲಗಚ್ಚಿಗೂ ಅಂಬಲಿ ಸಹ ೭. n ಹಿಂಗು ೫. o ಆ ಹಿಂಗಿನ ಮರ ೫. p ಅರಿನ ೫. q ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಉಪ್ಪು, ಸಮುದ್ರ ಲವಣ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೨. r ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೩.

ರೌಮಕೆ ಬಸ್ತಕಂ *a* ಪಾಕ್ಯಂ ಬಿಡಂ (ಚಕೃತಕೆದ್ವಯಂ) *b* ।
ಸಾವರ್ಚಲೆಕ್ಷ ಶುಚಕೆ *c* ತಿಲಕಂ (ತತ್ರಮೆಚಕೆ) *d* ॥ ॥೬೯॥
ಮತ್ಸ್ಯಂಡೀ ಫಾಣಿತಂ (ಖಂಡವಿಕಾರೌ) *e* ಶರ್ಕರಾ ಸಿತಾ *f* ।
ಕೂರ್ಚಿಕಾ (ಕ್ಷೀರವಿಕೃತಿಸ್ನ್ಯಾ) *g* ಡ್)ಸಲುತು ಮಾರ್ಜಿಕಾ *h* ॥ ॥೭೦॥
(ಸ್ಯಾ) ತ್ತಿಮನಂತು ನಿಷ್ಠಾನಂ *i* (ತ್ರಿಲಿಂಗಾವಾಸಿತಾವಧೆಃ) ।
ಕೂಲಾಕೃತಂ ಭಟಿತ್ರಂ ಜಕೂಲ್ಯ *j* ಮುಂಖ್ಯಂತು ಪೈಶರಂ *k* ॥ ॥೭೧॥
ಪ್ರಣೀತಮುಪಸಂಪನ್ನಂ *l* ಪ್ರಶಸ್ತಂ (ಸ್ಯಾತ್ಸುಸಂಸ್ಕೃತಂ) *m* ।
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಿಚ್ಛಿಲಂತು ವಿಜಿಲಂ *n* ಸಂವೃಷ್ಟಂ ಕೋಧಿತಂ (ಸಮೆ) *o* ॥ ॥೭೨॥
ಚಿಕ್ಕಣಂ ಮಸೃಣಂ ಸ್ನಿಗ್ಧಂ *p* (ತುಲ್ಯೈ) ಭಾವಿತ ವಾಸಿತೆ *q* ।
ಅಪಕ್ವಂ ಪಾರಿಭಾಷ್ಯೋ *r* ಲಾಜಾಃ (ಪುಂಭೂಮ್ನಿ) ಬಾಷ್ಪಕಾಃ *s* ॥ ॥೭೩॥
ಪೃಥುಕಃ (ಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಿಪಿಟಕೊ *t* ಧಾನಾ (ಭೃಷ್ಟ) (ಯವೆಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *u* ।

---

* *a* 2, A kind of salt. *b* 2, Saltpetre, explosive salt, nitre. *c* 3, Natron, alkali. *d* 1, A black sort. *e* 2, Sugar-candy. *f* 2, Sugar. *g* 1, Cheese. *h* 2, Curds mixed with sugar and spices. *i* 2, A sauce of milk and flour, batter. *j* 3, Roasted meat. *k* 2, Anything cocked in the kind of pot called *pithara*. *l* 2, Dressed, cooked, done. *m* 1, Seasoned, spiced. *n* 2, Greasy, moist. *o* 2, Cleaned, purified, refined. *p* 3, Smooth, slippery, emollient. *q* 2, Perfumed, scented. *r* 3, A mash of half-boiled corn. *s* 2, Fried grain, parched corn. *t* 2, Rice wetted, parched, and flattened. *u* 1, Parched grain.

a (ರುಮ) ಎಂಬ ಗಣಿಯೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಉಪ್ಪು, ಬೆಳ್ಳುಪ್ಪು ೫. *b* ತೊಳದು ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದ ಪುಪ್ಪು, ಮತ್ತು ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು, ಬಾಣಲವಣ ೭. *c* ಸಾವರ್ಚಲವಣ ೩. *d* ಕರೀ ಸಾವರ್ಚಲವಣ ೧, *e* ಶರ್ಕರಾ ವಿಕಾರವೆಂದರೆ, ಗಡ್ಡೆಯ ಹಾಗೆ ಕಾದ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲು, ಅರ್ಧ ಪಾಕವಾಗಿ ಕಾಸಿದ ಹಾಲು, ಬೊಗದುಂಸಕ್ಕರೆ, ಖಂಡಸಕ್ಕರೆ ೭. *f* ರಾಯಿ ಪುಡೀ ಸಕ್ಕರೆ ೭. *g* ಹಾಲಿನ ಗಿಣ್ಣು ೧. *h* ಮೊಸರು ಕಡದು ಮಾಡಿದ ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಮರೀಚ ಕೃತವಾದ ಲೇಹ್ಯ, ವರ್ಗರಿಸಿದ ಸಂಬಾರದ ಮಜ್ಜಿಗೆ ೭. *i* ಮಜ್ಜಿಗೆ ಪಲಿದಾ, ಹಸಿಯಾಳಿ, ಮುಸರು ಚಟ್ನಿ ೭. *j* ಕುಡು ಗೋಲಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿ ಪಕ್ವ ಮಾಡುವ ಭಕ್ಷ್ಯ, ಸುಟ್ಟು ನಂಜಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಪದಾರ್ಥ ೩. *k* ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ತೊಸಿದ ಹಿಟ್ಟು ೭. *l* ಪಾಕದಿಂದ, ರಸದಿಂದ, ಶಾಕಾದಿ ಸಮಗ್ರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ರುಚಿಯಾದ ಅಡಿಗೆ ೭. *m* ಉದ್ದಿನ ಬೇಳ್ಳೆ, ಕಡಲೆ, ಸಾಸುವೆ, ಜೀರಿಗೆ, ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ ತುಪ್ಪದಿಂದ ವಗ್ಗರಿಸಿ, ಹಿಂಗು, ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ರುಚಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥ ೧. *n* ಜಿಡ್ಡುಳ್ಳದ್ದು ೭. *o* ಜಾಲಿಸಿ ಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ ಪದಾರ್ಥ ೭. *p* ನಯವಾದ, ಮೆತ್ತಗಿರುವ, ಬಿರತು ಕೊಂಡಂತೆ ಮಾಡಿದ ಅಡಿಗೆ ೩. *q* ಅಟ್ಟು ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದ ಪದಾರ್ಥ ೭. *r* ಉಸಳಿ, ಗುಗ್ಗರಿ ೩. *s* ಅರಳು, ಮುರುಟಿಲ್ಲದ ಅಕ್ಕೀ ಕಾಳು ೭. *t* ಅವಲಕ್ಕಿ ೭. *u* ಹೊರುಗು ೧.

ಪೂಪೋ'ಪೂಪಃ ಪಿಷ್ಟಕ (ಸ್ಯಾತ್) *a* ಕರಂಭಾ (ದಧಿಸಕ್ತವಃ) *b* ॥ ॥೬೦॥
ಭಿಸಾನ್ನ (ಸ್ತ್ರೀ) ಭಕ್ತೇ ಮಂ'ಥೌ'ನ್ನೌ'ದನೌ' (ಸ್ತ್ರೀನ) ದೀದಿವಿಃ *c* ।
ಭಿಸ್ಸಟಾ ದಗ್ಧಿಕಾ *d* (ಸರ್ವರಶಾಗೈ) ವಂಶ (ವುಸ್ತ್ರಯಾಂ) *e* ॥ ॥೬೧॥
ಮಾಸರಾ'ಚಾಮ ನಿಸ್ಯಾವಾ (ಮಂಡಿಭಕ್ತಸಮುದ್ಭವೆ) *f* ।
ಯವಾಗೂರು'ಷ್ಣಿಕಾ ಶ್ಯಾಣಾ ವಿಲೇಪೀ ತರಳಾ (ಜಸಾ) *g* ॥ ॥೬೨॥
ಗವ್ಯಂ (ತ್ರಿಷುಗವಾಂಸರ್ವಂ) *h* ಗೋವಿಡ್ಗೋಮಯ ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ।
(ತತ್ತು ಕುಷ್ಕಂ) ಕರೀಷೋ' *j* (ಸ್ತ್ರೀ) ದುಗ್ಧಂಕ್ಷೀರಂ ಪಯ (ಸ್ನವಂ) *k* ॥೬೩॥
ಪಯಸ್ಯ'(ನಾಜ್ಯದಧ್ಯಾದಿ-*l* ದ್ರವ್ಯಂ (ದಧಿಘನೆತರತ್) *m* ।
ಘೃತಮಾ'ಜ್ಯಂ ಹವಿಸ್ಸರ್ಪಿ *n* ರ್ನವನೀತಂ ನಸ್ಯೋದ್ಧೃತಂ *o* ॥ ॥೬೪॥
(ತತ್ತು) ಹಯ್ಯಂಗವೀನಂ (ಯದ್ಯೋದ್ಯೋಗೊದೊಹೊದ್ಭವಂಘೃತಂ) *p* ।
ದಂಡಾಹತಂ ಕಾಲಶೆಯ'ವರಿಷ್ಟ (ಮಪಿ) ಗೋರಸಃ *q* ॥ ॥೬೫॥
ತಕ್ರಂ ಹ್ಯುದ್ವಿ ನ್ಮಿಶ್ರಿತಂ (ಪಾದಾರ್ಧಾರ್ಧಂಬುನಿರ್ಜಲಂ) *r* ।
(ಮಂಡಂದಧಿಭವಂ) ಮಸ್ತು *s* ಪೀಯೂಷೋ' (ಭಿನವಂಪಯಸಃ) *t* ॥ ॥೬೬॥

---

a 3, A cake. *b* 1, A cake of flour or meal mixed with curds. *c* 6, Boiled rice, food *d* 2, Rice spoiled in cooking, burnt or smoked rice. *e* 1, Skim, scum, froth, foam, barm. *f* 3, The scum of boiled rice. *g* 5, Rice-gruel. *h* 1, Any product of the cow. *i* 2, Cow-dung. *j* 2, A cake of dried cow-dung used for fuel. *k* 3, Milk. *l* 1, Anything made from milk, as *ghee*, curds, butter &c. *m* 1, Thick curds. *n* 4, Clarified butter, *ghee*. *o* 2, Butter *p* 1, Butter made from milk which has been standing a day. *q* 4, Butter-milk. *r* 3. Butter-milk diluted with water—1, in the proportion of three parts of the former to one part of the latter; 1, in equal parts. 1, Undiluted butter-milk. *s* 1, Whey. *t* 1, The milk of a cow during the first seven days after calving.

a ದೋಸೆ, ಹೋಳಿಗೆ, ಒಬ್ಬಟ್ಟು, ಸುರಸತ್ತು, ಪೂರಿ ಕಡುಬು ಇವುಗಳು ೩. *b* ಮೊಸರುನಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿದ ಹುರಿಟ್ಟು ೧. *c* ಅನ್ನ, ಜೋನ ೬. *d* ನೀತು ಹೋದ ಅನ್ನ ೨. *e* ತುಪ್ಪ, ಎಣ್ಣೆ. ಮೊಸರು, ಹಾಲು ಮುಂತಾದು. ಕೆನೆ ಸಹಿತ ೧. *f* ಜೋನದ ಕೆನೆ ಗಂಜಿ ೩. *g* ಅಂಬಲಿಯಾದ ಗಂಜಿ, ಬಿಸಿಯಾದ ಗಂಜಿ ೫. *h* ಹಸುವಿನ ಹಾಲು, ಮೊಸರು ಬೆಣ್ಣೆ, ಗಂಜಳ, ಸಗಣಿ ೧. *i* ಹಸುವಿನ ಸಗಣಿ ೨. *j* ವಣ ಸಗಣಿ, ಕಾಡು ಬೆರಣಿ, ಮೂಢಲು ೨. *k* ಹಾಲು ೩. *l* ಹಾಲುನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತುಪ್ಪ, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ ೧. *m* ಘನವಲ್ಲದ ಮೊಸರು, ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮೊಸರಿಗೆ ದ್ರವವೆಂದು, ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಘನವೆಂತಲೂ, ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕರವೆಂತಲೂ ೧. *n* ತುಪ್ಪ ೪. *o* ಬೆಣ್ಣೆ ೨. *p* ಆಕಳು ಕರೆದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ತುಪ್ಪ, ಬೆಣ್ಣೆ ೧. *q* ಕಡದು ಕಡೆ ತೆಗದ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜಿಗೆ ೪. *r* ಕಡದ ಹಾಗ ಪಾಲು ನೀರು ಬೆರಿಸಿದ ಮಜ್ಜಿಗೆ, ತಕ್ರ,— ಅರ್ಧ ಪಾಲು ನೀರು ಬೆರಿಸಿದಕ್ಕೆ ಉದ್ವಿತ್, ನೀರು ಬೆರಿಯದೆ ಯಿರುವದಕ್ಕೆ ಮಥಿತ, ೩. *s* ಮೊಸರುನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಿಳಿಯಾದ ಕೆನೆ ೧. *t* ೭ ದಿನಗಳ ಒಳಗಾಗಿನ ಗಿಣಿ ಹಾಲು ೧.

ಆಕಾಂಕ್ಷಾಯಾ ಬುಭುಕ್ಷಾ ಪ್ಸುತ್ತೆ *a* ಗ್ರಾಸಸ್ತು (ಕಬಳಾರ್ಥಕಃ) *b* ।
ಸಹೀತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀತುಲ್ಯಪಾನಂ) ಸಗ್ಧಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಭೋಜನಂ) *c* ॥ ॥೬೧೧॥
ಉದನ್ಯಾತು ಪಿಪಾಸಾ ತೃಟ್ತ್ಷೋ*d* ಜಗ್ಧಿಸ್ತು ಭೋಜನಂ ।
ಜೆಮನಂ ಲೆಪ ಆಹಾರೊ ನಿಘಸೊ ನ್ಯಾದ (ಇತ್ಯಪಿ) *e* ॥ ॥೬೧೨॥
ಸಾಹಿತ್ಯಂ ತರ್ಪಣಂ ತೃಪ್ತಿಃ *f* ಶೆಲಾ (ಭುಕ್ತಸಮುಚ್ಛಿಷ್ಟಂ) *g* ।
ಕಾಮಂ ಪ್ರಕಾಮಂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ ನಿಕಾಮೆ ಷ್ಟಂ ಯಥೆಪ್ಸಿತಂ *h* ॥ ॥೬೧೩॥
ಗೂಪೆ ಗೊಶೂಲ ಗೊಸಂಖ್ಯ ಗೊಧುಗಾ ಭೀರ ವಲ್ಲವಾಃ *i* ।
(ಗೊಮಹಿಷ್ಯಾದಿಕಂ) ಪಾದಬಂಧನಂ *j* (ದ್ವಿಗವೀಶ್ವರೆ) ॥ ॥೬೧೪॥
ಗೋರ್ಮಾ ಗೋಮೀ *k* ಗೊಕುಲಂತು ಗೊಧನಂ (ಸ್ಯಾದ್ಗವಾಂವ್ರಜೆ) *l* ।
(ತ್ರಿಷ್ವ್) ತಿತಂ ಗವೀನಂ (ತದ್ಗಾ ಪೊಯತಾ)ತಿತಾಃಪುರಾ) *m* ॥ ॥೬೧೫॥
ಉಕ್ಷಾ ಭದೊ್ಯಬಲೀವರ್ದ ಋಷಭೊ ವೃಷಭೊ ವೃಷಃ ।
ಅನಡ್ವಾ ಸಾರಭೆಯೊ ಗೌ *n* (ರುಕ್ಷ್ಣಾಂಸಂಹತಿ) ರೌಕ್ಷಕಂ *o* ॥ ॥೬೧೬॥
ಗವ್ಯಾ ಗೊತ್ರಾ (ಗವಾಂ) *p* (ವತ್ಸಧೆನ್ವೋ) ರ್ವತ್ಸಕ ಧೈನುಕೆ *q* ।
(ವೃಷೊಮಹಾ) ಮಹೊಕ್ಷ (ಸ್ಯಾತ್) *r* ವೃದ್ಧೊಕ್ಷ (ಸ್ತು) ಜರದ್ಗವಃ *s* ॥೬೧೭॥
(ಉತ್ಪನ್ನಉಕ್ಷಾ) ಜಾತೊಕ್ಷ *t* (ಸ್ಯದ್ಯೋಜಾತಸ್ತು) ತರ್ಣಕಃ *u* ।
ಕೃತ್ಯತ್ಕರಿಸ್ತು ವತ್ಸ (ಸ್ಸಾಸ್ಯ) *v* ದ್ದಮ್ಯ ವತ್ಸ ತರೌ (ಸಮೌ) *w* ॥ ॥೬೧೮॥

---

a 3, Hunger. *b* 2, Mouthful. *c* 1, Drinking in company; 1, eating in company. *d* 4, Thirst. *e* 7, A meal, repast. *f* 3, Satisfaction, satiating. *g* 1, Remnants of a meal. *h* 6, Excess. *i* 8, Cowherd. *j* 1, One who keeps cattle. *k* 2, Owner of cattle. *l* 2, Property in cows. *m* 2, Pasture ground. *n* 9, Bull, bullock. *o* 1, Herd of oxen. *p* 2, Herd of cows. *q* 1, Herd of calves; 1, herd of milch cows. *r* 1, A large bull. *s* 2, Old bullock. *t* 1, An active pack-bullock. *u* 1, New-born calf. *v* 2, A calf up to the age of one year. *w* 2, A young ox of an age to be trained either for draught or for carrying burdens.

a ಹಸಿವು ೩. *b* ನುಂಗುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಆಹಾರ, ಕವಳ, ತುತ್ತು ೦. *c* ಸಹ ಭೋಜನ, ಪಂಙ್ತಿ ಭೋಜನ ೧. *d* ಬಾಯಾರಿಕೆ, ದಾಹ ೪. *e* ಭೋಜನ, ಊಟ, ಆರೋಗಣೆ ೭. *f* ತಣಪು, ತೃಪ್ತಿ ೩. *g* ಉಂಡು ಮಿಕ್ಕ ಎಂಜಲು ೧. *h* ಬಹಳವಾದದ್ದು, ಯಥೇಷ್ಟವಾದದ್ದು ೬. *i* ಗೊಲ್ಲರವನು ೮. *j* ಆಕಳು, ಯಮ್ಮೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಕಾಲುದನ ೧. *k* ದನಗಳ ಯಜಮಾನ ೨. *l* ಹಸುವುಗಳ ಮಂದೆ ೨. *m* ಮುನ್ನು ಹಸುವುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಳ ೨. *n* ಎತ್ತುಗಳು, ವೃಷಭ ೯. *o* ಎತ್ತುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *p* ಗೋವುಗಳ ಸಮೂಹ ೨. *q* ಎಳೆಗರುಗಳ ಹಿಂಡು, ಈತ ಹಸುವುಗಳ ಗುಂಪು ೨. *r* ದೊಡ್ಡ ಯೆತ್ತು, ಗೂಳಿ ೧. *s* ಮುದಿ ಯೆತ್ತು ೨. *t* ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುವ ಚಲುವಾದ ಹೋರಿ ೧. *u* ಆಗಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುವು ೧. *v* ಒಂದು ವರುಷದೊಳಗಣ ಕರುವು ೨. *w* ಹೊರುವ, ಯೆಳೆಯುವ, ಉಳುವ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಮವಾದ ಹೋರಿ ೨.

ಅರ್ಘ್ಯ (ಷ್ಣಂಡತಾಯೋಗ್ಯ) *a* ಷ್ಣಂಡೋ'ಗೊಪತಿರ್'ಟ್ಟರಃ *b* ।
(ಸ್ಕಂಧಪ್ರದೇಶೋಸ್ಯ) ವಹೆ *c* ಸ್ಯಾಸ್ಯಾ (ತು) ಗಳಕಂಬಳಃ *d* ॥ ॥೬೯॥
(ಸ್ಯಾ) ನ್ನಿಸ್ತಿತಸ್ತುನಸ್ಯೊತಃ *e* ಪ್ರಷ್ಠವಾಡ್ಯುಗಪಾರ್ಶ್ವಗಃ *f* ।
(ಯುಗಾದೀನಾಂತುವೌಢಾರೊ) ಯುಗ್ಯ ಪಾ್ರಸಂಗ್ಯ ಶಾಕಟಿಕಃ *g* ॥ ॥೬೪೦॥
(ಖನತ್ಯನೆನತಬ್ವೌಢಾಸ್ಯೆದಂ) ಹಾಲಿಕ ಸೈರಿಕೌ *h* ।
ಧೂರ್ವಹೆ'ಧುರ್ಯ ಧೌರೆಯ ಧುರೀಣಾ (ಸ್ಸ) ಧುರಂಧರಾಃ *i* ॥ ॥೬೪೧॥
(ಊಢೂ) ವೆ'ಕಧುರೀಣೆ'ೃಕಧುರಾವೆ'ಕ ಧುರಾವಹೆ' *j* ।
(ಸತು) ಸರ್ವಧುರೀಣೊ' (ಜೊ) ಢದ್ರ (ಸ್ಸರ್ವಧುರಾವಹಃ) *k* ॥ ॥೬೪೨॥
ಪೂಹೆಯಿ ಸಾರಭೆಯಿ ಗೌರು'ಸ್ಯಾ) ವೂಹಾ (ಜ) ಶೃಂಗಿಣೀ ।
ಅರ್ಜು'ನ್ಯೆಫ್ಗ್ನಾ ರೊಹಿಣೀ (ಸ್ಯಾ) *l* (ದುತ್ತವೂಗೊಪು) ನೈಚಿಕೀ *m* ॥ ॥೬೪೩॥
(ವರ್ಣಾದಿಭೆದಾತ್ಯಂಜ್ಞಾಸ್ಸ್ಯಾ) ಕ್ಕಬ್ಬೀ ಧವಳಾದಯಃ *n* ।
ದ್ವಿಹಾಯನೀ ದ್ವಿವರ್ಷಾ (ಗೌ) *o* ರೆ'ಕಾಬ್ಬಾತ್ವೆಕಹಾಯನೀ *p* ॥ ॥೬೪೪॥
ಪಶಾವಂಧ್ಯೆ *q* ಪತೊಕಾ (ತು) ಸ್ರವದ್ಗರ್ಭಾ *r* (ಥ) ಸಂಧಿನೀ ।

---

a 1, A calf intended to be reared as a sacred bull. *b* 3, Sacred bull. *c* 1, Shoulder of a bull. *d* 2, Dewlap. *e* 2, An ox through whose nose a cord has been tied. *f* 2, An ox under training for the yoke. *g* 1, Yoked ox; 1, an ox put in a yoke for practice; 1, draught ox. *h* 2, Ploughman, relating to a plough. *i* 5, A beast of burthen. *j* 3, A beast of burthen trained to one particular kind of work. *k* 2, One trained to any kind of work. *l* 9, Cow. *m* 1, A good milch cow. *n* 1, Brindled cow; 1, white cow. *o* 2, A two-year-old cow. *p* 2, Heifer of one year old. *q* 2, Barren cow. *r* 2, A cow miscarrying.

a ಗೂಳಿ ಬಸವನಾಗತಕ್ಕ ಬಗ್ಯೆ ಹೋರಿ ಕರ ೧. *b* ಗೂಳಿ ಹೋರಿ ೩. *c* ಎತ್ತಿನ ಭುಜ ೧ರಸ್ಸು ೧. *d* ಗಂಗದೊಗಲು ೨. *e* ಮೂಗರಾಣಿಯ ಹಾಕಿದ ಯೆತ್ತು ೨. *f* ತಿದ್ದಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಯಿರುವ ಎತ್ತು ೨. *g* ನೊಗವನ್ನು ಹೊರುವ ಯೆತ್ತು ೧; ಉಳುವೆ ಯೆತ್ತಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸುಮ್ಮನೇ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಯೆತ್ತು ೧; ಬಂಡಿಯನ್ನು ಕೆಳೆಯುವ ಯೆತ್ತು ೧. *h* ನೇಗಲನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವನು, ನೇಗಲು ಹೊರುವವನು ೨. *i* ಬಂಡಿ, ಗೋಣಿ, ನೇಗಲು ಮೊದಲಾದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಯೆಳೆಯುವ ಎತ್ತು ೫. *j* ಬಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಹೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದನ್ನಾ ದರೂ ಒಂದು ಹೊರುವಿಕೆ ೩. *k* ನಾನಾ ಬಗೆ ಭಾರಗಳನ್ನು ಹೊರುವದಕ್ಕೆ ತಿದ್ದಿದ ಯೆತ್ತು ೨. *l* ಹಾಲು ಕರಿಯುವದಾಗಿಯೂ ಕರುವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಬಿಳೀ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ ಆಕಳು ೯. *m* ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಳ್ಳೀ ಆಕಳು ೧. *n* ಬಣ್ಣ ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆಕಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳು ೨. *o* ಎರಡು ವರುಷ ವಯಸ್ಸುವುಳ್ಳ ಆಕಳು ೨. *p* ಒಂದು ವರುಷದ ಆಕಳ್ಳು ೨. *q* ಬಂಜೆಯಾದ ಆಕಳು ೨. *r* ಹೊಟ್ಟೆ ಇಳಿದ ಆಕಳು, ಕಂದು ಹಾಕಿದ್ದು ೨.

(ಅಕ್ರಾಂತಾವೃಷಭೇಣಾ a (ಥ) ವೆಹದ್ಗರ್ಭೋ ಪಶೌತಿನೀ b । ॥೬೪೫॥
(ಕಾಲೋ)ಢ್ಯಾ (ಪ್ರಜನೆ) c ಪ್ರಥಮ್ಯಾಹೀ (ಬಾಲಗರ್ಭಿಣೀ) d ।
(ಸ್ಯಾತ್ತೇ) ಅಚಂಡೀ (ತು) ಸುಕರಾ e ಬಹುಸೂತಿಃ ಪರಿಷ್ಟುಕಾ f ॥ ॥೬೪೬॥
ಚಿರಸೂತಾ ಬಷ್ಕಯಣೀ g ಧೇನು (ಸ್ಯಾನ್ನವಸೂತಿಕಾ h ।
ಸುವ್ರತಾ ಸುಖಸಂದೋಹ್ಯಾ i ಪೀನೋಧ್ನೀ ಭದ್ರವಸ್ತನೀ j ॥ ॥೬೪೭॥
ದ್ರೋಣಕ್ಷೀರಾ ದ್ರೋಣದುಘಾ k ಧೇನುಷ್ಯಾ (ಬಂಧಕೇಸ್ಥಿತಾ) l ।
ಸವೂಂಸಮಿನಾ (ಸಾಯ್ಯೆವಪ್ರತಿವರ್ಷಂ ಪ್ರಸೂಯತೆ) m ॥ ॥೬೪೮॥
ಊಧಸ್ತು (ಕ್ಲೀಬ) ಮಾಪೀನಂ n (ಸವಿತೆ) ಕೀಲಕಃ o ।
(ನಪುಂಸಿ) ದಾಮ ಸಂದಾನಂ p (ಪಶುರಜ್ಜುಸ್ತು) ದಾಮನೀ q ॥ ॥೬೪೯॥
ವೈಣಾಖ ಮಂಥ ಮಂಥಾನ ಮಂಥಾನೋ ಮಂಥದಂಡಕೆ r ।
ಕುಟರೋ ದಂಡ ವಿಷ್ಕಂಭೋ s ಮಂಥನೀ ಗರ್ಗರೀ (ಸವಿ) t ॥ ॥೬೫೦॥
ಉಷ್ಟ್ರೋಕ್ರಮೇಳಕ ಮಯ ಮಹಾಂಗಾಃ u ಕರಭ (ಶಿಶು) v ।
(ಕರಭಾಃಸ್ಯು) ಶೃಂಖಲಕಾ (ದಾರವೈಃಪಾದ ಬಂಧನೈಃ w ॥ ॥೬೫೧॥

---

a 1, A cow which has taken a bull. b 2, A cow with a stillborn calf. c 1, A cow of an age to calve. d 1, A cow in calf for the first time. e 2, A gentle cow. f 2, A fruitful cow. g 2, A cow that calves at long intervals. h 2, A cow that has just calved. i 2, A cow that milks easily. j 2, A cow with large udders. k 2, A cow which gives a *dhrona* of milk (=about 3¾ quarts.) l 1, A cow in pound. m 1, A cow which calves every year. n 2, Udder. o 2, The peg to which a cow or other beast is tied. p 2, A rope for tying up cattle. q 1, A rope for tying up a cow. r 5, Churning-stick. s 2, Churning-staff (French *ribot*.) t 2, Churn u 4, Camel. v 1, Young camel. w 1, A fettered young camel.

a ಗೂಳಿ ಹಾಯ್ದು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಆಕಳು ೧. b ಸತ್ತ ಕರವನ್ನು ಈತ ಆಕಳು ೨. c ಈಯಲಾಗಿ ಹೆರಿಯ ಸನುಯಕ್ಕೆ ಬೆತುವಾದ ಆಕಳು ೧. d ಬಾಲ ಗರ್ಭಿಣಿ ೧. e ಸಾಧುವಾದ ಆಕಳು ೨. f ಅನೇಕ ಹೆರಿಗೆಗಳು ಈತದ್ದು ೨. g ಬಹು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಿಯ್ಯಲಾದದ್ದು, ಹೆರಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಂತ ಆಕಳು ೨. h ಹೊಸದಾಗಿ ಈತ ಆಕಳು ೨. i ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾಲು ಕರಿಯಿಸುವ ಆಕಳು ೨. j ಹೆಗ್ಗೆಚ್ಚಲ ಆಕಳು ೨. k ಇಕ್ಕಳ ಹಾಲು ಕರಿಯುವ ಆಕಳು ೨. l ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಆಕಳು, ಅಡವು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕಳು ೧. m ಯಾವ ಆಕಳು ವರ್ಷ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಯಿಯ್ಯುತ್ತೊ ಅದು ೧. n ಕೆಚ್ಚಲು ೨. o ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟು ಹಾಕುವ ಗೂಟ ೨. p ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟು ಹಾಕುವ ಕುಣಿಕೆ, ತಲಗು ೨. q ಪಶುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟು ಹಾಕುವ ಹಗ್ಗ, ಕಣ್ಣಿ ೧. r ಕಡಗೋಲು ೫. s ಕಡಿಯುವ ಕಂಭ ೨. t ಮೊಸರುಕಡಿಯುವ ಗಡಿಗೆ, ಗುಡಾಣ ೨. u ಒಂಟೆ ೪. v ಒಂಟೇ ಮರಿ ೧. w ಮರದ ಸಂಕೊಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಂಟೆ ಮರಿಗಳು ೧.

ಅಜಾ ಛಾಗೀ *a* ತುಭಶ್ಚ್ಛಗಬಸ್ತ ಚ್ಛಗಲ ಕಾಅಜೆ' *b* ।
ಮೆಂಢೊ'ರಭ್ರೊ'ರಣೊ'ರ್ಣಾಯು ಮೆಷ ವೃಷ್ಣಯ ಎಡಕೆ' *c* ॥ ॥೬೫.೭॥
(ಉಷ್ಟ್ರ)ರಭ್ರಾಜಬ್ಯಂದೆಸ್ಯಾ) ದೌ'ಷ್ಟ್ರ)ಕೌ'ರಭ್ರಕಾ'ಜಕಂ *d* ।
ಚಕ್ರೀವಂತಸ್ತು ಬೂಲಿಯಾ ರಾಸಭಾ ಗರ್ದಭಾಃ ಖರಾಃ *e* ॥ ॥೬೫೭॥
ವೈಹಿಕಸಾ'ನ್ನಿರ್ಧವಾಹೊ' ನೈಗಮೊ'ವಾಣಿ ಜೊ'ವಣಿಕ್ ।
ಪಣ್ಯಾಜೀವೊಪ್ಯಾಪಣಿಕಃ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಿಕಶ್ಚ ಸಃ *f* । ॥೬೫೮॥
ವಿಕ್ರೈತಾ (ಸ್ಯಾ) ದ್ವಿಕ್ರಯಿಕಃ *g* ಕ್ರಾಯಿಕಃ ಕ್ರಯಿಕ (ಸ್ನಮೌ *h* ।
ವಾಣಿಜ್ಯಂತು ವಣಿಜ್ಯಾ (ಸ್ಯಾ) *i* ನ್ಮೂಲ್ಯಂ ವಸೊ'ನ್ನಿಷ್ಕ್ರಯಃ *j* ॥ ॥೬೫೯॥
ನೀವೀ ಪರಿಷಣಂ ಮೂಲಧನಂ *k* ಲಾಭೊ' (ಧಿಕಂಫಲಂ) *l* ।
ಪರಿದಾನಂ ಪರೀವರ್ತೊ'ರ್ನೈಮೆಯ ನಿಮಯಾ (ವಪಿ) *m* ॥ ॥೬೬೦॥
(ಪುರ್ವೋ) ಉಪನಿಧಿನಾ'ರ್ಯಸಃ *n* ಪ್ರತಿದಾನಂ (ತದರ್ಪಣಂ) *o* ।
(ಕ್ರಯೆಪ್ರಸಾರಿತಂ) ಕ್ರಯ್ಯಂ ಕ್ರೆಯಂ (ಕ್ರೆತವ್ಯಮಾತ್ರಕೆ) *p* ॥ ॥೬೬೨॥
ವಿಕ್ರೆಯಂ ಪಣಿತವ್ಯಂ ಚಪಣ್ಯಾಂ (ಕ್ರಯ್ಯಾದಯಸ್ತ್ರಿಷು) *q* ।
(ಕ್ಲೀಬೆ) ಸತ್ಯಾಪನಂ ಸತ್ಯಂಕಾರಸ'ನ್ನತ್ಯಾಕೃತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *r* । ॥೬೬೪॥
ವಿಪಣೊ'ವಿಕ್ರಯ *s* (ಸ್ಸಂಖ್ಯಾಃಸಂಖ್ಯೆಯಿಷ್ಟಾದಕತ್ರಿಷು) ।
(ವಿಂಶತ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ಸದ್ಯೈಕತ್ವೇಸರ್ವಾಸ್ಸಂಖ್ಯೆಯಸಂಖ್ಯೆಯೋಃ) ॥ ॥೬೬೫॥

---

a 2, Goat. *b* 5, He-goat. *c* 7, Sheep. *d* 1, Group of camels; 1, herd of goats; 1, flock of sheep. *e* 5, Ass. *f* 8, Merchant, trader, shopkeeper, dealer, hawker. *g* 2, Seller. *h* 2, Buyer. *i* 2, Traffic, trade, commerce. *j* 2, Price, value. *k* 3, Capital, stock. *l* 1, Profit. *m* 4, Barter, exchange of commodities. *n* 2, Deposit of goods for safe-keeping. *o* 1, The re-delivery of a deposit. *p* 1, Goods exposed for sale; 1, goods in stock. *q* 3, Articles fit for sale. *r* 3, Money advanced. *s* 2, Selling.

a ಆಡು ೨. *b* ಗಂಡಾಡು, ಹೋತ ೫. *c* ಕುರಿ ೭. *d* ಒಂಟೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಔಷ್ಟ್ರಕವೆಂದು, ಕುರಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಔರಭ್ರಕವೆಂದು, ಆಡುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಆಜಕವೆಂದು ೩. *e* ಕತ್ತೆ ೫. *f* ವರ್ತಕತನ ಮಾಡುವವನು, ದುರ್ಕಾದಾರ ೮. *g* ಮಾರುವವನು ೨. *h* ಕೊಳ್ಳುವವನು ೨. *i* ವರ್ತಕತನ, ವ್ಯಾಪಾರ ೨. *j* ಬೆಲೆ, ಕ್ರಯದ ಕಿಮ್ಮತ್ತು ೩. *k* ಬಂಡವಾಳ ೩. *l* ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರಯೋಜನ, ನಫೆ ೧. *m* ಒಂದು ಬಗೆ ಜಿನಸು ಕೊಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಜಿನಸು ತೆಗದು ಕೊಳ್ಳುವದು ೪. *n* ಬಚ್ಚಿಡುವಿಕೆ ೨. *o* ಬಚ್ಚಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಡುವಿಕೆ ೧. *p* ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟದ್ದು ೧; ಕೊಳ್ಳದ ಹೊರತು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೆಲ್ಲಾ ೧. *q* ಮಾರತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳು ೩. *r* ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಣ, ಸಂಚಕಾರ ೩. *s* ಮಾರುವದು ೨.

(ಸಂಖ್ಯಾರ್ಥೆ ದ್ವಿಬಹುತ್ವೆಸ್ತ್) ಸ್ತ್ರಾಸುಚಾನವತೆಃಸ್ತ್ರಿಯಃ) ।
(ಪಂಚ್ಚತೆಶ್ಚತಸಹಸ್ರಾದಿಕ್ರಮಾದ್ದಶ ಗುಣೋತ್ತರಂ) ॥ ॥೬೬೦॥
ಪಾತವಂ ದ್ರವಯಂ ಪಾಯ್ಯ (ಮಿತ್ತಿಮಾನಾರ್ಥಕಂತ್ಯಯಂ) *a* ।
ಮಾನಂ (ತುಲಾಂಗುಲಿಪ್ರಸ್ಥಿತ್ಯ) *b* (ಗುಂಜಾಃಪಂಚಾ) ದ್ಯಮಾಷಕಃ *c* ॥ ॥೬೬೧॥
(ತೆಷೋಡಶಾ) ಕ್ಷಃ ಕರ್ಷೋ (ಸ್ತ್ರೀ) *d* ಪಲಂ (ಕರ್ಷಚತುಷ್ಟ್ರಯಂ) *e* ।
ಸುವರ್ಣಬಿಸ್ತ್ರಾ (ಹೆವ್ಮೊಕ್ಷೆ) *f* ಕುರುಬಿಸ್ತ್ರ (ಸ್ತುತತ್ಪಲೆ) *g* ॥ ॥೬೬೨॥
ತುಲಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಪಲಶತಂ) *h* ಭಾರಃ ಸ್ಯಾ (ದ್ವಿಂಶತಿಸ್ತುಲಾಃ) *i* ।
ಆಚಿತೊ (ದಶಭ್ಭಾರಾಸ್ಸ್ಯು) *j* (ಶ್ಯಾ ಕಟೊಭಾರ) ಆಚಿತಃ *k* ॥ ॥೬೬೩॥
ಕಾರ್ಷಾಪಣಃ ಕಾರ್ಷಿಕ (ಸ್ಯಾಸ್ಯ *l* (ತ್ತಾರ್ಷಿಕೆತಾಮ್ರಿಕೆ) ಪಣಃ *m* ।
(ಅಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮಾಢಕದ್ರೊಣೌ ಖಾರೀ ವಾಹೊ'ನಿಕುಂಚಕಃ ॥ ॥೬೬೪॥
ಕುಡವಃ ಪ್ರಸ್ಥ (ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಪರಿಮಾಣಾರ್ಥಕಾಃಪೃಥಕ್) *n* ।

---

a 3, Measure of any kind. *b* 1, Measuring in general. *c* 1, *Adyamáshaka*, the smallest goldsmith's weight, equal to five seeds of the *abrus*. *d* 2, *Karsha*=16 *ádyamáshakas* (about ½oz.) *e* 1, *Palam*=4 *karshas*. *f* 2, A weight of gold equal to 16 *máshas* or about 75 grains troy. *g* 1, A weight of one *palam* of gold, about 2 ounces. *h* 1, *Tula*=100 *palams*. *i* 1, *Bhára*=20 *tulas*. *j* 1, *Achita*=10 *bháras*. *k* 1, A cart-load. *l* 2, A weight of silver equal to a *kársha* (q. v.) *m* 1, A similar weight of copper. *n* Measures of grain—1, *ádhaka* (=7lb. 11oz. avoir.) 1, *drona*=4 *ádhakas*; 1, *khári*=5 *dronas*; 1, *váha*=20 *kháris*; 1, *nikunchaka*, a pottle or small pail-full; 1, *kudava*=4 *nikunchakas* (containing 12 handfuls); 1, *prastha*=4 *kudavas*.

a ಮಾನ ಶಬ್ದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ತ್ರಾಸು, ಬಳ್ಳ, ಬೆರಳು ಇ. *b* ಮಾನವು ತ್ರಾಸು, ತಕ್ಕಡಿ, ಚಿಂತಾಲು, ತೂಗ ಕೋಲು, ಪಣ, ವರಹ, ತೊಲೆ, ಮಣ, ಬೆರಳು, ಕಾಳು, ಗುರ್ತು, ಲೆಖ್ಖ, ಗಿದ್ನ್ಯೆ, ಚಟುಕು, ಪಾವು, ಪಡಿ, ಸೇರು, ಬಳ್ಳ, ಕೊಳಗ, ಖಂಡಿ ಮುಂತಾದ್ದು. *c* ೫ ಗುಲಗಂಜೀ ತೂಕ ೧. *d* ೧೬ ಆದ್ಯಮಾಷಕ ಗಳೆ ತೂಕ, ಅಂದರೆ ೮೦ ಗುಲಗಂಜಿ ತೂಕ ೨. *e* ಬ್ಯಾಳೆ ತೂಕದ ಗುಲಗಂಜಿ ೭೭೦ಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ ೧ ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ, ಇದೇ ಕನಿಷ್ಠ, ೨ ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ ಮಧ್ಯವು, ೩ ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ ವುತ್ತಮ ೧. *f* ೮೦ ಗುಲಗಂಜೀ ತೂಕಕ್ಕೆ ೮೫ ೨. *g* ಚಿನ್ನದ ಪಲ ಅಂದರೆ ೧ ಅಥವಾ ೨ ಅಥವಾ ೩ ರೂಪಾಯಿ ತೂಕದ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಪಲ ೧. *h* ನೂರು ಪಲ ತೂಕದ ಚಿನ್ನ ಅಂದರೆ ೧೨೦ ಕೇರು ೧. *i* ೨೦ ತೊಲೆಗಳ ತೂಕದ ಚಿನ್ನ ೨೦ ಮುಡ್ಡು ತೂಕ ೧. *j* ೧೦ ಬಾರಗಳ ತೂಕ ಅಂದರೆ ೨೦೦ ತೊಲೆಗಳು ೧. *k* ಭಂಡೀ ಮೇಲೆ ಹೊರತಕ್ಕ ಭಾರ ೧. *l* ೨ ಗುಲಗಿಂಜಿ ತೂಕದ ಬೆಳ್ಳಿ ರಾಜಾ ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ ೧೬ ಮಾಷಗಳಾದರೆ ೧ ಕರ್ಷ ೨. *m* ಕರ್ಷ ತೂಕದ ತಾಮ್ರ ಅಂದರೆ ಮೈಸೂರ ಅನೇ ದುಡ್ಡು ತೂಕ ೧. *n* ನಾಗಳೆ, ಖಂಡುಗ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಖಂಡಿಗ, ಸೊಲಿಗೆ, ಬಳ್ಳ ಮುಂತಾದ್ದು ೧.

(ಭಾಗಸ್ತುರೀಯಃ) ಪಾದ (ಸ್ಯಾತ್) *a* ಅಂಕಭಾಗೌತು ವಂಟಿಕಃ *b* ॥ ॥೬೬೫॥
ದ್ರವ್ಯಂ ವಿತ್ತಂ ಸ್ವಾಪತೇಯಂ ರಿಕ್ಥಮೃಕ್ಥಂ ಧನಂ ವಸು ।
ಹಿರಣ್ಯಂ ದ್ರವಿಣಂ ದ್ಯುಮ್ನ ಮುದ್ಧ ರೈ ಏಭವಾ (ಅಪಿ) *c* ॥ ॥೬೬೬॥
(ಸ್ಯಾ) ತೊಕ್ಕ (ಕ್ಲೀ) ಹಿರಣ್ಯಂ (ಜಹೆಮರೂಪ್ಯೆಕೃತಾಕೃತೆ) *d* ।
(ತಾಭ್ಯಾಂಯದನ್ಯತ್ತ) ಕುಪ್ಯಂ *e* ರೂಪ್ಯಂ (ತದ್ವ್ಯಯಮಾಹತಂ *f*) ॥೬೬೭॥
ಗಾರುತ್ಮತಂ ಮರಕತಮ್ ಶ್ಮಗರ್ಭೋ ಹರಿನ್ಮಣಿಃ *g* ।
ಕೋಣರತ್ನಂಲೊಹಿತಕಃ ಪದ್ಮರಾಗೋ *h* ಥ ಮೌಕ್ತಿಕಂ ॥ ॥೬೬೮॥
ಮುಕ್ತಾಥ *i* ವಿದ್ರುಮಃ (ಪುಂಸಿ) ಪ್ರವಾಳಂ (ಪುನ್ನ ಪುಂಸಕಂ) *j* ।
ರತ್ನಂ ಮಣಿ (ದ್ವ್ಯೋರಕ್ಕಜಾತೌಮುಕ್ತಾದಿಕೆಪಿಚ) *k* ॥ ॥೬೬೯॥
ಸ್ವರ್ಣಂ ಸುವರ್ಣಂ ಕನಕಂ ಹಿರಣ್ಯಂ ಹೆಮ ಹಾಟಕಂ ।
ತಪನೀಯಂ ಶಾತಕುಂಭಂ ಗಾಂಗೆಯಂ ಭರ್ಮ ಕರ್ಬುರಂ ॥ ॥೬೭೦॥
ಜಾಮೀಕರಂ ಜಾತರೂಪಂ ಮಹಾರಜತ ಕಾಂಚನೆ ।
ರುಕ್ಮಂಕಾರ್ತಸ್ವರಂ ಜಾಂಬೂನದವುಷ್ಟಾಪ ದೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *l* ॥ ॥೬೭೧॥
(ಅಲಂಕಾರಸುವರ್ಣಂಯ) ಚ್ಛಟ್ಟಂಗೀಕನಕ (ಮಿ ಶ್ಯದಃ) *m* ।
ದುರ್ವರ್ಣಂರಜತಂ ರೂಪ್ಯಂ ಖರೂಜ್ಜರಂ ಕ್ಲೀತ (ಮಿಶ್ಯಪಿ) *n* ॥ ॥೬೭೨॥
ರೀತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಪಾರಕೂಟೊ (ನಸ್ತ್ರಿಯಾ) *o* ಮಥತಾಮ್ರಕಂ ।
ಶುಲ್ಬಂ ಮ್ಲೆಚ್ಛ ಮುಖಂ ದ್ವ್ಯಷ್ಟ ವರಿಷ್ಠೊ ದುಂಬರಾಣಿಜ *p* ॥ ॥೬೭೩॥
ಲೊಹೊ (ಸ್ತ್ರಿ) ಕಸ್ತ್ರಿಕಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ಪಿಂಡಂ ಕಾಲಾಯಸಾಯಸೀ ।
ಅಶ್ಮಸಾರೊ *q* (ಥ) ಮುಂಡೂರಂ ಸಿಂಹಾಣ (ಮಪಿತನ್ಮಲೆ) *r* ॥ ॥೬೭೪॥

---

a 1, One-fourth. *b* 3, Any part or fraction. *c* 13, Money. *d* 2, Treasure bullion. *e* 1, Metal, excepting the precious metals. *f* 1, Coin of gold or silver. *g* 4, Emerald. *h* 3, Ruby. *i* 2, Pearl. *j* 2, Coral. *k* 2, Gem, precious stone. *l* 18, Gold. *m* 1, Gold made into ornaments. *n* 5, Silver. *o* 2, Brass. *p* 6, Copper. *q* 7, Iron. *r* 2, Iron ore.

a ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾಲು ೧. *b* ಕೆಲವು ಭಾಗ, ಹಿಸ್ಸೆ, ಪಾಲು ೩. *c* ಧನ, ದ್ರವ್ಯ, ಹಣ ೧೩. *d* ಕರಗಿ ಗಟ್ಟಿವಡಿವೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಗಣಿಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಕರಗದೆ ಇರುವದು ಈ ೨ ಬಗೆ ಚಿನ್ನ ೨. *e* ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಕಂಚು ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *f* ಅರಸಿನ ಮುದ್ರೆ ಹೊಡೆದ ಬೆಳ್ಳಿ, ಭಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯ ೧. *g* ಪಚ್ಚೆಗಳು, ಗರುಡ ಪಚ್ಚೆ ೪. *h* ಕೆಂಪುಗಳು, ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಗಳು ೩. ಮುತ್ತುಗಳು ೨. *i* ಹವಳ ಪವಳಗಳು ೨. *k* ಮುತ್ತು ಮುಂತಾದ ನವರತ್ನ ಮಣಿಗಳು ೨. *l* ಭಂಗಾರ, ಚಿನ್ನ ೧೪. *m* ವಡಿವೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಭಂಗಾರ, ಆಭರಣವಾಗಿರುವದು ೧. *n* ಬೆಳ್ಳಿ ೫. *o* ಹಿತ್ತಾಳೆ ೨. *p* ತಾಮ್ರ ೬. *q* ಕಬ್ಬಿಣ ೭. *r* ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟ ೨.

(ಸರ್ವಂಚತೈಜಸಂ) ಲೋಹಂ *a* (ವಿಕಾರಸ್ತ್ವಯಸಃ) ಕುಟೀ *b* ।
ಕ್ಷಾರಃ ಕಾಚೋ᳓ *c* (ಥ) ಚಪಲೋ᳓ರಸಸೂ᳓ತ ಶಕ್ಲ ಪಾರದೌ *d* ॥ ॥೬೭೫॥
ಗವಲಂ (ವಾಹಿಷಂಕ್ಯಂಗೆ) *e* ಮು᳓ಭ್ರಕಂ ಗಿರಿಜಾ᳓ಮಲೆ *f* ।
ಸೌತೊಂಜನಂ ತುಸಾವೀರಂ ಕಾಪೋತಾಂಜನ ಯಾಮುನೆ᳓ *g* ॥ ॥೬೭೬॥
ತುತ್ಥಾಂಜನಂ ಶಿಖಿಗ್ರೀವಂ ವಿತುನ್ನಕ ಮಯೂರಕೆ ।
ಕರ್ಪರೀ *h* ದಾರ್ವಿಕಾ ಕ್ವಾಥೊ ದ್ಭವಂ ತುತ್ಥಂರಸಾಂಜನಂ ॥ ॥೬೭೭॥
ರಸಗರ್ಭಂತಾಕ್ಷ್ಯ್ಯಶೈಲಂ *i* ಗಂಧಾಶ್ಮನಿ (ತು) ಗಂಧಕಃ ।
ನಾಗಂಧಿಕ (ಶ್ಚ) *j* ಚಪ್ಪುಷ್ಯಾ ಕುಲಾಲೌ᳓ತುಕುಳುತ್ಥಿಕಾ *k* ॥ ॥೬೭೮॥
ರೀತಿಪುಷ್ಪಂ ಪುಷ್ಪ᳓ಕೆತುಃ ಪಾಪ್ಪಕಂ ಕುಸುಮಾಂಜನಂ *l* ।
ಪಿಂಜರಂ ಪೀತನಂ ತಾಲಮೂ᳓ಲಂಚ ಹರಿತಾಲಕೆ *m* ॥ ॥೬೭೯॥
ನೈರೆಯಮು᳓ರ್ಯ್ಯಗಿರಿಜ ಮು᳓ಕ್ಮ ಜಂಚ ಶಿಲಾಜತು *n* ।
ಮೂಲ ಗಂಧ ರಸ ಪ್ರಾಣ ಪಿಂಡ ಗೊಪ ರಸಾ (ಸ್ಸವಾಃ) *o* ॥ ॥೬೮೦॥
ಜಾತ್ಯಾಮು[illegible] ಫೆನ *p* ಸ್ಸಿಂದೂರಂ ನಾಗಸಂಭವಂ *q* ।
ನಾಗಸೀಸಕಮಾಪ್ಯ ವಪೀಡೆ *r* ಶ್ಪು ಪಿಚ್ಚಟಂ ॥ ॥೬೮೧॥
ರಂಗ ವಂಗೆಪ್ಯ *s* ಥಾಂಕಾಸ್ಯೂ᳓ [illegible] ಪಕಮಲೊತ್ತರಂ ।
(ಸ್ಯಾ) ತ್ತು ಸುಂಭಂ ವಹ್ನಿಶಿಖಿ [illegible] ಜನೆ (ವಿತ್ಯಪಿ *u*) ॥ ॥೬೮೨॥
ಮೆಷಕಂಬಳ ಊರ್ಣಾಯು [illegible] ಕಂಬಳಂ (ಶಕಲೊಮನಿ) *w* ।

---

a 1, Metal in general. *b* 1, Anything made of iron. *c* 2, Any vitrified substance, as glass. *d* 4, Mercury, quicksilver. *e* 1, Buffalo horn. *f* 3, Talc, mica resembling glass. *g* 4, Antimony. *h* 5, Blue vitriol, sulphate of copper. *i* 6, A kind of collyrium. *j* 3, Sulphur, brimstone. *k* 3, A kind of collyrium. *l* 4, The calx of brass, considered as a collyrium. *m* 5, Yellow orpiment (*arsenicum flavum.*) *n* 5, Bitumen, red chalk. *o* 6, A scented grass of which blinds are made, (*andropogon muricatum*). *p* 2, Sea-foam. *q* 2, Red lead, minium. *r* 4, Lead. *s* 4, Tin. *t* 2, Cotton. *u* 4, Safflower (*carthamus tinctorius*), which yields a crimson dye. *v* 2, A blanket of sheep's wool. *w* 1, A blanket of rabbit's hair.

a ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಸತ್ತು, ತವರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ಹಿತ್ತಾಳಿ, ಕಂಚು ಮುಂತಾದ ಕ್ಕೆ. ಲೋಹ ೧. *b* ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ವಸ್ತು ೧. *c* ಗಾಜು, ಕೋಧಿಸಿದ ಮಣ್ಣು ೨. *d* ಪಾದರಸ ೪. *e* ಎಮ್ಮೆಯ ಕೊಂಬು ೧. *f* ಅಭ್ರಕ ೩. *g* ಸೌವೀರಾಂಜನ ೪. *h* ಮೈಲು ತುತ್ಥ ೫. *i* ರಸಾಂಜನ ೬. *j* ಗಂಧಕ ೩. *k* ಕುಳುತ್ಥಾಂಜನ ೩. *l* ಕುಸುಮಾಂಜನ ೪. *m* ಹರಿದಳ ೫. *n* ಶಿಲಾಜಿತ್ತು, ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತ್ತು ೫. *o* ಬಾಣಂತೀ ಬಾಳ ೬. *p* ಸಮುದ್ರದ ನೊರೆ ೨. *q* ಸಿಂದೂರ, ಚಂದ್ರ ಪುಡಿ ೨. *r* ಸೀಸ ೪. *s* ತಗರ ೪. *t* ಹರಳಿ, ಹಾಸಿಗೆಯದು ೨. *u* ಕುಸುಂಬಾ ಬಣ್ಣದ ಹುವ್ವೆ ೪. *v* ಕುರಿಯ ಕೂದಿಲಿನಿಂದ ನೆಯಿದ ಕಂಬಳಿ ೨. *w* ಮೊಲದ ಕೂದಲ ಕಂಬಳಿ ೧.

ಮಧು ಕ್ಷೌದ್ರಂ (ಮಾಕ್ಷಿಕಾದಿ) *a* ಸುಘಂಟಿಷ್ಟಂ (ತು) ಸಿಕ್ಥಕಂ *b*.॥ ॥೬೪॥
ಮೆನಿಲಾ ಮನೋ ಗುಪ್ತಾ ಮ ನೋಹ್ವಾ ನಾಗಜಿಹ್ವಿಕಾ ।
ನೈಪಾಳೀ ಕುನಟೀ ಗೊಳಾ *c* ಯವಕ್ಷಾರೋ ಯವಾಗ್ರಜಃ ॥ ॥೬೫॥
ಪಾಕ್ಯೋ *d* ಥಸರ್ಜಿಕಾ ಕ್ಷಾರಃ ಕಾಪೋತಸ್ತು ಖವರ್ಚಕಃ ।
ಸಾವರ್ಚಲಂ (ಸ್ಯಾ) ದುಜ್ಜಕಂ *e* ತ್ವಕ್ಕ್ಷೀರೀ ವಂಶರೋಚನಾ *f* ॥ ॥೬೬॥
ಶಿಗ್ರುಜಂ ಶ್ವೇತಮರಿಚಂ *g* ಮೋರಟಂ (ಮೂಲಮೈಕ್ಷವಂ) *h* ।
ಗೈಂಧಿಕಂ ಪಿಪ್ಪಲೀಮೂಲಂ ಜಟಿಕಾಮರ (ಇತ್ಯಪಿ) *i* ॥ ॥೬೭॥
ಗೊಲೊಮೀ ಭೂತಕೇಶೊ(ನಾ) *j* ಪತ್ರಾಂಗಂ ರಕ್ತಚಂದನಂ *k* ।
ತ್ರಿಕಟು ತ್ರ್ಯೂಷಣಂ ವ್ಯೂಷಂ *l* ತ್ರಿಫಲಾ (ತುಫಲತ್ರಿಕಂ) *m* ॥ ॥೬೮॥

॥ ಇತಿ ವೈಶ್ಯ ವರ್ಗಃ ॥

X. SHUDRA-VARGA.—ಶೂದ್ರ ವರ್ಗ.

ಶೂದ್ರಾ (ಶ್ಚಾ) ವಥವರ್ಣಾ (ಶ್ಚ) ವೃಷಲಾ (ಶ್ಚ) ಜಘನ್ಯಜಾಃ *n* ।
(ಅಚಂಡಾಲಾತ್ತು) ಸಂಕೀರ್ಣಾ (ಅಂಬಷ್ಠಕರಣಾದಯಃ) *o* ॥ ॥೬೯॥
(ಕೊದ್ರಾವಿಶೊಸ್ತು) ಕರಣೊ *p* ಂಬಷ್ಠೊ (ವೈಶ್ಯಾದ್ವಿಜನ್ಮನೋಃ) *q* ।
(ಶೂದ್ರಾಕ್ಷತ್ರಿಯಯೊ) ರುಗ್ರೊ *r* ಮಾಗಧಃ (ಕ್ಷತ್ರಿಯಾವಿಶೋಃ) *s* ॥ ॥೭೦॥

a 2, Honey. *b* 2, Beeswax. *c* 7, Red arsenic. *d* 3, Saltpetre. *e*, 5, Natron, alkali. *f* 2, Bambu manna, bambu rice. *g* 2, Moringa seed. *h* 1, Root of the sugar-cane. *i* 3, Root of the long-pepper. *j* 2, Indian spikenard (*valeriana jatamansi*). *k* 2, Red sandal-wood. *l* 3, A collective name for the three spices—black pepper, dry ginger and long pepper. *m* 1, A collective name for the three kinds of myrobalan—*phyllanthea emblica*, *terminalia chebula*, and *terminalia speciosa*. *n* 4, Shudra, a man of the fourth Hindu caste. *o* 1, One of a mixed caste, or impure origin from the mixture of castes. *p* 1, Offspring of a Vaishya father and Shudra mother. *q* 1, Offspring of a Brahman father and Vaishya mother. *r* 1, Offspring of a Kshatriya father and Shudra mother. *s* 1, Offspring of a Vaishya father and Kshatriya mother.

a ಮೂರು ಬಗೆ ಜೇನುಗಳು ೨. *b* ಜೇನು ಮೇಣ ೨. *c* ಮಣಿಶಿಲೆ ೭. *d* ಯವಕ್ಷಾರ ೩. *e* ಸಜ್ಜಿಕ್ಷಾರ ೫. *f* ತವಕ್ಷೀರ ೨. *g* ನುಗ್ಗೇ ಬೀಜ ೨. *h* ಕಬ್ಬಿನ ಬೇರು ೧. *i* ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩. *j* ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಭೂತಕೇಶವೆಂಬ ಹುಲ್ಲು ೨. *k* ರಕ್ತ ಚಂದನ ೨. *l* ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ೩. *m* ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಎಂಬ ತ್ರಿಫಲಗಳು ೧. *n* ಶೂದ್ರರು ೪. *o* ಚಂಡಾಲ ಪರಿಯಂತರವು ಗುಂಪು, ಅಂಬಷ್ಠಕರಣಾದಿ ಜಾತಿ ಸಂಕರ ಜಾತಿ ೧. *p* ವೈಶ್ಯನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *q* ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *r* ಶೂದ್ರನಿಗೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *s* ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ವೈಶ್ಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧.

ಮೌಹಿಷ್ಯೋ (ರ್ಯಾಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋಃ) *a* ಕ್ಷತ್ತಾ (ರ್ಯಾಶೂದ್ರಯೊಸ್ಸುತಃ) *b* ।
(ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂಕ್ಷತ್ರಿಯಾತ್) ಸೂತ *c* (ಸ್ತ್ರಿಯ್ಯಾಂ) ವೈದೆಹಕೌ (ವಿಶಃ) *d* ॥೬೯॥
ರಥಕಾರ (ಸ್ತು ಮಾಹಿಷ್ಯಾ ತ್ಕರಣ್ಯಾಂಯಸ್ಯಸಂಭವಃ) *e* ।
(ಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಂಡಾಲ (ಸ್ತು ಜನಿತೊಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ವೃಷಲೀನಯಃ) *f* ॥ ॥೬೯೧॥
ಕಾರುಶ್ಚಿಲ್ಪೀ *g* (ಸಂಹತೈಸ್ತೈದ್ವಿಧೌ) ಕೈಣಿ (ಸ್ಸಜಾತಿಭಿಃ) *h* ।
ಕುಲಿಕಃ (ಸ್ಯಾತ್) ಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠೀ *i* ಮಾಲಾಕಾರ (ಸ್ತು) ಮಾಲಿಕಶ್ಚ *j* ॥ ॥೬೯೨॥
ಕುಂಭಕಾರಃ ಕುಲಾಲಃ *k* (ಸ್ಯಾತ್) ಪಲಗಂಡ (ಸ್ತು) ಲಿಪಕಶ್ಚ *l* ।
ತಂತುವಾಯಃ ಕುವಿಂದ (ಸ್ಸಾಸ್ಯಾ) *m* ತ್ತನ್ನವಾಯ (ಸ್ತು) ಸೂಚಿಕಃ *n* ॥ ॥೬೯೩॥
ರಂಗಾಜೀವಸ್ತ್ವಚಿತ್ರಕರಃ *o* ಕಸ್ತ್ರೈಮೂಜೋರ್ಸಿಧಾವಕಃ *p* ।
ಪಾದೂಕಕೃಚ್ಚರ್ಮಕಾರ (ಸ್ಸಾಸ್ಯತ್) *q* ವ್ಯೋಕಾರೌ ಲೋಹಕಾರಕಃ *r* ॥ ॥೬೯೪॥
ಸಾಡಿಂಧಮುಸ್ವರ್ಣಕಾರಃ ಕಲಾದೌ ರುಕ್ಮಕಾರಕೆ *s* ।
(ಸ್ಯಾ) ಚ್ಛಾಂಖಿಕಃ ಕಾಂಬವಿಕ *t* ಶೌಲ್ಬಿಕಸ್ತ್ವ ಮ್ಮಕುಟ್ಟಕಃ *u* ॥ ॥೬೯೫॥

a 1, Offspring of a Kshatriya father and Vaishya mother. *b* 1, Offspring of a Shudra father and Kshatriya mother. *c* 1, Offspring of a Kshatriya father and Brahman mother. *d* 1, Offspring of a Vaishya father and Brahman mother. *e* 1, Son of a *Mâhishya* father and *Karani* mother, by profession a coachmaker. *f* 1, Offspring of a Shudra father and Brahman mother. *g* 2, Artisan, mechanic; especially a carpenter, weaver, barber, washerman, or shoemaker. *h* 1, A guild or company of artisans following the same business. *i* 2, The head of a trade-guild. *j* 2, Flower-seller, florist, weaver of garlands for sale. *k* 2, Potter. *l* 2, Bricklayer, plasterer. *m* 2, Weaver. *n* 2, Tailor. *o* 2, Painter. *p* 2, Grinder, sharpener of cutting instruments. *q* 2, Shoemaker, tanner or worker in leather. *r* 2, Smith. *s* 4, Goldsmith. *t* 2, A maker of ornaments from shells (cameos). *u* 2, Coppersmith, brazier.

a ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *b* ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *c* ಕ್ಷತ್ರಿಯನದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *d* ವೈಶ್ಯನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *e* ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಿಷ್ಯ ಪುರುಷನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *f* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಂದ ಹುಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವನು ೧. *g* ಅಗಸಾಲನು, ನೇಯಿಗೆಯವನು, ಅಗಸನಿಗೂ, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳವನಿಗೂ ೨. *h* ಆ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಆದ ಸಮೂಹ ೧. *i* ಶಿಲ್ಪಿ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾದವನು ೨. *j* ಹುವ್ವಾಡಿಗನು ೨. *k* ಕುಂಬಾರನು ೨. *l* ಸುಣ್ಣದ ಗಾರೆ ಮಾಡುವವನು ೨. *m* ನೇಯಿಗೆಯವನು ೨. *n* ಚಿಪ್ಪಿಗರವನು ೨. *o* ಚಿತ್ರಾರ ಬರೆಯುವವನು ೨. *p* ಸಾಣೆಗಾರ ೨. *q* ಪಾದರಕ್ಷಕಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯುವವನು ೨. *r* ಕಂಚುಗಾರ, ಲೋಹಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧನು ೨. *s* ಅಗಸಾಲಿಗನು ೪. *t* ಕಂಖದಿಂದ ಕ್ಕೈ ಬಳೆ ಮೊದಲಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾರುವವನು ೨. *u* ಚಂಬು ಕುಟ್ಟುಗನು ೨.

ತಕ್ಷಾ (ತು) ಪರ್ಣಕಿಸ್ತ್ವಷ್ಟಾ ರಥಕಾರ (ಶ್ಚ) ಕಾಷ್ಠತಟ್ಟೆ a ।
(ಗ್ರಾ)ಮಣೀನೊ) ಗ್ರಾಮತಕ್ಷಾ b ಕೌಟತಕ್ಷೋ (ನಧೀನಕಶ್ಚಿ) c ॥ ॥೬೯॥
ಕ್ಷುರೀ ಮುಂಡೀ ದಿವಾಕೀರ್ತಿ ರ್ನಾಪಿತಾಂತಾವಸಾಯಿನಃ d ।
ನಿರ್ಗಜಿಕ (ಸಪ್ಸ್ಯೈ) ದ್ಯೂಜಕ e ಶೌಂಡಿಕೊ ಮಂಡಹಾರಕಃ f ॥ ॥೬೯॥
ಜಾಬಾಲ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್ಸ್ಯೈ) ಅಜಾಜೀವೀ g ದೇವಾಜೀವ (ಸ್ತು) ದೇವಲಃ h ।
(ಸ್ಯಾತ್ಸ್ಯೈ) ಮಾಯಾ ಕಾಂಬರೀ i ಮಾಯಾಕಾರ (ಸ್ತು) ಪ್ರಾತಿಹಾರಕಃ j ॥ ॥೬೯V॥
ಶೈಲಾಲಿನ (ಸ್ತು) ಶೈಲೂಷಾ ಜಾಯಾಜೀವಾಃ ಕೃಶಾಶ್ವಿನಃ ।
ಭಾರತೀ (ಇತ್ಯಪಿ) ನಟೀ k ಶ್ಚಾರಣಾ (ಸ್ತು) ಕುಶೀಲವಾಃ l ॥ ॥೬೯೯॥
ಮೂರ್ದಂಗಿಕಾ ಮೌರಜಿಕಾಃ m ಪಾಣಿವಾದಾ (ಸ್ತು) ಪಾಣಿಘ್ನಾಃ n ।
ವೀಣಾಧ್ಮಾ (ಸ್ಸ್ಯೈ) ವೈಣಿಕಾಃ o ವೀಣಾವಾದಾ (ಸ್ತು) ವೈಣಿಕಾಃ p ॥ ॥೭೦೦॥
ಜೀವಾಂತಕಶ್ಚಾಕುನಿಕೊ q (ದ್ವೌ) ವಾಗುರಿಕ ಜಾಲಿಕೌ r ।
ವೈತಂಸಿಕಃ ಕೌಟಿಕಶ್ಚ ಮಾಂಸಿಕ (ಶ್ಚ ಸಮಂತ್ಯಯಂ) s ॥ ॥೭೦೧॥
ಭೃತಕೊ ಭೃತಿಭುಕ್ತು ರ್ಮಕರೊ ವೈತನಿಕ (ಶ್ಚ ಸಃ) t ।
ವಾರ್ತಾವಹೊ ವೈಣವಿಕೊ u ಭಾರವಾಹ (ಸ್ತು) ಭಾರಿಕಃ v ॥ ॥೭೦೨॥
ವಿವರ್ಣಃ ಪಾಮರೊ ನೀಚಃ ಪ್ರಾಕೃತ (ಶ್ಚ) ಪೃಥಗ್ಜನಃ ।
ನಿಹೀನೊ ಪಕವೊ ಜಾಲ್ಮಕಿ ಕ್ಷುಲ್ಲ ಕ (ಶ್ಚ) ತರ (ಶ್ಚ ಸಃ) w ॥ ॥೭೦೩॥

---

a 5, Carpenter, joiner. b 1, Village carpenter. c 1, A master-carpenter one who is his own master and accepts no work away from his workshop. d 5, Barber. e 2, Washerman. f 2, Toddy-seller. g 2, Shepherd. h 2, A paid priest (generally of an inferior order) attached to a temple. i 2, Conjuring, juggling. j 2, Juggler, conjurer. k 6, Dancer, actor, mime. l 2, Strolling player. m 2, A player on the little drum *mridanga*=tabor or tabret. n 2, A player on cymbals or any similar instrument. o 2, A player on a flute or wind instrument. p 2, A player on the Indian lute or a stringed instrument. q 2, Fowler, bird-catcher. r 2, Hunter, one who snares animals. s 3, Vendor of flesh or meat. t 4, Hired labourer, hireling, *coolie*. u 2, Chandler, small pedlar. v 2, Carrier, porter. w 10, A man of a low caste, a mean man, a wretch.

a ಬಡಿಗೆಯವನು ೫. b ಪೂರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಗೇಯುವ ಬಡಿಗೆಯವನು ೧. c ಒಬ್ಬನ ಅಧೀನವಾಗದೆ ಕೂಲಿ ಮಾಡುವ ಬಡಿಗ ೧. d ನಾಯಿಂದರವನು ೫. e ಅಡಸನು ೨. f ಹೆಂಡಾ ಮಾರುವವನು ೨. g ಕುರಬನು ೨. h ಕೂಲಿಗೆ ದೇವರ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವವನು, ಪೂಜಾರಿ ೨. i ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮೊದಲಾದ್ದು ೨. j ಮಾಯೆ ಮಾಡುವವನು ೨. k ನಟ್ಟುವನು ೬. l ಆಟಗಾರನು ೨. m ಮದ್ದಲೆ ಬೊಡಿಯುವವನು ೨. n ಕೈ ತಾಳ ಹೊಡಿಯುವವನು ೨. o ಪಿಳಂಗೋವಿ ಮೊದಲಾದ ವವನು ೨. p ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು ೨. q ಪಕ್ಷಿಯ ಬೇಟೆಗಾರ ೨. r ಮೃಗದ ಬೇಟೆಗಾರ ೨. s ಕೂನ್ಯಗಾರ, ಮಾಂಸ ಮಾರುವವನು ೩. t ಕೂಲಿಯವನು ೪. u ಕಾವಡಿ ಹೊರುವವನು ೨. v ಹೊರೆ ಹೊರುವವನು ೨. w ನೀಚನು ೧೦.

ಭೃತ್ಯೇದಾಸೇರ ದಾಸೆಯ ದಾಸ ಗೊವ್ಯಕ ಚೇಟಕಾಃ ।
ನಿಯೊಜ್ಯ ಕಿಂಕರ ಪ್ರೆಷ್ಯ ಭುಜಿಷ್ಯ ಪರಿಚಾರಕಾಃ *a* ॥ ॥೩೦೪॥
ವರಾಚಿತ ಪರಿಸ್ಕಂದ ಪರಜಾತ ಪರೈಧಿತಾಃ *b* ।
ಮುಂದ (ಸ್ತು) ತುಂದ ಪರಿಮೃಜ ಆಲಸ್ಯೇಭ್ಯೇತಕೊಲಸೊಸುಷ್ಣಿಃ *c* ॥ ॥೩೦೫॥
ದಕ್ಷೆ (ತು) ಚತುರ ಪೆಶಲ ಪಟವಸೊಸ್ನಾತ್ಥಾನ ಉಷ್ಣ (ಶ್ಚ) *d* ।
ಚಂಡಾಲ ಸ್ಪಪ ವೂತಂಗ ದಿವಾಕೀರ್ತಿ ಜನಂಗವಾಃ ॥ ॥೩೦೬॥
ನಿಷಾದ ಶ್ವಪಚಾವಂತೆ ವಾಸಿ ಚಾಂಡಾಲ ಪುಲ್ಕಸಾಃ *e* ।
(ಭೆದಾಃ) ಕಿರಾತ ಶಬರ ಪುಲಿಂದಾ (ಮ್ಲೆಚ್ಛಜಾತಯಃ) *f* ॥ ॥೩೦೭॥
ವ್ಯಾಧೊವ್ಯಗವಧೂಜೀವೊ ವೃಗಯುರ್ಲುಬ್ಧಕ (ಶ್ಚಸಃ) *g* ।
ಕೌಲೆಯಕಸ್ವಾನರವೆಯಃ ಕುಕ್ಕುರೊವೃಗದಂಶಕಃ ॥ ॥೩೦೮॥
ಶುನಕೊಭಷ್ಟಕಶ್ವಾ (ಸ್ಯಾತ್) *h* ಅಲರ್ಕ (ಸ್ತು ಸಯೊಗಿಕಃ) *i* ।
(ಶ್ವಾ) ವಿಶ್ವಕಪು (ವೃಗಯಾ ಕುತಲ) *j* ಸ್ವರವೂ ಶುನೀ *k* ॥ ॥೩೦೯॥
ವಿಟ್ಟರ (ಸ್ಸೂಕರೊಗ್ರಾವ್ಯೊ) *l* ಬರ್ಕರ (ಸ್ತರುಣಃಪಶುಃ) *m* ।
ಅಜ್ಞೊದನಂ ವೃಗವ್ಯಂ (ಸ್ಯಾತ್) ಅಖೆಟೊವೃಗಯಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *n* ॥೩೧೦॥
(ದಕ್ಷಿಣಾರುರ್ಲುಬ್ಧಯೊಗಾ) ದ್ವಿಷ್ಟಿಕ್ಷೆವರ್ಮಾ (ತುರಂಗಕಃ) *o* ।
ಜೊರೈ ಕಾಗಾರಿಕಸ್ತೆನ ದಸ್ಯು ತಸ್ಕರ ಪೊಪಕಾಃ ॥ ॥೩೧೧॥
ಪ್ರತಿರೊಧಿ ಪರಾನರ್ದಿ ಘಾಟಚ್ಚರ ಮಲಿಮ್ಲುಚಾಃ *p* ।
ಚೌರಿಕಾ ಸ್ತೈನ್ಯ ಚೌರ್ಯೆ (ಚ) ಸ್ತೆಯಂ *q* ಲೊಪ್ಯಂ (ತುತದ್ಧನಂ) *r* ॥ ॥೩೧೨॥

a 11, Servant. *b* 4, Slave. *c* 6, Slow, stupid man. *d* 6, Clever, active man. *e* 10, Outcaste, *pariah*. *f* 1, The names of three wild tribes, viz: 1, the *Kirâta*, who wear feathers of a peacock's tail in the hair; 1, the *Shabara*, who wear aprons made of leaves; and 1, the *Pulinda*, the most numerous, whose language is an unintelligible jargon. *g* 4, Hunter. *h* 7, Dog. *i* 1, Mad dog. *j* 1, Hound, hunting dog *k* 2, Bitch. *l* 1, Domesticated pig. *m* 1, Any young ruminant animal. *n* 4, Hunting. *o* 1, A wounded deer, one struck by an arrow on the right flank. *p* 10, Thief, robber. *q* 4, Theft, robbery. *r* 1, Stolen property.

a ಭಂಟ, ಚಾಕರೀಯವನು ೧೧. *b* ಹೇಡಿ ಆಳು ೪. *c* ಆಲಸ್ಯಕಾರ ೬. *d* ಆಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದವನು ೬. *e* ಹೊಲೆಯವನು ೧೦. *f* ನವಿಲು ಗರಿ ಮುಟ್ಟಿ ಬ್ಯಾಡ ೧; ಸೊಪ್ಪನುಟ್ಟಿ ಬ್ಯಾಡ ೧; ಬ್ಯಾಡರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ೧ ಈ ೩ ಕೆಂಡಾಲ ಭೇದಗಳಾದ ಮ್ಲೆಂಚ್ಛ ೩. *g* ಬೇಡರವನು ೪. *h* ನಾಯಿ ೭. *i* ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದ ನಾಯಿ ೧. *j* ಬ್ಯಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲವಾದ ನಾಯಿ ೧. *k* ಹೆಣ್ಣು ನಾಯಿ ೨. *l* ಊರೊಳಗಿನ ಹಂದಿ ೧. *m* ಪ್ರಾಯದ ಪಶು ೧. *n* ಬೇಟೆ ೪. *o* ಬೇಟೆಗಾರನ ಬಾಣವು ತಗಿಲಿ ಬಲಗಡೆ ಗಾಯವುಳ್ಳ ಮೃಗ ೧. *p* ಕಳ್ಳನು ೧೦. *q* ಕಳ್ಳತನ ೪. *r* ಕದ್ದ ವಸ್ತು ೧.

ವಿಶಂಸ (ಸ್ತೂಪಕರಣಂ ಬಂಧನೆವ್ಯಗಪಕ್ಷಿಣಾಂ) *a* ।
ಉನ್ಮಾಥಃ ಕೂಟಯಂತ್ರಂ (ಸ್ಯಾತ್) *b* ವಾಗುರಾ ವ್ಯಗಬಂಧಿನೀ *c* ॥ ॥೨೦೩॥
ಕುಲ್ಪಂ ವಟೂರಕಃ (ಸ್ತ್ರೀಕಂ) ರಜ್ಜು (ಸ್ತ್ರೀಪು) ವಟೀ ಗುಣಃ *d* ।
ಉದ್ಘಾಟನಂ ಘಟೀಯಂತ್ರಂ (ಸಲಿಲೋದ್ವಾಹನಂಪ್ರಜ್ಞೆ) *e* ॥ ॥೨೦೪॥
(ಪುಂನಿ) ವೇಮಾ ವಾಯದಂಡೆ *f* ಸೂಚೀತಾಣಿ (ನರಿ) ತಂತವಃ *g* ।
ವಾಣೇರ್ವ್ಯೇತಿ (ಸ್ತ್ರಿಯೌತುಲ್ಯೆ) *h* ಪುಸ್ತಂ (ಕೈಪ್ಯಾದಿಕರ್ಮಣಿ) *i* ॥ ॥೨೦೫॥
ಪಾಂಚಾಲಿಕಾ ಪುತ್ರಿಕಾ (ಸ್ಯಾ ದ್ವಸ್ತ್ರಾದಿಂತಾವಿಭಿಃಕೃತಾ) *j* ।
ಪಿಟಕಃ ಪೆಟ್ಟಿಕೇ ಪಟಾ ಮಂಜೂಷಾ *k* (ಥ) ವಿಹಂಗಿಕಾ ॥ ॥೨೦೬॥
ಭಾರಯಷ್ಟಿಃ *l* (ಸ್ತದಾಲಂಬಿ) ಶಿಕ್ಯಂ ಕಾಜೋ* *m* (ಥ) ಪಾದುಕಾ ।
ಪಾದೂರು*ಪಾನಹೌ (ಸ್ತ್ರೀ *n* (ಸೈವಾ*) ನುಪದೀನಾ (ಪದಾಯತಾ) *o* ॥ ॥೨೦೭॥
ನಧ್ರೀ ವಧ್ರೀ ವರತಾ) (ಸ್ಯಾ) *p* (ದಶ್ವಾದೆಸ್ತಾಡನೇ) ಕಣಾ *q* ।
ಚಾಂಡಾಲಿಕಾ ತುಕಂಡೊಲ ವೀಣಾ ಚಂಡಾಲವಲ್ಲಕೀ *r* ॥ ॥೨೦೮॥
ನಾರಾಚೀ (ಸ್ಯಾ) ದೆ*ಪಣಿಕಾ *s* ಶಾಣ (ಸ್ತು) ನಿಕಷಃ ಕಷಃ *t* ।
ಧೃಷ್ಟನಃ ಪತ್ರಪರಿ *u* ರೀಷಿಕಾ ತೂಲಿಕಾ (ಸವೆ) *v* ॥ ॥೨೦೯॥
ತೈಜಸಾ ವರ್ತನೀ ಮೂಷಾ *w* ಭಸ್ತ್ರಾ) ಚರ್ಮಪ್ರಸೆವಿಕಾ *x* ।

---

a i, Any instrument for catching birds or small animals, as a net. *b* 2, Trap for deer or other large animals. *c* 2, Toil or net for deer. *d* 5, Rope. *e* 2, The rope and bucket of a draw-well. *f* 2, Weaver's shuttle. *g* 2, Thread. *h* 2, Weaving. *i* 1, Plastering, modelling. *j* 2, A doll, an image made of cloth or ivory &c. *k* 4, Box. *l* 2, A pole for carrying burthens, *kavadi* pole. *m* 2, The strings suspended from either end of a pole to receive a burthen, the strings of a balance, or a string suspended from the ceiling for hanging things on. *n* 3, Shoe-sandal. *o* 1, A shoe that fits. *p* 3, Strap, leathern thong. *q* 1, Whip *r* 3, A lute used by outcastes (strung with catgut.) *s* 2, Balance or pair of scales. *t* 3, Whetstone, grindstone, hone, touchstone. *u* 2, File. *v* 2, Paint brush. *w* 2, Crucible. *x* 2, Bellows.

a ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಿಡಿಯುವ ಉರಲು *b* ಜೋನು ಅಥವಾ ಗಾಳ ೨. *c* ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಿಡಿಯುವ ಬಲೆ ೨. *d* ನೇಣಿ, ಹುರಿ ೪. *e* ನೀರು ಯೆತ್ತುವ ರಾಟೆ ೨. *f* ನೂಲು ಕಂಡಿಕೆಯನ್ನಿರಿಸಿ ನೇಯುವ ಕೊಳವಿ ೨. *g* ನೂಲು ೨. *h* ನೇಯ್ಕೆವದು ೨. *i* ಜೊಳದು ಮೆತ್ತುವದು ೧. *j* ಮರದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜೊಂಬೆ ೨. *k* ಪೆಟಾರಿ ೨, ಮಂದಾಸ ೨, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾಸಣಿಗೆ ೪. *l* ಕಾವಡಿಯ ದಬ್ಬೆ ೨. *m* ಕಾವಡಿಯ ವುಟ್ಟಿ ೨. *n* ಕೆರ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ೩. *o* ಕಾಲಿಗೆ ತಕ್ಕಂಥಾದ್ದಾದ ಕೆರ ೧. *p* ತೊಗಲ ಹಗ್ಗ ೩. *q* ಹೊಡಿಯುವ ಚಾಟೀ ಕೋಲು ೧. *r* ಮಾದಿಗರವನ ವೀಣೆ ೩. *s* ತ್ರಾಸು ೨. *t* ವರೆ ಗಲ್ಲು, ಸಾಣೆ ೩. *u* ಆಗಸಾಲಿಗ ೨. *v* ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಲೆಕ್ಕಣಿಕ ೨. *w* ಚಿನ್ನ ಮೊದಲಾದದ್ದನ್ನು ಕರಗುವ ಮೂಸೆ ೨. *x* ತಿದಿ ೨.

ಅಸ್ಫೋಟನೀ ವೈಧನಿಕಾ *a* ಕೃಪಾಣೀ ಕರ್ತರೀ (ಸಮೆ) *b* ॥ ॥೨.೦೫॥
ವೃಷ್ಣಾದನೋ ವೃಷ್ಣಭಿದೀ *c* ಟಂಕಃ ಪಾಷಾಣದಾರಣಃ *d* ।
ಕೃಕಚಃ ಕರಪತ್ರಂ (ನ್ಯಾ) *e* ದಾ'ರಾ ಚರ್ಮಪ್ರಭಿದಿಕಾ *f* ॥ ॥೨.೦೬॥
ಸೂಮ್ಯಸೂ'ಣಾ'ಯಃಪ್ರತಿಮಾ *g* ಶಿಲ್ಪಂ (ಕರ್ಮಕಳಾದಿಕಂ) *h* ।
ಪ್ರತಿಮಾನಂ 'ಪ್ರತಿಬಿಂಬಂ ಪ್ರತಿಮಾ ಪ್ರತಿಯಾತನಾ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯಾ ॥ ॥೨.೦೭॥
ಪ್ರತಿಕೃತಿರ್'ರ್ಚಾ (ಪುಂಸಿ) ಪ್ರತಿನಿಧಿ *i* ರು'ಪವೊ' ಪಮಾನಂ (ನ್ಯಾತ್) *j* ।
ಮಾಙ್ಯಲಿಂಗಾ'ಸ್ಸವ'ಸ್ತುಲ್ಯ ಸ್ಸ'ದೃಕ್ಷಸ್ಸ'ದೃಕಸ್ಸ'ದೃಕ್ ॥ ॥೨.೦೮॥
ಸಾಧಾರಣ ಸಮಾನಶ್ಚ *k* (ಸ್ಯುರುತ್ತರಪದೆತ್ವಮೀ) ।
ನಿಭ ಸಂಕಾಶ ನೀಕಾಶ ಪ್ರತೀಕಾಶೊ' ಪಮಾದಯಃ *l* ॥ ॥೨.೦೯॥
ಕರ್ಮಣ್ಯಾ ತುವಿಧಾ ಭೃತ್ಯಾ ಭೃತಯೊ' ಭರ್ಮವೆತನಂ ।
ಭರಣ್ಯಂ ಭರಣಂ ಮೂಲ್ಯಂ ನಿರ್ವೇಶಃ ಪಣ (ಇತ್ಯಪಿ) *m* ॥ ॥೨.೧೦॥
ಸುರಾ ಹಲಿಪ್ರಿಯಾ ಹಾಲಾ ಪರಿಸ್ರುದ್ವ ರುಣಾತ್ಮಜಾ ।
ಗಂಧೋತ್ತಮಾ ಪ್ರಸನ್ನೌರಾ ಕಾದಂಬರ್ಯಃ ಪರಿಸ್ರುತಾ । ॥೨.೧೧॥
ಮದಿರಾ ಕಶ್ಯ ಮದ್ಯೇ (ಚಾ) *n* ಪ್ಯವದಂಶ (ಸ್ತು ಭಕ್ಷಣಂ) *o* ।
ಶುಂಡಾಪಾನಂ ಮದೆಸ್ಥಾನಂ *p* ಮಧುವಾರಾ ಮಧುಕ್ರಮಾಃ *q* ॥ ॥೨.೧೨॥
ಮಧ್ವಾಸವೌ'ಮಾಧವಕೌ' ಮಧು ಮಾರ್ದ್ವೀಕ (ಮದ್ಯೆಯೊಃ) *r*

---

a 2, Auger, drill. *b* 2, Scissors. *c* 2, Hatchet, axe, chisel. *d* 2, Stone-mason's chisel. *e* 2, Saw. *f* 2, Awl. *g* 3, An iron image. *h* 1, Any manual or mechanical art or profession. *i* 8, Idol image or picture. *j* 2, Likeness. *k* 7, Things which are alike or similar. *l* 8, Like (as the latter part of compound words.) *m* 11, Wages, hire, salary. *n* 13, Spirituous liquor, wine. *o* 1, Any thing eaten along with wine, also pickle. *p* 3, Tavern, a place for drinking in. *q* 2, Drinking frequently, tippling. *r* 4, The flower of the *bassia latifolia*, from which a spirituous liquor is obtained.

a ರತ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ಯೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುವ ಬೈರಿಗೆ ೨. *b* ಕತ್ತರಿ ೨. *c* ಮರವನ್ನು ಕಡಿಯುವ ವುಗಿ ೨. *d* ಕಲ್ಲು ಕಡಿಯುವ ಉಳಿ ೨. *e* ಗರಗಸ ೨. *f* ಉಜ್ಜಿಕೆ, ಆಕು ರಾಯಿ ೨. *g* ಕಬ್ಬಿಣದ ಪ್ರತಿಮೆ ೩. *h* ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನು ಹೇಳಿದ ನೃತ್ಯ ಗೀತಾದಿ ೬೪ ಬಾಹ್ಯ ಆಲಿಂಗನ ಚುಂಬನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ೧. *i* ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರ ಆಕಾರದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ೪. *j* ಸರಿ ಹೋಲಿಸುವದು ೨. *k* ಸಮಾನವಾದ ವಸ್ತು ೭. *l* ಭೂತ ರೂಪ ಶಬ್ದಗಳು ೪. *m* ಕೂಲಿ, ಮಜೂರಿಯ ಕಿವ್ಮತು ೧೧. *n* ಹೆಂಡ, ದೇವ ಯೋಗ-ವಾದ ಮದ್ಯ ೧೩. *o* ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಬಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ವಾಂಸ, ಉಪ್ಪಿನ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *p* ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವ ಮನೆ ೩. *q* ಮದ್ಯಪಾನಕ್ಕನು ೨. *r* ಹಿಪ್ಪೆ ಹುವ್ವಿನ ಹೆಂಡ ೪.

ವೈಶ್ಯರೆಯ (ಮಾಸವಚೀಧು) *a* ರ್ಕ್ಕದಕೊಂಜಗಲ (ಸ್ಸವೌ) *b* ॥ ॥೨೨೪॥
ಸಂಧಾನಂ (ಸ್ಯಾ) ಬಂಭಿಷವಂ *c* ಕಿಣ್ವಂ (ಪುಂಸಿತು) ನಗ್ನಹೂಃ *d* ।
ಕಾರೊತ್ತವುಸ್ಸುರಾಮಂಡ *e* ಮಾಂಪಾನಂ ಪಾನಗೊಷ್ಠಿಕಾ *f* ॥ ॥೨೨೫॥
ಚಷಕೊಂ (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಾನಪಾತ್ರಂ ಸರಕೊಂಪ್ಯನು ತರ್ಪಣಂ *g* ।
ಧೂತೊರ್ಪ್ಪಜೀವೀ ಕಿತವೊಪ್ಪಧೂತೊರ್ದ್ಯೂತಕೃ (ತ್ಸಮಾಃ) *h* ॥ ॥೨೨೬॥
(ಸ್ಯು) ರ್ಗಣ್ಡಕಾಃಪ್ರತಿಭುವಃ *i* ಸಭಿಕಾ ದ್ಯೂತಕಾರಕಾಃ *j* ।
ದ್ಯೂತೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮುಪ್ಪವತೀ ಕೈತವಂ ಪಣ (ಇತ್ಯಪಿ) *k* ॥ ॥೨೨೭॥
(ಪಣೊಪ್ಪಿಮು) ಗ್ಲಹೊ *l* ಪ್ಪಾಸ್ತು ದೈವಕಾಃ ಪಾತಕಾ (ಶ್ಚತೆ) *m* ।
ಪರಿಣಾಯ (ಸ್ತು ಶಾರೀಷಾಂಸಮಂತಾನ್ನಯನೆ) (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *n* ॥ ॥೨೨೮॥
ಅಷ್ಟಾಪದಂ ಶಾರಿಫಲಂ *o* ಪಾಣಿದ್ಯೂತಂ ಸವೋಹ್ಯಯಃ *p* ।

---

a 1, Wine made from *sythrum fruticosum* 1, toddy, wine, rum, a general term for spirituous liquors; 1, rum distilled from molasses. *b* 2, Any substance from which liquor is distilled. *c* 2, Distilling. *d* 2, A ferment. *e* 2, Froth of ardent spirits. *f* 2, Dram-shop, a place where many people drink together. *g* 4, A drinking vessel, wine-cup. *h* 5, Gambler. *i* 2, One who is security for another. *j* 2, Keeper of a gambling-house. *k* 4, Gambling. *l* 1, Stake in gambling. *m* 3, Dice. *n* 1, Moving pieces according to throws of dice as in backgammon. *o* 2, Chess-board or table. *p* 2, Gaming by means of animals, as by cock-fighting, horse-racing, &c.

a ಆರೇ ಹುವ್ವು ಬೆಲ್ಲ ಕಲಗಚ್ಚು ನೀರಿನಿಂದಾ ಕಲಿಸಿದ ಹೆಂಡ ೦. ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹೆಂಡ ೧. ಸಾರಾಯಿ, ಬ್ರಾಂದಿ ೦. *b* ಮದ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನಾ ನಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕೂಡಿಸಿದ ಮುದ್ದೆ ೦. *c* ಹೆಂಡ ಮಾಡುವದು ೦. *d* ಮದ್ಯ ದ ಹಿಪ್ಪಲಿಯಲೂ, ಮದ್ಯ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ೦. *e* ಹೆಂಡದ ಮೇಲಣ ತಿಳಿ ೦. *f* ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕೂಡಿ ಮಾಡುವ ಮದ್ಯಪಾನದ ಸ್ಥಳ ೦. *g* ಹೆಂಡ ಕುಡಿಯುವ ಬಟ್ಟಲು ೪. *h* ಜೂಜು ಆಡುವವನು ೫. *i* ಹೊಣೆಗಾರ, ಜಾಮೀನ್ ೦. *j* ಜೂಜು ಆಡಿಸುವವನು ೦. *k* ಜೂಜು ೪. *l* ಜೂಜುದಲ್ಲಿ ಪಂದ್ಯ ೧. *m* ಪಾಚಿಕೆಗಳು ೩. *n* ಪಗಡೇ ಕಾಯಿ ನಡಿಸುವದು ೧. *o* ಲೆತ್ತ ಹಾಡುವ ಹಲಿಗೆ, ಲೆತ್ತ ಸಾಲೆ ೦. *p* ಕೋಳಿ ಹೊದಲಾದ ಜಂತುಗಳ ಜೂಜು ೦.

॥ ಅವತರಣಿಕೆ ॥

(ಈಗ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು, ಕೂದ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಾ ಯೆಂಬುವಲ್ಲೀ ೀಕದಿಂದ ಯೌಗಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—ಹ್ಯಾಗಂದರೆ:—)

ಮೂಲ॥ ಉಕ್ತಾಭೂರಿಪ್ರಯೋಗತ್ವಾದೇಕ ಸ್ಮಿನ್ಯತ್ರಯೌಗಿಕಾಃ।
ತಾದ್ಧರ್ಮ್ಯಾದನ್ಯತೊ ವೃತ್ತಾ ಸ್ತ್ರೋಹ್ಯಾ ಲಿಂಗಾಂತರೇಪಿತೆ ॥ ॥೭೫॥

ಟೀಕೆ॥ ಅತ್ರ—ಈ ಕೂದ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ। ಯೌಗಿಕಾಃ—ಯೌಗಿಕಗಳಾದ। ಯೆ—ಯಾವ। ಮೂಲಾ—ಕಾರ। ಮಾರ್ದಂಗಿಕ—ವೈಣವಿಕಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು। ಭೂರಿ ಪ್ರಯೋಗತ್ವಾತ್—ಪ್ರಯೋಗ ಬಾಹುಳ್ಯದಿಂದ। ಏಕಸ್ಮಿನ್—ಬಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲೇ। ಉಕ್ತಾಃ—ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೋ। ತೆ—ಆ ಶಬ್ದಗಳು। ತಾದ್ಧರ್ಮ್ಯಾತ್—ಆಯಾ ಧರ್ಮಗಳುಂಟಾಗುವದರಿಂದ। ಅನ್ಯತಃ—ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸ್ತ್ರ್ಯಾದಿಗಗಳಲ್ಲಿ। ವೃತ್ತಾಸ್ಸಂತಃ—ವರ್ತಿಸುವವುಗಳಾಗಿ। ಲಿಂಗಾಂತರೇಪಿ—ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ ಯೆಂದು। ಊಹ್ಯಾಃ—ತಿಳಿಯತಕ್ಕವುಗಳು.

ಆದ್ದರಿಂದ—ಆ ಯೌಗಿಕಗಳಾದ ಕುಂಭಕಾರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕೊದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೆ ಪುಂಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದಕ್ಕೆ, ಮೂಲಕಾರಃ ಪುರುಷಃ, ಮೂಲಕಾರೀ ಸ್ತ್ರೀ, ಮೂಲಕಾರಂ ಬ್ರಂದಂ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

॥ ಇತಿ ಕೂದ್ರ ವರ್ಗಃ ॥

ಇತ್ಯಮರಸಿಂಹಕೃತೌ ನಾಮಲಿಂಗಾನು ಶಾಸನೆ।
ಭೂಮಿಕಾಂಡೊದ್ವಿತೀಯೊಯಂ ಸಾಂಗೊನವಮಿರ್ಗತಃ॥ ॥೭೬॥

॥ ಇತಿ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೆ ದ್ವಿತೀಯ ಕಾಂಡಃ ॥

PART III.

ತೃತೀಯಕಾಂಡ ಪ್ರಾರಂಭಃ

INTRODUCTION.—ಅವತರಣಿಕೆ.

ಈ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಲಿಂಗಾರ್ಥಪ್ರಯೋಗ ರೂಪಭೇದಾದ್ಯನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯೇತೃಜನಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವೆಂತೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಕಾಂಡ ವರ್ಗಗಳ ಸಂಮಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮೂಲ॥ ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನೈಃ ಸಂಕೀರ್ಣೈರ್ನಾನಾರ್ಥೈರವ್ಯಯೈರಪಿ। ಲಿಂಗಾದಿಸಂಗ್ರಹೈರ್ವರ್ಗಾಃ ಸ್ಯುಃ ಸಾಮಾನ್ಯೇ ವರ್ಗಸಂಶ್ರಯಾಃ ॥೧॥

ಟೀಕೆ॥ ಸಾಮಾನ್ಯೇ—ಪೂರ್ವ ಕಾಂಡಗಳಿಗೆಸಾಧಾರಣವಾದ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ। ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನೈಃ—ವಿಶೇಷ್ಯದ ಸಂಗಡ ಸಮಾನವಾದ ಲಿಂಗಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಪದಗಳಿಂದಲೂ। ಸಂಕೀರ್ಣೈಃ—ಪರಸ್ಪರ ವಿಜಾತೀಯಾರ್ಥಗಳಾದ ಪದಗಳಿಂದಲೂ। ನಾನಾರ್ಥೈಃ—ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾದ ಪದಗಳಿಂದಲೂ। ಅವ್ಯಯೈರಪಿ—ಅವ್ಯಯ ಪದಗಳಿಂದಲೂ। ಲಿಂಗಾದಿಸಂಗ್ರಹೈಃ—ಲಿಂಗಸಂಗ್ರಹನಾಮಸಂಗ್ರಹಗಳಿಂದಲೂ। ವರ್ಗಾಃ—ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನವರ್ಗ। ಸಂಕೀರ್ಣವರ್ಗ। ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗ। ಅವ್ಯಯವರ್ಗ। ಲಿಂಗಾದಿಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗಗಳೆಂದೈದು ವರ್ಗಗಳು. ಉಚ್ಯಂತೆ—ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ। ತೆ—ಆ ವರ್ಗಗಳು। ವರ್ಗಸಂಶ್ರಯಾಃ—ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯ ಕಾಂಡದ ವರ್ಗಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದವುಗಳು। ಇದಲ್ಲದೆ ತುಂಬಾ ತನ್ನೊಳಗೆ ಅವಾಂತರ ವರ್ಗಗಳು ವುಳ್ಳಂಥಾವುಗಳೆಂದರ್ಥವು। ಅದು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ—ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನವರ್ಗ

ದಲ್ಲಿ ಹೇಳತಕ್ಕ ಸುಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು। ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕವಾಸಿ
ಸಂಕೀರ್ಣವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳತಕ್ಕ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಾದಿಗಳು ಅವುಗಳ ಪ
ಪಾರಗಳು—ಈ ಪ್ರಕಾರವೇ ಕಡೆಯ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳ
ಕ್ಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ—ಅವುಗಳ ಸಂಗಡ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿ
ಯಬಹುದು॥ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಂಡವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾಂಡ
ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು॥ ಎನೇ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗದೊ
ಳಗೆ ಕಾಂತಾದಿ ವರ್ಗಗಳೂ—ಅವ್ಯಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ—ಅವ್ಯಯ
ವರ್ಗ ಅವ್ಯಯೆ ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗಗಳೂ—ಈ ಪ್ರಕಾರವೇ
ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ ಯೆಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿ
ಯಬೇಕು.

Preface.—ಅವತಾರಿಕೆ.

ಈಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯರೂಪಭೇದೇನ—ಎಂಬುವ ಸಂಕೇತದಿಂ
ದ ಕೇವಲ ರೂಪಭೇದಗಳಿಂ ಲಿಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ಈ ವಿಶೇಷ್ಯ
ನಿಘ್ನ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ—ಆ ಪ್ರಕಾರವೇ ಎಂಬುವ ಭ್ರಮವನ್ನು ಹೋಗ
ಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ— (ಸ್ತ್ರೀದಾರಾದ್ಯೈಃ) ಎಂಬುವ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವಿ
ಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ—ಹ್ಯಾಗಂದರೆ.

ಮೂಲ॥ (ಸ್ತ್ರೀದಾರಾದ್ಯೈರ್ಯದ್ವಿಶೇಷ್ಯಂ ಯಾದೃಶೈಃ ಪ್ರಸ್ತುತಂ ಪದೈಃ।
ಗುಣ ದ್ರವ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಶಬ್ದಾ ಸ್ತಥಾಸ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯಭೇದಕಾಃ ॥೨॥

ಟೀಕೆ॥ ಯದ್ವಿಶೇಷ್ಯಂ—ಯಾವವಿಶೇಷ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವು। ಯಾದೃಶೈಃ—
ಯಾವ ಲಿಂಗಾದಿಗಳುಳ್ಳ। (ಸ್ತ್ರೀದಾರಾದ್ಯೈಃ)—ಸ್ತ್ರೀದಾರಾ ಇ
ವು ಮೊದಲಾದ। ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪದ
ಗಳಿಂದ। ಪ್ರಸ್ತುತಂ—ಪ್ರಕೃತವಿಸೆಲ್ಪಡುವದೋ। ತಸ್ಯ—ಆವಿ
ಶೇಷ್ಯಕ್ಕೆ। ಭೇದಕಾಃ—ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ। ಗುಣದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾ
ಶಬ್ದಾಃ—ಗುಣವಾಚಕ ದ್ರವ್ಯವಾಚಕ, ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶ
ಬ್ದಗಳು। ತಥಾಸ್ಯಾಃ—ಅವಿಶೇಷ್ಯಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳಂಥಾವೇ ಆಗು

ವೆಲ್ಲ ಅಂಗರೆ–ವಿಶೇಷ್ಯವು ಯಾವ ಲಿಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಕ್ರಮಿ
ಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೋ ಗುಣದ್ರವ್ಯ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಗಳಾದ ಸುಕೃ
ತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಆ ಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳಂಥಾವೇ ಆಗುವವೆಂದು
ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರವೀಣಾಸ್ತ್ರೀ–ಪ್ರವೀಣಾದಾರಾಃ–ಪ್ರ
ವೀಣಂ ಕಳತ್ರಂ–ಯೆಂದು ಗುಣವಾಚಕಗಳಾದ ವಿಶೇಷಣ
ಗಳಿಗುನ್ನೂ, ಧನಿನೀಸ್ತ್ರೀ–ಧನಿನೊದಾರಾಃ–ಧನಿಕಳತ್ರಂ–
ಯೆಂದು ದ್ರವ್ಯವಾಚಕಗಳಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗುನ್ನೂ, ಕ್ಷೇಮಂ
ಕರಾಸ್ತ್ರೀ–ಕ್ಷೇಮಂಕರಾಃ ದಾರಾಃ–ಕ್ಷೇಮಂಕರಂ ಕಳತ್ರಂ
ಯೆಂದು ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಗಳಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೂ, ಈ
ಮೇರೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

Meaning.

The qualifying words in this chapter adopt the same gender as the words they are used to qualify.

1. *Example.*

ಕ್ಷೇಮಂಕರಃ (masculine) becomes ಕ್ಷೇಮಂಕರಾ with a feminine noun, and ಕ್ಷೇಮಂಕರಂ with a neuter noun.

2. *Example.*

ಪ್ರವೀಣಃ (masculine) becomes ಪ್ರವೀಣಾ with a feminine noun, and ಪ್ರವೀಣಂ with a neuter noun.

3. *Example.*

ಧನಿನಃ (masculine) becomes ಧನಿನ್ಯಃ with a feminine noun, and ಧನಿ with a neuter noun.

I. VISHESHYA-NIGHNA-VARGA.—ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನವರ್ಗ.

ಕ್ಷೇಮಂಕರೊ' ರಿಷ್ಟತಾತಿ' ಶಿವತಾತಿ' ಶಿವಂಕರಃ *a*।
ಸುಕೃತೀ ಪುಣ್ಯವಾರ್ಧಷೋ*ಷ್ಯೆ* *b* ಮಹೆಚ್ಛಸ್ತು ಮಹಾಶಯಃ *c* ॥ ॥೧॥
ಹೃದಯಾಳು'ಸ್ತು ಹೃದಯೊ' *d* ಮಹೊತ್ಸಾಹೊ' ಮಹೊದ್ಯಮಃ *e*।
ಪ್ರವೀಣೆ ನಿಪುಣಾ'ಭಿಜ್ಞ ವಿಜ್ಞ ನಿಷ್ಣಾತ ಶಿಕ್ಷಿತಾಃ ॥ ॥೨॥
ವೈಜ್ಞಾನಿಕಃ ಕೃತವಮುಖಃ ಕೃತೀ ಕುಶಲ (ಇತ್ಯಪಿ) *f*।
ಪೂಜ್ಯಃ ಪ್ರತೀಕ್ಷ್ಯ' *g* ಸ್ಸಾಂಶಯಿಕ' ಸ್ಸಂಕಯಾಪನ್ನ ಮಾನಸಃ *h* ॥ ॥೩॥
ದಕ್ಷಿಣೆಯೊ'ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಹ (ಸ್ತತ್ರ) ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ (ಇತ್ಯಪಿ) *i*।
(ಸ್ಯೆ)ತ್ಯದಾನ್ಯಃ ಸ್ಥೂಲ ಲಕ್ಷದಾನಶೌಂಡಾ ಬಹುಪ್ರದೆ *j* ॥ ॥೪॥
ಜೈವಾತೃಕ (ಸ್ಸ್ಯಾ)ದಾ'ಯುಷ್ಮಾ*ನ್* *k* ಅಂತರ್ವಾಣಿ ಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರವಿತ್ *l*।
ಪರೀಕ್ಷಕಃ ಕಾರಣಿಕೊ' *m* ವರದಸ್ತು ಸನುರ್ಥಕಃ *n* ॥ ॥೫॥
ಹರ್ಷವಾಣೊ'ವಿಕುರ್ವಾಣಃ ಪ್ರಮನಾ ಹೃಷ್ಟಮಾನಸಃ *o*।
ದುರ್ಮನಾ ವಿಮನಾ ಅಂತರ್ಮನಾ (ಸ್ಯಾ)ನ್ಯ *p* ದು'ತ್ಕ ಉನ್ಮನಾಃ *q* ॥ ॥೭॥

a 4, Auspicious, salutary, producing happiness. *b* 3, Virtuous, pious, fortunate. *c* 2, Magnanimous, generous. *d* 2, Good-hearted, kind. *e* 2, Energetic, persevering. *f* 10, Skilful, versed in, conversant. *g* 2, Worshipful, venerable. *h* 2, Dubious, irresolute. *i* 3, Worthy to be honored with presents. *j* 4, Liberal, munificent. *k* 2, Long-lived. *l* 2, Skilled in science. *m* 2, Examiner. *n* 2, Conferring a boon, propitious. *o* 4, Delighted, happy, cheerful. *p* 3, Sad, disheartened. *q* 2, Desirous.

a ಶುಭವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೩. *b* ಪುಣ್ಯವುಳ್ಳವನು, ವೈಶ್ಯೇ ಅದೃಷ್ಟವಂತನು ೨. *c* ಘನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು, ಧಾರಾಳಿ ೨. *d* ಒಳ್ಳೇ ಮನಸುಳ್ಳವನು, ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧನು ೨. *e* ದುಷ್ಕರವಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನು ೨. *f* ಕೆಲಸದ ಉಪಾಯಗಾರನು, ಚತುರನು, ಜಾಣನು ೧೦. *g* ಪೂಜ್ಯನ ಹೆಸರು ೨. *h* ಸಂದೇಹಿಸುವವನು, ಸಂಕಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತು ೨. *i* ದಕ್ಷಿಣೆಗೆ-ಯೋಗ್ಯನಾದವನು, ಧಾರಾಳನಾಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕವನು ೩. *j* ಬಹಳವಾಗಿ ಕೊಡುವವನು, ಉದಾರಿ ೩. *k* ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಮಂತನು, ಬಹು ಕಾಲ ಬದುಕುವವನು ೨. *l* ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ೨. *m* ದಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವವನು ೨. *n* ಕೇಳಿದ ವಸ್ತುಗಳಂ ಕೊಡುವ ದೇವತಾದಿಗಳು ೨. *o* ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩. *p* ದುಃಖದಿಂದ ಕೂಡಿದಮನಸ್ಸು ಳ್ಳವನು ೩. *q* ಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತುಯಾವಾಗ ದೊರೆಯುವದೋ ಯಂದು ತ್ವರೆಯುಳ್ಳವನು ೨.

ದಕ್ಷಿಣೆ ಸರಳೌದಾರೌ a ಸುಕಲೊ (ದಾತೃಭೋಕ್ತ್ರೊ) b ।
ತತ್ಪರೆ ಪ್ರಸಿತಾಸಕ್ತಾ c (ವಿಷ್ಟಾರ್ಥೋದ್ಯುಕ್ತ) ಉತ್ಸುಕಃ d ॥ ॥೯॥
ಪ್ರತೀತೆ ಪ್ರಥಿತ ಖ್ಯಾತ ವಿತ್ತವಿಜ್ಞಾತ ವಿಶ್ರುತಾಃ e ।
(ಗುಣೈಃಪ್ರತೀತೆತು) ಕೃತಲಕ್ಷಣಾಹತಲಕ್ಷಣೌ f ॥ ॥೧೦॥
ಇಭ್ಯ ಆಢ್ಯೋಧನೀ g ಸ್ವಾಮೀ ತ್ವೀಶ್ವರಃ ಪತಿರೀಶಿತಾ
ಅಧಿಭೂರ್ನಾಯಕೊನೇತಾ ಪ್ರಭುಃ ಪರಿವೃಢೊಧಿಪಃ h ॥ ॥೧೧॥
ಅಧಿಕರ್ಧಿಸ್ಸಮೃದ್ಧ i (ಸ್ಯಾಸ್ಯ) ತ್ತು ಟುಂಬ ವ್ಯಾಪೃತಸ್ತುಯಃ ।
(ಸ್ಯ) ದ್ಭಾರ್ಯಾಗಾರಿಕ (ಸ್ತಸ್ಮಿ) ನ್ನುಪಾಧಿ j (ಶ್ಚ ಪುಮಾನಯಂ) ॥ ॥೧೨॥
(ವರಾಂಗರೂಪೋಪೇತೊಯ) ಸ್ಸಿಂಹಸಂಹನನೊ (ಹಿಸಃ) k
ನಿರ್ಧಾರ್ಯಃ l (ಕಾರ್ಯಕರ್ತಾಯ ಸ್ಸಂಪನ್ನ ಸ್ಸತ್ವಸಂಪದಾ) ॥ ॥೧೩॥
(ಅವಾಚಿ) ಮೂಕೊ m (ಥ) ಮನೊಜವಸಃ ಪಿತೃಸನ್ನಿಭಃ n ।
(ಸತ್ಕೃತ್ಯಾಲಂ ಕೃತಾಂಕನ್ಯಾಂ ಯೊದದಾತಿಸ) ಕೂಕುದಃ o ॥ ॥೧೪॥
ಲಕ್ಷ್ಮೀರ್ವಾಲಕ್ಷ್ಮಣೀಶ್ರೀಲೊಕ್ಷ್ಮೀರ್ವಾ p ಸ್ನಿಗ್ಧಸ್ತು ವತ್ಸಲಃ q ।
(ಸ್ಯಾಸ್ಯ) ದ್ದಯಾಳುಃ ಕಾರುಣಿಕಃ ಕೃಪಾಳುಸ್ಸ್ಯಾರ್ದ್ರ r (ಸ್ಸಪಾಃ) ॥ ॥೧೫॥

---

a 3, Upright, honest. b 1, Liberal in giving and using. c 3, Intent upon, devoted to. d 1, Zealous, earnest, longing for. e 6, Famous, celebrated, notorious. f 2, Noted for good qualities, attracting notice. g 3, Rich. h 10, Ruler, superior. i 2, Wealthy, very rich. j 2, Diligent in supporting a family. k 1, Handsome and well-shaped, of noble presence. l 1, Firm, resolute, unmoved. m 1, Dumb. n 1, Resembling one's father. o 1, Giving a girl in marriage with due ceremony and suitable decoration. p 4, Prosperous, possessed o wealth and fortune. q 2, Affectionate, kind, beloved. r 4, Gracious, merciful, benignant.

a ಕುಟಿಲವಾಗದೆ ನೆಟ್ಟಗಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩. b ತ್ಯಾಗ ಭೋಗಗಳು ಎರಡೂ ಉಳ್ಳವನು ೧. c ಬಂದು ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಗಿಲಿದಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩. d ಇಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಯೋಜನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಉಳ್ಳವನು ೧. e ಧನಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ೬. f ತ್ಯಾಗ ಶೌರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ೨. g ಧನವಂತನ ಹೆಸರು ೩. h ಆಳುವವನು ೧೦. i ಅಧಿಕವಾದ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನು ೨. j ವರ್ತಿಸುವದು, ಈ ಉಪಾಧಿ ಶಬ್ದವು ನಿಯತ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ೨. k ಯಾವನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅವಯವದಿಂದಲೂ ಆಕಾರದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಇರುವನೋ ಅಂಥವನು ೧. l ಆಪತ್ಸಂಪದಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವ ಧೈರ್ಯಸಂಪತ್ತುಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದವನಾಗಿ ಯಾವನು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನೋ ಅವನು ೧. m ಮಾತಿಲ್ಲದ ಮೂಗನ ಹೆಸರು ೧. n ತಂದೆಯನ್ನುಹೋಲಿದವನು ೧. o ಯಾವನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ಯಕೆಯನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ೧. p ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನು ೪, q ಸ್ನೇಹವುಳ್ಳವನು ೨. r ದಯೆಯುಳ್ಳವನು ೪.

ಸ್ವಂತಂತ್ರೊಪಾವೃತಸೆನ್ವ್ಯರೀ ಸ್ವಚ್ಛಂದೊ' ನಿರವಗ್ರಹಃ *a* ।
ಪರತಂತ್ರಃ ಪರಾಧೀನಃ ಪರವಾನ್ನಾಥವಾ (ನಿ) ॥ ॥೧೬॥
ಅಧೀನೊ'ನಿಘ್ನ ಆಯತ್ತ ಸ್ವಚ್ಛಂದೊ' ಗೃಹ್ಯಕೊ' *b* (ಪ್ಯಸಾ) ।
ಖಲಪೂ (ಸ್ನ್ಯಬ್ಬಹುಕರೊ') *c* ದೀರ್ಘಸೂತ್ರ ಶ್ಚಿರಕ್ರಿಯಃ *d* ॥ ॥೧೭॥
ಜಾಲೊ'ಕ್ಷಮೀಕ್ಷ್ಯಕಾರೀ (ಸ್ಯಾ) *e* ತ್ತುಂತೊ' (ಮಂದಃಕ್ರಿಯಾಸುಯಃ) *f* ।
ಕರ್ಮಣ್ಯವೊ'ಲಂಕರ್ಮೀಣಃ *g* ಕ್ರಿಯಾವಾ (ಕರ್ಮಸೂದ್ಯತಃ) *h* ॥ ॥೧೮॥
(ಸ) ಕಾರ್ಯಃಕರ್ಮತೀಲೊ' (ಯಃ) *i* ಕರ್ಮಕೂರ (ಸ್ತು) ಕರ್ಮಠಃ *j* ।
ಕೈರ್ಮಣ್ಯಭುಕ್ಕರ್ಮಕರಃ *k* ಕರ್ಮಕಾರ (ಸ್ತು) ತತ್ತ್ರ್ಯಯಃ *l* ॥ ॥೧೯॥
ಅಪಸ್ನಾತೊ'ಮೃತಸ್ನಾತ *m* ಆಮಿಷಾಶೀ (ತು) ಶಾಷ್ಕುಲಃ *n* ।
ಬುಭುಕ್ಷಿತ (ಸ್ನ್ಯಾ) ತ್ತು ಧಿತೊ'ಜಿಘತ್ಸುರ'ಕನಾಯಿತಃ *o* ॥ ॥೨೦॥
ಪರಾನ್ನಃ ಪರಪಿಂಡಾದೊ' *p* ಭಕ್ಷಕೊ'ಘಸ್ಮರೊ'ದ್ಮರಃ *q* ।
ಆದ್ಯೂನ (ಸ್ನ್ಯ) ದೌ'ದರಿಕೊ' (ವಿಜಿಗೀಷಾ ವಿವರ್ಜಿತಃ) *r* ॥ ॥೨೧॥
(ಉಭಾ) ವಾ'ತ್ಮಂಭರಿಃ ಕುಂಕ್ಷಿಂಭರಿ (ಸ್ಯೊ)ದರಪೂರಕೆ) *s* ।

---

a 5, Self-willed, independent, uncontrolled. *b* 6, Subservient, dependent. *c* 2, Cleaning a threshing-floor. *d* 2, Dilatory, slow, tedious. *e* 2, Hasty, rash. *f* 1, Lazy, dull. *g* 2, Able, clever at work. *h* 1, Engaged or occupied with work. *i* 2, Industrious, loving work for its own sake. *j* 2, Putting forth exertion until success is gained. *k* 2, Working for wages. 1, Working gratuitously. *m* 2, Having performed a funeral ablution. *n* 2, Eating flesh or fish. *o* 4, Hungry. *p* 2, Living on others. *q* 3, Voracious, of large appetite. 2, Gluttonous. *s* 2, Surfeiting, selfish glutting at the expense of the others in the family.

a ಸ್ವತಂತ್ರನು ೫. *b* ಪರಾಧೀನನು ೯. *c* ಕಣವನ್ನು ಗುಡಿಸುವವನು ೨. *d* ವಿಚಾರಿಸಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೨. *e* ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ಆತುರಗಾರ ೨. *f* ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಲಸ್ಯವುಳ್ಳವನು ೦. *g* ಅನಾಯಾಸದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವನು, ಕಾರ್ಯ ಸಮರ್ಥನು ೨. *h* ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಿಸಿದವನು ೦. *i* ಫಲ ಉಂಟಾದರೂ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *j* ಫಲಉಂಟಾಗುವ ವರಿವಿಗೂ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೨. *k* ಕೂಲಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು ೨. *l* ಕೂಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು ೦. *m* ಮರಣ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವನು ೨. *n* ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿಂಬುವವನು ೨. *o* ಹಸಿವುಗೊಂಡವನು, ಹಸ್ತು ಯಿರುವವನು ೪. *p* ಪರಾನ್ನವನ್ನೇ ಭೋಜನ ಮಾಡುವವನು ೨. *q* ಬಹಳ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನುವವನು ೩. *r* ಜಿಗೀಷೆ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಉದ್ಯೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರಕೊಂಬುವವನು ೨. *s* ಪೋಷ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರಕೊಂಬುವವನು ೨.

ಸರ್ವಾನ್ನೀನ ಸ್ತು ಸರ್ವಾನ್ನ ಭೋಜೀ *a* ಗೃಧ್ನ ಸ್ತು ಗರ್ಧನಃ ॥ ॥೨೦॥
ಲುಬ್ಧೋ ಭಿಲಾಷುಕಸ್ತೃಷ್ಣ (ಕ್ಸ್ನುಮೌ) *b* ಲೋಲುಪ ಲೋಲುಭೌ *c* ।
ಸೋನ್ಮಾದಸ್ತೂನ್ಮದಿಷ್ಣು *d* (ಸ್ನ್ಯು) ದವಿನೀತಸ್ಸ್ಮುದ್ಧತಃ *e* ॥ ॥೨೧॥
ಮತ್ತೆ ಕೌಂಡೊ ತ್ಕಟ ಷ್ಠೀಬಾಃ *f* ಕಾಮುಕೆ ಕಮಿತಾನುಕಃ ।
ಕಮ್ಯಃ ಕಾಮಯಿತಾ ಭೀಕಃ ಕಮನಃ ಕಾಮನೊ ಭಿಕಃ *g* ॥ ॥೨೨॥
ವಿಧೆಯೊ ವಿನಯಗ್ರಾಹೀ *h* ವಚನೆಸ್ಥಿತ ಆಶ್ರವಃ *i* ।
ವಶ್ಯಃ ಪ್ರಣೆಯೊ *j* ನಿಭೃತ ವಿನೀತ ಪ್ರಶ್ರಿತಾ *k* (ಸ್ನಮಾಃ) ॥ ॥೨೩॥
ಧೃಷ್ಟೆ ಧೃಷ್ಣು ರ್ವ್ಯಯಾತ *l* (ಶ್ಯ) ಪ್ರಗಲ್ಭಃ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತೆ *m* ।
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಧೃಷ್ಟೆ ತುಶಾಲೀನೊ *n* ವಿಲಕ್ಷೊ ವಿಸ್ಮಯಾನ್ವಿತೆ *o* ॥ ॥೨೪॥
ಅಧೀರೆ ಕಾತರ *p* ಸ್ತ್ರಸಾನ್ನ ಭೀರು ಭೀರುಕ ಭೀಲುಕಾಃ *q* ।
ಆಕಂಸುರಾ ಶಂಸತರಿ *r* ಗ್ರಹಯಾಳು ರ್ಗ್ರಹೀತರಿ *s* ॥ ॥೨೫॥
ಶ್ರದ್ಧಾಳು (ಶ್ರದ್ಧ ಯಾಯುಕ್ತೆ) *t* ಪತಯಾಳುಸ್ತು ಪಾತುಕೆ *u* ।
ಲಜ್ಜಾ ಶೀಲೆ ಪತ್ರಪಿಷ್ಣು *v* ರ್ವ್ರೀಡಾರುರ್ ಭಿವಾದುಕೆ *w* ॥ ॥೨೭॥

---

a 2, Eating *any*where without scruple. *b* 5, Covetous, greedy. *c* 2, Excessively cupidinous. *d* 2, Possessed with an evil spirit, insane. *e* 2, Ill-mannered, misbehaved. *f* 4, Intoxicated, inebriated. *g* 9, Lustful, lecherous. *h* 2, Submissive. *i* 2, Obedient. *j* 2, Spell-bound, brought under one's control by charms, spells or drugs. *k* 3, Trained, disciplined. *l* 3, Impudent. *m* 2, Bold, confident. *n* 2, Ashamed, bashful, humble. *o* 2, Astonished, surprised. *p* 1, Confused, cowardly. *q* 4, Timid, afraid. *r* 2, Wishing for blessings. *s* 2, Acquisitive. *t* 1, Faithful, trustworthy. *u* 2, Disposed to fall. *v* 2, Modest, blushing. *w* 2, Saluting, prostrating.

a ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಯಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೋಜನ ಮಾಡುವವನು ೨. *b* ಆಶೆಯುಳ್ಳವನು ೫. *c* ಶಾನೆ ಆಶೆಯುಳ್ಳವನು ೨. *d* ಭೂತಾ ವೇಶಾದಿಗಳಿಂದ ಮರುಳುಳ್ಳವನು ೨. *e* ವಿನಯವಿಲ್ಲದವನು ೨. *f* ಮದ್ಯಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಮೈ ಮರತವನು ೪. *g* ಕಾಮುಕನು, ಕೋರಿಕೆಯುಳ್ಳವನು, ನಾಯಕನು ೯. *h* ವಿನಯ ವುಳ್ಳವನು ೨. *i* ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವವನು ಅಥವಾ ವಿನಯವುಳ್ಳವನು ೨. *j* ಔಷಧಾದಿಗಳಿಂದ ವಶ್ಯನಾದವನು ೨. *k* ಶಿಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. *l* ದಿಟ್ಟತನ ಉಳ್ಳವನು ೩. *m* ಆಗಾಗ್ಯೆ ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಪ್ರಜ್ಞೆವುಳ್ಳವನು ೨. *n* ದಿಟ್ಟತನ ಯಿಲ್ಲದವನು ೨. *o* ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನು ೨. *p* ವ್ಯಸನಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲ ಪಟ್ಟುಂಥಾವನು, ಅಂಜಿದವನು ೧. *q* ಹೆದರುವವನು, ಭಯ ಪಡುವ ಪಿರಿಕಿ ೪. *r* ಪ್ರಿಯ ವಸ್ತುವನ್ನೆ ಬಯಸುವವನು ೨. *s* ತಕ್ಕೊಂ ಬುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *t* ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಇರುವವನು ೧. *u* ಬೀಳೋ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *v* ನಾಚಿಕೆ ಪಡೋ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *w* ಮುದಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು, ಕೈ ಮುಗಿಯುವವನು, ನಮಸ್ಕರಿಸುವವನು ೨.

ಶರಾರುಘ್ನೋ'ತುಕೊ'ಹಿಂಸ್ರಃ *a* (ಸ್ಯಾ) ಧ್ವರ್ಧಿಷ್ಣು (ಸ್ತು) ವರ್ಧನಃ *b* ।
ಉತ್ಪತಿಷ್ಣು (ಷ್ಣೂ) ತ್ಪತಿತಾ' *c* ಲಂಕರಿಷ್ಣು (ಸ್ತು) ಮಂಡನಃ *d* ॥ ॥೯॥
ಭೂಷ್ಣುರ್ಭ'ವಿಷ್ಣುರ್ಭ'ವಿತಾ *e* ವರ್ತಿಷ್ಣುರ್ವ್ಯರ್ತನ (ಸ್ನವೌ) *f* ।
ನಿರಾಕರಿಷ್ಣುಃ ಕ್ಷಿಪ್ನುಃ *g* (ಸ್ಯಾ) ತಾ'ನ್ದ್ರಿ ಸ್ನಿಗ್ಧಸ್ತು ಮೆದುರಃ *h* ॥ ॥೧೦॥
ಜ್ಞಾತಾ (ತು) ವಿದುರೊ'ವಿಂದು *i* ರ್ವಿಕಾಸೀತು ವಿಕಸ್ವರಃ *j* ।
ವಿಸೃತ್ವರೊ' ವಿಸೃಮರಃ ಪ್ರಸಾರೀಚ ವಿಸಾರಿಣಿ *k* ॥ ॥೧೧॥
ಸಹಿಷ್ಣುಸ್ಸಹನಃ ಕ್ಷಂತಾ ತಿರೆಕ್ಷುಃ ಕ್ಷಮಿತಾ ಕ್ಷಮಾ *l* ।
ಕ್ರೋಧನೊ' ಮರ್ಷಣಃ ಕೊಪೀ *m* ಚಂಡ (ಸ್ತ್ರೀ) ತ್ಯಂತಕೊಪನಃ *n* ॥ ॥೧೨॥
ಜಾಗರೂಕೊ'ಜಾಗರಿತಾ *o* ಘೂರ್ಣಿತಃ ಪ್ರಚಲಾಯಿತಃ *p* ।
ಸ್ವಪ್ನಕ್ಕ'ಯಾಳುನಿ'ದ್ರಾಳು *q* ರ್ನಿದ್ರಾಣ ಶಯಿತೌ *r* (ಸಮೌ) ॥ ॥೧೩॥
ಪರಾಙ್ಮುಖಃ ಪರಾಚೀನ *s* (ನ್ಯಸ್ಯ) ದವಾಙ್ಮುಖ್ಯ ಧೋಮುಖ್ಯ *t* ।
(ದೇವಾನಂಚರೆ) ದೇವಧ್ರ್ಯಙ್ *u* ವಿಷ್ವಧ್ರ್ಯಙ್ (ವಿಷ್ವಗಂಚತಿ) *v* ॥ ॥೧೪॥

---

a 3, Hurtful, destructive, murderous. *b* 2, Prosperous, flourishing. *c* 2, Flying, jumping. *d* 2, Decorating, adorning. *e* 3, Being, being well. *f* 2, Abiding, staying, being fixed. *g* 2, Repudiating, disregarding. *h* 3, Thick, dense, compact, abundant. *i* 3, Understanding, knowing. *j* 2, Opening, expanding. *k* 4, Spreading, extending. *l* 6, Patient, resigned, enduring. *m* 3, Angry, wrathful. *n* 2, Passionate, fiery. *o* 2, Wakeful, watchful. *p* 2, Turning about or nodding in sleep. *q* 3, Sleepy, slothful, sluggish. *r* 2, Asleep. *s* 2, Having the face averted, averse, disinclined. *t* 3, Having the face turned downwards, downcast, crestfallen. *u* 1, Going to gods, worshipping gods. *v* 1, Ubiquitous, all-pervading.

a ಕೊಲ್ಲುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೩. *b* ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *c* ಹಾರುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *d* ಶೃಂಗಾರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *e* ಆಗ ಹೋಗುವಾತನು, ಭಾರಿ ಭಾರಿಗೂ ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಕೇಶನಖಾದಿಗಳು ೩. *f* ವರ್ತಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು, ಕಾಲಾದಿಗಳು ೨. *g* ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *h* ವತ್ತಾಗಿಯೂ ಗುಂಪಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ ಮರ ೩. *i* ತಿಳಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೩. *j* ವಿಕಸಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು ೨. *k* ನೆರೆಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ನೀರ ಮೇಲಣ ತೈಲ ಬಿಂದು ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ಹರಿಟಿಕೊಳ್ಳುವದು ೪. *l* ಸ್ವಭಾವದಿಂ ಸೈರಣೆಯುಳ್ಳವನು ೬. *m* ಸಹಜವಾದ ಸಿಟ್ಟುವುಳ್ಳವನು, ಹುಂಗೋಪಿ ೩. *n* ಬಹಳಸಿಟ್ಟುಗಾರನು ೨. *o* ಹೆಚ್ಚರಿಕೆಯುಳ್ಳವನು ೨. *p* ತೂಗಡಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆ ತಿರಿಗಿಬೀಳುವನು ೨. *q* ನಿದ್ದೆಗೈಯ್ಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೩. *r* ನಿದ್ದೆ ಹೋಗುವವನು ೨. *s* ಅಭಿಮುಖವಾಗದೇ ಹಿಂದೆತಿರಿಗಿದವನು ೨. *t* ತಲೇ ಜೊಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡವನು ೩. *u* ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವವನು, ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವನು ೧. *v* ಸಿಕ್ಕ ಕಡೆಗೆಲಾ ಹೋಗುವವನು ೧.

(ಯಸ್ಸಹಾಂಚತಿ) ಸಧ್ರ್ಯಙ್ (ಸ) *a* ಸ್ಸತಿರ್ವ್ಯಙ್ (ಯಸ್ತಿರೊಂಚತಿ *b* ।
ವದೊ'ವದಾವದೊ'ವಕ್ತಾ *c* ವಾಗೀಶೊ'ವಾಕ್ಪತಿ (ಸ್ಸವೌ) *d* ॥ ॥೩೫॥
ವಾಜೊಯುಕ್ತಿಪಟುರ್ವಾ'ಗ್ಮೀ ವಾವದೂಕೊ'ತಿವಕ್ತರಿ *e* ।
(ಸ್ಯೈ) ಜ್ಜಲ್ಪಾಕಸ್ತು ವಾಚಾಲೊ'ವಾಚಾಟೊ' ಬಹುಗರ್ಹ್ಯವಾಕ್ *f* ॥ ॥೩೬॥
ದುರ್ಮುಖೆ ಮುಖರಾ'ಬದ್ಧ ಮುಖಾ *g* ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಃ ಪ್ರಿಯಂವದೆ *h* ।
ಪೊಹಲ (ಸ್ಸಾಯ್ಯ) ದ'ಸ್ಪಟವಾ *i* ಗ್ರ್ಹ್ಯವಾದೀ ತುಕದ್ವದಿಃ *j* ॥ ॥೩೭॥
(ಸವೌ) ಕುವಾದ ಕುಚೆರೌ' *k* (ಸೌಯ್ಯ) (ದಸಾವ್ಯೆಸ್ವರೊ') ಸ್ವರಃ *l* ।
ರವಣಶ್ಚಬ್ದನೊ' *m* ನಾಂದೀ ವಾದೀ ನಾಂದೀಕರ (ಸ್ಸವೌ) *n* ॥ ॥೩೮॥
ಜಡೊ'ಜ್ಞೌ *o* ನೆಡಮೂಕ (ಸ್ತು ಪೆಕ್ತುಂಕೊ)ತುಮೌಷ್ಟಿತೆ) *p* ।
ತೂಷ್ಣೀಂಶೀಲಸ್ತು ತೂಷ್ಣೀಕೊ' *q* ನಗೊ'ವಾಸಾ ದಿಗಂಬರಃ *r* ॥ ॥೩೯॥
ನಿಷ್ಕಾಸಿತೊ'ವಕ್ಯಷ್ಟ *s* (ಸ್ಸಾಯ್ಯ) ದಪಧ್ವಸ್ತ (ಸ್ತು) ಧಿಕ್ಕೃತಃ ।
ಆತ್ತಗಂಧೊಭಿಭೂತ *t* (ಸ್ಸಾಯ್ಯ) ದ್ದೂಷಿತಸಾ'ನ್ವಿತ (ಸ್ಸವೌ) *u* ॥ ॥೪೦॥

---

a 1, Going along with, accompanying. *b* 1, Moving crookedly or horizontally. *c* 3, Speaking, speaking well. *d* 2, Speaking correctly. *e* 3, Eloquent, talkative. *f* 4, Chattering, tattling. *g* 3, Foul-mouthed, speaking harshly or scurrilously. *h* 2, Speaking kindly or pleasantly. *i* 2, Speaking indistinctly. *j* 2, Speaking blameably or contemptibly. *k* 2, Detracting, backbiting. *l* 1, Discordant, out of tune. *m* 2, Sounding, sonorous. *n* 2, Repeating benedictive verses. *o* 2, Ignorant, stupid. *p* 1, Deaf and dumb. *q* 2, Taciturn, silent. *r* 3, Naked. *s* 2, Turned out, expelled. *t* 3, Scorned, contemned. *u* 2, Fined.

a ಒಬ್ಬರ ಸಂಗಡ ಹೋಗುವವನು ೧. *b* ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಡಿಯುವವನು ೧. *c* ಮಾತು ಕಲಿತವನು ೩. *d* ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿ ಮಾತು ಕಲಿತವನು ೨. *e* ತಾನು ಮಾತನಾಡ ನಿಜ್ಕೃಷ್ಟವಿದ ಅರ್ಥವನ್ನ ಚನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಮಾತಾಡುವವನು ೩. *f* ರೋಷ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಹಳ ಮಾತುಗಳ ಆಡುವವನು ೪. *g* ಅಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನು, ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ನಿಷ್ಠೂರವಾದಿ ೨. *h* ಪ್ರಿಯವನ್ನ ನುಡಿಯುವವನು ೨. *i* ವ್ಯಕ್ತವಾಗದೆ ತೊದಲು ಮಾತನಾಡುವವನು ೨. *j* ನಿಂದಿಸತಕ್ಕ ಮಾತನಾಡುವವನು ೨. *k* ಪರರದೋಷಗಳನ್ನು ನುಡಿಯುವವನು ೨. *l* ಕಿವಿಗಿಂಪಿಲ್ಲದ ಸ್ವರವುಳ್ಳವನು ೧. *m* ಕೂಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *n* ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವತಾದಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನ ಮಾಡುವ ಪಾಠಕರು ೨. *o* ತಿಳಿಯದ ಮೂಢನು ೨. *p* ಮಾತನಾಡುವದಕ್ಕೂ, ಕೇಳುವದಕ್ಕೂ ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡದವನು, ಕಿವುಡನಿಗೂ ಮೂಗನಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆಯಾದವನು, ಕಿವುಡುತನ ಮೂಗುತನವುಳ್ಳವನು ೧. *q* ಸುಮ್ಮನಿರುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *r* ಬತ್ತಲೆಯಾಗಿರುವವನು ೩. *s* ಹೊರಡಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *t* ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. ತೆರಿಗೆ ತೆತ್ತಿ ಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨.

ಪ್ರತ್ಯಾದಿಷ್ಟೋ ನಿರಸ್ತ (ಸ್ಯಾತ್ಯ) ತ್ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ನಿರಾಕೃತಃ *a* ।
ನಿಕೃತ (ಸ್ಯಾನ್ನಿಕೃತೌ) ವಿಪ್ರಕೃತೋ *b* ವಿಪ್ರಲಬ್ಧ (ಸ್ತು) ವಂಚಿತಃ *c* ॥ ॥೪೦॥
ಮನೋಹತಃ ಪ್ರತಿಹತಃ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೋ ಹತ (ಶ್ಚ ಸಃ) *d* ।
ಅಧಿಕ್ಷಿಪ್ತಃ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಪ್ತೌ *e* ಬದ್ಧೌ ಕೀಲಿತ ಸಂಯತೌ *f* ॥ ॥೪೧॥
ಆಪನ್ನ ಆಪತ್ಪ್ರಾಪ್ತ (ಸ್ಯಾಪ್ಯ) *g* ತ್ಯಾಕ್ತಂದೀಕೋ ಭಯದ್ರುತಃ *h* ।
ಆಕ್ಷಾರಿತಃ ಕ್ಷಾರಿತೋ ಭಿಕಸ್ತೈ *i* ಸಂಕಸುಕೋ ಸ್ಥಿರೈ *j* ॥ ॥೪೨॥
ವ್ಯಸನಾತೋರ್ತಪರಕ್ತೌ *k* (ದ್ವೌ) ವಿಹಸ್ತ ವ್ಯಾಕುಲೌ (ಸಮೌ) *l* ।
ವಿಕ್ಲಬೋ ವಿಹ್ವಲಃ *m* (ಸ್ಯಾತ್ತು) ವಿವಶೋ (ರಿಷ್ಟದುಷ್ಟಧೀಃ) *n* ॥ ॥೪೩॥
ಈಕ್ಷ್ಯಃ ಕಶಾರ್ಹ *o* (ಸನ್ನದ್ಧೌ) ತ್ವಾತತಾಯೀ ವಧೋದ್ಯತೆ *p* ।
ದ್ವೇಷ್ಯೋತ್ವೇಷ್ಟಗತೌ *q* ವಧ್ಯೌ ಕೃಷ್ಟಪ್ಟಚ್ಯ (ಇವೌಸವೌ) *r* ॥ ॥೪೪॥
ವಿಷೋಪ್ಯ (ವಿಷೇಣಯೋವಧ್ಯೌ) *s* ಮುಸಲೋಪ್ಯ (ಮುಸಲೇನಯಮಃ) *t* ॥
ಶ್ವಿದಾನೋ ಕೃಪ್ಣ ಕರ್ಮಾ *u* ಚಪಲಶ್ಚ ಕುರ (ಸ್ಸಮೌ) *v* ॥ ॥೪೫॥

---

a 4, Rejected, cast out. *b* 2, Humbled, dejected. *c* 2, Tricked, cheated. *d* 4, Disappointed. *e* 2, Questioned, censured. *f* 3, Bound, tied. *g* 2, Unfortunate. *h* 2, Fleeing, fugitive. *i* 3, Calumniated, falsely accused. *j* 2, Inconstant, fickle. *k* 2, Afflicted, distressed. *l* 2, Confounded, bewildered, perplexed. *m* 2, Agitated, anxious. *n* 1, Apprehensive of death, overcome with emotion. *o* 2, Fit to be whipped. *p* 1, Rascal, rogue, villain. *q* 2, Odious, hateful. *r* 2, Deserving death. *s* 1, Deserving death by poison. *t* 1, Deserving to be pounded to death. *u* 2, Virtuous. *v* 2, Inconsiderate, wanton.

a ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೪. *b* ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *c* ವಂಚಿಸಿಕೊಂಡವನು ೨. *d* ಮನಸ್ಸಿನ ಉತ್ಸಾಹವು ತಪ್ಪಿದವನು, ಮನಗೆಟ್ಟವನು ೪. *e* ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *f* ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡವನು ೩. *g* ಆಪತ್ತು ಹೊಂದಿದವನು ೨. *h* ಭಯದಿಂದ ಪೋಡಿಹೋದವನು ೨. *i* ಪರಸ್ತ್ರೀಗಮನ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ದೂರಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. *j* ಯಾವದರಲ್ಲೂ ಸ್ಥಿರವಿಲ್ಲದವನು ೨. *k* ದೈವಕೃತ ಮನುಷ್ಯ ಕೃತಗಳಾದ ಶರೀರ ಪೀಡೆಯುಳ್ಳವನು ೨. *l* ಕೋಪಾದಿಗಳಿಂದ ಹಿಂದುಮುಂದು ತಿಳಿಯದವನು ೨. *m* ಭಯಾದಿಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಧರಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ೨. *n* ಆಸನ್ನ ಮರಣದಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು ೧. *o* ಅಪರಾಧದಿಂದ ಕಶಾಕೋಲಿನ ಪೆಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕವನು ೨. *p* ಸಾಯಕೊಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವವನು ೧. *q* ದ್ವೇಷಿಸತಕ್ಕವನು ೨. *r* ಸಾಯ ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕವನು ೨. *s* ವಿಷದಿಂದ ಯಾವನು ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕವನೋ ಅವನು ೧. *t* ಮನಿಕೆಯಿಂದ ಸಾಯಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ೧. *u* ಒಳ್ಳೇ ಆಚಾರವುಳ್ಳವನು, ಕೃಷ್ಣಕರ್ಮಾ ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ದುರಾಚಾರವುಳ್ಳವನು ೨. *v* ದೋಷವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸದೆ ವಧೆಬಂಧನಾದಿಗಳ ಮಾಡುವವನು ೨.

ದೊಷ್ಯೈಕದೈಕ್ಷ್ಯರೊಭ್ಯಾಗೀ *a* ನಿಕೃತಸ್ತ್ವನ್ಯೈಜಿಹ್ಮಕಃ *b* ।
ಕರ್ಣಿಜಪಸೂಚಕ (ಸ್ಯಾತ್ಕ್ಯ) ತ್ಪಿಶುನೋ *c* ದುರ್ಜನಃಖಲಃ *d* ॥ ॥೩೭॥
ನೃಶಂಸೋಘಾತುಕಃ ಕ್ರೂರಃ ಪಾಪೋ *e* ಧೂರ್ತಸ್ತು ವಂಚಕಃ *f* ।
ಅಜ್ಞೋಮೂಢ ಯಥಾಜಾತ ಮೂರ್ಖ ವೈಧೇಯ ಬಾಲಿಶಾಃ *g* ॥ ॥೩೮॥
ಕದರ್ಯೈಕೃಪಣ ಕ್ಷುದ್ರ ಕಿಂಪಚಾನ ಮಿತಂಪಚಾಃ *h* ।
ನಿಸ್ವಸ್ತು ದುರ್ವಿಧೋ ದೀನೋ ದರಿದೊ *i* ದುರ್ಗತೋ (ಪಿಸಃ) *i* ॥ ॥೩೯॥
ವನೀಪಕೋ ಯಾಚನಕೋ ವೂರ್ಗಣೋ ಯಾಚಕಾರ್ಥಿನೌ *j* ।
ಅಹಂಯು (ಸ್ಯಾ) ದ್ಅಹಂಕಾರೀ *k* ಶುಭಂಯುಸ್ತು ಶುಭಾನ್ವಿತಃ *l* ॥ ॥೪೦॥
ದಿವ್ಯೌಪಪಾದುಕಾ (ದೇವಾ) *m* (ನೃಗವಾದ್ಯಾ) ಜರಾಯುಜಾಃ *n* ।
ಸ್ವೇದಜಾಃ (ಕ್ಕಿಮಿದಂಶಾದ್ಯಾಃ) *o* (ಪಕ್ಷಿಸರ್ಪಾದಯೋಂ) ಡಜಾಃ *p* ॥ ॥೪೧॥
ಉದ್ಭಿದ (ಸ್ತರುಗುಲ್ಮಾದ್ಯಾ) *q* ಉದ್ಭಿದುದ್ಭಿಜ್ಜ ಮುದ್ಭಿದಂ *r* ।
ಸುಂದರಂ ರುಚಿರಂ ಚಾರು ಸುಷಮಂ ಸಾಧು ಶೋಭನಂ ॥ ॥೪೨॥
ಕಾಂತಂ ಮನೋಹರಂ ರುಚ್ಯಂ ಮನೋಜ್ಞಂ ವಂಜು ವಂಜುಳಂ *s* ।
(ತದಾ)ಸೇಚನಕಂ (ತೃಪ್ತ್ಯರ್ನಾಸ್ತ್ಯಂ ತೋಯಮ್ಯದರ್ಶನಾ) *t* ॥ ॥೪೩॥

---

a 2, Envious, malevolent. *b* 3, Dishonest, perfidious. *c* 3, Betraying, tale-bearing, backbiting. *d* 2, Evil, wicked. *e* 4, Cruel, sinful. *f* 2 Fraudulent, knavish. *g* 6, Ignorant, rude, silly, childish. *h* 5, Avaricious, stingy. *i* 5, Poor, needy. *j* 5, Begging. *k* 2, Self-conceited, egotistic. *l* 2, Fortunate, happy. *m* 1, Self-existant, as celestial beings. *n* 1, Viviparous. *o* 1, Engendered by heat and damp, as worms and insects. *p* 1, Oviparous *q* 1, Sprouting, germinating, (as plants). *r* 3, Generating from the soil, (as earth-worms.) *s* 12, Beautiful, pleasing, charming. *t* 1, Fascinating, attractive.

a ದೋಷವನ್ನೇ ಹುಡುಕುವವನು ೨. *b* ಕುತ್ಸಿತನು ೩. *c* ಛಾಡೀ ಹೇಳುವವನು, ಕ್ಷುದ್ರಗಾರ ೨. *d* ದುಷ್ಕೃತ್ಯನು ೩. *e* ಪರರಿಗೆ ಬಾಧೆ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ ವುಳ್ಳವನು ೪. *f* ಮೋಸ ಮಾಡುವವನು ೨. *g* ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದವನು ೬. *h* ಲೋಭಿ ೫. *i* ದರಿದ್ರನು, ಬಡವನು ೫. *j* ಬೇಡುವವನು, ಯಾಚಕನು ೫. *k* ಅಹಂಕಾರವುಳ್ಳವನು ೨. *l* ಶುಭವುಳ್ಳವನು ೨. *m* ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಾತೃ ಪಿತೃ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೇ ಹುಟ್ಟಿದ ದೇವತೆಗಳು ೧. *n* ಮಾಸು ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನುಷ್ಯ ಪಕ್ಷುವು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ೧. *o* ಬೆವರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಹುಳುವುಗಳು, ನೊಣಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ೧. *p* ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಹಕ್ಕಿ ಹಾವು ಮುಂತಾದವುಗಳು ೧. *q* ನೆಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊಳಕೆ ಯೇಳುವ ಹುಲ್ಲು, ಗಿಡ, ಮರ, ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ೧. *r* ತರು ಗುಲ್ಮಾದಿಗಳು ೩. *s* ಸೊಗಸುದದ್ದು, ಜನ್ಮಾಗಿರುವಂಥಾದ್ದು ೧೦. *t* ಯಾವದರನ್ನು ನೋಡುವದರಿಂದ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಹಾರೈಕೆ ತೀರಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿ ಯುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥಾದ್ದು, ಅಂದರೆ ಬಹಳ ಚಲುವಾದದ್ದು ೧.

ಅಭೀಷ್ಟೇಭೀಪ್ಸಿತಂ ಹೃದ್ಯಂ ದಯಿತಂ ವಲ್ಲಭಂ ಪ್ರಿಯಂ *a* ।
ನಿಕೃಷ್ಟ ಪ್ರತಿಕೃಷ್ಟಾಪ್ಟ ರ್ವ ರೆಫ ಯಾಪ್ಯೈವ ಮಾಧಮಾಃ ॥ ॥೫೫॥
ಕುಪೂಯ ಕುತ್ಸಿತಾವದ್ಯ ಜೆಟ ಗರ್ಹ್ಯಾರ್ಣಕಾ (ಸ್ನಮಾಃ) *b* ।
ಮಲೀಮಸಂತು ಮಲಿನಂ ಕಚ್ಚರಂ ಮಲದೂಷಿತಂ *c* ॥ ॥೫೫॥
ಪೂತಂ ಪವಿತ್ರಂ ಮೆಧ್ಯಂ *d* (ಚ) ವೀಧ್ರಂ *e* ತು (ವಿಮಲಾರ್ಥಕಂ) ।
ನಿರ್ಣಿಕ್ತಂ ಕೊಧಿತಂ ಮೃಷ್ಟಂ ನಿಕ್ಕೊಧ್ಯೆ ಮನವಸ್ಕರಂ *f* ॥ ॥೫೬॥
ಅಸಾರಂ ಫಲ್ಗು *g* ಶೂನ್ಯಂತು ವಿಕಂ ತುಚ್ಛೆ ರಿಕ್ತಕೆ *h* ।
(ಕ್ಲೀಬೆ) ಪ್ರಧಾನಂ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವೆ ಕಾನುತ್ತಮೊತ್ತಮಾಃ ॥ ॥೫೭॥
ಮುಖ್ಯ ವರ್ಯ ವರೇಣ್ಯಾಶ್ಚ ಪ್ರಬಹೋರ್ನ ವರಾರ್ಘ್ಯವತ್ ।
ಪರಾರ್ಥ್ಯೆಗ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಗ್ರಹರ ಪ್ರಾಗ್ಯಾಗ್ರ್ಯಾಗ್ರೀ ಯಮಗ್ರಿಯಂ *i* ॥ ॥೫೮॥
ಶ್ರೆಯಾ ಶ್ರೆಷ್ಠಃಪುಷ್ಕಲ (ಸ್ನಾಸ್ಯ) ತ್ಸತ್ತಮಕ್ಷ್ಣಾತಿಕೊಭನೆ *j* ।
(ಸ್ಯುರುತ್ತರಪದೆ) ವ್ಯಾಘ್ರ ಪುಂಗವರ್ಷಭ ಕುಂಜರಾಃ ॥ ॥೫೯॥
ಸಿಂಹ ಶಾರ್ದೂಲ ನಾಗಾ (ದ್ಯಾಃಪುಂಸಿ ಶ್ರೆಷ್ಠಾರ್ಥಗೊಚರಾಃ) *k* ।
ಅಪ್ರಾಗ್ರ್ಯಂ (ದ್ವಯಹೀನೆದ್ವೆ) ಅಪ್ರಧಾನೊ ಪಸರ್ಜನೆ *l* ॥ ॥೬೦॥
ವಿಕಂಕಟಂ ಪೃಥು ಬೃಹ ದ್ವಿಶಾಲಂ ಪೃಥುಲಂ ಮಹತ್ ।
ರುಂದೊರು ವಿಪುಲಂ *m* ಪೀನ ಪೀವ್ನೀತು ಸ್ಥೂಲ ಪೀವರೆ *n* ॥ ॥೬೧॥

---

a 6, Wished, desired, beloved. *b* 13, Abject, mean, vile. *c* 4, Dirty, unclean, impure. *d* 3, Clean, pure. *e* 1, Naturally clean or pure. *f* 5, Cleaned, purified. *g* 2, Pithless, sapless, vain, unmeaning. *h* 4, Empty. *i* 17, First, best, chief. *j* 5, Superlatively excellent, very best. *k* 7, Pre-eminent, when forming the latter part of compounds. *l* 3, Undistinguished, ordinary, obscure. *m* 9, Great, large, wide, broad. *n* 4, Plump, stout.

a ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭೇಕಾದದದ್ದು, ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು ೬. *b* ಜಾತ್ಯಾ ಜಾರಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಕಡವೆಯಾದಂಥಾ ಅಧಮನು ೧೩. *c* ಮೂಸಿದ್ದು, ಕೊಳೆಯಾದದ್ದು ೪. *d* ಶುದ್ಧವಾದದ್ದು, ದೋಷವಿಲ್ಲದ್ದು ೩. *e* ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷಗಳಾದ ಸ್ಫಟಿಕಾದಿವಸ್ತುಗಳು ೧. *f* ಕಲ್ಮಷ ವಿಲ್ಲದಹಾಗೆ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೫. *g* ಸಾರವಿಲ್ಲದೆ ಹಗರಣವಾದಂಥಾ ಬಲ್ಬಜ ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *h* ಬರೀದಾದ ಮನೆ ಮಡಿಕೆ ಮುಂತಾದ್ದು, ಒಳಗೆ ಯೇನೂಯಿಲ್ಲದ್ದು ೪. *i* ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿಯೂ ಇತರರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯಗಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದಂಥಾದ್ದು ೧೭. *j* ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ೫, ಈ ೨ ಉತ್ತಮ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು *k* ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ, ಚಂದ್ರಾದಿ ಕಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಪದಗಳಾಗಿ ತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಾಗುತ್ತವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥಗಳು ೭ *l* ಪ್ರಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಯಿರುವಂಥಾ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವುಗಳು ೩. *m* ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು, ಅಗಲವಾದದ್ದು, ದೊಡ್ಡದು ೯. *n* ಬಲಿತದ್ದು ೪.

ಸ್ತೋಕಾಲ್ಪಕ್ಷುಲ್ಲ ಕಾಸೂಲ್ಪಕ್ಕಂ ಕ್ಲಿಷ್ಣಂದಭ್ರಂ ಕೃಶಂತನು *a* ।
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮೌತ್ರಾ ತ್ರುಟೀ (ಪುಂಸಿ) ಲವ ಲೇಶ ಕಣಾಣವಃ *b* ॥ ॥೬೭॥
(ಅತ್ಯಲ್ಪೆ) ಲಿಪ್ಸಮಲ್ಪೀ ಯಃ ಕಣೀಯೋಣೀಯ (ಇತ್ಯಪಿ) *c* ।
ಪ್ರಭೂತಂ ಪ್ರಚುರಂ ಪ್ರಾಜ್ಯ ಮುದಭ್ರಂ ಬಹುಳಂ ಬಹು ॥ ॥೬೮॥
ಪುರುಭೂಃ ಪುರುಭೂಯಿಷ್ಣಂ ಸ್ಫಾರಂ ಭೂಯಶ್ಚ ಭೂರಿಜ *d* ।
ಪರಕೃತಾ ದ್ಯಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಿಪ್ರಾಂಪರಾ ಸಂಖ್ಯಾಕತಾಧಿಕಾ) *e* ॥ ॥೬೯॥
ಗಣನೀಯೆ ಗಾಣೆಯಂ *f* (ಸಂಖ್ಯಾತೆ) ಗಣಿತ *g* (ಮಥೆ) ಸಮಂಸರ್ವಂ ।
ವಿಶ್ವಮುಕೆಷಂ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಸಮಸ್ತನಿಖಿಲಾಖಿಲಾನಿ ನಿಶ್ಶೆಷಂ ॥ ॥೭೫॥
ಸಮಗ್ರ ಸಕಲಾಖಂಡ ಪೂರ್ಣಾದೀ ನ್ಯಪ್ಯನೂನಕೆ *h* ।
ಘನಂ ನಿರಂತರಂ ಸಾದ್ರಂ *i* ಪೆಲವಂ ವಿರಳಂತನು *j* ॥ ॥೭೬॥
ಸಮಿಪೆ ನಿಕಟೂಸಂನ್ನ ಸನ್ನಿಕೃಷ್ಟ ಸನೀಡವತೆ ।
ಸದೆಶಾಭ್ಯಾಕ ಸವಿಧ ಸಮರ್ಯಾದ ಸವೆಕವತೆ ॥ ॥೭೭॥
ಉಪಕಂಠಾಂತಿಕಾಭ್ಯರ್ಣ ಭ್ಯಗಾ ಅಸ್ಯಭಿತೊ (ವ್ಯಯಂ) *k* ।
ಸಂಸಕ್ತೌತ್ವ ವ್ಯವಹಿತಮಂ ಪದಾಂತರ (ಮಿತ್ಯಪಿ) *l* ॥ ॥೭೮॥
ನೆದಿಷ್ಠಮಂತಿಕತಮಂ *m* (ಸ್ಯಾ) ದ್ದೂರಂ ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟಕಂ *n* ।
ದವೀಯಶ್ಚ ದವಿಷ್ಠಂಚ ಸುದೂರಂ *o* ದೀರ್ಘಮಾಯತಂ *p* ॥ ॥೭೯॥

---

a 8, Small, petty, trifling. *b* 6, Insignificant, of no value. *c* 4, Exceedingly small, very least. *d* 12, Much, many, exceeding. *e* 1, Hundreds, numerous, (lit: more than a hundred). *f* 2, Calculable, numerable, worthy of being reckoned. *g* 1, Counted, calculated. *h* 14 All. full, complete. *i* 3, Compact, close, continuous without interval. *j* 3, Distinct, rare, separated by intervals. *k* 15, Near. *l* 3, Adjoining, connected. *m* 2, Nearest next, very closely connected. *n* 2, Far. distant. *o* 3, Very far. *p* 2, Long.

a ಸಣ್ಣದು ೪. *b* ಅಲ್ಪವಾದ್ದು, ಕೊಂಜೆ, ತುಸ, ತಟಕು, ಸ್ವಲ್ಪವಾದದ್ದು ೬. *c* ಬಹಳ ಕೊಂಚವಾಗಿರುವದು ೪. *d* ಅಧಿಕವಾದದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಾದೆದ್ದು ೧೨. *e* ಯಾವಪದಾರ್ಥಗಳ ಲೆಕ್ಕವು ನೂರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತೊ ಅಂಥಾವುಗಳು ೯. *f* ಲೆಕ್ಕವಿಡ ತಕ್ಕವುಗಳು, ಎಣಿಸತಕ್ಕ ವುಗಳು ೭. *g* ಎಣಿಕೆಯಾದದ್ದು ೧. *h* ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಿರುವದು, ಎಲ್ಲಪೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವದು ೧೪. *i* ಪೊಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪೊತ್ತಾಗಿರುವಂಥಾದ್ದು, ಎಡೆಬಿಡದ್ದು ೩. *j* ಎಡೆಬಿಟ್ಟಿದ್ದು, ವಿರಳವಾದದ್ದು, ಥೆಳ್ಳಗಿರುವದು ೩. *k* ಹತ್ತಿರ, ಬಳಿ, ಸವಿಾಪ ೧೫. *l* ಜರತುಕೊಂಡಂಥಾದ್ದು, ಕೂಡಿಕೊಂಡಂಥಾದ್ದು, ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದು ೩. *m* ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವಾದದ್ದು, ಕೇವಲ ಸವಿಾಪವಾದದ್ದು ೨. *n* ದೂರವಾದದ್ದು, ಹತ್ತಿರವಲ್ಲದ್ದು ೨. *o* ಬಹಳ ದೂರವಾವಾದದ್ದು ೩. *p* ಉದ್ದದದ್ದು, ಕೋಲಾದದ್ದು, ನೀಳವಾದದ್ದು ೨.

ವರ್ತುಲಂ ನಿಸ್ತಲಂ ಹೃತ್ತಂ *a* ಬಂಧುರಂ ತೂನ್ನತಾವತಂ *b* ।
ಉಚ್ಚಪ್ರಾಂಶೂ ನ್ನತೋದಗ್ರೌ ಛ್ರಿತಾಸ್ತುಂಗೌ (ಥವಾಘನೌ) *c* ॥ ॥೨೦॥
ನ್ಯಬ್ಜೌ ಚಿಪಿಟ ಖರ್ವೌ ಹ್ರಸ್ವೌ *d* (ಸ್ಯುಸ್ಯ) ರ್ವಾಗ್ರೌ ವನತಾನತಂ *e* ।
ಅರಾಳಂ ವೃಜಿನಂ ಜಿಂಹ ಮೂರ್ಮಿ ಮತ್ತುಂಚಿತಂ ನತಂ ॥ ॥೨೦॥
ಆವಿದ್ಧಂ ಕುಟಿಲಂ ಭುಗ್ನಂ ವೆಲ್ಲಿತಂ ವಕ್ರ (ಮಿತ್ಯಪಿ) *f* ।
ಋಜಾವಂಜಿಂಹ ಪ್ರಗುಣೌ *g* ವ್ಯಸ್ತೌತ್ವಂ ಪ್ರಗುಣಾಕುಲೌ *h* ॥ ॥೨೨॥
ಶಾಶ್ವತಸ್ತು ಧ್ರುವೋ ನಿತ್ಯ ಸದಾತನ ಸನಾತನಾಃ *i* ।
ಸ್ಥಾಸ್ನುಃ ಸ್ಥಿರತರಃ ಸ್ಥೇಯಾ (ನೆಕರೂಪ ತಯೂತುಯಃ) *j* ॥ ॥೨೩॥
(ಕಾಲವ್ಯಾಪೀ ಸ) ಕೂಟಸ್ಥಃ *k* ಸ್ಥಾವರೋ (ಜಂಗಮೆತರಃ) *l* ॥
ಚರಿಷ್ಣು ಜಂಗಮಚರಂ ತ್ರಸಿ ಮಿಂಗಂ ಚರಾಚರಂ *m* ॥ ॥೨೪॥
ಚಲನಂ ಕಂಪನಂ ಕಂಪ್ರಂ *n* ಚಲಂ ಲೋಲಂ ಚಲಾಚಲಂ ।
ಚಂಚಲಂ ತರಳಂ (ಚೈವ) ಪಾರಿಪ್ಲವ ಪರಿಪ್ಲವೆ *o* ॥ ॥೨೫॥
ಅತಿರಿಕ್ತ ಸ್ಸ್ಯಮಧಿಕೌ *p* ದೃಢಸಂಧಿಸ್ತು ಸಂಹತಃ *q* ।
ಕರ್ಕಶಂ ಕಠಿನಂ ಕ್ರೂರಂ ಕಠೋರಂ ನಿಷ್ಠುರಂ ದೃಢಂ ॥ ॥೨೬॥

---

a 3, Round, circular, globular, spherical. *b* 2, Uneven, undulating, bowed. *c* 6, High, tall. *d* 5, Short, dwarfish. *e* 3, Bent, bowed down, humbled. *f* 11, Crooked, curved. *g* 3, Straight. *h* 3, Confounded, confused, separated. *i* 5, Eternal, permanant, perpetual. *j* 3, Firm, stable. *k* 1, Immortal. *l* 1, Immovable, without motion. *m* 6, Movable, not stationary. *n* 3, Wandering, roaming, trembling, shaking. *o* 7, Tremulous, unsteady. *p* 2, Excessive-superabundant. *q* 2, Joined, collected.

a ಗುಂಡಾದದ್ದು, ದುಂಡಾದದ್ದು, ವೃರಟುದ್ದು ೩. *b* ಉದ್ದವಾಗಿ ಬಳದು ಬೊಗ್ಗಿದಂಥಾದ್ದು ೩. *c* ಎತ್ತರವಾದದ್ದು, ಬಹಳವೆಲಕ್ಕೆ ಬೆಳದದ್ದು ೬. *d* ತಗ್ಗಾದದ್ದು ಗುಜ್ಜು, ಗಿಡ್ಡು, ಕುರುಚಲು, ಕುಳ್ಳು ೫. *e* ಬೊಗ್ಗಿದಂಥಾದ್ದು ೩. *f* ಸೊಟ್ಟೆಯೂ ಗಿರುವಂಥವುಗಳು ೧೧. *g* ನೆಟ್ಟಗಿರುವದು ೩. *h* ಛಿನ್ನಿಸಿಹೋದದ್ದು, ಚದರಿಹೋದದ್ದು, ಕೆದರಿಕೊಂಡಿರುವದು, ಕೆದರಿದ್ದು ೩. *i* ಯೆಂದಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದವುಗಳು ೫. *j* ಬಹುಕಾಲದವರಿವಿಗೂ ಚಲನೆ ಯಿಲ್ಲದೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವಂಥಾವನು ೩. *k* ಕಾಲವ್ಯಾಪಿ, ಯಾವಾಗಲೂ ವಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಆತ್ಮಾದಿಗಳು ೧. *l* ಚರಿಸುವಂಥಾ ಜಂಗವವಲ್ಲದೆಯಿರುವ ಗಿರಿವೃಕ್ಷಾದಿ ಸ್ಥಾವರಗಳು ೧. *m* ತಿರುಗುವಂಥಾ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಜಂಗವದ್ರವ್ಯಗಳು ೬. *n* ಕದಲಾಡುವಂಥಾ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಅಶ್ವತ್ಥದಳಾದಿಗಳು ೩. *o* ಚಂಚಲವಾದ್ದು, ಕದಲಾಡುವಂಥಾದ್ದು ೭. *p* ಬಹಳ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಂಥಾದ್ದು ೨. *q* ದೃಢವಾದ ತೀಲ್ವು ವುಳ್ಳದ್ದು, ಜನ್ನಾಗಿ ಶಗಲಿಕೊಂಡಿರುವದು ೨.

ಜಾರಂ ಮೂರ್ತಿಮನೂರ್ಜಿತಂ *a* ಪ್ರವೃದ್ಧಂಪ್ರಾಢವೌಢಿತಂ *b* ।
ಪುರಾಣ ಪ್ರತನ ಪ್ರತ್ನ ಪುರಾತನ ಚಿರಂತನಾಃ *c* ॥ ॥೭೩॥
ಪ್ರತ್ಯಗ್ರೊ ಭಿನವೊ ನವ್ಯೊ ನವೀನೊ ನೂತನೊ ನವಃ ।
ನೂತ್ನಶ್ಚ *d* ಸುಕುಮಾರಂತು ಕೊಮಲಂ ಮೃದುಳೆಂಮೃದು *e* ॥ ॥೭೪॥
ಅನ್ವಗನ್ವೇ ಪ್ಸವನುಗೆ ನುಪದಂ (ಶ್ಲೋಬವುವ್ಯಯಂ) *f* ।
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ (ನ್ಯಾ) ದ್ಯೆಂದ್ರಿಯಕ *g* ಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೆ ತೀಂದ್ರಿಯಂ *h* ॥ ॥೭೫॥
ಏಕಕಾನೊ ನನ್ಯವೃತ್ತಿ ರೆ ಕಾಗೆ ೈ ಕಾಯನಾ (ವಪಿ) ।
ಅೈಕ ಸರ್ಗ ಏಕಾಗೊ ಪೈಕಾಯನಗತೊ (ಪಿಚ್ಚೆ) *i* ॥ ॥೭೦॥
(ಪುಂಸ್ಯೌದಿಃ) ಪೂರ್ವ ಪಾರಸ್ತ್ಯೆ ಪ್ರಥಮಾದ್ಯಾ (ಅಥಾಸ್ತಿ ಯಾಂ) *j* ।
ಅಂತೊ ಜಘನ್ಯಂ ಚರಮ ಮಂತ್ಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಾಃ *k* ॥ ॥೭೦॥
ಮೊಘಂ ನಿರರ್ಥಕಂ *l* ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಸ್ಫುಟಂಪ್ರ ವ್ಯಕ್ತ ಮೆಳುಬ್ಬಣಂ *m* ।
ಸಾಧಾರಣಂತು ಸಾಮಾನ್ಯ *n* ಮೆ ಕಾಕಿತ್ವೆ ಕ ಏಕಕಃ *o* ॥ ॥೭೮॥

---

a 9, Hard, solid, difficult, severe, cruel. *b* 3, Improved, grown. *c* 5, Ancient, old. *d* 7, New, modern. *e* 4, Soft, bland, delicate. *f* 4, Going after, following. *g* 2, Cognizable by any of the organs of sense, perceptible. *h* 2, Imperceptible to the senses. *i* 7, Intent upon, engrossed in. *j* 5, Original, prior, former, chief, principal. *k* 6, Lowest, last, mean. *l* 2, Vain, empty, fruitless. *m* 4, Plain, distinct, manifest, public. *n* 2, Common, ordinary general. *o* 3, Alone, solitary.

a ಬಿರುಸಾಗಿರುವದು, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವದು ೯. *b* ಜೆಳದಂಥಾದ್ದು ೩. *c* ಹಳೇದು, ಬಹುಕಾಲದ್ದು ೫. *d* ಹೊಸದು, ಹೊಸ್ತು ೭. *e* ಮೆತ್ತಗಿರುವದು, ಮೃದುವಾಗಿರುವದು ೪. *f* ಹಿಂದೆ ಸಂಗಡ ಹೋಗುವಂಥಾದ್ದು, ಕೂಡ್ಲೇಯಿರುವದು ೪. *g* ಚಕ್ಷುರಾದಿಬಹಿರಿಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ರೂಪಾದಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾರಗಳು, ಅಂತಃ ಕರಣದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಸುಖಾದಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾರಗಳು, ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಜನ್ಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವಾಂತಃ ಕರಣ ವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ಭ್ರಮಸ್ಯಮಾ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅರುಹು, ಅಂಥಾ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೊಳು ಗೋಚರಿಪ ವಿಷಯ ೨. *h* ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಯಿರುವ ಅನುಮೇಯಾದಿಗಳು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಾರದೆ ಯಿರುವದು ೨. *i* ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನು, ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೃತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ಥಿರವಾದ ಪರಿಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ಯೋಗಿ, ಕಾಮಿ, ಮುಂತಾದವರು ೬. *j* ಮೊದಲನೇದು ೫. *k* ಕಡೇದು, ತುದಿಯೊದ್ದು ೬. *l* ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ್ದು ೨. *m* ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ೪. *n* ಅನೇಕರಿಗೆ ಸರಿಯಾದದ್ದು, ಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು, ಬಹುಜನಗಳ ಏಕ ವಿಧವಾದ ಅನುಭವಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು ೨. *o* ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಆದವನು, ಒಂಟಿಗನು ೩.

(ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕಾ) ಅನ್ಯತರ ಏಕತ್ವೇ ನ್ಯೇತರಾ (ಅಪಿ) *a* ।
ಉಚ್ಚಾವಚಂ ನೈಕ ಭಿದಮು' *b* ಚ್ಚಂಡ ಮ'ವಿಲಂ ಬಿತಂ *c* ॥ ॥೪೩॥
ಅರುಂತು ಧಸ್ತು ಮುರ್ಕ್ಷ್ಯಸ್ಯೆ *d* ಗ'ಬಾಧಂ ತುನಿರರ್ಗಳಂ *e* ।
ಪ್ರಸವ್ಯಂ ಪ್ರತಿಕೂಲಂ (ಸ್ಯಾ) ದ'ಪಸವ್ಯ ಮ'ಪಷ್ಮಚ *f* ॥ ॥೪೪॥
ವಾಮಂ (ಶರೀರೆ) ಸವ್ಯಂ *g* (ಸ್ಯಾ) ದ'ಪಸವ್ಯಂತು *h* ದಕ್ಷಿಣಂ।
ಸಂಕಟಂ ನಾತುಸಂ ಬಾಧಂ *i* ಕಲಿಲಂ ಗಹನಂ (ಸಮೆ *j* ॥ ॥೪೫॥
ಸಂಕೀರ್ಣೆ ಸಂಕುಲಾ'ಕೀರ್ಣೆ *k* ಮುಂಡಿತಂ ಪರಿವಾಪಿತಂ *l* ।
ಗ್ರಥಿತಂ ಗ್ರಂಥಿತಂ ದೃಬ್ಧಂ *m* ವಿಸೃತಂ ವಿಸ್ತೃತಂತತಂ *n* ॥ ॥೪೬॥
ಅಂತರ್ಗತಂ ವಿಸ್ಮೃತಂ *o* (ಸ್ಯಾತ್ತೆ) ಪ್ರಾಪ್ತ ಪ್ರಣಿಹಿತೆ (ಸಮೆ) *p* ।
ಕೆಲ್ಲಿತ ಪ್ರೇಂಖಿತಾ'ಧೂತ ಚಲಿತಾಕಂ ಪಿತಾಧುತೆ *q* ॥ ॥೪೭॥
ಸುತ್ತನುನ್ನ ಸ್ತನಿಷ್ಕೃತ ವಿದ್ಧಪ್ಷಿ ಪ್ತೆರಿತಾ (ಸ್ಸವ್ಯಾ) *r* ।
ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತ ಲತು ನಿಸೃತಂ *s* ಮೂಷಿತಂ ಮುಷಿತಾರ್ಥಕಂ *t* ॥ ॥೪೮॥

---

a 5, Different, other. *b* 2, Diverse, various, of all sorts. *c* 2, Quick, hasty. *d* 2, Sharp, cutting or exasperating (speech). *e* 2, Unobstructed, unrestrained, unimpeded, resistless. *f* 4, Contrary, adverse, cross-grained, inverted. *g* 1, Left, left hand. *h* 1, Right, right-hand. *i* 3, Difficult, unsafe, narrow. *j* 2, Impervious, impenetrable. *k* 3, Mixed, confused, miscellaneous, impure. *l* 2, Shaved, shorn. *m* 3, Tied, bound. *n* 3, Spread, diffused, stretched, expanded. *o* 2, Forgotten. *p* 2, Obtained, gained, procured, acquired, caught (as a disease). *q* 6, Shaken. *r* 7, Sent, thrown, cast, placed. *s* 2, Surrounded, encompassed. *t* 2, Stolen.

a ಪ್ರಕೃತಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂಥಾದ್ದು ೩. *b* ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವಂಥಾ ಜಗದಿಂದ್ರಜಾಲ ಸ್ವಪ್ನ ಚಿತ್ತಾದಿ ನಾನಾಪ್ರಪಂಚ ವಿಕಾರಗಳು ೨. *c* ತ್ವರೆಯುಳ್ಳವನು, ಸಾವಕಾಶವಲ್ಲದ್ದು ೨. *d* ಮರ್ಮವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೃದಯವ್ಯಥೆಯಂನುಂಟುಮಾಡುವ ಹಂಗಿಸೆಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳು, ಗುಟ್ಟನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದದ್ದು, ತಿವಿನುಡಿಗಾರ ೨. *e* ತಡೆಯಿಲ್ಲದ್ದು, ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲದ್ದು ೨. *f* ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದದ್ದು, ತಿರಿಗಿಬಿದ್ದದ್ದು, ಸರಿಯಲ್ಲದ್ದು ೪. *g* ಮೈಯೊಳಗೆ ಎಡಗಡೆ, ಎಡದಪಾರ್ಶ್ವ, ವಾಮಭಾಗ ೧. *h* ಮೈಯ್ಯ್ಗೆ ಬಲಗಡೆ, ಬಲಭಾಗ ೧. *i* ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದಸ್ಥಳ, ಅವಕಾಶ ಸಾಲದೇ ಯಿರುವದು ೨. *j* ಹೋಗುವದಕ್ಕೂ ಆರಿವುದಕ್ಕೂ, ಮಾಡುವದಕ್ಕೂ, ಅಶಕ್ಯವಾಗಿರುವದು ೨. *k* ಬಂದಕ್ಕೊಂದು ಜರತುಕೊಂಡಿರುವದು ೩. *l* ಬೋಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *m* ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಅಥವಾ ಪೋಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಷ್ಪಮೂಲಾದಿಗಳು ೩. *n* ವ್ಯಾಪಿಸಿಯಿರುವದು ೩. *o* ಮರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಗ್ಞಾಪಕ ತಪ್ಪುಹೋದದ್ದು ೨. *p* ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *q* ಕದಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೬. *r* ನೂಕಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೭. *s* ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *t* ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨.

ಪ್ರವೃದ್ಧ ಪ್ರಸೃತೆ a ನ್ಯಸ್ತ ನಿಸೃಷ್ಟೌ b ಗುಣಿತಾಹತೆ c ।
ನಿಧಗೊಂ ಪಚಿತೆ d ಗೂಢ ಗುಪ್ತೌ e ಗುಂಠಿತ ರೂಷಿತೆ f ॥ ॥೪೯॥
ದ್ಯುತಾವದೀಪ್ತೌ g ಉದ್ಗ್ರಹೊರ್ದ್ಧ್ಯತೆ h ಕಾಚಿತ ಶಿಕ್ಯತೆ i ।
ಘ್ರಾಣ ಘ್ರಾತೆ j ದಿಗ್ಧ ಲಿಪ್ತೆ k ಸಮುದಕೊಂ ದ್ಧೃತೆ (ಸಮೆ) l ॥ ॥೫೦॥
ಬೆಷ್ಟಿತಂ (ಸ್ಯಾ) ದ್ವಲಯಿತಂ ಸಂವೀತಂ ರುದ್ಧವೊಂ ವೃತಂ m ।
ಭುಗ್ನ ಭುಗ್ನೆ n ಥನಿತೆ ಕ್ಷುತ ಶಾತಾ ನಿತೆಜಿತೆ o ॥ ॥೫೧॥
(ಸ್ಯಾದ್ವಿನಾಶೊ ನ್ಮುಖಂ) ಪಕ್ವಂ ಹ್ರೀಣ ಹ್ರೀತೌತು ಲಜ್ಜಿತೆ q ।
ವೃತೆತು ವೃತ್ತವಾವೃತ್ತೌ r ಸಂಯೊಜಿತ ಉಪಾಹಿತಃ s ॥ ॥೫೨॥
ಪಿತ್ಯಂ ಗವ್ಯಂ ಸವೌಸಾದ್ಯಂ t ಸ್ಯನ್ನಂರ್ಣಂ ಸೃತಂ ಸ್ರುತಂ u ।
ಸಂಗೂಢಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಸಂಕಲಿತೊಂ v ವಗೀತಃ ಖ್ಯಾತಗರ್ಹಣಃ w । ॥೫೩॥
ವಿವಿಧಃ (ಸ್ಯಾ) ದ್ಬಹುವಿಧೊಂ ನಾನಾರೂಪಃ ಪೃಥಗ್ವಿಧಃ x ।
ಅವರೀಣೊಂ ಧಿಕ್ಕೃತಃ y (ಸ್ಯಾ) ದ್ವಧ್ವಸೊಂ ತ್ವಪೊರ್ಜಿತಃ z ॥ ॥೫೪॥

---

a 2, Full-grown, expanded. b 2, Deposited, placed. c 2, Multiplied. d 2, Increased manifold. e 2, Hidden, concealed, secret. f 2, Dusty, covered with dust. g 2, Melted, molten. h 2, Lifted up, raised, elevated. i 2, Suspended in the *shikya* (q. v. Vaish. Varg.) j 2, Smelt, scented. k 2, Smeared, anointed. l 2, Raised, extracted, selected. m 5, Obstructed, surrounded. n 2, Broken. o 4, Sharpened. p 1, Ripe, coming to an end. q 3, Ashamed, r 3, Chosen, selected, accepted. s 2, Connected, united with. t 3, Attainable, procurable. u 4, Leaking, dropping, trickling. v 2, Added, heaped. w 2, Publicly censured or blamed. x 4, Multiform, various. y 2, Despised, contemned. z 2, Pounded, pulverised.

a ಕಡೆಗೂ ಬೆಳದಿರುವದು ೨. b ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. c ಗುಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಹೊಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. d ಅಳತೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳು, ವೃದ್ಧಿಯಾದದ್ದು ೨. e ಬಚ್ಚಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. f ಧೂಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. g ಕರಿಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. h ಉದ್ದವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. i ಉಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಚಿಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಯಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಲೌಕಿಕ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೈತಾಭ್ಯಾಸನು ೨. j ಮೂಸಿ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. k ಪೊಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. l ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. m ಈಚಿನವರಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿರುವಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೩. n ಮುದಿರಿ ಹೋದದ್ದು ೨. o ಹದ ವಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೩. p ನಾಶಕ್ಕೆ ಆಯತ್ತಪಟ್ಟದ್ದು ೧. q ನಾಚಿಕೆ ಗೊಂಡವನು ೩. r ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು, ನನಿಗೆ ಯಿವನಾಗಬೇಕೆಂದು ವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. s ಕೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಜೆಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. t ಹೊಂದತಕ್ಕದ್ದು, ತೆಗದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು, ಪಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು ೩. u ಸೋರಿಹೋದದ್ದು, ಜನಿದು ಹೋದದ್ದು ೩. v ಹುದುಗಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. w ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿಂದೆಯುಳ್ಳವನು ೨. x ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪ ಉಳ್ಳದ್ದು, ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿರುವೆಂಥಾದ್ದು ೩. y ಧಿಕ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಜರಿದಾಡಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. z ಪುಡಿಯಾಗುವಹಾಗೆ ಕುಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨.

(ಅನಾಯಾಸಕೃತಂ) ಘಾಂಟಂ *a* ಸ್ವನಿತಂ ಧ್ವನಿತಂ (ಸಮೆ) *b* ।
ಬದ್ಧೆ ಸಂದಾನಿತಂ ಮೂಢ ಮುದ್ದಿತಂ ಸಂದಿತಂ ಸಿತಂ *c* ॥ ॥೯೫॥
ನಿಷ್ಪಕ್ವಂ ಕ್ವಥಿತಂ *d* (ಪಾಕೆ ಕ್ಷೀರಾಜ್ಯ ಹವಿಷಾಂ) ಶ್ರಿತಂ *e* ।
ನಿರ್ವಾಣೊ (ಮುನಿವಹ್ನ್ಯಾದೌ) *f* ನಿರ್ವಾತ (ಸ್ತ್ರುಗತೆನಿಲೆ) *g* ॥ ॥೯೬॥
ಪಕ್ವಂ ಪರಿಣತೆ *h* ಗೂನಂ ಹನ್ನೆ *i* ಮಿಷ್ಟಂತು ಮೂತ್ರಿತೆ *j* ।
ಪುಷ್ಟೆತು ಪುಷಿತಂ *k* ಸೊಢೆ ಕ್ಷಾಂತಂ *l* ಉದ್ಯಾಂತಮುದ್ಗತೆ *m* ॥ ॥೯೭॥
ದಾಂತಸ್ತು ದಮಿತೆ *n* ಶಾಂತಶ್ಚ ಮಿತೆ *o* ಪ್ರಾರ್ಥಿತೆರ್ಥಿತಃ *p* ।
ಜ್ಞಪ್ತಸ್ತು ಜ್ಞಾಪಿತೆ *q* ಛನ್ನ ಶ್ಛಾದಿತೆ *r* ಪೂಜಿತೆಽಽಚಿತಃ *s* ॥ ॥೯೮॥
ಪೂರ್ಣಸ್ತು ಪೂರಿತೆ *t* ಕ್ಲಿಷ್ಟಃ ಕ್ಲಿಶಿತೆ *u* ವಸಿತೆ ಸಿತಃ *v* ।

---

a 1, Decocted. *b* 2, Sounding, sonorous. *c* 6, Bound, tied, fixed. *d* 2, Boiled down to an eighth part. *e* 1, Boiled with milk and ghee. *f* 1, Blown out or gone out, applied either to a fire or a sage, extinct. (The meaning of this term as employed by the Buddhists is much disputed). *g* 1, Without wind, calm. *h* 2, Ripe, matured. *i* 2, Ejected from the bowels, as feces. *j* 2, Discharged from the bladder, as urine. *k* 2, Cherished, nourished. *l* 2, Suffered, endured. *m* 2, Come out of, produced from, born. *n* 2, Moderate, self-possessed, self-controlled. *o* 2, Pacified, appeased, still, calm. *p* 2, Asked, begged, solicited. *q* 2, Taught, instructed, trained. *r* 2, Covered, closed. *s* 2, Worshipped, adored, reverenced, honoured. *t* 1, Full, filled, complete. *u* 2, Filled with sorrow, grieved. *v* 2, Finished, ended.

a ಅಯಾಸ ವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕಷಾಯಾದಿಗಳು ೧. *b* ಕೂಗುವಂತಾದ್ದು, ಮೊರಿಯುವಂತಾದ್ದು ೨. *c* ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೬. *d* ಎಂಟನೇ ಭಾಗ ವ್ಯೋಯುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಅಷ್ಟಮಾಂಶ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಷಾಯಾದಿಗಳು ೨. *e* ಹಾಲು ತುಪ್ಪ ಅನ್ನ ಮುಂತಾದ ವುಗಳನ್ನು ೨ಂ೧ ಕೆಂಡದವ್ಯಾಲಿಟ್ಟು ಹದವಾಗಿ ಕುದಿಯಿಸುವದು ೧. *f* ಶಾಂತ ವ್ಯಾಪಾರನಾದ ಯೋಗಿ ಮತ್ತು ಅರಿಹೋದ ಜೆಂ೨ ಮೊದಲಾದ ವುಗೆಳು ೧. *g* ನಿಂತು ಹೋದಗಾಳಿ ೧. *h* ಕಾಲವಶದಿಂದ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಹಣ್ಣುಬಾರಿದಂಥಾದ್ದು ೩. *i* ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮಲ, ಸಗಣಿ ತೊಪ್ಪೆ ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *j* ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂತ್ರ, ಗಂಜಳ ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *k* ಸಲಹಲ್ಪಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು, ಪೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *l* ಸ್ಯೆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೊಯಿಲು ಹೊಡತ ಮುಂತಾದವುಗಳು ೨. *m* ಒಂದರಿಂದ ಈಚಿಗೆ ಹೊರಟದ್ದು ೨. *n* ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ವುಳ್ಳವನು, ನಿಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇಂದ್ರಿಯ ೨. *o* ಕೋಪ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದವನು ೨. *p* ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಚನ್ನಾಗಿ ಹಾರೈಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವು ೨. *q* ಅರುಹುಳ್ಳವನು, ೨. *r* ಹೊದಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಮುಚ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *s* ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *t* ತುಂಬಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ತುಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *u* ದುಃಖಗಳಿಂದ ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *v* ಮುಗಿದು ಹೋದದ್ದು, ಕಣ್ಮೆಗಂಡದ್ದು ೨.

ಪುಷ್ಪ ಪ್ಲುಷ್ಟೋಷಿತಾ ದಗ್ಧೌ *a* ತಪ್ತತ್ವಷ್ಟೌ ತನೂಕೃತೆ *b* ॥ ॥೯೯॥
ವೇಧಿತ ಛಿದ್ರಿತೌ ವಿದ್ಧೌ *c* ವಿನ್ನ ವಿತ್ತೌ ವಿಚಾರಿತೆ *d* ।
ನಿಷ್ಪ್ರಭೆ ವಿರತಾ ರೊಕೌ *e* ವಿಲೀನೆ ವಿದ್ರುತ ದ್ರುತೌ *f* ॥ ॥೧೦೦॥
ಸಿದ್ಧೌ ನಿರ್ವೃತ್ತ ನಿಷ್ಪನ್ನೌ *g* ದಾರಿತೆ ಭಿನ್ನ ಭೇದಿತೌ *h* ।
ಊತಂ ಸ್ಯೂತ ಮ್ಯುತಂ *i* (ಜೆತಿತ್ರಿತಯಂತಂತುಸಂತತೆ) ॥ ॥೧೦೧॥
ಸ್ಯಾ) ದರ್ಹಿತೆ ನವಸ್ಯಿತ ನವಸಿತ ಮುಪಚಾಯಿತಾ ಚರ್ಚಿತಾ ಪಚಿತೆಂ *j* ।
ಪವಸಿತೆ ವರಿವಸ್ಯಿತ ಮುಪಾಸಿತಂ ಚೋಪಚರಿತಂಚ *k* ॥ ॥೧೦೨॥
ಸಂತಾಪಿತ ಸಂತಪ್ತೌ ಧೂಪಾಯಿತ ಧೂಪಿತೌ ಚ ದೂನಶ್ಚ *l* ।
ಹೃಷ್ಟೋತ್ಫುಲ್ಲ ಸ್ಮೇರಪ್ತಃ ಪ್ರಹ್ಲನ್ನಃ ಪ್ರಮುದಿತಃ ಪ್ರೀತಃ *m* ॥ ॥೧೦೩॥
ಛನ್ನಂ ಛಾತಂ ಲೂನಂ ಕೃತ್ತಂ ದಾತಂ ದಿತಂ ಛಿತಂ ವೈಕ್ಲಂ *n* ।
ಸ್ರಸ್ತಂ ಧ್ವಸ್ತಂ ಭ್ರಷ್ಟಂ ಸ್ಕನ್ನಂ ಪನ್ನಂ ಚ್ಯುತಂ ಗಲಿತಂ *o* ॥ ॥೧೦೪॥
ಲಬ್ಧಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ವಿನ್ನಂ ಛಾವಿತ ಮಾಸಾದಿತಂ ಚ ಛಭೂತಂಚ *p* ।
ಅನ್ವೇಷಿತಂ ಗವೇಷಿತ ಮನ್ವಿಷ್ಟಂ ಮಾರ್ಗಿತಂ ಮೃಗಿತಂ *q* ॥ ॥೧೦೫॥
ಆರ್ದ್ರಂ ಸಾರ್ದ್ರಂ ಕ್ಲಿನ್ನಂ ತಿಮಿತಂ ಸ್ತಿಮಿತಂ ನವುನ್ನ ಮುತ್ತಂಚ *r* ।

---

a 4, Burnt, consumed. *b* 3, Worn, worn away. *c* 3, Pierced with holes. *d* 3, Investigated, examined, judged, tried. *e* 3, Dull, obscure, dim. *f* 3, Liquefied, melted. *g* 3, Ready, prepared, accomplished. *h* 3, Cracked, split. *i* 3, Stitched, sewn. *j* 6, Worshipped, especially with prostration of the body. *k* 4, Served, befriended. *l* 5, Heated, dried. *m* 6, Rejoiced, delighted, satisfied. *n* 8, Cut, divided, plucked. *o* 7, Slipped, fallen, depraved. *p* 6, Gained, acquired, won. *q* 4, Sought. *r* 7, Wet, damp, moist, imbued.

a ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೪. *b* ಕೆತ್ತಿ ತೋಪಡಾ ಹಿಡದು ವರದು ಕೆರದು ಉಜ್ಜಿ ಹೊಸ್ತು ಹಿಂಡಿ ಬೆಕೆ ವತ್ತಿ ಹಿಸಿಕಿ ಕಾರು ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಸಾವಾನು ೩. *c* ಕೋವಿ ಯಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ತೂತು ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೩. *d* ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೩. *e* ಕಳೆ ಕಂದಿ ಕಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಯಿರುವದು ೩. *f* ಗಟ್ಟಿಕರಿಗಿ ನೀರಿನ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು ೩. *g* ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು, ಆಯತ್ತವಾಗಿ ವದಗಿಯಿರುವದು ೩. *h* ಸೀಳುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವದು, ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಕಿಗುಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೩. *i* ದಾರದಿಂದ ಹೊಲಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ನೂಲು ಹೊಕ್ಕಿರುವದು ೩ *j* ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೬. *k* ಸೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾದ್ದು ೪. *l* ಬಿಸಿಲು ಸೆಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟುಂಥಾದ್ದು ೫. *m* ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟವನು, ತೃಪ್ತಿ ಪಟ್ಟವನು ೬. *n* ಕುಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೮. *o* ಜಾರಿ ಬಿದ್ದದ್ದು, ಕಳಚಿ ಕೊಂಬುವದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿರುವದು ೭. *p* ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು, ಆಗಿ ಬಂದಿರುವದು ೬. *q* ಹುಡಕಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು ೪. *r* ತೇವದಲ್ಲಿ ನೆನೆದದ್ದು, ನೆಂದು ರಸವೇರಿರುವದು ೭.

ತ್ರಾತಂ ತ್ರಾಣಂ ರೆಕ್ಷಿತಮ್ವಿತಂ ಗೊಪಾಯಿತಂ ಗುಪ್ತಂ *a* ॥ ॥೦೦೬॥
ಅವಗಣಿತಮ್ ವಮತಾ'ವಜ್ಞಾತೆ ಅವಮಾನಿತಂ ಚಪರಿಭೂತೆ *b* ।
ತ್ಯಕ್ತಂಹೀನಂ ವಿಧುತಂ ಸಮುಜ್ಝಿತಂ ಧೂತಮು'ತ್ಸೃಷ್ಟಂ *c* ॥ ॥೦೦೭॥
ಉಕ್ತಂ ಭಾಷಿತಮು'ದಿತಂ ಜಲ್ಪಿತಮೂ'ಖ್ಯಾತಮು' ಭಿಹಿತಂ ಲಪಿತಂ *d* ।
ಬುದ್ಧಂ ಬುಧಿತಂ ಮನಿತಂ ವಿದಿತಂ ಪ್ರತಿಪನ್ನ ಮು' ವಸಿತಾ'ವಗತೆ *e* ॥ ॥೦೦೮॥
ಊಢೀಕೃತಮು'ರರೀಕೃತಮು'ಂ ಗೀಕೃತಮೂ'ಶ್ರುತಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಂ ।
ಸಂಗೀರ್ಣಂ ವಿದಿತಂ ಸಂಶ್ರುತಂ ಸಮಾಹಿತ ಮು'ಪಶ್ರುತೊ'ಪಗತಂ *f* ॥ ॥೦೦೯॥
ಈಡಿತ ಶಸ್ತ ಪಣಾಯಿತ ಪನಾಯಿತ ಪ್ರಣುತ ಪಣಿತ ಪನಿತಾನಿ ।
ಅವಗೀರ್ಣ ವರ್ಣಿತಾ' ಭಿಷ್ಟುತ'ಳಿತಾನಿ ಸ್ತುತಾ (ರ್ಥಾನಿ) *g* ॥ ॥೦೧೦॥
ಭಕ್ಷಿತ ಜರ್ವಿತ ಲಿಪ್ತ ಪ್ರತ್ಯವಸಿತ ಗಿಲಿತ ಖಾದಿತ ಘ್ಯಸಿತಂ ।
ಅಭ್ಯವಹೃತಾ'ನ್ನ ಜಗ್ಧಗ್ನಸ್ತ ಗ್ಲಸ್ತಾ'ಶಿತಂ ಭುಕ್ತೆ *h* ॥ ॥೦೧೧॥
ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠ ಕ್ಷೋದಿಷ್ಠ ಪ್ರೆಷ್ಠ ವರಿಷ್ಠ ಸ್ಥವಿಷ್ಠ ಬಂಹಿಷ್ಠಾಃ ।
(ಕ್ಷೇಪ್ರ ಕ್ಷುದ್ರಾ'ಳೀಪ್ಸಿತ ಸ್ಥೂಥು ಪೀವರ ಬಹುಪ್ರಕರ್ಷಾರ್ಥಾಃ) *i* ॥ ॥೦೧೨॥
ಸಾಧಿಷ್ಠ ದ್ರಾಘಿಷ್ಠ ಸ್ಫೇಷ್ಠ ಗರಿಷ್ಠ ಹ್ರಸಿಷ್ಠ ಬೃಂದಿಷ್ಠಾಃ ।
(ಬಾಢವ್ಯಾಯತ ಬಹುಗುರು ವಾವನ ಬೃಂದಾರಕಾತಿಶಯೆ) *j* ॥ ॥೦೧೩॥

॥ ಇತಿ ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನವರ್ಗಃ ॥

---

a 6, Preserved, saved, protected. *b* 5, Depreciated, undervalued, lightly esteemed, *c* 6, Left, quitted, abandoned. *d* 7, Said, spoken, uttered. *e* 7, Known, understood, comprehended. *f* 11, Granted, agreed, allowed. *g* 12, Praised, lauded, eulogised. *h* 14, Eaten, swallowed. *i* 1, Excessively swift; 1, most insignificant; 1, exceedingly precious or valuable; 1, superlatively excellent; 1, enormously fat or big; 1, very much, superabundant. *j* 1, Very best; 1, very longest; 1, excessive, extreme, 1, very weighty or grave; 1, very short or low; 1, very pleasant.

a ಪೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೬. *b* ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಅವಮಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೫. *c* ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೬. *d* ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೭. *e* ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಅರಿಕೆಯಾಗಲ್ಪಡುವದು ೭. *f* ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಪೊಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೧೧. *g* ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಕೊಂಡಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಬಣ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೧೨. *h* ಭುಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಉಣ್ಣಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಅಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ನುಂಗಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಮೆದ್ದದ್ದು ೧೪. *i* ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ೬ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಾಢಾದಿಗಳಿಗರ್ಥಕ್ಕೂ ಪೆಸರುಗಳು, ಅಂದರೆ, ಕೇವಲ ವಳ್ಳೀದು ಸಾಧಿಷ್ಠವು, ಬಹಳ ನೀಳವಾದದ್ದು ದ್ರಾಘಿಷ್ಠವು॥ ಅಂತ್ಯಂತಾಧಿಕವಾದದ್ದು ಸ್ಫೇಷ್ಠವು, ಬಹು ಭಾರವಾದದ್ದು ಗರಿಷ್ಠವು॥ ಬಹಳ ಗಿಡ್ಡಾದದ್ದು ಹ್ರಸಿಷ್ಠವು॥ ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾದದ್ದು ಬೃಂದಿಷ್ಠವು॥

II. SANKIRNA-VARGA.—ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗ.

Introduction.—ಅವತರಣಿಕೆ.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಈ ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಮುನ್ನು ಬೇಳ್ದಿ ರೂಪ ಭೇದದಿಂದಲೇ ಲಿಂಗ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾದಿ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅನುಮೇಯಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಮೂಲ॥ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಾಭ್ಯೈ ಸ್ಸಂಕೀರ್ಣೇ ಲಿಂಗಮುನ್ನಯೇತ್॥

ಟೀಕೆ॥ ಸಂಕೀರ್ಣೇ—ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ। ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಾಭ್ಯೈಃ—ನಾಮಾರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥ ರೂಪಭೇದ ಸಾಹಚರ್ಯಗಳಿಂದ, ಲಿಂಗ—ಸ್ತ್ರೀ ಪುನ್ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗವನ್ನು, ಉನ್ನಯೇತ್—ಊಹಿಸ ಬೇಕು. ಹ್ಯಾಗಂದರೆ,—ಉದಾಹರಣ॥ ನಾಮಾರ್ಥದಿಂದ ಅಪರಸ್ಪರಾಃ ಪುರುಷಾಃ, ಅಪರಸ್ಪರಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ, ಅಪರಸ್ಪರಾಣೀಕುಲಾನಿ॥ ಈ ಮೇರೆ ಊಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥದಿಂದ—ಶಾಂತಿಃ ದಾಂತಿಃ ಇವು (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಕ್ತಿನ್)—ಎಂಬುವ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗ ಬೋಧಕವಾದ-ತಿಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಗಳೆಂದು ಊಹಿಸ ಬೇಕು. ರೂಪ ಭೇದ ಸಾಹಚರ್ಯಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಿ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯ ಮಾಡ ತಕ್ಕ ಕ್ರಮವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

Meaning.

The gender of words in this chapter may be ascertained either from their connection or from their terminations.

1. *Example.*

अपरस्पराः पुरुषाः (masculine), अपरस्पराः स्त्रियः (feminine), अपरस्पराणि कुलानि (neuter).

2. *Example.*

शान्तिः, दान्तिः (feminine.)

ಕರ್ಮ ಕ್ರಿಯಾ a (ತತ್ಸಾತತ್ಯೇ ಗವ್ಯೇಸ್ಯ) ರ'ಪರಸ್ಪರಾಃ b ॥ ॥೧೦೫॥
(ಸಾಕಲ್ಯಾನಂಗವೆಚನೆ) ಪಾರಾಯಣ ಪರಾಯಣೆ c ।
ಯದೃಚ್ಛಾ ಸ್ವೈರಿತಾ d (ಹೆತುಕೂನ್ಯಾತ್ವಾಸ್ಯಾ) ವಿಲಕ್ಷಣಂ e ॥ ॥೧೦೬॥
ಕಮುಥಸ್ತು ಕಮುಶಾ'ಂತಿ f ದಾ'ರ್ಂತಿಸ್ತು ದಮಥೊ'ದಮಃ g ।
ಅಪಡಾನಂ (ಕಡ್ಮವೃತ್ತಂ) h (ಕಾವ್ಯುದಾನಂ) ಪ್ರವಾರಣಂ i ॥ ॥೧೦೭॥
(ವಶಕ್ರಿಯಾ) ಸಂವನನಂ j ಮೂಲಕರ್ಮತು ಕಾರ್ಮಣಂ k ।
ವಿಧೂನನಂ ವಿಧುವನಂ l ತರ್ಪಣಂ ಪ್ರೀಣನಾ'ವನೆ m ॥ ॥೧೦೮॥
ಪರ್ಯಾಪ್ತಿ (ಸ್ಯಾಸ್ಯ) ತ್'ಪರಿತ್ರಾಣಂ ಹಸ್ತವಾರಣ (ಮಿತ್ಯಪಿ) n ।
ಸೆವನಂ ಸೀವನಂ ಸ್ಯೂತಿ o ವಿ'ದರಃ ಸ್ಫುಟನಂ ಭಿದಾ p ॥ ॥೧೦೯॥

---

a 2, Act, deed. b 1, Continued, uninterrupted. c 1, Reading through to the end; 1, aspirant to, candidate. d 2, Independence, a condition according to one's own fancy. e 1, State or condition for which no cause can be assigned, causeless state. f 3, Tranquillity, calmness, peace. g 3, Self-command. h 1, Pure or faultless behaviour, approved work. i 1, Giving in hope of a return. j 1, Subduing by charms or magical drugs. k 2, Machination with (poisonous) roots. l 2, Shaking or causing to shake, trembling. m 3, Satisfaction given or received. n 3, Protection, shelter. o 3, Sewing, stitching; using, enjoying. p 3, Splitting, tearing, breaking.

a ಮಾಡುವದು, ಕೆಲಸ ೨. b ಎಡೆಬಿಡದೆ ತಿರುಗುವದು ಮುಂತಾದಕೆಲಸದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕೆ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಸಾರ್ಥಾದಿಗಳು ೧. c ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪೋದು ವದು, ಬಂದು ಪಸ್ತು ವಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆಯುಳ್ಳವನು ೨. d ಮನಸ್ಸು ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಬಿಡಿಬಿಚ್ಚಲಾಗಿರುವದು ೨. e ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಬಂದು ಕಡೆ ಯಾವದಾದರೂ ಇರು ವದು ೧. f ಕಾವು ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಡಗಿಸ ಮೂಧಾನವೃತ್ತಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ೩. g ಬಾಹ್ಯ ಹ್ಮಚಧ್ಯಾದಿಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವದು ೩. h ಪೂರ್ವದ ಲ್ಲಿ ನಡೆದಂಥಾ ಪರಿಶುದ್ಧ ಕ್ರಿಯೆ ೧. i ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೊಡುವದು ೧. j ಮಣಿ ಮಂತ್ರೌಷಧಾದಿಗಳಿಂದ ಇತರನನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ೧. k ಮೂಲಿಕೆ ಬಿದ್ನಿಕೆ ಮುಂತಾದ ವ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತಂಭನವೀಕರಣಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗ ಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ೨. l ಕೊಡಹುದು, ಝಾಡಿಸುವದು, ಕೊಡವಿಕೊಳ್ಳುವ ದು ೨. m ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿಸುವಿಕೆ, ಆಶಾಪೂರ್ತಿಮಾಡುವಿಕೆ ೩. n ಕೊಲ್ಲುವದ ಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದವನನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಕಿ ಹಿಡುಕೊಂಡು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡಬೇಕಾಗಿದ್ದವನ ನ್ನು ಕೊಲೆಗೆ ಸಿಕ್ಕದಹಾಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಿಸುವದು ೩. o ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾನು ಭವ, ಅಂದರೆ, ಉಡುವದು, ತೊಡುವದು, ಕುಡಿವದುಮುಂತಾದ್ದು ೩. p ಪ ಡದು ಹೋಗುವದು, ಪಡಕು, ಪಡಗುಟ್ಟುವದು ೩.

ಆಕ್ರೋಶನಮ᳓ಭೀಷಂಗ *a* ಸ್ಸಂವೆದೊ᳓ವೆದನಾ (ನನಾ) *b* ।
ಸಂಮೂರ್ಛನ ಮ᳓ಭಿವ್ಯಾಪ್ತಿ *c* ರ್ಯಾಚ್ಞಾ ಭಿಕ್ಷಾ᳓ರ್ಥನಾ᳓ರ್ದನಾ *d* ॥ ॥೧೧೯॥
ವರ್ಧನಂ ಛೆದನೆ (ಛದ್ವೈ) *e* ಆನಂದನ ಸಭಾಜನೆ ।
ಆಪೃಚ್ಛನ *f* (ಮಥಾ᳓) ಮ್ನಾಯಸ್ಸಂಪ್ರದಾಯಃ *g* ಕ್ಷಯೆ ಹ್ರಿಯಾ *h* ॥ ॥೧೨೦॥
ಗ್ರಹೊ᳓ಗ್ರಾಪೆ *i* ವಶಃ ಕಾಂತೌ *j* ರಕ್ಷ್ಣ್ಯಸಾ᳓ತ್ರ್ಯಣೆ *k* ರಣಃಕ್ವಣೆ *l* ।
ವ್ಯಧೊ᳓ವೆಧೆ *m* ಪಚಾ ಪಾಕೆ *n* ಹವೊ᳓ಹೂತೌ *o* ವರೊ᳓ವೃತೌ᳓ *p* ॥ ॥೧೨೧॥
ಓಷಃ ಪ್ಲೋಷೆ *q* ನಯೊ᳓ನಾಯೆ *r* ಜಾನಿರ್ಜೀರ್ಣೌ᳓ *s* ಭ್ರಮೊ᳓ಭ್ರಮೌ *t* ।
ಸ್ಫಾತಿರ್ವೃದ್ಧೌ *u* ಪ್ರಥಾ ಖ್ಯಾತೌ᳓ *v* ಸ್ಪೃಷ್ಟಿಃ ಪೃಕ್ತೌ᳓ *w* ಸ್ನ ವಸ್ರ್ಸವೆ *x* ॥೧೨೨॥

a 2, Abusing, reviling, cursing. *b* 2, Feeling, pain, agony. *c* 2, Uniform or universal, expansion or permeation. *d* 4, Begging, asking. *e* 2, Cutting, dividing. *f* 3, Delighting, gratifying. *g* 2, Holy tradition. *h* 2, Perishing, wasting, decreasing. *i* 2, Seizing, comprehending. *j* 2, Willing, wish, desire. *k* 2, Nourishing protecting. *l* 2, Sounding, roaring. *m* 2, Piercing. *n* 2, Cooking. *o* 2, Sending for, calling. *p* 2, Selecting, choosing. *q* 2, Burning, consuming. *r* 2, Causing to obtain. *s* 2, Growing old, decaying, going to ruin. *t* 2, Whirling, gyration, going round. *u* 2, Growing, increasing. *v* 2, Fame, celebrity. *w* 2, Touching, contact. *x* 2, Oozing, dripping, leaking.

a ಖತಿಗೊಂಡು ಶಪಿಸುವಿಕೆ, ಕೋಪದ ನುಡಿ, ಬೊಯ್ಯುವಿಕೆ ೨. *b* ಸುಖ ದುಃಖಾದಿ ವಿಷಯಕವಾದ ಮಾನಸಿಕಾನುಭವ ೨. *c* ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುವಿಕೆ ೨. *d* ಬೇಡುವಿಕೆ, ಕೇಳುವಿಕೆ, ತಿರಿದಾಡುವಿಕೆ ೪. *e* ಕಡಿಯುವಿಕೆ, ಕೊಯ್ಯುವಿಕೆ ೨. *f* ಇಷ್ಟಮಿತ್ರ ಬಂಧ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಂಡಾಗ ಅಪ್ಪಿ ಕರತಂದು ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳಂಕೇಳಿ ಉಪಚಾರಗಳಿಂದ ಸನ್ಮಾನವಂ ಗೊಳಿಸಿ ಸುಖಪಡಿಸುವಿಕೆ ೩. *g* ಇಷ್ಯ ಪರಂ ಪರಾಗತವಾದ ವೇದಗಳ ಉಪದೇಶ ಪದ್ಧತಿ ವಿಡಿದ ಆಚಾರವು ೨. *h* ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಕಡವೆಯಾಗುತ್ತಾ ನಾಶವಾಗಿ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವಿಕೆ ೨. *i* ತೆಗದುಕೊಳ್ಳುವದು, ಹಿಡುಕೊಳ್ಳುವದು, ತಿಳುಕೊಳ್ಳುವದು ೨. *j* ಮನಸ್ಸಿನ ಲ್ಲಿನೆನೆ ಹುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ತನ್ನೊಳಗೆ ತೋಚಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುವಿಕೆ, ಇಚ್ಛಾಯಿತ ವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷ ೨. *k* ರಕ್ಷಿಸುವದು, ಪೊರೆವದು, ಪಾಲಿಸುವದು, ಸಲಹುವಿಕೆ ೨. *l* ಪೊರೆಯುವಿಕೆ, ಕೂಗುವಿಕೆ ೨. *m* ಪೆಜ್ಜ ಮಾಡೋಣವು, ತೂತು ಕೊರೆಯುವಿಕೆ, ಚುಚ್ಚುವಿಕೆ ೨. *n* ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಡಿಗೆ ೨. *o* ಕರೇಕಳಿಸುವಿಕೆ, ಕರೆಯುವಿಕೆ ೨. *p* ವರಿಸುವಿಕೆ, ನನಿಗೆ ಯಿದು ಯಿರಲಿ ಯೆಂದು ಪೊಪ್ಪಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುವಿಕೆ ೨. *q* ಸುಡುವದು, ಸುಡುವಿಕೆ, ಬಾಡಿಸುವದು ೨. *r* ನ್ಯಾಯ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೊಂದಿಕೆ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಹೊಂದಿಸುವಿಕೆ ೨. *s* ನುಡದು ಕತನ, ಮುಪ್ಪು, ಶಿಥಿಲವಾಗುವಿಕೆ ೨. *t* ತಿರುಗುವಿಕೆ, ಸುತ್ತುವಿಕೆ ೨. *u* ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚುವಿಕೆ ೨. *v* ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಹೆಸರುವಾಸಿ ೨. *w* ಮುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸೋಂಕುವಿಕೆ ೨. *x* ಸುರಿವದು, ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ಸೋರಾಟ ೨.

ವಿಧಾ ಸಮೃದ್ಧೌ a ಸ್ಫರಣಂ ಸ್ಫುರ'ಣೆ b ಪ್ರಮಿತೌ'ಪ್ರಮಾ c ।
ಪ್ರಸೂತಿಃ ಪ್ರಸವೆ' d ಕ್ಷ್ಯಾತೆ' ಪ್ರಾಘಾರಃ e ಕ್ಲಮಥಃ ಕ್ಲಮೆ' f ॥ ॥೧೬೩॥
ಉತ್ಕರ್ಷೋ'ತಿಶಯೆ g ಸಂಧಿಃ ಶ್ಲಿಷೆ h ವಿಷಯ ಆಶ್ರಯೆ' i ।
ಪ್ಲಿಪಾಯಾಂ ಪ್ಲೇಷಣಂ j ಗೀರ್ಣಿ'ರೌ k ಗುರಣವು'ದ್ಯಮೆ l ॥ ॥೧೬೪॥
ಉನ್ನಾಯ ಉನ್ನಯೆ' m ಶ್ರಾಯಕ್ಕ್ರಯಣೆ n ಜಯನೆ ಜಯಃ o ।
ನಿಗಾದೊ'ನಿಗದೆ p ಮೊದೊ'ಮುದ q ಉದ್ವೇಗ ಉದ್ವೆ'ಗೆ r ॥ ॥೧೬೫॥
ವಿಮರ್ದನಂ ಪರಿಮೃ'ಶೆ s ಭೃ'ಪತ್ತಿರ'ನುಗ್ರಹಃ t ।
ನಿಗ್ರಹ (ಸ್ತ್ವಿರುದ್ಧಸಾ'ನ್ನೈ) u ದಭಿಯೊಗಸ'ತ್ತ್ವಭಿಗ್ರಹಃ v ॥ ॥೧೬೬॥

a 2, Fullness, prosperity. b 2, Tremulous motion, gleaming, glittering. c 2, True perception, true knowledge. d 2, Bringing forth young. e 2, Sliding, slipping. f 2, Becoming weary or fatigued. g 2, Excellence, superiority. h 2, Union, junction. i 2, Home, country, refuge, asylum. j 2, Throwing, impelling, inducing. k 2, Swallowing. l 2, Effort, m 2, Raising, lifting up; inference. n 2, Refuge, protection. o 2, Conquest, victory. p 2, Distinct utterance. q 2, Pride, intoxication. r 2, Going upwards, fluctuation, uneasiness. s 2, Fragrance. t 2, Promoting, favour, help. u 1, Suppressing, discountenancing. v 2, Exertion, attack, a charge.

a ತುಂಬಿರುವ ಬಗೆ, ಸಾಕಾವಪ್ಪು ಯಿರುವಿಕೆ ಎ. b ಅದುರುವದು, ವಣಿಕುವದು, ಕದಲುವದು ಎ. c ನಿಜವಾಗಿ ತಿ?ಯುವಿಕೆ, ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಮಾಣ ಜನ್ಯಜ್ಞಾನ, ಯಥಾರ್ಥಾನುಭವ ಎ. d ಹೆರುವಿಕೆ, ಹಡೆಯುವಿಕೆ, ಈಯುವಿಕೆ ಎ. e ಸೋರುವಿಕೆ, ಸೋರಿಹೋಗುವಿಕೆ, ಜನಿಯುವಿಕೆ, ಜಾರಿಹೋಗುವಿಕೆ, ಹುಳಿಕುವಿಕೆ ಎ. f ಬಡಲುವಿಕೆ ಎ. g ದೊಡ್ಡತನವು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಿಕೆ ಎ. h ಸಂಬಂಧಿಸೋಣವು, ಕೂಡಿ ಜೆರತಂತೆ ಸೇರುವಿಕೆ ಎ. i ಗೊತ್ತಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳ, ವಿಪ್ರತಿ ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ, ಉಪಭೋಗ್ಯವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸತಕ್ಕ ದೇಶ ಮುಂತಾದ್ದು ಎ. j ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವಿಕೆ, ಹಾಕುವಿಕೆ, ಇಡುವಿಕೆ, ನೂಕುವಿಕೆ ಎ. k ಸುಂಗುವಿಕೆ ಎ. l ಉದ್ಯೋಗವು ಎ. m ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವದು, ಊಹಿಸುವದು ಎ. n ಆಶ್ರಯಿಸುವಿಕೆ, ಅವಲಂಬಿಸುವಿಕೆ, ಅನುಸರಿಸಿ ಯಿರುವಿಕೆ ಎ. o ಗೆಲ್ಲುವಿಕೆ ಎ. p ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನುಡಿಯುವಿಕೆ, ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುವಿಕೆ ಎ. q ಗರ್ವವು, ಅಹಂಕಾರವು ಎ. r ಊರ್ಧ್ವಭಾಗವನ್ನು ಕದಲಾಡಿಸುವಿಕೆ, ಮೇಲಣ ಗತಿ ವಿಶೇಷ, ಬುದ್ಧಿಕೃತ್ಯ ಎ. s ಕುಂಕುಮಾದಿ ಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಇಡೀ ಕುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಇಡಿಯಲ್ಲುತ್ಪಟ್ಟಿದ ಸುಗಂಧ ಎ. t ದಾನಾದ್ಯುಪಕಾರೆ ರೂಪವಾದ ಪ್ರಸಾದ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷ ಎ. u ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು, ಅಂದರೆ ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವಿಕೆ, ಕಸುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ದುಃಖಜನಕ ನಿಗ್ರಹವಾದ ಅಪಕಾರ ಎ. v ಯುದ್ಧಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಗೆಯವರಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಕಲಹಕ್ಕೆ ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಉಪಾಯ ಪ್ರಯತ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ ಎ.

ಮುಷ್ಟಿಬಂಧಸ್ತು ಸಂಗ್ರಾಹೋ *a* ಡಿಂಬೆ ಡಮರ ವಿಪ್ಲವೌ *b* ।
ಬಂಧನಂ ಪ್ರಸಿತಿಶ್ಚಾರ *c* ಸ್ಪರ್ಶಸ್ಪ್ರಷ್ಟೋ ಪತಪ್ತರಿ *d* ॥ ॥೧೦೬॥
ನಿಕಾರೋ ವಿಪ್ರಕಾರ (ಸಾನ್ನಿ) *e* ದಂಕಾರ ಸ್ತ್ವಂಗ ಇಂಗಿತಂ *f* ।
ಪರಿಣಾಮೋ *g* (ವಿಕಾರೆದ್ವೈಸಮೈ) ವಿಕೃತಿ ವಿಕ್ರಿಯೈ *h* ॥ ॥೧೦೭॥
ಅಪಹಾರಸ್ತ್ವಪಚಯ *i* ಸ್ಸಮಾಹಾರಸ್ಸಮುಚ್ಚಯಃ *j* ।
ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಉಪಾದಾನಂ *k* ವಿಹಾರಸ್ತು ಪರಿಕ್ರಮಃ *l* ॥ ॥೧೦೮॥
ಅಭಿಹಾರೊ ಭಿಗ್ರಹಣಂ *m* ನಿರ್ಹಾರೊ ಭ್ಯವಕರ್ಷಣಂ *n* ।
ಅನುಹಾರೊನುಕಾರ (ಸ್ಯಾನ್ಯ) *o* (ದರ್ಥಸ್ಯೋಪಗಮೆ) ವ್ಯಯಃ *p* ॥ ॥೧೦೯॥

---

a 2, Clenching the fist, seizing with a grip. *b* 3, Affray, conflict, battle without a king, i. e. after the king has been slain. *c* 3, Binding, confining. *d* 3, Touch, feeling, the agent of pain, as sickness. *e* 2, Humiliation, abuse. *f* 3, Sign, gesture, indication of sentiment. *g* 1, Transformation, change of form. *h* 2, Change of any kind, change of mind. *i* 2, Loss, damage. *j* 2, Collection, assemblage, contraction, abridgment. *k* 2, Taking back, restraining, the organs of sense, withholding. *l* 2, Roaming about or walking for pleasure. *m* 2, Seizing, robbing. *n* 2, Rooting up; removing, carrying forth. *o* 2, Imitation, resemblance. *p* 1, Expense, waste.

a ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಕೊಳ್ಳುವದು, ಹಿಡಿಪಟ್ಟು, ಹಿಡಿಯೋಣವು, ಪಿಡಿ ಂ. *b* ಕೊಳ್ಳೆ ಮೊದಲಾದ ದೇಶೋಪದ್ರವ, ಲೂಟಿ, ರಾಜೀಕದ ಕಷ್ಟ ೩. *c* ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಕಟ್ಟು, ತಡೆ ೩. *d* ಕಂದಿ ಬಳಲುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ರೋಗಾದಿಗಳು, ಬೇನೆ ತಗಲುವಿಕೆ ೩. *e* ಅಪಸಿಂದೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಅಪಕಾರ ಮಾಡುವಿಕೆ ಂ. *f* ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಸುವ ಚೇಷ್ಟೆ ೩. *g* ಹಾಲು ಆಗಿದ್ದದ್ದು ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಮಸರಾದ ಹಾಗೂ, ಮಣ್ಣಾಗಿದ್ದದ್ದು ಮಡಿಕೆಯಾದ ಹಾಗೂ, ಬೀಜವು ವೃಕ್ಷವಾದ ಹಾಗೂ, ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಾಗುವ ವಿಕಾರ ಂ. *h* ಪರಿಣಾಮ ರೂಪವಾಗಲಿ, ವಿವರ್ತ ರೂಪವಾಗಲಿ, ಸೋಪಾಧಿಕಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ವಿಕಾರಗಳು ಂ. *i* ಹಾನಿ, ಕೊಯಿಲು, ಕಸುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ತರಗಡೆ ಬರುವಿಕೆ ಂ. *j* ಕೆದರಿ ಹೋಗಿ ಚೆರೆಚೆರೆ ಯಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜೊತೆಗೊಸುವಿಕೆ ಂ. *k* ಆಕೆಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಬಿಗಿದು ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ, ರೂಪರಸಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರಿಗಿಸಿ ನಿಗ್ರಹಿಸುವಿಕೆ ಂ. *l* ಸುಖವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಿರಗಾಡುವಿಕೆ ಂ. *m* ಎದುರಾಗಿಯೇ ಕದ್ದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಂ. *n* ಈಚಿಗೆ ತೆಗೆದುಹಾಕುವಿಕೆ, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ಹಾಕುವಿಕೆ, ಪಿಡಿದು ಕಳದೆತ್ತಿ ಬಿಸಾಡುವಿಕೆ ಂ. *o* ಸರಿಹೋಲುವಿಕೆ, ಆದರಹಾಗೆ ಯಿರುವಿಕೆ ಂ. *p* ಮುಂದೆ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಯವಾಗಿ ಹೋಗುವಿಕೆ, ನಾಶವು, ಖರ್ಚು ೧.

ಪ್ರವಾಹಸ್ತು ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಸ್ತ್ರಾಂ) *a* ತ್ಪ್ರವಹೊ (ಗಮನಂಬಹಿಃ) *b* ।
ವಿಯೂಮೊ ವಿಯವೊ *c* ಯೂವೊ ಯವು *d* ಸ್ಸಂಯೂವು ಸಂಯವೌ *e* ॥೧೬೯॥
(ಕಿಂಸಾ ಕರ್ಮ್ಮ) ಭಿಚಾರ (ಸ್ತ್ರಾಂ) *f* ಜಾಜ್ಞ ಗರ್ಯ್ಯಾ ಜಾಗರಾ ದ್ವ್ಯಯೋಃ *g* ।
ವಿಘ್ನೋಂತರಾಯಃ ಪ್ರತ್ಯೂಹ (ಸಾಂ) *h* ದುಪಘ್ನೋಂ (ತಿಕಾಶ್ರಯೆ) *i* ॥೧೬೯॥
ನಿರ್ವೇಶ ಉಪಭೋಗ (ಸ್ತ್ರಾಂ) *j* ತ್ಪರಿಸರ್ಪಃ ಪರಿಕ್ರಿಯಾ *k* ।
ವಿಧುರಂತು ಪ್ರವಿಶ್ಲೇಷೊ *l* ಭಿಪ್ರಾಯಶ್ಚಂದ ಆಶಯಃ *m* ॥ ॥೧೬೯॥
ಸಂಕ್ಷೇಪಣಂ ಸಮಸನಂ *n* ಪರ್ಯವಸ್ಥಾ ವಿರೋಧನಂ *o* ।
ಪರಿಸರ್ಯ್ಯಾ ಪರೀಸಾರ (ಸಾಂ) *p* ದಾಸ್ಯಾತಾಂ ವಸನಾ ಸ್ಥಿತಿಃ *q* ॥ ॥೧೬೪॥
ವಿಸ್ತಾರೊ ವಿಗ್ರಹೊ ವ್ಯಾಸ *r* (ಸ್ತ್ರಾಂ ತುಶಬ್ದಸ್ಯ) ವಿಸ್ತರಃ ।
(ಸಾಂ) ಸ್ಪರ್ದನಂ ಸಂವಹನಂ *t* ವಿನಾಶ (ಸಾಂ) ದದರ್ಶನಂ *u* ॥ ॥೧೬೫॥

---

a 2, Stream, torrent, flood. *b* 1, Going out or forth, exit. *c* 2, Gentleness, cessation. *d* 2, Forbearance, cessation. *e* 2, Humanity, the temper that shuns giving pain to others. *f* 1, Incantation to injure or destroy. *g* 2, Waking, vigilance. *h* 3, Hindrance, obstacle, impediment. *i* 1, Support, a trellis for creepers. *j* 2, 2, Enjoyment, use. *k* 2, Walking about, running to and fro, creeping. *l* 2, Separating, parting. *m* 3, Opinion, intention, idea, thought. *n* 2, Abridgment, contraction. *o* 2, Enmity, hostility. *p* 2, Wandering, roaming. *q* 3, Being, existance, stay. *r* 3, Spreading, extension, vastness. *s* 1, Detail, amplification, prolixity. *t* 2, Rubbing, touching, grinding. *u* 2, Perdition, ruin, destruction.

a ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಮುಂತಾದ್ದು, ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತಾ ಯಿರುವದು ೨. *b* ಗೃಹಾದಿಗಳಿಂದ ಈಚಿಗೆ ಬರುವಿಕೆ, ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಿಕೆ ೧. *c* ಪರಪೀಡಾದಿಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವಮಾಡುವಿಕೆ ೨. *d* ಸಹಿಸುವಮಾಡುವದು ೨. *e* ಜನ್ಮಾಗಿ ಸ್ವಭಾವಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಡುವದು ೨. *f* ಸಾಯಿಸೊಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ ಪ್ರಯೋಗ, ಮಾಟ, ಕೂನ್ಯ ೧. *g* ಎಚ್ಚರಿಕೆ ೨. *h* ವಿಘ್ನ, ಕೆಲಸದ ಮಧ್ಯೆ ಬಂದ ಅಡ್ಡಿ ೩. *i* ಬಳ್ಳಿಗೆ ಮರದ ಹಾಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬವಾಗಿರುವ ಆಧಾರ ೧. *j* ಭೋಗಿಸುವಿಕೆ, ಅನುಭವ ೨. *k* ಅಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿತಿರಿಗಿ ಬರುವಿಕೆ, ಸುತ್ತಿ ಬರುವಿಕೆ ೨. *l* ಜೊತೆಯಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಡುವಿಕೆ, ವಿಯೋಗ, ಬಿಟ್ಟುದ್ದು, ಬಿಟ್ಟುಹೋದವನು, ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಿಯವಿಲ್ಲದೆ ಉಳಿದವನು ೨. *m* ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿರುವ ಭಾವ ೩. *n* ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವದನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಿಕೆ ೨. *o* ಹಗೆಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೨. *p* ತಿರುಗುವಿಕೆ ೨. *q* ಇರುವಿಕೆ ೩. *r* ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವದನ್ನು ಪಿರಿದಾಗಿ ಮಾಡುವಿಕೆ, ವಿಸ್ತಾರ, ವಿಶಾಲತೆ ೩. *s* ಶಬ್ದ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಸ್ತಾರ ಅಂದರೆ, ವಿವರಣಾದಿಗಳು ೧. *t* ಗುದ್ದುವಿಕೆ, ಹಿಸುಕುವಿಕೆ ೨. *u* ಕಾಣಿಸದೆ ಹೋಗುವಿಕೆ, ಗೋಚರವಾಗದೇ ಯಿರುವಿಕೆ ೨.

ಸಂಸ್ತವ (ಸಾಂಪ್ರ್ಯ) ತ್ಪರಿಚಯಃ *a* ಪ್ರಸರಸ್ತು ವಿಸರ್ಪಣಂ *b* ।
ನಿವಾಕಸ್ತು ಪ್ರಯಾಮ (ಸಾಂನ್ನ್ಯ) *c* ತ್ಸನ್ನಿಧಿಃ ಸ್ಪನ್ನಿಕರ್ಷಣಂ *d* ॥ ॥೧೩೬॥
ಲವೋಭಿಲಾವೋ ಲವನಂ *e* ನಿಷ್ಪಾವಃ ಪವನಂ ಪವಃ *f* ।
ಪ್ರಸ್ತಾವ (ಸಾಂನ್ನ್ಯ) ದವಸರ *g* ಸ್ತ್ರಸರಸೂನ್ನ ತ್ಕವೆಷ್ಯನಂ *h* ॥ ॥೧೩೭॥
ಪ್ರಜನೆ (ಸಾಂಯ್) ದುಪಸರಃ *i* ಪ್ರಸರೆ ಪ್ರಣಯೌ (ಸಮಾ) *j* ।
(ಧೀಕ್ತಿ) ರ್ನಿಷ್ಕ್ರಮೊ (ಸ್ತ್ರೀತು) *k* ಸಂಕ್ರಮೊ ದುರ್ಗ ಸಂಚರಃ *l* ॥೧೩೮॥
ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮಸ್ತು ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥಃ *m* ಪ್ರಕ್ರಮಸಾಂಯ್ ದುಪಕ್ರಮಃ *n* ।
(ಸಾಂಯ್) ದಭ್ಯುದಾ ನಮುದ್ಘಾತ ಆರಂಭ *o* ಸ್ತ್ವಂಭ್ರಮಸ್ತ್ವರಾ *p* ॥ ॥೧೩೯॥

---

a 2, Acquaintance. *b* 2, Proceeding, going forward, spreading. *c* 2, Exact evidence, unexaggerated narration. *d* 2, Proximity, presence. *e* 3, Cutting, plucking, reaping. *f* 3, Winnowing. *g* 2, Opportunity, occasion. *h* 2, Spindle, distaff. *i* 2, Pregnancy of cattle in general. *j* 2, Friendly or fond regard, humility. *k* 1, Talent, intellectual ability. *l* 2, Difficult progress, making way through almost impervious passes, the means of effecting such a passage, a causeway or bridge. *m* 1, Effort, setting out to attack an enemy, declaration of war. *n* 2, Proceeding, beginning. *o* 3, Preparation, preliminary proceeding. *p* 2, Haste, precipitation.

a ಬಹು ಕಾಲಕ್ಕೃತವಾದ ಸಂಭಾಷಣಾದಿ ಸಂಬಂಧವು, ಗುರ್ತರಿಕೆ ೨. *b* ತೈಲ ಬಿದ್ದಾದಿಗಳು ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಆರಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೨. *c* ವ್ಯವಹಾರಾದಿಗಳಲ್ಲುಂಟಾದ್ದನ್ನು ನುಡಿಯುವಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚು ಕಲೆಯುಳ್ಳ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದರಾತಿಶಯ ೨. *d* ಸಮೀಪವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹತ್ತಿರವಾದ ಸ್ಥಳ ೨. *e* ಹೊಲ ಗದ್ದೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ಯುವಿಕೆ, ಛೇದಿಸುವಿಕೆ ೩. *f* ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡುವಿಕೆ, ತೂರುವಿಕೆ ೩. *g* ಸಮಯ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸೂಚನೆ, ಸೂಚನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸಮಯ, ಅವಸರವಿಶೇಷ ೨. *h* ನೇಯಿಗೆಯವರು ನೂಲು ಸುತ್ತುವ ಅರಟೆ ೨. *i* ದನಗಳ ಮೇಲೆ ಗೂಳಿಗಳು ಹಾರುವ ಸಮಯ, ಗೂಳಿ ಬಸರು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಹೆಣ್ಣು ಪಶುವಿನ ಬಗೆ ಗಂಡು ಪಶುವು ಕಾಮಾತುರವಾಗಿ ಸೇರುವಿಕೆ ೨. *j* ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಿಕೆ, ವಿನಯ ೨, *k* ಗ್ರಹಣಧಾರಣಸ್ಮರಣಾದಿಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ೧. *l* ಹೊಳೆ ಕಂದಕ ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಟುವ ಕಟ್ಟೆ, ಸೇತುವೆ ಮುಂತಾದ ಗಮನ ಸಾಧನಗಳು, ದುರ್ಗವನ್ನು ಕಡಿ ಹಾಯುವಿಕೆ ೨. *m* ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೈನಿಕರುಕೆಲಸವನ್ನು ನಡಸುವಿಕೆ, ತಾನು ನಡದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇತರರಲ್ಲಿಯೂ ಜಲಾವಣಿಗೆ ತರುವಿಕೆ ೧. *n* ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ ೨. *o* ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಿಕೆ, ಬೆಳೆಗೆ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುವಹಾಗೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ ೩. *p* ಆತುರ ಪಡುವಿಕೆ, ತ್ವರೆ ಪಡುವಿಕೆ, ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಭ್ಯಾಗ ಮಾಡೋಣ ೨.

ಪ್ರತಿಬಂಧಃ ಪ್ರತಿಷ್ಟಂಭೊ a ವನಾಯಸ್ತು ನಿಯಾತನಂ b ।
ಉಪಲಂಭಸ್ತ್ವನುಭವ c ಸ್ಸಮಾಲಂಭೊ ವಿಲೇಪನಂ d ॥ ॥೦೫೦॥
ವಿಸ್ರಲಂಭೊ ವಿಪ್ರಯೊಗೊ e ವಿಲಂಭಸ್ತ್ವವತಿಸರ್ಜನಂ f ।
ವಿಶ್ರಾಪಸ್ತು ಪ್ರವಿಖ್ಯಾತಿ g ರ್ವೆಕ್ಷಾ ಪ್ರತಿಜಾಗರಃ h ॥ ॥೦೫೧॥
ನಿಪಾತ ನಿಪಠೌ ಘಾಠೆ i ತೆಮಸ್ತ್ಮೊಂಸವಮುಂದನೆ j ।
ಆದೀನವಾಂಸ್ರವೌ ಕ್ಲೆಶೆ k ಮೆಳಕೆ ಸಂಗ ಸಂಗಮೌ l ॥ ॥೦೫೨॥
ಅನ್ವೀಕ್ಷಣಂ ವಿಚಯನಂ ಮಾರ್ಗಣಂ ಮೃಗಣಾ ಮೃಗಃ m ।
ಪರಿರಂಭಃ ಪರಿಷ್ವಂಗ ಸ್ಸಂಶ್ಲೆಷ ಉಪಗೂಹನಂ n ॥ ॥೦೫೩॥
ನಿರ್ವೀರ್ಣನಂತು ನಿಧ್ಯಾನಂ ದರ್ಶನಾಲೊಕನೇಕ್ಷಣಂ o ।
ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ನಿರಸನಂ ಪ್ರತ್ಯಾದೆಶೊ ನಿರಾಕೃತಿಃ p ॥ ॥೦೫೪॥
ಉಪಶಾಯೊ ವಿಶಾಯ (ಶ್ವಭಾರ್ಯ್ಯಾಯಶಯನಾರ್ಥಕಾ) q ।
ಆರ್ತನಂಜಕ ಋತೀಯಾಚ ಹ್ರೀಣೀಯ್ಯಾಜಕ (ಘೃಣಾರ್ಥಕಾಃ) r ॥ ॥೦೫೫॥

---

a 2, Insurmountable obstacle. b 2, Overthrowing. c 2, Acquisition, observation, perception. d 2, Smearing, rubbing with ointment. e 2 Deceit, separation, disunion, quarrel, f 2, Liberality. g 2, Fame, celebrity, notoriety. h 2, Careful attention. i 3, Reading, study, perusal. j 3, Moisture, damp. k 3, Distress, affliction. l 3, Assemblage, meeting, confluence, attachment. m 5, Search, exploration. n 4, Embrace. o 5, Sight, seeing, vision, view. p 4, Rejection, expulsion. q 2, Sleeping, going to rest. r 3, Dislike, disgust.

a ಕಾರ್ಯ ವಿಘಾತವು ಂ. b ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಡುಹುವಿಕೆ, ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಬಿಡುವಿಕೆ ಂ. c ಅನುಭವಿಸುವಿಕೆ, ಸಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಿಕೆ ಂ. d ಉರು ಹಣಿಸುವಿಕೆ, ಜೊಲ್ಲುವಿಕೆ, ಮೆತ್ತುವಿಕೆ ಂ. e ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಆಗದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಮಾಡಿಕ್ಕೊಂಡ ವಿಷಾದಕರವಾದ ಶೃಂಗಾರಾದಿಗಳು ಂ. f ಇತರರನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಆಶೆ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವಿಕೆ ಂ. g ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಹೆಚ್ಚಾದ ಹೆಸರುವಾಸಿ ಂ. h ಹೆಚ್ಚರಿಕೆ, ನಿಗೇವಾನಿ ಂ. i ಓದುವಿಕೆ, ಸರಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಓದುವಿಕೆ, ಕಲಿತು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ನುಡಿಯುವಿಕೆ ೩. j ನೀರು ಮುಂತಾದ ವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವಿಕೆ ೩. k ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ರೂಪವಾದ ದುಃಖಸಾಧನವೆನಿಸುವ ಅಂತಃಕರಣ ದೋಷಗಳು ೩. l ಕೂಡಿಕೆ, ಸೇರಿಕೆ ೩. m ಹುಡಿ ಸೋಡುವಿಕೆ ೫. n ಅಪ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಆಲಿಂಗನ ೪. o ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ, ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡುವಿಕೆ ೫. p ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಿಕೆ, ಜೆರಿಯುವಿಕೆ ೪. q ಪಹರೆ ತಿರುಗುವ ಕಾವಲು ಗಾರರು ಸರದೀಮೇರೆ ಒಬ್ಬನು ನಿದ್ದೆಗೈಯ್ಯಲು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದು ಬಳಿಕ ಮಲುಗುವದು ಂ. r ಜೀಜಾರು, ಕೈಲಾಗದೆ ನಾಚಿಕೆ ಪಟ್ಟು ಆಳುವಿಕೆ, ಮನಸ್ಸು ರೋಸಿ ಹೋಗುವಿಕೆ, ದಯೆಯಿಂದ ಅನುತಾಪ ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೩.

(ಸ್ಯಾ) ದ್ವ್ಯತ್ಯಾಸೋ ವಿಪರ್ಯಾಸೋ ಪ್ಯತ್ಯಯಶ್ಚ ವಿಪರ್ಯಯೇ *a* ।
ಪರ್ಯಯೋತಿಕ್ರಮ (ಸ್ತಸ್ಮಿ) ನ್ನತಿಪಾತ ಉಪಾತ್ಯಯಃ *b* ॥ ॥೧೪೬॥
(ಪ್ರೇಷಣಂಯತ್ಸವಾಹೂಯತತ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಂ *c* ।
(ಸನಂಸ್ತೋಮಃ (ಕ್ರತುಷುಯಾಸ್ತುತಿ ಭೂಮಿರ್ವಿಜನ್ಮನಾಂ) *d* ॥ ॥೧೪೭॥
(ನಿಧಾಯತಕ್ಷ್ಯತೇಯತ್ತ ಕಾಷ್ಠೇಕಾಷ್ಠಂನಸ) ಉದ್ಘೋನಃ *e* ।
ಸ್ತಂಬಘ್ನೇಸ್ತು ಸ್ತಂಭಘನ (ಸ್ತ್ರಿಂಜೊಯೆನನಿ ಹನ್ಯತೆ *f* ॥ ॥೧೪೮॥
ಅವಿಧೋ (ವಿಧ್ಯತೇಯೆನತತ್ರ)) *g* (ವಿಪ್ವಕ್ಸನಮೆ) ನಿಘೆಃ *h* ।
ಉತ್ಕಾರ್ಕ ನಿಕಾರ (ಕ್ತದ್ಧಾನ್ಯೋ ತೆ ಪಣಾರ್ಥಕೇ) *i* ॥ ॥೧೪೯॥
ನಿಗಾರೊಧ್ಯಾರವಿಕ್ಷಾವೊಧ್ಯಾಹಾ (ಸ್ತುಸರಣಾದಿಷು) *j* ।
ಆರತ್ಯವರತಿವಿರತಯ ಉಪರಾಮೆ *k* (ವಾಸ್ತ್ರಯಾಂತು) ನಿಷ್ಠೆ ವಃ ॥ ॥೧೫೦॥

---

a 4, Inverted or retrograde order; contrariety. *b* 4, Transgression, violation, offence. *c* 1, Statute, command. *d* 1, Praising by hymns, that part of a place of sacrifice in which Brahmans recite the vedic hymns. *e* 1, Carpenter's bench, or plank on which he works. *f* 2, Hoe or sickle. *g* 1, Gimlet, drill. *h* 1, A solid or cube. *i* 2, Winnowing. *j* 1, Swallowing; 1, spitting, vomiting; 1, belching 1, coughing. *k* 4, Ceasing, stopping, coming to an end.

a ಕ್ರಮತಪ್ಪುವಿಕೆ, ತಬ್ಬಿಬ್ಬು, ತಳಕಳಿಕು ೪. *b* ಕಟ್ಟಲ್ಲಯನ್ನು ವಿಾರಿ ಹೋಗುವಿಕೆ ೪. *c* ಭೃತ್ಯರನ್ನು ಕರದು ಹೀಗೆವಾಡು ಎಂಬದಾಗಿ ಅಜ್ಞಾಪಿಸುವದು, ರೂಬರೂ ಪುಕ್ಕುಂ, ಜುಬಾನಿ ೧. *d* ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಾಮಗಾನ ವಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳ, ಸಾಮಗಾನ ವೆನಿಪ ವೇದಸ್ತೋತ್ರವು ೧. *e* ಯಾವ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಮ್ಯಾಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಯಿಟ್ಟು ಕೆತ್ತಲ್ಪಡುತ್ತೋ ಅಂಥಾ ಕೆಳಗಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಅಂದರೆ ಬಡಿಗೆಯವನು ಮರಕೆಲಸ ವಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನೆ ಮುಂದೆ ಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಮರ ಪಟ್ಟಿಡಿ ಯೆಂಬುವ ಅಡಿತುಂಡು ೧. *f* ಯಾವದರಿಂದ ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಗಂಟೆಗಳು ಅಗಿಯಲ್ಪಡುತ್ತೋ ಅಂಥಾ ಗುದ್ದಲಿ, ಪೋಕರಿ, ಪಿಕಾಸಿ ೨. *g* ಯಾವದರಿಂದ ತೂತು ಕೊರೆಯುಲ್ಪಡುತ್ತೋ ಅದು ಅಂದರೆ ರತ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ಗೈರಿಗೇ ಹಿಡಿಯುವ ವಜ್ರ ಸಲಾಕೀ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *h* ಎಲ್ಲಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂದರೆ ಆಗಲ ಉದ್ದಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಬ್ಬುತಗ್ಗುಗಳಿಲ್ಲದೇ ಯಿರುವಂಥಾದ್ದು ೧. *i* ತಿನ್ನುವ ಕಾಳಿನ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾಕುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರಯೋಜನ ವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು ಅಂದರೆ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತೂರಿ ರಾಶಿವಾಡುವಿಕೆ, ಕಳಕ್ಕೆ ಜಾರಿಬಂದ ಕಾಳನ್ನು ರಾಯಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎರಚುವಿಕೆ ೨. *j* ನುಂಗುವಿಕೆ, ಹೇಕರಿಕೆ, ಉಗುಳುವಿಕೆ, ತೇಗುವಿಕೆ, ಉಬ್ಬಳಿಕೆ, ಹಾರಿಹಾರಿ ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ, ಕೆಮ್ಮು ೪. *k* ಮುನಿಯುವಿಕೆ, ಅವಸಾನ, ವಿರಾಗ ೪.

ನಿಷ್ಠ್ಯೂತಿರ್ನಿರ್ವಪೀವನ ನಿಷ್ಠೀವನ (ಮಿತ್ಯಭಿನಾಮಾನಿ) *a* ।
ಜವನೆಜಾತಿ *b* ಸ್ಸನ್ನತಿಸ್ತ್ವನಸೂನೆ (ಸ್ಯಾ) *c* ದಥಜ್ವರೆಜೂರ್ತಿಃ *d* ॥ ॥೧೫೯॥
ಉದಜ (ಸ್ತ್ವಪಬೈರಣ) *e* ಮಂಕರಣೆ (ರಿತ್ಯಾ ದಯಶಾತ್ತೆ) *f* ।
(ಗೋತ್ರಾಂತೆಭ್ಯಸ್ತ ಸ್ಯೆಬ್ಯಂದಮಿ) ತ್ಯೆಪಗವಕಾದಿಕಂ *g* ॥ ॥೧೬೦॥
ಆಪೂಪಿಕಂ ಶಾಷ್ಕುಲಿಕ (ಮೌನವಾದ್ಯೆ ಮಚಿತಸಾಂ) *h* ।
(ಮಣವಾನಾಂತು) ಮಾಣವ್ಯಂ *i* (ಸಹಾಯಾನಾಂ) ಸಹಾಯತಾ *j* ॥ ॥೧೬೧॥
ಹಲ್ಯಾ (ಹಲಾನಾಂ) *k* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೆ ಬಾಡಬ್ಯೆ (ತುದ್ವಿಜನ್ಮನಾಂ) *l* ।
(ದ್ವಿಪರ್ಕಶಾನಾಂಪೃಷ್ಠಾನಾಂ) ಪಾರ್ಶ್ವಂಪೃಷ್ಠ್ಯ (ಮನುಕ್ರಮಾತ್) *m* ॥೧೬೨॥
(ಖಲಾನಾಂ) ಖಲಿನೀ ಖಲ್ಯಾ *n* (ಪೃಥ)ಮಾನುಷ್ಯಕಂ (ನೃಣಾಂ) *o* ।
ಗ್ರಾಮತಾ ಜನತಾ ಧೂಮ್ಯಾ ಪಾಶ್ಯಾ ಗಳ್ಯಾ (ಪೃಥಕ್ಪೃಥಕ್) *p* ॥ ॥೧೬೩॥
ಅಪಿಸಾಹಸ್ರ ಕಾರೀಷ ವಾರ್ಮಣಾಥರ್ವಣಾದಿಕಂ *q* ।

॥ ಇತಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗಃ ॥

---

a 4, Spitting out, rejecting. *b* 2, Swiftness. *c* 2, Termination, conclusion, end. *d* 2, Fever. *e* 1, Driving cattle. *f* 1, Abuse, reviling. *g* 1, *Ka* as an affix of patronymics. *h* 1, *Ka* as an affix to the name of any class of inanimate things. *i* 1 A number of boys. *j* 1, A number of assistants or allies. *k* 1, A number of ploughs. *l* 1, A number of Brahmans. *m* 1, A number of rib bones; 1, a collection of vedic hymns. *n* 2, A number of threshing-floors. *o* 1, A number of men. *p* 1, A group of villages; 1, a number of people; 1, a cloud of smoke; 1, a bundle of ropes. *q* 1, Thousands; 1, a heap of dried cow-dung cakes; 1, a collection of armour; 1, a collection of incantations.

a ಕೇಕರಿಕೆ, ಉಗುಳುವಿಕೆ, ಥೂಕರಿಸುವಿಕೆ ೪. *b* ಬೇಗ ಬೇಗ ಹೋಗುವಿಕೆ ೨. *c* ಕೆಲಸದ ತುದಿ ೨. *d* ಜ್ವರವು, ಅಜೀರ್ಣದಿಂದ ಮೈಬಿಸಿಯಾಗುವಿಕೆ ೨. *e* ದನಗಳನ್ನು ಗಮನಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವಿಕೆ ೧. *f* ಶಾಪವು, ಬೊಯಿಗಳು, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಮೈಗಳ್ಳ ಮುಕ್ತ, ತಬ್ಬಿಲಿ ಹುಟ್ಟು, ಬೇಖೂಪ ೧. *g* ಅಪತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಔಪಗವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಅದರ ಗುಂಪು ಎಂಬುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ—ಔಪಗವಕಂ, ಗಾರ್ಗಕಂ, ದಾಕ್ಷಕಂ, ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದರೂಪಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ೧. *h* ಪ್ರಾಣಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತಗಳಾದ ಅಪೂಪಗಳು, ಶಷ್ಕುಲಿಗಳು ಮುಂತಾದ ವುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಅಪೂಪಾನಾಂ ಬೃಂದಂ ಆಪೂಪಿಕಂ, ಕಜ್ಜಾಯಗಳ ಗುಂಪು. ಶಷ್ಕುಲೀನಾಂ ಬೃಂದಂ ಶಾಷ್ಕುಲಿಕಂ, ಚಕ್ಕುಲಿಗಳ ಗುಂಪು, ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪಭೇದಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ೧. *i* ಹುಡುಗರ ಗುಂಪು ೧. *j* ಹಿಮ್ಮೆತ್ತಾಗಿ ಸಂಗಡ ಬರುವವರ ಗುಂಪು ೧. *k* ನೇಗಲ ಗುಂಪು ೧. *l* ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪು ೧. *m* ಪಕ್ಕೆಯೆಲುವುಗಳ ಗುಂಪು, ಪಾರ್ಶ್ವ, ಪೃಷ್ಠಗಳೆಂಬ ಯಜ್ಞ ಸಂಬಂಧಗಳಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ವಿಕೀಪಗಳ ಸಮೂಹವು ೨. *n* ಕಣಗಳ ಗುಂಪು ೨. ೦ ಮನುಷ್ಯರ ಗುಂಪು ೧. *p* ಹಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪು, ಮನುಷ್ಯರ ಗುಂಪು, ಹೊಗೆಗಳ ಗುಂಪು, ಕಟ್ಟು ಹಗ್ಗಗಳ ಗುಂಪು, ಜಂಬು ಹುಲ್ಲುಗಳ ಗುಂಪು, ಅಥವಾ ಕುತ್ತಿಗೆಗಳ ಗುಂಪು ೪. *q* ಸಾವಿರಗಳ ಗುಂಪು, ಸಗಣಿ ತೊಪ್ಪೆ ಬೆರಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಗುಂಪು, ಕೆರ ಮುಂತಾದ ಚರ್ಮ ಕವಚಗಳ ಗುಂಪು, ಅಥರ್ವಣ ಮಂತ್ರಗಳ ಗುಂಪು ೪. ಆದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡಗಳ ಗುಂಪು. ತೊಗಲುಗಳ ಗುಂಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

III. NANARTHA-VARGA.—ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗ.

ಅವತರಣಿಕೆ॥ ಈ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತನು ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಗಳಿಗೊಂದರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಂದೆ ಯೊಂದೊಂದು ಪದಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದಗಳು ಪೂರ್ವೋಕ್ತಗಳಾದರೆ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯವೆಂಬದೋಷ ಬರುತ್ತೆನ್ನುವ ಶಂಕೆಗೆ ಮೊದಲೇ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ—.

ಮೂಲ॥ ನಾನಾರ್ಥಾಃ ಕಪಿಕಾಂತಾದಿ ವರ್ಗೇ ಷ್ವೇವಾತ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ॥
ಭೂರಿಪ್ರಯೋಗಾಯೈ ಯೇಷು ಪರ್ಯಾಯೈಷ್ವಪಿತೇಮತೇ॥

ಟೀಕೆ॥ ಅತ್ರ—ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ನಾನಾರ್ಥಾಃ—ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳುಳ್ಳ, ಕಪಿ—ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಪದಗಳು—ಕಾಂತಾದಿ ವರ್ಗೇಷ್ವೇವ—ಕಾಂತ—ಖಾಂತ—ಗಾಂತ—ಘಾಂತ ಮುಂತಾದ ಪದ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ನೀ—ಕೀರ್ತಿತಾಃ—ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ, ಯೆ—ಯಾವಶಬ್ದಗಳು, ಯೇಷು—ಯಾವ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ—ಭೂರಿಪ್ರಯೋಗಾಃ—ಪ್ರಚುರವಾದ ಪ್ರಯೋಗವುಳ್ಳವುಗಳೂ—ತೇ—ಅಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು, ತೇಷು—ಪರ್ಯಾ ಯೇಷ್ವಪಿ—ಆದರ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಿ—ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ತಿಳಿಯಿಡಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಇದುವರೆವಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದೇ ಯಿರುವ ಪದಗಳು ಕೆಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು ಕೆಲವು ಈ ಬಗೆಯಾದವುಗಳೂ ಸಹ ಅವುಗಳ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವಂತೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪದಗಳೂ ಕೆಲವು ಹೇಳಲ್ಪಡಬೇಕಾಯಿತು.

Meaning.

This chapter is composed of homonymous words arranged in the order of their terminal syllables.

(ಆಕಾಶತ್ರಿದಿವೆ) ನಾಕೋ᳓ *a* ಲೋಕ᳓ (ಸ್ತ್ರಿಭುವನೆಜನೆ) *b* ।
(ಪದ್ಯೆಯಃಸಿಜೆ) ಕ್ಲೋಕ *c* (ಕೃರೆಖಿಡ್ಡಿಜೆ) ಸಾಯಕಃ *d* ॥
ಜಂಬುಕೋ᳓ (ಕ್ರೋಷ್ಟುವರುಣೌ) *e* ಪೃಥುಕಾ᳓ (ಚಿಪಿಟಾರ್ಭಕೌ *f* । ॥೧೫೪॥
ಆಲೋಕೌ᳓ (ದರ್ಶನೊದ್ಯೋತೌ) *g* (ಭೇರೀಪಟಹ) ಮಾ᳓ನಕೌ᳓ *h* ॥
ಉತ್ಸಂಗಚಿಹ್ನಯೊ) ರಂಕಃ *i* ಕಳಂಕೊಂ (ಕಾಪವಾದಯೊಃ) *j* । ॥೧೫೫॥
ತಕ್ಷಕೊ᳓ (ನಾಗವರ್ಧಕೊಯ್) *k* ರಕ್ಕ (ಸ್ಪಟಿಕಸೂರ್ಯಯೊಃ *l* ॥
(ಪೂರುತೆವೆಧಸಿಬ್ರಹ್ಮ ಪುಂಸಿ)ಕಃ (ಕಂರೊಂಬನೊಃ) *m* ॥ ॥೧೫೬॥
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಲಾಕ (ಸ್ತುಚ್ಛಧಾನ್ಯೆ ಸಂಶ್ಲೇಷೆ ಭಕ್ತಸಿಕ್ಥಕೆ *n* ।
(ಉಲೂಕೆ ಕರಿಣಃಪುಚ್ಛೆ ಮೂಲೊ ಪಾಂತೆಜ) ವೆಚಕಃ *o* ॥ ॥೧೫೭॥
(ಕಮಂಡಲೌಜ) ಕರಕಃ *p* (ಗಣಾತೆಜೆ) ವಿನಾಯಕಃ *q* ।
ಕಿಪ್ಪು (ಹಸ್ತೆವಿತಸ್ತಾಜ) *r* (ಕೂಕಕೀಟಿಜ) ವೃಶ್ಚಿಕಃ *s* ॥ ॥೧೫೮॥
(ಪ್ರತಿಕೂಲೆ) ಪ್ರತೀಕ (ಸ್ತ್ರಿಯ್ಯೆಕದೆಕೆತು ಪುಂಸ್ಯಯಂ) *t* ।
(ಸ್ಯಾ)ದ್ಭೂತಿಕಂ (ತು) *u* (ಭೂನಿಂಬೆ ಕತ್ತೃಣೆ ಭೂಸ್ತೃಣಿಪಿಜ) ॥ ॥೧೫೯॥

---

a Heaven, sky; svarga *(paradise)*. *b* The world, a division of the universe; mankind, people. *c* A verse, stanza; fame. *d* Arrow; sword. *e* Jackal; Varuna *(Neptune)*. *f* Rice wetted, parched and flattened; infant, child. *g* Sight, view; light. *h* Kettle-drum; tabor. *i* Thigh; mark, spot. *j* Spot, blemish; defamation. *k* The name of a principal Nága or serpent; a carpenter. *l* Crystal; the sun. *m* Air, wind; Brahma; the sun; man; head; water. *n* Shrivelled or blighted or empty grain, bad grain; abridgement; a grain of boiled rice. *o* Owl; root of an elephant's tail; proximity. *p* Water pot, pipkin; a crane or heron. *q* A Buddha; Ganesha. *r* Forearm; cubit; span; mean fellow. *s* A stinging caterpillar; scorpion; beetle; the sign Scorpio; a medicinal plant. *t* Opposition, hostility; a limb or portion of the body. *u* The plant *justicia paniculata*; lemon grass *(andropogon schoenanthus)*; broom grass.

a ಗಗನ, ಸ್ವರ್ಗ. *b* ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕ, ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ. *c* ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಶ್ಲೋಕ, ಕೀರ್ತಿ. *d* ಬಾಣ, ಕತ್ತಿ. *e* ನರಿ, ವರುಣನು. *f* ಅವಲಕ್ಕಿ, ಮೊಗುವು. *g* ನೋಟ, ವಿಕಿ, ಬೆಳಕು. *h* ಭೇರಿ, ತಮಟೆ. *i* ತೊಡೆ, ಗುರುತು. *j* ಗುರುತು, ಅಪವಾದ. *k* ತಕ್ಷಕನೆಂಬ ಹಾವು, ಬಡಿಗಿ. *l* ಸ್ಫಟಿಕ, ಸೂರ್ಯ. *m* ಗಾಳಿ, ಬ್ರಹ್ಮನು, ಸೂರ್ಯ, ಪುರುಷ, ತಲೆ, ನೀರು. *n* ಜಳ್ಳು ಭತ್ತ ಮುಂತಾದ ಪ್ಲುಪ್ತ ಧಾನ್ಯ ಸಂಶ್ಲೇಷ, ಅನ್ನದ ಅಗಳು. *o* ಗೂಬೆ, ಆನೇ ಬಾಲದ ಬುಡ, ಸಮೀಪ. *p* ಕಮಂಡಲ, ಪಕ್ಷಿ ವಿಶೇಷ. *q* ಬುದ್ಧ ದೇವರು, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ. *r* ಮೊಳ, ಗೇಣು, ಮುಂಗೈ, ಕುತ್ಸಿತ. *s* ಮೆಳ್ಳು ಹುಳ, ಚೇಳು, ಕಣಜದ ಹುಳ, ವೃಶ್ಚಿಕರಾಶಿ, ಚೇಳುಕೊಂಡಿಗಿಡ. *t* ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದದ್ದು, ಅವಯವ. *u* ನೆಲಬೇವು, ಕಾಚೀ ಹುಲ್ಲು, ಹಂಬೀ ಹುಲ್ಲು.

(ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಿಕಾಯಾಂಚಫೋಪಿಚ) ಕೊಶಾತಕ್ಯಂ a (ಥಕಟ್ಟಲೆ) ।
(ನಿತಚಖದಿರೆ) ಸೊಮವಲ್ಕ (ಸ್ಯಾದೆಥಸಿಲ್ಲಕೆ) b ॥ ॥೧೬೫॥
(ತಿಲಕಲ್ಕೆಜೆ) ಪಿಣ್ಯಾಕೊಂ c (ಬಾಹ್ಲಿಕಂ (ರಾಮತೆಪಿಚೆ) d ।
(ಇಹೆಂದ್ರಗುಗ್ಗುಲೂ ಲೂಕವ್ಯಾಳಗಾಹಿಪು) ಕೋಕಃ e ॥ ॥೧೬೬॥
(ಥಕ್ತಾಪಶಂಕಾಸಾ್ಯ) ತಂಕ f (ಸ್ವಲ್ಪಲ್ಪಿಪಿ) ಹ್ಲುಲ್ಲಕ (ಸ್ತ್ರಿಪು) g ।
ಜೈವಾತೃಕ (ಶಶಾಂಕೆಪಿ h (ಖುರೆಪ್ಯಶ್ವಸ್ಯ) ವರ್ತಕಃ i ॥ ॥೧೬೬॥
(ವ್ಯಾಘ್ರೆಪಿ) ಪುಂಡರೀಕೊ (ನಾ) j (ಯವಾನ್ಯಾಪಿವು) ದೀಪಕಃ k ।
ಸಾಲಾವೃಕಾಃ (ಕಪಿಕೊಪಪ್ಪುಶ್ವಾನಃ) l (ಸ್ವರ್ಣೆಪಿ) ಗೈರಿಕಂ m ॥ ॥೧೬೭॥
(ಪೀಡಾರ್ಥೆಪಿ) ವ್ಯಲೀಕಂ (ಸ್ಯಾ) n ದಲೀಕಂ (ತ್ವಪಿ)ಯೆನೃತೆ) o ।
(ಶೀಲಾನ್ವಯೂ) ವನೂಕೆದ್ವೆ p ಶಲ್ಕೆ (ಶಕಲವಲ್ಕಲೆ) q ॥ ॥೧೬೮॥
(ಸಾಷ್ಟಶತೆಸುವರ್ಣಾನಾಂ ಪೆಮ್ಮ್ಯರೆಂ ಭೂಷಣೆಪಲೆ) ।
(ದೀನಾರೆಪಿಚ) ನಿಷ್ಕೊಸ್ತ್ರಿ)ೇ r ಕಲೊಂಸ್ತ್ರಿ) (ಶಮೆಲ್ಯೆನಸೊಃ) ॥ ॥೧೬೯॥
(ದಂಭೆದ್ಯಥ) s ಪಿನಾಕೊಂಸ್ತ್ರಿ)ೇ (ಶೂಲಶಂಕರ ಧನ್ವಸೊಃ) t ।

---

a The snake-gourd plant; the plant *achyranthes aspera*. *b* A gourd or pumpkin plant; the tree *mimosa catechu*. *c* Sediments of seed; oil-cake. *d* Assafœtida; a Balkh (or Tartar) horse; saffron. *e* Indra; a fragrant gum resin, bdellium; owl; snake-charmer. *f* Sickness; affliction; fear. *g* Small, mean, insignificant, poor. *h* Moon; long-lived. *i* Horse's hoof; an earth worm. *j* Tiger; the elephant of the south-east point. *k* The seed of bishop's-weed; cummin-seed. *l* Monkey; jackal; dog. *m* Gold; variegated, parti-coloured. *n* Grief; falsehood; shame; cheating; strange. *o* Anything disagreeable; falsehood. *p* Natural disposition; lineage, race. *q* A piece; a garment of bark (worn by hermits). *r* A weight of gold equal to 8340 *guliganji* (q. v. Vaish. Varg.); gold; an ornament for the breast; a weight of gold equal to 320 *guliganji;* a coin (Greek *dœnarion*). *s* Sediment, impurity; sin; pride. *t* A weapon for stabbing or piercing; the bow of Shiva.

a ಪಡವಲಗಿಡ, ಆವ್ಡಲಗಿಡ. *b* ಕುಂಬಳಗಿಡ, ಬಿಳೇ ತಾರೇಗಿಡ. *c* ತದುಕಿನ ಧೂಸ, ಗಾಣದಯೆಳ್ಳುಹಿಪ್ಪಿ. *d* ಹಿಂಗು, ಬಾಹ್ಲೀಕದೇಶದ ಕುದುರೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ. *e* ಇಂದ್ರ, ಗುಗ್ಗಳ, ಗೂಬೆ, ಹಾವಾಡಿಗ. *f* ರೋಗ, ತಾಪ, ಭಯ. *g* ಸ್ವಲ್ಪ, ಹಗರಣ, ಹ್ಲುದ್ರ. *h* ಚಂದ್ರನು, ಆಯುಷ್ಮಂತ. *i* ಕುದುರೆಯ ಕಾಲು ಗೊರಸು, ಕೆಂದಲೇವ್ಯಾಪಾರದ ಹುಳ. *j* ಹುಲಿ, ದಿಗ್ಗಜ. *k* ಓಮುಕಾಳು, ಜೀರಿಗೆ. *l* ಕೋತಿ, ನರಿ, ನಾಯಿ. *m* ಚಿನ್ನ, ಗೈರಿಕಾದಿಧಾತು. *n* ದುಃಖ, ಸುಳ್ಳು, ನಾಚಿಕೆ, ಕಲ್ಪಿತ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ. *o* ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದ್ದು, ಸಟೆ. *p* ಸ್ವಭಾವ, ಕುಲ. *q* ತುಂಡು, ನಾರುಡೇರೆ. *r* ನೂರೆಂಟು ಸುವರ್ಣವೆಂದರೆ, ೮೩೪೦ ಗುಲಿಗಂಜಿ ತೂಕದ ಚಿನ್ನ, ಚಿನ್ನ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ವಡಿವೆ ೩೨೦ ಗುಲಗಂಜಿತೂಕದ್ದು, ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಜಸೆಯುವ ಟಂಕ. *s* ಅಮೇಧ್ಯವಾದಮಲ, ಪಾಪ, ಗರ್ವ. *t* ತಿವಿಯುವ ಆಯುಧ, ಶಿವನ ಬಿಲ್ಲು.

ಧೇನುಕಾ (ತುಕರಣ್ಯಾಂಚೆ) *a* (ಮೆಘಜಾಲೆಚಿ) ಕಾಲಿಕಾ *b* ॥ ॥೧೬॥
ಕಾರಿಕಾ (ಯಾತನಾಕೃತ್ಯೋಷಿ) *c* ಕರ್ಣಿಕಾ (ಕರ್ಣಭೂಷಣೆ) ।
(ಕರಿಹಸ್ತಾಂಗುಳಾ ಪದ್ಮಬೀಜಕೊ ಶ್ಯಂತ್ರಪೂತ್ತರೆ) *d* ॥ ॥೧೭॥
ಬೃಂದಾರಕೌ (ರೂಪಮುಖ್ಯಾ) *e* ವೆಕೆ (ಮುಖ್ಯಾನ್ಯಕೆವಲಾಃ) *f* ।
(ಸ್ಯಾದ್ಭಿಕ್ಷಿಕಃ) ಕೌಕ್ಕುಟಿಕೊ (ಯಶ್ಚಾದೂರೆ ರಿತೆಕ್ಷಣಃ) *g* ॥ ॥೧೬॥
ಲಾಲಾಟಿಕಃ (ಪ್ರಭೊರ್ಭೃವದ ರ್ದಕಾರ್ಯ್ಯ ಕ್ಷಮಶ್ಚ ಯಃ) *h* ।
(ಭೂಭೃನ್ನಿತಂ ಬವಲಯಚಕೆಪು) ಕಟಿಕೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ॥ ॥೧೯॥
(ಸೂಚ್ಯಗ್ರೆಪ್ಸು ದ್ರಕತೌಜಕ ಲೊಮಹರ್ಷೆ ಚ) ಕಂಟಕಃ *j* ।

॥ ಇತಿ ಕಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

ಮಯೂಖ (ಸ್ತ್ರಿ ವ್ಟ ರಜಾ ಲಾ) *k* (ಸ್ವೆಬಾಣೌ) ಕಿಲೀಮುಖೌ *l* ॥ ॥೧೬॥
ಶಂಖೊ (ನಿಧೌಲಲಾಟಾಸ್ಥಿ ಕಂಬಾ) *m* (ನಸ್ತ್ರಿಂದ್ರಿಯೆಷು) ಖಂ *n* ।
(ಶೈಣಿಬ್ಯಾಲಿಖಿಪು) ಕಿಖೆ *o* ॥ ॥ ಇತಿ ಖಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

---

a Female elephant; cow. *b* A collection of clouds; Shiva's *shakti* (Káli); an ascetic; blackness. *c* Pain, torment; doing; a *shloka* or verse. *d* Earring or trinket for the ear; the tip of an elephant's proboscis; the pericarp of a lotus. *e* Handsome; chief; a deity. *f* Pre-eminent, foremost; single, isolated; alone. *g* A coxcomb a persistent importunate beggar. *h* An attentive servant, one who anticipates his master's wishes from his countenance; an idler. *i* The side of a hill; bracelet; country or region army. *j* Point of a needle; insignificant enemy; horripilation. *k* Splendour; ray; flame. *l* Bee; arrow. *m* A number equal to 100 billions; temple or temporal bone of the face; conch, shell used either as a vessel or a horn. *n* The senses; sky. *o* Ray; flame; scalp-lock.

a ಹೆಂಣ್ಣಾನೆ, ಆಕಳು. *b* ಮೇಘಗಳಗುಂಪು, ಶಿವಶಕ್ತಿ, ಯೋಗಿ, ಧಾತು ದೋಷ. *c* ತೀವ್ರವಾದ ವೇದನೆ, ಮಾಡುವಿಕೆ, ಕಾರಿಕೆ, ಶ್ಲೋಕ. *d* ವಿಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ವಡಿವೆ, ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲ ತುದಿ, ತಾವರೆ ಮಣಿಯಿರುವ ಹುವ್ವಿನೊಳಗಣ ದಿಂಬು. *e* ಚಲುವಾದವನು, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗೊತ್ತುಗಾರ, ದೇವತೆ. *f* ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಇತರವಾದವನು, ಒಂಟಿ. *g* ಡಾಂಭಿಕನ, ಬಹಳ ದೂರದ ವರಿಗೂ ನೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವ ಭಿಕ್ಷುಗಾರ. *h* ಅರಸಿನತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದ ಅಸಮರ್ಥನು. *i* ಬೆಟ್ಟದಜರೀ, ಕಡಗವು, ರಾಷ್ಟ್ರ, ಸೈನ್ಯ. *j* ಸೂಜಿಯ ಕೊನೆ, ಅಲ್ಪವಾದ ಹಗೆಯವನು, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮೈಕೊದಲು ಕೆದರಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. *k* ಕಾಂತಿ, ಕಿರಣ, ಉರಿ, *l* ತುಂಬೆ, ಬಾಣ. *m* ಶಂಖ ಸಂಖ್ಯಾಕದ್ರವ್ಯ ಪರಿಮಿತಿ, ನಿಧಿ, ಹಣೆಯಮೂಳೆ, ಶಂಖ. *n* ಜಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಆಕಾಶ. *o* ಕಿರಣ, ಉರಿ, ಜುಟ್ಟು.

(ಶೈಲವೃಕ್ಷೌ) ನಗಾ ನಗೌ *a* ॥ ॥೧೭೫॥
ಅಳಗೌ (ವಾಯುವಿಷೂ) *b* (ಶರಾರ್ಕವಿಹಗಾಃ) ಖಗಾಃ *c* ।
ಪತಂಗೌ (ಪಕ್ಷಿಸೂರ್ಯೌ) *d* ಪೂಗಃ (ಕ್ರಮುಕ ಖ್ಯಂದಯೋಃ) *e* ॥ ॥೧೭೬॥
(ಪಶವೊಪಿ) ಮೃಗಾ *f* ವೆಗಃ (ಪ್ರವಾಹ ಜವಯೋರಪಿ) *g* ।
ಪರಾಗಃ (ಕೌಸುಮೆರೇಣೌಸ್ನಾನೀ ಯಾದೌರಜಸ್ಯಪಿ) *h* ॥ ॥೧೭೭॥
ಗಜೆಪಿ) ನಾಗ (ವ್ಯಾತಂಗಾ) *i* ವಸಾಂಗ (ಸ್ತಿಲಕೆಪಿಚಿಕ) *j* ।
ಸರ್ಗ (ಸ್ವಭಾವನಿರ್ಮೊಕ ನಿಶ್ಚಿ ಯಾಧ್ಯಾಯ ಸೃಷ್ಟಿಷು) *k* ॥ ॥೧೭೮॥
ಯೊಗ (ಸ್ಸನ್ನ ಹನೊಪಾಯಧ್ಯಾನ ಸಂಗತಿಯುಕ್ತಿಷು) *l* ।
ಭೊಗ (ಸ್ಸುಖೆಸ್ತ್ರಾ ್ಯದಿಭೃತಾ ವಹೆಶ್ಚ್ಛಣಕಾಯಯೊಃ) *m* ॥ ॥೧೭೯॥
(ಚಾತಕೆಹರಿಣೆಪುಂಸಿ) ಸಾರಂಗ (ಶ್ಚಬಲೆತ್ರಿಷು *n* ।
(ಕಪಾಜೆ)ಪ್ಲವಗ *o* (ಶಾಪೆ) ತ್ವಭಿಷಂಗಃ (ಪರಾಭವೆ) *p* ॥ ॥೧೮೦॥
(ಯಾನಾದ್ಯಂಗೆ) ಯುಗ್ಮ (ಪುಂಸಿಯುಗಂ ಯುಗ್ಮೆಕೃತಾದಿಷು) *q* ।

---

a Hill; tree. *b* Wind; arrow. *c* Arrow; sun; bird. *d* Bird; sun. *e* Areca-nut; heap, multitude. *f* Quadruped; deer, antelope; *Mrigashira*, the fifth lunar asterism; a kind of elephant; investigation. *g* Stream, current; speed; evacuation of natural excretions. *h* Pollen or farina of a flower; a fragrant powder used after bathing; dust. *i* Snake; elephant; outcaste *(pariah)*. *j* Sectarian mark on the forehead outer corner of the eye. *k* Nature or natural disposition; abandoning, letting go; certainty; a chapter; creation. *l* Junction, joining; result; a mole of devotion by which union with god is supposed to be obtained; propriety; a means, an expedient. *m* Enjoyment; nourishing, cherishing; a snake's expanded hood; a snake's body. *n* The *chátaka* bird (*cuculus melanoleucus*); deer; variegated. *o* Monkey; frog; jumping. *p* Curse; defeat; calumny. *q* A yoke; pair, couple; an age or period of time.

a ಬೆಟ್ಟ, ಗಿಡ. *b* ಗಾಳಿ, ಬಾಣ, *c* ಬಾಣ, ಸೂರ್ಯ, ಪಕ್ಷಿ. *d* ಹಕ್ಕಿ, ಸೂರ್ಯ. *e* ಅಡಿಕೆ, ಸಂಪು. *f* ಪಕುವೆ, ಹುಲ್ಲಿ. ಮೃಗಶಿರವೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರ, ಗಜಯೋನಿ ವಿಶೇಷ, ಹುಡುಕುವಿಕೆ. *g* ಹಂದು ಹೋಗುವ ನದಿ, ವೇಗ, ಮಲಮೂತ್ರಾದಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. *h* ಪೂಧೂಳು, ಸ್ನಾನದಹಿಟ್ಟು, ಧೂಳು. *i* ಹಾವು, ಆನೆ, ಹೊಲೆಯವನು. *j* ಹಣೆ ಬೊಟ್ಟು, ಕಡೆಗಂಣ್ಣ ನೋಟ. *k* ಸಹಜ ಗುಣ, ಬಿಡುವದು, ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದ ಆರುಹು, ಗ್ರಂಥ ಪರಿಚ್ಛೇದ, ನಿರ್ಮಾಣ. *l* ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸಾಮಾನ್ಯಕಾರ್ಯ ಸಾಧನ, ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಂಧಾನ, ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇರುವಿಕೆ, ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ ಸರಿಯಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆ. *m* ಆನಂದ, ಹೆಂಗಳು, ಆನೆಗಳು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ, ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ, ಹಾವಿನ ಮೈ. *n* ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ, ಜಿಂಕೆ, ಹಲವು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು, ಕೋಕಾಂತರದಲ್ಲಿ ಆನೆಗೂ, ತುಂಬೆಹುಳವಿಗೂ ಸಾರಂಗಾಹಿಗೂ ಹೆಸರು *o* ಕೋತಿ, ಕಪ್ಪೆ, ಹಾರಿ ಹೋಗುವದು. *p* ಹಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಜೊಯಿಲು, ತಿರಸ್ಕಾರ, ಅಪವಾದ. *q* ಬಂಡಿಯ ನೊಗ, ಜಂಟಿ, ಜೊತೆ, ಪರಿಮಿತ ವ್ಯವಹಾರಕಾಲವಾದ ಕೃತಾದಿ ಯುಗ.

(ಸ್ವರ್ಗೇಷುಪಶುವಾಗ್ವಜ್ರದಿಙ್ನಿತ್ರಶ್ಯೈಣಿಭೂಜಲೆ) ‖ ‖೧೯೦‖
(ಲಕ್ಷ್ಯೇದೈಷ್ಟ್ಯೇಸ್ತ್ರಿಯಾಂಪುಂಸಿ) ಗೌ *a* ಲಿಂಗಂ (ಚಿಹ್ನ ಶೈಫಸೋಃ) *b* ।
ಶೃಂಗಂ (ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಸಾನ್ವೋರ್ಶ್ಚ) *c* ವರಾಂಗಂ (ಮೂರ್ಧಗುಹ್ಯಯೋಃ) *d* ‖೧೯೨‖
ಭಗ ಶ್ರೀಕಾ ಮನುಷಾಹಾತ್ರ್ಯ ವೀರ್ಯಯತ್ನಾರ್ಕಕೀರ್ತಿಷು *e* ।

‖ ಇತಿ ಗಾಂತ ವರ್ಗಃ ‖

ಘಭಿಘಃ (ಪರಿಘಾತೇಸ್ತ್ರೀ) *f* ಘ್ರೋಘೌ (ಬೃಂದೆಂ ಭಸಾಂರಯೆ) *g* ‖ ‖೧೯೩‖
(ಮೂಲ್ಯೇಪೂಜಾವಿಧಾ) ವಘೌರ್ಘಂ *h* (ಹೊದುಃಖವ್ಯಸನೆ) ಘ್ವಂಶಂ *i* ।
(ತ್ರಿಷ್ವಿಷ್ಟೇಲ್ಪೆ) ಲಘುಃ *j* ‖ ಇತಿ ಘಾಂತ ವರ್ಗಃ ‖

ಕಾಚಾ (ಕಿಕ್ಯೇ ಮುದ್ಭೆದದ್ರುಜಃ) *k* ‖ ‖೧೯೪‖
(ವಿಪರ್ಯಾಸೆ ವಿಸ್ತರೆಚಕೆ) ಪ್ರಪಂಚಕಃ *l* (ಪಾವಕೆ) ಶುಚಿಃ
(ಮಾಸ್ಯಮಾತ್ಯೇ ಚಾತ್ಯುಪಧೆ ಪುಂಸಿಮೆಧ್ಯೇ ಸಿತೆತ್ರಿಷು) *m* ‖ ‖೧೯೫‖
(ಅಭಿಪ್ರಾಯೇಂಗೆ ಸ್ಪೃಹಾಯಾಂಚೆ ಗಭಸ್ತಾಜ) ರುಚಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *n* ।

‖ಇತಿ ಚಾಂತ ವರ್ಗಃ‖

---

a Sound, voice; arrow; cow; speech; thunder-bolt; quarter (of the compass), direction; eye; ray of light; the earth water. *b* The linga, as the emblem of Shiva (*phallus*); penis. *c* Chief, principal; summit or peak of a mountain; a horn; a kind of drug. *d* Head; pudendum. *e* Fortune; wish, desire; might; heroism; exertion; sun; fame; the six kinds of wealth; pudendum muliebre. *f* Slaughter; an iron club, or bludgeon mounted with iron; the nineteenth of the astronomical periods called yogas. *g* Flock; flood. *h* Price, cost; worship. *i* Sin; sorrow; gambling. *j* Object of desire; light, not heavy. *k* The strings of a balance; glass, china ware; a disease of the eyes. *l* Upside down, reverse; extent. *m* Fire; the lunar month *Ashâda;* minister; immaculate; white, clean. *n* Intent application to any object; wish; splendour.

a ಸ್ವರ, ಬಾಣವು, ಪಶು, ನುಡಿ, ಸಿಡಿಲು, ದೆಸೆ, ಕಂಣು, ಕಿರಣ, ಭೂಮಿ, ನೀರು. *b* ಗುರುತು, ಚಿಹ್ನ. *c* ಮುಖಂಡನಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಟ್ಟಿದ ಶಿಖರ, ಕೊಂಬು, ಜೀವಕವೆಂಬುವ ಗ್ರಂಥಿಕ. *d* ತಲೆ, ಉಪಸ್ಥ ೦. *e* ಐಶ್ವರ್ಯ, ಸಫಲೇಚ್ಛೆ, ದೊಡ್ಡ ತನ, ನಿಗ್ರಹಶಕ್ತಿ, ಕಾರ್ಯಸಾಧನವ್ಯಾಪಾರ, ಸೂರ್ಯ, ಯಶಸ್ಸು, ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ, ಉಪಸ್ಥ. *f* ಹಿಂಸೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಟ್ಟುಹಾಕಿದ ದೊಡ್ಡ ದೊಣ್ಣೆ, ಪರಿಘವೆಂಬ ಯೋಗ. *g* ಸುಂಪು, ನೀರ ವೇಗ. *h* ಪೂಲೆ, ಪೂಜಾವಿಧಿ. *i* ಪಾಪವು, ಅನಿಷ್ಟ, ಜೂಜು ಮೊದಲಾದದ್ದು. *j* ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು, ತಿಳಿಪು. *k* ನೆಲುವು, ಗಾಜು, ನೇತ್ರರೋಗ. *l* ತಳಕೆಳಕಾಗುವಿಕೆ, ವಿಕಾದದ್ದು ಹೋಗಿ ಬ್ಯಾಡದ್ದು ಆಗುವಿಕೆ, ಬಹಳವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. *m* ಬೆಂಕಿ, ಆಷಾಢಮಾಸ, ಮಂತ್ರಿ, ಧರ್ಮಾದಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧನು, ಶುಭ್ರವಾಗಿರುವದು. *n* ಆಸಕ್ತಿ, ಇಚ್ಛೆ, ಕಾಂತಿ.

(ಕೀತಾಕ್ಷ್ಯೌ) ವ'ಹಿಭುಜೌ *a* (ದಂತವಿಷ್ಪಾಂಡಜೌ) (ದ್ವಿಜಾಃ) *b* ॥ ॥೦೪॥
ಅಜಾ (ವಿಷ್ಣುಹರಭಾಗೌ) *c* (ಗೋಷ್ಠಾಧ್ವನಿವಹೌ) ವ್ರಜಾಃ *d* ।
ಧರ್ಮರಾಜೌ (ಜಿನಯಮೌ) *e* ಕುಂಜೌ (ದಂತೆಭನಸ್ತ್ರಿಯೌ) *f* ॥ ॥೦೪॥
ವಲಜೌ *g* (ಕ್ಷೇತ್ರಪೂದ್ವಾರೌ) ವಲಜಾ (ವಲ್ಗುದರ್ಶನಾ) *h* ।
(ಸಮೇಕ್ಷ್ಮಾಂಕರಣೌ) ಪ್ಯಾಜೇಃ *i* ಪ್ರಜಾ (ಸ್ಯಾತ್ಸಂತತೌಜನೌ) *j* ॥ ॥೦೪॥
ಅಬ್ಜೌ (ಶಂಖಶಶಾಂಕಾಜೌ) *k* (ಸ್ವಕನಿತ್ಯೇನಿಜಂ (ತ್ರಿಷು) *l* ।

॥ಇತಿಜ್ಞಾಂತವರ್ಗಃ॥

(ಪುಂಸ್ಯಾತ್ಮನಿ ಪ್ರವೀಣೇತು) ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞೌ (ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಕಃ) *m* ॥ ॥೦೪॥
ಸಂಜ್ಞಾ (ಸ್ಯಾಚ್ಚೇತನಾನಾಮಹನ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಕ್ಯಾಥೈ ಸೂಚನಾ) *n* ।

॥ಇತಿಜ್ಞ್ಞಾಂತವರ್ಗಃ॥

(ಕಾಕೇಭಗಂಡೌ) ಕರಟೌ *o* (ಗಜಗಲಜಕಟೀಕಟೌ) *p* ॥ ॥೦೯೦॥
ಕಪಿವಿಷ್ಣುಸ್ತು (ಖಲತ್ವೌದುಶ್ಚ ರ್ಮಣಿವಮಹೇಶ್ವರೆ) *q* ।
(ದೇವಲಿಪ್ಸಿನ್ಯಪಿ) ತ್ವಷ್ಟಾ *r* ದಿಷ್ಟಂ (ದೈವೇಪಿನದ್ವ್ಯಯೋಃ) *s* ॥ ॥೦೯೦॥
(ರಸೆ) ಕಟುಃ (ಕಟ್ವಾಕಾರ್ಯೆ ತ್ರಿಷುಮತ್ಸರತೀಕ್ಷ್ಣಯೋಃ) *t* ।

---

a Peacock; the Brahmani kite. *b* Tooth; Brahman; bird; snake. *c* Vishnu; Shiva; goat. *d* Cow-house; road; multitude. *e* A Jain deity; Yama (*Pluto*). *f* Elephant's tusk; bower, arbour. *g* Field; gate of a town. *h* Handsome woman. *i* Level ground; battle. *j* Offspring; people. *k* Shell; moon; lotus; *Dhanvantri*, the physician of the gods produced at the churning of the sea. *l* One's own property permanent; truth. *m* Soul; man of talent. *n* Wisdom; name, appelation; gesture, sign. *o* Crow; an elephant's temple. *p* Waist; elephant's temple. *q* A bald head; leper; Shiva. *r* *Vishvakarma*, the artist of the gods (*Vulcan*); carpenter. *s* Destiny; time. *t* Pungent of taste; forbidden action; envy; sharp.

a ನಾಲು, ಗರುಡ. *b* ಹಲ್ಲು, ಹಾರವ, ಹಕ್ಕಿ, ಹಾವು. *c* ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಮೇಕೆ. *d* ಆಕಳಕೊಟ್ಟಿಗೆ, ದಾರಿ, ಗುಂಪು. *e* ಜಿನೇಶ್ವರದೇವರು, ಯಮನುದೇವ *f* ಆನೇಕೊಂಬು, ಹೊಡೆ. *g* ಹೊಲ, ಊರುಬಾಗಿಲು. *h* ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಲಪವಳು. *i* ಚಪ್ಪರವಾಗಿಯೂ ಸಮವಾಗಿಯೂ ಯಿರುವ ಭೂಮಿಯು ಕೆಲವುಭಾಗ, ಯುದ್ಧ, *j* ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ; ಜನಗಳು. *k* ಶಂಖ, ಚಂದ್ರ, ತಾವರೆ, ಧನ್ವಂತ್ರಿ. *l* ತನ್ನವಡಿವೆ, ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು, ಸತ್ಯ. *m* ಆತ್ಮನು, ಜಾಣನು. *n* ಬುದ್ಧಿ, ಹೆಸರು, ಹಸ್ತಾಭಿನಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಿಕೆ. *o* ಕಾಗಿ, ಆನೆಯ ಕಟವಾಯಿ. *p* ಆನೆಯಕಟವಾಯಿ, ಸೊಂಟ. *q* ಬಟ್ಟತಲೆಯವನು, ದರ್ಪ ಕುಷ್ಠರೋಗಿ, ಶಿವನು. *r* ವಿಶ್ವಕರ್ಮನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಬಡಿಗೆಕೆಲಸದವನು. *s* ದೈವವೆನಿಪ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮ, ಕಾಲ. *t* ಖಾರದ ರುಚಿ, ಪಾಪಕರ್ಮದ ಕೆಲಸ, ಮತ್ಸರ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದದ್ದು.

ರಿಷ್ಟಂ (ಕ್ಷೇಮಾಶುಭಾ ಭಾವೆ) *a* ತ್ವರಿಷ್ಟೈತು (ಶುಭಾಶುಭೆ) *b* ॥ ॥೦೯॥
(ಪ್ರಾಯೋನಿಶ್ಚಲಯಂತ್ರೇಷು ಕೈತವಾನೃತ ರಾಶಿಷು) ।
(ಅಯೋಘನೆ ಶೈಲಕೃಂಗೇಷೀರಾಂಗೆ) ಕೂಟ (ವಸ್ತ್ವಾಯಾಂ) *c* ॥ ॥೧೦॥
(ಸೂಕ್ಷ್ಮೈಲಾಯಾಂ) ತ್ರುಟಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) (ಸ್ಯಾತ್ತಾ ಲೆ ಲ್ಪೇಸಂಶಯೆಷಿಚ) *d* ।
(ಅತ್ಯುಕ್ತ ಧೂರ್ತಶ್ರಯಾಃ) ಕೊಟೋ್ಯ *e* (ಮೂಲೆಲಗ್ನ ಕಚೆ) ಜಟಾ *f* ॥ ॥೧೧॥
ವೈಸ್ಟ್ಯಃ (ಫಲೆಸವೃದ್ಧಾಜೆ) *g* ದೃಷ್ಟಿ (ಜ್ಞಾನೆಕ್ಷ್ಯೆ ದರ್ಶನೆ) *h* ।
ಇಷ್ಟ (ರ್ಯಾಗೆಚ್ಛಯೋಃ) *i* ಸ್ಪೃಷ್ಟಂ (ನಿಬ್ಬೆತಬಹುಳೈತ್ರಿಷು) *j* ॥ ॥೧೨॥
ಕಷ್ಟೈತು (ಕೃಚ್ಛ್ರಗಹನೆ) *k* (ದಕ್ಷಾವಮಂದಃಗದೆಷುತು ।
ಪಟು (ದ್ವೌವಾಚ್ಯೆಲಿಂಗೌಚ) *l* । (॥ಇತಿಟುಂತವರ್ಗಃ॥)
ನೀಲಕಂಠ (ಶಿವೆಚ) *m* । ॥೧೩॥
(ಪುಂಸಿ) ಕೊಷ್ಠೋಂ (ತರ್ಜಾತರಂಕುಸೂಲೋಂತರ್ಗೃಹಂತಥಾ) *n* ।
ನಿಷ್ಠಾ (ನಿಷ್ಪತ್ತಿನಾಶಾಂತಾಃ) *o* (ಕಾಷ್ಠೋ (ತ್ಕರ್ಷೆನಿಸ್ಥರೌದಿಕಿ) *p* ॥ ॥೧೪॥

---

a Happiness, prosperity; freedom from misfortune. *b* Goodluck; ill-luck. *c* Juggling; firmament, anything immovable; trap; fraud, trick; false; heap, multitude; hammer; peak of a mountain; plough-share. *d* Small cardamom; a moment as a measure of time; doubt, suspicion. *e* End or horn of a bow; eminence; a point; a collection; ten millions, a *crore*. *f* Root depending from a branch of the banyan tree; top-knot, matted hair. *g* Advantage, profit; fullness, plenitude. *h* Intelligence; eye; sight. *i* A sacrifice; wish. *j* Proved, genuine; abundant. *k* Misfortune, misery; difficulty. *l* Clever; sharp; healthy. *m* Shiva; peacock. *n* Stomach; granary; interior apartment. *o* Accomplishment; disappearance; end, catastrophe. *p* Excellence, superiority; being; point of the compass.

a ಕ್ಷೇಮ, ಅಶುಭ ಇಲ್ಲದೇ ಯಿರುವಿಕೆ. *b* ಶುಭ, ಅಶುಭ. *c* ಇಂದ್ರಜಾಲುದಿ ಭ್ರಾಂತಿ, ಚಲನವಿಲ್ಲದೆ ಆಕಾಶ ಮುಂತಾದ್ದು, ಬೋನು, ವುರುಟು, ಪಂಜರವುಂ ತಾದ್ದು, ಕಪಟ, ಸುಳ್ಳು, ಗುಡ್ಡೆ, ಚಮ್ಮಟಿಗೆ, ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿ, ಗುಳ. *d* ಸಣ್ಣ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು, ಅಂದರೆ ಲವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಂಂಂನೇ ಅಂಕೆ, ಸಂದೇಹ. *e* ಬಿಲ್ಲತುದಿ, ಅತಿಶಯ, ಅಂಚು, ಗುಂಪ್ಪು, ಂಂಂ ಲಕ್ಷಸಂಖ್ಯೆ. *f* ಆಲೀಮರ ವುಂತಾದ ವುಗಳ ಬಿಳಲು, ಕುರುಳುಹಣಿದಜಡೆ. *g* ಪ್ರಯೋಜನ, ಸಮೃದ್ಧಿ. *h* ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಕಣ್ಣು, ನೋಟ. *i* ಯಜ್ಞಾವಿಕೇಪ, ಇಚ್ಛೆ. *j* ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಬಹಳವಾದ ದ್ದು. *k* ದುಃಖವು, ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯ. *l* ಸಮರ್ಥ, ಜಾಗ್ರತೆಯುಳ್ಳವನು, ರೋಗವಿಲ್ಲದವನು. *m* ಶಿವನು, ನವಿಲು. *n* ವಳಹೊಟ್ಟೆ, ವಾಡೆಗಳಿಗೆ, ವಳವನೆ. *o* ಕಾರ್ಯವಾಗುವಿಕೆ, ಕಾಣದೇ ಹೋಗುವಿಕೆ, ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವಿಕೆ. *p* ಹೆಚ್ಚಿರುವಿಕೆ, ಇರುವಿಕೆ, ದಿಕ್ಕು.

(ತ್ರಿಷು) ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ (ತಿಕಸ್ತೆಪಿ) *a* ಕನಿಷ್ಠೋ (ತಿಯುವಾಲ್ಪಯೋಃ) *b* ।

॥ಇತಿತಾಂತವರ್ಗಃ॥

ದಂಡೋ (ಸ್ತ್ರೀಲಗುಡೆಪಿಸ್ಯಾ) *c* ದ್ಯುಡೋ (ಗೊಳಿಪ್ಪುಪಾಕಯೋಃ) *d* ॥ ॥೯೯೪॥
(ಸರ್ಪಮಾಂಸಾತ್ಪಶೂ) ವ್ಯಾಡಾಃ *e* (ಭೂಗೊವಾಚೆ) ಸ್ತ್ವಷ್ಟಾ ಇಳಾ *f* ।
ಪ್ಲೇಷಾ (ವಂಶಲಾಕಾಪಿ *g* ನಾಡೀ (ಕಾಲಿಪಿಷಟ ಣೆ) *h* ॥ ॥೯೯೫॥
ಪ್ಲಷ್
ಕಾಂಡೋ (ಸ್ತ್ರೀದಂಡಬಾಣಾರ್ವ ವರ್ಗಾವಸರವಾರಿಷು) *i* ।
(ಸ್ಯಾ) ಡ್ಬಂಡ (ಮಶ್ವಾಭರಣೆ ಮತ್ರೆವಮೂಲವಣಿಗ್ಧನೆ) *j* ॥ ॥೯೯೬॥

॥ಇತಿಡಾಂತವರ್ಗಃ॥

(ಭೃಶಪ್ರತಿಜ್ಞಯೊ) ರ್ಬಾಢಂ *k* ಪ್ರಗಾಢಂ (ಭೃಕಕೃಛ್ರಯೊಃ) *l* ।
(ಕೃತ್ತಸ್ಥೂಲಾತ್ರಿಷು) ದೃಢಾ *m* ವ್ಯೂಢಾ (ವಿನ್ಯಸ್ತಸಂಹತಾ) *n* ॥ ॥೯೯೭॥

॥ ಇತಿಢಾಂತವರ್ಗಃ ॥

---

a An elder or chief; elder brother growth, increase. *b* Infant boy; younger, brother. *c* Stick or staff; the name of one of the Sun's attendants; punishment; tribute, offering; command. *d* A ball; molasses, *jaggory*. *e* Serpent; carnivorous animal. *f* 2. Earth, as a goddess; the cow as a goddess; vedic speech or language. *g* Bamboo tube or pipe; roar of a lion. *h* An Indian hour of 24 English minutes; stalk of a plant; any tubular organ of the body, as artery, vein, intestine, &c. *i* Stick or staff; arrow; horse; a chapter or section; a collection of words; opportunity; water. *j* Trappings of a horse; earthen vessel; stock in trade. *k* Excessive; assent; asseveration. *l* Excessive; hardship. *m* Able man; stout man. *n* An army arrayed or placed in order; touching, close.

a ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಪಡಹುಟ್ಟಿದ ಅಣ್ಣ, ವೃದ್ಧ. *b* ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಯದ ಹುಡಗ, ಚಿಕ್ಕವನು. *c* ದೊಣ್ಣೆ, ಕೋಲು, ಸೂರ್ಯನ ಪಾರ್ಶ್ವ ಚರನಾದ ದಂಡನೆಂಬುವನು, ಶಿಕ್ಷೆ, ಕಪ್ಪ, ಆಜ್ಞೆ. *d* ಉಂಡೆ, ಚೆಲ್ಲು. *e* ಹಾವು, ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಪಶು. *f* ಭೂಮಿದೇವಿ, ಗೋದೇವತೆ, ವೇದವಾಣಿ ಎ. *g* ಬಿದುರು ಸೀಬು, ಸಿಂಹನಾದ. *h* ದಶವಿಕಲಾತ್ಮಕ ಕ್ಷಣಕಾಲಗಳಾರುಳ್ಳ ಘಳಿಗೆ, ಸೊಪ್ಪಿನ ದಂಟು, ತುಷ್ಟನರ. *i* ಕೋಲು, ಸರಳು, ಕುದುರೆ, ಕಾರ್ಯಪರಿಚ್ಛೇದ, ಪದಸಮೂಹ, ಸನು ಯ, ನೀರು. *j* ಕುದುರೆಗೆ ಅಲಂಕರಿಸುವ ವಡಿವೆ, ವೃಣ್ಮಯಪಾತ್ರೆ, ವರ್ತಕನ ಬಂಡವಾಳ ದ್ರವ್ಯ. *k* ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಗಲಿ ಎಂಬದಾಗಿ ಇತರೋಕ್ತವನ್ನು ಪೊಪ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳುವದು, ಇಷ್ಟೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿ ಹೇಳುವದು. *l* ಬಹಳ ಬಳಲಿಕೆ, ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯವಾದ ಸಂಕಟ. *m* ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು, ಬಲಿತು ತೋರವಾಗಿರುವವನು. *n* ರಚನಾವಿಶೇಷದಿಂದ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೇನೆ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗಲಿದ್ದು.

ಭೂಣೋ (ಭ್ರೂಣೋ ಗರ್ಭೈಕಸ್ಯೈ ಪ್ರಾಣಿಗರ್ಭೈ) *a* ಬಾಣೋ (ಬಲಿಸುತೇಽರೌ) *b* ।
ಕಣೋ (ತಿನಕೇ ಕ್ಷುದ್ರಭಾನ್ಯಾಂಶೌ) *c* (ಸಂಘಾತೇಪ್ಯಮುಷ್ಯ) ಗಣಃ *d* ॥ ॥೧೦೬॥
ಪಣೋ (ದ್ಯೂತಾದಿಷೂತ್ಸೃಷ್ಟೇ ಧೃತೌ ಮೂಲ್ಯೇಧನೇಪಿಚ) *e* ।
(ಪುಂಸ್ಯಾಂದ್ವ್ಯಾಶ್ರಿತೇಸತ್ವಶುಕ್ಲಸಂಧ್ಯಾದಿಕೇ) ಗುಣಃ *f* ॥ ॥೧೦೭॥
(ನಿರ್ಯ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಿತೌ ಕಾಲವಿಕ್ಷೋಭೋತ್ಸವಯೋಃ) ಕ್ಷಣಃ *g* ।
ವರ್ಣೋಽ (ದ್ವಿಜಾದೌಶು ಕ್ಲಾದೌಸ್ತು ತೌವರ್ಣ್ಯಂತು ವಾಕ್ಷರೇ) *h* ॥ ॥೧೦೮॥
ಅರುಣೋ (ಭಾಸ್ಕರೇಪಿನ್ಯಾದ್ವರ್ಣಭೇದೇಸಕುತ್ರಿಷು) *i* ।
ಸ್ಥಾಣು (ಶಿವೇವೃಕ್ಷಭೇದೇ) *j* ದ್ರೋಣಃ (ಕಾಕೋಲೌ) *k* (ರವೌ) ರಣಃ *l* ॥ ॥೧೦೯॥
ಗ್ರಾಮಣೀ (ರ್ನಾಪಿತೇ ಪುಂಸಿಶ್ರೇಷ್ಠೇ ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತ್ರಿಷು *m* ।
ಊರ್ಣಾ (ಮೇಷಾದಿಲೋಮ್ನ್ಯಸ್ಯಾ ದಾವರ್ತೇಭ್ರುವಾಂತರಾಭ್ರುವಾ) *n* ॥ ॥೧೧೦॥
ಹರಿಣೇ (ಸ್ಯಾನ್ಮೃಗೀಹೇಮ ಪ್ರತಿಮಾಹರಿತಾಚಲಯೂ) *o* ।

---

a Child; fœtus, embryo. *b* Name of an Asura or giant; arrow. *c* Particle, atom; broken rice. *d* Class, multitude; troop of inferior deities, considered as Shiva's attendants, and under the especial superintendence of Ganésha. *e* A bet, a stake (at play); wages, hire; price; ready money, cash; a copper coin (=32 *guliyamjas* in weight). *f* Bow string; quality of any object; generous and brave disposition; the three fundamental qualities—*sattva*, *rajas*, and *tamas*; colour the six political expedients. *g* Leisure; a moment (=the twelfth part of a *muhúrta*, q. v. kala varg.); festival. *h* Caste; color praise; a letter of the alphabet. *i* Sun; the sun's charioteer (*Anrora*); red. *j* Shiva; trunk of a tree. *k* Raven; a measure of capacity (=a little over 64 ℔.); the plant *phlomis indica*. *l* Noise; war, battle. *m* Barber, chief; head of a village. *n* Wool; a curl of hair between the eyebrows, (a sign of a superior being.) *o* Doe, roe; golden image; yellow.

a ಪೈರಗು, ಹೆಂಗಳ ಬಸುರು. *b* ಬಲಿಪ್ರತ್ಯನಾದ ಬಾಣಾಸುರ, ಬಾಣ. *c* ಬಪಳ ಕೊಂಚವಾದದ್ದು, ನುಚ್ಚು. *d* ಸಮೂಹ, ಪ್ರಮುಥರ ಗುಂಪು. *e* ಜಾಜ್ಞ ಕೋಳ್ಗೀ ಪಂದ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಡುವ ಪಣದ್ರವ್ಯ, ಕೂಲಿ, ಬೆಲೆ, ನಾಣ್ಯದ ನಗದು, ಮೂವತ್ತೆರಡು ಗುಲಿಗಂಜೀ ತೂಕ ತಾಮ್ರದ ಕಾಸು. *f* ಬಿಲ್ಲಿನ ಹದೆ ಹಗ್ಗ, ರೂಪಾದಿಗುಣಗಳು, ತ್ಯಾಗಶೌರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು, ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮಸ್ಸುಗಳು, ಬಿಳುಪು ಕಪ್ಪು ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳು, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಾದಿ ಷಡ್ಗುಣೋಪಾಯಗಳು. *g* ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೇ ಯಿರುವಿಕೆ, ಮೂಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶಾಂಶ, ಸಂತೋಷದ ಕೆಲಸ. *h* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿ, ಬಿಳುಪು ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣ, ಕೊಂಡಾಡುವಿಕೆ, ಅಕ್ಷರ. *i* ಸೂರ್ಯನು, ಸೂರ್ಯನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಅನೂರು, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ *j* ಶಿವನು, ಮೋಟು ಮರ. *k* ಕರೀಕಾಗಿ, ನಾಗಳ, ತುಂಬೇ ಗಿಡ. *l* ಧ್ವನಿ, ಯುದ್ಧ *m* ನಾಯಿಂದರವನು, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿ. *n* ಕುರೀ ಬಂಡೆ ಮುಂತಾದಕೂದಲು, ಕಣ್ಣು ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವೆ ಯಿರುವ ಸುಳಿ. *o* ಹೆಣ್ಣು ಹುಲ್ಲೆ, ಚಿನ್ನದ ಪ್ರತಿಮೆ, ಹಳದೀ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು.

(ತ್ರಿಷುಪಾಂಡೌಜೆ) ಹರಿಣಃ *a* ಸ್ಥೂಣಾ (ಸ್ತೆಂಭಿವೆಶ್ಮನಃ) *b* ॥ ॥೧೦೬॥
ತೃಷ್ಣಾ (ಸ್ಪೃಹಾಪಃಸೆಪ್ಸೌ) *c* (ಜುಗುಪ್ಸಾಕರುಣೆ) ಘೃಣಿ *d* ।
(ಪಣಿಕ್ಪಥೆಚ) ವಿಪಣಿ *e* (ಸ್ಸುರಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಚ) ವಾರುಣೀ *f* ॥ ॥೧೦೭॥
ಕರೇಣು *g* (ರಿಭ್ಯಾಂಸ್ತ್ರೀನೆಭೆ) ದ್ರವಿಣಂ (ತುಬಲೆಧನೆ) *h* ।
ಕರಣಂ (ಗೃಹರಕ್ಷಿತೊಃ) *i* ಕ್ಷೀಪರ್ಣಂ (ಕಮಲೆಖಿಚ) *j* ॥ ॥೧೦೮॥
(ವಿಷಾಭಿಮರಲೊಹೆಷು) ತೀಕ್ಷ್ಣಂ (ಕ್ಲೀಜೆಖರೆತ್ರಿಷು) *k* ।
ಪ್ರಮಾಣಂ (ಹೆತುಮರ್ಯಾದಾಶಾಸ್ತ್ರೆಯತ್ತಾ ಪ್ರಮಾತೃಷು) *l* ॥ ॥೧೦೯॥
ಕರಣಂ (ಸಾಧಕತಮಪ್ರೆತ್ರಗಾತ್ರೆಂದ್ರಿಯೆಷ್ವಪಿ) *m* ।
(ಪ್ರಾಣ್ಯುತ್ಪಾದೆ) ಸಂಸರಣ (ಮಸಂಭಾಧೆ ಚಮೂಗತೌ) ॥ ॥೧೧೦॥
(ಖಂಟಾಪಥೆಥೆ) *n* (ವಾಂತಾನ್ನೆ) ಸಮುದ್ಗರಣ (ಮುನ್ನಯೆ) *o* ।
(ಅಥತ್ರಿಷು) ವಿಷಾಣಂ (ಸ್ಯಾತ್ಪಶುಶೃಂಗೆ ಭದಂತಯೊಃ) *p* ॥ ॥೧೧೧॥
ಶ್ರವಣಃ (ಕ್ರಮನಿಮ್ನೊರ್ವ್ಯಾಂ ಪ್ರಹ್ವೆನಾತು ಚತುಷ್ಪಥೆ) *q* ।
ಸಂಕೀರ್ಣೌ (ನಿಚಿತಾಪುದ್ಧಾ) *r* ವಿರಿಣಂ (ಶೂನ್ಯಮೂಷರೆ) *s* ॥ ॥೧೧೨॥

॥ ಇತಿ ಣಾಂತವರ್ಗಃ ॥

---

a Yellowish-white, straw colour; deer. *b* Pillar, post; iron image. *c* Desire; thirst. *d* Hate, disinclination; compassion. *e* Street of shops, bazaar; shop. *f* Spirituous liquor; west. *g* She elephant; male elephant. *h* Strength; wealth. *i* House; protector, preserver. *j* Lotus flower; the tree *phillanthus emblica*. *k* Poison; war; a weapon of steel. *l* Cause, motive; respect; a work of sacred authority; measure, quantity, scale; one who is an authority. *m* Instrument, agent; landed property; the body; an organ of sense. *n* Domestic life; progress or march of troops; highway. *o* Vomited food; lifting. *p* Horn; elephant's tusk. *q* Sloping ground; bent; a place where four roads meet, a square. *r* Spread; mixed impure. *s* Barren soil; waterless high land.

a ಬಿಳುಪು ಹಳದಿ ಬೆರತಪದಾರ್ಥ, ಜಿಂಕೆ. *b* ಮನೆಯ ಕಂಬ, ಕಬ್ಬಿಣಗೊಂಬೆ. *c* ಹಾರೈಕೆ, ನೀರಡಿಕೆ. *d* ಜಿಹಾನೆ, ದಯೆ. *e* ಅಂಗಡಿ ಕೇರಿ, ಅಂಗಡಿ. *f* ಹೆಂಡ, ಪಡೆನಲುಕಡೆ. *g* ಪೆಣ್ಣಾನೆ, ಗಂಡಾನೆ. *h* ಬಲ, ಧನ. *i* ಮನೆ, ರಕ್ಷಕನು. *j* ತಾವರೇ ಹುವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲೀಮರ. *k* ವಿಷ, ಯುದ್ಧ, ಉಕ್ಕು, ಹರಿತವಾಗಿರುವ ಆಯುಧಾದಿಗಳು. *l* ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಸಾಧಾರಣಕಾರಣ, ಮರ್ಯಾದೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಳತೆ ತೂಕ ಮುಂತಾದಗೊತ್ತು, ದಿಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು. *m* ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಧಕ, ಮನೆ ಹೊಲ ಮುಂತಾದ್ದು, ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. *n* ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ರೂಪ ಸಂಸಾರ, ವಿರಳವಾಗಿ ದಂಡು ನಡಿಯುವಿಕೆ, ದೊಡ್ಡ ಬೀದಿ. *o* ಕಕ್ಕಿ ಕೊಂಡ ಅನ್ನ, ಎತ್ತುವಿಕೆ. *p* ದನದ ಕೊಂಬು, ಆನೇ ದಂತ. *q* ಕ್ರಮದಿಂದ ವಾಟವಾಗಿ ಯಿರುವತಕ್ಕನೆಲ, ಬೊಗ್ಗಿದವನು, ನಾಲ್ಕು ಬೀದಿಗಳೂ ಸೇರಿದ ಚೌಕ. *r* ನೆರೆದದ್ದು, ಬೆರತದ್ದು. *s* ಪಾಳು, ನೀರಿಲ್ಲದ ದಿಣ್ಣೆ.

(ದೇವಸೂರ್ಯೌ) ವಿವಸ್ವಂತೌ *a* ಸರಸ್ವಂತೌ (ನದಾರ್ಣವೌ) *b* ।
(ಪಕ್ಷಿತಾಪಕ್ಷ್ಯೌ) ಗರುತ್ಮಂತೌ *c* ಶಕುಂತೌ (ಭಾಸಪಕ್ಷಿಣೌ) *d* ॥ ॥೨೦೫॥
(ಅಗ್ನ್ಯುತ್ಪಾತೌ) ಧೂಮಕೆತೂ *e* ಜೀಮೂತೌ (ಮೆಘಪರ್ವತೌ) *f* ।
ಹಸ್ತ್ಯೃತು (ಪಾಣಿನಕ್ಷತ್ರೆ) *g* ಮರುತೌ (ಪವನಾಮರೌ) *h* ॥ ॥೨೦೬॥
ಯಂತಾ (ಹಸ್ತಿಪಕೆಸೊತೆ) *i* ಭರ್ತಾ (ಧಾತರಿಪೋಷ್ಟರಿ) *j* ।
(ಯಾನಪಾತ್ರೇಶಿಖೀ) ಪೊತಃ *k* ಪ್ರೇತಃ (ಪಾಣ್ಯಂತರೆಮೃತೆ) *l* ॥ ॥೨೦೭॥
(ಗ್ರಹಭಿದೆಧ್ವಜೆ) ಕೆತುಃ *m* (ಪಾರ್ಥಿವೆತನಯೆ) ಸುತಃ *n* ।
ಸ್ಥಪತಿಃ (ಕಾರುಭೆದೆಪಿ) *o* ಭೂಭೃ (ದ್ಭೂಮಿಧರೆನೃಪೆ) *p* ॥ ॥೨೦೮॥
ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೊ (ಭೂಪೆಪಿ) *q* ಋತುಃ (ಸ್ತ್ರೀಕುಸುಮೆಖಿಜೆ) *r* ।
ವಿಷ್ಣ್ವಾವ ವ್ಯಜಿತಾ (ವ್ಯಕ್ತೌ) *s* ಸೂತ (ಸ್ತ್ವಷ್ಟರಿ ಸಾರಥೌ) *t* ॥ ॥೨೦೯॥
(ವ್ಯಕ್ತೆ) (ಪ್ರಾಜ್ಞೆಪಿ) *u* ದೃಷ್ಟಾಂತೆ (ವುಭೆಶಾಸ್ತ್ರನಿದರ್ಶನೆ) *v* ।
ಕ್ಷತ್ತಾ (ಸ್ಯಾ (ಶಾಸ್ತ್ರಾರಥೌದ್ವಾಸ್ಥೌ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಯಾಂಚಕೂದ್ರಜೆ) *w* ॥ ॥೨೧೦॥
ವೃತ್ತಾಂತ (ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಕರಣೆ ಪ್ರಕಾರೆಕಾತ್ಸ್ನ್ಯೆ ವಾರ್ತಯೊಃ) *x* ।

---

a God; sun. *b* Male river; sea. *c* Bird; sacred kite. *d* Raven; bird. *e* Fire; prodigy. *f* Cloud; mountain. *g* Hand; the thirteenth lunar asterism. *h* Wind; deity. *i* Elephant driver; charioteer. *j* Porter, carrier, protector, guardian. *k* Vessel or boat; child. *l* Disembodied spirit, ghost; the spirit before obsequial rites are performed. *m* The descending node; flag, banner. *n* King; son. *o* Architect; performer of the Brihaspati sacrifice. *p* Mountain; king. *q* Crowned king; heir to a crown. *r* Menstruation; a mixture of lime, turmeric and water, used at marriages and other festivals. *s* Vishnu; unconquered. *t* Carpenter; charioteer. *u* Man of understanding, wise man; clear, manifest. *v* Science, a branch of learning; evidence, proof; illustration, example. *w* Charioteer; doorkeeper, porter; offspring of a Kshatriya woman by a Shudra man. *x* Expounding, treating; sort, manner; all, whole; tidings, news.

a ದೇವರು, ಸೂರ್ಯ. *b* ಗಂಡು ಹೊಳೆ, ಕಡಲು. *c* ಹಕ್ಕಿ, ಗರುಡ. *d* ಚಂಬಾರ ಕಾಗಿ, ಹಕ್ಕಿ. *e* ಅಗ್ನಿ, ಉತ್ಪಾತ. *f* ಮೆಃಘ, ಬೆಟ್ಟ. *g* ಕೈ, ಹಸ್ತನಕ್ಷತ್ರ. *h* ಗಾಳಿ, ದೇವತೆ. *i* ಆನೇಮಾವಟಿಗ, ಸಾರಥಿ. *j* ಹೊರುವವನು, ಪೋಷಿಸುವವನು. *k* ಹರಿಗೋಲು, ಮೊಗು. *l* ನರಕಯಾತನೆ ಪಡುವಪ್ರಾಣಿ, ಸತ್ತು ಹೋಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೇ ಯಿರುವವನು. *m* ಕೇತುವೆಂಬ ಗ್ರಹ, ಧ್ವಜ. *n* ಅರಸು, ಮಗ. *o* ಶಿಲ್ಪಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸವನಯಾಜಿ. *p* ಬೆಟ್ಟ, ಅರಸನು. *q* ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದ ಅರಸು, ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅರಸು. *r* ಹೆಂಗಳು ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೂ ಮೈನೆರೆಯುವಿಕೆ, ಓಕುಳಿ. *s* ವಿಷ್ಣು, ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಡದೆಯಿರುವವನು. *t* ಬಡಿಗೆಯವನು, ರಥ ನಡಿಸುವ ಸಾರಥಿ. *u* ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದವನು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾದದ್ದು. *v* ಶಾಸ್ತ್ರ, ನಿದರ್ಶನ, ಉದಾಹರಣ. *w* ಸಾರಥಿ, ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾಯಿದುಕೊಂಡಿರುವವನು, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು. *x* ಪ್ರಕೃತೋಚಿತ ಪ್ರಸ್ತಾಪ, ಬಗೆ, ಎಲ್ಲ, ವಾರ್ತೆ.

ಆನರ್ತ (ಸ್ಸಮರೆನೃತ್ತಸ್ಥಾನನೀ ವೃದ್ವಿಶೆಷಯೊಃ) *a* ॥ ॥೨೦೮॥
ಕೃತಾಂತೊ (ಯಮನುಸಿದ್ಧಾಂತ ದೆವಾಕುಶಲಕರ್ಮಸು) *b* ।
(ಶ್ಲೆಷ್ಮಪಿರಸರಕ್ತಾದಿಮಹಾಭೂತಾನಿತದ್ಗುಣಾಃ) ॥ ॥೨೦೯॥
(ಇಂದ್ರಿಯಾಣ್ಯಕ್ಷವಿಕೃತಿಶಬ್ದಯೊನಿಶ್ಚ) ಧಾತವಃ *c* ।
(ಕಕ್ಷ್ಯಾಂತರೆಪಿ) ಶುದ್ಧಾಂತೊ (ನೃಪಸ್ಯಾ ಸರ್ವೆಗೊಚರೆ) *d* ॥ ॥೨೧೦॥
(ಕಾಸೂಸಾಮರ್ಥ್ಯಯೊ) ಶಕ್ತಿಃ *e* ಮೂರ್ತಿಃ (ಕಾಠಿನ್ಯಕಾಯಯೊಃ) *f* ।
(ವಿಸ್ತಾರವಲ್ಲ್ಯೊ) ವ್ರತತಿರ್ವನಸೀ *g* (ರಾತ್ರಿವೆಶ್ಮನೊಃ) *h* ॥ ॥೨೧೧॥
(ಹ್ರಪಾರ್ಜಯೊ) ರಪಚಿತಿ *i* ಸ್ನಾತಿ (ದಾನಾವಸಾನಯೊಃ) *j* ।
ಆರ್ತಿಃ (ಪೀಡಾಧನುಃಕೊಟ್ಯೊ) *k* ಜಾರ್ತಿ (ಸ್ವಾವಮಾನ್ಯೆಜನ್ಮನೊಃ) *l* ॥ ॥೨೧೨॥
(ಪ್ರಚಾರಸ್ಯಂದಯೊ) ರೀತಿ *m* ರೀತಿ (ರ್ದಿಗಂಭಪ್ರವಾಸಯೊಃ) *n* ।
(ಉದಯೆಧಿಗನು) ಪಾಪ್ತಿ *o* ಸ್ತ್ರೆತಾ (ತ್ವಗ್ನಿತ್ರಯೆಯಯುಗೆ) *p* ॥ ॥೨೧೩॥

---

a War; place or stage for dancing; name of a country on the southern coast, (Trichinopoly). *b* Yama *(Pluto)*; established truth, principle; destiny, predestination; sinful action. *c* One of the three constituent parts of the body (*vâta*, air or wind; *pitta*, bile; *shleshma*, phlegm); any constituent part of the body; a primary or elementary substance; bodily sense; organ of sense; marbled, variegated; grammatical root. *d* Private apartments of a king; ladies of the royal *harem*. *e* An iron spear or dart; ability, power; the inherent force or energy of any substance, that by which its characteristic effects are produced. *f* Hardness; body. *g* Spreading; a creeper. *h* Night; dwelling, house. *i* Loss, damage; worship. *j* Gift, giving; end, conclusion. *k* Pain, distress; end of a bow. *l* State, condition; birth. *m* Usage, manner, way; slipping, sliding; rust of iron; brass. *n* Calamity; absence from home. *o* Gain; obtaining, taking possession. *p* Collective name for the three sacred fires; name of the second *yuga* or age.

a ಯುದ್ಧ, ನಾಟ್ಯರಂಗ ಸ್ಥಳ, ಪಡವಲ ಕಡಲದಡದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶ ವಿಶೇಷ. *b* ಯಮದೇವರು, ಅಬಾಧಿತವಾದ ಅರ್ಥ, ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮ, ಪಾಪದಕೆಲಸ. *c* ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು, ರಸ ರಕ್ತ ಮುಂತಾದವುಗಳು, ಪೃಥಿ ವ್ಯಾದಿಭೂತಗಳು, ಗಂಧಾದಿಗುಣಂಗಳು, ಚಕ್ಷುರಾದಿಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಕಾವಿ ಮೊದಲಾದವಿಕಾರಗಳು, ಭೂ—ಏಧ್—ಸ್ಪರ್ಧ—ಗಾಧೃ—ಬಧೃ—ಇತ್ಯಾದಿ ಪದರೂಪಕಾರಣಗಳು. *d* ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣಬಾರದೆ ಯಿರುವ ಅರಸಿನ ಅಂತಃಪುರ, ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು. *e* ಭಲ್ಲೆವೆಂಬ ಆಯುಧ ವಿಶೇಷ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸಕಲವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಿರುವ ಒಂದೊಂದುಬಗೆಯಾದ ಸ್ವಭಾವಧರ್ಮ. *f* ಕಠಿನತ್ವ, ಶರೀರ. *g* ವಿಸ್ತಾರ, ಬಳ್ಳಿ. *h* ರಾತ್ರಿ, ಮನೆ. *i* ಹಾನಿ, ಪೂಜೆ. *j* ಕೊಡುವಿಕೆ, ತೀರಿಹೊಗುವಿಕೆ. *k* ಪೀಡೆ, ಬಿಲ್ಲತುದಿ. *l* ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಅನೇಕದ್ರವ್ಯ ಗುಣಕರ್ಮಂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮ ಅಂದರೆ ಗೋತ್ವಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಾದಿಗಳು, ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ. *m* ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಜಾರುವಿಕೆ, ಕಿಟ್ಟ, ಹಿತ್ತಾಳೆ. *n* ಅತಿವೃಷ್ಟಿಮುಂತಾದಬಾಧೆ, ಪರಸ್ಥಳವಾಸ. *o* ಲಾಭದಹುಟ್ಟುವಳಿ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ. *p* ಮೂರಗ್ನಿಗಳಕೂಟ, ತ್ರೇತಾ ಯುಗ.

(ವೀಣಾಭೇದೇ) ಮಹತೀ *a* ಭೂತಿ (ಭರ್ಮನಿಸಂಪದಿ) *b* ।
(ನದೀನಗರೋರ್ನಾಗಾನಾಂ) ಭೋಗವತ್ಯಥ *c* (ಸಂಗರೆ) . ॥೨೦೬॥
(ಸಂಗೇಸಭಾಯಾಂ) ಸಮಿತಿಃ *d* (ಕ್ಷಯವಾಸಾವಪಿ) ಕ್ಷಿತೀ *e* ।
(ರವೇರರ್ಚಿಷ್ಟ ಕಸ್ತ್ರಾಂಜವಹ್ನಿಜ್ವಾಲಾಜ) ಹೇತಯಃ *f* ॥ ॥೨೦೭॥
ಜಗತೀ (ಜಗತೀಚ್ಛಂದೋವಿಶೇಷೆ ಪಿಕ್ಷಿತಾವಪಿ) *g* ।
ಪಙ್ಕ್ತಿ (ಶ್ಛಂದೋಭಿದಕವಮಂ) *h* (ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಭಾವೇಪಿ) ಚಾಯತಿಃ *i* ॥ ॥೨೦೮॥
ಪತ್ತಿ (ಗತೌಚ) *j* (ಮೂಲೇತು) ಪಕ್ಷತಿಃ (ಪಕ್ಷಭೇದಯೋಃ) *k* ।
ಪ್ರಕೃತೀ (ಯೋನಿಲಿಂಗೇಚ) *l* (ಕೈಶಿಕ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ಚ) ವೃತ್ತಯಃ *m* ॥ ॥೨೦೯॥
ಸಿಕತಾ (ಸ್ಯುರ್ಯಾವಾಲುಕಾಪಿ) *n* (ವೇದೇಶ್ರವಸಿಚ) ಶ್ರುತಿಃ *o* ।
ವನಿತಾ (ಜನಿತಾತ್ಯರ್ಥಾ ನುಷ್ಟಾಗಾಯಾಂಚಯೋಷಿತಿ) *p* ॥ ॥೨೧॥
ಗುಪ್ತಿಃ (ಕ್ಷಿತಿವ್ಯೂದಾಸೆಪಿ) *q* ಧೃತಿ (ಧಾರಣಧೈರ್ಯಯೋಃ) *r* ।

---

a The *vína* or lute of Nárada; great, large. *b* Ashes; wealth. *c* The capital of the *Nágas* or serpents; the river of the *Nága* or infernal regions. *d* War, battle; meeting, union; assembly, company. *e* Destruction, loss; abode; the earth, land. *f* Ray of the sun; weapon; flame. *g* The world; the name of a metre having 12 syllables in each line; the earth. *h* A metre having 10 syllables in each line; ten; line, row. *i* Dignity; future time; length. *j* Walking; pedestrian; foot-soldier. *k* Half a lunar month; fortnight; wing; root of a wing; first day of either lunar fortnight. *l* Original or natural state of any thing; nature as a goddess; the eight elements from which all is produced; gender; the requisites of royal administration; minister of a king; constitution, nature; disposition. *m* Style of dramatic composition; livelihood, means of subsistence; explanation, gloss; existence, being. *n* Sand; sandy soil. *o* The vedas; ear; report; hearing. *p* Woman; damsel. *q* Underground room; guarding, protecting; jail, prison. *r* Holding; steadiness, firmness.

a ನಾರದನ ವೀಣೆ, ಅಧಿಕವಾದದ್ದು. *b* ಬೂದಿ, ಸಂಪತ್ತು. *c* ಪಾತಾಳ ರಾಜಧಾನಿ, ವಿಷದಹೊಳೆ. *d* ಯುದ್ಧ, ಕೂಡಿಕೆ, ಸಭೆ. *e* ನಾಶ, ಇರುವಿಕೆ, ಭೂಮಿ. *f* ಸೂರ್ಯಕಿರಣ, ಶಸ್ತ್ರ, ಜ್ವಾಲೆಯ ಉರಿ. *g* ಲೋಕ, ಹಾವ ಒಕ್ಕೆ ೦೨ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸು, ಭೂಮಿ. *h* ಹಾವ ಒಕ್ಕೆ ೦೦ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸು, ಹತ್ತು, ಶ್ರೇಣಿ *i* ಪ್ರಭಾವ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ, ನೀಳ, *j* ನಡಿಕೆ, ಕಾಲಾನಡೆ ಜನ, ಸೇನಾ ಭೇದ. *k* ಅರ್ಧತಿಂಗಳು, ರೆಕ್ಕೆ, ರೆಕ್ಕೆಯ ಬುಡ, ಪಾಡ್ಯದ ದಿನ. *l* ಪರಿಣಾಮ್ಯುಪಾದಾನಕಾರಣ, ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ, ಘಟಾದಿಪ್ರಕೃತಿ ಭೂತಮೈಗಾದಿಗಳು, ಲಿಂಗ, ರಾಜ್ಯಾಂಗ, ಪ್ರಧಾನ, ಗುಣಸಾವ್ಯ, ಸ್ವಭಾವ. *m* ಅಲಂಕಾರಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಕೈಶಿಕ್ಯಾದಿವೃತ್ತಿಗಳು, ಕೃಷ್ಯಾದಿ ಜೀವನೋಪಾಯ, ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿವಿವರಣ ಗ್ರಂಥ, ಇರುವಿಕೆ. *n* ಮರಳು, ಮರಳು ನೆಲ. *o* ವೇದ, ಕಿವಿ, ವೃತ್ತಾಂತ, ಕೇಳುವಿಕೆ. *p* ಪ್ರೇಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವಳು, ಹೆಂಗಸು. *q* ನೆಲಮಾಳಿಗೆ, ರಕ್ಷಣೆ, ಸೆರೆ ಮನೆ. *r* ಧರಿಸುವಿಕೆ, ಧೈರ್ಯ.

ಬೃಹತೀ (ಕ್ಷುದ್ರವಾರ್ತಾಕೀ ಛಂದೋಭಿದೆಮಹತ್ಯಪಿ) *a* ॥ ॥೨೯೦॥
ಮಾಸಿತಾ (ಸ್ತ್ರೀಕರೇಣ್ವೋಶ್ಚ) *b* ವಾರ್ತಾ (ವೃತ್ತೌಜನಶ್ರುತೌ) *c* ।
ವಾರ್ತಂ (ಫಲ್ಗುನ್ಯರೋಗೇಚ) *d* ತ್ರಿಷ್ವಪ್ಸುಚ) ಘೃತಾ (ಮೃತೆ) *e* ॥ ॥೨೯೧॥
ಕಲಘೌತಂ (ರೂಪ್ಯಹೇಮ್ನೋ) *f* ನಿರ್ಮಿತ್ತಂ (ಹೇತುಲಕ್ಷ್ಮಣೋಃ) *g* ।
ಶ್ರುತಂ (ಶಾಸ್ತ್ರಾವಧೃತಯೊ) *h* (ಶ್ರುಗಪರ್ಯಾಪ್ತಯೋಃ) ಕೃತಂ *i* ॥ ॥೨೯೨॥
ಅತ್ಯಾಹಿತಂ (ಮಹಾಭೀತಿಃ ಕರ್ಮಜೀವಾನ ಪೇಕ್ಷಿಚ) *j* ।
(ಯುಕ್ತೇಕ್ಷ್ಮಾದಾವೃತೆ) ಭೂತಂ (ಪಾಣ್ಯತೀತೆ ಸಮೈತ್ರಿಷು) *k* ॥ ॥೨೯೩॥
ವೃತ್ತಂ (ಪದ್ಯೇಚರಿತ್ರೆತ್ರಿಷ್ವತೀತೆದೃಢನಿಸ್ತಲೆ) *l* ।
ಮಹ' (ಡ್ರಾಜ್ಯಂಚಾ) *m* ವಗೀತಂ (ಜನೈಸ್ಯಾದ್ಗರ್ಹಿತೆತ್ರಿಷು) *n* ॥ ॥೨೯೪॥
ಪ್ಲೈತಂ (ರೂಪ್ಯೆಪಿ) *o* ರಜತಂ (ಪುಂನ್ನಿರೂಪ್ಯಸಿತೆತ್ರಿಷು) *p* ।
(ತ್ರಿಷ್ವಥೋ) ಜಗದಿಂ (ಗೆಪಿ) *q* (ರಕ್ತಂ) (ನೀಲ್ಯಾದಿರಾಗಿಚ) *r* ॥ ॥೨೯೫॥

a A small kind of egg plant (*solanum melongena*) ; a metre having 9 syllables to a line; large, great; upper garment, wrapper. *b* Woman; female elephant. *c* Livelihood, maintenance; news, report. *d* Mean, low; healthy. *e* I, Water; *ghee*, clarified butter; brightness, splendour: I, water; final beatitude, liberation of the soul from the body and from further transmigration; milk; ambrosia, nectar of the gods. *f* Silver; gold. *g* Reason, cause; mark, sign. *h* Science, art, law; that which is heard, oral tradition. *i* The first age of the world; completion. *j* Terror; an action performed at the risk of life, jeopardous enterprise. *k* Proper, right; an element, one of the five—earth, fire, water, air and ether; true; living being, creature; gone, past, former. *l* Verse; history; past, former; round, circular; deep. *m* Kingdom, region; great. *n* Blame; censured. *o* Silver; white. *p* Silver; gold; white. *q* Moveable; the world; wind. *r* The colour red; blood; fond, attached.

a ಠಾವುಗುಳ್ಳದಗಿಡೆ, ಪಾದ ಎಕ್ಕೆ ೯ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸು, ಅಧಿಕವಾದ್ದು, ಉತ್ತರೀಯ. *b* ಹೆಂಗಸು, ಹೆಣ್ಣಾನೆ. *c* ಜೀವನೋಪಾಯ, ಜನವಾರ್ತೆ. *d* ತುಚ್ಛ, ರೋಗವಿಲ್ಲದ್ದು. *e* ನೀರು, ತುಪ್ಪ, ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು, ಮೋಕ್ಷ, ಹಾಲು, ಸುಧೆ. *f* ಬೆಳ್ಳಿ, ಭಂಗಾರ. *g* ಕಾರಣ, ಗುರ್ತು. *h* ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟೆದ್ದು. *i* ಕೃತಯುಗ, ಮುಗಿಯುವಿಕೆ. *j* ಮಹಾಭಯ, ಜೀವದ ಮೇಲಣ ಆಶೆ ಯಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿಕುವ ಕೆಲಸ. *k* ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಪಂಚ ಭೂತ, ಭೂತಿಕ ಸತ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಮಾತ್ರ, ಅತೀತಕಾಲ, ಸಮಾಸೋತ್ತರಪದವ್ಯಪದಾರ್ಥ. *l* ಪದ್ಯ, ಚರಿತ್ರ, ಕಳೆದು ಹೋದದ್ದು, ಗುಂಡಾದದ್ದು, ಆಳವಾದದ್ದು. *m* ರಾಜ್ಯ, ದೊಡ್ಡದು. *n* ಅಪವಾದ, ನಿಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. *o* ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳುಪಾದದ್ದು. *p* ಬೆಳ್ಳಿ, ಭಂಗಾರ, ಬೆಳುಪಾದದ್ದು. *q* ಸಂಚರಿಸುವದು, ಲೋಕ, ಗಾಳಿ. *r* ನೀಲಿಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣಿ ಬರುವದು, ರಕುತ, ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು.

ಅವದಾತ (ಸ್ಸಿತೇತೀತಿ) ಕುದ್ಧೌ *a* ಬದ್ಧಾರ್ಜುನೌ) ಸಿತೌ *b* ।
(ಯುಕ್ತೇತುಸಂಸ್ಕೃತೇಮರ್ಷೇ) ಣ್ಯಭಿನೀತೌ· *c* (ಥ) ಸಂಸ್ಕೃತಂ ॥ ॥೨೩॥
(ಸೈತ್ರಿಮೇಲಕ್ಷಣೋವೆತೆ) *d* ಪ್ಯನಂತೌ (ನವಧಾವಪಿ) *e* ।
(ಖ್ಯಾತೆಪೃಷ್ಟೈ) ಪ್ರತೀತೌ· *f* ಭಿಜಾತಸ್ತು (ಕುಲಜೆಬುಧೆ) *g* ॥ ॥೨೪॥
(ವಿವಿಕ್ತೌ (ಪೂತವಿಜನೌ) *h* ಮೂರ್ಛಿತೌ (ಮೂಢಸೋಭ್ರಯೌ) *i* ।
(ದ್ವೌಚಾಮ್ಲೇ ಪರುಷೌ) ಕುಕ್ತೌ *j* ತಿಕ್ತೇ (ಧವಳಮೆಚಕೌ) *k* ॥ ॥೨೫॥
(ಸತ್ಯೇಸಾಧೌವಿದ್ಯೆ ಮೂನೆಪ್ರಶಸ್ತೆಭ್ಯರ್ಹಿತೆಚ) ಸತ್ *l* ।
ಪುರಸ್ಕೃತಃ (ಪೂಜಿತೆರಾತ್ಯಭಿಯುಕ್ತೆ ಗೃತಃಕೃತೆ) *m* ॥ ॥೨೬॥
ನಿವಾತಾ (ವಾಕ್ಯಯೋವಾತೌ ಕಸ್ತ್ರಾಭೆದ್ಯಂಚವರ್ಮಯತ್) *n* ।
(ಜಾತೊನ್ನತಪ್ರವೃದ್ಧಸ್ಸ್ಯೆ) ರುಚ್ಛ್ರಿತಾ *o* ಉತ್ಥಿತಾ (ಸ್ತ್ವಮಿ) ॥ ॥೨೭॥
(ವೈದ್ಧಿ ವುತ್ಪೊದ್ಯತೊತ್ಪನ್ನಾ) *p* ವಾದೃತಾ (ಸಾದರಾರ್ಚಿತೌ) *q* ।

॥ ಇತಿಕಾಂತವರ್ಗಃ ॥

---

a White; yellow; pure, immaculate. *b* Tied, bound; white. *c* Fit; trained; angry. *d* Refined, polished; the Sanskrit language; perfectly constructed. *e* Endless, eternal; *Sesha*, the chief of the Nágas or serpents; Vishnu; sky; earth. *f* Famous, notorious; pleased, rejoiced. *g* Of noble family, well bred; inherited; learned. *h* Pure; lonely or solitary place. *i* Fainted, having lost consciousness; grown. *j* Sour, acid; harsh. *k* White; black. *l* True, certain, virtuous man; existing, real; excellent, best; worthy, respectable. *m* Honoured; captured by the enemy; placed in front, put forward. *n* Abode; a place inaccessible to the wind, or protected against the wind; an impenetrable coat of mail. *o* Born; high, lofty; grown luxuriantly. *p* Risen; effort; born. *q* Graceful; respected.

a ಬಿಳುಪಾದದ್ದು, ಹಳದಿ ಯಾದದ್ದು, ನಾಪವಮಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದದ್ದು. *b* ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಬಿಳುಪಾದದ್ದು. *c* ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಸಿಟ್ಟುಳ್ಳದ್ದು. *d* ಪಳ್ಳೀದಾಗಿ ಕಾಣಬರುವಂತೆ ಪಪ್ಪವಿಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಸಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗೀರ್ವಾಣ ಶಬ್ದವು, ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತು. *e* ಕೊನೆ ಇಲ್ಲದ್ದು, ಶೇಷ, ವಿಷ್ಣು, ಆಕಾಶ, ಭೂಮಿ. *f* ಪ್ರಸಿದ್ಧ, ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟದ್ದು. *g* ಸತ್ಕುಲ ಪ್ರಸೂತ, ಪಂಡಿತ. *h* ಪರಿಶುದ್ಧವಾದದ್ದು, ಏಕಾಂತಸ್ಥಳ. *i* ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿದ್ದು, ಬೆಳೆದದ್ದು. *j* ಹುಳಿತದ್ದು, ನಿಷ್ಠುರವಾದದ್ದು. *k* ಬಿಳುಪಾದದ್ದು, ಕಪ್ಪಾದದ್ದು. *l* ಯಂಥಾರ್ಥವಚನ, ಸಾಧುಪುರುಷ, ಇರುವಂಥದ್ದು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದಂಥದ್ದು, ಪೂಜ್ಯವಾದದ್ದು. *m* ಪೂಜಿತನು, ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಮುಂದಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. *n* ಇರುವಸ್ಥಳ, ಗಾಳಿ ಸುಳಿಯದಸ್ಥಳ, ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸ ಕೂಡದ ಕವಚ. *o* ಹುಟ್ಟಿರುವದು, ಉದ್ದವಾಗಿರುವದು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು. *p* ಎದ್ದದ್ದು, ಉದ್ಯೋಗ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. *q* ಆದರಣೆಯುಳ್ಳದ್ದು, ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು.

ಅರ್ಥೋ (ಛಿಧೆಯೊರ್ಥೆ ವಸ್ತುಪ್ರಯೋಜನನಿವೃತ್ತಿಷು) *a* ॥ ॥೨೪೦॥
(ನಿಪಾನಾಗಮಯೊ) ಸ್ತೀರ್ಥ (ಮೃಷಿಜುಷ್ಟಜಲೆಗುರೌ) *b* ।
ಸಮರ್ಥ (ಸ್ತ್ರಿ)ಪುಶಕ್ತ್ಯಪೈ ಸಂಬದ್ಧಾರ್ಥೆ ಹಿತೆಪುಚ *c* ॥ ॥೨೪೧॥
ದಶಿಮಾಸ್ಥ (ಕ್ಷೀಣರಾಗವೃದ್ಧೌ) *d* ವೀಥೀ (ಪದವ್ಯಪಿ) *e* ।
ಆಸ್ಥಾನೀ (ಯತ್ನಯೊರಾಸ್ಥಾ) *f* ಪ್ರಸ್ಥೊ (ಸ್ತ್ರೀ)ಸಾನುಮಾನಯೊಃ) *g* ॥ ॥೨೪೨॥

॥ ಇತಿಥಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ಅಭಿಪ್ರಾಯನಶಾ) ಛಂದಾ *h* ವಬ್ದೌ (ಜೀಮೂತವತ್ಸರೌ) *i* ।
ಅಪವಾದೊತು (ನಿಂದಾಜ್ಞೌ) *j* ದಾಯಾದೌ (ಸುತಬಾಂಧವೌ) *k* ॥ ॥೨೪೩॥
ಪಾದಾ (ರಶ್ಮ್ಯಂಘ್ರಿತುರ್ಯಾಂಶಾಃ) *l* ಶ್ಚಂದ್ರಾಗ್ನ್ಯರ್ಕಾಃ) ಸ್ತ್ರಿಯೊನುದಃ *m* ।
ನಿರ್ವಾದೊ (ಜನವಾದೆಪು) *n* ಶಾದೊ (ಜಂಬಾಲಶಷ್ಪಯೊಃ) *o* ॥ ॥೨೪೪॥
(ಸಾರಾವೆರುದಿತೆತ್ರಾತ) ರ್ಯಕ್ರಂದೊ (ದಾರುಣೆರಣೆ) *p* ।
(ಸ್ಯೈತ್ಪ್ರಸಾದೊ (ನುತೊಧೆಪು) *q* ಸೂದ (ಸ್ನಾಸ್ಯದ್ರವ್ಯಂಜನೆಪುಚ) *r* ॥ ೨೪೫॥
(ಗೊಷ್ಪಾಧ್ಯಕ್ಷೆಪು) ಗೊವಿಂದೊ *s* (ಹರ್ಷೆ) ಪ್ರಾಯೊದ *t* (ವನ್ಕ್ರದೆಃ) *u* ।

---

a Meaning, signification; wealth; thing; advantage; completion, fulfilment. *b* Bathing place; science, art, philosophy; place of pilgrimage; sacred preceptor. *c* Able, powerful; apposite, suitable; desirable, pleasing. *d* Weak, feeble; aged. *e* Road; line, row. *f* Royal court, place of assembly; effort. *g* Mountain spring; a measure=48 double handfuls. *h* Wish, intention; dependent. *i* Cloud; year. *j* Reproach, slander; command. *k* Son; relation; partner. *l* Ray or beam of light; foot; a quarter. *m* Moon; fire; sun; spiritual guide, priest. *n* Blame; proved accusation; blamelessness. *o* Clay, mud; young grass. *p* Cry of lamentation; protector; fierce battle. *q* Acquiescence; clearness or calmness of mind; favour, kind behaviour; style of poetry. *r* Seasoning; a cook. *s* King of the cowherds; Krishna or Vishnu; Brihaspati (*Jupiter*). *t* Joy; perfume. *u* Joy; pride.

a ವಾಕ್ಯವು, ಧನ, ವಸ್ತು, ಪ್ರಯೋಜನ, ಆಗಿ ಹೋಗುವಿಕೆ. *b* ನೀರು ತೊಟ್ಟಿ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಲಾಧಾರ, ಗುರು. *c* ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು, ಅನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದು, ಹಿತವಾದದ್ದು. *d* ನಪ್ಪ ವೀರ್ಯನು, ಮುದುಕನು. *e* ಮಾರ್ಗ, ಪಂತಿ. *f* ಆಸ್ಥಾನ, ಯತ್ನ, *g* ಜಟ್ಟಿದಜರಿ, ಬಳ್ಳ, *h* ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಅಧೀನ. *i* ಮೇಘ, ಸಂವತ್ಸರ. *j* ನಿಂದೆ, ಆಜ್ಞೆ. *k* ಮಗನು, ಬಂಧು, ಭಾಗಸ್ಥ. *l* ಕಿರಣ, ಕಾಲು, ನಾಲ್ಕನೆ ಅಂಶ. *m* ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಗುರು. *n* ಅಪನಿಂದೆ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ವಾದಿಸುವಿಕೆ, ವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಇರುವಿಕೆ. *o* ಕೆಸರು, ಎಳೇ ಹುಲ್ಲು. *p* ಆರ್ತಧ್ವನಿಯಿಂಕೂಡಿ ಅಳುವಿಕೆ, ರಕ್ಷಕ, ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧ. *q* ಅನುಸರಿಸುವಿಕೆ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ, ಕಾವ್ಯ ಗುಣ. *r* ಅನ್ನದ ಪರಿಕರ, ಅಡಿಗೆಯವನು. *s* ಗೋಪಾಲಪ್ರಭು, ವಿಷ್ಣು, ಬೃಹಸ್ಪತಿ. *t* ಸಂತೋಷ, ಪರಿಮಳ. *u* ಸಂತೋಷ, ಗರ್ವ.

(ಶ್ರೀಧಾನ್ಯೇರಾಜಲಿಂಗೇಜವೃಷಾಂಗೆ) ಕಕುದೊ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *a* ॥ ॥೨೫೪॥
(ಸ್ತ್ರೀ) ಸಂವಿ (ದ್ಜ್ಞಾನಸಂಭೂಷಾ ಯಾಕಾರಾಜಿನಾಮಸು) *b* ।
(ಧರ್ಮೇರಹ) ಸ್ಯುಪನಿಷ *c* (ತ್ಸ್ಯದೃತೌ) (ವತ್ಸರೆ) ಕರತ್ *d* ॥ ॥೨೫೫॥
ಪದಂ (ವ್ಯವಸಿತತ್ರಾಣಸ್ಥಾನಲಕ್ಷ್ಮಾಂಘ್ರಿವಸ್ತುಷು) *e* ।
ಗೋಷ್ಪದಂ *f* (ಸವಿತರಮಾನೆ) (ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕೃತ್ಯ) ಮಾಸ್ಪದಂ *g* ॥ ॥೨೫೬॥
(ತ್ರಿಷ್ವಿಷ್ಟಮಧುರೌ) ಸ್ವಾದೂ *h* ಮೃದೂ (ಜಾತೀಕ್ಷ್ಣೌ ಕೊಮಲೌ) *i* ।
(ಮುಷ್ಕಾಲ್ಪಪಟುನಿರ್ಭಾಗ್ಯಾ) ಮಂದಾ (ಸ್ಸ್ಯಾ *j* (ದೌರ್ವ್ಯತು) ಶಾರದೌ) *k* ॥ ॥೨೫೭॥
(ಪ್ರತ್ಯಗ್ರಾಪ್ರತಿಭೌ) (ವಿದ್ವತ್ಸುಪ್ರಗಲ್ಭೌ) ವಿಶಾರದೌ *l* ।

॥ ಇತಿದಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ವ್ಯಾಮೋವಟಚ್ಚ) ನ್ಯಗ್ರೋಧಾ *m* ವೈತ್ಸೀಧಃ (ಕಾಯಉನ್ನತಿಃ) *n* ॥ ॥೨೫೯॥
(ಪರ್ಯಾಹಾರಶ್ಚ ಮಾರ್ಗಶ್ಚ) ವಿವಧೌ ವೀವಧೌ (ಚಕತೌ) *o* ।
ಪರಿಧಿ (ರ್ಯಜ್ಞಿಯತರೋಶಾ ಖಾಯಾಮುಪಸೂರ್ಯಕೆ) *p* ॥ ॥೨೬೦॥
(ಬಂಧಕಂವ್ಯಸನಂಜೆತಃಪೀಡಾಧಿಷ್ಠಾನ) ಪಾಧಯಃ *q* ।

---

a Chief; a symbol of royalty; hump of the Indian bull. *b* Wisdom, understanding; sign, token; certainty; war, battle; name. *c* A portion of the vedas; mystery, secret. *d* Autumn year. *e* Office; employment; protection, defence; place; mark, sign; footstep; object, thing. *f* Grazing land for cows; impression of a cow's foot. *g* Place, position; duty. *h* Agreeable, sweet. *i* Soft; smooth. *j* Dull, ignorant; little, insignificant; stupid, awkward; unlucky. *k* New, raw, inexperienced; deficient in ability, incapable. *l* Learned wise, skilful. *m* A fathom—the measure from one hand to the other across the chest, the arms being extended; the Indian fig-tree (*ficus Indica*); *n* Body; the height of a man. *o* 2 Imported article; the *kávadi* or pole by which articles are carried suspended; road, path. *p* Pieces of fresh wood surrounding the sacrificial fire; a halo. *q* A pledge; stake in gambling; mental agony; refuge, retreat, asylum.

a ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು, ರಾಜಚಿಹ್ನ, ಎತ್ತಿನಸಿಪ್ಪಾನಿ. *b* ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಸಂಕೇತ, ಸಂಭಾವನೆಯ ನಿಶ್ಚಯ, ಯುದ್ಧ, ಹೆಸರು. *c* ಧರ್ಮ, ರಹಸ್ಯ. *d* ಶರತ್ತು, ಸಂವತ್ಸರ. *e* ಉದ್ಯೋಗ, ರಕ್ಷಣೆ, ಸ್ಥಾನ, ಗುರ್ತು, ಹೆಜ್ಜೆ, ವಸ್ತು. *f* ಗೋವುಗಳು ತಿರಿಗಿದ ಪ್ರದೇಶ, ಗೋವುಗಳ ಕಾಲು ಗೊರಸಿಗಳೂರಿದ ಗುಂಡಿ. *g* ಸ್ಥಾನ, ಮಾಡ ತಕ್ಕ ಕೆಲಸ. *h* ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು, ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು. *i* ಸಾಮ್ಯವಾದದ್ದು, ಕೋಮಲಿ. *j* ಮೂಢನು, ಕೊಂಚವಾದದ್ದು, ಸಮರ್ಥನಲ್ಲದವನು, ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. *k* ಹೊಸತಾದ್ದು, ಬುದ್ಧಿಸಾಲದ್ದು. *l* ವಿದ್ವಾಂಸನು, ಪ್ರಾಜ್ಞನು. *m* ಮಾರು, ಆಲದಗಿಡ. *n* ಶರೀರ, ಆಳುದ್ದ. *o* ಹೊರಗಿನಿಂದ ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳು ಒರುವಿಕೆ, ಕಾವಡಿ, ದಾರಿ. *p* ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂಥಾ ಅತ್ತೀಗಿಡ ಮೊದಲಾದವರ ಕೊಂಬೆ, ಪರಿವೇಷ. *q* ಅಡವಿಟ್ಟಮುಂತಾದಅಡಿ, ಜೂಜು ಪಂದ್ಯ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಸನ, ಮನೋರೋಗ, ಆಶ್ರಯ.

(ಸ್ಯುಸ್ಸಮರ್ಥನನೀವಾಕನಿಯಮ್ಯಾಶ್ಚ) ಸಮೂಧಯಃ *a* ॥ ॥೨೫೩॥
(ದೋಷೋತ್ಪಾದೆ) ನುಬಂಧ (ಸ್ಯಾಸ್ಯ (ತ್ಪ)ಕೃತ್ಯಾದಿಷುನಕ್ಷರೆ) ।
(ಮುಖ್ಯಾನುಯಾಯಿನಿಃಶೌ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯಾನುವರ್ತನೆ) *b* ॥ ॥೨೫೪॥
ವಿಧು (ರ್ವಿಷ್ಣಾಚಂದ್ರಮಸಿ) *c* (ಪರಿಚ್ಛೆದೆಬಲೆ) ವಧಿಃ *d* ।
ವಿಧಿ *e* (ರ್ವಿಧಾನೆದೈವೆಚ) ಪ್ರಣಿಧಿಃ (ಪಾರ್ಥನೆಚರೆ) *f* ॥ ॥೨೫೫॥
ಬುದ್ಧವೃದ್ಧೌ (ಪಂಡಿತೆಪಿ) *g* ಸ್ಕಂಧ (ಸ್ಸೆಮುದಯೆಪಿಚ) *h* ।
(ದೆಕೆನದವಿಷೆಬ್ಧೌ (ಸಿಂಧು) (ರ್ನಾಸರಿತಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ॥ ॥೨೫೬॥
ವಿಧಾ (ವಿಧೌ) (ಪ್ರಕಾರೆಚ) *j* ಸಾಧೂ (ರವ್ಯೆಪಿಚಕೆತ್ರಿಪು) *k* ।
ವಧೂ (ರ್ಜಾಯಾಸ್ನುಷಾಸ್ತ್ರೀಚ) *l* ಸುಧಾ (ಲೆಪೊಮೃತಂಸ್ನುಹೀ *m* ॥ ॥೨೫೭॥
ಸಂಧಾ (ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಮರ್ಯಾದಾ) *n* ಶ್ರದ್ಧಾ (ಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃಸ್ಪೃಹಾ) *o* ।

---

a Composing or reconciling differences; silence; storing corn; a religious vow; agreement' Promise; restraining the senses and confining the mind to contemplation on the true nature of spirit. *b* Finding guilty; elision of letters; a boy who copies the example of his elders; uninterrupted occupation. *c* Vishnu; the moon. *d* Respect; strength, power. *e* Act, action; fate; the Creator; Brahma; a text prescribing any particular act; ceremony. *f* Request; spy; *g* Learned or wise man; Buddha: 1, aged; old man. *h* A principal division of a book; shoulder. the five forms of mundane consciousness in the Bauddha philosophy. *i* Sindh; the river Indus; ocean. *j* Doing; manner, mode; an elephant's mouthful; wages, hire. *k* Right, proper virtuous, excellent. *l* Wife; son's wife; woman; a medicinal drug. *m* Plaster, mortar; the beverage of the gods, ambrosia, nectar; the milk hedge plant (*euphorbium tirucalli.*) *n* Stipulation, agreement; respect. *o* Faith, devotion; wish, hope.

a ಸಿದ್ಧಾಂತಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ನೀವಾಕವಂದರೆ ಮೌನ, ಅಳ್ಳುವಾದ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಗುಂಟಾದ ಆದರಣೆ, ವ್ರತೋಪವಾಸಾದಿನಿಯಮ, ಅಂಗೀಕಾರ, ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರ್ಯ. *b* ದೋಷವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಿಕೆ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಡೋಗುವ ಅಕ್ಷರ, ಮುಖ್ಯರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಹುಡಗ, ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಅನುಸರಿಸುವಿಕೆ. *c* ವಿಷ್ಣು, ಚಂದ್ರ. *d* ಮರ್ಯಾದೆ, ಬಲ. *e* ಮಾಡುವಿಕೆ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ, ಕರ್ಮ, ಭಗವಂತ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಧಾಯಕ ವಾಕ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದತಂತ್ರ. *f* ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ರಹಿನ ಗೂಢಚರ. *g* ಪಂಡಿತನು, ಜಿನ್ನೀದೇವರು *o* ಅಧಿಕನು, ಮುದುಕನು. *h* ಅಧ್ಯಾಯಾದಿಗಳ ಸಮೂಹ, ಭುಜ, ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಗಳಾದ ರೂಪ ವೇದನಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೆಂಬ ಪಂಚಸ್ಕಂಧಗಳು. *i* ಸಿಂಧುದೇಶ, ಸಿಂಧುನದಿ, ಸಮುದ್ರ. *j* ಮಾಡುವಿಕೆ, ಗಜಕಬಳ, ಕೂಲಿ. *k* ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪಡಂಬಟ್ಟಿದ್ದು, ಸಜ್ಜನ. *l* ಹೆಂಡತಿ, ಸೊಸೆ, ಹೆಂಗಸು, ಸ್ಪೃಕ್ಕೆಯೆಂಬುವ ಗ್ರಂಥ್ಯೌಧ್ರವ್ಯ. *m* ಸುಂಣ, ಅಮೃತ, ಮುಂಡುಗಳ್ಳಿ. *n* ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಮರ್ಯಾದೆ. *o* ನಿಶ್ಚಯವಾದ ನಂಬಿಕೆ, ಹಾರೈಕೆ.

ಮಧು (ಮುಖ್ಯಪುಷ್ಪರಸೇಕ್ಷೌದ್ರೆ) *a* ಪ್ಯಂಧಂ (ತಮಸ್ಯಪಿ) *b* ॥ ॥೬೪೯॥
(ಅಥತ್ರಿಷು) ಸಮುನ್ನದ್ಧೌ (ಪಂಡಿತಂಮನ್ಯಗರ್ವಿತೌ) *c* ।
ಬ್ರಂಹ್ಮಬಂಧು *d* (ರಧಿಕ್ಷಿಪ್ತನಿರ್ದಶೆ) (ಧಾವಲಂಬಿತೆ) ॥ ॥೬೬೦॥
(ಅವಿದೂರೆ) ಪ್ಯವಷ್ಟಬ್ಧಃ *e* ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ ಖ್ಯಾತಭೂಷಿತೌ *f* ।

॥ ಇತಿಧಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ಸೂರ್ಯವಹ್ನೀ) ಚಿತ್ರಭಾನೂ *g* ಭಾನೂ (ರಶ್ಮಿದಿವಾಕರೌ) *h* ॥ ॥೬೬೧॥
ಭೂತಾತ್ಮಾನೌ *i* (ಧಾತೃದೆಹೌ) (ಮೂರ್ಖನೀಚೌ) ಪೃಥಗ್ಜನೌ *j* ।
ಗಾವಾಣೌ (ಶೈಲಪಾಷಾಣೌ) *k* ಪತ್ರಿಣೌ (ಕರಪಕ್ಷಿಣೌ) *l* ॥ ॥೬೬೨॥
(ತರುಕ್ಮಿಲೌ) ಶಿಖರಿಣೌ *m* ಶಿಖಿನೌ ವಹ್ನಿ (ಬರ್ಹಿಣೌ) *n* ।
ಜೈತಿಯತ್ವಾ (ವುಭೌಲಿಪ್ಸೂಪಗ್ರಹಾ) *o* (ವಥ) ಸಾದಿನೌ ॥ ॥೬೬೩॥
(ದ್ವೌಸಾರಥಿ ಹಯಾರೋಹಾ) *p* ವಾಜಿನೌ (ಕ್ಷಿಪುಹಕ್ಷಿಣಃ) *q* ।
(ಕುಲೆ) ಪ್ಯಭಿಜನೌ (ಜನ್ಮಭೂಮಾವೆಧ್ಯಥ) *r* ಹಾಯನಾಃ ॥ ॥೬೬೪॥
(ಶರ್ಷಾರ್ಚರ್ವ್ರೀಹಿಭೇದಾಸ್ಸ್ಯುಃ) *s* (ಕ್ಲೀಬಾಗ್ನೌ ರಕ್ತ) ವಿರೋಚನಾಃ *t* ।
(ಕೇಶೆ) ವೃಜಿನೌ *u* ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ (ರ್ಕಸುರಶಿಲ್ಪಿನೌಃ) *v* ॥ ॥೬೬೫॥

---

a Wine or spirituous liquor; nectar of flowers; honey; the month Chaitra; the name of a rákshasa s'ain by Vishnu; the tree *bassia latifolia*. *b* Dark; blind. *c* Sciolist, smatterer ignoramus; conceited. *d* A reprobate Brahman; infamous as a false witness. *e* Supported near; bound; proud. *f* Famous, celebrated; adorned, decorated. *g* The sun; fire. *h* Ray or beam of light; sun. *i* Brahma; body. *j* An ignorant man, a fool; a man of low caste. *k* Mountain, hill; stone. *l* Arrow; bird. *m* Tree; hill. *n* Fire; peacock; Brahman. *o* Wish taking prisoner, capturing. *p* Charioteer; horseman. *q* Horse; arrow; bird. *r* Race, lineage; native land, birthplace; fame; title. *s* Year; ray or beam; a sort of rice which produces only one crop a year. *t* Moon; fire; sun. *u* Hair; sin; grief. *v* Sun; Vishvakarma the artist of the gods (*Vulcan*).

a ಮದಜನಕ ವಸ್ತು, ಮಕರಂದ, ಜೇನು, ಚೈತ್ರವಮಾಸ, ಮಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ, ಯಿಪ್ಪೇಗಿಡ. *b* ಕಪ್ಪಲು, ಕುರುಡ. *c* ತಾನು ಪಂಡಿತನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಮೂಢನು, ಅಹಂಕಾರಿ, *d* ಕರ್ಮಭೂನ್ಯನಾದ ಬ್ರಾಂಹ್ಮಣ, ದ್ವೇಷದಿಂದ ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಹೆಸರು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವನು. *e* ಆಶ್ರಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಹತ್ತರವಾಗಿರುವ, ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ, ಗರ್ವಿಸಿದ. *f* ಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳವನು, ಅಲಂಕೃತನು. *g* ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ. *h* ಕಿರಣ, ಸೂರ್ಯ. *i* ಬ್ರಂಹ್ಮ, ಶರೀರ. *j* ಮೂರ್ಖ, ಹೀನಜಾತಿ ಗುಣದವನು. *k* ಬೆಟ್ಟು, ಕಲ್ಲು. *l* ಬಾಣ, ಹಕ್ಕಿ. *m* ಗಿಡ, ಬೆಟ್ಟ. *n* ಬೆಂಕಿ, ನವಿಲು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. *o* ಅಖಿಲಾಷೆ; ಕೆರೆಹಿಡಿಯುವಿಕೆ. *p* ಸಾರಥಿ, ಕುದುರೆಯ ರಾಹುತ. *q* ಕುದುರೆ, ಬಾಣ, ಹಕ್ಕಿ. *r* ವಂಶ, ಜನ್ಮ ಭೂಮಿ, ಕೀರ್ತಿ, ಬಿರುದು. *s* ಸಂವತ್ಸರ, ಕಿರಣ, ವರುಷಕ್ಕೊಂದೇಸಾರಿ ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲ್ಲು. *t* ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ. *u* ಕೂದಲು, ಪಾಪ, ಕ್ಲೇಶ. *v* ಸೂರ್ಯ, ದೇವಶಿಲ್ಪಿ.

ಆತ್ಮಾ (ಯತ್ನೋ ಧೃತಿರ್ಬುದ್ಧಿಃ ಸ್ವಭಾವೋ ಬ್ರಹ್ಮವಪ್ಮ್ಯಜೆ) *a* ।
(ಶಕ್ರಶಾತು ಕಮತ್ತೈ ಭವೆರ್ಪ್ಪು ಕಾಬ್ದಾ) ಘೆನಾಘೆನಾಃ *b* ॥ . ॥೨೬೬॥
ಅಭಿಮಾನೋ (ಥಾರ್ದಿವರ್ದೈಜ್ಞಾನೆ ಪ್ರಣಯಹಿಂಸಯೋಃ) *c* ।
ಘನೋ (ಮೆಘಿಮೂರ್ತಿಗುಣೆತ್ರಿಷು ಮೂರ್ತೆನಿರಂತರೆ) *d* ॥ ॥೨೬೭॥
ಇನ (ಸ್ಯೂರ್ಯೆಪ್ರಭೌ) *e* ರಾಜಾ (ಮೃಗಾಂಕೆ ಪ್ಲಕ್ಷತ್ರಿಯೆನೈಬೆ) *f* ।
ವಾಹೆನ್ಯೌ (ನರ್ತಕೀದೂತ್ಯೌ) *g* (ಸ್ರವಂತ್ಯಾಮಪಿ) ಘಾಹಿನೀ *h* ॥ ॥೨೬೮॥
ಪ್ರಾದಿನ್ಯೌ (ವಜ್ರತಪಿತೌ) *i* (ವಂದಾಯಾಮಪಿ) ಕಾಮಿನೀ *j* ।
(ತ್ವಗ್ದೆಹಯೋರಪಿ) ತನು *k* ಸ್ಯೂನಾ (ಧೋಜಿಹ್ವಿಕಾಪಿಚೆ) *l* ॥ ॥೨೬೯॥
(ಕ್ರತುವಿಸ್ತಾರಯೋರಸ್ತ್ರೀ) ವಿತಾನಂ (ತ್ರಿಷುತುಚ್ಛೆಕೆ) ।
(ಪುಂದೆಥ) *m* ಕೆತನಂ ಕೃತ್ಯೆಕೆತಾವು ಪನಿಮಂತ್ರಣೆ) *n* ॥ ॥೨೭೦॥
(ವೆದಸ್ತ್ವಂತಪೂಬ್ರಹ್ಮಾ (ಬ್ರಹ್ಮಾವಿಪ್ರಃಪ್ರಜಾಪತಿಃ) *o* ।
(ಉತ್ಪಾದನೆಚ ಹಿಂಸಾಯಾಂ ಸೂಚನೆಜಾಪಿ) ಗಂಧನಂ *p* ॥ ॥೨೭೧॥
ಆತಂಚನಂ (ಪ್ರತೀವಾಪಜವ ನಾಪ್ಯಾಯನಾರ್ಥಕಂ) *q* ।

---

a Effort; courage; wisdom; nature, disposition; soul; body; eternity; life; God. *b* Indra; homicide, murderer; rutting elephant; a cloud from which rain is falling. *c* Pride arising from wealth; intelligence; request, prayer; slaughter. *d* Cloud; hardness, solidity; any metallic instrument which is struck. *e* Sun; lord, chief. *f* Moon; a Kshatriya or man of the military caste; king. *g* Dancing girl; servant-girl, handmaid. *h* River, stream; army. *i* Thunderbolt; lightning. *j* Any parasitic plant; a beloved woman. *k* Skin; body; small. *l* Uvula; slaughter-house. *m* Sacrifice; spreading, expansion; inferior, low, base; stupid. *n* Duty; banner, sign; invitation. *o* A Brahman; Brahma. *p* Sandal-powder; injury, harm; informing, reporting. *q* Melted gold or silver; speed; satisfying; putting anything into milk to make it curdle.

a ಪ್ರಯತ್ನ, ಧೈರ್ಯ, ಬುದ್ಧಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಪರಬ್ರಂಹ್ಮ, ಶರೀರ, ಶಾಶ್ವತ, ಜೀವ, ಈಶ್ವರ. *b* ಇಂದ್ರನು, ಕೊಲ್ಲುವವನು, ಮದ್ದಾನೆ, ಮಳೆಸುರಿಯುವ ಮುಗಿಲು. *c* ಧನಾದಿಗಳಿಂದುಂಟಾವ ಅಹಂಕಾರ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಹಿಂಸೆ. *d* ಮೇಘ, ಕಾಠಿನ್ಯ, ತಾಳಾದಿಕಾಂಸ್ಯ ವಾದ್ಯ. *e* ನೇಸರು, ಪ್ರಭು. *f* ಚಂದ್ರ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ನರಪತಿ. *g* ನಟ್ಟುವವಳು, ದೂತಿಕೆ. *h* ಹೊಳೆ, ದಂಡು. *i* ಸಿಡಿಲು, ಮಿಂಚು. *j* ಗಿಡಬದನಿಕೆ, ಕಾಮುವುಳ್ಳ ಹೆಣ್ಣು. *k* ಚರ್ಮ, ಮೈ, ಸಂಣದು. *l* ಕಿರುನಾಲಿಗೆ, ಹತ್ಯೆಸ್ಥಾನದೋವ. *m* ಯಜ್ಞಪಶೀಪ, ವಿಸ್ತಾರ, ತುಚ್ಛವಾದದ್ದು, ಮಂಡೆಸಾದವನು. *n* ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸ, ಧ್ವಜಚಿಹ್ನ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯುವಿಕೆ. *o* ಋಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮಾಥರ್ವಣವೇದಗಳು, ಪರಮಾತ್ಮ, ತಪಸ್ಸು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. *p* ಉರುಹಾಣಿಯಿಡುವಿಕೆ, ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುವಿಕೆ, ತಿಳಿಸುವಿಕೆ. *q* ಕರಗಿದಭಂಗಾರಮುಂತಾದ್ದು, ವೇಗ; ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವದು, ಹೆಪ್ಪಿಡುವಿಕೆ.

ವ್ಯಂಜನಂ (ಲಾಂಛನೇಕ್ಷುನಿಷ್ಠಾನಾ ಸಯುವೆಷ್ವಪಿ) *a* ॥ ॥೨೩೯॥
(ಸ್ಯಾತ್) ಕಾಲೀನಂ (ಲೋಕವಾದೆಯುದ್ಧೆ ಪಕ್ಷ್ಯಹಿಪಕ್ಷಿಣಾಂ) *b* ।
(ಸ್ಯಾತ್) ಉದ್ಯಾನಂ (ನಿಸ್ಸರಣೆ ವನಭಿದೆಪ್ರಯೋಜನೆ) *c* ॥ ॥೨೪೦॥
(ಅಪಕಾರ್ಷ್ಟಿತಾ) ಸ್ಥಾನಂ *d* (ಕ್ರೀಡಾದಾವಪಿ) ದೆವನಂ *e* ।
ಉತ್ಥಾನಂ (ಪೂರುಷೆತೆಂತ್ರೆ ಸನ್ನಿವಿಷ್ಟೊದ್ಗ ಮೆಬಿಜ) *f* ॥ ॥೨೪೧॥
ಪ್ರತ್ಯೂಹನಂ (ಪ್ರತಿರೊಧೆಜ ವಿರೊಧಾಜ ರಕ್ಷೆಬಿಜ) *g* ।
(ಮಾರಣೆಮೃತಸಂಸ್ಕಾರೆ ಗತಾದ್ರವ್ಯೆರ್ಥದಾನೆ) ॥ ॥೨೪೨॥
(ನಿರ್ವರ್ತನೊಪಕರಣಾನುವ್ರಜ್ಯಾಸುಜ) ಸಾಧನಂ *h* ।
ನಿರ್ಯಾತನಂ (ವೈರಶುದ್ಧೌದಾನೆನ್ಯಾಸಾರ್ಪಣೆಬಿಜ) *i* ॥ ॥೨೪೩॥
ವ್ಯಸನಂ (ವಿಪದಿಭ್ರಂಶೆದೊಷೆಕಾಮಜಕೊಪಜೆ) *j* ।
ಪಕ್ಷ್ಮಾ (ಪ್ಷಿಲೊಮ್ನಿಕಿಂಜಲ್ಕೆ ತಂತ್ವಾದ್ಯಂಶೆ ಸ್ಯಣೀಯಸಿ) *k* ॥ ॥೨೪೪॥

a Mark, sign; beard, whiskers or mustachio; sauce, condiment; privy part of male or female; a consonant. *b* Reproach, calumny; the fighting of animals. *c* Going out; grove or garden; profit, advantage. *d* Place, abode; being, existence. *e* Playing, enjoyment; emulating, desiring to conquer; disputing; shining; praising; rejoicing; feeling proud; dreaming; giving light going; sporting, dalliance; gaming. *f* Height of a man; army; rising from a seat; voiding excrement; pleasure; occupation; completion. *g* Hindering; opposing, doing what is prohibited; rising up from religious meditation. *h* Killing; obsequies; going; money; returning; lending; scheme, device; following; cause; acquiring, obtaining. *i* Revenge; gift; restoring anything held in trust; repaying a loan. *j* Calamity; falling; the seven vices, viz., hunting, gambling, singing, idle roaming, drinking, sleeping in the day time, whoring. *k* Eyelash; filament in a flower; fragment; feather.

a ಗುರುತು, ಗಡ್ಡ, ಮೀಸೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆದಳಿದ್ಯ, ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಗುಹ್ಯಾವಯವ, ಅಕ್ಷರ. *b* ಲೋಕಾಪವಾದ, ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಯುದ್ಧ. *c* ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಹೋಗುವಿಕೆ, ಕೈಂಗಾರ ವನ, ಪ್ರಯೋಜನ. *d* ಸ್ಥಳ, ಇರುವಿಕೆ. *e* ಕ್ರೀಡಿಸುವಿಕೆ, ಗೆಲ್ಲಲಿಚ್ಛಿಸುವಿಕೆ, ವ್ಯವಹರಿಸುವಿಕೆ, ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವಿಕೆ, ಸಂತೋಷಿಸುವಿಕೆ, ಗರ್ವಿಸುವಿಕೆ, ಕನಸುಕಾಣುವಿಕೆ, ಬೆಳಗುವಿಕೆ, ಗಮಿಸುವಿಕೆ, ವಿಲಾಸ, ಜೂಜಾಡುವಿಕೆ. *f* ಆಳುದ್ದ, ಸೈನ್ಯ, ಕುಳಿತವನು ಮೇಲಕ್ಕೆಯೇಳುವಿಕೆ, ಮಲವನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ, ಸಂತೋಷ, ಉದ್ಯೋಗ, ಸಮಾಪ್ತಿ. *g* ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ನಡದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟೇಳುವಿಕೆ. *h* ಕೊಲ್ಲುವಿಕೆ, ಪ್ರೇತಸಂಸ್ಕಾರ, ಗಮನ, ಧನ, ಹಿಂದಿರುಗುವಿಕೆ, ಸಾಲಪನ್ನು ಕೊಡಿಸುವಿಕೆ, ಉಪಾಯ, ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗುವಿಕೆ, ಕಾರಣ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ, *i* ಹಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ದಾನ, ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಿಕೆ, ಸಾಲ ತೀರಿಸುವಿಕೆ. *j* ಆಪತ್ತು, ಬೀಳುವಿಕೆ, ಕಾಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ದ್ಯೂತಾದಿ ಸಪ್ತ ವ್ಯಸನಗಳು. *k* ಕಣ್ಣಕೂದಲು, ಹುವ್ವಿನಕೇಸರ, ಭಿನ್ನ ತಂತ್ವಾದಿ ಭೂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶ, ರೆಕ್ಕೆಯ ಚಿಕ್ಕರು.

(ತಿಥಿಭೆದೆಪ್ಪಣೆ) ಪರ್ವ *a* ವರ್ತ್ಮ (ನೆತ್ರಭದೆಭ್ವೆನಿ) *b* ।
(ಅಕಾರ್ಯಗುಪ್ತೆ) ಕೌಪೀನೆ *c* ಮೈಥುನಂ (ಸಂಗತೆರತಾ) *d* ॥ ॥೦೩೪॥
ಪ್ರಧಾನಂ (ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀಃ) *e* ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ (ಬುದ್ಧಿ ಚಿಹ್ನಯೊಃ) *f* ।
ಪ್ರಸೂನಂ (ಪುಷ್ಪಫಲಯೊ) *g* ನಿರ್ಧನಂ (ಕುಲನಾಕಯೊಃ) *h* ॥ ॥೦೩೫॥
ಕ್ರಂದನೆ (ರೊದನಾಹ್ವಾನೆ) *i* ವಪ್ರ್ಮ (ದೆಹಪ್ರಮಾಣಯೊಃ) *j* ।
(ಗೃಹದೆಹತ್ವಿಟ್‌ಪ್ರಭಾವಾ) ಧಾಮಾನ್ಯ *k* (ಥಜತುಪ್ಪಥೆ) ॥ ॥೦೩೦॥
(ಸನ್ನಿವೆಶೆ) ಸಂಸ್ಥಾನಂ *l* ಲಕ್ಷ್ಮ *m* (ಚಿಹ್ನ ಪ್ರಧಾನಯೊಃ) ।
(ಆಚ್ಛಾದನೆ) ಸಂಪಿಧಾನ *n* ಮಪವಾರಣ (ಮಿತ್ಯೆಭೆ) *o* ॥ ॥೦೩೧॥
ಆರಾಧನಂ (ಸಾಧನೆಸ್ಯಾದ ವಾಪ್ತಾ ತೊಷಣೆಪಿಚ) *p* ।
ಅಧಿಷ್ಠಾನಂ (ಚಕ್ರಪುರಪ್ರಭಾವಾಧ್ಯಾಸನೆಪ್ವಪಿ) *q* ॥ ॥೦೩೨॥
(ರತ್ನಂಸ್ವಜಾತಿಶ್ರೆಷ್ಠೆಪಿ) *r* ವನೆ (ಸಲಿಲಕಾನನೆ) *s* ।
ತಲಿನಂ (ವಿರಳೆಸ್ತೊಕೆ) *t* (ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಾಸ್ತ್ರಭೊತ್ತರೆ) ॥ ॥೦೩೩॥

---

a The days of the four periodic changes of the moon and of the passage of the sun from one sign of the zodiac to another, festival; the days of the moon's conjunction and opposition; knot, joint in a cane, or in the body; section or division of the Maha Bharata; opportunity, occasion. *b* Eyelid; road, path. *c* Forbidden act; pudenda; a cloth worn over them. *d* Junction, union; copulation. *e* The Supreme God; intellect; nature; a king's minister; chief. *f* Knowledge, wisdom, a mark. *g* Flower; fruit. *h* Race, lineage; ruin, loss. *i* Crying, lamenting; calling. *j* Body; measure, size, quantity. *k* House; body; brightness, glory. *l* A place where four roads meet, a square; shape, form; death. *m* Mark, sign; chief, principal. *n* A cloth or covering, lid; covering, shutting. *o* A cloth; taking off, opening. *p* Accomplishment, training; acquirement; gratification; adoration; satisfaction. *q* Axle of a wheel; town, city; power; invasion; support, prop; Brahma; lord, chief. *r* Anything best of its kind; gem, jewel. *s* Water; forest, jungle. *t* Thin; small in quantity; distinct, separate; pure.

a ಪರ್ವದಿನಗಳು, ಉತ್ಸವ, ಪ್ರತಿಪತ್ಪರ್ವಸಂಧಿ, ಗೆಣು, ಭಾರತ ವಿಭೇದ, ಪ್ರಸ್ತಾಪ. *b* ಕಂಣಿರೆಪ್ಪೆ, ಹಾದಿಯು. *c* ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸ, ಗುಹ್ಯಾಂಗ, ಲಂಗೋಟಿ. *d* ಸಂಬಂಧಮಾತ್ರ, ಸುರತಕ್ರೀಡೆ. *e* ಪರಮಾತ್ಮ, ಬುದ್ಧಿ, ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರಧಾನಿ, ಮುಖ್ಯನಾದವನು. *f* ಶುದ್ಧಬುದ್ಧಿ, ಗುರ್ತು, *g* ಹುನ್ನ, ಹಣ್ಣು. *h* ವಂಶ, ಕ್ಷಯ. *i* ಅಳುವಿಕೆ, ಕರೆಯುವಿಕೆ. *j* ಮೈ, ಅಳತೆ. *k* ಮನೆ, ಮೈ, ಕಾಂತಿ, ಪ್ರಭಾವ. *l* ಬೀದಿ ಚೌಕ, ಆಕೃತಿ, ಮರಣ. *m* ಗುರ್ತು, ಪ್ರಧಾನವು. *n* ಬಟ್ಟೆ, ಮುಚ್ಚುವಿಕೆ. *o* ಬಟ್ಟೆ, ತೆಗೆಯುವಿಕೆ. *p* ಸಾಧಿಸುವಿಕೆ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ, ಸಂತೋಷಿಸುವಿಕೆ, ಪೂಜಿಸುವಿಕೆ, ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ. *q* ಬಂಡಿಯಕಂಣು, ಪಟ್ಟಣ, ಪ್ರಭಾವ, ಆಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ, ಆಧಾರ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಭು. *r* ಸ್ವಜಾತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಮಣಿ. *s* ನೀರು, ಕಾಡು. *t* ತೆಳ್ಳಗಿರುವದು, ಕೊಂಚವಾದದ್ದು, ವಿರಳವಾದದ್ದು, ನಿರ್ಮಲ.

ಸಜ್ಜನಾ (ಸ್ಸತ್ಸೆಮ್ಮುಕೆಸ್ಸ್ಯಾಃ) *a* ಖಿಲಸೂಜಕೌ (ಖಲಸೂಜಕೌ) *b* ।
ಹೀನೆ *c* (ನ್ಯೂನಾವೊಸಗರ್ಹ್ಯಾಲ್ಪೈ) (ವೆಗಿಕೂರೌ) ತರಸ್ವಿನೌ *d* ॥ ॥೨೪॥
ಅಭಿಪನ್ನೆ (ಪೆರಾದ್ಯೊರಿಗ್ಗಸ್ತವ್ಯಾ ಪದ್ಗ ತಾವಪಿ) *e* ।

॥ ಇತಿ ನಾಂತವರ್ಗಃ ॥

ಕಲಾಪೌ (ಭೂಷಣೆಬರ್ಹೆತೂಣೇ ರೆಸಂಹತಾವಪಿ) *f* ॥ ॥೨೪॥
(ಪರಿಚ್ಛದೆ) ಪರೀವಾಪಃ (ಪರ್ಯುಪ್ತಾ ಸಲಿಲಸ್ಥಿತೌ) *g* ।
(ಗೊಧುಗ್ಗೊಪತೀ) ಗೊಪೌ *h* (ಹರವಿಷ್ಣೂ) ವೃಷಾಕಪೀ *i* ॥ ॥೨೪॥
ಊಷ್ಮ (ಊಷ್ಮಾಕ್ಯೆ) *j* ಕೌಪೀ (ಸ್ತ್ವನ್ನ ಮಾಚ್ಛಾದನಂದ್ವಯಂ) *k* ।
ತಲ್ಪಂ (ಕಯ್ಯಾಟ್ಟದಾರೆಷು) *l* (ಸ್ತಂಬೆ) ವಿಟಪೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *m* ॥ ॥೨೪॥
ಪ್ರಾಪ್ತರೂಪ ಸುರೂಪಾ ಭಿರೂಪಾ (ಬುಧಮನೋಜ್ಞ ಯೋಃ)
(ಭೆದ್ಯಲಿಂಗಾಅಮಿಾ) *n* (ಕೂರ್ಮ್ಮೀವೀಣಾ ಭಿದಕ್ಷ) ಕಚ್ಛಪೀ *o* ॥ ॥೨೪॥

॥ ಇತಿ ಪಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ಅಂತರಾಭವಸತ್ತ್ವೆಪ್ಸೆ) ಗಂಧರೊ್ವ (ದಿವ್ಯಗಾಯನೆ) *p* ।
ಕಂಬು (ನಾಗಫಲಯೆಶಂಖೆ) *q* ದ್ವಿಜಿಹ್ವೌ (ಸರ್ಪಸೂಚಕೌ) *r* ॥ ॥೨೪॥

---

a Good, virtuous; like, similar, equal; same. *b* Wicked, malignant; backbiter. *c* Low, mean, base; blameable. *d* Swift, quick; heroic, puissant. *e* Erroneous, mistaken; taken prisoner by the enemy; fallen into calamity. *f* Ornament, jewelry; peacock's tail; quiver; group or assemblage. *g* Tent, curtain; troubling, annoying; standing water, inundation. *h* Cowherd; chief of the cowherds; king; headman of several villages. *i* Shiva; Vishnu; Agni; Indra. *j* Warmth, heat; tear. *k* Food, raiment; food and raiment together. *l* Couch, bed; shelf; wife. *m* Knot in the stem of grass; sprouting branch. *n* Learned; handsome, beautiful. *o* Female tortoise; the lute of Sarasvati. *p* Fairy, a kind of demigod inhabiting Indra's heaven, (the Glendoveer of Southey); horse; celestial musician. *q* Bracelet; conch. *r* Snake; backbiter.

a ಸಜ್ಜನ, ಸದೃಕವಾಗಿರುವ, ಉಂದಾನದ್ದು. *b* ದುರ್ಜನ, ಘಾಡೀಕೋರ. *c* ಕೀಳಾದದ್ದು, ನಿಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. *d* ವೇಗವುಳ್ಳ, ಶೂರವಾದ. *e* ತಪ್ಪುಕೆಲಸಮಾಡಿದ, ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆತ್ತಿದ, ಆಪತ್ತಡರ್ಚಿಸಿದ. *f* ಪಡಿವೆಯ ತೊಡಿಗೆ, ನಾಲುಗರಿ, ಸರಳು ಬತ್ತಳಿಕೆ, ಹಿಂಡು. *g* ಗುಡಾರವುಂತಾದ ಹೊದಿಕೆ, ವ್ಯಥೆಪಡಿಸುವಿಕೆ, ನೀರು ನಿಂತಿರುವಿಕೆ. *h* ಗೊಲ್ಲರವ, ಗೋಪಾಲಕ, ಅರಸು, ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿ. *i* ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ. *j* ಸೆಕೆಯ ಹವೆ, ಕಂಣೀರು. *k* ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ, ಅನ್ನವಸ್ತ್ರಯುಗ್ಮ. *l* ಹಾಸಿಗೆ, ಮಂಚಿಗೆ, ಹೆಂಡತಿ. *m* ಹುಲ್ಲು ಗಂಟೆ, ಚಿಗುರುಕೊಂಬೆ. *n* ವಿದ್ವಾಂಸನು, ಸುಂದರನು. *o* ಹೆಣ್ಣಾಮೆ, ಸರಸ್ವತೀ ವೀಣೆ. *p* ಅಂತರಿಕ್ಷಾಜ, ಕುದುರೆ, ದೇವ ಲೋಕದ ಸಂಗೀತಗಾರ. *q* ಕಡಗ, ಶಂಖ. *r* ಹಾವು, ಸುಳ್ಳು ಘಾಡೀಕೋರ.

ಪೂರ್ವೇ (ನ್ಯಲಿಂಗಃ ಪ್ರಗಾಹಪುಂಬಹುತ್ವೇಪಿ) *a* ಪೂರ್ವಜಾಃ *b* ।

॥ ಇತಿಬಾಂತವರ್ಗಃ ॥

ಕುಂಭೌ (ಶಿಖಿಭಮೂರ್ಧ್ನಿಂಭೌ) *c* ಡಿಂಭೌ (ತುಚ್ಛಬಾಲಿಶೌ) *d* ॥ ॥೧೯೦॥
ಸ್ತಂಭೌ (ಸ್ತೂಣಾಜಡೀಭಾವೌ) *e* ಶಂಭೂ (ಬ್ರಹ್ಮತ್ರಿಲೋಚನೌ) *f* ।
(ಕುಕ್ಷಿಭೂಷಾಶಾವ್ಯಕೌ) ಗರ್ಭೌ *g* ವಿಸ್ರಂಭಃ (ಪ್ರಣಯೆಪಿಚ) *h* ॥ ॥೧೯೧॥
(ಸ್ಯಾದ್ಭೇರ್ಯಾಂ) ದುಂದುಭಿಃ (ಪುಂಸಿಸ್ಯಾದಕ್ಷೇದುಂದುಭಿಃಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i* ।
(ಸ್ಯಾನ್ಮಹಾರಜನೇಕ್ಲೀಬಂ) ಕುಸುಂಭಂ (ಕರಕೇಪುರ್ಮಾ) *j* ॥ ॥೧೯೨॥
(ಕ್ಷತ್ರಿಯೆಪಿಚ) ನಾಭಿರ್ನಾ *k* ಸುರಭಿ (ರ್ಗವಿಚಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *l* ।
ಸಭ್ಯಾ (ಸಂಸದಿಸಭ್ಯೆಚ) *m* (ತ್ರಿಷ್ವಧ್ಯಕ್ಷೆಪಿ) ವಲ್ಲಭಃ *n* ॥ ॥೧೯೩॥

॥ ಇತಿಭಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ಕಿರಣಪ್ರಗ್ರಹೌ) ರಶ್ಮೀ *o* (ಕಪಿಭಿಕೌ) ಪ್ಲವೆಂಗಮೌ *p* ।
(ಇಚ್ಛಾ ಮನೋಭವಾ) ಕಾಮೌ *q* (ಶೌರ್ಯೋದ್ಯೋಗೌ) ಪರಾಕ್ರಮೌ *r* ॥ ॥೧೯೪॥

---

a Eastern; ancient. *b* Oriental, a native of the East; elder, senior. *c* Pot, ; frontal globe on the forehead of an elephant. *d* Child, infant, young of any animal; simpleton, fool. *e* Pillar, post; stupidity, stolidity, insensibility. *f* Brahma; Shiva. *g* Womb; fœtus; belly. *h* Acquaintance; lovers' quarrel; affection, fond regard; trust, confidence. *i* A kettle-drum; a square as on the chessboard or drawn on the ground for any game; dice. *j* Safflower (*carthamus tinctorius*); the water-pot or bowl of an ascetic. *k* A Kshattriya; navel; musk. *l* Cow; the spring; fragrant, sweet-smelling. *m* An assembly, council; good, virtuous; one of a company; a member of council; assemblage, crowd; gambling; court of justice. *n* Chief, superintendent; beloved, favourite. *o* Ray or beam of light; rope. *p* Monkey; frog. *q* Desire; Manmatha, the god of love (*Cupid*). *r* Heroism, prowess; duty, exertion, activity.

a ಮೊಡಲಲ್ಲಿರುವಂತಾಬ್ದ, ಪೂರ್ವಕಾಲ. *b* ಮೊಡಲಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು. *c* ಗಡಿಗೆ, ಅನೇ ಕುಂಭಸ್ಥಳ. *d* ಪೊಗುವು, ಮೂಖ ನು. *e* ಕಂಭ, ಜಡನಾಗಿರುವಿಕೆ. *f* ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ. *g* ಬಸುರು, ಪೊಗುವೆ, ಹೊ ಟ್ಟೆ. *h* ಪರಿಚಯ, ಕ್ರೀಡೆಯೊಳಗಣಕಲಹ, ವಿಶ್ವಾಸ, ನಂಬಿಕೆ. *i* ಭೇರೀವಾದ್ಯ, ಆಟದ ಲೆತ್ತ, ಪಾಚಿಕೆ. *j* ಕುಸುಂಬೇ ಬಣ್ಣದ ಹುವ್ವೆ, ಕಮಂಡಲವೆಂಬ ಪಾ ತ್ರ. *k* ಕ್ಷತ್ರಿಯನು, ಹೊಕ್ಕಳಿಗೆ, ಕಸ್ತೂರಿ. *l* ಆಕಳು, ವಸಂತ ಋತು, ಪರಿಮಳ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. *m* ಸಮೂಹ, ಸಜ್ಜನ, ಸಭಿಕ, ಸಮೂಹ, ದ್ಯೂತ, ವಾದ ಸ್ಥಾನ *n* ಗೊತ್ತುಗಾರ, ಪ್ರಿಯನಾದವದ್ದು. *o* ಕಿರಣ, ಹಗ್ಗ. *p* ಮಂಗ, ಕ ಪ್ಪೆ. *q* ಇಚ್ಛೆ, ಮನ್ಮಥ. *r* ಶೂರತ್ವ, ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿ ರುವಿಕೆ.

ಧರ್ಮ್ಯಃ (ಪುಣ್ಯ್ಯಯಮನ್ಯಾಯ್ಯಸ್ವಭಾ) ವಾಚಾರ (ಸೋಮಪಾಃ) *a* ।
(ಉಪಾಯಪೂರ್ವಆರಂಭ.ಉಪಧಾಚಾ) ಪ್ರೈಪಕ್ರಮಃ *b* ॥ ॥೦೫॥
(ವಣಿಕ್ಪಥಃಪುರಂವೆಡೊ) ನಿಗವೊ *c* (ನಾಗರೊವಣಿಕ್) ।
ಸೈಗವಮೌ *d* (ದ್ವೌಬಲೆ) ರಾವೊ (ನೀಲಚಾರುಸಿತತ್ರಿಷು) *e* ॥ ॥೦೬॥
(ಶಬ್ದಾದಿಪೂರ್ವೊಬ್ಯಂದೆಪಿ) ಗ್ರಾಮಃ *f* (ಕಾ)ಂತೌಜಃ) ವಿಕ್ರಮಃ *g* ।
ಗುಲ್ಮಾ (ರುಕ್ಸ್ತಂಬಸೆನಾಖ್ಯೆ) *h* ಜಾಮಿಃ (ಸ್ವಸೃಕುಲಸ್ತ್ರಿಯೊಃ) *i* ॥ ॥೦೭॥
(ಕ್ಷಿತಿಕ್ಷಾಂತ್ಯೊಃ) ಕ್ಷಮಾ (ಯುಕ್ತೆಕ್ಷಮಂಕಕ್ಷೆ ಹಿತೆತ್ರಿಷು) *j* ।
(ತ್ರಿಷು) ಕ್ಯಾಮೌ (ಹರಿತ್ಕೃಷ್ಣೌ ಕ್ಯಾವಾಸ್ಯಾಚ್ಚಾರಬಾನಿಶಾ) *k* ॥ ॥೦೮॥
ಲಲಾಮಂ (ಪುಚ್ಛೆಪುಂಡ್ರಾಖ್ಯೆ ಭೂಷಣಪ್ರಾಧಾನ್ಯೆ ಕೆತುಷು) *l* ।
ಸೂಕ್ಷ್ಮೆ (ಮಧ್ಯಾತ್ಮಮೆಪ್ಯಾದೌ) *m* (ಪ್ರಧಾನೆ) ಪ್ರಥಮಂ (ತ್ರಿಷು) *n* ॥ ॥೦೯॥

---

a Merit; Yama, the judge of the dead (*Pluto*); virtue, morality; character, quality, nature; appointed duty; sacrificer; sacrifice; peacefulness, neutrality; meditation, contemplation; wisdom. *b* Beginning, commencement; examining the king's ministers or putting them to the test. *c* Line of shops, bazaar; city; veda. *d* Citizen; merchant. *e* Bala Rama; Rama the son of Dasharatha; Parashu Rama; black, dark; pleasing, agreeable; white. *f* As the latter part of a compound word, a multitude; village. *g* Overpowering, mastering; heroism. *h* A morbose swelling in the belly; shrub, bush; a body of troops consisting of 9 elephants, 9 chariots, 27 cavalry, and 45 infantry. *i* Sister; woman of good birth; heedlessness, sloth. *j* The earth; patience, forbearance; suitable, useful; able; favourable. *k* Green; black; a girl who is of age; the medical drug *periploca indica*; night. *l* Tail; a beauty spot or ornamental mark on the forehead; ornamental trappings for a horse; chief, principal; flag. *m* Spiritual body, atom; small, minute. *n* First, prior; chief, principal.

a ಪುಣ್ಯ್ಯ, ಯಮ, ನೀತಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಆಚಾರ, ಸೋಮಯಾಜಿ, ಯಜ್ಞ, ಅಹಿಂಸೆ, ಧ್ಯಾನ, ಜ್ಞಾನ. *b* ಉಪಾಯವನ್ನು ಆರಿತು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ. *c* ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿ, ಪಟ್ಟಣ, ವೇದ. *d* ನಾಗರೀಕನು, ವರ್ತಕನು. *e* ಬಲರಾಮನು, ದಾಶರಥಿರಾಮನು, ಪರಶುರಾಮನು, ಕಪ್ಪಾಗಿರುವದು, ಮನೋಹರವಾಗಿರುವದು, ಬಿಳುಪಾದದ್ದು. *f* ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ಪ್ರಥಮ ಸಮೂಹ, ಶಬ್ದ ಗ್ರಾಮ, ಗುಣಗ್ರಾಮ, ಸರ್ವಗ್ರಾಮ, ಊರು. *g* ಆಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ, ಪರಾಕ್ರಮ. *h* ಗುಲ್ಮರೋಗ, ಹೊದೆ, ಸೇನಾವಿಶೇಷ. *i* ಅಡ ಹುಟ್ಟಿದವಳು, ಕುಲಸ್ತ್ರೀ, ಆಲಸ್ಯ. *j* ಭೂಮಿ, ಸೈರಣೆ, ಉಚಿತವಾದದ್ದು, ಸಮರ್ಥನು, ಹಿತನಾದವನು. *k* ಹಸರು, ಕಪ್ಪು, ಪ್ರಾಯದವಳು, ಸೊಗದೇ ಬೇರು, ರಾತ್ರಿ. *l* ಬಾಲ, ತಿಲಕ, ಉದುರೆಯ ವಡಿವೆ, ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಧ್ವಜ. *m* ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯ, ಬಹಳ ಸಣ್ಣದು. *n* ಮೊದಲನೇದು, ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

ಪಾಪೌ (ವಲ್ಗು ಪ್ರತೀಪಾದ್ಯೌ) *a* ವ್ಯಥಮಾ (ನ್ಯೂನಕುತ್ಸಿತೌ) *b* ।
(ಜೀರ್ಣಂಜಪರಿಭುಕ್ತಂಚ) ಯಾತಯಾಮ (ಮಿದಂದ್ವ್ಯಯಂ) *c* ॥ ॥೧೦೦॥

॥ ಇತಿ ಮಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ತುರಂಗಗರುಡೌ) ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯೌ *d* (ನಿಲಯಾಪಜಯೌ) ಕ್ಷಯೌ *e* ।
ಶ್ವಶುರ್ಯೌ (ದೇವರಸ್ಯಾಲೌ) *f* ಭ್ರಾತೃವ್ಯೌ (ಭ್ರಾತೃವಿದ್ವಿಷೌ) *g* ॥ ॥೧೦೧॥
ಪರ್ಜನ್ಯೌ (ರಸದಬ್ದೇವೇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್) *h* ಆರ್ಯಃ (ಸ್ವಾಮಿವೈಶ್ಯಯೋಃ) *i* ।
ತಿಷ್ಯಃ (ಪುಷ್ಯೇಕಲಿಯುಗೇ) *j* ಪರ್ಯಾಯೌ (ವಸರೇಕ್ರಮೌ) *k* ॥ ॥೧೦೨॥
ಪ್ರತ್ಯಯೌ ಧೀಸೇವಪಥಜ್ಞಾನ ವಿಶ್ವಾಸ ಹೇತುಷು ।
(ರಂಧ್ರೇಕಣ್ಟಿಥಾ) *l* ನುಬಂಧೌ (ದೀರ್ಘದ್ವೇಷಾನುತಾಪಯೋಃ) *m* ॥ ॥೧೦೩॥
ಸ್ಖಲಿತಕ್ಷಯ (ಸ್ತ್ವನಾಕಲ್ಯೇಗಜಾನಾಮಧ್ವಮೈಗತೆ) *n* ।
ಸಮಯಃ (ಕಪಥಾಚಾರಕಾಲಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಂವಿದಃ) *o* ॥ ॥೧೦೪॥
(ವ್ಯಸನಾನ್ಯಪರಾಧಂಚ್ಯಾಪಂ ವಿವದೇ) ತ್ಯಯಃ (ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಿ) *p* ।
ಅಭ್ಯಯಃ ತಿ (ಕ್ರಮೆ ಕ್ಯಚ್ಚ ಮೊಸೆ ದಂಸೆ) *q* (ಪ್ರಥಾಪದೆ) ॥ ॥೧೦೫॥

---

a Beautiful; contrary, adverse. *b* Defective, incomplete; low, mean, despicable. *c* Flat from having stood a night, stale, spoiled; used; eaten, digested. *d* Horse; the Brahmani kite. *e* House; destruction. *f* Brother-in-law, husband's brother; wife's brother. *g* Brother; enemy. *h* A rain-threatening cloud, muttering cloud; Indra. *i* Lord, master; a Vaishya. *j* *Pushya*, the eighth lunar mansion; the *Kali yuga*, the present fourth or Iron age. *k* Succession of times, as once, twice, thrice; regular order, arrangement. *l* Dependence, subordination; oath, ordeal; knowledge, apprehension; belief, confidence; cause, motive; cavity, hole; affix to roots and words forming derivatives and inflections. *m* Implacable enmity, long-standing feud; repentance. *n* Incompleteness, deficiency; the ordinary pace of an elephant. *o* Oath; established moral or ceremonial custom; time; established truth, principle; sign, hint, indication. *p* Wrong, injustice; ill-luck; calumny. *q* Transgression, excess; distress; crime, fault; punishment; death, destruction.

a ಸುಂದರವಾದದ್ದು, ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದದ್ದು. *b* ಕೊರತೆಯಾದದ್ದು, ನಿಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. *c* ಹಳಸಿಹೋದವ್ದ, ಅನುಭವಿಸಿಹೋದದ್ದು, ತಿಂದು ಜೀರ್ಣಿಸಿ ಹೋದದ್ದು. *d* ಕುದುರೆ, ಗರುಡ. *e* ಮನೆ, ನಾಶ. *f* ಗಂಡನ ತಮ್ಮಂದಿರ ಹೆಂಡತಿಯರು, ಹೆಂಡತಿಯ ತಮ್ಮಂದಿರ ಹೆಂಡತಿಯರು. *g* ತಮ್ಮಂದಿರು, ಹಗೆಯವನು. *h* ಮೇಘದ ಗುಡಿ, ಇಂದ್ರನು. *i* ಪ್ರಭು, ವೈಶ್ಯ. *j* ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರ, ಕಲಿಯುಗ. *k* ಕಾಲಕ್ರಮ, ದ್ವ್ಯಂಗಳ ಕ್ರಮ. *l* ಅಧೀನ, ಕಪಥ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಕಾರಣ, ಆಪೆಕಾಶ, ಕೃತ್ತದ್ಧಿತಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯ. *m* ದೀರ್ಘದ್ವೇಷ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ. *n* ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದೆಯಿರುವಿಕೆ, ಆನೆಯ ಸಾಧಾರಣವಾದ ನಡಿಗೆ. *o* ಕಪಥ, ಆಚಾರ, ಕಾಲ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಸಂಕೇತ. *p* ಅನ್ಯಾಯ, ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಪಾಪರಾಶಿ ಕರ್ಮ, ಆಪತ್ತು. *q* ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ, ದುಃಖ, ದೋಷ, ದಂಡನೆ, ನಾಶ.

(ಯುದ್ಧಾಯತ್ಯೋ) ಸ್ಯಾಂಪರಾಯಃ *a* ಪೂಜ್ಯ (ಸ್ತುತ್ಯಕುರೆಪಿಕ *b* ।
(ಪಕ್ಷ್ಯದವಸ್ಥಾಯಿಬಲಂನಮವಾಯಶ್ಚ) ಸನ್ನಯೋ *c* ॥ ॥೧೦೩॥
(ಸಂಘಾತೆಸನ್ನಿವೆಶಿಕ) ಸಂಸ್ತ್ಯಾಯಃ *d* ಪ್ರಣಯಾ (ಸ್ತ್ವಮಿಾ ।
(ವಿಸ್ರಂಭಯಾಚ್ಞಾಪ್ರೇಮಾಣೊ) *e* (ವಿರೊಧೆಪಿ) ಸಮುಚ್ಛ್ರಯಃ *f* ॥ ॥೧೦೪॥
ವಿಷಯೊ (ಯಸ್ಯಯೊಜ್ಞಾತಸ್ತತ್ರಶಬ್ದಾದಿಕಪ್ಯಸಿ) *g* ।
(ನಿರ್ಯಾಸೆಪಿ) ಕಷಾಯೊ (ಸ್ತ್ರಿ) *h* (ಸಭಾಯಾಂಚ) ಪ್ರತಿಶ್ರಯಃ *i* ॥ ॥೧೦೫॥
ಪ್ರಾಯೊ (ಭೂಮ್ನ್ಯಾಂತೆಗಮನೆ) *j* ಮನ್ಯು (ದ್ವೆಷನ್ಯೆಕ್ರತೌಕ್ರುಧಿ) *k* ।
(ರಹಸ್ಯೊಪಸ್ಥಯೊ) ಗುಹ್ಯಂ *l* ಸತ್ಯಂ (ಕಪಥಪಥ್ಯಯೊಃ) *m* ॥ ॥೧೦೬॥
ವೀರ್ಯಂ (ಬಲೆಪ್ರಭಾನೆಚ) *n* ದ್ರವ್ಯಾ (ಭವ್ಯೆಗುಣಾಶ್ರಯೆ) *o* ।
ಧಿಷ್ಣ್ಯಂ (ಸ್ಥಾನೆಗೃಹೆಭೆಗೌನ್ನ) *p* ಭಾಗ್ಯಂ (ಕರ್ಮ್ಮಕುಭಾಕುಭಂ) *q* ॥ ॥೧೦೭॥

a Calamity; war, battle; the future. *b* Father-in-law; venerable worshipful. *c* Army in reserve, auxiliary force; multitude; connection. *d* Multitude; open ground round a town or village; house. *e* Confidence, trust; begging, asking, requesting; affection, fond regard. *f* Enmity, opposition; height, elevation. *g* Element, that which is peculiarly known to those who occupy themselves with it or live therein; sensible object, anything perceivable by the senses; an object in general, anything. *h* Extract, decoction, tincture, infusion prepared by boiling or evaporation; ointment; perfume. *i* Assembly; habitation; house. *j* Plenty, abundance; fasting to death. *k* Sorrow, grief; sacrifice; anger. *l* Mystery, secrecy; private parts; tortoise. *m* An oath; veracity, truth; Brahma's world, the uppermost of the seven worlds; the first *yuga*, the golden age. *n* Strength, power; natural force, vigour, virility; semen; splendour. *o* A fit object; substance, element; fortune, prosperity. *p* Place; house; star; fire. *q* Good fortune; bad fortune, misfortune.

a ಆಪತ್ತು, ಯುದ್ಧ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ. *b* ಮಾವ, ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯ. *c* ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಗಡೆ ಕುಂಮಕ್ಕಾಗಿರುವ ಹಿಂಪುಡೆ ಪ್ರಕೃತಿಜನ, ಸಮೂಹ, ಸಂಬಂಧ. *d* ಸಮೂಹ, ಊರಸುತ್ತಣ ಬೈಲು, ಮನೆ. *e* ಸಂಭಿಕೆ, ಯಾಚನೆ, ಪ್ರೇಮ. *f* ವೈರ, ಉದ್ದ. *g* ಯಾವವನಿಂದ ಯಾವದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅವನಿಗೆ ಅದು ವಿಷಯ, ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶ ರೂಪ ರಸ ಗಂಧಾದಿಗಳು ಸೆರ್ವೆವು. *h* ದ್ರವ್ಯಗಳ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿದ ನೀರು, ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಪರಿಮಳಿಸುವ ಪಗರುರುಚಿ. *i* ಸಭೆ, ಇರತಕ್ಕಸ್ಥಳ, ಮನೆ. *j* ಬಾಹುಳ್ಯ, ಮರಣವವರಿವಿಗೂ ಕಪಥದಿಂದ ಉಪವಾಸ ವ್ರತ ಮಾಡಿ ಕಡೆಹಾಯಿಸುವಿಕೆ. *k* ದೈನ್ಯ, ಯಜ್ಞ, ಸಿಟ್ಟು. *l* ಬಚ್ಚಿಡತಕ್ಕದ್ದು, ಭಗಶಿಶ್ನಗಳು, ಆಮೆ. *m* ಆಣೆ ಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದು, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ, ಸತ್ಯಕಾಲ. *n* ಬಲ, ದ್ರವ್ಯ, ಶಕ್ತಿ, ರೇತಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸು. *o* ಒಳ್ಳೇ ಪದಾರ್ಥ, ಗುಣಾಶ್ರಯ ವೆನಿಪ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು, ಭಾಗ್ಯ. *p* ಸ್ಥಳ, ಮನೆ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಅಗ್ನಿ. *q* ಶುಭ ಕರ್ಮ್ಮ, ಅಶುಭ ಕರ್ಮ್ಮ.

(ಕಲಿರುಹೇಮ್ನೋ) ರ್ಗಾಂಗೆಯಂ a ವಿಕಲ್ಯಾ (ದಂತಿಕಾಪಿಜ) b ।
ವೃಷಾಕಪಾಯೀ (ತ್ರೀಗೌರ್ಯೋ) c ರ್ಭಿಖ್ಯಾ (ನಾಮಕೊಭಯೋಃ d ॥ ॥೧೦೦॥
(ಆರಂಭೊನಿಷ್ಕೃತಿಕ್ಷಿಷ್ಟಾ ಪೂಜನಂ ಸಂಸ್ಕೃಧಾರಣಂ ।
ಉಪಾಯಃ ಕರ್ಮ್ಮಜಿಷ್ಣ್ವಾಜ ಜಿಕಿತ್ಸಾ ಜನವ) ಕ್ರಿಯಾಃ e ॥ ॥೧೦೧॥
ಛಾಯಾ (ಸೂರ್ಯಪ್ರಿಯಾಕಾಂತಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಪಿಂಬ ಮನಾತಪಃ) f ।
ಕಕ್ಷ್ಯಾ (ಪ್ರಕೊಷ್ಠೆಹವ್ಯಾಖ್ಯದೆಃ ಕಾಂಬ್ಯಾಂಮಧ್ಯೆ ಭಬಂಧನೆ) g । ॥೧೦೨॥
ಕೃತ್ಯಾ (ಕ್ರಿಯಾವೆವತಯೊಸ್ತ್ರಿಷು ಭಿದ್ಯೆಧನಾಭಿಭಿಃ) h ।
ಜನ್ಯಾಂ (ಸ್ಯಾಜ್ಜ್ಞವಾಬೆಪಿ) i ಜಘನ್ಯೋಂ (ತ್ರೈಧಮೆಷಿಜ) j ॥ ॥೧೦೩॥
(ಗರ್ಹ್ಯಾಧೀನೌಜಿ) ವಕ್ತವ್ಯೌ k ಕಲ್ಯಾ (ಸಜ್ಜನಿರಾಮಯೌ) l ।
(ಆತ್ಮವಾನನಪೆತೊರ್ಥಾತ್ತೆ) ಅರ್ಥ್ಯಾ m ಪ್ರಯೋಜಂತು (ಚಾರ್ಯಪಿ) n ॥ ॥೧೦೪॥

---

a Roots of aquatic plants; gold. b The physic nut or Nipal plant (*croton tiglium*); the bitter apple plant (*coloquintida, colocynth*); the bitter melon vine; wild castor-oil plant (*palma christi ricinus*). c Lakshmi; Gauri (Párvati). d Name, title; splendour, glory. e Business, occupation; expiation, penance; punishment; worship; deposition, recorded evidence; plan, device; performance; motion; medical treatment; verb. f The Sun's wife; light; reflected image; shade, shadow. g An enclosed court; waist-band, belt; a woman's girdle or zone. h Act, doing; the goddess of death (*Hecate*); purchased royal ally, mercenary king. i Blame; war, battle; bridegroom's friend or best-man; bridesmaid. j Last, youngest; lowest, mean wretch; tail; penis. k Mean, low; obedient, servile; fit or proper to be spoken or said. l Acquired; healthy. m Intelligent; wealthy; useful, serviceable. n Beautiful; meritorious.

a ತಾವರೆ ನೈದಲೆ ಮುಂತಾದವೆಗಳ ಗಡ್ಡೆಗಳು, ಚಿನ್ನ. b ಜಾಪಾಳದ ಗಿಡ, ಹಾವ್ಗೆಮೆಕ್ಕೆ ಗಿಡ, ಎಲುವೆಸಂಧಿ ಗಿಡ, ಹುಚ್ಚೆಹರಳು ಗಿಡ. c ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಗೌರಿ. d ಹೆಸರು, ಕಾಂತಿ. e ಉದ್ಯೋಗ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ, ಶಿಕ್ಷೆ, ಪೂಜೆ, ವ್ಯವಹಾರದ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಲಿಖಿತಾದಿಗಳು, ಉಪಾಯ, ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಕೆಲಸ, ಚಲನ, ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಧಾತ್ವರ್ಥಾದಿಗಳು. f ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ, ಬೆಳಕು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ನೆರಳು. g ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಮನೆಗಳ ನಡು ತೊಟ್ಟು, ಉಡಿದಾರ, ನಡುಕಟ್ಟು. h ಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಭಿಚಾರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಗ ದೇವತೆ, ದಾನೋಪಾಯದಿಂದ ವಳವಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಶತ್ರುರಾಜರು ಮುಂತಾದವರು. i ಜನಾಪವಾದ, ಯುದ್ಧ, ಮದವಣಿಗನ ಸಂಗಾತಿ, ಮದವಣಿಗಿತ್ತಿಯ ಭೃತ್ಯರು. j ಕಡೇಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಅಧಮನು, ಬಾಲಪ್ಪು, ಶಿಶ್ನ. k ಕುತ್ಸಿತನು, ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ಅಧೀನನು, ಹೇಳತಕ್ಕ ಮಾತು ಮುಂತಾದದ್ದು. l ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ರೋಗವಿಲ್ಲದವನು. m ತಿಳುವಳಿಕೆ ಯುಳ್ಳವನು, ಪ್ರಯೋಜನದಿಂದ ಎಡೆಬಿಡದವನು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು. n ಸುಂದರವಾದದ್ದು, ಸುಕೃತ.

ರೂಪ್ಯಂ (ಪ್ರಕಸ್ತರೂಪಿ) *a* ವದಾನ್ಯೋ (ವಲ್ಗ್ವಾಗಪಿ) *b* ।
(ನ್ಯಾಯ್ಯೇಪಿಮಧ್ಯೇ) *c* ಸ್ನಾಮ್ಯಂತು (ಸುಂದರೆ ಸೋಮದೈವತೆ) *d* ॥ ॥೯೦೬॥

॥ ಇತಿಯಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ನಿವಹಾವಸರೌ) ನಾರೌ *e* ಸಂಸ್ತರೌ (ಪ್ರಸ್ತರಾಸ್ತ್ವರೌ) *f* ।
ಗುರೂ (ಗೀಷ್ಪತಿಪಿತ್ರಾದ್ಯೌ) *g* ದ್ವಾಪರೌ (ಯುಗಸಂಕಯೌ) *h* ॥ ॥೯೦೭॥
ಪ್ರಕಾರೌ (ಭೇದಸೌದೃಶ್ಯೌ) *i* ಆಕಾರಾ (ವಿಂಗಿತಾಕೃತೀ) *j* ।
ಕಿಂಶಾರೂ (ಧಾನ್ಯಕೂಕೇಪೂ) *k* ಮರೂ (ಧನ್ವಧರಾಧರೌ) *l* ॥ ॥೯೦೮॥
ಅದ್ರಯೋ (ದೈಮಶೈಲಾರ್ಕಾಃ) *m* (ಸ್ತ್ರೀಸ್ತನಾಬ್ದ್ಯಾ) ಪಯೋಧರಾ *n* ।
(ಧ್ವಾಂತಾರಿದಾನವಾ) ವೃತ್ರಾ *o* (ಬಲಿಹಸ್ತಾಂಘ್ರಯಃ) ಕರಾಃ ॥ ॥೯೦೯॥
ಪ್ರದರಾ *q* (ಭಂಗನಾರೀರುಗ್ಬಾಣಾ) ಅಸ್ರಾಃ (ಕಚಾಅಪಿ) *r* ।
(ಅಜಾತಶೃಂಗೋಗೌಃ ಕಾಲೇಸ್ಯಾತ್ಕಕುದ್ಮಾಜೌ) ತೂಬರಃ *s* ॥ ॥೯೧೦॥
(ಸ್ವರ್ಣೇಪಿ) ರಃ *t* ಪರಿಕರಃ (ಪರ್ಯಂಕೇ ಪರಿವಾರಯೋಃ) *u* ।

---

a Handsome; silver or gold coin. *b* Eloquent; flame. *c* Right, proper; middle; waist. *d* Handsome, pleasing; sacred to the moon, lunar. *e* Multitude; a day and a night. *f* A bed of sacred grass; a sacrifice. *g* Brihaspati (Jupiter); father; religious teacher, spiritual guide; heavy, weighty; great. *h* The Drápara, the third or brazen age; doubt. *i* Kind, species; resemblance, similarity. *j* Gesture, sign; expression of the face. *k* Beard or awn of grain; arrow. *l* Desert land, waterless district; mountain. *m* Tree, shrub; hill, mountain; sun. *n* The female breast; cloud. *o* Darkness; enemy; the name of a giant. *p* Tribute; hand; ray. *q* Breaking; a disease of the womb; arrow. *r* Hair, blood. *s* Hornless cow; a man with a hairless face. *t* Gold; money. *u* Cot, bed-stead; family.

a ಸಾಂದರ್ಯಉಳ್ಳದ್ದು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಭಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯಗಳು. *b* ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು, ಉರಿ. *c* ಉಚಿತವಾದದ್ದು, ಸೊಂಟ, ನಡುವೆ. *d* ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ರೂಪಉಳ್ಳದ್ದು, ಸೋಮದೇವತಾಕವಾದದ್ದು. *e* ಸಮೂಹ, ಅಹೋರಾತ್ರಿ ಪರಿಮಿತ ಕಾಲ. *f* ದರ್ಭೆಯ ಹಾಸಿಗೆ, ಯಜ್ಞ ವಿಶೇಷ. *g* ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ತಂದೆ, ಉಪದೇಶಕರ್ತ, ಭಾರವಾದದ್ದು, ದೊಡ್ಡದು. *h* ದ್ವಾಪರಯುಗ, ಸಂದೇಹ. *i* ಜಾತಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹೋಲ್ವಿಕೆ. *j* ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತೋರಿಸುವಾಗ ಜೋಬೈಸು ತಾತ್ಪರ್ಯ ವ್ಯಂಜಕ ಮುಖ ವಿಕಾರರೂಪ. *k* ನೆಲ್ಲ ಉಸುವುಮುಳ್ಳು, ಬಾಣ. *l* ನಿರ್ಜಲ ಭೂಮಿ, ಬೆಟ್ಟ.. *m* ಗಿಡ, ಬೆಟ್ಟ, ಸೂರ್ಯ. *n* ಪೆಂಗಳವೊಂತಿ, ಮೇಘ. *o* ಕತ್ತಲೆ, ಶತ್ರು, ವೃತ್ರಾಸುರ. *p* ಕಾಣಿಕೆ, ಕೈಯ್ಯಿ, ಕಿರಣ. *q* ಮುರಿಯುವಿಕ್ಕೆ, ಕುಸುವ ಜಾಡ್ಯ, ಬಾಣ. *r* ಕೂದಲು, ರಕುತ. *s* ಕೊಂಬುಗಳು ಹುಟ್ಟೆತಕ್ಕ ವಯಸ್ಸು ಬಂದಾಗ್ಯೂ ಹುಟ್ಟದೆ ಯಿರುವ ಗೋವು, ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆಗಳು ಹುಟ್ಟದೆ ಯಿರುವವನು. *t* ಭಂಗಾರ, ರಜತಾದಿ ದ್ರವ್ಯ. *u* ಮಂಚಕೆ, ಪರಿವಾರ.

(ಮುಕ್ತಾಶುದ್ಧೌಜಕ) ತಾರ (ಸ್ಯಾನ್ಯ a)ಜ್ಜೆರೊ (ವಾಯೌಸಸತುತ್ರಿಷು) b ॥೩೭೦॥
(ಕರ್ಬುರೆಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಜಿ ಸಂವಿದಾಪತ್ಸು) ಸಂಗರಃ c ।
(ವೆದಭಿದೆಗುಪ್ತಪಾದೆ) ಮಂತ್ರೊ d ಮಿತೊ) (ರವಾವಟು) e ॥ ॥೩೭೧॥
(ಮಖೆಷುಯೂಪಖಿಂಡೆಷು) ಸ್ವರು f (ಗ್ರುಹ್ಯೆಪ್ಯ) ವನ್ತರಃ g ।
ಆಡಂಬರ (ಸೂರ್ಯರವೆಗಜೆಂದ್ರಾಣಾಂ ಚಗರ್ಜಿತೆ) h ॥ ॥೩೭೨॥
ಆಭಿಹಾರೊ (ಭಿಯೊಗೆಚಚೌರ್ಯೆ ಸನ್ನಹನೆಷುಚ) i ।
(ಸ್ಯಾಜ್ಜಂಗಮೆ) ಪರೀಷಾರಃ (ಖಡ್ಗಕೊಕೆಪರಿಚ್ಛದೆ) j ॥ ॥೩೭೩॥
ವಿಷ್ಣುರೊ (ವಿಟಪೀದರ್ಭಮುಷ್ಟ್ಯೋಃ ಪೀಠಾಪ್ಯೆಮಾಸನಂ) k ।
(ದ್ವಾರಿದ್ವಾರ್ಸ್ಥೆ) ಪ್ರತೀಹಾರಃ (ಪ್ರತಿಹಾರ್ಯೆಷ್ಯನುತರೆ) l ॥ ॥೩೭೪॥
(ವಿಪುಲೆನಕುಲೆವಿಷ್ಣೌ) ಬಭ್ರು) (ಸ್ಯಾನ್ಯೆ (ಶ್ರಿಂಗಶೆತ್ರಿಷು) m ।
ಸಾರೊ (ಬಲೆಸ್ಥಿರಾಂಕೆ ಚನಾ ಯ್ಯೆಕ್ಕೀಬಂವತೆತ್ರಿಷು) n ॥ ॥೩೭೫॥
ದುರೊದರೊ (ದ್ಯೂತಕಾರೆಪಣೆದ್ಯೂತೆ ದುರೊದರಂ) o ।
(ಮಹಾರಣ್ಯೆದುರ್ಗಪಥೆ) ಕಾಂತಾರಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕೆಂ) p ॥ ॥೩೭೬॥

---

a Fruitless pearl; star, eyeball. b Wind; variegated. c Resolve, determination; war, battle; true; misfortune, calamity. d That part of the veda which comprises the hymns; a mystical verse or incantation, charm, spell; secret consultation. e Sun; friend. f Sacrifice; arrow; shavings of the sacrificial post; thunderbolt. g Private parts; ordure, filth; soot. h Sound of a drum; roar of an elephant; rage, fury; vain display, pomposity. i Attacking; robbing; seizing; binding. j Movable; sheath, scabbard; servant. k Tree; a handful of sacred grass; seat. l Door, gate; doorkeeper, porter. m A large mungoose (*viverra ichneumon*); Vishnu; tawny, brown. n Strength; essence, essential or vital part; fit, proper; excellent, best. o Gambler, dice-player; wager, stake, bet. p Thick forest, wilderness; impassable or difficult road.

a ಕುದ್ಧವಾದ ಮುತ್ತು, ನಕ್ಷತ್ರ, ಕಣ್ಣು ಗುಡ್ಡೆ, ಹಿಟ್ಟಾದ ಧ್ವನಿ. b ಭಾಯು, ನಾನಾ ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು. c ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಯುದ್ಧ, ನಿಶ್ಚಯ, ಆಪತ್ತು. d ವೇದದ ಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಭಾಗ, ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳು, ರಹಸ್ಯ ವಾದ ಆಲೋಚನೆ. e ಸೂರ್ಯನು, ಸ್ನೇಹಿತನು. f ಯಜ್ಞ, ಬಾಣ, ಯೂಪದಕಲ, ಕಿಪ್ಪು. g ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಗುಹ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಲ, ಸುಡುವ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಳದ ಮಸಿ. h ವಾದ್ಯ ರವ, ಗಜ ಧ್ವನಿ, ಸಂರಂಭ, ದಂಭ ಕಾರ್ಯ. i ಅಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರು ಬೀಳುವಿಕೆ, ಕಳವು, ಆಯತ್ತ ಪಡುವಿಕೆ, ಕಟ್ಟುವಿಕೆ. j ಸಂಚಾರವುಳ್ಳದ್ದು, ಕತ್ತಿಯ ಪರೆ, ಪರಿಜನರು. k ಮರ, ದರ್ಭೆ ಮುಷ್ಟಿ, ಆಸನ ಮುಂತಾದದ್ದು. l ಬಾಗಿಲು, ಬಾಗಿಲಕಾಯುವವನು. m ದೊಡ್ಡ ನುಂಗಿಸಿ, ವಿಷ್ಣು, ಹಳದಿಯಾದದ್ದು. n ಬಲ, ಸ್ಥಿರಾಂಶ, ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. o ಜೂಜಾಡುವವನು, ಪಂದ್ಯ. p ಹೆಗ್ಗಾಡು, ದುರ್ಗವಾದ ದಾರಿ.

ಮತ್ಸರೊ* (ಸ್ಯಕುಭದ್ವೈಚಿತದ್ವತ್ಕೃ ಪಣಯೊಸ್ತ್ರಿಷು) *a* ।
(ವೆವಾದ್ವೃತೆ) ವರಃ (ಶ್ರೆಷ್ಠೆತ್ರಿಷುಕ್ಲೀಬೆ ಮನಾಕ್ಪ್ರಿಯೆ) *b* ॥ ॥೬೦॥
(ಪಂಶಾಂಕುರೆ) ಕರೀರೊ* (ಸ್ತ್ರೀತರುಭಿದೆಭಟೆಜನಾ) *c* ।
(ನಾಚೆಮೂಜ ಭನೆಹಸ್ತ ಸೂತ್ರೆ) ಪ್ರತಿಸರೊ* (ಸ್ತ್ರ್ಯಾಂ) *d* ॥ ॥೬೧॥
(ಯಮಾನಿಲೇಂದ್ರ) ಚಂದ್ರಾರ್ಕ ವಿಷ್ಣ್ವಗ್ನಿಸಿಂಹಾಂಕುವಾಜಿಷು ।
(ಕುಕಾಹಿಕಪಿಭೆಕೆಷು) ಹರಿ (ರ್ನಾಕಪಿಲತ್ರಿಷು) *e* ॥ ॥೬೨॥
ಕರ್ಕರಾ (ಖರ್ಪರಾಂಕೆಪಿ) *f* ಯೊತಾ (ನ್ಯಾದ್ಯಾಪನೆಗತೌ) *g* ।
ಇರಾ (ಭೂವಾಕ್ಸುರಾಪ್ಸುನ್ಯಾತ್ *h* (ತಂದ್ರೀ ನಿದ್ರಾಪ್ರಮಿಲಯೊಃ) *i* ॥ ॥೬೩॥
ಧಾತ್ರೀ (ಸ್ಯಾದುಪೆಮೊತಾಪಕ್ಷಿತಿರ ಪ್ಯಾಮಲಕ್ಯೆಪಿ) *j* ।
ಹ್ಲಾದ್ಯಾ (ವ್ಯಂಗಾನಟೀ ವೆಶ್ಯಾಸರಘ್ನಾಕ್ಷಟಪಕಾರಿಕಾ) ॥ ॥೬೪॥
(ತ್ರಿಷುಕ್ರೊರೆಧವೆಲ್ಪೆಪಿಹ್ಲಾದ್ಯಾಂ) *k* ಮೂತಾ (ಪರಿಚ್ಛದೆ)
(ಅಲ್ಪೆಜೆಪರಿಮಾಣೆ ಜೆಮಾಪ್ರಂಕಾತ್ಸ್ಯಾನ್ಯರ್ಧ ಪಧಾರಣೆ) *l* ॥ ॥೬೫॥
(ಆಲೆಖ್ಯಾಲ್ಪೆರ್ಯೆಯೊ) ಕಿತ್ರಂ *m* ಕಳತ್ರಂ (ಶ್ರೊಣಿಭಾರ್ಯೆಯೊಃ) *n* ।

---

a Envy; envious. *b* Boon or blessing sought in prayer, divine gift; excellent, best; rather better, slightly preferable. *c* The shoot of a bamboo; *a.* leafless thorny plant common in deserts (*capparis aphylla*); earthen pot. *d* Rear guard of an army; a thread tied upon the wrist at some particular ceremonies. *e* Yama (*Pluto*); Agni (Fire); Indra; Moon; Sun; Vishnu; lion; ray; horse; parrot; snake; ape; monkey; yellow. *f* Gravel, potsherds; sand; sugar. *g* Proceeding; going, travelling. *h* The earth; speech, speaking; spirituous liquor, toddy; water. *i* Sleep; swoon. *j* Nurse; the earth; the emblic myrobalan tree (*phyllanthus emblica*). *k* A woman maimed or defective in some limb; dancing girl; prostitute; bee; a sort of prickly nightshade (*solanum jacquinii*); mean, base. *l* Family, household; little, small; measure, size; short vowel; all; true. *m* A painting or picture; wonder. *n* Buttocks; wife.

a ಅಸೊಯೆ, ಅಸೂಯೆ ಯುಳ್ಳದ್ದು. *b* ದೈವ ಪ್ರಸಾದ ಲಬ್ಧವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಯಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. *c* ಬಿದುರು ಮೊಳಕೆ, ಮುಳ್ಳುಗಿಡ, ಗಡಿಗೆ. *d* ಸೈನ್ಯದ ಹಿಂಭಾಗ, ಕಂಕಣ ಸೂತ್ರ. *e* ಯಮ, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಸಿಂಹ, ಕಿರಣ, ಕುದುರೆ, ಗಿಣಿ, ಹಾವು, ಮಂಗ, ಕಪ್ಪೆ, ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು. *f* ಹೆಂಚು ಜೊರು, ಮೆರಳು, ಸಕ್ಕರೆ. *g* ಭೋಜನ ಮುಂತಾದ ನಡತೆ, ಗಮನ. *h* ಭೂಮಿ, ವಾಕ್ಕು, ಹೆಂಡ, ನೀರು. *i* ನಿದ್ದೆ, ಮೂರ್ಛೆ. *j* ಸಾಕಿದ ತಾಯಿ, ಭೂಮಿ, ನೆಲ್ಲೀ ಮರ. *k* ಅಂಗಹೀನಳು, ನಟ್ಟುವವಳು, ಸೂಳೆ, ಜೇನು ನೊಣ, ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಗಿಡ, ತುಚ್ಛ ಸ್ವಭಾವ ವುಳ್ಳವನು. *l* ಪರಿವಾರ, ಕೊಂಚವಾದದ್ದು, ಅಳತೆಯ ವಿಶೇಷ, ಹ್ರಸ್ವ ಸ್ವರ, ಎಲ್ಲಾ ನಿಶ್ಚಯವಾದದ್ದು. *m* ಬರೆದ ಚಿತ್ರ, ಆಶ್ಚರ್ಯ. *n* ಅಂಡು, ಪೆಂಡತಿ.

(ಯೋಗ್ಯಭಾಜನಯೊಃ) ಪಾತ್ರಂ *a* ಪತ್ರಂ (ವಾಹನಪಕ್ಷಯೊಃ) *b* ॥ ॥೨೪೪॥
(ನಿದೇಶಗ್ರಂಥಯೊ) ಶಾಸ್ತ್ರಂ *c* ಶಸ್ತ್ರ (ವಾಯುಧಲೋಹಯೊಃ) *d* ।
(ಸ್ಯೂಜ್ಜಟಾಂಶುಕಯೊ) ರ್ನೆತ್ರಂ *e* ಕ್ಷೇತ್ರಂ (ಪತ್ನೀಕರೀರಯೊಃ) *f* ॥ ॥೨೪೫॥
(ಮುಖಾಗ್ರೆಕ್ರೂಜಹಲಯೊಃ) ಪೊತ್ರಂ *g* ಗೊತ್ರಂ (ತುನಾಮ್ನಿಚ) *h* ।
ನೆತ್ರ (ಮೂಚ್ಛಾದನೆಯಜ್ಞೆ ಸದಾದಾನೆ ವನೆಪಿಜ) *i* ॥ ॥೨೪೬॥
ಅಜಿರಂ (ವಿಷಯೆಕಾಯೆ) *j* ಪ್ಯೊಂಬರಂ (ವ್ಯೊಮ್ನಿ ವಾಸಸಿ *k* ।
ಚಕ್ರಂ (ರಾಷ್ಟ್ರೆ) *l* ಪ್ಯಕ್ಷರಂ (ಹುಮೊಕ್ಷೆಪಿ) *m* ಕ್ಷೀರ (ಮಪ್ಪುಜಲೆ) *n* ॥ ॥೨೪೭॥
(ಸ್ಪರ್ಶೆಪಿ) ಭೂರಿಚಂದ್ರೆ (ದ್ರೆ) *o* (ದ್ವಾರಮುತ್ರೆಪಿ) ಗೊಪುರಂ *p* ।
(ಗುಣಾವಂಭೌ) ಗಪ್ಪರೆದ್ರೆ(*q* ರಹೊಂತಿಕ) ಮುಪಹ್ವರೆ *r* ॥ ॥೨೪೮॥
(ಪುರೊಧಿಕಮುಪ) ರ್ಯಗಾ) *s* (ಜ್ಯಗಾನಗರೆ) ಪುರಂ *t* ।
ಮಂದಿರಂ *u* (ಚಾಥ) ರಾಷೊ್ಟ) (ಸ್ತ್ರೀವಿಷಯಿಸ್ಯಾದುಪದ್ರವೆ) *v* ॥ ॥೨೪೯॥
ದರೊ (ಸ್ತ್ರೀಯಾಂಭವೆಸ್ತ್ರೀನೆ) *w* ವಜ್ರೊ (ಸ್ತ್ರೀರಕೆಪವೌ) *x* ।

---

a A worthy man; metal vessels, as plates, cups &c; bed of a stream. *b* Vehicle or conveyance; leaf; wing. *c* Command; a book of rules or institutes. *d* Weapon; metal. *e* Hanging roots (like those of the banyan); garment; eye; string of a churning-stick. *f* Wife; holy; holy place, place of pilgrimage. *g* Snout of a pig; ploughshare. *h* Name; tribe, family; strength; mountain, hill; earth. *i* House; sacrifice; unceasing liberality; forest. *j* An object of the senses; body; court-yard. *k* Sky; cloth. *l* Country; army; wheel; group, assemblage; the ruddy goose (*anas casarca*). *m* Final beatitude, the liberation of the soul from the body and from further transmigration, absorption into the deity; letter of the alphabet; Brahma. *n* Water; milk. *o* I, Gold; much: 1, gold; moon; crude camphor. *p* Door, gate; town-gate; earth-nut. *q* Cave; hypocrisy. *r* Solitary, alone; near, *s* Foremost, chief, principal; superior, best. *t* House; city. *u* House; town. *v* Realm, empire, kingdom; public calamity. *w* Fear; cave. *x* Diamond; Indra's thunderbolt.

a ಯೋಗ್ಯನಾದವನು; ತಳಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರ, ಹೊಳೆ ಮುಂತಾದ ವುಗಳ ಎರಡು ದಡಗಳ ನಡಿವೆ. *b* ವಾಹನ, ಎಲೆ, ರೆಕ್ಕೆ. *c* ಆಜ್ಞೆ, ಶಿಷ್ಟಾ ಗ್ರಂಥ. *d* ಆ ಯುಧ, ಲೋಹ. *e* ಬಿಳಲು, ಸೀರೆ, ಕಣ್ಣು ಕಡೆಯುವ ನೇಣು. *f* ಹೆಂಡತಿ, ಕರೀರ, ಸಿದ್ಧಸ್ಥಳ. *g* ಹಂದಿಯ ಮೂಗು, ನೇಗಲಮೂಗು. *h* ಹೆಸರು, ಕುಲ, ಬಲ, ಪೆಟ್ಟ, ಭೂಮಿ. *i* ಮನೆ, ಯಜ್ಞ, ಸದಾ ಕೊಡುವಿಕೆ, ಕಾಡು. *j* ಕಣ್ಣಾದಿವಿಷಯ, ಶರೀರ, ಮುಂಗಳ. *k* ಆಕಾಶ, ವಸ್ತ್ರ. *l* ದೇಶ, ಸೈನ್ಯ, ಬಂಡಿ, ಗುಂಪು, ಚಕ್ರ ವಕ್ಕಿ. *m* ಮೋಕ್ಷ, ಅಕಾರಾದಿಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮ. *n* ನೀರು, ಹಾಲು. *o* ಭಂಗಾರ, ಬಹಳ, ಭಂಗಾರ, ಚಂದ್ರನು, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ. *p* ಬಾಗಿಲು, ಊರು ಬಾಗಿಲು, ತುಂಗೆ ಗಡ್ಡೆ. *q* ಗುಹೆ, ಕಪಟ. *r* ಏಕಾಂತ, ಸಮೀಪ. *s* ಹೆಚ್ಚಾದದ್ದು, ಮೇಲಾದದ್ದು. *t* ಮನೆ, ಪಟ್ಟಣ. *u* ಮನೆ, ನಗರ. *v* ದೇಶ, ಉಪದ್ರವ. *w* ಅಂಜಿಕೆ, ಗುಹೆ. *x* ವಜ್ರ, ವಜ್ರಾಯುಧ.

ತಂತ್ರಂ (ಪ್ರಧಾನೆ ಸಿದ್ಧಾಂತೆ ಸೂತ್ರವಾಯಿಪರಿಚ್ಛದೆ) *a* ॥ ॥೨೪೮॥
ಚೌರ (ಶ್ವಾಮರದಂಡೆ ಪ್ಯೋರಂ ಕಯನಾಸನೆ) *b* ।
ಪುಷ್ಕರಂ (ಕರಿಹಸ್ತಾಗ್ರೆ) ವಾದ್ಯಭಾಂಡಮುಖೆಜಲೆ) ॥ ॥೨೪೯॥
(ವ್ಯೋಮ್ನಿ ಖಡ್ಗಫಲೆಪದ್ಮೆ ತೀರ್ಥೌಷಧಿ ವಿಕಿಪಯೋಃ) *c* ।
ಅಂತರ (ಮವಕಾಶಾವಧಿ ಪರಿಧಾನಾಂತರ್ಧಿ ಭೆದತಾದರ್ಥ್ಯೆ ॥ ॥೨೫೦॥
(ಋದಾ)ತ್ಮೀಯ ವಿವಾಬಹಿರವಸರ-ಮಧ್ಯೆಂತರಾತ್ಮನಿಜ) *d* ।
(ಮುಸ್ತೆಪಿ) ಪಿತರಂ *e* (ರಾಜಕರೀಷಾಖ್ಯಪಿ) ನಾಗರಂ *f* ॥ ॥೨೫೧॥
ಕಾರ್ಪರಂ (ತ್ವಂಧತಮಸೆ ಘಾತುಕೆ ಭೆದ್ಯೆಲಿಂಗಕಂ) *g* ।
ಗೌರೋ (ರುಣೆಸಿತಪೀತೆ) *h* (ವ್ರಣಕಾರ್ಪಾಸ್ಯೆ) ರೂಷ್ಕರಃ *i* ॥ ॥೨೫೨॥
ಜಘರಃ (ಕಠಿನೆಪಸ್ಯಾ) *j* (ದಧಸ್ತದಪಿಚಾ) ಧರಃ *k* ।
(ಅನಾಕುಲಪಿ) ಜ್ಯೆಕಾಗ್ರೋ) *l* ವ್ಯಗ್ರೋ) (ವ್ಯಾಸಕ್ತಆಕುಲೆ) *m* ॥ ॥೨೫೩॥
(ಉಸರ್ಯುದೀಚ್ಯೆಶ್ರೈಷ್ಠೆ ಪ್ಯೆ) ವ್ಯುತ್ತರ (ಸ್ಯಾತ್) *n* ಅನುತ್ತರಃ ।

---

a Principal, chief; established principle; woof; family, household; the vedic writings called Mímánsa; astrology. *b* Chamara or chowry, a fly-whisker made of the tail of the Tartary ox (*bos grunniens*); stick, rod, staff; bed, mattress; seat. *c* Tip of an elephant's trunk; head or skin of a drum; water; sky; sheath, scabbard; lotus flower; a holy bathing place or place of pilgrimage; bulb of the water-lily. *d* Opportunity; limit; a garment in wear; leisure; other, different; on account of, by reason of; hole; one's own; except; out; necessary; between; internal, within one's self. *e* Earth-nut; earthen pot; churning-stick. *f* A sort of grass (*cyperus rotundus*); dry ginger; belonging to a town. *g* Pitch darkness; murderer. *h* Pale red; white; yellow. *i* Wounding; scratching. *j* Hard; belly. *k* Lower, inferior; mean, base; under-lip. *l* Unmoved, firm, stable; a man intent upon one thing. *m* A zealous or eager man; a man agitated, distracted, bewildered. *n* A superior, one more powerful; northern; excellent, best; reply, answer.

a ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ನೂಲಹಾಸು, ಪರಿವಾರ, ಮಿಮಾಂಸೆ, ಜ್ಯೋತಿಷ. *b* ಚಾರಿ, ಕೋಲು, ಹಾಸಿಗೆ, ಗದ್ದಿಗೆ. *c* ಆನೆ ಸೊಂಡಿಲ ತುದಿ, ಡೋಲು, ಮದ್ದಳೆ, ಢಾಮ ಮುಂತಾವ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಾಯಿ, ನೀರು, ಆಕಾಶ, ಕತ್ತಿಯ ಪರೆ, ತಾವರೆ ಹುಪ್ಪು, ತೀರ್ಥ, ನೈದಲೇ ಗಡ್ಡೆ. *d* ಅವಕಾಶ, ಪದ್ದು, ಉಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆ, ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಪಧಾನ, ಜೇರೆ, ಆದಕ್ಕೊಸ್ಕರ ರವಿದೆಂಬುವಿಕೆ, ತೂತು, ತನ್ನದು, ಒಟ್ಟು, ಹೊರಗೆ, ಅವಸರ, ನಡುವೆ, ತನ್ನೊಳಗೆ. *e* ತುಂಗೇ ಗಡ್ಡೆ, ಮಡಿಕೆ, ಕಡಗೋಲು. *f* ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ಕೊಂಕಿ, ನಗರ ಸಂಬಂಧಿ. *g* ಕಾರುಗತ್ತಲು, ಘಾತುಕ. *h* ಕೆಂಪಾದದ್ದು, ಬೆಳುಪಾದದ್ದು, ಹಳದಿಯಾದದ್ದು. *i* ಹುಣ್ಣು ಮಾಡುವದು, ಗೀರಿಡುವದು. *j* ಕಠಿನವಾದದ್ದು, ಹೊಟ್ಟೆ. *k* ಕೆಳಗಿರುವದು, ಹೀನನು, ತುಟಿ. *l* ಕದಲದೇ ಯಿರುವದು, ಸಾವಧಾನನು. *m* ಆಸಕ್ತನು, ತ್ವರೆಪಡುವವನು. *n* ಮೇಲಿನವನು, ಬಡಗಲದು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ.

(ಎಷಾಂವಿಪರ್ಯಯೆಶ್ರೈಷ್ಠೈ) *a* (ದೂರಾನಾತ್ಯೋತ್ತಮಾಃ) ಪರಾಃ *b* ॥ ॥೪೫॥
(ಸ್ವಾದುಪ್ರಿಯೌತು) ಮಧುರೌ *c* ಕ್ರೂರೌ (ಕೃತಘ್ನೆನಿರ್ದಯೌ) *d* ।
ಉದಾರೋ (ದಾತೃಮಹತೊ) *e* ಇತರ (ಸ್ತ್ವನ್ಯನೀಚಕೆಯೋಃ) *f* ॥ ॥೪೬॥
(ಮಂದಸ್ವಚ್ಛಂದಯೆಯೋಃ) ಸ್ವೈರೆ *g* ಕ್ಯಬ್ಧ (ಮುದ್ದೀಪ್ತಶುಕ್ಲಯೋಃ) *h* ।

॥ ಇತಿ ರಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

(ಚೂಡಾಕಿರೀಟಂ ಕೆಕಾಶ್ಚ ಸಂಯತಾ) ವೌಳಯ (ಸ್ತ್ರ್ಯಯಃ) *i* ॥ ॥೪೪॥
(ದೈಮಪ್ರಭೆದವೊತಂಗ ಕಾಂಡಪುಷ್ಪಾಣಿ) ಪೀಲವಃ *j* ।
(ಕೃತಾಂತಾನೆಹಸೊಃ) ಕಾಲ *k* (ಕ್ಷತುರ್ಥೆಪಿಯುಗೆ) ಕಲಿಃ *l* ॥ ॥೪೫॥
(ಸ್ಯಾತ್ಕು ರಂಗೆಪಿ) ಕಮಲಃ *m* (ಪ್ರಾವಾರೆಖಚೆ) ಕಂಬಳಃ *n* ।
(ಕರೊಪಹಾರಯೊಃಪುಂಸಿ) ಬಲಿಃ (ಪ್ರಾಣ್ಯಂಗಜೆಸ್ತ್ರ್ಯಾಂ) *o* ॥ ॥೪೬॥
(ಸ್ಥೂಲ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯಸೈನ್ಯೆಷು) ಬಲಂ (ನಾಕಾಕಸೀರಿಕೆಯೊಃ) *p* ।
ವಾತೂಲಃ (ಪುಂಸಿವಾತ್ಯಯಾ ವಮಿವಾತಾಸಹಿತ್ರಿಷು *q* ॥ ॥೪೭॥
(ಭೆದ್ಯಲಿಂಗಕ್ಯತೆ) ವ್ಯಾಳಃ (ಪುಂಸಿಶ್ವಾಪದಸರ್ಪಯೊಃ) *r* ।
ಮಲೊ (ಸ್ತ್ರೀಪುಂಪವಿಷ್ಟ ಟ್ಟಾನ್ಯಸ್ತ್ರೀ) *s* ಕೂಲಂ (ರುಗಾಯುಧಂ) *t* ॥೪೪॥

---

a Not northern; superior, more excellent. *b* Distant; other, different; pre-eminent, superior. *c* Sweet; agreeable. *d* Hard, cruel; unmerciful, pitiless, severe. *e* A generous or liberal man; a great or noble man. *f* Other, different; low, mean. *g* Idle, refractory; self-willed, independent. *h* Shining, brilliant; white, fair. *i* A lock of hair on the crown of the head; crown, diadem; hair ornamented and braided round the head. *j* The tree *careya arborea;* elephant; arrow; flower. *k* Yama (Pluto); time. *l* The Kali age, the fourth or iron age; quarrel. *m* Lotus; water; Lakshmi. *n* A scarf or upper cloth; blanket; camlet; hump of a bull. *o* Tax, royal revenue; three lines or folds of the skin on the upper part of the belly, considered a beauty in women; name of a giant. *p* Bulkiness, stoutness; strength, power; army; crow; Bala Rama. *q* Wind, gale; unable to stand the wind. *r* Rogue, rascal; tiger; snake. *s* Sin; excretion of the body, as feces &c; rust; dirt, filth. *t* Sharp pain, as colic, &c; pike, dart, weapon.

a ಉತ್ತರವಾಗದ್ದು, ಸರ್ವೋತ್ತರ. *b* ದೂರ, ಇತರ, ಉತ್ತಮ. *c* ಪ್ರೀಯವಾದದ್ದು, ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು. *d* ಕಠಿಣವಾದ, ಕರುಣ ಇಲ್ಲದ. *e* ಕೊಡುವವನು, ದೊಡ್ಡವನು. *f* ಬೇರ್ಪಟ್ಟವನು, ನೀಚನು. *g* ಆಲಸ್ಯಗಾರ, ಸ್ವತಂತ್ರನು. *h* ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವದು, ಬಿಳುನಾದದ್ದು. *i* ಜುಟ್ಟು, ಕಿರೀಟ, ಜಡೆಮುಡಿ. *j* ಪುಂಡೀಗಿಡ, ಆನೆ, ಸರಳು, ಹುವ್ವು. *k* ಯಮ, ಹೊತ್ತು. *l* ನಾಲ್ಕನೆಯುಗ, ಕಲಹ. *m* ತಾವರೆ, ನೀರು, ಲಕ್ಷ್ಮಿ. *n* ಅಂಗವಸ್ತ್ರ, ಕಂಬಳಿ, ಗಂಗಡೊಗಲು. *o* ಕಾಣಿಕೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ತ್ರಿವಳಿ ಮುಂತಾದದ್ದು, ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ. *p* ಬಲ, ತುಇರುವಿಕೆ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸೇನೆ, ಕಾಗಿ, ಬಲರಾಮನು. *q* ಗಾಳಿ, ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳವಷಕ್ಕೆ ಅವಕ್ಯಕವಾದದ್ದು. *r* ದುರ್ಜನನು, ಹುಲಿ, ಹಾವು. *s* ಪಾಪ, ಅಮೇಧ್ಯ, ಕೆಟ್ಟ ಕೊಳೆ. *t* ಶೂಲ ರೋಗ, ಶೂಲಾಯುಧ.

(ಶಂಕಾಪಟದ್ವಯೋಃ) ಕೀಲಃ *a* ಪಾಳಿಃ (ಸ್ತ್ರ್ಯಶ್ರ್ಯಂಕಪಙ್ಕ್ತಿಷು) *b* ।
ಕಲಾ (ಶಿಲ್ಪೈಕಾಲಭೇದೆ) *c* ಪ್ಯಾಯಃ (ಸ್ಪಷ್ಟಾವಸೀಅಪಿ) *d* ॥ ॥೪೫೬॥
(ಅಬ್ಧ್ಯಂಬುವಿಕೃತಾ) ವೇಲಾ (ಕಾಲಮರ್ಯಾದಯೋರಪಿ) *e* ।
ಬಹುಳಾಃ (ಕೃತ್ತಿಕಾಗಾವೋಬಹುಳಾಚಾಪಿತೈತ್ತಿಷು *f* ॥ ॥೪೫೭॥
ಲೀಲಾ (ವಿಲಾಸಕ್ರಿಯಯೋ) *g* (ರುಪಲಾ ಶರ್ಕರಾಪಿಚ್ಚ) *h* ।
(ಶೋಣಿತೆಂಭಸಿ) ಕೀಲಾಲಂ *i* ಮೂಲ (ಮೂಲ್ಯೇಭೆಭಯೋಃ) *j* ॥ ॥೪೫೮॥
ಜಾಲಂ (ಸಮೂಹ ಅನಾಯೋಗವಾಹ್ಯಕ್ಷಾರಕಾವಪಿ) *k* ।
ಶೀಲಂ (ಸ್ವಭಾವೆಸದ್ವೃತ್ತೆ) *l* (ಸಸ್ಯೆಹೆತುಕೃತೆ) ಫಲಂ *m* ॥ ॥೪೫೯॥
(ಛದಿರ್ನೆತ್ರರುಜೋಃಕ್ಲೀಬಂ ನಮೂಹೆ) ಪಟಲಂ (ನನಾ) *n* ।
(ಅಧಸ್ಸ್ವರೂಪಯೋರಸ್ತ್ರೀ) ತಲಂ *o* (ಸ್ಯಾಚ್ಛಾಮಿಪೆ) ಪಲಂ *p* ॥ ॥೪೫೮॥
(ಔರ್ವಾನಲೆಪಿ) ಪಾತಾಳಂ *q* ಜೆಲಂ (ನಸ್ತ್ರೆಧಮೆತ್ತಿಷು) *r* ।
ಕುಕೂಲಂ ಶಂಳುಭಿಃಕೀರ್ಣೆ ಭ್ರಿನಾತುತುಷಾನಲೆ *s* ॥ ॥೪೫೯॥

---

a Peg, wedge; flame. *b* Border, margin; mark, sign; line, row. *c* Mechanical skill; a division of time; brightness; a sixteenth part. *d* A woman's female friend; line, row. *e* Sea-shore; leisure, interval, opportunity; boundary. *f* The Pleiades, the third lunar asterism; cows; rat; black. *g* Amorous or wanton sport; act, action. *h* Sand; stone; rocky ground. *i* Blood; water. *j* First, original; root; the nineteenth lunar asterism. *k* Multitude; net; window; young bud; pomp, display; snake-gourd plant. *l* Nature, disposition; good conduct, good behaviour. *m* Fruit, produce; gain, profit. *n* Roof; a film over the eyes, cataract in the eye; heap, multitude. *o* Bottom; form, feature; a blow with the palm of the hand, as a box on the ear. *p* Flesh; a weight=4 karshas. *q* Submarine fire; the world of Nágas, the infernal regions. *r* Cloth; low, mean. *s* Fence or hurdle as a protection against cattle; smouldering ashes.

a ಗೂಟದಮೊನೆ, ಉರಿ. *b* ಅಂಚು, ಗುರ್ತು, ಪಂತಿ. *c* ಕೆಲಸದ ಚಮತ್ಕಾರ, ೪೫೦ ರೆಪ್ಪೆ ಪಾಟುಗಳ ಹೊತ್ತು, ಕಾಂತಿ, ಷೋಡಶಭಾಗ. *d* ಸಖಿಯಳು, ಪಂತಿ. *e* ಕಡಲುಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವಾಯದ ತಡೆ, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಮಯ, ಮರ್ಯಾದೆ. *f* ಕೃತ್ತಿಕಾ ನಕ್ಷತ್ರ, ಗೋವುಗಳು, ಇಲಿ, ಕಪ್ಪನೇವಸ್ತು. *g* ಶೃಂಗಾರ ಚೇಷ್ಟೆ, ಕ್ರಿಯೆ. *h* ಮರುಳು, ಕಲ್ಲು, ನರುಜು ನೆಲ. *i* ರಕುತ, ನೀರು. *j* ಮೊದಲನೇದು, ಬಿಳಲು, ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರ. *k* ಗುಂಪು, ಬಲೆ, ಗವಾಕ್ಷ, ಹೆಸರುವಾಗ್ಗು, ಡಂಬ, ಪಡವಲಗಿಡ. *l* ಸ್ವಭಾವ, ಒಳ್ಳೇ ನಡತೆ. *m* ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯಾದಿ ಫಲ, ಪ್ರಯೋಜನ. *n* ಮನೆ ಹೊದಿಕೆ, ನೇತ್ರ ರೋಗ, ಗುಂಪು. *o* ಕೆಳಗಡೆ, ಸ್ವರೂಪ, ಅಂಗೈ ಪೆಟ್ಟು. *p* ಮಾಂಸ, ೩೨೦ ಗುಲಿಗಂಜೀ ತೂಕ. *q* ಬಡಬಾಗ್ನಿ, ನಾಗಲೋಕ. *r* ನಸ್ತ್ರ ಅಧಮವಾದದು. *s* ದನಗಳು ಬಾರದಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಗೂಟುಗಳು ನೆಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಳಿ, ಬೊಳ್ಳು ಕಿಚ್ಚು.

(ನಿರ್ಣೀತ) ಕೇವಲ ಮಿತಿ (ತ್ರಿಲಿಂಗಂತ್ವೇ ಕೈತ್ಯನ್ನಯೋಃ) *a* ।
(ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಕ್ಷೇಮಪುಣ್ಯೇಷು) ಕುಶಲಂ (ಶಿಷ್ಟೇತಿತ್ರಿಷು) *b* ॥ ॥೬೪೯॥
ಪ್ರವಾಳ (ಮಂಕುರೇಪ್ಯಸ್ತ್ರೀ *c* ತ್ರಿಷು) ಸ್ಥೂಲಂ (ಜಡಪಿಜೆ) *d* ।
ಕರಾಳೋ (ದಂತುರೆತುಂಗೆ) *e* (ಜಾರೌದಹ್ಯೇಜೆ) ಪೇಶಲಃ *f* ॥ ॥೬೫೦॥
(ಮೂರ್ಖೇರ್ಭಕೆಪಿ) ಬಾಲ *g* (ಸ್ಯಾತ್ಸ್ತ್ರಿಯೆ) ಲ್ಲೋಲ (ಕ್ಷ್ವೇ) (ಲಸತೃಷ್ಣಯೋಃ) *h* ।

॥ ಇತಿ ಲಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

ದವೋದಾವೌ (ವನಾರಣ್ಯವಹ್ನಿಷು) *i* (ಜನ್ಮಹರೌ) ಭವೌ *j* ॥ ॥೬೫೧॥
(ಮಂತ್ರೀ ಸಹಾಯ) ಸ್ಸಚಿವೌ *k* (ಪತಿಕಾಖಿನರಾ) ಧವಾಃ *l* ।
ಅವಯ (ಕೈಲವೆಮಾರ್ಗಾ) *m* (ಅಜ್ಞಾಹ್ವಾನಾಧ್ವರಾ) ಹವಾಃ *n* ॥ ॥೬೫೨॥
ಭಾವ (ಸ್ವತ್ತಾ ಸ್ವಭಾವಾಭಿಪ್ರಾಯ ಜೆಪ್ಪಾತ್ಮಜನ್ಮಸು) *o* ।
(ಸ್ಯಾದುತ್ಪಾದೆ ಫಲೆಪ್ರಪ್ಪೆ) ಪ್ರಸವೌ (ಗರ್ಭಮೊಜನೆ) *p* ॥ ॥೬೫೩॥
(ಅವಿಶ್ವಾಸೆಪಹ್ನವೆಪಿ ನಿಕೃತಾವಪಿ) ನಿಹ್ನವಃ *q* ।

---

a Definite, positive; all; much; alone, only. *b* Well-being, happiness; healthy; merit; expert, well-trained, skilful. *c* Germinal sprout; new leaf or shoot; coral; neck of a lute. *d* Stupid; bulky, clumsy. *e* Up and down, uneven; tall, long. *f* Beautiful; dexterous, clever; a club used in fighting or as a rice-pounder. *g* Ignorant, foolish; boy; a fragrant grass *(andropogon schœnanthus)*; hairs of the tail. *h* Shaking, tremulous; desiring, greedy. *i* Forest; wild fire, conflagration. *j* Birth; Shiva. *k* Minister, counsellor; friend, ally, supporter. *l* Husband; the shrub *grislea tomentosa*; man. *m* Hill, mountain; sheep; sun. *n* Command; invitation; sacrifice. *o* Change of form or state; nature, disposition; meaning; verb; soul; birth; mind, heart. *p* Bringing forth, being in labour; fruit; blossom. *q* Distrust; concealment; denial; lamentation.

a ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಎಲ್ಲವೂ, ಬಹಳ, ಏಂದೇ. *b* ಸಾಕಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಉಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪುಣ್ಯ, ಶಿಷ್ಟಸಲ್ಪಟ್ಟ. *c* ಮೊಳಕೆ, ಚಿಗುರು, ಪವಳ, ವೀಣೆಯ ದಂಡಿಗೆ. *d* ಮಂಕನು, ಬಲಿತು ದೊಪ್ಪವಾಡವನು. *e* ಗಟ್ಟು ದಿಂಕೆ, ಉಬ್ಬವಾಡವನು. *f* ಮನೋಹರನು, ಚತುರನು, ವನಿಕೆ. *g* ಮೂರ್ಖನು, ಹುಡುಗ, ಲಾವಂಜ, ಬಾಲಪ ಕೂದಲು. *h* ಚಂಚಲವಾದದ್ದು, ಆಕಯುಳ್ಳದ್ದು. *i* ಕಾಡು, ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು. *j* ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಶಿವನು. *k* ಮಂತ್ರಿ, ಸಹಾಯವಾಗಿರುವವನು. *l* ಗಂಡನು, ಕಗ್ಗಲೀಮರ, ಮನುಷ್ಯ. *m* ಬೆಟ್ಟ, ಕುರಿ, ಸೂರ್ಯ. *n* ಆಜ್ಞೆ, ಕರೆಯುವಿಕೆ, ಯಜ್ಞ. *o* ಪರಿಣಾಮದ ಅವಿರ್ಭಾವ, ಸ್ವಭಾವ, ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಧಾತು ವಾಚ್ಯಕ್ರಿಯೆ, ಆತ್ಮನು, ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಮನೋವಿಕಾರ. *p* ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುವಿಕೆ, ಹಂಣು, ಹುಪ್ಪ. *q* ಅವಿಶ್ವಾಸ, ಬಚ್ಚಿಡುವಿಕೆ, ತಿರಸ್ಕಾರ, ಅಸಲಾಪಗೊಳಿಸುವಿಕೆ.

(ಉತ್ಸೇಕಾಮರ್ಷಯೋರಿಚ್ಛಾ ಪ್ರಸವೇಮಹ) ಉತ್ಸವಃ *a* ॥ ॥೬೬॥
ಅನುಭಾವಃ (ಪ್ರಭಾವೇಚ ಸತ್ಕಾಂಚ ಮತಿನಿಶ್ಚಯೇ) *b* ।
(ಸ್ಯಾಜ್ಜನ್ಮಹೇತುಃ) ಪ್ರಭವಃ (ಸ್ಥಾನಂಚಾದ್ಯೋ ಫಲಬ್ಧಯೇ) *c* ॥ ॥೬೬॥
ಧ್ರುವೋ (ಧ್ರುವೆದಿಕ್ಪ್ಲೀಬಂತು ನಿಶ್ಚಿತೇ ಶಾಶ್ವತೇತ್ರಿಷು) *d* ।
ಸ್ವೋ (ಜ್ಞಾತಾವಾತ್ಮ ನಿಸ್ವಂತ್ರಿಷ್ವಾತ್ಮೀಯೆಸ್ವೋಸ್ತ್ರಿಯಾಂಧನೆ) *e* ॥ ॥೬೬॥
(ಸ್ತ್ರೀಕಟೇ ವೆಸ್ತ್ರಬಂಧಃ) ನೀವೀ (ಪಣಿಪಣಿಜಿಚ) *f* ।
ಶಿವಾ (ಗೌರೀಫೇರವಯೋ) *g* ದ್ವಂದ್ವಂ (ಕಲಹಯುಗ್ಮಯೋಃ) *h* ॥ ॥೬೬॥
(ದ್ರವ್ಯಾಸುವ್ಯವೆಸಾಯೆಷು) ಸತ್ವ (ಪುಸ್ತ್ರೀತುಜಂತುಷು) *i* ।
ಕ್ಲೀಬಂ (ನಪುಂಸಕೆಷಂಡೆ ವಾಜ್ಯೆಲಿಂಗ ಮವಿಕ್ಕವೆ) *j* ॥ ॥೬೬॥

॥ ಇತಿ ನಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

(ದ್ವೌ) ವಿಶೌ (ವೈಶ್ಯಮನುಜೌ) *k* (ದ್ವೌಚಾರಾಭಿಮುಖೌ) ಸ್ವಶೌ *l* ।
(ದ್ವೌ) ರಾಶೀ (ಪುಂಜಮೆಷಾದ್ಯೌ) *m* (ದ್ವೌ) ವಂಶೌ (ಕುಲವಂಶ್ಯರೌ) *n* ॥ ॥೬೬॥
(ರಹಃಪ್ರಕಾಶೌ) ವೀಕಾಶೌ *o* ನಿರ್ವೆಶೋ (ಭೃತಿಭೋಗಯೋಃ) *p* ।

---

a Swelling, overflowing; anger; desire, wish; bringing forth young; festival. *b* Dignity, authority; positive conclusion, firm opinion. *c* Birth; generative cause, origin; intelligence; place; the name of a year, the first of the cycle; strong, able. *d* The polar star; certain, fixed; permanent. *e* Of one's own tribe, kinsman; own; property, wealth. *f* The knot which keeps up a Hindu woman's garment; stock, principal, capital; the stake in gambling. *g* Gauri or Párvati; fox or jackal; the sacred fig tree (*ficus religiosa*); the emblic myrobalan tree; happiness, well being; Shiva. *h* Quarrel, contest, duel; pair, couple; male and female; secrecy. *i* Element; life; occupation, employment; an animal, a being. *j* Eunuch; coward. *k* A man of the Vaishya or third caste, a merchant; a man. *l* Secret agent, spy; war; an adventurous fighter. *m* Heap, quantity; sign of the zodiac. *n* Race, line; bamboo. *o* Secret or solitary place; brightness, shining, splendour. *p* Wages, hire; enjoyment, use.

a ಉಕ್ಕು ವಿಕೆ, ಕೋಪ ಇಚ್ಛೆ, ಹೆರುವಿಕೆ, ಹಬ್ಬ. *b* ಪ್ರಭಾವೆ, ಹಿರಿಯರ ಬುದ್ಧಿ ನಿಶ್ಚಯ. *c* ಜನನ, ಕಾರಣ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಸ್ಥಳ, ಪ್ರಭವಸಂವತ್ಸರ, ಸಮರ್ಥ. *d* ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರ, ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು. *e* ಜ್ಞಾತಿ, ತಂನ್ನ ಸಂಬಂಧವಾದದ್ದು, ಧನ. *f* ಹೆಂಗಳ ಸೀರೆ ನೆರಿಯಗಂಟು, ಬಂಡವಾಳದ ನಡಿವೆ, ಪಂದ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡವಡಿವೆ. *g* ಗೌರೀದೇವಿ, ನರಿ, ಅಳಲೇಗಿಡ, ನೆಲ್ಲೀಗಿಡ, ಕುಭವು, ಜಗದೀಶ್ವರ. *h* ಜಗಳ, ಜೋಡಿ, ಕೂಡಿದ್ದು, ರಹಸ್ಯ. *i* ಭೂತವು ಪ್ರಾಣಿ, ಉದ್ಯೋಗ, ಜಂತು. *j* ನಪುಂಸಕನು, ಹೇಡಿ. *k* ವೈಶ್ಯನು, ಮನುಷ್ಯನು. *l* ದೂತನು, ಯುದ್ಧ, ಹೋರುವವನು. *m* ಗುಡ್ಡೆ, ಮೇಷಾದಿರಾಶಿ. *n* ಕುಲ, ಬಿದುರು. *o* ಏಕಾಂತಸ್ಥಳ, ಸ್ಫುಟವಾದದ್ದು. *p* ಕೂಲಿ, ಭೋಗ.

(ಕೃತಾಂತೆ ಪುಂಸಿ) ಕೀನಾಶಃ (ಕ್ಷುದ್ರಕರ್ಷಕಯೋಸ್ತ್ರಿಷು) *a* ॥ ॥೨೭೦॥
(ಪದೆಲಕ್ಷ್ಯನಿಮಿತ್ತೆ) ಪದೇ *b* (ಸ್ಯಾದ್ಗತೌ) ಕುಕ (ಮಕ್ಷ್ವಜೆ) *c* ।
ದಶಾ (ವಸ್ಥಾನೇಕವಿಧಾ) *d* ಪ್ಯಂಶಾ (ತೃಷ್ಣಾಂಪಿಚಾಯತಾ) *e* ॥ ॥೨೭೧॥
ವಶಾ (ಸ್ತ್ರೀಕರಿಣೀವೇಂಧ್ಯಾ) *f* (ಬೃಗ್ಜ್ಞಾನೆ ಜ್ಞಾತರಿತ್ರಿಷು) *g* ।
(ಸ್ಯಾತ್) ಕರ್ಕಶ (ಸ್ಸಾಹಸಿಕಃ ಕಠೋರಮ ನೃಣಾವಪಃ) *h* ॥ ॥೨೭೨॥
ಪ್ರಕಾಶೋ (ತಿಪ್ರಸಿದ್ಧೆಪಿ) *i* (ಶೇಷವಜ್ಞೆಪಿ) ಜೂಲಿಕಃ *j* ।
ಕೋಶೋ (ಸ್ತ್ರೀ ಕುಟ್ಮಲೆಖಡ್ಗಪಿಧಾನೆ ಧೌರ್ತಘದಿವ್ಯಯೋಃ) *k* ॥ ॥೨೭೩॥

॥ ಇತಿ ಶಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ಸುರಪುತಾನ್ಯೆ ಪೆ ನಿಮಿಷಾ *l* ಪುರುಷಾ (ನಾತ್ಮಮಾನವೌ *m* ।
(ಕಾಕಮತ್ಸ್ಯೌತ್ಸುಗೌ) ಧ್ವಾಂಕ್ಷೌ *n* ಕಕ್ಷಾ (ಜತೃಣವೀರುಧೌ) *o* ॥ ॥೨೭೪॥
ಅಭೀಷುಃ (ಪ್ರಗ್ರಹೆರಶ್ಮೌ) *p* ಪ್ರೈಷಃ (ಪ್ರೇಷಣಮರ್ದನೆ *q* ।
ಪಕ್ಷ (ಸ್ಸಹಾಯೆ) *r* ಪ್ಯಷ್ಣೀವ (ಕಿರೊನೆಪ್ಪಕಿರೀಟಯೋಃ) *s* ॥ ॥೨೭೫॥
(ಶುಕ್ಲಲೆಮೂಷಿಕೆಕ್ರಿಪ್ಟೆ ಸುಕೃತೆ ವೃಷಭೆ) ವೃಷಃ *t* ।

---

a Yama (*Pluto*); poor man; cultivator, farmer. *b* Place; aim, mark; pretext, excuse; cause, reason, motive; celebrity, notoriety, fame. *c* Water; sacred grass. *d* State or condition, as childhood, old age &c; wick of a lamp; skirt or ends of a garment. *e* Desire, hope; a quarter, region or point of the compass. *f* Woman, female; female elephant; barren cow. *g* Knowledge; learned man. *h* Rash or bold man; hard. *i* High renown; light, lustre. *j* Boy; ignorant; fool, simpleton. *k* Bud; sheath; treasure; oath. *l* A god or deity (lit: unwinking); fish. *m* Soul; man. *n* Crow; crane, heron. *o* Grass; spreading creeper; armpit; dry forest. *p* Rope; ray of light. *q* Sending; troubling, teasing. *r* Assistance, help; the half of a lunar month; wing; flank, side. *s* Turban; diadem. *t* Man of might; rat; excellent, pre-eminent; merit; bull.

a ಯಮನು, ದರಿದ್ರನು, ಕರ್ಷಕನು. *b* ಸ್ಥಾನ, ಗುರಿ, ನೆವ, ನಿಮಿತ್ತ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. *c* ನೀರು, ದರ್ಭೆ. *d* ನಾನಾಬಗೆ ಅವಸ್ಥೆಗಳು, ಬತ್ತಿ, ಬಟ್ಟೆಗೆ. *e* ಇಚ್ಛೆ, ದಿಕ್ಕು. *f* ಹೆಂಣು, ಹೆಂಣಾನೆ, ಬಂಜೆಹಸು. *g* ಜ್ಞಾನ, ತಿಳಿದವನು. *h* ಸಾಹಸಗಾರ, ಗಟ್ಟಿ. *i* ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು, ಬೆಳಕು. *j* ಹುಡುಗ, ಮೂಢನು, ಪೂರ್ಖನು. *k* ಮೊಗ್ಗೆ, ಕತ್ತಿಯ ಪರೆ, ಬಕ್ಕಸ, ಗುಂಪು, ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡಿಸುವಿಕೆ. *l* ದೇವತೆ, ಮೀನು. *m* ಆತ್ಮನು, ಮನುಷ್ಯನು. *n* ಕಾಗಿ, ಮೀನು ತಿನ್ನುವ ಕೊಕ್ಕರೆ. *o* ಹುಲ್ಲು, ಬಳ್ಳಿಗಳ ಹೊದೆ, ಕಂಕಳು, ಪಣಗಿದೆಕಾಡು. *p* ಹಗ್ಗ, ಕಿರಣ. *q* ಕಳುಹಿಸುವಿಕೆ, ಪೀಡಿಸುವಿಕೆ. *r* ಸಹಾಯ, ಶುಕ್ಲಾದಿಪಕ್ಷ, ರೆಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕ. *s* ತಲೆ ಪಾಗು, ಕಿರೀಟ. *t* ವೀರ್ಯ ಪುಟ್ಟಿಯುಳ್ಳವನು, ಇಲಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಪುಣ್ಯ, ಎತ್ತು.

(ದ್ಯೂತೇಕ್ಷೆಕಾರಿಭೆಲಕೆ) ಪ್ಯಾಕಪೆರ್ a (ಥಾ)ಕ್ಷ b (ಮಿಂದ್ರಿಯೆ) ॥ ॥೨೭೫॥
(ನಾಧ್ಯೋತಾಂಗೆ ಕರ್ಷಜಕ್ಕಿ ವ್ಯವಹಾರೆ ಕಲಿದ್ಯಮೆ) ।
ಕರ್ಷೂ (ರ್ವಾರ್ತಾಕರೀಷಾಗ್ನಿಃ ಕರ್ಷೂಃಕುಲ್ಯಾಭಿಧಾಯಿನೀ) o ॥ ॥೨೭೬॥
(ಪುಂಭಾವೆತಕ್ಕ್ರಿಯಾಯಾಂಚ) ಪೌರುಷಂ d ವಿಷ (ಮಪ್ಪುಜೆ) e ।
(ಉಪದಾನೆ) ಪ್ಯಾಮಿಷಂ f (ಸ್ಯಾದಪರಾಧೆಪಿ) ಕಿಲ್ಬಿಷಂ g ॥ ॥೨೭೭॥
(ಸ್ಯಾದ್ವ್ಷಾಟ್ಟಲೋಕಧಾತ್ಯಂಶೆ ವತ್ಸರೆ) ವರ್ಷ (ಮುಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) h ।
ಪ್ರೇಕ್ಷಾ (ನೃತ್ತೆಕ್ಷಣಪ್ರಜ್ಞಾ) i ಭಿಕ್ಷಾ (ಸೇವಾರ್ಥನಾಭೃತಿಃ) j ॥ ॥೨೭೮॥
ತ್ವಿಟ್ಪ್ರಭಾ (ಪಿತ್ರಿಮುಪರೆ) k ನೃಷ್ಟಂ (ಕಾತ್ಸ್ನ್ಯೇನಿಕೃಷ್ಟಯೋಃ) l ।
(ಪ್ರತೃಷ್ಟೆಧಿಕೃತೆ) ಧೃಷ್ಟೆ m ರೂಕ್ಷ (ಸ್ತ್ವಪೈಮ್ಯೋ ಚಿಕ್ಕಣೆ) n ॥ ॥೨೮೦॥

॥ ಇತಿ ಪಾಂತವರ್ಗಃ ॥

(ರವಿಶ್ವೇತಚ್ಛದೌ) ಹಂಸಾ o (ಸೂರ್ಯವಹ್ನಿಲೆ) ವಿಭಾವಸೂ p ।
ವತ್ಸೌ (ತರ್ಣಕವರ್ಷಾದ್ವೌ) q (ಸಾರಂಗಾಚ್ಚೆ) ದಿವಾಕ (ಸಃ) r ॥ ॥೨೮೦॥

---

a Gambling; playing with dice; a board for playing on, as a backgammon board; attraction. *b* An organ of sense; die, dice; a weight of 80 *gulaginji*; axle of a wheel; dispute; the plant *terminalia bellerica*. *c* Husbandry, agriculture; a fire made with cakes of cow-dung as fuel; the name of a river. *d* Manhood, manliness; action of men; the measure of a man with arms elevated and fingers extended. *e* Water; poison. *f* Tribute, tax; flesh. *g* Fault, offence; sin. *h* Rain; a continent or division of the earth; year. *i* Dancing; seeing, looking at; consideration, intellect. *j* Service; begging; wages. *k* Splendour, brilliancy; ray of light. *l* All; common, inferior, mean. *m* Perception; superintendent of a village. *n* Unkind, unfriendly; harsh, rough, severe. *o* Sun; swan or goose; a king free from avarice, a liberal king; devotee; best, excellent; soul and life together. *p* Sun; Agni, the god of fire. *q* Calf; year. *r* A kind of cuckoo; a deity.

a ಜೂಜು, ಪಾಚಿಕೆಗಳಲಿತ್ತ, ಜೂಜಾಡುವ ಹಲಿಗೆ, ಎಳಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. *b* ಇಂದ್ರಿಯವು, ಪಗಡೆಯಲಿತ್ತ, ೮೦ ಗುಲಗಿಂಜೀತೊಕ, ಬಂಡಿಕಂಣು, ವ್ಯವಹಾರ, ತಾರೇಮರ. *c* ಕೃಷಿ, ಬೆರಣಿಯ ಬೆಂಕಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿ. *d* ಗಂಡಸುತನ, ಗಂಡು ಕೆಲಸ, ಅಳುಕ್ಕೈಯುದ್ದದ ಅಳತೆ. *e* ನೀರು, ನಂಜು. *f* ಕಾಣಿಕೆ, ಮಾಂಸ. *g* ತಪ್ಪು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಪಾಪ. *h* ಮಳೆ, ಭೂಖಂಡ, ಸಂವತ್ಸರ. *i* ನಾಟ್ಯ, ನೋಟ, ಕುಶಲಬುದ್ಧಿ, ನಾಟ್ಯದೊಳಗೆ ಭಾವಾನುಸಾರವಾಗಿ ನೋಡುವಿಕೆ. *j* ಸೇವೆ, ಬೇಡುವಿಕೆ, ಕೂಲಿ. *k* ಕಾಂತಿ, ಕಿರಣ. *l* ಎಲ್ಲವೂಎಂಬಅರ್ಥ, ಕೀಳಾದದ್ದು. *m* ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಕಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖಂಡನು. *n* ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದವನು, ಕಠಿನ. *o* ಸೂರ್ಯ, ಅಂಚೆ ಹಕ್ಕ, ಲೋಭವಿಲ್ಲದ ಅರಸು, ಜ್ಞಾನಾಧಿಕನಾದ ವಿರಕ್ತನು, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಪರಮಾತ್ಮ, ಜೀವಾತ್ಮ. *p* ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ. *q* ಕರವು, ಸಂವತ್ಸರ. *r* ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ, ದೇವತೆ.

(ಶೃಂಗಾರಾದೌ ವಿಷವೀರ್ಯೇ ಗುಣೇರಾಗೇದ್ರವೇ) ರಸಃ *a* ।
(ಪುಂಸ್ಯ) ತ್ತಂಸೌ ವತಂಸಾ (ವಾಕರ್ಣಪೂರೇಪಿಕೇಖರೇ) *b* ॥ ॥೨೪೦॥
(ದೇವಭೇದೇನಲೇರಕ್ತೌ) ವಸೂ (ರತ್ನೇ ಧನೇವಸು) *c* ।
(ವಿಷ್ಣೌಜ) ವೇಧಾಃ *d* (ಸ್ತ್ರಿತ್ವಾ) ೞೀ (ಹಿಂತಾಕಂಸಾಹಿದಂಷ್ಟ್ರಯೋಃ) *e* ॥೨೪೧॥
ಲಾಲಸೆ (ಸ್ಪಾರ್ಹನಾತತ್ಸಕ್ಯೇ) *f* ಹಿಂಸಾ (ಜತಿರ್ಯಾದಿಕರ್ಮಜಕ) *g* ।
ಪ್ರಸೂ (ರಕ್ತಾಪಿ) *h* (ಭೂದ್ಯಾವೌ) ರೋದಸ್ಯಾ *i* ರೊದಸೀಜಕೆತೆ *j* ॥ ॥೨೪೨॥
(ಜ್ವಾಲಾಭಾಸೊರ್ನಪುಂ) ಸ್ಯೆರ್ಚಿ *k* ಜ್ಯೋತಿ (ರ್ಭದ್ಯೋತದೃಷ್ಟಿಷು) *l* ।
(ಪಾಪಾಪರಾಧಯೊ) ರಾಗಃ *m* (ಖಗಬಾಲ್ಯಾದಿನೊ) ವ್ಯಯಃ *n* ॥ ॥೨೪೩॥
(ತೇಜಃಶುರೀಷಯೊ) ರ್ವಜೊರ್ *o* ಮಪ (ಸ್ಯೂತ್ಸವತೇಜಸೊಃ) *p* ।
ರಜೊ (ಗುಣೆಪಿಸ್ತ್ರೀಪುಷ್ಪೆ) *q* (ರಾಹೌಧ್ವಾಂತೆಗುಣೆ) ತಮಃ *r* ॥ ॥೨೪೪॥
ಛಂದಃ (ಪದ್ಯೇಭಿಲಾಷೆಜಕ) *s* ತಪಃ (ಕೃಛ್ರಾದಿಕರ್ಮಜಕ) *t* ।

---

a Taste, sentiment, emotion as an object of poetry, as love, terror, &c; poison; energy, virility; affection of the mind, passion; inclination; essence; juice; water; fluid, liquid; quicksilver; taste, as sweet &c; soul. *b* 2 Earring; any personal ornament or decoration. *c* A kind of demigod; Agni; ray of light; gem; wealth, riches. *d* Vishnu; Brahma; learned man, scholar. *e* A blessing or benediction; the poisonous fang or poison bag of a serpent. *f* Asking, soliciting; ardent desire; wishing for any absent person or object. *g* Killing, murder; abusing. *h* Mare; mother. *i* Sky and earth together. *j* Earth; sky. *k* Flame; light. *l* Star; brightness; sight; sun; moon; fire; wisdom; soul. *m* Sin; fault, offence. *n* Period of life, as youth &c; bird. *o* Splendour, brightness; excrement. *p* Feast, festival; splendour. *q* The quality of passion, the earthly nature, the condition of humanity; menses; dust. *r* *Rāhu*, the ascending node; darkness; ignorance. *s* Prosody, metrical arrangement; opinion; the veda. *t* Penance, mortification, religious austerity; right, virtue; the month *Māgha*.

a ಶೃಂಗಾರಾದಿರಸಗಳು, ನಂಜು, ವೀರತ್ವ, ಸುಗುಣ, ಅಭಿಲಾಷೆ, ತ್ರಾವೆ, ನೀರು, ನೀರಹಾಗೆ ಯಿರುವದು, ಪಾದರಸ, ರುಚಿ, ಪರಮಾತ್ಮನು. *b* ಕರ್ಣಭೂಷಣ, ಕಿರೀಟಭೂಷಣವಾದ ಪಾಗು ಮುಂತಾದದ್ದು. *c* ವಸುದೇವತೆಗಳು, ಅಗ್ನಿ, ಕಿರಣ, ರತ್ನ, ಧನ. *d* ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿದ್ವಾಂಸನು. *e* ಹಿತವಾಗಲೆಂಬ ಹಾರೈಕೆ, ಹಾವಿನ ಕೋರೆದಾಡೆ. *f* ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೊಳು ತ್ವರೆಯೊಡಗೂಡಿದ ಆಕಿ, ವಿಷಯಾನಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. *g* ಕೊಲೆ ಮುಂತಾದದ್ದು, ಬೈಯಿಲು. *h* ಹೆಣ್ಣುಕುದುರೆ, ತಾಯಿ. *i* ಆಕಾಶ, ಭೂಮಿ. *j* ಭೂಮಿ, ಆಕಾಶ. *k* ಉರಿ, ಬೆಳಕು. *l* ನಕ್ಷತ್ರ, ತೇಜಸ್ಸು, ದೃಷ್ಟಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಜ್ಞಾನ, ಆತ್ಮ. *m* ಪಾಪವು, ಅಪರಾಧ. *n* ಬಾಲ್ಯ ಮುಂತಾದವಯಸ್ಸು, ಹಕ್ಕಿ. *o* ತೇಜಸ್ಸು, ಅಮೇಧ್ಯ. *p* ಹಬ್ಬ, ತೇಜಸ್ಸು. *q* ರಜೋಗುಣ, ಹೆಂಗಳ ಹೊಲಿ, ಧೂಳಿ. *r* ರಾಹು, ಕತ್ತಲೆ, ಅಜ್ಞಾನ. *s* ಉಕ್ತಾತ್ಯುಕ್ತಾ ಮಧ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು, ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ವೇದ. *t* ವ್ರತ, ಧರ್ಮ, ಮಾಘಮಾಸ.

ಸಹೋ (ಬಲಂ ಸಹಾಮಾರ್ಗೋ) *a* ನಭಃ (ಖಂಶ್ರಾವಣೋನಭಾಃ) *b* ॥ ॥೪೪॥
ಓಕ (ಸ್ಯಾದ್ಧಾಶ್ರಯಃಕ್ಲೀಬೇ ಕಃ) *c* ಪಯಃ (ಕ್ಷೀರಂಪಯೋಂಬುಜೇ) *d* ।
ಓಜೋ (ದೀಪ್ತಾಬಲೇ) *e* ಸ್ರೋತ (ಇಂದ್ರಿಯೇ ನಿಮ್ನಗಾರಯೇ) *f* ॥ ॥೪೪॥
ತೇಜಃ (ಪ್ರಭಾವೇದೀಪ್ತಾಜೇ ಬಲೇಕುಕ್ಕೈ ಪ್ಯಭಿತ್ರಿಷು) *g* ।
ವಿದ್ವಾ (ಸ್ವಿದಿಜ್ಞೆ) *h* ಬೀಭತ್ಸೋ (ಹಿಂಸೋಪ್ಯತಿಶಯೇತ್ವಮೀ) *i* ॥ ॥೪೪॥
(ವೃದ್ಧಪ್ರಕಸ್ಯಯೋ) ಜ್ಯಾರ್ಯಾ *j* ಕನಿಯಾಂ (ಸ್ತ್ಯಯುನಾಲ್ಪಯೋಃ) *k* ।
ವರೀಯಾಂ (ಸ್ಥೂರುವರಯೋ) *l* ಸ್ಫಾಘೀಯಾಂ (ತ್ರಾಧ್ಯುಬಾಢಯೋಃ) *m* ॥ ॥೪೯॥

॥ ಇತಿ ಸಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

(ಪಳಿಪಿ) ಬರ್ಹಂ *n* (ನಿರ್ಬಂಧೋ ಪರಾಗಾರ್ಕಾದಯೋ) ಗ್ರಹಾಃ *o* ।
(ದ್ವಾರ್ಯಾಪೀಡೇಕ್ಷ್ವಥರನೆ) ನಿರ್ಯೂಹೋ (ನಾಗದಂತಕೆ) *p* ॥ ॥೪೯॥
(ತುಲಾಸೂತ್ರೆ ಖ್ವಾದಿರಶ್ಯಾ) ಪ್ರಗ್ರಾಹಃ (ಪ್ರಗ್ರಹೋ (ಪಿಚ್ಚೆ) *q* ।
(ಪತ್ನೀಪರಿಜನಾದಾನಮೂಲಶಾಪಾಃ) ಪರಿಗ್ರಹಾಃ *r* ॥ ॥೪೯॥
(ಡಾರೆಪ್ಯಪಿ) ಗೃಹಾಃ *s* (ಕ್ರೌಕ್ಷ್ಯಾಮ) ಪ್ಯಾರೂಹೋ (ವರಸ್ತ್ರಿಯಾಃ) *t* ।

---

a Strength, power; the month *Márgashíra*. *b* Sky; the month *Shrávana*. *c* House; place; speed, swiftness. *d* Milk; water. *e* Brightness, splendour; strength, power. *f* The organs of sense; the rapidity of a stream. *g* Dignity, glory; splendour; strength; semen virile. *h* Learned man, man of letters; a sage. *i* Murderer; Arjuna. *j* Elder; superior. *k* Very small; younger. *l* Supreme, best; super-excellent. *m* Very good; very firm. *n* Leaf; peacock; tail. *o* Seizing; seizure of the sun or moon by *Ráhu* or *Kétu*, an eclipse; the nine Hindu planets, viz: sun, moon, Mars, Mercury, Jupiter, Venus, Saturn, Rahu and Kétu. *p* Door; flowers tied in the hair; extracted juice; elephant's tusk. *q* The string suspending a balance; rein, rope. *r* Wife; dependents, family; accepting, taking; origin; curse. *s* Wife; house. *t* The female posteriors; elephant driver.

a ಬಲ, ಮಾರ್ಗಶಿರಮಾಸ. *b* ಆಕಾಶ, ಶ್ರಾವಣಮಾಸ. *c* ಮನೆ, ಸ್ಥಳ, ವೇಗ. *d* ಹಾಲು, ನೀರು. *e* ತೇಜಸ್ಸು, ಬಲ. *f* ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಹೊಳೆಯವೇಗ. *g* ಪ್ರಭಾವೆ, ಕಾಂತಿ, ಬಲ, ರೇತಸ್ಸು. *h* ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ. *i* ಕೊಲ್ಲುವವನು, ಅರ್ಜುನನು. *j* ಬಹಳ ಮುದಕ, ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ. *k* ಬಹಳ ಪ್ರಾಯದವ, ಅತ್ಯಲ್ಪ. *l* ಬಹಳ ಘನ, ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ. *m* ಬಹಳ ಒಳ್ಳೇದು, ಬಹಳ ದೃಢ. *n* ಎಲೆ, ನೌಲು, ಬಾಲ. *o* ನಿರ್ಬಂಧ, ರಾಹು ಕೇತುಗ್ರಹಣ, ಸೂರ್ಯಾದಿ ಗ್ರಹಗಳ. *p* ಬಾಗಿಲು, ಮುಡಿದಪೂಸರ, ಕಪಾಯ, ಗಜದಂತ. *q* ತ್ರಾಸಿನದಾರ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ. *r* ಹೆಂಡತಿ, ಪರಿವಾರ, ತೆಗದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಮೊದಲು, ಶಾಪ. *s* ಹೆಂಡತಿ; ಮನೆ. *t* ಸ್ತ್ರೀನಿತಂಬ ಸ್ಥಳ, ಆನೇ ಹೊವಟಿಗ.

ವ್ಯೂಹೋ (ಬೃಂದೆ) *a* ಪ್ಯಹಿ(ವೃತ್ರೆ)*b* (ಪ್ಯಗ್ನೀಂದ್ವರ್ಕಾ)ಸ್ತ್ವೊಪಹಾಃ *c* ॥೪೯೬॥
(ಪರಿಚ್ಛದೆ ನೃಪಾರ್ಹೆರ್ಥೆ) ಪರಿಬರ್ಹೋ (ವ್ಯಯಾಃಪರೆ) *d* ।

॥ ಇತಿ ಹಾಂತ ವರ್ಗಃ ॥

॥ ಇತಿ ನಾನಾರ್ಥೆ ವರ್ಗಃ ॥

IV. NANARTHAVYAYA-VARGA.—ನಾನಾರ್ಥಾವ್ಯಯ ವರ್ಗ.

ಆಪೇ (ಪರಿವರ್ಜೆಭಿವ್ಯಾಪ್ತಾಸೀನಾರ್ಥೆ ಧಾತುಯೊಗೆಜಿ) *e* ॥ ॥೪೯೭॥
ಅ (ಪ್ರಗೃಹ್ಯಃಸ್ಮೃತೌವಾಕ್ಯೆ) *f* ಪ್ಯಾ (ಸ್ತುತ್ಯಾಕ್ರೊಪಪೀಡಯೊಃ) *g* ।
(ಪಾಪಕುತ್ಸಿತಪದರ್ಥೆ) ಕು *h* ಧಿ (ಜ್ಞಿ ರ್ಭರ್ತ್ಸನನಿಂದಯೊಃ) *i* ॥ ॥೪೯೮॥
ಚಾ (ನ್ವಾಚಯ ಸಮಾಹಾರೆ ತರೆತರ ಸಮುಚ್ಚಯೆ) *j* ।
ಸ್ವಸ್ತ್ಯಾ (ಶೀಃಕ್ಷೇಮಃಪುಣ್ಯಾದೌ) *k* (ಪ್ರ)ಕರ್ಷೆಲಂಘನೆ) ಪ್ಯತಿ *l* ॥ ॥೪೯೯॥
ಸ್ವಿತ್ (ಪ್ರಶ್ನೆಜಿವಿತಕೆರ್ಷಜೆ) *m* ತು (ಸ್ಯಾದ್ಭೆದೆವಧಾರಣೆ) *n* ।
ಸಕೃತ್ಸ (ಹೈಕವಾರೆಸ್ಯಾತ್) *o* ಆರಾ (ದ್ದೂರಸಮೀಪಯೊಃ) *p* ॥ ॥೪೯೭॥

---

a Multitude, flock; arrangement of troops in various positions. *b* The giant Vritra; sin. *c* Agni; Indra; moon; sun. *d* Dependent; proper or suitable for a sovereign; title. *e* A little as former part of adjectives; until, up to; with; a verbal prefix. *f* An interjection of reminiscence; terminal vowel. *g* Anger; pain, annoyance. *h* Sin; blame; little. *i* Threatening; scorn. *j* Even, and even; and; or; if; but. *k* Blessing, benediction; happiness; so be it, amen; welfare, may it be well. *l* Much, very; too much, surpassing; reverence. *m* Interrogation; doubt, hesitation. *n* But rather; indeed, nevertheless. *o* With, together; once. *p* Afar; close, near.

a ಗುಂಪು, ಸೇನಾವಿನ್ಯಾಸ. *b* ವೃತ್ರಾಸುರ, ಪಾಪ. *c* ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ. *d* ಪರಿವಾರ, ರಾಜಯೋಗ್ಯ, ಬಿರುದು. *e* ಕೊಂಚ, ಈಕೆಲಸ ಇದುವರಿಗೂಯೆಂಬ ಹದ್ದು, ಇದರೊಂದಿಗೆ, ಕ್ರಿಯಾರ್ಥದ್ಯೋತಕತ್ವ. *f* ನೆನಹು, ವಾಕ್ಯ. ಪೂರಣ. *g* ಕೋಪ, ಪೀಡೆ. *h* ಪಾಪವು, ನಿಂದೆ, ಕೊಂಚ. *i* ಬೆದರಿಸುವಿಕೆ, ನಿಂದಿಸುವಿಕೆ. *j* ಎರಡರೊಳಗೊಂದರನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅನ್ವಾಚಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಯವತಾರ ತಮ್ಯವಿಚ್ಛಿಪ್ತ ಸಮುದಾಯವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂಬ ಸಮಾಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ಪರಸ್ಪರ ಸಾಪೇಕ್ಷಗಳಾದ ಪದಗಳನ್ನು, ಏಕಕ್ರಿಯಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ತರುವ ಇತರೇತರ ಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಪರಸ್ಪರ ನಿರಪೇಕ್ಷಗಳಾದ ಪದಗಳಿಗೆ ಏಕಕ್ರಿಯಾನ್ವಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಮುಚ್ಚಯದಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸುವದು. *k* ಆಶೀರ್ವಾದ, ಕ್ಷೇಮ, ಧರ್ಮ, ಶುಭ. *l* ಹೆಚ್ಚು, ಪೂಜೆ. *m* ಪ್ರಶ್ನೆ, ಊಹೆ. *n* ಭೇದ, ನಿಶ್ಚಯ. *o* ಸಂಗಡ, ಒಂದೆಸಾರಿ. *p* ದೂರ, ಹತ್ತಿರ.

(ಪ್ರತೀಚ್ಯಾಂಚರಪಶ್ಚಾತ್ತ) ಪಶ್ಚಾತ್ತ a ಉತಾ (ಪ್ಯರ್ಥವಿಕಲ್ಪಯೋಃ) b ।
(ಪುನಸ್ಸದಾರ್ಥ್ಯಯೊ) ಕೈಕ್ಯತ c ಸಾಕ್ಷಾತ್ತ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತುಲ್ಯಯೋಃ) d ॥ ॥೯೯॥
(ಖೇದಾನುಕಂಪಾ-ಸಂತೋಷವಿಸ್ಮಯಾ ಮಂತ್ರಣೆ) ಒತ e ।
ಹಂತ (ಹರ್ಷೇನುಕಂಪಾ ಖಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರಂ ಭವಿಷಾದಯೋಃ) f ॥ ॥೯೯॥
ಪ್ರತಿ (ಪ್ರತಿನಿಧ್ಯಾಪೀಷ್ಟತ್ವಲಕ್ಷಣಾದಾಪ್ಯಯೋಗತಃ) g ।
ಇತಿ (ಹೇತುಪ್ರಕಾರಣ ಪ್ರಕಾರಾದಿ ಸಮಾಪ್ತಿಷು) h ॥ ॥೧೦೦॥
(ಪ್ರಾಚ್ಯಾಂ) ಪುರಸ್ತಾತ್ತ (ಪ್ರಥಮೆಪುರಾರ್ಥೆಗ್ರತೇತ್ಯಟಿ) i ।
ಯಾವ ತ್ತಾವತ್ತ (ಜಸಾಕಲ್ಪೈವಧಾರಣೆ) j ॥ ॥೧೦೧॥
(ಮಂಗಳಾನಂತರಾರಂಭ ಪ್ರಶ್ನ ಕಾತ್ಸ್ನ್ಯೆರ್ಯ) ಪ್ಯಥೊ ಅಥ k ।
ವೃಥಾ (ನಿರರ್ಥಕಾವಿಧ್ಯೊ) l ನಾನಾ (ನಿಕೊಭಯಾರ್ಥಯೋಃ) m ॥ ॥೧೦೨॥
ನು (ಪ್ರಶ್ನಾಯಾಂವಿಕಲ್ಪೆಚ) n (ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಸ್ಯದೈಕ್ಯಯೊ) ರಂನು o ।
(ಪ್ರಶ್ನವಧಾರಣಾನುಜ್ಞಾನುನಯ ಯಾಮಂತ್ರಣೆ) ನನು p ॥ ॥೧೦೩॥

---

a West, western; behind. b Also, as well as; doubt; what, how? c And also; perpetually, always; again and again, repeatedly. d Manifestly, openly, in presence of, before; as, like. e Grief, sorrow; kindness, pity; joy; surprise; calling, invoking. f Pleasure; pity; inceptive; grief. g The other, an equivalent or substitute; in every; for, in compensation for; against, towards. h Cause, reason; like, as; thus, conclusion of a quotation; thus said etcetera; conclusion of a book or chapter, finis. i East, eastern; first; in front; formerly, in former times; before. j As many as, all; as far as, unto, until; as much, as many. k Well, auspicious commencement of a sentence or poem; afterwards, then; beginning; question; all. l In vain; foolishly, incorrectly. m Many, sundry, all sorts of; different. n Interogation; either—or, doubt. o After; according to, like. p Interrogation, not? in deed, truly; imperative, do; consolation; vocative.

a ಪಡಪಲಲ್ಲಿ, ಹಿಂದುಗಡೆ. b ಇನ್ನೂ, ಸಂಕೆಯ, ವಿಕಲ್ಪ. c ಮೆತ್ತೂ, ಯಾವಾಗಲೂ, ಭಾವಿಭಾರಿಗೂ. d ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಹೋಲ್ವಿಕೆಯಾಗಿ. e ದುಃಖ, ಧಯೆ, ಸಂತೋಷ, ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಕರೆಯುವಿಕೆ. f ಹರುಷ, ಕೃಪೆ, ವಾಕ್ಯಾರಂಭ, ದುಃಖ. g ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು, ವ್ಯಾಪಕತ್ವ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮ, ಮೂಲಬದಲೆ, ಎದ-ರಿಡಲ್ಪಡುವ. h ಕಾರಣ, ಪ್ರಕರಣ, ಜಗೆ, ಪ್ರಕಾರ ಮಾಣ, ಉಕ್ತ, ಆದಿ, ಮುಗಿಸುವಿಕೆ. i ಮೊಡಲು ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ, ಮೊದಲು, ಮುಂಚೆ, ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮುಂದೆ. j ಎಲ್ಲವೂ, ಪರಿವಿಗೂ, ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಗೂ. k ಮಂಗಳವು, ಬಿಕ, ಪ್ರಾರಂಭ, ಕೇಳುವಿಕೆ, ಎಲ್ಲವೂ. l ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ, ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ. m ಬಹುವಾಗಿ, ಎರಡು. n ಪ್ರಶ್ನೆ, ವಿಕಲ್ಪ. o ಹಿಂದೆ, ಹೋಲ್ವಿಕೆ. p ಪ್ರಶ್ನ, ನಿಶ್ಚಯ, ಅಪ್ಪಣೆ, ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಕರೆಯುವ ಸಂಬೋಧನೆ.

(ಗರ್ಹಾಸಮುಚ್ಚ್ಯಯಪ್ರಶ್ನ ಕಂಕಾಸಂಭಾವನಾ) ಸ್ವಪಿ *a* ।
(ಉಪಮಾಯಾಂ ವಿಕಲ್ಪೆ) ವಾ *b* ಸಾಮಿ (ತ್ವರ್ಧೇ ಜುಗುಪ್ಸನೆ) *c* ॥ ॥೬೦೩॥
ಅಮಾ (ಸಹಸಮೀಪೇಚ) *d* ಕಂ (ವಾರಿಣಿಚಮೂರ್ಧ್ನಿಚ) *e* ।
(ಇತ್ಥಮರ್ಥಯೊ) ರೇವಂ *f* ನೂನಂ (ತರ್ಕೆರ್ಥನಿಶ್ಚಯೆ) *g* ॥ ॥೬೦೪॥
(ತೂಷ್ಣೀಮರ್ಥೆಸುಖೆ) ಜೋಷಂ *h* ಕಿಂ (ಪೃಚ್ಛಾಯಾಂಜುಗುಪ್ಸನೆ) *i* ।
ನಾಮ (ಪ್ರಕಾಶ್ಯಸಂಭಾವ್ಯ ಕ್ರೋಧೋಪಗಮಕೋತ್ಸನೆ) *j* ॥ ॥೬೦೫॥
ಅಲಂ (ಭೂಷಣಪರ್ಯಾಪ್ತಿ ಶಕ್ತಿ ವಾರಣ ವಾಚಕಂ) *k* ।
ಹುಂ (ವಿತರ್ಕೆ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೆ) *l* ಸಮಯಾಂ (ತಿಕ ಮಧ್ಯೆಯೊಃ) *m* ॥ ॥೬೦೬॥
ಪುನ (ರಪ್ರಥಮೆಭಿದೆ) *n* (ನಿರ್ಧ್ಯಯನಿಷೆಧಯೊಃ) *o* ।
(ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಬಂಧೆಚಿರಾತೀತೆ ನಿಕಟಾಗಾಮಿಕೆ) ಪುರಾ *p* ॥ ॥೬೦೭॥
ಊರ ರ್ಯೀಕೃತೆ ದೀಚ್ಚ (ವಿಸ್ತಾರೆಂಗೀಕೃತೌತ್ಸುಕ್ಯಯೊಃ) *q* ।
(ಸ್ವರ್ಗೆಚಪರಲೊಕೆ) ಸ್ವರ್ *r* (ವಾರ್ತಾ ಸಂಭಾವ್ಯಯೊಃ) ಕಿಲ *s* ॥ ॥೬೦೮॥

---

a Blame; all together; interrogation; fear, apprehension; just inference, right conclusion. *b* Like, as; doubt. *c* Half, semi; blame. *d* With, together with; near. *e* Water; head; comfort, happiness. *f* Like, as; thus, in this manner. *g* Just conclusion; surely, verily; exaggeration, hyperbole. *h* Silently; comfortably; quiet. *i* Interrogation; blame; what? how? *j* By name; perhaps; angry consent, of course, certainly, no matter. *k* Ornamentally, in a becoming manner; completely, fully; powerfully; enough; no more, cease. *l* Doubt; uttering a menacing sound; roaring, bellowing. *m* Near; middle. *n* Again; on the contrary; how much more. *o* Certain, true; negation. *p* Inverse; former, of old; primeval, very ancient; near; future. *q* Extensively; granted, agreed. *r* Svarga, paradise; the other world. *s* Rumoured; indeed? not so?

a ನಿಂದೆ, ಅದುಸೊನ್ನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮುಚ್ಚ್ಯಯಾರ್ಥ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಅನಿಷ್ಟವಮ್ಮೆ ಹಿಸು ವಿಕೆ, ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಊಹೆ. *b* ಹೋಲ್ವಿಕೆ, ಸಂಶಯ. *c* ಅರೆಪಾಲು, ನಿಂದೆ. *d* ಬಂದಿಗೆ, ಹತ್ತಿರ. *e* ನೀರು, ತಲೆ, ಸುಖ. *f* ಹೋಲ್ವಿಕೆ, ಹೀಗೆ, ಈಮೇರೆಯಾಗಿ. *g* ಸಕಾರಣವಾದ ಊಹೆ, ಇದು ಹೀಗೇ ಸರಿಯುಂಬ ನಿಶ್ಚಯ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ. *h* ಮೌನವಾಗಿ, ಸುಖವಾಗಿ, ಸುಮ್ಮನೆ. *i* ಪ್ರಶ್ನೆ, ನಿಂದೆ, ಯೇನು, ಹ್ಯಾಗೆ. *j* ಪ್ರಕಟ ಪಡಿಸತಕ್ಕ ದ್ದಾಗಿ, ಹೀಗಾದೀತು, ಸಿಟ್ಟು, ಅಂಗೀಕಾರ, ಸಿಟ್ಟನಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸುವಿಕೆ. *k* ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಸಮರ್ಥ, ಸಾಕು, ಸಾಲಿಸು. *l* ಕಾರಣ ಬಲಸಾಲದ ಊಹೆ, ಧಾಷ್ಟ್ಯನಿಂದಕೇಳ್ವಿಕೆ, ಬೆದರಿಕೆ. *m* ಸಮೀಪ್ಯ, ನಡಿವೆ. *n* ಮತ್ತೆ, ಬೇರೆಯಾಗಿ, ವಿಕೃತ. *o* ನಿಶ್ಚಯ, ಬ್ಯೂಡ, ವಲ್ಲೆ. *p* ಮಾಕ್ಯ ರಚನೆ, ಕಳದ ಕಾಲ, ಬಹಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕಾಲ, ಸಮೀಪ, ಮುಂದೆ ಬರುವ ಆಗಾಮಿ. *q* ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ಅಂಗೀಕಾರವಾಗಿ. *r* ದೇವಲೋಕ, ಜನ್ಮಾಂತರದಲೋಕ, ಪರಂಧಾಮ, ಸುಖ, ಆಕಾಶ. *s* ಜನರವಾರ್ತೆ, ಹೀಗಾದೀತೆಂಬ ಕಯಾಸ್, ಹೀಗೆಪ್ಪ, ಹೀಗಲ್ಲವೆ.

(ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಾಲಂ ಕಾರಜಿಜ್ಞಾ ಸಾನುನಯೇ) ಖಲು *a* ।
(ಸಮಿಾಪೋಭಯತಃಕೀಳ್ಗೆ ಸಾಕಲ್ಯಾಭಿಮುಖೆ) ಭಿತಃ *b* ॥ ॥೩೦೫॥
(ನಾಮಖ್ಯಾಕಾಖ್ಯಯೋಃ) ಪ್ರಾದು *c* ರ್ಭಿಶೋ (ನ್ಯೋನ್ಯಂ ರಹಸ್ಯಪಿ) *d* ।
ತಿರೋಂ (ತರ್ಧೌತಿರ್ಯಗರ್ಥೆ) *e* ಹಾ (ವಿಷಾದಕುಗಾರ್ತಿಷು) *f* ॥ ॥೩೦೬॥
ಅಹಹೆ (ತ್ಯದ್ಭುತೆಖೆದೆ) *g* ಹಿ (ಹೆತಾವವಧಾರಣೆ) *h* ।

॥ ಇತಿ ನಾನಾರ್ಥಾವ್ಯಯ ವರ್ಗಃ ॥

V. AVYAYA-VARGA.—ಅವ್ಯಯ ವರ್ಗ.

ಚಿರಾಯ ಚಿರರಾತ್ರಾಯ ಚಿರಸ್ಯಾ (ದ್ಯಾಶ್ಚಿರಾರ್ಥಕಾಃ) *i* ।
ಮುಹುಃ ಪುನಃ ಪ್ರನಕೃತ್ವೆದಂ ಭೀಕ್ಷ್ಣ್ಯಂ ಪುನಃಸಕೃತ್ (ಸಮಾಃ) *j* ॥ ॥೩೦೭॥
ಸ್ವಾಗ್ಶಡಿತ್ಯಂಜಸಾಂಹ್ನಾಯದ್ಯಾಬ್ಟಿಂಕ್ಷುನಸದಿ (ದೃತೆ) *k* ।
ಬಲವತ್ಸ್ಫುಟಿಮುತಸ್ವತ್ತೀವ (ಚೆ) (ನಿರ್ಭರೆ) *l* ॥ ॥೩೦೮॥
ಪೃಥಗ್ವಿನಾಂತರೇಣಾರ್ತಹಿರುಬ್ಧಾನಾ (ಚವರ್ಜನೆ) *m* ।
ಯತ್ತದ್ಯತಸ್ತತೊಹೇತೌ *n* (ಪಸಃಕೃತ್ಯೆತು) ಚಿಚ್ಚ ನ *o* ॥
ಕದಾಚಿಜ್ಜಾತು *p* ಸಾರ್ವಕಾ (ತು) ಸಾಕಂ ಸತಾ) ಸಮಂ ಸವ *q* ॥ ॥೩೦೯॥

---

a Not at all, prohibitive; indeed; not so? thus (is it) not? *b* Near; on both sides; soon, quickly; from every side, round about; completely; towards, in presence of. *c* Appellation; grown up, mature. *d* Mutually, reciprocally; privately. *e* Hiding; athwart, across. *f* Exclamation of rage; of grief; of sorrow; of pain, weariness; *g* Exclamation of great surprise; of great pain. *h* Because; assuredly. *i* 3, A long time. *j* 5, Repeatedly, again. *k* 7, Soon, instantly. *l* 6, Much, very. *m* 6, Separately, without, except. *n* 4, Since, because. *o* 2, Some, few, any. *p* 2, Once, at some time. *q* 5, With.

a ವಲ್ಲೆ, ಬ್ಯಾಡ, ಕೂಡದು, ಆಗದು, ವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರ, ಹೀಗೆತಾನೆ, ಹ್ಯಾಗೆತಾನೆ, ಹ್ಯಾಗೆ, ವಡಂಬಡಿಸುವಿಕೆ. *b* ಹತ್ತಿರ, ಎರಡುಕಡೆಯೂ, ಭ್ಯಾಗ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ, ಎಲ್ಲವೂ, ಎದುರಾಗಿ. *c* ಹೆಸರು, ಪ್ರಳತಿರುವ. *d* ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ, ಏಕಾಂತವಾಗಿ. *e* ಮುಚ್ಚುವಿಕೆ, ಅಡ್ಡವಾಗಿ. *f* ಪಛೆ, ದುಃಖ, ಅಳುವು, ಪೀಡೆ. *g* ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ, ಅತಿದುಃಖ. *h* ಕಾರಣ, ನಿಶ್ಚಯ. *i* ಬಹುಕಾಲವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವದು ೩. *j* ಭಾರಿಭಾರಿಗೂ, ಮತ್ತೂ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು ೫. *k* ಶೀಘ್ರವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು ೭. *l* ಬಹಳ ೬. *m* ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ತಪ್ಪಿಸಿ ಯೆಂಬರ್ಥವು ೬. *n* ಕಾರಣಾರ್ಥ ೪. *o* ಕೆಲವೆಯೆಂಬರ್ಥ ೨. *p* ಒಂದಾನೊಂದು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೆಂಬರ್ಥ ೨. *q* ಕೂಡೆ ಯೆಂಬರ್ಥ ೫.

(ಅನುಕೂಲ್ಯಾರ್ಥಕೆ) ಪ್ರಾಧ್ವಂ *a* (ವ್ಯರ್ಥಕೆತು) ವೃಥಾ ಮುಧಾ *b* ।
ಅಹೊ ಉತಃಹೊ ಕಿಮುತ ವಿ (ಕಲ್ಪೆ) ಕಿಂಕಿಮೂತಜೆ *c* ॥ ॥೪೦೬॥
ಕು ಹಿ ಚ ಸ್ಮ ಹ ವೈ (ಪಾದಪೂರಣೆ) *d* (ಪೂಜನೆ) ಸ್ವಿತಿ *e* ।
ದಿವಾ (ಹ್ನೀತ್ಯರ್ಥ) *f* ದೊಷಾಜಕನಕ್ತಂಜಕ (ರಜನಾವಿತಿ) *g* ॥ ॥೪೦೭॥
(ತಿರ್ಯಗರ್ಥೆ) ಸಾಚಿತಿರೊ *h* (ಪ್ರಥಸಂಪೊ ಧನಾರ್ಧ ಕಾಖಿ) ।
(ಸ್ಯಾತ್) ಪ್ಯಾಟ್ಪ್ಪಡಂಗಹೆ ಹ್ಯೆಭೊ *i* ಸ್ನವಯಾನಿಕಪಾಹಿರುಕ್ *j* ॥ ॥೪೦೮॥
(ಅತರ್ಕಿತೆತು) ಸಹಸಾ *k* (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪುರಃ ಪುರತೊ ಗ್ರತಃ *l* ।
ಸ್ವಾಹಾ (ದೆವಹವಿರ್ದಾನೆ) ಶ್ರೌಷಡ್ವೌಷಡ್ವಷಟ್ಸ್ವಧಾ *m* ॥ ॥೪೦೯॥
ಕಿಂಚಿದೀಷನ್ಮನಾ (ಗಲ್ಪೆ) *n* ಪ್ರೆತ್ಯಾಮುತ್ರ (ಭವಾಂತರೆ) *o* ।
ವದ್ಯಾಯಥಾತಥೆ ಹ್ಯೆವಂ (ಸಾಮ್ಯೆ) *p* (ಹೊಹಿ) (ಜವಿನಿಸ್ಮಯೆ) *q* ॥ ॥೪೧೦॥
(ಮೌನೆತು) ತೂಷ್ಣೀಂತೂಷ್ಣೀಕಾಂ *r* ಸದ್ಯಸ್ಸ್ಸಪದಿ (ತತ್ಷಣೆ) *s* ।
ದಿಷ್ಟ್ಯಾನಮುಪಜೊಷಂ (ಜೆತ್ಯಾನಂದೆ) *t* ಥಾಂತರೆಂತರಾ । ॥೪೧೧॥
ಅಂತರೇಣಜೆ (ಮಧ್ಯೆಸ್ಯುಃ) *u* ಪ್ರಸಹ್ಯ (ತುಹಠಾರ್ಥೆ ಕಂ) *v* ।
(ಯುಕ್ತೆದ್ವೈ) ಸಾಂಪ್ರತಿಂಸ್ಯಾನೆ *w* ಭೀಕ್ಷ್ಣೆ ಂಕಕ್ವಚೆ (ಅನಾರತೆ) *x* ॥ ॥೪೧೨॥

---

a 1, Friendly, inclined to. *b* 2, In vain, fruitless. *c* 6, If not so then what? or how? *d* 6, Particles used to complete a line in poetry. *e* 2, Good, well. *f* 1, By day. *g* 2, By night. *h* 2, Crookedly, awry. *i* 6, Vocative particle, Ho there! *j* 3, Near. *k* 3, Hastily, rashly. *l* 3, Before, in front. *m* 5, Exclamations used in making offerings to the gods. *n* 3, A little, scanty. *o* 2, In a former life, by transmigration. *p* 6, Thus, so, accordingly. *q* 2, Exclamations of surprise. *r* 2, Silently, in silence. *s* 2, At the time, instantly. *t* 2, Implies joy or auspiciousness, as Thank heaven. *u* 3, Between, in the middle. *v* 2, By force, violently. *w* 2, Suitably, properly. *x* 2, Incessantly, excessively.

a ಬಂಧನೆ ಹೇತುಭಾವ ಅನುಕೂಲತೆ ೧. *b* ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವೆಂಬರ್ಥ ೨. *c* ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಾಗೋ ಹೀಗೊ ಯೆಂಬರ್ಥ ೬. *d* ಪಾದ ಪೂರಣಾರ್ಥ ೬. *e* ಪೂಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ೭. *f* ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಯೆಂಬರ್ಥ ೧. *g* ರಾತ್ರಿಯೊಳು ಯೆಂಬ ಅರ್ಥ ೭. *h* ಆಡ್ಡವಾಗಿ ಯೆಂಬರ್ಥ ೭. *i* ಓಯಿ, ಏ ಎಂದು ಸಂಭೋಧಿಸಿ ಕರೆಯುವ ಅರ್ಥ ೬. *j* ಸಮೀಪಾರ್ಥ ೩. *k* ವಿಚಾರಿಸದೇ ತ್ವರೆಯಾಗಿ ಯೆಂಬರ್ಥ ೩. *l* ಮುಂದೆ, ಮುಂದುಗಡೆಯೆಂಬರ್ಥ ೩. *m* ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿರ್ಭಾಗ ಕೊಡುವಿಕೆ ೫. *n* ಕೊಂಚವೆಂಬರ್ಥ ೩. *o* ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಎಂಬಅರ್ಥ ೭. *p* ಹಾಗೆ ಯೆಂಬರ್ಥ ೬. *q* ಆಶ್ಚರ್ಯಾರ್ಥ ೭. *r* ಮೌನಾರ್ಥ ೭. *s* ಆಗಲೇಯೆಂಬರ್ಥ ೭. *t* ಸಂತೊಷಾರ್ಥ ೭. *u* ನಡುವೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು ೩. *v* ಬಲಾತ್ಕಾರಾರ್ಥ ೭. *w* ಉಚಿತವು ೭. *x* ಎಡೆಬಿಡದೆ, ಖಹಳ ೭.

(ಅಭಾವೆ) ನಞ್ಯಸೋನಾ (ಪಿ) *a* ಮಾಸ್ಮದೂಲಂ (ಜೆವಾರಣೆ) *b* ।
(ಪಶ್ನಾಂತರೆ) ಜೆ ಪ್ಯೆದಿಜೆ *c* (ತತ್ವ) ತ್ವದ್ಧಾಂಜಸಾ (ದ್ವಯಂ) *d* ॥ ॥೪-೨೩॥
(ಪ್ರಕಾಶೆ) ಪ್ರಾದುರಾವಿ (ಸ್ಪಾಸ್ಟೆ) *e* ಪೊಮೆಪಂಸರವಂ (ಮತೆ) *f* ।
ಸರ್ವಂತತಸ್ತು ಪರಿತಃಸರ್ವತೊಪಿಪ್ಸ (ಗಿತ್ಯಿ) *g* ॥ ॥೪-೨೪॥
(ಅಕಾಮಾನುಮತೌ) ಕಾಮ *h* (ಮನೂಯೊಪಗಮೆ) ಸ್ತುಜ *i* ।
ನನುಜ (ಸ್ಯಾದ್ವಿರೊಧೊಕ್ತೌ) *j* ಕಜ್ಜಿ (ತಾ ಪುಪ್ರಶ್ನೆದನೆ) *k* । ॥೪-೨೫॥
ನಿಷ್ಫಲಂ ಭುಷ್ಪಲಂ ಗರ್ಹ್ಯೆ *l* ಯಥಾಸ್ವಂತು ಯಥಾಯಥಂ *m* ।
ವೃಥಾಮಿಥ್ಯಾ (ಜೆವಿತಥೆ) *n* ಯಥಾರ್ಥಂ (ತು) ಯತಾತಥಂ *o* ॥ ॥೪-೨೬॥
(ಸ್ಯು) ರೆವಂತುಪುನರೆವೈವೆ (ತ್ಯವಧಾರಣವಾಚಕಾಃ) *p* ।
ಖಾ) (ಗೆತೀತಾರ್ಥಕಂ) *q* ನೂನಮವಶ್ಯಂ (ನಿಶ್ಚಯೆ) ದ್ವಯಂ *r* ॥ ॥೪-೨೭॥
ಸಂವೆ (ದ್ವರ್ಷೆ) *s* (ಪರೆ) ತ್ವರ್ವಾ *t* ಗಾಮೆವಂ *u* ಸ್ವಯೆ (ಮಾತ್ಮನಾ) *v* ।
(ಅಲ್ಪೆ) ನೀಚ್ಯೆ *w* (ರ್ಮಹ) ತ್ಯೆ ಜ್ಜೆಲ್ಲಃ *x* ಪ್ರಾಯೆಣ (ಭೂಮ್ನ್ಯೆ) *y* (ದ್ಯುತೆ)
ಕನ್ಯೆಃ *z* ॥ ॥೪-೨೮॥

---

a 4, Not. *b* 2, Prohibitive particle. *c* 2, If. *d* 2, Directly, instantly, truly. *e* 2, Manifestly coming to light. *f* 3, Be it so, very well. *g* 4, Every way, everywhere, all about. *h* 1, Willingly. *i* 2, May be, no matter. *j* 2, How is that? how can that be? *k* A particle used in inquiries after welfare and in replies thereto, as How do you do? How is your father? All are well. *l* 2, Blameably, erroneously. *m* 2, Own, self. *n* 2, Falsely, useless'y, *o* 2, Truly, correctly, really. *p* 5, Just so, thus exactly. *q* 1, Past, formerly. *r* 3, Surely, indubitably. *s* 1, Annually. *t* 1, Until, before or within such a time. *u* 2, Yes, just so. *v* 1, Personally, of one's own accord, spontaneously. *w* 1, Little, low, base. *x* 1, Much, excessively. *y* 1, Probably, perhaps. *z* 1, Slowly, stealthily.

a ಅಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ, ನಿಷೇಧದಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸುವವು ೪. *b* ಬೇಡ, ಕೂಡದು ೨. *c* ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಆದರೆ ೨. *d* ಸತ್ಯವಾಗಿ, ಭ್ಯಾಗೆ ೨. *e* ಕಾಣಬರುವಂತೆ, ಪ್ರಕಾಶ ೨. *f* ಅಂಗೀಕರಿಸುವಿಕೆ ೨. *g* ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಯೆಂಬರ್ಥ ೪. *h* ಮನಸ್ಸು ಬಾರದೆ, ಪರೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಡಂಬಡುವಿಕೆ ಯೆಂಬರ್ಥ ೧. *i* ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ವಡಂಬಡುವಿಕೆ ೨. *j* ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಹೇಳುವಿಕೆ ೨. *k* ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವಿಕೆ ೧. *l* ನಿಂದಿಸ ತಕ್ಕದ್ದು ೨. *m* ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವಡವೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥ; ತಾವುತಾವೆಂಬ ಅರ್ಥ ೨. *n* ಅಸತ್ಯವು, ಸುಳ್ಳು, ಭ್ರಾಂತಿ ಕಲ್ಪಿತ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ, ಸಟೆ ೨. *o* ಸತ್ಯವು, ದಿಟ ೨. *p* ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ ಯೆಂಬುವಿಕೆ, ನಿಶ್ಚಯ ೫. *q* ಕಳದುಹೋದದ್ದು ೧. *r* ನಿಶ್ಚಯ, ನಿರ್ಣಯವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಎರಡಿಲ್ಲದ ನಿಜ ೩. *s* ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವದು ೧. *t* ಮೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಕಾಲ, ದೇಶ ೧. *u* ಒಬ್ಬನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಡಂಬಡುವಿಕೆ ೨. *v* ತನ್ನಿಂದ, ತಾನಾಗಿ ೧. *w* ಕೊಂಚವಾದದ್ದು ೧. *x* ಅಧಿಕವಾಗಿ ೨. *y* ಬಹುವಾಗಿ ೧. *z* ಮೆಲ್ಲಗೆ ೧.

ಸದಾ (ನಿತ್ಯೆ) *a* ಬಹಿ (ಬರ್ಹಾಢ್ಯೆ) *b* ಸ್ಮಾ (ತೀತೆ) *c* ಸ್ತ (ಮದರ್ಶನೆ) *d* ॥
ಅಸ್ತಂ *e* (ಸತ್ವೀರುಷೊಕ್ತಾ) ವೊ *f* ಮುಂ (ಪ್ರಶ್ನೆ) *g* (ನುನೆಯೆ) ತ್ವಯಿ *h* ॥೪೯೯॥
(ತರ್ಕೆ) ನು *i* (ಸ್ಯಾ) ದು'ಷಾ (ರಾತ್ರೆರವಸಾನೆ) *j* ನಮೊ' (ನತೌ) *k* ।
(ಪುನರರ್ಥಂ) ಗ *l* (ನಿಂದಾಯಾಂ) ಧಮ್ಮ *m* ಸುಷ್ಠು (ಪ್ರಶಂಸನೆ) *n* ॥ ॥೪೯೦॥
ಅಮೊ' (ನುಗುಣ್ಯೆ) *o* (ಸ್ಮರಣೆ) ಯೆ *p* ಫ (ಡ್ವಿಪ್ಸ್ನೆ ನಿರಾಕೃತೌ) *q* ।
(ಅಂಗೀಕೃತೌಸ್ಯಾ) ದ'ಥಕಿಂ *r* (ಹೀನೆಸಂಬೊಧನೆತು) ಲೆ *s* ॥ ॥೪೯೧॥
ಸಾಯಂ (ಸಾಯೆ) *t* ಪ್ರಗೆಪ್ಯಾತಃ (ಪ್ರಭಾತೆ) *u* ನಿಕಷಾಂ (ತಿಕೆ) *v* ।
ಪರುತ್ಪ ರಾರ್ಯೈಷಮೊ' (ದ್ವಿಪೂರ್ವೆಪೂರ್ವೆತರೆ) ಯತಿ *w* ॥ ॥೪೯೨॥
ಅದ್ಯಾ (ಕ್ರಾಹ್ನ್ಯೆ) *x* (ಭಪೂರ್ವೆಹ್ನೀತ್ಯಾದೌ) (ಪೂರ್ವೊತ್ತರಾಪರಾತೆ) ।
ತ'ಥಾಧರಾ'ನ್ಯಾನ್ಯತರೆ'ತರಾತೂ'ರ್ವೆದ್ಯುರಾದಯಃ *y* ॥ ॥೪೯೩॥
ಉಭಯದ್ಯು (ಕ್ಯೊಂ) ಭಯೆದ್ಯುಃ *z* (ಪರೆತ್ವಹ್ನಿ) ಪರೆದ್ಯವಿ *a* ।

---

a 1, Always, perpetually. *b* 1, Out, outside. *c* 1, A particle indicating the past tense. *d* 1, Setting, passing out of sight. *e* 1, There is, it is. *f* 1, An exclamation of anger. *g* 1, An interrogation, Hey? *h* 1, A vocative particle, I say! *i* 1, Whether—or? *j* 1, At dawn. *k* 1, "Adoration!" the salutation due to an elder. *l* 1, Again, further. *m* 1, Evil, wicked. *n* 1, Well, excellently. *o* 1, Yes, agreed. *p* 1, A particle of recollection, Ah! *q* 1, A mystical syllable used in incantations. *r* 1, Yes, very well. *s* 1, A vocative particle of contempt. *t* 1, At sunset. *u* 2, In the morning. *v* 1, Near. *w* 1, Last year; 1, the year before last; 1, the present year. *x* 1, To-day, now. *y* 7, Particles denoting time when followed by *dyuh*. *z* 2, In two days. *a* 2, Next day.

ಅ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ, ಸರ್ವದಾ ೧. ಬ ಹೊರಗೆ ೧. ಕ ಕಳದುಹೋದ ದ್ದು ೧. ಡ ಕಾಣಬಾರದೇ ಹೋಗುವಿಕೆ ೧. ಎ ಯೆಂಟುಎಂಬರ್ಥ ೧. ಫ ಕೋಪ ದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವದರಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವದು ೧. ಗ ಕೇಳುವಿಕೆ ೧. ಹ ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವಿಕೆ ೧. ಇ ಊಹಿಸುವಿಕೆ, ಊಹೆ ೧. ಜ ಬೆಳಗಿನಝಾವ ೧. ಕ ನಮಸ್ಕಾರವು ೧. ಲ ಮತ್ತೂ ಎಂಬರ್ಥ ೧. ಮ ದೂಷಣೆ ೧. ನ ಸ್ತೋತ್ರ ೧. ಳ ಅನುಕೂಲಾರ್ಥವು ೧. ಞ ನೆನಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೧. ಟ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ೧. ಠ ವಡಂಬಡಿಕೆ, ವಪ್ಪಂದ ೧. ಡ ಕೀಳಾದವನೆನಸ್ಸು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕರೆಯುವಿಕೆ ೧. ಢ ಸಾಯಂಕಾಲವು, ಸಂಜೆ ೧. ಣ ಪ್ರಾತಃಕಾಲವು ೧. ತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ೧. ಥ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಳದ ವರುಷದಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂಬಣ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿಯೂ ನಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸುವವು ೩. ದ ನಡೆಯುವಹಗಲು ೧. ಧ ಕಾಲವಾಚಿ ಕಬ್ದಗಳು ೩. ನ ಎರಡು ದಿನಗಳು ೨. ಪ ಮುಂದಿನ ೨.

ಹ್ಯೋ (ಗತೆ) *a* (ನಾಗತೆಹ್ನಿ) ಶ್ವಃ *b* ಪರಶ್ವ (ಸ್ತ್ಯುತ್ತರೆಹನಿ) *c* ॥ ॥೨೬॥
ತದಾ ತದಾನೀಂ *d* ಯುಗಪ ದೇಕದಾ *e* ಸರ್ವದಾ ಸದಾ *f* ।
ಎತರ್ಹಿ ಸಂ ಪ್ರತಿ ಏದಾನೀ ಮಧುನಾ ಸಾಂಪ್ರತಂ (ತಥಾ) *g* ॥ ॥೨೭॥
(ದಿಗ್ದೇಶಕಾಲೆಪೂರ್ವಾದೌ) ಪ್ರಾಗುದಕ್ಪ್ರತ್ಯಗಾ (ದಯಃ) *h* ।

॥ ಇತ್ಯವ್ಯಯ ವರ್ಗಃ ॥

---

a 1, Yesterday, a past day. *b* 1, Tomorrow, a coming day. *c* 2, The day after tomorrow. *d* 2, Then, at that time. *e* 2, At the same time. *f* 2, Always, for ever. *g* 5, Now. *h* 1, East, the east (country), ancient; 1, north, the north (country); 1, West, the west (country), future.

a ಹಿಂದೆಣದಿನ, ಕಳೆದದಿನ ೦. *b* ಬಾರದೆ ಯಿರುವದಿನ, ಮುಂದೆ ಬರುವದಿನ, ನಾಳೇದಿನ ೦. *c* ಆಜೇ ದಿನ, ನಾಡಿದ್ದು ೦. *d* ಆಗ, ಆವಾಗೆ ೦. *e* ಬಂದೇ ವ್ಯಾಳೆಯಲ್ಲಿ ೦. *f* ಯಾವಾಗಲೂ ೦. *g* ಈಗ, ಈವಾಗ ೫. *h* ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು, ಪೂರ್ವದೇಶ, ಪೂರ್ವಕಾಲವೆಂಬರ್ಥ ೧; ಬಡಗಲದಿಕ್ಕು, ಬಡಗಲದೇಶ ೧; ಪಡಪ ಲದಿಕ್ಕು, ಪಡಪಲದೇಶ, ಪಶ್ಚಾತ್ಕಾಲವೆಂಬ ಅರ್ಥ ೧.

VI. LINGADI-SANGRAHA VARGA.

ಅಥ ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗ.

ಅವತರಣಿಕೆ॥ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ತಾನು ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಕ್ತತೆವರ್ಗೈ ರ್ನಾಮುಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಂ-ಎಂಬುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಲಿಂಗಗಳ ಸಂಗಡ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಣಾಸನವನ್ನ ಹೇಳಿದಾಗ್ಯೂ ಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನೆನದು ಆ ಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಕ್ಕೊಸ್ಕರ ವರ್ಗಾಂತರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮೂಲ॥ ಸಲಿಂಗಣಾಸ್ತ್ರೈಸ್ಸನ್ನಾದಿ ಕೃತ್ತದ್ಧಿತ ಸಮಾಸಜೈಃ ॥ಅನುಕ್ತಂ ಸಂಗ್ರಹೆ ಲಿಂಗಂ ಸಂಕೀರ್ಣ್ಣವದಿಹೊನ್ನಯೆತ್ ॥

The author gives further rules regarding gender.

ಟೀಕೆ॥ ಇಹೆಸಂಗ್ರಹೆ-ಈ ಲಿಂಗ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಸಲಿಂಗಣಾಸ್ತ್ರೈಃ-ಲಿಂಗ ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಂದರೆ ಪಾಣಿನಿ, ವರರುಚಿ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಮಿಾದೂದ್ವಿಧಾಮೈಕಾಜ್) ಎಂಬುವ ಬು ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು, ಅವುಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿದಂಥ (ಸನ್ನಾದಿಕೃತ್ತದ್ಧಿತ ಸಮಾಸಜೈಃ) ಸನಾದ್ಯಂತಧಾತುವುಗಳಮೇಲಿನ ಅಪ್ರತ್ಯಯ ಮೊದಲಾದ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೇವಲ ಧಾತುವುಗಳ ಮೇಲಣ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದಲೂ ತದ್ಧಿತಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದಲೂ ಸಮಾಸಗಳಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ (ಸ್ತ್ರೀಭೂವಾದಾವನಿಕ್ತ್ರಿಣ್) ಇವು ಮೊದಲಾದ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ (ತಲ್ಬ್ರಹ್ಮಂದೆ ಯೆನಿಕಜ್ಯಚ್ಛಾ) ಇವು ಮೊದಲಾದ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ (ಅದಂತೈರ್ದ್ವಿರ್ಗುರೆಕಾರ್ಥಃ) ಇವು ಮೊದಲಾದ ಸಮಾಸಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಎಂದರ್ಥವು. ಅನುಕ್ತಂ-ಪೂರ್ವ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದಂಥಾ, ಲಿಂಗಂ-ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ಪುಂಲಿಂಗ, ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳನ್ನ, ಉನ್ನಯೇತ್-ತಿಳಿಕೊಳ್ಳ ತಕ್ಕದ್ದು; ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದಲೂ ಲಿಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಉಪಾಯವನ್ನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಸಂಕೀರ್ಣ್ಣವೆತ್ ಎಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೋಮಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಲಿಂಗವನ್ನ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ಅರ್ಥವು.

ಅವತರಣಿಕೆ ॥ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಲಿಂಗಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳ ಸಂಗಡ ವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ ಆಗ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದೆಂಬ ಶಂಕೆ ಬರಲಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವೆಂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ:—

ಮೂಲ॥ ಲಿಂಗವಿಶಿಷ ವಿಧಿರ್ವ್ಯಭೀ ವಿಶೇಷೈರ್ಯದ್ಯ ಬಾಧಿತಃ ॥ ॥೩೬॥

The rules here given do not apply to exceptional words whose gender has been expressly indicated in previous chapters.

ಟೀಕೆ॥ ಲಿಂಗವಿಶಿಷವಿಧಿಃ-ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಲಿಂಗಲಕ್ಷಣವು, ವಿಶೇಷೈಃ-ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದೊಳಗಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳಿಂದ, ಅಬಾಧಿತೊಯದಿ-ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡದ್ದಾದರೆ, ವ್ಯಾಪೀ-ತಾನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಂಥಾದ್ದಾಗುವದು; ಅಂದರೆ-ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಲಿಂಗಲಕ್ಷಣವು ಪೂರ್ವ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಾದಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಅದು ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ:—ಈ ವರ್ಗದ ಸ್ವರ್ಗಪರ್ಯ್ಯಯ ಪದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಾಗುವವೆಂಬ ವಿಧಿಯು ದ್ಯೌರಿವಾಪ್ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ-ಯೆಂಬುವ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಾರದು.

ಮೂಲ॥ ಸ್ತ್ರಿಯಾಮ್ ॥

From this ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ as far as ಪುಂಸ್ತ್ವಾಭಿಧಾನುಜೇರಾ (446) the author treats of words of the feminine gender.

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಎಂಬುವ ಪದವು ಪುಂಸ್ತ್ವಾಭಿಧಾನುಜೇರಾ ಯೆಂಬುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗಾಧಿಕಾರಪರ್ಯ್ಯಂತವೂ ಅನುವರ್ತಿಸಿ ಬರುವದಾದ್ದರಿಂದ ಆ ವರೆವಿಗೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗಿರುವವು.

ಸೂಲ॥ ಈದೂದ್ವಿರಾಮ್ಯೆಕಾಚ್.

Words ending in ī and ū are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಏಕಾಚ್-ಒಂದು ಅಚ್ಚಿಳ್ಳ, ಈ ದೂದ್ವಿ ರಾಮ್-ಈಕಾರಾಂತ ಊಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು, ಉದಾಹರಣ; ಶ್ರೀಃ, ಧೀಃ, ಭೂಃ, ಭ್ರೂಃ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಸಯೋನಿ ಪ್ರಾಣಿನಾಮಜಃ॥

Names of females are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಯೋನಿಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು. ಉದಾಹರಣಗಳು. ಮಾತಾ, ಯೊಷಿತ್, ಸುರಭಿಃ, ಹರಿಣಾಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ನಾಮವಿದ್ಯುನ್ನಿಶಾವೆಲ್ಲೀ ವೀಣಾದಿಗ್ಭ್ಯೋನದೀಹ್ರಿಯಾಂ ॥ ॥೪೭೪॥

All names relating to the following are feminine, with the exceptions noted in the places where they occur :—lightning, night, creepers, the Indian lute, points of the compass, earth, rivers, shame.

ಟೀಕೆ॥ ವಿದ್ಯುತ್—ಮಿಂಚು, ನಿಶಾ—ರಾತ್ರಿ, ವಲ್ಲೀ—ಹಂಬು, ವೀಣಾ—ವೀಣೆ, ದಿಕ್—ದೆಸೆ, ಭೂಃ—ಭೂಮಿ; ನದೀ—ಹೊಳೆ, ಹ್ರೀ-ನಾಚಿಕೆ, ಈ ೪ ಪದ್ಯದ ವುಗಳ, ನಾಮು-ಹೆಸರುಗಳು, ವಿಶೇಷ ವಿಧಿ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲದಂಥಾವೆ ಸ್ತ್ರೀ॥ ಈ ಒಳ ವೀಣಾಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗೂ ಹ್ರೀ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗೂ ಜಾಃಊಜಂತಂ, ಈ ಬೊದ್ವಿ ರಾಮ್ಯೆಕಾಚೆ ಎಂಬುವ ವಿಧಿಗಳಿಂದ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಸಿದ್ಧಿಸಿದರೂ ವಿಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವರು ವಾಣೀದಿಗ್ಭ್ಯೋನದೀಧಿಯಾಂ ಯೆಂದು ಪಾಠ ವುಂಟೆಂದರು, ಮೊದಲು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹ್ರೀಪದ್ಯಾಯಗಳಾದ ಮೆಂಬಾಕ್ಷ, ವ್ರೀಳಾಶಬ್ದಗಳು, ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಬಾಧೆಯುಂಟೂ ದನ್ನವಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲವು.

ಮೂಲ॥ ಅದಂತೈರ್ದ್ವಿಗುರೇಕಾರ್ಥೋ*

Dvigu compounds ending in *a* are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಅದಂತೈಃ-ಅಕಾರಾಂತಗಳಾದ ಉತ್ತರ ಪದಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ, ಏಕಾರ್ಥೋದ್ವಿಗುಃ-ಸಮೂಹಾರವಲ್ಲಿ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವು, ಸ್ತ್ರೀ॥ ದ್ವಿಗುಸಮಾಸವಂದರೆ, ಸಂಖ್ಯಾಪೂರ್ವಪದ ಸಮಾಸವು. ಉದಾಹರಣಗಳು. ಪಂಚಾನಾಂ ಪೂಲಾನಾಂ ಸಮೂಹಾರಃ ಪಂಚಪೂಲೀ, ದಶಪೂಲೀ, ಪಂಚವಟೀ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಸನಪಾತ್ರಯುಗಾದಿಭಿಃ ॥

Except when the second word is *pátra* or *yuga*.

ಟೀಕೆ॥ ಪಾತ್ರಯುಗಾದಿಭಿಃ-ಉತ್ತರ ಪದಗಳಾದ ಪಾತ್ರಯುಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿದ್ದ, ಸಃ-ಆದ್ವಿಗುಸಮಾಸವು ನ॥ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ; ಉದಾಹರಣೆಗಳು:—ಪಂಚಪಾತ್ರಂ, ಚತುರ್ಯುಗಂ, ತ್ರಿಭುವನಂ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು.

ಮೂಲ॥ ತಲ್

Abstract nouns of the class *tal*, namely those ending in *tá*, are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಲ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅಂತವಾಗಿ ಪುಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀ॥ ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ॥ ಪುರುಷಸ್ಯ ಭಾವಃ ಪುರುಷತಾ, ಅಶ್ವತಾ, ॥ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿ॥ ಗ್ರಾಮಾಣಾಂ ಸಮೂಹಃ ಗ್ರಾಮತಾ, ಜನತಾ, ಬಂಧುತಾ, ಸಹಾಯತಾ॥ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ॥ ದೆವ ಎವ ದೆವತಾ.

ಮೂಲ॥ ಬ್ರೂಂದೆ ಯೆನಿಕಡ್ಯಚ್ತ್ರಾ.

Collective nouns ending in *yá*, *iní*, *kadyá* or *katyá*, and *trá* are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಬ್ರೂಂದೆ-ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಯ-ಇನಿ, ಕಡ್ಯಚ್, ಪಾ-ಕಟ್ಯಚ್, ತ್ರಾ-ಯೆಂಬುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತಗಳಾಗಿ ಪುಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀ॥ ಉದಾಹರಣಗಳು,॥ ಯ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಕ್ಕೆ ॥ ಪೌಷ್ಕರಾಣಾಂ ಸಮೂಹಃ, ಪೌಷ್ಕರ್ಯಾ, ಈಪ್ರತ್ಯಕಾರವೆ, ॥ಇನಿ ಪ್ರತ್ಯೆಯಾಂತಕ್ಕೆ॥ ಖಲಿನೀ,॥ ಕಡ್ಯಚ್ ಪ್ರತ್ಯೆಯಾಂತಕ್ಕೆ॥ ರಥಕಡ್ಯಾ, ಪಾ-ರಥಕಟ್ಯಾ, ॥ತ್ರಪ್ರತ್ಯೆಯಾಂತಕ್ಕೆ॥ ಗೋತ್ರಾ.

ಮೂಲ॥ ವೈರನೈಥುನಿಕಾದಿಷ್ವನ್ ॥ ॥೩೯॥

Correlative terms of the class *an* (such as husband-and-wife, cat-and-mouse,) are feminine when signifying correlation of enmity or opposition, marriage or alliance, desire, punishment, donation.

ಟೀಕೆ॥ ವೈರ-ವಿರೋಧದಲ್ಲೂ, ಮೈಥುನಿಕಾ-ವಿವಾಹದಲ್ಲೂ, ಆದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವೀಪ್ಸೆಯಲ್ಲೂ, ದಂಡದಲ್ಲೂ, ದಾನದಲ್ಲೂ, ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪುನ್-ಯಂ ಬುವ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆಂತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು, ಸ್ತ್ರೀ॥ ಉದಾಹರಣೆಗಳು॥ ವಿರೋಧದಲ್ಲಿ॥ ಅಶ್ವ ಮಹಿಷ ಯೋರ್ವಿರೋಧಃ-ಅಶ್ವ ಮಹಿಷಿಕಾ, ಕಾಕೋಲೂಕಿಕಾ ॥ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ॥ ಅತ್ರಿ ಭರದ್ವಾಜ ಯೋರ್ವಿವಾಹಃ-ಅತ್ರಿಭರದ್ವಾಜಿಕಾ, ವಸಿಷ್ಠ ಕುಶಿಕಾ ॥ವೀಪ್ಸೆಯಲ್ಲಿ॥ ದ್ವಾದ್ವಾಪಾದೌದದಾತಿ, ದ್ವಿಪದಿ ಕಾಂದದಾತಿ, ದ್ವಿಕತಿಕಾಂದದಾತಿ, ॥ದಂಡದಲ್ಲಿ॥ ದ್ವೌಪಾದೌ, ದಂಡಿತಃ, ದ್ವಿಪದಿಕಾಂದಂಡಿತಃ, ದ್ವಿಕತಿಕಾಂದಂಡಿತಃ ॥ದಾನಲ್ಲಿ॥ ದ್ವೌಪಾದೌವ್ಯವಸೈಜತಿ॥ ದ್ವಿಕಾಂವ್ಯವ ಸೈಜತಿ॥ ದ್ವಿಕತಿಕಾಂವ್ಯವ ಸೈಜತಿ॥ ಪುನ್-ಪ್ರತ್ಯಯವು ವುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದ್ದರಿಂದ ವುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗುವವು॥ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಶಿಷ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಯೊರ್ಭಾವಃ ಶೈಷ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಿಕಾ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು॥

ಮೂಲ॥ ಸ್ತ್ರೀಭಾವಾದಾವನಿಕ್ತಿನ್ನ್ವುಲ್ಣ ಚ್ವುಚ್ಕ್ಯ್ಯಬ್ಯುಜನ್ಯೈನ್ಯ್ಯಶಾಃ॥

Abstract nouns of the classes *ani*, *ktin*, *nvul*, *nach*, *nvuch*, *kyap*, *yuch*, *an*, *a*, *in*, *ni*, *sha* (examples given in Kanarese) are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ತ್ರೀಭಾವಾದೌ-ಸ್ತ್ರ್ಯಧಿಕಾರದೊಳಗೆ ಭಾವಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಿ॥ ಕ್ತಿನ್॥ ಣ್ವುಲ್॥ ಣಚ್॥ ಣ್ವುಚ್॥ ಕ್ಯಪ್॥ ಯುಚ್॥ ಅಞ್॥ ಅ॥ ಇಞ್॥ ನಿ॥ ಕ॥ ಎಂಬುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀ ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಅಜನನಿಃ, ಅಕರಣಿಃ, ಈಖಿ ಅಕ್ಕೋಡದಲ್ಲಿ ಅನಿಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಕೃತಿಃ, ಭೃತಿಃ, ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದೊಳಗೆ ಕ್ತಿನ್ಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಪ್ರವಾಹಿಕಾ, ಪ್ರಜಲ್ಪಿಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ರೋಗದೊಳಗೆ ಣ್ವುಲ್॥ ಕಾರಿಕಾ, ಜೀವಿಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ಧಾತ್ವರ್ಥದೊಳಗೆ ಣ್ವುಲ್॥ ವ್ಯಾವಕ್ರೋಶೀ-ವೊಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಬೊಯ್ಗಳಿಕೊಂಬುವದು, ವ್ಯಾಹ್ವಯಿಕೀ-ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಯೊಬ್ಬರು ನೀರು ಚಲ್ಲಿಕೊಂಬುವದು॥ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ವ್ಯತಿಹಾರದೊಳಗೆ ಣಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಭವತಃ ಶಾಯಿಕಾ॥ ಭವತಃ ಆಸಿಕಾ॥ ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥದೊಳಗೆ ಣುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಭವಾನಸ್ತಿ ಇಕ್ಷುಭಕ್ಷಿಕಾಂ॥ ಪಯಃಪಾಯಿಕಾಂ, ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ್ಯಾರ್ಥದೊಳಗೆ ಣ್ವುಚ್॥ ಇಕ್ಷು ಭಕ್ಷಿಕಾಂ ವಿಧಾರಯಸಿ॥ ಓದನ ಭಕ್ಷಿಕಾಂ ಇಲ್ಲಿ ಭೃಣಾರ್ಥದೊಳಗೆ

ಣ್ವುಜ್‌॥ ಇಕ್ಷುಭಕ್ಷಿಕಾಂ ಮೆಉದಪಾದಿ, ಓದನ ಭಕ್ಷಿಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೊಳಗೆ ಣ್ವುಜ್‌॥ ವ್ರಜ್ಯಾ, ಇಜ್ಯಾ, ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದೊಳಗೆ ಕ್ಯಪ್‌ ಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಸಮಾಜ್ಯಾ, ನಿಷದ್ಯಾ, ಇಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞೆಯೊಳಗೆ ಕ್ಯಪ್‌॥ ಮಂಡನಾ, ಆಸನಾ, ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯುಜ್‌॥ ಪಚಾ, ಭಿದಾ, ಮೃಜಾ ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದೊಳಗೆ, ಅಙ್‌॥ ಚಿಕೀರ್ಷಾ, ಜಿಹೀರ್ಷಾ, ಇಲ್ಲಿ ಸನ್‌ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಮೇಲೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಕಾಂಕ್ಷಾರವಮಕಾರ್ಷೀತ್ಕ ಇಮಾಂಕಾರಿ ಮಕಾರ್ಷಂ, ಪ್ರಶ್ನಾ ಖ್ಯಾನಗಳೊಳಗೆ ಇಞ್‌॥ ಜ್ಞಾನಿಃ, ಗ್ಲಾನಿಃ, ಮ್ಲಾನಿಃ, ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದೊಳಗೆ ನಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಕ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಕ್ಕೆ॥ ಕ್ರಿಯಾ, ಇಚ್ಛಾ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಉಣಾದಿಷುನಿರೂರ್ಕ್ಷ

Unádi words ending in *ni*, *ú*, *í* are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಉಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿ, ಊ, ಈ, ಎಂಬುವ ಈ ೩ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಸಿಸುವವು. ಉದಾಹರಣಗಳು ॥ನಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ಕೃಣಿ, ಕ್ಷೋಣಿ, ॥ಊ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ಖರ್ಜೂ, ಕಂಡೂ, ಚಮೂ, ॥ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ತಂದ್ರೀ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು॥ ಅಗ್ನಿ, ವಹ್ನಿ, ಯೋನಿ, ಪೂರ್ಣಿ ಶಬ್ದಗಳು, ನಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಪುರ್ಮಾ ಪೂರ್ಣಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಕೇಪವಿಧಿಯಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಲ್ಲ.

ಮೂಲ॥ ಖಾಬೂಖಾಂತಂಚಲಂಸ್ಥಿರಂ ॥ ॥೪೦॥

Ní words of the classes *níp*; *níṣh*, *ṇín*; *áp* words of the classes *ṭáp*, *ḍáp*, *cháp*; and *ún* words are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಖೀ ಅಂದರೆ—ಖೀಪ್‌-ಖೀಷ್‌-ಖೀನ್‌-ಎಂಬುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಅಪ್‌ಅಂದರೆ, ಟಾಪ್‌-ಡಾಪ್‌-ಚಾಪ್‌-ಎಂಬುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಈ ೬ ಊಙ್‌-ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು, ಚಲಂ-ವಿಕೇಪ್ಯ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳಾದವುಗಳು, ಸ್ಥಿರಂ-ನಿಯತ ಲಿಂಗಗಳಾದವುಗಳು ಸಹ ಸ್ತ್ರೀ॥ ಉದಾಹರಣ॥ ವಿಕೇಪ್ಯನಿಷ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಜ್ಯಾಂತಗಳಿಗೆ॥ ಪುಂಸಃ-ಇಯಂ-ಪೌಂಸ್ನೀ॥ ಉಪಗೋರಿಯಂ-ಔಪಗವೀ॥ ನಿಯತ ಲಿಂಗಗಳಾದ ಖೀ ಖಾಂತಗಳಿಗೆ॥ ಕರಿಣೀ-ಕರ್ತ್ರೀ ಈ ಖಳಿ ಖೀಪ್‌-ದಾಕ್ಷಾಯಣೀ-ಗೌರೀ, ಈ ಖಳಿ-ಖೀಷ್‌-ಕಾಲ್ಯಕರವೀ-ಖೈದೀ ಈ ಖಳಿ ಖೀನ್‌-ಅಜಾ-ವಿಶೇಷಾರಮಾ, ಈಖಳಿ-ಟಾಪ್‌-

ಸುರಾಜಾ-ಬಹುಸೀಮಾ-ಈಬಳಿ-ಡಾಪ್-ಕಾರೀಷಗಂಧ್ಯಾ-ವಾರಾಹ್ಯಾ-ಈಬಳಿ-ಚಾಪ್-ರೆಂಭೋರೂಃ-ಈ ಬಳಿ ಊಙ್.

ಮೂಲ॥ ತತ್ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ ಪ್ರಹರಣಂ ಜೈತ್ರ್ಯಾಷ್ಟಾಪಲ್ಲವಾದಿಕ್.॥

Derivatives from *mushṭi* and *pallava* are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ತತ್-ಆ ಮುಷ್ಟಿಪಲ್ಲವಾದಿಗಳು, ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ-ಈ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಹರಣಂ ಚೇತ್-ಆಯುಧವಾಯಿತೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಣ-ಣ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು, ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು॥ ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಮುಷ್ಟಿಃ ಪ್ರಹರಣಮಸ್ಯಾಂ ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ-ಮೌಷ್ಟ್ಯಾ-ಈ ಪ್ರತ್ಯಾರವೇ ಪಾಲ್ಲವಾ-ದಿಕ್, ಅಂದದ್ದರಿಂದ ದಾಂಡಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯತಕ್ಕ ದ್ದು.

ಮೂಲ॥ ಫಲ್ಗ್ವೋಣಾಸ್ನಾಕ್ರಿಯಾಯಾಂಚೇದ್ದಾಂಡಪಾತಾಹಿಫಾಲ್ಗುನೀ॥ ॥೪೭೦॥
ತ್ರೈನಂಪಾತಾಹಿ ಮೃಗಯಾತ್ರೈಲಂ ಪಾತಾಸ್ವಧಿತಿರ್ದ್.

Danḍa and *páta* with the affix *phálguna* are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಸಾಕ್ರಿಯಾ-ಆದಂಡ ಪಾತಾದಿಕ್ರಿಯೆಯು-ಅಸ್ಯಾಂಚೇತ್-ಈ ಫಾಲ್ಗುನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲು ವೆಂಟಾಯಿತೆಂಬುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಫಳ್ಗುಃ-ಫಳ್ಗುಂತದ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಣಃ-ಣಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು-ಸ್ತ್ರೀ ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ದಂಡ ಪಾತೋಸ್ಯಾಂ ಫಾಲ್ಗುನ್ಯಾಮಿತಿದಾಂಡ ಪಾತಾಫಾಲ್ಗುನೀ-ತ್ರೈನಪಾತೋಸ್ಯಾಂ ಮೃಗಯಾ ಯಾಮಿತಿತ್ರೈನಂ ಪಾತಾಮೃಗಯಾ॥ ತಿಲಪಾತೋಸ್ಯಾಂ ಸ್ವೇಧಾಯಾ ಮಿತಿ ತೈಲಂ ಪಾತಾಸ್ವಧಾ-ದಿಕ್ಶಬ್ದದಿಂದ ಮೌಸಲಪಾತಾದಿಗಳೂ ಈಪ್ರತ್ಯಾರವೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕ ವಾಗಿವೆ.

ಮೂಲ॥ ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯುಃತ್ಯಾಚಿ ಸ್ವಲ್ಪಾರ್ಥ್ಯಾದಿರ್ವಿವಕ್ಷಾ ಪಚಯೇಯದಿ ॥ ॥೪೭೧॥

Diminutives are feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಅಲ್ಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷೆಯುಂಟುಮಹಾಗಾದರೆ ಮೃಣಾಲೀ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗುವವು ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಅಲ್ಪಂ ಮೃಣಾಲಂ-ಮೃಣಾಲೀ-ಅಲ್ಪೋಘಟಃಘಟೀ-ಈಪ್ರತ್ಯಾರವೇ-ಕಸ್ತ್ರೀ-ವಿಪಾಷೀ-ಪೀಠೀ-ಖರ್ಜೂರೀ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾಗಿತಿಳಿಯತಕ್ಕ ದ್ದು. ಕೆಲವು-ಎಂದದ್ದರಿಂದ-ಅಲ್ಪೋವೃಕ್ಷಃ-ವೃಕ್ಷಕಾಃ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗ

ಳ್ಳಲ್ಲ-ಈಬಳಿ ಕೆಲವರು ಅಪಚಯವೆಂಬರೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೆಂದು ಹೇಳಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ವಿವಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೃಣಾಳ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೆಂಬುವರು.

ಅವತರಣಿಕೆ॥ ಈಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳಿ-ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಕಕಾರಾಂತಾದಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಹ್ಯಾಗಂದರೆ-

ಮೂಲ॥ ಲಂಕಾ ಶಿಫಾಲಿಕಾ ಟೀಕಾ ಧಾತಕೀ ಪಂಚಿಕಾ ಭಕಿಲ್ಲ ಸಿಧ್ಮಕಾ ಕಾರಿಕಾ ಹಿಕ್ಕಾ ಪ್ರಾಚಿಕೊಲ್ಲಾ ಫಿಪೀಲಿಕಾ ॥೪೫॥ ತಿಂದುಕೀ ಕಣಿಕಾಭಂಗೀ ಸುರಂಗಾ ಸೂಚಿಮಾಚಯಃ॥ ಪಿಚ್ಚಾ ವಿತಂಡಾ ಕಾಕಣ್ಯ ಕ್ಷ್ವಾರ್ಣಿಕ್ಕಾಣೀ ದ್ರುಣೀದರತ್ ॥೪೬॥ ನಾತಿಃಕಂಥಾ ಕಥಾಸಂಧೀ ನಾಭೀರಾಜಸಭಾಮಿಜಿ ಝುಲ್ಲರೀ ಜರ್ಜರೀ ಪೂರೀ ಹೊರಾ ಲಕ್ಷ್ಮಾಜಸಿಧ್ಮಲಾ ॥೪೭॥ ಲಾಕ್ಷಾಲಿಕ್ಷಾ ಚಗಂಡೂಷಾ ಗೃಧ್ಯಸೀ ಜಮು ಸೀಮುಸೀ॥ ॥ಇತಿಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಕೇಷಃ॥

A list of 43 words always feminine, in alphabetical order according to their terminations.

ಟೀಕೆ॥ ಲಂಕಾಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ಮುಸೀಕಶಬ್ದದ ಪರಿಯಂತವೂ ೪೫ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು; ಲಂಕಾ-ರಾವಣನವಟ್ಟಣವು, ಶಿಫಾಲಿಕಾ-ಒಕ್ಕಲಿಗಿಡ, ಟೀಕಾ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥವು, ಧಾತಕೀ-ಅರೇಗಿಡ, ಪಂಚಿಕಾ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥ ವಿಶೇಷವು, ಅಭಕೀ-ತುವರಿಮಂಳಿ, ಸಿಧ್ಮಕಾ-ಬೆಲ್ಲವುರೆ, ಕಾರಿಕಾ-ಗೊರವಂಕೆಹಕ್ಕಿ, ಹಿಕ್ಕಾ-ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಪ್ರಾಚಿಕಾ, ಕಾಡುನೊಣ, ಉಲ್ಲಾ-ಕೊಳ್ಳಿ, ಫಿಪೀಲಿಕಾ-ಇರಿವೆ, ತಿಂದುಕೀ-ತುಂಬರಿಗಿಡ, ಕಣಿಕಾ-ಪರಿಮಾಣ ವಿಶೇಷವು-ವ್ರೀಹಿವಿಶೇಷವು. ಗೋಧುವೆ ಹಿಟ್ಟೆಂದು ಕೆಲವರು-ಭಂಗೀ, ರಚನಾ ಪ್ರಕಾರವು. ಸುರಂಗಾ-ಕನ್ನವು. ಸೂಚಿ-ಸೂಜಿ, ಸೂಚಿ-ದೇಶವಿಶೇಷವು, ಪಿಚ್ಚಾ-ಗಂಜಿ, ಬೂದಗಬುಂಕೆ, ವಿತಂಡಾ-ಸಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನವಿಲ್ಲದೆ ವಾದವು, ಕಾಕಣೀ-ಕವ್ವ ತೊಳ್ಳಿ ನಾಳ್ತನೇಪಾಲು, ಜಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ತನೇಪಾಲೆಂದು ಕೆಲವರು, ಕ್ಷಾರ್ಣಿ-ಭಾವ್ಯವು, ಶಾಣೀ-ಸಾಣೆ, ಗೃಣಿ-ಕಿವಿ ಹೊಗುವಹಾವು, ಆವೆ ಯೆಂದು ಕೆಲವರು, ದರತ್-ವಿಷಹುಟ್ಟುವದೇಶ, ಜರಿ ಯೆಂದು ಕೆಲವರು, ನಾತಿ-ದಾನವು, ತೀವ್ರವೇದನೆಯೆಂದು ಕೆಲವರು, ಕಂಥಾ-ಜೊಂತೆ, ಕಥಾ-ಚರಿತ್ರೆ, ಆಸಂದೀ-ಹಸಿಯಮಣೆ, ಶವಪ್ರಹನವೆಂದುಕೆಲವರು, ನಾಭೀ-ಹೊಕ್ಕಳು, ರಾಜಸಭಾ, ಅರಸಿನ ಊಳಿಗ ಸ್ಥಳ, ಝುಲ್ಲರೀ-ವಾದ್ಯವಿಶೇ

ಷವು, ಜರ್ಜರೀ-ನೈತ್ತ ವಿಶೇಷವು, ಪಾರೀ-ಹಾಲು ಕರೆಯುವ ಮಡಿಕೆ, ಹೋರಾ-ಲಗ್ನಾರ್ಧವು, ಲಟ್ವಾ-ಹಿಟ್ಟಿನಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ಸಿಧ್ಮಲಾ-ಪೂತಿಮತ್ಸ್ಯಾ ಹ್ವೋದವು, ಸಿಬ್ಬೆ ವಂಟೂದ್ದು, ಲಾಕ್ಷಾ-ಅರಗು, ಲಿಕ್ಷಾ-ಹೇನು, ಗಂಡೂಷಾ-ಮುಕ್ಕಳಿಸುವಿಕೆ, ಗೃಧ್ರಸೀ-ನಡುವಿನ ವಾಯುನೋವು, ಚಮಸೀ-ನೋವುಹಾನ ಪಾತ್ರ, ಮಸೀ, ಕಪ್ಪು.

॥ ಅಥಪುಲ್ಲಿಂಗಕಿಷಃ ॥

ಮೂಲ॥ ಪುಂಸ್ಯೇವ

Here begin rules relating to the masculine gender.

ಟೀಕೆ॥ ಮುಂದೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವವರಿವಿಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಕಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು, ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ:—

ಮೂಲ॥ ಸಭೇದಾನುಚರಾಸ್ಸಪರ್ಯ್ಯಾಯಾ ಸ್ಸುರಾಸುರಾಃ ॥ ॥೪೬॥

Names of gods, râkshasas, and their attendants are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಸಪರ್ಯ್ಯಾಯಾಃ-ಅಮರನಿರ್ಜರಾದಿ ಪರ್ಯ್ಯಾಯಗಳ ಸಂಗಡಲೂ, ದೈತ್ಯ ದೈತೇಯಾದಿ ಪರ್ಯ್ಯಾಯಗಳ ಸಂಗಡಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಇದ್ದ ಸುರಾಸುರಾಃ-ಸುರಕಬ್ದವೂ, ಅಸುರ ಕಬ್ದವೂ, ಸಭೇದಾನುಚರಾಃ-ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ವಿಶೇಷಗಳಾದ-ಇಂದ್ರಾಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನುಚರರಾದ ಹಾಹಾ-ಹೂಹೂ ಮೊದಲಾದಿಂಗಳಾದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ-ಚಂಡ ಮುಂಡ ಪ್ರಹಸ್ತಾದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂಕೂಡಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗಳಾಗುವವು. ಈ ಕಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಕ್ಕಾದರೂ ಲಿಂಗವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಧಿಸಿಯಿದ್ದಕಡೆ ಈ ವಿಧಿಯು ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ॥ಉದಾಹರಣ॥ ದೇವತಾಸ್ತ್ರ್ಯಾಂ-ಯೆಂಬುವ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿ ಇರುವದ್ದರಿಂದ ಸುರ ಪರ್ಯ್ಯಾಯವಾದ ದೇವತಾಕಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಲ್ಲ.

ಮೂಲ॥ ಸ್ವರ್ಗಯಜ್ಞಾದ್ರಿ ಮೇಘಾಬ್ದಿ ದ್ಯುಕಾಲಾಸಿ ಕರಾರಯಃ।
*ಕರಗಂಡೌಷ್ಠದೋರ್ದಂತ ಕಂಠಕೇಶನಖಸ್ತನಾಃ ॥೪೭॥

Names of heaven (*swarga*), sacrifices, mountains, clouds,

the sea, trees, time, swords, arrows, enemies, the palm of the hand, tribute, rays, cheeks, lips, arms, teeth, the neck, hair, nails, breast,—are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ವರ್ಗಃ-ಸ್ವರ್ಗವು, ಯಾಗಃ-ಯಜ್ಞವು, ಅದ್ರಿಃ-ಪರ್ವತವು, ಮೆಘಃ-ಮೇಘವು, ಅಬ್ಧಿಃ-ಸಮುದ್ರವು, ದ್ಯುಃ-ವೈಹ್ನವು, ಕಾಲಃ-ಕಾಲವು, ಅಸಿಃ-ಖಡ್ಗವು, ಶರಃ-ಬಾಣವು, ಅರಿಃ-ಶತ್ರುವು, ಕರ್ಶಃ-ಹಸ್ತವು, ಕಾಣಿಕೆಯು, ಕಿರಣವು, ಗಂಡಃ-ಕಪೋಲವು, ಓಷ್ಠಃ-ಅಧರವು, ದೋಃ-ಬಾಹುವು, ದಂತಃ-ಹಲ್ಲು, ಕಂಠಃ-ಕೊರಳು, ಕಕುಃ-ಕೇಶಗಳು, ನಖಃ-ಉಗುರುಗಳು, ಸ್ತನಃ-ಸ್ತನಗಳು ಈ ೧೯ ವಸ್ತುವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷಗಳ ಹೆಸರು ॥ಪು॥ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಉಂಟೊ ಆ ಬಳಿ ಈ ವಿಧಿಯು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅದು ಹ್ಯಾಗಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗವಾಚಕಗಳಾದ ದ್ಯೌದಿವ್ ಶಬ್ದಗಳೂ, ವೈಹ್ನ ವಿಶೇಷವಾಚಕಗಳಾದ ಹರಿಚಂದನ ಶಂಕುಪಾಶಬ್ದಗಳೂ, ಕಾಲ ವಿಶೇಷ ವಾಚಕಗಳಾದ ತಿಥಿ ಪ್ರತಿಪದಾದಿಗಳೂ, ಬಾಣ ವಾಚಕವಾದ ಇಷ್ಟು ಶಬ್ದವೂ, ಕಿರಣ ವಾಚಕಗಳಾದ ವೀಧಿತ್ಯಾದಿಗಳೂ, ಓಷ್ಠ ವಾಚಕ ದಶನವಾಸಕ್ಕ ಶಬ್ದವೂ, ಬಾಹು ವಾಚಕಗಳಾದ ಭುಜ ಬಾಹು ಶಬ್ದಗಳೂ ದಂತ ವಿಶೇಷವಾಚಕಗಳಾದ ದಂಷ್ಟ್ರಾ ದ್ವಿಪಾಣ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಕೇಶ ವಿಶೇಷ ವಾಚಕಗಳಾದ ಜಟಾಸಟಾ ಶಬ್ದಗಳೂ, ನಖವಾಚಕಗಳಾದ ನಖನಖರ ಶಬ್ದಗಳೂ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯುಂಟಾಗಿನೆ ಯಾವ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಮೂಲ॥ ಅಹ್ನಾಹಾಂತಾಃ.

Words ending in *ahna* and *aha* are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಅಹ್ನಾಂತಗಳಾದ ಪೂರ್ವಾಹ್ಣ ಪರಾಹ್ಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಅಹಾಂತಗಳಾದ ದ್ವ್ಯಹೆತ್ರ್ಯಹಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ॥ಪು॥ ಅತ್ಯಹ್ನೆ ಭೋಜನಂ, ನಿರಹ್ನಿವೆಳಾಯಂಬುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ಪದಾರ್ಥವು ನಪುಂಸಕವಾದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದರೂ ಅಹ್ನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳೇ ಯೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು.

ಮೂಲ॥ ಹ್ವೈಳಥಿದಾ

The varieties of poison are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ವಿಷ ವಿಶೇಷ ವಾಚಕಗಳಾದ ಸಾರಾಷ್ಟ್ರಕ, ಕಾಕೋಲೇಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು

॥ಪು॥ ಕಾಕೋಲ ಕಾಲ ಕೂಟಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಮೂಲ॥ ರಾತ್ರ್ಯಂತಾಃ ಪ್ರಾಗಸಂಖ್ಯ್ಯಕಾಃ.

Compounds ending in *rátra* are masculine, except when formed with a numeral.

ಟೀಕೆ॥ ಪ್ರಾಗಸಂಖ್ಯ್ಯಕಾಃ-ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರ್ವ ಪದಗಳಾದರೂ ರಾತ್ರ್ಯಂತಾಃ-ರಾತ್ರ್ಯಂತಗಳಾದ ಪೂರ್ವರಾತ್ರ-ಅರ್ಧ ರಾತ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ॥ಪು॥ ರಾತ್ರ್ಯಂತಗಳಾದರೂ ಸಮಾಹಾರದಲ್ಲಿ ಅಹೊ ರಾತ್ರಂ-ಎಂದು ನಪುಂಸಕವೂ ಉಂಟು. ಅತಿ ರಾತ್ರಃ-ಎಂಬುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ಪದಾರ್ಥ ಭಿನ್ನಲಿಂಗವಾದರೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗವೆಂದು ಕೆಲವರು ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರ್ವ ಪದವಾದರೆ ಗಣ ರಾತ್ರಂ-ಪಂಚ ರಾತ್ರಂ-ಎಂದು ॥ಸ॥

ಮೂಲ॥ ಶ್ರೀ ವೆಷ್ಟಾದ್ಯಾಶ್ಚ ನಿರ್ಯ್ಯಾಸಾ

Names of gums exuding from trees, are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಶ್ರೀ ವೆಷ್ಟಃ-ತ್ರೀವಾಸಃ-ಸರಳದ್ರವಃ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ-ನಿರ್ಯ್ಯಾಸಾಃ-ಮರದ ಬುಂಕೆಯ ಹೆಸರುಗಳು, ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಅಸನ್ನಂತಾ ಅಬಾಧಿತಾಃ ॥೪೪೪॥

Words ending in *as* and *an* are masculine, save those which have been noted as exceptions.

ಟೀಕೆ॥ ಅಬಾಧಿತಾಃ-ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡದ ಅಸನ್ನಂತಾಃ-ಅಂಗಿರಸ್, ಪುರೋಧಸ್-ಮೊದಲಾದ ಅಸಂತಗಳೂ, ಸುಪರ್ವ-ಪ್ಲೀಹನ್-ಮೊದಲಾದ ಅನ್ನಂತಗಳೂ ॥ಪು॥ ಅಬಾಧಿತಾಃ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಯಕಸ್-ಪಯಸ್-ನಾಮನ್-ಎಂಬುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಮೂಲ॥ ಕಶೇರುಜತುವಸ್ತೂ ನಿ ಹಿತ್ವಾ ತುರುವಿರಾವುಕಾಃ॥

Words ending in *lu* and *ru* are masculine, except *kasheru*, *jatu* and *vastu*.

ಟೀಕೆ॥ ಕಶೇರು-ಜತು-ವಸ್ತು-ಎಂಬುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನ, ಹಿತ್ವಾ-ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು, ತು-

ರುವಿರಾವಮಕ್ಕಾ-ತು-ಎಂಬುವ ವರ್ಣವು, ಅಂತವಾಗಿ ವುಳ್ಳ ಹೆತುಃ-ಸೆತುಃ-ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ರು ಎಂಬುವ ವರ್ಣವು ಅಂತವಾಗಿವು ಳ್ಳ ಜರುಃ-ಗುರುಃ-ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ॥೪೫॥ ಕಕೀರುಜತುವಸ್ತು ಶಬ್ದಗಳಾದರೋ ನಪುಂಸಕಗಳು. ಇದು ಋಪ ಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದರಿಂದ ದಾರು-ಶ್ಮಕ್ರು-ಅಕ್ಷು-ಕುಸ್ತುಂಬುರು-ಪುಸ್ತು ಎಂಬುವ ಶಬ್ದಗಳೂ ನಪುಂಸಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಮೂಲ॥ ಕಷಣಭಮರೊಪಾಂತಾಯದ್ವ್ಯದಂತಾ ಅಮಿಾ ಅಥ ॥
ಪಥನಯಸಟೊಪಾಂತಾ

Words whose crude form ends in *ka*, *sha*, *ṇa*, *bha*, *ma*, *ra*, *pa*, *tha*, *na*, *ya*, *sa*, *ta*, are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಕ॥ ಷ॥ ಣ॥ ಭ॥ ಮ॥ ರ॥ ಪ॥ ಥ॥ ನ॥ ಯ॥ ಸ॥ ಟ॥ ಈ ೦ೂ ವರ್ಣಗಳು ಉಪಾಂತಗಳಾಗಿಯೂ ಅಕಾರಾಂತವಾಗಿಯೂ ಉಂಟಾದ ಶಬ್ದಗಳು ॥೪೫॥ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಅರ್ಕಃ॥ ಸ್ಫಟಿಕಃ॥ ವೃಷಭಃ॥ ನಿಕಷಃ॥ ಗಣಃ॥ ಗುಣಃ॥ ಕುಂಭಃ॥ ಕಲಭಃ॥ ವ್ಯಾಮಃ॥ ಗ್ರಾಮಃ॥ ಹಾರಃ॥ ಸಾರಃ॥ ಧೂಪಃ॥ ಸೂಪಃ॥ ಅರ್ಥಃ॥ ಕಪಥಃ॥ ಸ್ತೇನಃ॥ ಜನಃ॥ ಕುಲಾಯಃ॥ ತಂತುವಾಯಃ॥ ರಸಃ॥ ದಾಸಃ॥ ಘಟಃ॥ ಪಟಃ॥ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ॥೪೫॥ ಭೂಷಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯಿಂದ ॥೫೫॥

ಮೂಲ॥ ಗೋತ್ರಾಖ್ಯಾಶ್ಚರಣಾಹ್ವಯಾಃ ॥

Patronymics and names of vedic sects are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಗಾರ್ಗ್ಯಃ-ವಾಸಿಷ್ಠಃ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಾಪತ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಹೆಸರುಗಳೂ ಕಠಃ-ಬಹ್ವೃಚಃ-ಛಂದೊಗಃ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ ವೇದ ಶಾಖಾಧ್ಯೇತೃಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

ಮೂಲ॥ ನಾಮ್ನ್ಯೈಕರ್ತರಿಭಾವೇಜೆ ಘಬಿಜಬ್ನ್ಬ್ಞಘಾಧುಜಕಃ ॥೪೫॥

Words of the classes *ghañ*, *an*, *ap*, *ñaṇ*, *ṇa*, *gha*, *adhuch* are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ನಾಮ್ನಿ-ಸಂಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅಕರ್ತರಿ-ಕರ್ತೃವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಕಾರಕದಲ್ಲಿಯ್ದೂ, ಭಾವೇಜೆ-ಧಾತ್ವರ್ಥಮಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ, ಯಥಾ ಸಂಭವವಾಗಿ ವಿಧಿ

ಸಲ್ಪಟ್ಟ ಘಞ್-ಅಚ್-ಅಪ್-ನಙ್-ಣ-ಘ-ಅಧುಚ್-ಎಂಬುವ ಈ ೭ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳೂ ವಿಕೀಪ್ಸ ವಿಧಿ ಯಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ॥ಪು॥ ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಸಂಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಘಞ್ಗೆ ॥ಪಾದಃ-ದೊಗಃ-ವೆಕಃ॥ ಕರ್ತೃವ್ಯತಿರಿಕ್ತಕಾರಕದಲ್ಲಿ ಘಞ್ಗೆ॥ ಪ್ರಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಪ್ರಾಕ್ಕಾರಃ-ಪ್ರಸೀದಂತ್ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ಪ್ರಸಾದಃ-ರಜ್ಯತೇನೇನೇತಿ ರಾಗಃ ॥ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಘಞ್ಗೆ॥ ತ್ಯಾಗಃ-ಭೋಗಃ ॥ಅಚ್ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ॥ನಯಃ-ಜಯಃ-ಚಯಃ, ॥ಅಪ್-ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ಕರಃ-ಗರಃ-ಲವಃ ॥ನಙ್-ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ಯಜ್ಞಃ-ಯತ್ನಃ ॥ಣ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ನ್ಯಾದಃ॥ ಘ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ಉರಚ್ಛದಃ॥ ದಂತಚ್ಛದಃ॥ ಅಧುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ॥ ಪ್ಲುವಧುಃ ವೆಪಧುಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಲ್ಯುಃ ಕರ್ತರಿ

Lyuh words, such as *nandanah*, *ramanah*, *dahanah*, are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಕರ್ತರಿ-ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲ್ಯುಃ-ಲ್ಯು ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ನಂದನಃ-ರಮಣಃ-ದಹನಃ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಮನಿಜ್ಭಾವೆ

Abstract nouns of the class *imanich* are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಭಾವೆ-ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇಮನಿಚ್-ಇಮನಿಚ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಪೃಥಿಮ್ನ-ಗರಿಮ್ನ-ಲಘಿಮ್ನ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಕೊಭೌಃ ಕಿಃವ್ಯಾದಿತೋನ್ಯತಃ ॥

Abstract nouns of the *ka* class, and those of the *ki* class which are derived from *gha*, are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಕಃ-ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಪ್ರಸ್ಥಃ-ವಿಘ್ನಃ-ಆಖೂತ್ಥಃ-ಕ್ಷ್ವೇಡೋತ್ಥಃ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ವ್ಯಾದಿತಃ-ಪ್ರ-ಪರ ಎಂಬುವುಗಳು ಮೊದಲಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅನ್ಯತಃ-ಬೇರೆಯಾದ ಸುಬಂತವನ್ನು ಕರ್ಮ ಪದದ ಹಾಗೆ ಉಳ್ಳ ಘಃ-ಘ ಸಂಜ್ಞಕ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಿಃ-ಕಿ ಪ್ರ

ತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಅಂಬುಧಿಃ-ಇಷುಧಿಃ-ಎಂಬುವವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

ಮೂಲ॥ ದ್ವೆಂದ್ವೈಕ್ವ ಬಹುಷೂವಕ್ವ ಬಹುಷಾನ ಸಮಾಹೃತೆ ॥೪೫೦॥

Dvandva compounds are masculine, except those of the *samáhára* kind.

ಟೀಕೆ॥ ಸಮೂಹಾರವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷ್ವಬಹುಷು ಎಂಬುವ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ ರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವು ॥ಪು॥ ಈ ಬಳೀ ಪೂರ್ವವದಕ್ಷ್ವಬಹುಷು ಎಂಬುವ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿವಚನವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಕ್ಷ್ವ ಬಹುಷು-ಎಂದು ಬಹು ವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಸಮೂಹಾರದಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕವು.

ಮೂಲ॥ ಕಾಂತಸ್ಸೂರ್ಯೇಂದುಪರ್ಯಾಯ ಪೂರ್ವೋಯಃ ಪೂರ್ವಕೋಪಿಚ ॥

Compounds ending in *kánta* preceded by names of the sun or moon, or by the word *ayas* (iron), are masculine.

ಟೀಕೆ॥ ಸೂರ್ಯ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ಚಂದ್ರ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅಯಶ್ಶಬ್ದವೂ ಪೂರ್ವಗಳಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಕಾಂತ ಶಬ್ದವು ॥ಪು॥ ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಸೂರ್ಯಕಾಂತಃ-ರವಿಕಾಂತಃ-ಇಂದುಕಾಂತಃ-ಚಂದ್ರಕಾಂತಃ-ಅಯಃ ಕಾಂತಃ-ಅಪಿಚ ಅಂದದ್ದರಿಂದ ಲೋಹ ಕಾಂತ ಶಬ್ದವೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರು.

ಅವತರಣಿಕೆ॥ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳನ್ನ ಕಕಾರಾಂತಾದಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಮೂಲ॥ ವಟುಕಶ್ಚಾನುವಾಕಶ್ಚ ರಲ್ಲಕಶ್ಚ ಕುಡುಂಗಕಃ। ಪುಂಖೊನ್ಯೋಂಖಸ್ಸಮುದ್ಗಶ್ಚ ವಿಟಪಟ್ಟಧಟಾಖಟಃ। ಕೊಟ್ಟಾರ ಘಟ್ಟಅಟ್ಟಾಶ್ಚ ಪಿಂಡಗೋಂಡ ಪಚಂಡವತ್ರಿ। ಗಡುಃ ಕರಂಡೊಲಗುಡೊವರಂಡಶ್ಚ ಕಿಣೊಘೃಣಃ। ಧೃತಿಸೀಮಂತ ಹರಿತಾರೊಮಂಭೊದ್ಗೀಥಬುದ್ಬುದಾಃ। ಕಾಸ ಮರೊದ್ಭುದಃಕುಂಡಃಖೆನಸ್ತೂಪಾಸಯೂಪಕಾಃ। ಆತಪಃ ಪ್ರಪ್ತಿಯೊನಾಭಿಃ ಕೆಣಯಃ ಪ್ಲುಷಕೆದರಾಃ ॥೪೫೫॥ ಪೂರಕ್ಷುರ ಪ್ರಖೆಕುಕ್ಕಾಶ್ಚ ಗೊಲಹಿಂಗುಳ ಪೃಷ್ಠಳಾಃ। ಪೆತಾಳ ಮೆಲ್ಲಭಲ್ಲಾಶ್ಚ ಪುರೊಡಾಕೊಪಿಪಟ್ಟಿಸಃ ॥೪೫೬॥ ಕ್ಷುಲ್ಲಾ ಸೊರಭಸಶ್ಚೈವಸಕಟೂಹಃ ಪತದ್ಗ್ರಹಃ।

A list of words always masculine, in alphabetical order according to their terminations

ಟೀಕೆ॥ ವಟಕ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪತಙ್ಗ ಪರ್ಯಂತವೂ ಆದ ಶಬ್ದಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ॥ಪುಂ॥ ಈ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವು॥ ಕುಡುಂಗಕಃ-ಪೊದೆ, ನ್ಯೂಂಖಃ-ನಿರಂತರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಅರು ಏಂಕಾರಗಳು, ಧಟ್ಟಃ ತಕ್ಕಡಿ. ಋಟಃ-ತೃಣ ವಿಶೇಷವು, ಕೊಟ್ಟಃ-ದುರ್ಗವು, ಧರ ಫಟ್ಟಃ-ದೊಡ್ಡ ಭೂವಿ, ಹಟ್ಟಃ-ಅಂಗಡೀ ಬೀದಿ, ಗೊಂಡಃ-ದೇಶ ವಿಶೇಷವು, ವರಂಡಃ-ಮುಖ ರೋಗವು, ಧೃತಿಃ-ತೊಗಲು ಚೀಲ, ಉದ್ಗೀಥಃ-ಸಾಮವೇದ ಪ್ರಣವವು, ಕಾಸಮರ್ದಃ-ನಸಗೊನ್ನಿ, ಸ್ತೂಪಃ-ಮಂಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ದಿಣ್ಣೆ, ಕಣಯಃ-ಆಯುಧ ವಿಶೇಷವು, ಕೆದರಃ-ವೈಫ್ಲ ವಿಶೇಷವು, ಪಳು ವಿಶೇಷವು, ಹಿಂಗುಳಃ-ಇಂಗೋಕವು, ಪುದ್ಗಲಃ-ಜೀವನು, ಪರಮಾಣುವು, ಕುಲ್ಮಾಸಃ-ಅರ್ಧ ಪಕ್ವಗಳಾದ ಮುದ್ಗ ಗೋಧೂಮಾದಿಗಳು.

॥ಇತಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶೇಷಃ॥

ಮೂಲ॥ ನಂಪುಂಸಕೆನ್ಯೇತ್.

Here begin rules relating to the neuter gender.

ಟೀಕೆ॥ ಅನ್ಯತ್-ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದ ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು, ತೃತೀಯೆನ್ಯಚ್ಚ-ಎಂಬುವ ಪಾಠದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಗಾಯಿತು.

ಮೂಲ॥ ಖಾರಣ್ಯ ಪರ್ಣಾಕ್ಷ ಭ್ರೂಹಿಮೊದಕಂ ॥೫೫೩॥ ಕೇತೋಷ್ಣ ಮಾಂಸರುಧಿರ ಮುಖಾಕ್ಷಿದ್ರವಿಣಂ ಬಲಂ। ಫಲ ಹೆಮಕುಲ್ಬಲೋಹ ಸುಖ ದುಃಖ ಶುಭಾಶುಭಂ ॥೫೫೪॥ ಜಲಪ್ಲವ್ಯಾಪಿ ಲವಣಂ ವ್ಯಂಜನಾನ್ಯನು ಲೇಪನಂ।

Names of the sky, the senses, forests, leaves, holes, snow, water, cold, heat, flesh, blood, the face, eyes, money, strength, fruit, gold, copper, metals, happiness, misery, fortune, misfortune, aquatic plants, salt, condiments and unguents,—are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಖಂ-ಆಕಾಶವು-ಇಂದ್ರಿಯವು-ಈ ಆಕಾಶಾದಿ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು

ಸಂಭವಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಕೀಪಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ವಿಕೀಪ ವಿಧಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತಗಳಾಗದಂಥಾವಾಗಿದ್ದರೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವು.

ಮೂಲ॥ ಭಯೂ'ಮೃತಕಕೃದ್ವಸ್ತ್ರಚಾಪಾ'ಭರಣಲಾಂಛನಂ ॥ ॥೫೫೯॥
ದಾರೌಷಧಮೃಧಾಪತ್ಯಹೃದಯೊ'ದರಕಾಕುದಂ। ಪತ್ತನಾ'ಜಿರ ಕೃಂಗಾ
ರ್ಮ'ದ್ವಾರಬಹೊ'ಡುವಾನಸಂ ॥೫೬೦॥ ಧ್ವಾಂತಂಚಾ'

Names of fear, ambrosia, dung, cloth, bows, ornaments, marks or signs, wood, medicines, earth or clay, offspring, the heart, belly, palate, towns, courtyards, horns, armour, the peacock's tail, stars, mind, darkness—are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಈ ಯೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಧಿಕಗಳು। ಅದರೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೆಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು। ಅದಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದೇನಂದರೆ। ಭಯವು ಮೊದಲಾದ ೀ ವಸ್ತುವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ವಿಕೀಪವಿಧಿಯಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡದೇ ಯಿದ್ದರೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೂಲ॥ ವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗಸ್ಯಭಣಿತೌ ಯತ್ಪ್ರಯುಜ್ಯತೆ॥

Interrogative pronouns used indefinitely are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಅವ್ಯಕ್ತ ಲಿಂಗಸ್ಯ-ಸ್ತ್ರೀ ಯೆಂಡಾಗಲಿ ಪುರುಷನೆಂದಾಗಲಿ ತಿಳಯಲ್ಪಡದ ವಸ್ತುವಿನ, ಭಣಿತೌ-ಹೇಳುವದರಲ್ಲಿ, ಯತ್ಪ್ರಯುಜ್ಯತೆ-ಯಾವ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೋ ಅದು ॥ನ॥ ॥ಉ॥ ಸ್ತ್ರೀವಾಪುಮಾನ್ವಾಕ್ಯಂತಸ್ಯಜಾತಂತದ ಬ್ರೂಹಿಪಂಡಿತ।

ಮೂಲ॥ ಕೊಟ್ಯಾದ್ಯಾಕೃತಾವಿ ಸಂಖ್ಯಾನ್ಯ

Numerals above a hundred are neuter, except *koṭi* (a crore).

ಟೀಕೆ॥ ಕೋಟಿಗಿಂತಲೂ ಇತರವಾದ ಶತಸಹಸ್ರಾದಿಸಂಖ್ಯಾ ವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕೀಪ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದ್ದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವು। ಕೋಟಿ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು॥

ಮೂಲ॥ ವಾಲಕ್ಷಾನಿಯುತಂಚತತೆ ॥ ॥೫೬೧॥

But *laksha* (a lakh) used in the sense of *niyuta* (a hundred thousand or a million) has the feminine form *lakshá*.

ಟೀಕೆ॥ ಲಕ್ಷ ಶಬ್ದವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ॥ನ॥ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ॥ಸ್ತ್ರೀ॥ ಆ ಲಕ್ಷವೇ ನಿಯುತವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಮೂಲ॥ ದ್ವ್ಯಚ್ಕ ವುಸಿಸುಸನ್ನಂತಂ

Dissyllables ending in *as*, *is*, *us*, and *am* are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಎರಡು ಅಚ್ಚುಗಳುಳ್ಳ ಅಸ್-ಇಸ್-ಉಸ್-ಅಂ-ಎಂಬವುಗಳು ಅಂತವಾಗಿಉಳ್ಳಶಬ್ದಗಳು ।ನ। ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಅಸಂತಕ್ಕೆ॥ ಸರ್ಪಿಸ್। ಇಸಂತಕ್ಕೆ॥ ಹವಿಸ್॥ ಉಸಂತಕ್ಕೆ॥ ಪಪುಸ್। ಧನುಸ್॥ ಅನ್ನಂತಕ್ಕೆ॥ ಫಾಮ್। ರೊಮನ್-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಯದನಾಂತಮಕರ್ತರಿ॥

Abstract nouns ending in *ana* are neuter, except those which convey the sense of activity.

ಟೀಕೆ॥ ಕರ್ತ್ರರ್ಥವ್ಯತಿರಿಕ್ತಗಳಾದ ಕರಣಾಧಿಕರಣ ಭಾವಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಅದೇಕವಾದ ಅನ ಎಂಬುವದು ಅಂತವಾಗಿಉಳ್ಳಶಬ್ದಗಳು ।ನ। ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ॥ ಸಾಧ್ಯತೆ ನೆನೆತಿಸಾಧನಂ। ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ॥ ಆಧಿಕ್ರಿಯತೆ ಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ಅಧಿಕರಣಂ। ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ॥ ಪಚನಂಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಉದಾಹರಣಗಳು॥

ಮೂಲ॥ ತ್ರಾಂತಂಸಲೊಪಧಂಕ್ಲೀಬಂ

Words ending in *tra* and *la* are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ತ್ರಾಂತಂ-ತ್ರಾ ಎಂಬುವ ಅಕ್ಷರವು ಅಂತವಾಗಿಉಳ್ಳ ಪತ್ರ ಗಾತ್ರ ಕಳತ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು। ಸಲೊಪಧಂ, ಲಕಾರೊಪಧಗಳಾದ ಕುಲ-ಫಲ ಜಲಾದಿಶಬ್ದಗಳು। ಕ್ಲೀಬಂ-ವಿಕೇಷವಿಧಿಬಾಧಿತಗಳಲ್ಲದಂಥಾವು ।ನ। ಕೆಲವರು ಸಲೊಪಧ ಎಂಬುವಂಥಾದ್ದಕ್ಕೆ ಸಕಾರೋಪಧಗಳು ಲಕಾರೋಪಧಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥವಂ ಹೇಳಿ-ಯವನ, ಬಿಸಾದಿಗಳು ।ನ। ಎಂಬುವರು। ಕೆಲವರು ತ್ರಾಂತಂ-ಸನೋಪಧಂ ಎಂದು ಪಾಠವಂ ಹೇಳಿ ಕೇವಲ ತ್ರಾಂತಗಳಾದ ಪಾತ್ರಕಳತ್ರಾದಿಗಳು।ಸಕಾರೋಪಧಗಳಾಗಿ ತ್ರಾಂತಗಳಾದ ವಸ್ತ್ರಕಸ್ತ್ರಾದಿಗಳು। ನಕಾರೋಪಧಗಳಾಗಿ ತ್ರಾಂತಗಳಾದ ಅಂತ್ರತಂತ್ರಾದಿಗಳು ।ನ। ಈ ಮೇರೆ ಹೇಳುವರು.

ಮೂಲ॥ ರಾತ್ರಂಪ್ರಾಕ್ಸಂಖ್ಯಯಾನ್ವಿತಂ ॥ ॥೫೦॥

Compounds of *rátra* (night) preceded by a numeral are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಪೂರ್ವ ಪದದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ರಾತ್ರಶಬ್ದವು ।ನ। ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಗಣರಾತ್ರಂ। ತ್ರಿರಾತ್ರಂ। ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಪಾತ್ರಾದ್ಯೈದಂತ್ಯೈಕಾರ್ಥೋ ದ್ವಿಗುರ್ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಾರತಃ॥

Dvigu compounds of *pâtra* (pot) and similar words ending in *a* are generally neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಪಾತ್ರಶಬ್ದವು ಮೊದಲಾಗಿಉಳ್ಳ ಅಕಾರಾಂತಗಳಾದ ಉತ್ತರ ಪದಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿ। ಏಕಾರ್ಥಃ। ಸಮೂಹರೂಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವು। ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಾರತಃ॥ ಪ್ರಯೋಗಾನುಸಾರದಿಂದ ।ನ। ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಪಂಚಪಾತ್ರಂ ।ತ್ರಿಭುವನಂ। ಚತುರ್ಯುಗಂ। ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ದ್ವಂದ್ವೈಕತ್ವಾವ್ಯಯೀಭಾವೌ.

Dvandva compounds of the *samáhára* class, and *avyayíbháva* compounds are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ದ್ವಂದ್ವೈಕತ್ವ-ಸಮೂಹಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸವೂ-ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸವೂ।ನ। ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಸಮಾಹಾರ ದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ ॥ಪಾಣಿಪಾದಂ, ಉಚ್ಚಾವಚಂ, ॥ಅವ್ಯಯೀಭಾವಕ್ಕೆ॥ ಉಪಕುಂಭಂ-ಯಥಾವಿಧಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಪಥಸ್ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯಯಾತ್ಪರಃ.

Compounds of *patha* (path) preceded by numerals or particles are neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಸಂಖ್ಯಾ-ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಶಬ್ದಗಳು, ಅವ್ಯಯ-ಅವ್ಯಯಪದಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ-ಕೃತಸಮಾಸಾಂತವಾದ ಪಥಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಬಾಧಿತವಲ್ಲದಂಥಾದ್ದು ।ನ। ಉದಾಹರಣಗಳು-ಸಂಖ್ಯಾಪೂರ್ವಕ್ಕೆ॥ ತ್ರಿಪಥಂ। ಚತುಷ್ಪಥಂ-ಅವ್ಯಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ-ವಿಪಥಂ-ದುಷ್ಪಥಂ.ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಾಶ್ಚ್ಛಾಯಾಬಹೂನಾಂಕೆದ್ವಿಚ್ಛಾಯಂ

The word *chhâya* (shade) is neuter in Genitive *Tat-purusha* compounds, when signifying collective shade.

ಟೀಕೆ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಾಃ ಎಂಬುವ ಪದವು, ಕಂಥೋನರ ನಾಮಸು, ಎಂಬುವ ಪರ್ಯಂತವೂ, ಅನುವರ್ತಿಸುವದು, ಷಷ್ಠ್ಯಂತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪರವಾದ ಛಾಯಾ ಶಬ್ದವು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು. ಆ ಛಾಯೆಯು ಒಪ್ಪು ವಸ್ತುವುಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದರೆ-ನೆ-ವಿಛಾಯಂ ಯೆಂಬುವದು ಉದಾಹರಣ॥ ವೀನಾಂ ಪಕ್ಷಿಣಾಂ ಛಾಯಾ ವಿಚ್ಛಾಯು ಎಂದುವಿಗ್ರಹವು.

ಮೂಲ॥ ಸಂಹತೌಸಭಾ। ಶಾಲಾರ್ಥಾಪಿ ಪರಾರಾಜಾ ಮನುಷ್ಯಾರ್ಥಾದ ರಾಜಕಾತ್।
॥೪೭॥ ದಾಸೀಸಭಂ ನೃಪಸಭಂ ರಕ್ಷಸ್ಸಭ ಮಿವಾದಿಶತ್॥

The word *sabhá* (assembly) is neuter in Genitive *Tat-purusha* compounds when preceded by any term for a king, except *rája*, or by names of superhuman beings, as *rákshasa, pisháchá*, &c.

ಟೀಕೆ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಂತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪರವಾಗಿ-ಸಂಹತೌ ಸಭಾ-ಸಮೂಹಾರ್ಥ ಭಲ್ಲಿಮತ್ತಿ ಸಿದ ಸಭಾಶಬ್ದವು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು. ನ. ಷಷ್ಠ್ಯಂತಗಳಾಗಿ ರಾಜಶಬ್ದ ವ್ಯಷಿರಿಕ್ತಗಳಾದ ರಾಜಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆ ಮನುಷ್ಯಾರ್ಥವೆಂದರೆ ರಕ್ಷಃ ಪಿಶಾಚಾದಿ ವಾಚಕಗಳು, ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಲೂ ಪರವಾಗಿ ಶಾಲಾರ್ಥಕವಾದ ಸಭಾಶಬ್ದವು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು (ನ) ದಾಸೀ ಸಭವೆಂಬುವದು ಮೊದಲು ೩ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಇಮಾದಿಶಃ ಅಂದದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕಾರವೇ ಉದಾಹರಣಾಂತರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮೂಲ॥ ಉಪಜ್ಞೋಪಕ್ರಮಂತಚ್ಚ ತದಾದಿತ್ವಪ್ರಕಾಶನೆ ॥ ॥೪೮॥
ಕೊಪಜ್ಞಕೊಪಕ್ರಮಾವಿ

The words *upajna* and *upakrama* are neuter in Genitive *Tat-purusha* compounds.

ಟೀಕೆ॥ ಬಬ್ಬರೂ ಹೇಳದೆ ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವು ಉಪಜ್ಞಾ ಎನ್ನಲ್ಪಡುವದು, ಬಬ್ಬರೂಹೇಳದೆ ತನ್ನಿಂದಲೆ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವು ಉಪಕ್ರಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವದು, ಇಂಥಾ ಉಪಜ್ಞೋಪಕ್ರಮಶಬ್ದಗಳು ಅಂತಗಳಾಗಿ ವುಳ್ಳ ಷಷ್ಠೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳು, ತದಾದಿತ್ವ ಪ್ರಕಾಶನೆ-ಆ ಉಪಜ್ಞೋಪಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಹೋರುವಾಗ್ಯನೆ-ಇವಕ್ಕೆ ಉ

ದಾಹರಣಗಳು॥ ಕೋಪಜ್ಞಂ-ಕೋಪಕ್ಕಮುಂ ಈ ಬಳಿ ಕಸ್ಯ ಉಪಜ್ಞಾ ಕೋಪಜ್ಞಂ-ಕಸ್ಯಉಪಕ್ರಮಃ ಕೋಪಕ್ರಮಂ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಇವಕ್ಕೆ-ಕೆ-ಅಂದರೆ-ಬ್ರಹ್ಮ-ಅತನಿಂದ ಒಬ್ಬರೂಹೇಳದೆ ಮೊದಲುತ್ಪಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಅಂದುಸ್ಮೃ-ಅತನಿಂದ ಒಬ್ಬರೂಹೇಳದೆ ಮೊದಲೇ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಎಂತಲೂ-ಅರ್ಥವು-ಆ ಎಕ್ಕೂ ಕ್ಕವಾಗಿ-ವೇದವೂ ಸರ್ಗವೂ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳು,ಅದಿ ಶಬ್ದದಿಂದೆ-ಪ್ರಾಜೇತ ಸೋಪಜ್ಞಂ ರಾಮಾಯಣಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮೂಲ॥ ಕಂಥೋನೇರನಾಮನಿ.

The word *kanthá* (patched cloth) is neuter in Genitive *Tat-purusha* compounds when preceded by *Ushínara* (name of a country.)

ಟೀಕೆ॥ ಉಶೀನರ ದೇಶದಲ್ಲಿಯಣ-ಸಂಜ್ಞಾ ವಿಷಯಕವಾದಾಗ ಕಂಥಾ ಶಬ್ದವು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ಷಷ್ಠೀತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು-ನ- ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಶಾಕಮಿನಾಂಕಂಥಾ ಶಾಕಮಿಕಂಥಂ-ಆಜ್ವರಕಂಥಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಭಾವೇನಣಾಕಚಿದ್ಭ್ಯೋನ್ಯೇಸಮೂಹೆ ಭಾವಕರ್ಮಣೋಃ ॥ ॥೨೬೬॥
ಅದಂತಪ್ರತ್ಯಯಾಃ

Words of the *kṛit* and *taddhita* classes ending in *a* are neuter, except those ending in *na*, *ṇa*, *ka* and *cha*.

ಟೀಕೆ॥ ನಣಕಚಿದ್ಭ್ಯಃ-ನಪ್ರತ್ಯಯ-ಣಪ್ರತ್ಯಯ-ಕಪ್ರತ್ಯಯ-ಚಕಾರೆತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ-ಅನ್ಯೇ-ಇತರಗಳಾದೆ, ಭಾವೆ-ಧಾತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು-ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ-ಭಾವಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ-ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ-ಅದಂತಪ್ರತ್ಯಯಾಃ-ಅಕಾರಾಂತ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ, ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು, ॥ನ॥ ಉದಾಹರಣಗಳು; ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಗಳಿಗೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಸ್ತವ್ಯಂ-ಈ ಬಳಿ-ತವ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವು, ಚಕಾರಂ-ಈ ಬಳಿಯಚ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೂಯಂ, ಈ ಬಳಿ-ಷ್ಯಞ್-ಸಾಂರಾವಿಣಂ ವರ್ತತೆ-ಈ ಬಳಿ-ಇಸುಣ್-ಅಕಾರಾಂತ ತದ್ಧಿತಗಳಿಗೆ ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿ-ಭಿಕ್ಷಾಣಾಂ ಸಮೂಹೊಭಿಕ್ಷಂ-ಗಾರ್ಭಿಣಂ-ಯೌವತಂ, ಈ ಬಳಿ-ಅಣ್-ಭಾವಕರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ-ಶುಕ್ಲಸ್ಯ ಭಾವಃ ಕರ್ಮವಾಶೌಕ್ಲ್ಯಂ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ-ಈ ಬಳಿ-ಷ್ಯಞ್

ಯತ್ನಃ-ನ್ಯಾಯಃ-ಅಖೂತ್ಥಃ-ಜಯಃ ಇವು ಮೊದಲಾದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ್ಯತ್ಯ ಯಾಂತಗಳಾದರೆ-ಪು.

ಮೂಲ॥ ಪುಣ್ಯಾಹಸುದಿನಾಭ್ಯಾಂತ್ವಹಃಪರಂ

The word *ahas* (day) is neuter in compounds, when preceded by *punya* or *sudina* (auspicious).

ಟೀಕೆ॥ ಪುಣ್ಯ ಸುದಿನಶಬ್ದಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪರವಾಗಿರುವ ಕೃತಪೆಮಾನಾಂತವಾದ ಅಹಶ್ಶಬ್ದವು ನ॥ ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಪುಣ್ಯಾಹಂ-ಸುದಿನಾಹಂ-ಈ ಒಳ್ಳೆ ಸುದಿನಶಬ್ದವು-ಶೋಭನವೆಂಬರ್ಥವಾಚಕವು,

ಮೂಲ॥ ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಯಾನಾಂ ಭೇದಕಾನ್ಯೇಕತ್ವೇಪ್ಯು.

Adverbs and their qualifying words are always in the neuter singular.

ಟೀಕೆ॥ ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಯಾನಾಂ-ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೂ ಭೇದಕಾನಿ-ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನ-ಅವು ಏಕತ್ವೇಪಿ ಅಂದರ್ಥದಿಂದ ಏಕ ವಚನಾಂತಗಳು ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಮಂದಂ ಪಚತಿ-ವ್ಯೆದು ಪಚತಿ-ಅವ್ಯಯ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಶ್ವಃಶ್ರೇಯಸಂ-ಶ್ವೋರಮಣೀಯಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

॥ಅವತರಣಿಕೆ॥ ಇನ್ನು ನಪುಂಸಕಗಳನ್ನು ಸರ್ವರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮೂಲ॥ ಕ್ಲೀತೊಟಕೆ ॥೫೬॥ ಜೋಜಕಂಬರ್ಹಂ ಗೃಹಸ್ಥೂಣಂ ತಿರೀಟಂ ಮರ್ಮ ಯೋಜನಂ-।ರಾಜಸೂಯಂ ವಾಜಪೆಯಂ ಗದ್ಯಪದ್ಯೈಕವೇಃ ಕೃತೌ ॥೫೭॥ ಮಾಣಿಕ್ಯ ಭಾಷ್ಯಸಿಂದೂರ ಚೀರ ಚೀವರೆ ಪಂಜರಂ। ಲೋಕಾಯತಂ ಹರಿತಾಲಂ ವಿದಲಂ ಸ್ಥಾಲ ಬಾಹ್ಲಿಕಂ ॥೫೮॥

A list of 25 words always neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಉಕ್ಥ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ಬಾಹ್ಲಿಕ ಶಬ್ದದ ಪರಿಯಂತವೂ ಆದ ಶಬ್ದಗಳು ನ-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಗಳು. ಉಕ್ಥಂ-ಸಾಮ ವಿಶೇಷವು. ತೋಟಕಂ-ವೃತ್ತ ವಿಶೇಷವು, ತಿರೀಟಂ, ತಿರುಗುವದು, ಲೋಕಾಯತಂ-ಚಾರ್ವಾಕ ಶಾಸ್ತ್ರ, ದೆಳಂ-ದಾಳಿಂಬೀ ಬೀಜ, ಕೆಲವರು ಹೆಸರು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬೇಳೆಯೆಂಬುವರು. ಸ್ಥಾಲಂ-ಭೋಜನ ಪಾತ್ರ.

॥ ಇತಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಕೇಷಃ॥

ಮೂಲ॥ ಪುನ್ನಪುಂಸಕಯೊ

Here begin rules relating to common gender, namely, masculine and neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಈ ಪದವು ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂಸಾಧಿಕಾರದ ವರಿಗೂ ಅನುವರ್ತಿಸುವದು.

ಮೂಲ॥ ಕ್ಲೈಬೊ.

ಟೀಕೆ॥ ಕಷಃ-ಪುನ್ನಪುಂಸಕ ವಿವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಅರ್ಥಗಾರ್ದಿ ಶಬ್ದಗಳು-ನ್ನ.

ಮೂಲ॥ ಧರ್ಚರ್ಚಟಿಣ್ಯಾಕ್ಕ ಕಂಟಕಾಃ॥ ಮೊದಕಸ್ತಂಡ ಕಪ್ಪಂಕಶ್ಯಾಟಕಃ ಖರ್ವ ಟೊರ್ಬುದಃ-ಪಾತ ಕೊಪ್ಯೋಗಚರಕ ಹವಾಲಾ ಮಲಕಾನಡಃ॥ ಕುವ್ಯಂ ಮುಂಡಂ ಕೀಥ ಪುಸ್ತಂ ಕ್ಲೈಪುಕುಟ್ಟವುಂ ॥೫೦॥ ಸಂಖ್ಯಮಂ ಕಥವಾಸಾಮರ್ಮ ಕಂಬಲಾವ್ಯಯ ತಾಂಡವಂ॥ ಕವಿಕಂ ಕಂದಕಾಪಾರ್ಸಂ ಚಾರಾವಾರಂಯುಗಂಧರಂ ॥೫೧॥ ಪೂಯಃಪ್ರಗ್ರೀವ ಪಾತ್ರೀವೆಯೂಷಂ ಚಮಸಚಿಕ್ಕಸಿ॥

A list of words which have a common masculine and neuter gender.

ಟೀಕೆ॥ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಪೂ॥ ತಂಡಕಃ-ಭೂಷಣವು ಪಾ-ಚಂಡಕಃ-ಕಾಟಕಃ-ಅಲ್ಪ ವಸ್ತ್ರವು, ಖರ್ವಟಃ-ಗ್ರಾಮ ಕತ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಧಾನ ಗ್ರಾಮವು, ಪ-ಉಪಗ್ರಾಮವು ಪ-ಕಂಟಕಾ ವೃತ ಗ್ರಾಮವು ಪಾ-ಕ ಪರ್ಟಃ ಚಿಕ್ಕ ಪಂಜಿ॥ ಚರಕಂ-ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥ-ಪುಸ್ತಂ-ಪೂಸುವದು ಮೊದಲಾದ.ಕ್ರಿಯೆ, ಪುಸ್ತಕವು ಪಾ-ಬುಸ್ತಂ ಮೊಂಸ ವಿಕೀಪವು, ಕಥವಾನಂ ಹಲತೂಕ ಬೆ೨ ಕೊಳಗದ ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು, ಅರ್ಮ-ಸೇತ್ರ ರೋಗವು, ನಕಾರಾಂತವು ಅಕಾರಾಂತವೆಂದು ಕೆಲವರು. ಕಂಬಲಂ-ಸಂಖ್ಯೆಯವು-ಅವ್ಯಯಂ-ಅವ್ಯಯ ಶಬ್ದಗಳು, ಕವಿಕಂ-ಪಾ-ಕವಿಯಂಪಾ-ಕಲೀಯಂ-ಕಡಿವಾಣ-ಯುಗಂಧರಂ-ರಥದ ನೊಗ, ಪರ್ವತವಿಶೇಷವೆಂದು ಕೆಲವರು, ಪೂಯಂ-ಕೀವು, ಪ್ರಗ್ರೀವಂ-ಗವಾಕ್ಷಿ-ಮುದನೆ ಕೈಯಿಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು. ಪಾತ್ರೀವಂ-ಯಜ್ಞೋಪಕರಣವು, ಯೂಷಂ-ಹೆಸರು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಟ್ಟು-ಚಮಸಂ-ಯಜ್ಞಪಾತ್ರ, ಚಿಕ್ಕಸಂ-ಯವಾದಿಗಳ ಫಿಷ್ಟವೆ.

ಮೂಲ॥ ಅರ್ಧರ್ಚಾದೌ ಘೃತಾದೀನಾಂ ಪುಂಸ್ತ್ವಂ ಯದ್ವೈದಿಕಂ ಧೃವಂ ॥೩೩॥
ತನ್ನೈಕ್ತಮಿಹ ಲೋಕೇಽತಜ್ಜ್ಞೇದ ಸ್ತ್ಯೈಸ್ತು ಕೇಷವತ್।

In the veda, *ghrita* words of the *ardharcha* class are masculine, in ordinary composition neuter. Exceptional cases of the latter in which they are made masculine may be recognized from the context.

ಟೀಕೆ॥ ಅರ್ಧರ್ಚಾದಿಗಣದಲ್ಲಿ ಘೃತ ಕ್ಷೀರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದೋ ಅದುನಿತ್ಯವಾಗಿ ವೇದ ನಿದ್ಧವಾದದ್ದರಿಂದ-ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ-ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಉಂಟಾದದ್ದಾದರೆ ಕೇಷದ ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ, ಅಂದರೆ-ಕೇಷಂತಜ್ಞೇಯಂ ಕೇಷ್ಯಪ್ರಯೋಗತಃ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೇಷವೆಂದರೆ-ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾನು ಹೇಳಿದ ಸಾಮಾನ್ಯಲಿಂಗ ನಿರ್ಣಯಗಳು-ಅದು ಯಾವಪ್ರಕಾರ ಕೇಷ್ಯಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದೋ ಆಪ್ರಕಾರವೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥವು.

॥ ಇತಿ ಪುನ್ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಕೇಷಃ ॥

ಮೂಲ॥ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಯೋ

Here begin rules relating to a common feminine and masculine gender.

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಯೋಃ-ಎಂಬುವ ಪದವು ಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕಾಧಿ ಕಾರದವರಿವಿಗೂ ಅನುವರ್ತಿಸುವದು.

ಮೂಲ॥ ರ್‌ಪತ್ಯಾಂತಾಃ

Patronymics ending in *an*, *in*, *yan*, have a common gender, masculine and feminine.

ಟೀಕೆ॥ ಅಪತ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ-ಅಣ್-ಇಞ್-ಯಞ್-ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು-ಪ್ಲ-ಉ-ಔಪಗವಃ-ಔಪಗವೀ-ದಾಕ್ಷಿಃ-ದಾಕ್ಷೀ-ಗಾರ್ಗ್ಯಃ-ಗಾರ್ಗೀ.

ಮೂಲ॥ ದ್ವಿಚತುಷ್ಪ ಟ್ಪದೋರಗಾಃ ॥೫೭॥ ಜಾತಿಭಿದಾಃ

Names of bipeds, quadrupeds, six-footed animals and serpents are of common gender, masculine and feminine.

ಟೀಕೆ॥ ದ್ವಿಚತುಷ್ಪ ಟ್ಪದ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸರ್ಪವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಪುಂಸ್ತ್ರೀ ॥೫೫॥ ದ್ವಿಪದ ಜಾತಿಗೆ-ಪುರುಷಃ-ಪುರುಷೀ-ಕುಕ್ಕುಟಃ-ಕುಕ್ಕುಟೀ- ಚತುಷ್ಪದಜಾತಿಗೆ-ಮೃಗಃ ಮೃಗೀ, ಷಟ್ಪದ ಜಾತಿಗೆ-ಭ್ರಮರಃ-ಭ್ರಮರೀ-ಸರ್ಪವಾಚಕಗಳಿಗೆ-ಉರಗಃ-ಉರಗೀ-ದ್ವಿಪದಜಾತಿಗಳಿಗೆ-ಉಪಲಕ್ಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ಸ್ಯಃ-ಮತ್ಸ್ಯೀ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು-ಪ್ರ.

ಮೂಲ॥ ಪುಮಾಖ್ಯಾಕ್ಷ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯೋಗೈಸ್ಸಹ.

Appellatives which take both masculine and feminine ter[illegible] nations are of common gender, masculine and feminin[illegible]

ಟೀಕೆ॥ ಪುಮಾಖ್ಯಾಃ-ಪುರುಷವಾಚಕಗಳಾದ ಪೃಷ್ಠ-ಗೋಪಾಲ ಗಣಾ[illegible] ಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯೋಗೈಸ್ಸಹ-ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಹೇಳುವ ಪೃಷ್ಠೀ ಗೋಪಾಲಿ-ಗಣಕೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗಡ ಪ್ರ-ಈ ಬಳಿ ಸುತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸ್ತ್ರೀ-ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತ್ಯೋಗೈಃ-ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಪುಮಾಖ್ಯಾಃ-ಪೃಷ್ಠ ಗೋಪಾಲಾದಿ ಪುರುಷ ನಾಮಗಳನ್ನೆ ಹೊಂದುವವೆಂದು ಈ ೨ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೃಷ್ಠ ಗೋಪಾಲಾದಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಪುರುಷರನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಹೇಳಿ ದ್ವಿಲಿಂಗಗಳಾಗುವವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಎನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಎಂಬುವ ಪದವು ಮುಂದಿನ ಮಲ್ಲಕ ಪದದೊಂದಿಗೆ ಕೇರುತ್ತದೆ.

ಮೂಲ॥ ಮಲ್ಲಕಃ ಯೋನಿರ್ವರಾಟಕಃ ಸ್ನಾತಿರ್ವರ್ಣಕೋ ಧೂಪಲೋಮನುಃ ॥೫೮॥ ಮೂಷಾ ಸೈಪಾಟೀಕರ್ಕಂಧೂರ್ಪಿಷ್ಟಕಾಟಃ ಕಟೀ ಕುಟೀ.

A list of words of common masculine and feminine gender.

ಟೀಕೆ॥ ಮಲ್ಲಕ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ಕುಟೀ ಶಬ್ದ ಪರ್ಯಂತಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರ-ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವು॥ ಮಲ್ಲಕಃ-ಹಣೆತೆ. ವರ್ಣಕಃ-ನೀಲ ಮೊದಲಾದ ಬಣ್ಣಗಳು ಪಾ-ಪಲ್ಲಕಃ-ವೀಣೆ. ಧೂಪಲಃ-ಎಕ್ಕೆ ಗಿಡ. ಇಯಂ ಮನುಃ-ಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ ಪಾ-ಇಯಂ ಮುನಿಃ-ತಪಸ್ವಿನಿ-ಸೈಪಾಟೀ-ಪರಿಷೂಣ ವಿಶೇಷವು, ನದೀವಿ ಶೇಷವು. ಕುಟೀ-ಗುಡಿಸಲು.

॥ಇತಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶೇಷಃ॥

ಮೂಲ॥ ಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕಯೋ

Here begin rules relating to a common feminine and neuter gender.

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕಯೋಃ ಎಂಬುವ ಪದವು ತ್ರಿಲಿಂಗಾಧಿಕಾರದ ವರಿವಿಗೂ ಅನುವರ್ತಿಸುವದು.

ಮೂಲ॥ ಭೂಪ ಕ್ರಿಯಯೋಷ್ಣ್ಯ ಛಸ್ಕ್ವಚಿಚ್ಚ ವುಞ್ ॥೪೭೬॥ ಔಚಿತ್ಯ ಮೌಚಿತೀ ವೈಮಿತ್ರ್ಯಂ ವೈಮಿತ್ರೀ ವುಞ್ ದ್ಯಾಗುದಾಹೃತಃ।

Abstract nouns ending in *shyan*, *nyan*, *vun*, are of common gender feminine and neuter, with a few exceptions which are common masculine and neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಭಾವ ಕ್ರಿಯಯೋಃ-ಭಾವಾರ್ಥ ಕರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ। ಷ್ಯಞ್-ಷ್ಯಞ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳನ್ನು-ವುಞ್। ವುಪ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳನ್ನು ।ಕ್ವಚಿ ತ್ತು-ಒಂದಾನೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ।ಷ್ಣ। ಷ್ಯಞ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಕ್ಕೆ ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಔಚಿತ್ಯಂ ।ಔಚಿತೀ। ವೈಮಿತ್ರ್ಯಂ-ವೈಮಿತ್ರೀ ।ಎಂದು। ಇದು ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನವಾದ್ದರಿಂದ ।ವೈದಗ್ಧ್ಯಂ-ವೈದಗ್ಧೀ। ಅನುಪೂರ್ವ್ಯಂ। ಅನುಪೂರ್ವೀ। ಇವು ಮೊದಲಾದ ವುಗಳು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು। ಕ್ವಚಿಚ್ಚ ಅಂದದ್ದರಿಂದ। ಬ್ರಾಂಹ್ಮಣ್ಯಂ। ದಾಕ್ಷ್ಯಂ। ಕೌಶ್ಲ್ಯಂ। ಮೊದಲಾದವುಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳೇ॥ ವುಞ್-ವುಪ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು। ಪ್ರಾಕ್। ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ। ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯವರ್ಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತಃ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟು ಇವೆ। ಅದು ಹ್ಯಾಗಂದರೆ-ಜೌರಿಕಾ। ಆಹೂಪುರುಷಿಕಾ। ವಾರ್ಧಕಂ ಎಂದು ।ಕ್ವಚಿಚ್ಚ ಅಂದದ್ದರಿಂದ-ವುಪ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೇ। ಕೆಲವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳೇ। ಕೆಲವು ಯೆರಡು ಲಿಂಗಗಳೇ। ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಮೂಲ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಂತಪ್ರಾಕ್ಪದಾಸ್ಸೇನಾ ಛಾಯಾ ಶಾಲಾ ಸುರಾ ನಿಶಾ॥ ॥೪೭೭॥
ಸ್ಯುರ್ವಾನ್ಯಸೇನಂ ಶ್ವನಿಶಂ ಗೋಶಾಲಮಿತರೇಜದಿಕ್।

The words *senâ* (army), *chhâyâ* (shade), *shâla* (hall), *surâ* (spirituous liquor), *nishâ* (night), governed by a word in the genitive are of common gender, feminine and neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಂತವು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿರುಳ್ಳ ಸೇನಾ ಛಾಯಾ ಶಾಲಾ ಸುರಾ ನಿಶಾ ಶಬ್ದಗಳು ।ನ್ನ। ಸ್ಯಃ। ಆಗೋದು। ನೈಸೇನಮಿತ್ಯಾದಿಗಳು ॥ಉದಾಹರಣಗಳು॥ ಇತರೆಚ್ಚ। ಅಂದದ್ದರಿಂದ। ವೈಹ್ಲಛಾಯಂ। ಯವಸುರಂ। ಯೆಂಬುಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕು। ಈಬಳಿ ।ಷ। ಅಂದದ್ದರಿಂದ-ಸೈಸೇನಾ ವೈಹ್ಲಛಾಯಾ ಗೌಶಾಲಾ। ಯವಸುರಾ। ಶ್ವನಿಶಾ। ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗೋದಾಹರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು। ಶ್ವನಿಶವೆಂದರೆ-ಕೃಷ್ಣ ಚತುರ್ದಶೀ.

ಮೂಲ॥ ಅಬನ್ನಂ ತೊತ್ತರಪದೊ ದ್ವಿಗುಶ್ಚ ಪುಂಸಿನಕ್ಚ ಲುಕ್ ॥ ॥೪೭॥
ತ್ರಿಖಟ್ವಂಚತ್ರಿಖಟ್ವೀಚ ತ್ರಿಶಷ್ಕಂಚ ತ್ರಿತಷ್ಕ್ಯಃ।

Dvigu compounds ending in *a* and *á* are of common gender feminine and neuter.

ಟೀಕೆ॥ ಅಬಂತವು-ಅನ್ನಂತವು-ಉತ್ತರಪದವಾಗಿ ವುಳ್ಳ ದ್ವಿಗುಸಮಾಸವು-ಅಪುಂಸಿ ॥ನ್ನ॥ನಕ್ಚ ಉಕ್-ಅಂದರೆ ಅನ್ನಂತದ ನೀಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುತ್ತೆಂದರ್ಥವು। ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣ ತ್ರಿಖಟ್ವಂ ಮೊದಲಾದವುಗಳು.

॥ ಇತಿ ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಕೇಪಃ ॥

ಮೂಲ॥ ತ್ರಿಷು ಪಾತ್ರೀ ಪುಟೀಪೇಟೀ ವಾಟೀ ಕುವಲದಾಡಿಮೌ॥ ॥೪೮॥

The following six words are of common masculine, feminine and neuter gender:—*pátri* (pot), *puṭi* (ball), *peṭe* (box), *váṭe* (shore), *kuvala* (lotus), *dáḍima* (pomegranate).

ಟೀಕೆ॥ ಪಾತ್ರೀ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ೬-ತ್ರಿ ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಪಾತ್ರೀ॥ ಪಾತ್ರಃ। ಪಾತ್ರಂ। ಭೋಜನಾದಿಪಾತ್ರ। ಈಪ್ರಕಾರವೇ ಮಿಕ್ಕವುಗೆಳೂ॥ ಪುಟೀ-ದೊಂಸೆ। ಪೆಟೀ-ಪೆಟ್ಟಿಗೆ। ವಾಟೀ-ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಣ ವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳವಿಶೇಷವು। ಕುವಲಃ-ಬೋರೆಗಿಡ। ದಾಡಿಮಃ-ದಾಳಿಂಬೆಗಿಡ। ಕುವಲದಾಡಿಮ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳಾದಾಗ ಫಲವಾಚಕಗಳು.

॥ ಇತಿ ತ್ರಿಲಿಂಗ ಕೇಪಃ ॥

ಮೂಲ॥ ಪರಲಿಂಗಂ ಸ್ವಪ್ರಧಾನೆ ದ್ವಂದ್ವೆ ತತ್ಪುರುಷೆಪಿಚ ।

The gender of *Dvandva* compounds of the *itaretarayoga* kind, and of *Tat-purusha* compounds, is determined by the gender of the final word.

ಟೀಕೆ॥ ಸ್ವಪ್ರಧಾನೆ ದ್ವಂದ್ವೆ-ಇತರೇತರ ಯೋಗದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿಯೂ। ತತ್ಪುರುಷೆಪಿ ಚ-ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯೂ। ಪರಲಿಂಗಂ, ಪರಪದದಲಿಂಗವು ಬರುವದು।ಉದಾಹರಣ। ಇತರೇತರಯೋಗದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ। ಕುಕ್ಕುಟಮಯೂರೌ। ಮಯೂರೀ ಕುಕ್ಕುಟೌ॥ತತ್ಪುರುಷಕ್ಕೆ॥ ಅರ್ಧಪಿಪ್ಪಲಿ। ಕರಕಿಸಲಯಂ.

॥ ಇತಿ ಪರಲಿಂಗಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ॥ ಅರ್ಥಾಂತಾಃ ಪ್ರತ್ಯಯಲಂಪ್ರಾಪ್ತಾಪನ್ನೆ ಪೂರ್ವಾಃಪರೋಪಗಾಃ ।

Compounds ending in the words *artha* (meaning), in an affix or in the words *alam* (sufficient), *prápta* (obtained), *ápanna* (happened) take terminations of all three genders.

ಟೀಕೆ॥ ಅರ್ಥಶಬ್ದವು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ಸಮಾಸಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯಯೋಪಸರ್ಗಗಳೂ ಅಲಂ ಶಬ್ದವೂ ಪ್ರಾಪ್ತ ಶಬ್ದವೂ ಆಪನ್ನ ಶಬ್ದವೂ ಪೂರ್ವವಾಗಿವುಳ್ಳಸಮಾಸಗಳು। ತತ್ಪುರುಷಗಳಾದರೂ। ಸರೂಪಗಾಃ-ವಿಕೇಪ್ಯಲಿಂಗವುಳ್ಳ ವುಗಳು ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಅರ್ಥಾಂತಗಳಿಗೆ। ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಯಾಯಂ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥಃ-ನೂಪಃ। ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥಾ ಯವಾಗೂಃ। ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥಂಪಯಃ॥ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ। ॥ಅತಿಕ್ರಾಂತಃ ಖಟ್ವಾಂ-ಅತಿಖಟ್ವಃ-ಪುರುಷಃ। ಅತಿಖಟ್ವಾ ಸ್ತ್ರೀ-ಅತಿಖಟ್ವಂ-ಕುಲಂ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು। ॥ಅಲಂ-ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ॥ ಅಲಂಜೀವಿಕಾಯೈ-ಅಲಂಜೀವಿಕಃ-ಅಲಂಜೀವಿಕಾ-ಅಲಂಜೀವಿಕಂ-ಈ ಪ್ರಕಾರವೇ। ಪ್ರಾಪ್ತಜೀವಿಕಃ-ಆಪನ್ನ ಜೀವಿಕಃ ಎಂಬುವಗಳು.

ಮೂಲ॥ ತದ್ಧಿತಾರ್ಥೆದ್ವಿಗು.

Taddhita words which are *Dvigu* compounds are of either gender according to termination.

ಟೀಕೆ॥ ತದ್ಧಿತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ವಿಗುಸಮಾಸವು ವಿಕೇಪ್ಯಲಿಂಗವುಳ್ಳಂಥಾದ್ದು, ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಪಂಚಸುಕಪಾಲಿಪು ಸಂಸ್ಕೃತಃ-ಪಂಚಕಪಾಲಃ। ಪುರೋಡಾಶಃ-ಪಂಚಕ ಪಾಲಾಯವಾಗೂಃ-ಪಂಚಕಪಾಲಂ-ಹವಿಃ-

ಮೂಲ॥ ಸ್ಸಂಖ್ಯಾಸರ್ವನಾಮತದಂತಕಾಃ।

Numerals, pronouns, and compounds ending in pro
are of either gender according to termination.

ಟೀಕೆ॥ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು-ಸರ್ವನಾಮಕಶಬ್ದಗಳು-ಇವು ಅಂತಗಳ
ಶಬ್ದಗಳು-ವಿಶೇಷವಿಧಿಯಿಲ್ಲದಂಥಾವು-ವಿಶೇಷ್ಯಲಿಂಗವುಳ್ಳಂಥಾವಾ
॥ಉದಾಹರಣ॥ ಸಂಖ್ಯಾ ವಾಚಕಗಳಿಗೆ॥ ಏಕಃ-ಪುರುಷಃ-ಏಕಾ
ಕಂ-ಕುಲಂ। ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ॥ಸರ್ವನಾಮ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ॥ ಸಃ-ಪುರು
ಸ್ತ್ರೀ। ತತ್-ಕುಲಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು-॥ಸಂಖ್ಯಾಂತಗಳಿಗೆ॥ ಪರಮೈ
ಮೈಕಾ-ಪರಮೈಕಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ॥ಸರ್ವನಾಮಾಂತಗಳಿಗೆ॥ಪರ
ಪರಮೆಸರ್ವಾ-ಪರಮೆಸರ್ವಂ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಬಹುವ್ರೀಹಿರದಿಬ್ಭ್ನಾನ್ಮ್ನಾಮುನ್ನೈಯಂತದುದಾಹೃತಂ ॥

Bahuvrîhi compounds may be of either gender, e
those containing the names of points of the comp

ಟೀಕೆ॥ ದಿಗ್ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂತಲೂ ಜೇರೆಯಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆಬಂದ-ಬಹು
ವ್ರೀಹಿಸಮಾಸವು-ವಿಶೇಷ್ಯಲಿಂಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದು-ತದುದಾಹೃತಂ-ಅದಕ್ಕೆ
ಹರಣವು-ಉನ್ನೈಯಂ-ಊಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು-ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ-ಚಿತ್ರಃ-ಪಟ
ಚಿತ್ರಪಟಃ-ಪುರುಷಸ್ಸ-ಚಿತ್ರಪಟಾಸ್ತ್ರೀ-ಚಿತ್ರಪಟಂ-ಕುಲಂ-ಇತ್

ಮೂಲ॥ ಗುಣದ್ರವ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗೋಪಾಧಯಃ ಪರಗಾಮಿನಃ ।

Adjectives denoting the material composition of an
and participles, may be of either gender.

ಟೀಕೆ॥ ಗುಣವು। ದ್ರವ್ಯವು। ಕ್ರಿಯೆಯು। ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಪ
ಗಳು। ಪರಗಾಮಿನಃ-ವಿಶೇಷ್ಯ ಲಿಂಗಗಳಂ ವೆಂಟೊದವುಗಳು ॥
ತೋಪಾಧಿಗಳಿಗೆ ॥ಶುಕ್ಲಾ-ಶಾಟೀ-ಶುಕ್ಲಃ-ಪಟಃ-ಶುಕ್ಲಂ-ವಸ್ತ್ರಂ
ಪಾಧಿಗಳಿಗೆ॥ ದಂಡೀ-ಪುರುಷಃ-ದಂಡಿನೀ-ಸ್ತ್ರೀ-ದಂಡಿ-ಕುಲಂ। ಈ
ಧಿಗಳಿಗೆ। ಪಾಚಕಃ-ಪುರುಷಃ-ಪಾಚಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀ-ಪಾಚಕಂ-ಕುಲ

ಮೂಲ॥ ಕೃತಃ ಕರ್ತರ್ಯಸಂಜ್ಞಾಯಾಂ.

Krit words may be of either gender except when pr

ಸಂಜ್ಞಾ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪ್ರಗಳು ವಿಶೇಷ್ಯಲಿಂಗಗಳು ವುಂಟಾಗುವವು-ಉದಾಹರಣ-ಕರ್ತಾ-ಕರ್ತೀ-ಕರ್ತೃ। ಕುಂಭಕಾರಃ। ಕುಂಭಕಾರೀ- ।ಕುಂಭಕಾರಂ। ಇತ್ಯಾದಿ ಸು. ಸಂಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ-ಸಿಂಹಃ। ವ್ಯಾಘ್ರೀ॥ ಎಂದು। ಪ್ರ।

ತ್ಯಾಃಕರ್ತರಿಕರ್ಮಣಿ ॥ ॥೪೯-೦॥

rtya words used as subject or object may be of either nder.

ರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ। ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ। ಕೃತ್ಯಾಃ-ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿರುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು-ವಿಶೇಷ್ಯಲಿಂಗಗಳು ವುಳ್ಳಂತವು ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ। ಭವ್ಯಃ-ತರುಃ। ಭವ್ಯಾ-ಲತಾ। ಭವ್ಯಂ ಲಂ। ॥ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ॥-ವಕ್ತವ್ಯಃ। ವಕ್ತವ್ಯಾ। ವಕ್ತವ್ಯಂ-॥ಭಾವಾರ್ಥ॥-ಸ್ಥಾತವ್ಯಂ ಎಂದು। ನಪುಂಸಕವು

ಃತಾಸ್ತೇನರಕ್ತಾದ್ಯರ್ಥೇನಾನಾರ್ಥಭೇದಕಾಃ।

used to qualify homonymous words may be of gender when ending in *an* or other *taddhita* termis.

ದ್ಯರ್ಥೇ। ಅದರಿಂದ ಯಿದುಮಾಡಕಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂಬುವದು ರಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ। ಅಣಾದ್ಯಂತಾಃ। ಅಣ್ಪ್ರತ್ಯಯ ರಾದ ತದ್ಧಿತಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತಗಳಾಗಿ ವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು, ನಾನಾ ದಕಾಃ-ನಾನಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ। ವಿಶೇಷ್ಯ ಲಿಂಗಗಳು ಗಳಾಗುವವು ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಕುಸುಂಭೀನರಕ್ತಃ-ಕೌಸುಂಭಃ ಪಟಃ-ಸುಂಭೀ ಶಾಟೀ। ಕಾಸುಂಭಂವಸ್ತ್ರಂ। ಇಂದೌ ಬೆವತಾಸ್ಯ-ಐಂದ್ರಃ-ಡಾಕಃ। ಐಂದ್ರೀ-ಋಕ್-ಐಂದ್ರಂ-ಹವಿಃ। ಕೆಲವರು ನಾನಾರ್ಥಭೇದ ಎಂಬುವದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಡಿ ನಾನಾರ್ಥವಾಚಕಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತ್ಯಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳವಾಗುವವೆಂದು ಅರ್ಥವಂಪೇಳುವರು। ಅದಕ್ಕೆ ಾಹರಣಗಳು॥ ಶಿವೋರುದ್ರಃ ಶಿವಾಗೌರೀ-ಶಿವಂಭದ್ರಂ.

॥ ಇತಿವಾಚ್ಯಲಿಂಗಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ॥ ಷಟ್ಸಂಜ್ಞಾಕಾಸ್ತ್ರಿಷ್ವನವಮಾಯುಷ್ಮದಸ್ಮದಿತ್ತಿಙವ್ಯಯಂ ॥

Numerals ending in *sha* and *sa*, the first and
sonal pronouns, verbs, and particles are the
three genders.

ಟೀಕೆ॥ ಷಟ್ಸಂಜ್ಞಾಕಶಬ್ದಗಳೂ ಯುಷ್ಮಚ್ಛಬ್ದವೂ ಅಸ್ಮಚ್ಛಬ್ದವೂ
ಅವ್ಯಯಗಳೂ (ತ್ರಿಷ್ವನವಮ್ಸು) ಮೂರುಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಳಾಗಿರುವವು॥ ಷಟ್ಸಂಜ್ಞಾಕಗಳೆಂದರೆ ಷಕಾರಾಂತ ಸಕಾರ
ವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಕತಿಶಬ್ದವು ॥ಉದಾಹರಣ॥ ಷಕಾರಾಂ
ಪಂಚಸಾಃ-ಷಟ್-ಸ್ತ್ರಿಯಃ-ಷಡಿಕುಲಾನಿ॥ ನಕಾರಾಂತ
ಪ್ರಾಣಾಃ-ಪಂಚಸ್ತ್ರಿಯಃ-ಪಂಚ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ॥ ಕತಿಶಬ್ದ
ಪ್ರಾಃ-ಕತಿಸ್ತ್ರಿಯಃ-ಕತಿಕುಲಾನಿ॥ಯುಷ್ಮಚ್ಛಬ್ದಕ್ಕೆ॥ ತ್ವ
ಸ್ತ್ರೀ-ತ್ವಂ-ನಪುಂಸಕಂ ॥ತಿಜಂತಕ್ಕೆ॥-ಪಚತಿಪುರ್ವಾ-ಪ
ತಿ ನಪುಂಸಕಂ-॥ಅವ್ಯಯಕ್ಕೆ॥-ಉಚ್ಚೈರ್ಗಿರಿಃ-ಉಚ್ಚೈ
ರ್ಗೃಹಂ ॥

॥ ಇತ್ಯಲಿಂಗಪ್ರಕರಣಂ ॥

ಮೂಲ॥ ಪರಂವಿರೋಧೆ

Where a word appears to be affected by
the foregoing rules, directions will be foun
determining which is applicable.

ಟೀಕೆ॥ ವಿರೋಧವೆಂದರೆ ಅನ್ಯತ್ರಚರಿತಾರ್ಥಗಳಾದ ಎರಡು
ದಾಹರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಸುವಿಕೆ. ಅಂಥಾವಿರೋಧವು ಈ
ಹವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದಕಡೆ।
ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಲಿಂಗವೇ। ನಿರ್ಣಯಿಸತಕ್ಕ ವ್ಯ
ದರೇ-ಅಸುರಪರ್ಯಾಯಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳೆಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗ
ಲಕ್ಷಣವು ರಾಕ್ಷಸಾದಿಕಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಚರಿತಾರ್ಥವು। ಅಸ
ಕಲಿಂಗಗಳೆಂದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲ
ಬ್ದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರಿತಾರ್ಥವು। ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ರ
ಪ್ತಗಳಾದಮಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪರವಾದ ದ್ವ್ಯಚ್ಛಪುಸಸ

00050710

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018